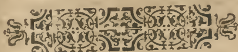
PARS TERTIA
PHILOSOPHIÆ
SOBRIÆ,
In qua
Problemata Ethica
& Politica, in Controversiis Papisticis subinde occurrentia, studiosè discutiuntur;
Cui præfixa est præfatio, De gravissima servitute Magistratus in Papatu.

AUCTORE

BALTHASARE MEISNERO,
SS. THEOL. DOCT. ET IN VVITEB.
ACAD. PROF. PUBL.

Cum Gratia & Privilegio Elector. Saxoniæ.

Impensis JOH. FRIDERICI MANSTADII, & ANDREÆ HARTMANNI, Bibliopolarum VVittebergensium.

JENÆ,
TYPIS GEORGII SENGENVVALDI,
ANNO CIↃ IↃC LV.

REVERENDISSIMO ET SERENISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO

CHRISTIANO VVILHELMO,

Postulato Archiepiscopatus & Primatus Magdeburgensis Administratori, Episcopatus Halberstadiensis Coadjutori, Marchioni Brandeburgensium, Duci Borussiæ, Stetini Pomeranorum, Cassubiorum, VVandalorum, & Crosnæ in Silesia, Burggravio Norimbergensi, ac Principi Rugiæ, &c.

DOMINO MEO CLEMENTISSIMO,

Gratiam & pacem à JESU Christo sempiternam precor.

Reverendissime & Serenissime Princeps, Domine Clementissime.

SI quis Romanum Pontificem nominaret *Prædonem* vel *Raptorem Pessimum*, *Maximum*; à veritate is nihil alienum diceret. Eripuit *DEO* honorem, ipsi soli debitum; *Christi merito* plenariam vim Satisfactionis; *Spiritui Sancto* Supremam judicandi potestatem. Involavit in *Scripturas* velut impurus vultur, & eas authoritate suâ independente, perspicuitate, sufficientiâ, pleno dirigendi munere, atq; aliis jure convenientibus privilegiis, & elogiis spoliavit. *Ad*

ſtatus hierarchicos, divinitùs inſtitutos, ſi an[illegible]
tamus, Deum immortalē! quot ibi rapinas, quo[illegible]
Papatu commiſſa cernimus? Nolo excur[illegible]
fidem dicto faciam exemplo unico *Magiſtratu*[illegible]
ſecularis poteſtatis, quam divina bonitas co[illegible]
num bono ordinavit, & ſacroſanctam eſſe vol[illegible]

Quod probatur exemplo Magiſtratus Politici.

Hunc ordinem & ſtatum auguſtiſſimum a[illegible]
Romanis miſerè truncari & dimembrari pro[illegible]
hil aliud perpetrarent, vel ſolo tamen hoc nomine [illegible]
cis prædonibus jure haberi poſſint & debeant

Duodecim cumprimis ***bona & dona*** ſun[illegible]
cum Magiſtratum divina majeſtas exornat, ſed [illegible]
pæ tyrannis ſpoliat, quorum ***nonnulla*** ſunt ſpi[illegible]
ſtianis cunctis communia; ***nonnulla*** verò ſun[illegible]
& Magiſtratui cumprimis propria.

Cui Papa eripuit

1. Sacroſanctæ Scripturæ Codicem.

Primum commune bonum eſt *Sacroſanctus Sc*[illegible]
rum Codex, quem Deus ipſe in manus Regum [illegible]
gant in eo omnibus diebus vitæ ſuæ, diſcantque [illegible]
minum Deum ſuum, & cuſtodire verba in lege [illegible]
Deut. 17. v. 18. Joſ. 1. v. 7. 2. Reg. 11. v. 12. Hunc Codice[illegible]
tus commendatum, primum illud omnium virtut[illegible]
norumque fundamentum, è manibus Principum & R[illegible]
nefario auſu eripit Prædator Papa, non permittens [illegible]
nem totius Scripturæ, præſertim in lingua verna[illegible]
niam timet, ne ſua dogmata & fulmina contemnan[illegible]
gere illa velint ad regulam verbi divini: quod uti [illegible]
omnis veritatis, ſic ignorantia fons eſt omnium erro[illegible]
ſtante ipſo Chriſto, Matth. 22. v. 23. *Erratis, neſcient*[illegible]
ras. Quum igitur Papalis Monarchia ſtet corruptio[illegible]
Scripturæ, danda fuit opera, ne Magiſtratus ve[illegible]
attingerent, nevé in ſermonem vernaculū verte[illegible]
Romæ, in Hiſpania & Sicilia, capitale eſt, habere [illegible]

mo[illegible]

... vulgari, qs. solum verbum DEI cum periculo adspicia-... scripta profana, crebrò etiã impudica, passim & im-... guntur. Deplorandum sanè est, eò rem rediisse, ut Sa-... ctum ipsius Dei verbum incipiat esse suspectum, & Pa-... dicio nota sit hæreseos, S. Scripturam attingere. Nimi-... ges suppressas cupit, qui sibi malè est conscius.

Ut a. Scripturæ fastidium eò citius in Regum animis ... ant Papa & Papicolæ, opprobria ingerunt, eam vocan-... *regulam Lesbiam, cultrum Delphicum, judicem non idoneum,* ... *item gladium*; Inde *homines fieri atheos; nihil habere vi-... m, nisi quatenus placet Ecclesiæ; fidem haustam ex lectione ... ura non esse Christianam, sed quæsitam & humanam, & ita ... tem non esse Christianum*, quæ omnia *Carpentarius* bla-... o ore evomuit. Ita nempe libri fidei adimenda erat ..., ut divinorum authorum conciderct authoritas. Neque ... mpliùs relicta est Regibus via ad cognoscendam veri-... em, postquam ipsa veritatis regula facta est suspecta. Tri-... atnunc Papa in suo Vaticano; & persuadere aliis licet, ... uid sibi lubet: Factus n. est exlex, ex quo cœpit esse Ju-... supra legem, imò judex ipsius legis, dans authoritatem ... bo DEi, quod Scripturis continetur. Subjecit sibi regu-... ut fieret ipsa regula, & Judex in illis ipsis causis, quibus ... tyrannidis postulatur. Quantum verò, & quàm ... n sit hoc latrocinium, verbis exaggerari satis ne-... Dum n. Scripturæ lectio eripitur Regibus, simul iis eri-... unica veritatis & fidei norma, omnisq; via intercludi-... probandi dogmata, ut inter rectum & obliquum discer-... re nequeant, sed in Papæ placitis, ceu bruta pecora, cogan-... acquiescere. Deus verbum suum communicans, fontem ... eruit, ut inde aquas vitæ hauriant cuncti homines, sed ob-... ur hic fons à Papa: Non permittitur Regibus, ut acce-... vel Deum loquentem, & media salutis monstrantem i-

 ipsi au-

psi audiant: quâ Regum servitute, & Pontific
litiâq;, nulla major excogitari potest. Scriptu
thoritatem, ut Principes cò citius avocent
atque ita primùm blasphemi fiunt in DEI verb
injuriâ afficiant Dei vicarios, veritatis norm
tes & dissuadentes.

2. Certam veræ religionis notitiam. *Secundum* Magistratus commune bonun *ræ religionis notitia.* Quum enim custos esse d
nus primæ tabulæ, de cultu Dei, quàm secund
ximi continentis; Oportet utique ipsum Spi
bonum eligere & retinere, secundum genera
nes, *1. Thess. 5. v. 21. 1. Joh. 4. v. 1.* idemque requi
mandatum, *Deut. 17. v. 18.* confirmat pioru n R
plum, *Ps. 119. v. 2. 2. Regum 23. Paralip 24.* & ip
cessitas. Nisi enim cæco judicio religionem aliquam
cti, & suam suorumque salutem alieno arbitrio pe
velit committere, omninò necessarium est,
salutis ex verbo Dei ipse cognoscat, & piis ex co
loquiis subinde stabiliat. Sed Prædo Pontifex
dogmatum probationem, & certam veritatis no
det ac eripit Christiano Magistratui, dum omne
prohibet, omnia probationum aufert media, ut
Scripturæ, & librorum Theologicorum, Papist
indicantium, & similia. Sine omni dijudicatione
inquisitione coguntur credere, quicquid credit ve
bit Ecclesia Romana, hoc est, Papa, si maximè illud
ipsis erroneum. Requirunt n. non modo volu
am judicii obedientiam, ut captivetur
suadeat, sub obsequium Papæ, mendacis homin
atq; Christiani captivitant rationem sub obs
sti, æternæ veritatis, *2. Cor. 10. v. 5.* Loco igitur piæ
& studiosæ inquisitionis, *meram desidiam & carna*

[illegible] veræ ac plenæ cognitionis Dei, rerumq; divina-
[illegible] *quandam inscitiam*; loco certæ & explicatæ fi-
[illegible] *sam, imp[l]icitam & carbonariam fidem*; loco discreti
[illegible] *cæcam obedientiam* Principibus suis implantant,
[illegible]ne immo ipsorum periculo. Qui n. non inquirit, nec
[illegible]t S[pi]ritus; is facilè potest decipi, ut credat & faciat,
[illegible]quid alii somniant & jubent, velut in Papatu Spiritus
[illegible], artificio isto potissimum fretus, quævis errorum
[illegible]nta, per emissarios suos audacter, alia post alia excogi-
[illegible] sanè fides implicita, & cœca obedientia præcipuum
[illegible] atagema est, quo Pater mendacii *tum* in Oriente per
[illegible]sum & impium Mahumetem; *tum* in Occidente
[illegible]dulentum & superbum Pontificem pessimè corru-
[illegible]ngelicam religionem; nec quicquam etiamnum ma-
[illegible]odest Papæ, quàm ipsa Principum populique ignoran-
[illegible] Cæci enim solent esse scrupulosè timidi, & sequaces, in
[illegible]cunque partem impuleris. Philistæi oculos eruerunt
[illegible], priusquam eum deducerent ad templum idoli,
[illegible]ifficile sit, oculatos in idololatriam inducere; Sic Pa-
[illegible] Principibus suis oculos eruit, & à probatione dogmatum
[illegible]os deterret; quo facto, idololatriam, & quævis alia per-
[illegible]re absque negotio potest. Hinc etiam est, quòd sacra
[illegible]apatu celebrantur linguâ ignotâ, & Latinus præterea te-
[illegible] m[illegible]læ, presso murmure, accentu absono, & voce in
[illegible]cum flexâ, pronunciatur, ut ne quidem Latinas literas
[illegible]capere possint, quid dicatur. Accedit, quòd Principes
[illegible] [su]bditi assuefiunt preces quasdam concipere sermone
[illegible]oto, & seipsos metuunt, ac si essent suspecti sibiipsis. Atq;
[illegible] st[u]pori putatur adhuc inesse multum meriti, estq; argu-
[illegible]entum sanctitatis, nihil scire; & laudabilis docilitatis, o-
[illegible]a gr[illegible] orare, & in Papæ placitis acquiescere velle. Maximi
[illegible]i hæc est spolialtio, & prorsus inaudita Regū servitus.

Quid

Quid turpius, quàm ex rerum omnium Dom[illegible] mancipium facere alienæ libidinis? Quid [illegible] quàm proprio privari judicio, discretione [illegible] probatione? Quæ major tyrannis esse potest [illegible] mentibus Regum, omne scrutinium; & c[illegible] præbeant doctrinæ, antequam cognoscant & [illegible] tra naturam intellectus est, eligere ante cogni[illegible] sentiri rebus non cognitis, non probatis. P[illegible] requirit à Principibus, ut assentiantur doctrinæ [illegible] implicitâ, licet nunquam inquirant, verumne sit [illegible] quod proponitur. Quæ a. hîc esse potest [illegible] cognitio, quæ fidei certitudo? *Justus fide sua [illegible]* nâ, Habac.2.v.4. Ergò & propriam quivis fidei [illegible] certitudinem habere debet: Sed hanc eripit [illegible] cavetque maximè, ne illam Principes adipiscantur [illegible] *Seculares non propriis, sed alienis Episcoporum ac [illegible] suorum oculis videre debent*, ait *Blyssemius* in tract. de [illegible] pag.37. quam communem esse Pontificum & Po[illegible] doctrinam, fatetur Vetterus in Post-Colloq. Ra[illegible] gò Papa est raptor oculorum, hos evellit Principibus [illegible] fiant, & in rebus fidei sine omni examine pende[illegible] ab illius decretis, quæ infallibilia esse, Pontifices di[illegible] bare autem nequeunt; ideoq; Principes, quomodo [illegible] tur, inquirere non debent, vel si ullo modo inv[illegible] cipiant, mox in hæreseos suspicionem deveniunt. D[illegible] da est hæc servitus & cœcitas Magistratuum Papi[illegible] quæ tanta, ut non appareat, quomodo ex illa eluctari[illegible] ant: Adeo omnia media recuperandi v[illegible]um & [illegible] dogmata iis per prædonem Papam sunt ablata.

3. Benedictum calicem. *Tertiò* Salvator in confirmationem fidei & remi[illegible] peccatorum, Sacram instituit Cœnam; in qua sub pa[illegible] pus ejus manducandum; sub vino sanguis ejusdem [illegible]

...gitur. Papa iterum hæc dona invidet Christianis ...ibus, ideoq; illos, tanquam Laicos, quos sic vocat i... &c., benedicto calice spoliavit, (quanquam ali... Regibus & magnis Principibus ex gratia & per dis...onem is concedatur) illo nimirum calice spoliavit, de ...one veritatis pronunciavit, Luc. 22. v. 20. *Hic calix No... Testamentum est in meo sanguine, qui pro vobis effunditur:* ... *Lutherus* pulchram hanc gradationem instituit: *Man... Christi in Sacra Cœna complectitur calicem*: Calix con... ...um: Vinum exhibet *Christi sanguinem*: Sanguis Chri... complectitur *Novum Testamentum*, quia est Novi Testa... sanguis, Novum T. continet *remissionem peccatorum*: ...sio peccatorum conjuncta est cum *gratia DEI.* Sed ... ...ino munere, hâc consolatione maximâ per nefandū ...gium privantur Magistratus; quod Christus ipse offert, ... Papa aufert, faciens hoc ipso, quod Antichristi proprium ... Coguntur illi videre, impuros sacrificulos utriusque spe... panis & vini compotes fieri; Sed ipsos oportet solo pa... contentos esse, velut indigni sint, qui sanguinem Christi ...his peccatis effusum, gustent, & integræ Cœnæ partici... reddantur. Neq; v. sacrilegio isto exsatiatus est crudelis ...tifex: Unà illudere cœpit cunctis Magistratibus & subdi...tales facti sui rationes proferens, quæ magis illusionum, ...m probationum speciem habent.

Prætendit, *Cœnam sub utraq; specie quidem institutam, sed ...m utriusq; non præceptum esse.* Cur v. Christus instituit Cœ...am, nisi ut ab omnibus Christianis usurparetur integra? Et ... non clarum est præceptum, Matth. 26. v. 27. *Bibite ex hoc o...*, quod dictum est ad Apostolos, in quantum erant Chri...; ad quos omnes spectat istud Paulinum 1. Cor. 11. v. 26. *Quotiescunq; manducabitis panem hunc* & bibetis Calicem, *...tem Domini annunciabitis, donec veniat.* Prætendit *sub una*

specie

specie tantum contineri, quantum in [illegible] [illegible] tuam corporis & sanguinis [illegible] v. vinum etiam comitatur panem [illegible] am concomitantiam, bis exhibere [illegible] pane, & semel sub vino? Si Apostoli [illegible] guinem, frustrà acceperunt calicem, [illegible] rent. Et si ficta isthæc concomitantia [illegible] est, cur non idem ob eandem causam [illegible] n. illa concomitantia, si certa sit, varia [illegible] beat tantùm quoad communicantes Laicos [illegible] communicantes Clericos. Prætendit *vinum* [illegible] *cis omnibus*; Cur ergò suffuratur Papa calicem [illegible] vinum habetur in copia? Et si ubiq; pro C[illegible] test haberi; cur non etiam haberi poss[illegible] communionem parum requiratur? Sed [illegible] prætextibus istis immorari, qui omnes [illegible] rentur, meri sarcasmi sunt, quibus cunctis Ma[illegible] pulisq; imponitur & illuditur, ut ita jun[illegible] dibrio afficiantur.

4. Filialem ergà Deum fiduciam. *Quartum* uti cujusvis Christiani, sic Ma[illegible] num est *filialis erga Deum fiducia, & hinc orta certa* [illegible] *ac viva consolatio*, quam firmant promissiones [illegible] Sacramenta gratiam applicantia; & tot fidelium [illegible] quam in cordibus quoq; nostris obsignat ipse Spi[illegible] testimonium reddens Spiritui nostro, quod [illegible] *Rom. 8. v. 16.* Sed hæc etiam fiducia e[illegible] dum dogma Papisticum, *de gratia Dei & [illegible]* *dubitandum esse*, sicuti *Burdegalenses Monachi* [illegible] Anno 1581. talem præscripserunt [illegible] art. 33. expressè dicendum: *Abjuro [illegible]* *quis arroganter conatur certior fieri de sua electione* [illegible] *severantia in gratia, & salute part[illegible]*. Euo[illegible]

[illegible]

... cogitavit Pontifex, ut homines redderentur timi... quaces, in quamcunq; partem impellerẽtur. Qui ... formidat, facilè sequitur, si quoddam expellendi ti... remedium fingatur. Hinc cæteri articuli Papales, iiq; ... quæstuosi, de *missis*, *vigiliis*, *indulgentiis*, *peregrinationibus*, *superer...gationis*, & similes promtè recepti sunt, ... meticulosi homines aliquod timoris sui medicamen in... venerunt. Quanta v. sit servitus, & carnificina, de DEI ... dubitare, atq; sic inter spem & metum semper versari, ... ipsos Papistas docet conscientia. Sanè talis dubita... ... id est, quàm gravissima tentatio, & spiritualis lu... ... q; Pontifex suos homines, & Reges & subditos, ve... ... er dubitare; vult utiq; illos semper luctari & tentari; ... os omni veræ, vividæq; consolationis sensu privari, ne ... ipsos aliquando erigant, & si animus fiat hilarior, Pa... ... us ausis reluctari incipiant. Imitatur ergò *tyrannorum* ... em, quorum proprium est, subditos macerare, preme... ... meticulosos reddere, ut omnem despondentes animũ, ... cant quidem, quodcunq; & quomodocunq; illi susce... ... Atq; hæc sunt quatuor illa spiritualia, & fidelibus aliis ... munia bona, quibus Magistratus Christianos exuit præ... Pontifex, dum ex eorum *manibus* Scripturam, ex *menti...* ... discretionem, ex *oribus* benedictum calicem, ex *cordibus* ... em fiduciam, inaudito & abominando latrocinio eripit.

Ad *magis Politica & Regibus propria bona* si pergatur, si... ... em prædationem à Papa exerceri quivis cordatus anim... ... etter facilè. Nam

I. *Ipsi dignitati & authoritati Magistratus* non parùm ... ahit Romanus Pontifex, *prohibendo* ingressum curiæ, ... dictam fingit à cruore; & *innuendo*, Magistratum esse ... modi Statũ, in quo vix aliquis Deo placere, aut salvari ... eat, unde nullus Princip. bus persuadetur, ut officio suo, ad ... *5. Magnam dignitatis & authoritatis partem.*

quod

quod divinitùs vocati sunt, abd[illegible] religionis ergò, uti plurimis d[illegible] Extat quoddam Lutheri scriptum [illegible] *rum*, de Magistratu politico, deq[illegible] quod quum Elector *Fridericus*, Saxo[illegible] legisset, præ lætitia exultavit, [illegible] Deo gratias egit, *quod ex sacris literis ja[illegible] ratum teneret, se in ejusmodi ordine [illegible] authorem habeat, & in quo bonâ conscientiâ [illegible] cere possit*. Ex quibus verbis colligitur, de secula[illegible] & ejus dignitate, sinistrum planè illi temp[illegible] latum fuisse judicium. Hinc *Lutheru*[illegible] in A[illegible] Georgium, Ducem Saxoniæ, Tomo 6 Op[illegible] tim in principio, verè gloriatur, authorita[illegible] Magistratus, à Pontifice & Episcopis concul[illegible] esse assertam. Verba ejus sic habent: Wann [illegible] D. M[illegible] sonst nichts guts gelehret noch gethan hette / da[illegible] dan [illegible] Regiment oder die Obrigkeit so erleuchtet und [illegible] doch dieses einigen Stükks halber mir danken [illegible] lesampt / auch meine ärgste Feinde wohl wißen [illegible] daß sol[illegible] weltlicher Obrigkeit unter dem Bapstthumb nicht all[illegible] gelegen / Sondern auch unter allen stinkenden läusi[illegible] chen und Bettlerfüßen hat müßen sich drükken und treten la[illegible] solchen Ruhm und Ehre habe ich von GOttes Gnade dave[illegible] Teufel und allen seinen Schuppen lieb oder leid / da[illegible] kein Doctor noch Scribent / kein Theologus noch [illegible] klärlich die Gewißen der weltlichen Staade bestet[illegible] und getröstet hat / als ich gethan habe / durch so[illegible] das weis ich fürwar.

6. Absolutam & independentem potestatem II. *Potestatem omnem* ab ipso DEO habe[illegible] scriptura passim innuit. Nec n. est potestas, ni[illegible] a. sunt potestates, à Deo ordinatæ sunt. Itaq[illegible] potestati, is Dei ordinationi resistit, *Rom. 13. v. 1. 2* [illegible] nantur *Dii, & filii excelsi*, Psal. 82. v. 6. *uncti D.* [illegible]

... Sam. 9. v. 21. Ef. 45. v. 1. & *ministri Dei*, Rom. 13. v. 4. adeò ... ut de Pilato etiam pronunciaret Christus, Joh. 19. v. ... *ab. res potestatem adversus me ullam, nisi tibi datum es-* ... *super.* Verum hanc immediatam potestatis secularis à ... dependentiam & originem Papa rursus eripit, & sese ... interponit, fingens omnia *regna mundi esse in sua* ... quæ distribuat, quibus velit, adeoque omnem Regum ... tatem à suo pendere indultu & beneficio; ex quo ulte- ... quitur, in terris nullam dari supremam & absolutam ... item nisi unius Papæ: Carere illâ ipsos Monarchas & ... eratores, quippe quum hi Pontificem tanquam superio- ... cognoscere debeant. Probari hoc omne potest sequen- ... scriptorum Papisticorum testimoniis. Augustinus de ... na, in summa de Ecclesiast. potest. q. 1. *Papa habet omnem* ... *tem & Imperialem potestatem in mundo.* Q. 46. *Papa Regi-* ... *tanquam suis vasallis, suæq; potestati subjectis imperat, ut* ... *possit eos instituere, & destituere.* Franc. Bozius de tem- ... Eccles. Monarch. l. 1. cap. 1. *Temporalis potestas omni ex* ... *spirituali potestati est subjecta.* Ex quo concludit, *ut bene-* ... *Ecclesiastica; ita omnia regna esse Papæ manualia.* Item, ... *Pontificis & Imperatorem & septem Electores imperii* ... *stitutos.* Panormitanus, Franc. Aretinus, & alii Cano- ... docent, *quod Papa jus utriusq; gladii à Christo acceperit,* ... *adeoipsu quoque imperium ab Ecclesia dependere.* Re- ... aldus in tractat. de Imperat. q. 36. disputat: *Quòd* ... *teneatur Papæ præstare juramentum fidelitatis & o-* ... *tiæ.* Et extat formula juramenti, *quod* Otto I. Papæ Jo- ... præstitit, c. Tibi Domino, dist. 63. *Sedis Apostolicæ est* ... *ferre imperium,* inquit Pontifex, c. Venerabilem de elect. ... potest. *Imperium ab Ecclesia, h. e. Pontifice dependere,* ... rani Cancell. intem pl. omn. judic. l. 1. c. 1. §. 2. q. 2. Hieron. ... de crim. læsæ majest. l. 1. rubr. qual. & à quib. crim. læsæ

maj.commit. In posterũ ergò non [illegible] pes, Nos Dei gratiâ, Wir von Gott[illegible] *& Papæ gratiâ*, vel potius: *Nos Papæ gratia*, [illegible] Gnaden/ Hic n. si nolit, amittere [illegible] cet ab ipso Deo concessum habeant. At [illegible] tur, Imperatorem, Reges & Principes à Deo [illegible] potestatem, *Prov. 8. v. 15. Dan. 2. v. 20. Rom* [illegible] manu Pontificis, qui Non-Ens est in Scriptura [illegible] cam, nullibi asseritur, & ne quidem vel [illegible] tur. Hinc rectè *Ludovicus Bavarus Imperator* [illegible] test. electi Imperat. ait, *Juris utriusque test*[illegible] *declarant, Imperialem potestatem & dignitatem* [illegible] *Filio Dei ab antiquo processisse*. Et paulò post [illegible] *que, quòd Imperialis dignitas & potestas* [illegible] *Deo*. Videatur *Carolus Molineus*, in l. contra [illegible] p. 198. seqq. ubi prolixè probat, Imperiũ non pe[illegible]

7. Multas jurisdictionis partes

Omnem curam veræ religionis.

III. Quantum insuper *de jurisdictione* [illegible] *bita & divinitùs concessa* sit ademtum, vix [illegible] aggerari potest. In genere cunctis Magistratibus Pa[illegible] & etiamnum, quantum in se est, eripit, [illegible] *religionis, & cultus divini*, quam juxta *H*[illegible]*um*, contra [illegible] gomena Brentii, *Salmeronem*, Tom. [illegible] disp. 12. [illegible] l. 2. de R. P. c. 19. & l. de Laicis, c. 1 [illegible] ibi soli Papæ [illegible] ulli Principum permittit, ut de religione vera [illegible] suis vel plantanda, vel conservanda deliberent [illegible] giter; multò minus, ut leges Ecclesiasticas de [illegible] rebus ad εὐσχημοσύνην & ædificationem Ecclesiæ [illegible] bus, præscribat, quod tamen fecere David, [illegible] phat, *2. Par. 19. v. 8. c. 20. v. 3*. Rex Ninivitarum [illegible] peratores Christiani, de quibus dicitur in Glossa [illegible] stinct. 84. *quod amplius 800. à Nativitate Chr*[illegible] *tores tulerint leges, de rebus Ecclesiasticis, quædam* [illegible]

... quò spectant tituli Codicis *de Summa Trinit. & fide ... Eccl...sijs, de Episcopis & Clericis, de Episcopali audien... ...har ...us & Manichæis, &c. Constitutiones Leonis, Novellæ* ... ex id genus alia, propter quæ Jus civile displicuit ..., & propterea in ejus extrusi locum Jus Canonicum, vel ...acanonicum substituit, (2) *Jus instituendi Consistoria ...stica*, in quibus causæ matrimoniales, & alia negotia ...oversa dijudicantur, qualem Senatum constituere, ite... ...t, suisque Papa in solidum vendicat Episcopis. (3) *Jus ...ndi & deponendi ministros verbi*, quòd Magistratui certo ...do competit, *tùm* ratione personæ, quia est membrum ...æ, & quidem præcipuum; *tùm* ratione officii, quia Ec... ...æ nutritius, & utriusque tabulæ Decalogi custos consti... ...quo ipso jure usi sunt Rex Salomon, *1. Reg. 2. vers. 35. ...Paral...p. 8. v. 8.* Josaphat, *2. Paral. 17. v. 7. 8. c. 19. v. 8. 11.* Eze... *2. Paral. 29. v. 5. seqq.* & Josias, *2. Paral. 35. v. 2. 3. 5.* Sed Papa ...ud penitus suffuratur, & sibi, suisque Episcopis unicè ...venire, falsò & thrasonicè gloriatur. (4) *Jus instituendi vi...tiones Ecclesiarum*, quæ perquàm necessariæ, & singulari... ...ctuosæ sunt, quia inquisitio ibi fit in doctrinam & vi... ...Pastorum & Auditorum, qui si officium faciant, confir... ...di si exorbitent, corripiendi, & in veram semitam red... ...i sint, quales visitationes institutæ sunt à Samuele, *1. Sam.* ... & Josaphato, *2. Par. 17. v. 7.* seqq. (5) *Jus indicendi Synodos*, ...d ad Magistratum pertinere, ostendunt exempla Davi... *...Paral. 13. v. 1. c. 32. v. 1.* Salomonis, *1. Reg. 8. v. 1.* Jehu, *2. Reg. ...* Ezechiæ, *2. Paral. 29. v. 4.* Josiæ, *2. Reg. 23. v. 1.* (6) *Jus in...rendi ... hæreticos*, & eosdem protrahendi. Sicuti Constan... ...Idololatras Ethnicos, Christianis aulicis intermixtos, ...ari quadam prudentiâ in lucem protraxit, uti videre ...d *Eusebium*, l. 1. de Vita Constantini Magni, c. 11. (7) *Jus ...pensandi bona Ecclesiastica*, ad ministrorum & pauperum susten-

Jus instituendi Consistoria Ecclesiastica.

Jus vocandi & deponendi ministros verbi.

Jus instituendi visitationes Ecclesiarum.

Jus indicendi Synodos.

Jus inquirendi in hæreticos.

Jus dispensandi bona Ecclesiastica.

sustenstationem necessaria [illegible]
minus bonorum temporal [illegible], & [illegible]
curare debet, exemplo Regis [illegible]
Par.31.v.4. seqq. Josiæ, *2.Reg.* [illegible]
autem (8) *Jus de clericorum causis* [illegible]
eorum attinentibus judicandi. Sic [illegible]
lib. de Clericis, c.28. *Clerici* [illegible]
vel ullo modo trahi ad secularis [illegible]
dem: *Summus Pontifex Clericos* [illegible]
pum: Non sunt amplius Reges Clericorum sup[illegible]
non intelligit, istam Clericorum immun[illegible]
tis civilis imminutionem? Tantum hæc d[illegible]
isthæc accrescit. Multa sæpè hominum [illegible]
duntaxat regno, sub prætextu clericat[illegible]
tiunt; trientem & eò ampliùs fund[illegible]
dent, nec ulla tamen pendunt tributa, nec [illegible]
suppetias ferendas obstricti esse volunt [illegible]
præsidio; sed nihil conferentes ad regni tutel[illegible]
Pro clericis, & eorum defensione Princ[illegible]
sed clerici Principibus obedire vel subu[illegible]
mirùm beneficiis subditorum frui gaudent; [illegible]
ditorũ pręstare renuunt: Et interim i[illegible]
opima prædia occupant, & amplissima ade[illegible]
quod absque damno publico fieri nequit. Ut n[illegible]
ventre, crura & brachia tenuantur; Sic in corp[illegible]
cæ nobilitas & populus, qui sunt qs. lacerti & cru[illegible]
macie, dum clericale abdomen enormi tumore [illegible]

Porrò *in specie, Imperatori Romano,* Monar[illegible]
ademtum est, (1) *Jus confirmandi Papam vel Episcopum* [illegible]
num. Hic olim ab universo clero & populo R[illegible]
batur, ab Imperatore v. confirmabatur. Ita [illegible]
Damasus I. ita *Gregorius I.* qui detrectans Pontific[illegible]

Et jus de causis clericorum civilibus judicandi.

In specie Romano Imperatori ademtum est Jus confirmandi Papam,

Ma... um Imperatorem, ne pateretur electionem ... ea in re valere. Interceptæ sunt literæ à præ... urbis, & discerptæ, scriptæque aliæ, quibus rogabatur, ... clerus & populus elegisset, Imperator confirmaret. ... Imperator, pulso Johanne XIII, Leonem VIII. lai... Pontificem elegit, Anno 963. & electionem Paparum ... Imperatoris in perpetuum submisit, cujus sub... formula extat *Can. In Synodo dist. 63.* Heinricus II. ...r, Romanos ad renovandum jurejurandũ adegit, ... pollicebantur, se ne quidem interfuturos electioni sui ...pi, nisi ex Imperatoris mandato. *Sigonius* ad annum ... refert; *Hannonem* Archiepiscopum graviter expostu... ...cum Papa *Alexandro*, quòd in sedem irrepsisset, incon... *...einrico* Cæsare, quam multos jam per annos nemo, ni... ...ege probatus, ausus esset attingere. Ipse *Gregorius VII.* ...um Imperatorum Anno 1075. ab *Heinrico IV.* confir... ...est. Nunc omnia inversa sunt; Pontifex à solis Car... ...ibus eligitur, more à prisca simplicitate prorsus alieno, ... jus Imperatorem ipsum confirmandi falsò arrogat.
... *in caput, fortunas & sedem Pontificis Romani*. Hoc n. Im... ...atores prisci habuerunt & usurpârunt. Constantini filius ...*antius* Liberium Pontificem exuit Pontificatu, & Beræ... ...jussit deportari, suffecto in ejus locum Felice. Anno Chri... ...hinc Bonifacius, illinc Eulalius contrariis populi stu... ...eligebantur in Papas; quod ubi renunciatum esset *Hono-...* qui tunc Chediolani agebat, utrumq; urbe expulit, mox ... Bonifacium revocatum in sedem restituit. Non mul... post Honorium annis, mox Gotthi invaserunt Regnum ...iæ, sub Rege *Theodorico*, qui Johannem I. Papam legatum ... ad Justinianum Imperatorem, reversum re malè gestâ ... carcere necavit. Recuperatâ Italiâ iterum Roma ejusque ... sexin Imperatoris Græci potestatem concessit: Et quâ

Jus in caput, fortunas & sedem Pontificis Romani.

 venera-

veneratióne Papæ illius ævi fuit I[illegible]
ſtantur eorum epiſtolæ, cum pr[illegible]
654. *Conſtans* Imperator, M[illegible]
& Cherſonam in exilium depo[illegible]
eſt. Anno Chriſti 676 Impera[illegible]
lam divalem vel Sacram [illegible] ad D[illegible]
manum, quem juſſit ad Conc[illegible]
ablegare tres viros ſelectos: Et r[illegible]
ceſſor humilitate, quâ dec[illegible]; *S[illegible]*
manſuetudinis veſtræ pro obedient[illegible] [illegible]
no 1047. Imperator *Heinricus I[illegible]* [illegible] Papa [illegible]
Benedictum IX Silveſtr[illegible] II & Gregorium VI [illegible]
poteſtate Imperatores moderni pror[illegible]
Epiſcopo Romano non dare, ſed ab [illegible]
Jus convocandi generalia Concilia, & in iis præſidendi. rum pedes coronam ſuam ſubmitte[illegible]
candi generalia Concilia, & in iis præſidendi [illegible]
nit Imperatoribus, ſicut olim Nicænam [illegible]
Arium, convocavit *Conſtantinus Magnus*: Co[illegible]
tanam adverſus Macedonium, *The[illegible]*
contra Neſtorium, *Theodoſius junior*; C[illegible]
tra Eutychen, *Marcianus*. Verùm, ex quo Papa [illegible]
nationem in Eccleſias Occidentales & cœpi[illegible]
vim imperii Romanii; jus quoque arripuit C[illegible]
candi, & in eis præſidendi. Imperatores ve[illegible]
runt eſſe nullo loco, neq; numero, & eſſe in C[illegible]
προσωπα. nec ſine illis alio interſſe per [illegible]
quàm ad amplificandam Papalem [illegible]
ne obedientiæ, & ſeſſione ad pede[illegible]
quum de diſſidiis Religionis ſolic[illegible]
tis inſtitueret, Concilium promitteret [illegible]
laboraret reddere, graviter hoc no[illegible]
ce Romano fuit reprehenſus, qu[illegible]

An-

[illegible] quibus inter cætera ſic ſcribit : *Quum de* [illegible]*li tanquam de remedio omnium opportuniſſimo* [illegible] *rebus, & ipſius Germaniæ, mentionem facis, vel* [illegible]*, vel de futuro ad proximum autumnum Imperiali* [illegible]*, in quo de religione, cæterisque rebus, quæ ad illam per*-[illegible] *are promittis, ita agis, ita ſtatuis, ut ſupprimas ejus* [illegible]*que, cui divina & humana jura, approbante tot ſecu*-[illegible]*nſu, ſupremam tum cogendi Concilia, tum ſtatuendi* [illegible]*rdinandi, quæ ad Eccleſiæ unitatem utilitatemq́; ſpe*-[illegible]*horitatem dederunt.* Poſteà comparat inſtitutum [illegible]toris *facto Uſæ*, arcæ ruinam minanti manum admo-[illegible] *ſeditioni Core, Dathan & Abiran*, adverſus Moſen & [illegible]*m, temeritati Uſiæ*, incenſum in altari adolentis, & ad-[illegible]*n. putas, incenſum hoc eſſe coram Deo, leges de religio*-[illegible]*re: Eſt quidem incenſum, idq; omnium Deo gratiſſimum,* [illegible]*n eſt tuum munus illud Imperator, eſt Sacerdotum Domi*-[illegible]*ſtrum inprimis, quibus Deus poteſtatem ligandi & ſol*-[illegible]*edit*. Nec te excuſat, (inquit) *quòd ſanctum ſit factum,* [illegible] *perpetuum, ſed ad tempus, hoc eſt, usque ad futurum* [illegible]*um duraturas leges laturum te eſſe dicas; ut enim id per* [illegible]*, tamen in eo, cui Deus hoc miniſterium non dedit, ma*-[illegible]*mptum. Sumis enim tibi jam perſonam, quæ propria* [illegible] *ſolùm de Sacerdotibus judicium relinquitur, quam ne* [illegible]*mpus quidem cuidam ſumere licet.* Et poſteà : *Si pluribus* [illegible]*ſimus, ne in diſceptationes ſuper his, quæ ad religionem per*-[illegible] *componendas jus tibi vel authoritatem ſumeres, non ob* [illegible]*ſimus, quod diſceptationes componi non maximè optare*-[illegible] *ut exemplis tùm ex divina Scriptura, tùm ex Eccleſia*-[illegible]*ſtoris citatis te admoneremus, ne quod ad tuum miniſte*-[illegible] *pertinet, ipſe tibi arrogares, & pro tua & Impera*-[illegible] *dignitate juberes, &c.* Quòd *præ te fers ſtudium & deſi*-[illegible]*n, ut componantur controverſiæ in religione, & ut aliqua* [illegible] *merum in univerſa Eccleſia renovetur, te in hoc*

 qui-

quidem magnoperè laudamus, [illegible] ram tuam prabeas, ceu cui Deus ex animo [illegible] sit. Ut enim te tanquam caput [illegible] ferendum censemus; Ita tanquam [illegible] am imprimis opem desideramus. [illegible] rabis Dei monitis, si ita animum [illegible] religionem pertinent, tibi jus & authoritatem [illegible] nam institutionem, & Ecclesiæ consuetudinem [illegible] conventibus Imperialibus à quibus [illegible] ejusmodi rebus cognoscendi habent, omnes de [illegible] religione disputationes prorsus excludas, & ad [illegible] tribunal rejicias, si de bonis Ecclesiasticis nil [illegible] integra Epistola, apud *VVolffium*. Tomo [illegible] pag.539.

8. Libertatem Theologicam & Politicam. IV. Libertas etiam non exiguam [illegible] tim Principum Regumq; bonum est [illegible] fex, & in meram commutat servitutem. N[illegible] *bertatem Theologicam*, de rebus fidei consultandi [illegible] randi, sed mancipia ex illis facit, jubetq[illegible] ta sine omni discussione recipiant, [illegible] *gelus*, ab errorum periculo immunes, ex Principibus [illegible] *oves brutæ*, quæ absque judicio sequantur Pastorem [illegible] vis ad noxia & venenata pascua ducentem, ut [illegible] quoque debeat illud Græcorum veterum. [illegible] ὁ δ' ὦτα ἐκίνει: *fabulam asino quis dicebat, ille [illegible] nuebat.* Certè ab aliquot retrò seculis Papa in [illegible] torus incubuit, ne Reges scirent, quid sit Re[illegible] nevé ex quibus fontibus sit petenda, vel quo[illegible] sint dijudicandi, cognoscerent, sed putarent [illegible] committendam iis, qui initiantur sacris. [illegible] quuntur soli; sed plerumque stipati [illegible] omne judicium ipsorum suggestionibus & [illegible] bus suis continuis perturbant, crebras & ferme [illegible]

...ones ab illis extorquent, ut ita omnia explorare, & ... deferre possint, si placita Ecclesiæ Romanæ non ...antur omnia.

...rr. *nec politica* iis permittitur libertas in omnibus; ...que consilia, statum politicum concernentia, c... ...r dirigere ad nutum placitumque Papæ, suos legatos ...ios, quos vocat, Apostolicos subinde ablegantis ad ...Principum, ut ibi cuncta sic disponant, quò Pontificis ...s & opulentia partim conservetur, partim amplifice-... quando Salvum conductum Reges promittunt, iis ...r liberum non est, fidem datam servare; sed coguntur ...d Papæ & Papalium Episcoporum præscriptum haut ...olare. Illustre exemplum est *Sigismundus Imperator*, ... Salvum conductum *Johanni Husso* datum, rescindere ...r in Constantiensi Concilio. Prædictus Huss, patro-... & ...utelà Imperatoris Romani fretus, Constantiam i-...m instituit. Quò quum venisset, per comites suos No-... fecit suum adventum notificari Romano Pontifici, & ... o ic...io *die 3. Novemb.* rogans, ut per ipsum quoque, i-... Regis Romani gratià, absque omni periculo atque im-...nto Constantiæ esse possit. Quibus tùm Pontifex ... respondit, *etiamsi Johannes Huss fratrem sibi germa-... ...disset; tamen se nullo modo commissurum, quantum in ...t, ut aliqua ei fieret injuria, quamdiu Constantiæ esset.* Sic ... ...bi per quatuor ferè hebdomadas, vacans a ...icis & ... priv...tis. Quibus finitis, vocatur in Curiam Papæ & ...aliu n, collocatis interim militibus tàt multis in præ-...m. In qua Curia finito brevi colloquio, sub custodia ...rum etiam retentus, & posteà in fœdum carcerem ...tus fuit; Comites eju conqueruntur valdè de publica ... violatione & Papæ injuria, quòd tam contra ipsius Pa-... quam Regis Romani fidem, virum optimum per insidi-...p...ssent, & in carcerem conjecissent. Quamvis enim olim

 Pisanum

Pisanum Concilium, Anno 1[illegible] [illegible] cebant, damnatos Hæreticos il[illegible] berè recessisse, quum tamen [illegible] nec condemnatus, sed neque au[illegible] quum Dominus Rex, una cum nob[illegible] postularent instantiâ, ut circa ipsi[illegible] provideretur honori, tamen nihil o[illegible] etiam haut pauci præstantes nobiles [illegible] tem ut è vinculis liberaretur, [illegible] ab A[illegible] hoc responsi retulerunt; *Etiamsi mill[illegible] men fieri non posse, salvâ consc[illegible] eos reciperent in causa ejus viri, cui null[illegible] set.* Paulò pòst ipse Rex Sigismun[illegible] lium & Episcoporum, in coram [illegible] est, ut fidei suæ renunciaret. Ne[illegible] ticus sit declaratus, juxta Pontifici[illegible] publicâ, aut ulla re aliâ defensione [illegible] iniquissimè rogo addictus, & co[illegible] dia luculentum præbet documentum [illegible] res Papisticos adeò non esse liberos [illegible] dante, pacta & promissa, licet ea maxime vellent [illegible] scindere tamen teneantur.

9. Candorem & veracitatem. V. Uti quemvis Christianum; Ita Magistratum & Principes vel maximè decet *Candor & veracitas*, ne [illegible] pollicitationibus verbis utantur ambiguis, [illegible] los, quibus cum paciscuntur. Sed has etiam vir[illegible] ptas vult Christiano Magistratui, dum per suos [illegible] lite. Jesuvvitas, docet eos æquivocationibus uti [illegible] in negotio Religionis, quando dissentientibus a Pa[illegible] rum pollicentur exercitium. Hoc enim stat[illegible] tendum planè non esse, nisi cogente necessitate [illegible] malum evitandum. Quando igitur cessat ista nec[illegible] metus majoris mali, tunc Principes non [illegible]

Cum

... obstrictos opinantur. Hæc igitur prima est æ... *Promittimus vobis libertatem Religionis, sub hac ... ne, quamdiu sine nostro incommodo vos delere non ... um verò libertatem, imò & vitam vobis adimemus, ... se obtulerit occasio.* Deinde docent, eam tantùm ... validam esse promissionem, quam & quatenus ... bet Pontifex. Hinc ergò secunda nascitur æquivoca... *mittimus vobis libertatem religionis*, subintellige, *si & ... Papa hoc adprobat aut permittit.* Quamprimùm igi... placet illi Vejovi, qui potestatem juramenta rela... solutam sibi arrogat; è vestigio tenentur Principes ... re promissionem, nihilq; juvat nos pactum initum, ... sancto jurejurando sit confirmatum. Ulterius tra... *dem hæreticis datam non esse servandam, quando data ... detrimentum fidei Catholicæ*, quæ expressa sunt ver... *chu*, lib. 1. Conf. 100. n. 219. Quamprimùm ergò liber... ionis in detrimentum fidei Romanæ cedere ait ... tenentur Principes fidem datam violare. Ex quo ... æquivocatio: *Promittimus vobis liberum Religio... ..., subintellige, nisi vergat ad detrimentum do... ... icæ. Quamprimùm verò afferat Papa per istam li... ... religioni, & ejus propagationi aliquid decede... ... datam minimè servabimus.* Has igitur, & similes æ... ...nes dum Papa Principibus per suos instillat mini... ... on sanctas candoris & veracitatis, Magistratum ... ic... is, virtutes temerario ausu, & sub specie recti, ...

... I. Clementia Principum propria virtus est, unde ... & *Clementissimi* vulgò nuncupari solent. Ro... ...ctum est marmor in foro Trajani, his characte... ...gnitum: *Potentissima dos in Principe liberalitas ... ntia.* Dinoth. in fine histor. Gall. pag. 536. ait: ... *solus aculeum non habet, vel certè eo non utitur.* *10. Clementiam.*

Exem-

Exemplar hoc mag[illegible]
veritas custodiunt Regem, [illegible]
ejus, *Prov. 2*[illegible] *v. 28.* Cont[illegible]
clementia firma[illegible]
Regibus in Papatu pon[illegible]
hæreseωs prætextu in [illegible]
tis Papalibus non [illegible]
lib. 4. Polit. c. [illegible] scribit [illegible]
humanis religione præ[illegible]
[illegible] *igitur, si quis turbat,* [illegible]
ut membrum potius alia[illegible]
Andreas Fabricius [illegible]
us, & Orator, in Præf. [illegible]
erubuit. *Accingatur gladio* [illegible]
tentissime & hæretico[illegible]
perniciosissimos sub j[illegible]
prædicant in pag. [illegible]
straffen sol seyn die Catholischen [illegible]
es für einen Glaubenwart.[illegible]
fol. 117. 232. 249. *Hæret*[illegible]
impetu sine ulla mora oppri[illegible]
adducit etiam exempla Hispanic[illegible]
moperè commendat, & Magistrat[illegible] Christianorum ad eo-
rum imitationem exstimulat. Ipse Paulus IV. Pont[illegible]
modò per Alexandrum Farnesium Cardinal[illegible]
te *Sleidano lib. 26.* fœdus pacificationis in[illegible]
am confirmato tum Imperatorem Carol[illegible]
Ferdinandum, ad arma contra Lutheran[illegible]
duit, crudeli hâc & Christi vicario perquàm d[illegible]
In *Lutheranos potius, quàm Tur*[illegible]
esse. His n. illos multò esse [illegible]
lis excitati Reges & Principes Papistic[illegible]
tum innocui sanguinis effuderunt [illegible]

gla.

... s nationibus, ut ita qui debebant esse clementis ... is instinctu facti sint crudelissimi. Expendatur vel ... Parisiensis, Anno 1572. in Galliis instituta, in qua refe... *ho*, lib. 5. Hist. Gall. pag. 341. tribus diebus supra decem ... hominum omnis ætatis, sexus & conditionis Parisiis fuêre ... ta fuit sanguinis effusi copia, ut per multa urbis loca ... instar diffluerct.

... rabies, Lutetiæ sumto initio, omnes regni provincias ... non in urbibus solùm; Sed etiam in agris virus effundens, ... utrinque cædes factæ; sed præcipuè Lugduni, Aurelii, ... Rosomagi, &c. adeò, ut *Reusnerus*, in Isagoge Historica, ... uo pacio, per totum Galliæ regnum *plures quàm centies* ... *ines religionis causâ occisos fuisse memoret.* Tamdiu in u... sexum sævitum est, donec publica & nobilissima flumina ... bus, & atrata sanguine conspecta sint, ita ut accolis etiam ... litis usus aquæ ad potum, aliasque necessarias, nec non & ... um, humanâ carne saginatorum; magnâ cum execratio... licatis, & inauditæ carnificinæ, aliquantisper exosus fue... o legatur *Aug. Thuanus*, in Hist. Ann. 72. *Camerarius* part. ... Succis. cap. 83. Ferdinandus Alvarez, Dux Albanus con... ft, quòd paucis illis annis, quibus Belgio præfuit, *octodecim* ... *hominum*, utriusq; sexus clanculum & palam furialibus car... sustulisset, nec tamen isto rigore Patribus inquisitionis, ... cisset. Cardinalis Farnesius ex Italia ad bellum Smalcaldi... Germaniam proficiscens, dixit: *Se tantam daturum stragem* ... *manniam, ut in Lutheranorum cruore, vel ipsius equus natare* ... Sleid l. 17. comment. Hæc & similia exempla luculente in... Pontifices Romanos suis Principibus jamdudum omnem ... e clementiam, & ad crudelitatem exercendam illos ita ... asse, ut hæreticos esse occidendos pro articulo fidei, ipsam... occisionem pro bono & laudabili opere habeant, quum ta... probari nequeat, hæreticos in Novo Testamento capitaliter ... cudos, & falsum sit, nos Evangelicos fovere hæreses; &

distingui debeat inter hæreticos, vel seductos [illegible] hæreticis, vel seductos. Verum indicet [illegible] qui hæreticos proclamat, & ad rogum [illegible] cunque tyrannico ipsius imperio subesse [illegible]

1. Re- ma & pes. VII. Non autem contentus fuit [illegible] fex: Ipsum imperium Romanum [illegible] rum invadere, opesque ad se rapere [illegible] maximam partem acquisivit. Sic etiam [illegible] tendit nescio quam *donationem Constantini Magni* [illegible] Constantinus. Nempe mendacio [illegible] di nequit. Donationem enim illam prorsus fabulosam [illegible] vissimi authores, & multi ex ipsis Pontificiis demonstrant [illegible] *as Sylvius*, qui posteà Pontifex, & *Pius II.* dictus in Dialogo [illegible] adhuc Cardinalis scripsit, *stolidos Legistas* appellat [illegible] sudent, an donatio Constantini valeat, quum nunquam [illegible] *Jacobus Spiegelius* in Comment. ad vers. Guntheri, circa annum [illegible] scribit: *de Constantini donatione apud nullos extat* [illegible] *quam in libro decretorum.* Postea addit: *O beatas* [illegible] *tum constituerunt Imperium.* Veneti à Pontifice [illegible] vectigalia in mari Adriatico sibi vendicarent, [illegible] *Authentica privilegia extare in Cancellaria Romana, in a* [illegible] *folii parte, in cujus priore donatio Constantini extet.* Non [illegible] inficiamur, *à Pipino, Carolo Magno, Ludovico Pio*, & aliis [illegible] decuit, donatum esse Romanis Episcopis: Sed Christum [illegible] & ejus præcepta observare si voluissent, terrena hu[illegible] non occupassent. Neque tamen quæ possident omnia [illegible] ne habent: Plurima rapuerunt ad se vi & fraude [illegible] lixus ex historiis texi posset Catalogus. C[illegible] summum Principatum, quomodo Papa acceptus [illegible] dicere. Nam ante dominationem Gothorum in Italia [illegible] tores Constantinopolitanos Roma [illegible] est. Anno Christi 6?7. habita est Synodus [illegible] quarta, [illegible]

... Bonum Papam sic compellat: *Dono Sanctissimo & Beatissimo Archiepiscopo NOSTRÆ ROMÆ.* Anno circiter millesimo ... tus, qui & Sylvester II. Othonis III. pædagogus, voluntate ... Papatum adeptus est. Extat decretum imperiale de ele... *Gerberti* sub finem Epistolarum ejusdem Gerberti, in quo ...rator Romam vocat *suam regiam urbem*, his verbis: *Pontifi... illum quæ extra urbem esse videbantur, vendiderunt, & qui... ...colluviis à Lare Sancti Petri abalienaverunt. sed (quod absque ... non dicimus) si quid in HAC NOSTRA URBE REGIA habue... majori libentiâ evagarentur, &c.* Ipse Papa Paschalis anno ...rò agnoscit, ad Heinricum V. Romanæ Urbis corona & im... pertinere. *Sigeb.* anno IIII. Anno 1132. erat Romæ *Lotharius* ...rator, ubi & in ipsa urbe condidit leges Romanis, & valvis ... Beati Petri affixit: quæ leges habentur inter constitutio... imperiales, *lib. 1. de feudis, Tit. 19.* Quæ omnia quum ita se habe... non immeritò miramur, quâ ratione, & quo titulo summus Principatus urbis & territorii Romani venerit in potestatem Pa... Et cur ipse Imperatorem Germaniæ, vocat *Imperatorem Romanum*, quem Romano Principatu expulit?

Sicuti verò alienas ditiones ipse invasit; ita Reges legitimos ...ponendi, suisque regnis privandi potestatem sibi arrogat. Hinc *Bellarminus* lib. 5. de R. P. cap. 7, ita disputat: *Potestas civilis subjecta ... potestati spirituali, quando utraque pars est ejusdem Reipublicæ Christiana. Ergo potest Princeps spiritualis imperare Principibus temporalibus, & disponere de rebus temporalibus in ordine ad bonum spirituale. Omnis enim superior imperare potest suo inferiori.* Et posteà: ... *spiritualis Respublica imperare temporali Reipublicæ, sibi subjectæ, & cogere ad mutandam administrationem, & deponere Principes, ... alios instituere, quando aliter non potest bonũ suum spirituale tue...* Hac sibi falsò arrogatâ potestate Pontifices crebro usi, vel potius ... sunt. Alexander *III. Fridericum Barbarossam*, pede collo ipsi... imposito, calcavit, addens hunc sarcasmum: *Super aspidem & basiliscum ambulabis.* Alexander V. *Uladislaum* Regem Ungarico

 Regno

Regno exuit. Gregorius VII. *Heinr*[illegible] arcem, inter duas portas, mediâ hyeme, [illegible] prima luce, ad summam vesperam, [illegible] jejuno stomacho expectantem, ge[illegible] nus tendentem, pro ludibrio habu[illegible] complexibus hærens. Et quanquam Bellarmin[illegible] tem non nisi indirectè Pontifici conven[illegible] men contrarium defendunt, & *Alexander* [illegible] nus, Anno 1599. duos de potestate Pontificis [illegible] Bellarminum acriter insectatur, & Papam [illegible] stum ipsum, cujus sit vicarius, jure divino, & [illegible] Dominum esse, omnemque potestatem Ecclesiastic[illegible] cam habere contendit. Ipse *Sixtus V.* Romanus [illegible] tulit istam Bellarmini limitationem, & in Bulla [illegible] cum III. Franciæ Regem expressè asseruit: *S*[illegible] *Reges ac Principes univeræ terræ, cunctosq́ populos ge*[illegible] *nes, non humanâ; sed divinâ institutione sibi traditam p*[illegible] *tinere*; ac si Barclaio credimus, libro de potest. P[illegible] 101. parùm abfuit, *quin* omnia Bellarmini opera cen[illegible] propter hanc ipsius assertionem, fuerint aboli[illegible]. Sub [illegible] Pontificum jugo hærere coguntur omnes Principe[illegible] deoque in perpetuo metu versantur, ne si Papam vel i[illegible] offendant, suis mox regnis, & omnibus subditorum su[illegible] bullas excommunicatorias priventur.

Uti verò regna mundi ad se trahere; sic ex ill[illegible] corradere, & paulatim ista expilare optimè novit [illegible] pifex. Hoc ut obtineret facilius, perniciosum dog[illegible] *Christum suâ passione non plenè satisfecisse pro pœnis pec*[illegible] *committuntur post Baptismum; sed nobis incumbere hanc*[illegible] *nem, quæ quidem peragenda sit pœnis satisfactoriis,*[illegible] *post mortem igne purgatorio.*

Istas verò pœnas relaxandi potestatem sibi arrogat [illegible] amplas postmodùm concedit indulgentias, ut hoc [illegible]

jure

... rapiat divitias. Hinc valvis templorum,& compitis Ur... ...tur programmata, quibus promittuntur indulgen... ...ac clausula, *manus porrigentibus adjutrices*: Hinc Jubilæ... ...s instituitur crebriùs, quia est spirituale quasi congiarium ... Papalis: Hinc taxantur varia peccata, etiam atrocissima, ...bus si numeretur pecunia, facilè quis absolvi poterit, de quo ... *Taxa Cancellariæ Apostolicæ, & sacræ pœnitentiariæ*. Adde ...dinationem missarum, altaria privilegiata, ornatum reli... ...n, venditionem beneficiorum, cumprimis pallii Archiepi... ...s, & similia; desinesque mirari, quibus mediis tantos Roma... thesauros corrogârint, quibus quantum accrescit, tantum ...tiæ Regum decrescit, ut horum opes præ Pontificum divi... ...ra videantur paupertas. Neque hîc opus est peregrinis te... ...us Ipsa *glossa* decretalium cap. Fundamenta, Titulo de E... 6. *Roma*, inquit, *fundata à prædonibus, adhuc de primordiis re... ...dicts Roma quasi Rodens manus.*

Tandem, ne quid bonorum maneret intactum, ipsi vitæ ... & Principum, Romanæ sedi non adeò faventium, crebrò ... sunt Pontifices, & eorum satellites. Hinc celebrantur apud ...cam & Regicidæ, uti *Jacobum Clementem* Dominicanum, qui ...ricum III. Galliæ Regem interfecit, Papa frequenti Consisto... ...davit 3. Idus Septembr. 1589. Idem facinus commendatur à ... *Mariana*, lib. 1. de Rege & Regis Institut. cap 6. *Specie* (in... *alias litteras in manus tradendi, cultro, quem herbis noxiis medi... ...m manu tegebat, supra vesicam altum vulnus inflixit: insignem a... ...nfidentiam facinus memorabile.* Et paulò pòst: *Cæso Rege in... ...sibi nomen fecit: cæde cædes expiata, ac manibus Guisii Ducis per... ...emti, Regio sanguine est parentatum.* Sequenti capite de Ty... ...s per dolum aut venenum tollendis agens. *Si* (inquit) *evase... ...instar magnorum heroum in omni vita suspiciuntur: Si secus acci... ...grata superis, grata hominibus hostia cadunt, nobili conatu ad o... ...m posteritatis memoriam illustrati.* Ut tamen parricidium com... ...tur honestè, suadet vir bonus uti hoc temperamento. *Hoc ta-*

12. *Ipsã deniq; vitam.*

men, inquit, *temperamento uti in hac* [illegible] *non ipse qui perimitur, venenum haurire* [illegible] *concepto pereat. Sed exterius ab alio a* [illegible] *qui perimendus est; nimirum quum* [illegible] *vestis delibuta vim interficiendi habeat. Quâ* [illegible] *invenio sæpè alios Principes, missis d*[illegible]*nis veste pr*[illegible] *ephippiis fuisse oppressos.* Genebr[illegible] in Chr[illegible] hæc annotat: *Sanderus, & alii plerique nobile* [illegible] *Pii V. in Hybernia contra Angliæ Regina*[illegible]*, bell*[illegible] *gerunt.* Huc pertinet illud, quod Papa Urb[illegible] quæst. 5. Canone, Excommunicatorum, *Non enim* [illegible] *arbitramur, quos adversus excommunicatos Zelo* [illegible] *Ecclesiæ ardentes, aliquos eorum trucidare contige*[illegible] Jesuvvitas in Aphorismis Confessariorum in [illegible] *ci* (inquit) *rebellio in Regem non est crimen læsæ* [illegible] *est subditus Regi.* Quibus hypothesibus positis, non[illegible] ges Christiani, præsertim si ad omnia Papæ placita no[illegible] sed libertatis & veritatis vindices esse velint, a [illegible] culo immunes esse valeant? Eò sane rem re[illegible]git [illegible] ceps Regem esse, sit genus pœnæ; & Regum inaugur[illegible] liud sit, quam consecratio victimæ neci destinatæ.

Istud autem inprimis satis superque mirari & d[illegible] queo, quòd quum tot modis serviant Papales Reges & P[illegible] pro hac ipsa nihilominus servitute perpetuanda pugnare [illegible] & ipsi sæpius vitam suam fortunæ bellicæ lubentes prom[illegible] mittant. Naturale aliàs est, è servitutis iugo ad spira[illegible] bertatis: sed Papa servis suis Regibus, servitutem ita [illegible] vem, ut contra illos, qui libertatem illorum eunt asser[illegible] sumque, arma capiant, & citius vitam finire [illegible], qu[illegible] tem. Pro libertate militare, heroicum est: sed pro servi[illegible] quum quis liber esse possit, sanguinem profundere, [illegible] jectique animi est. Tantum nempe efficit superstitio & [illegible] dientia, ut vitam prostituant Papales Principes, quò [illegible]

 peri-

...maneant; ut pro Papa sanguinem fundant, quo semper ... qui eorum sanguini, cunctisque bonis insidietur; quâ ...efficaciâ & servitutis specie, nulla esse potest vel major vel ...ior.

De hac ipsa verò Principum Papisticorum servitute, & sæ... Paparum tyrannide, aliisque illorum sceleribus, nonnihil ...serui in præsente opusculo, quod *Tertiam Philosophiæ So...partem* nuncupo, quia quæstiones Ethicas & Politicas, in con... Theologicis, nos inter & Pontificios agitari solitis, subin...entes, & perquam fructuosas contine', simulque osten...am in Ethicis præcipuarum virtutum extirpatorem; in Po... Christianæ Reipub. turbatorem esse & vastatorem pessimum. Hanc autem Philosophiæ Sobriæ partem Tertiam, Illustrissi... Celsissimo Nomini Vestro, *Serenissime Princeps, Domine Cle...ine*, humilimâ mente dico consecroque. Notus est in uni...orbe Christiano Ss. Væ amor & Zelus erga religionem verè ...licam, perfectumque odium erga regnum Antichristi, cui ...ere est Christum deserere, quia fieri nequit, ut fideliter serviat ..., qui turpiter adulatur Antichristo. Quum igitur Roma... Babylonem non modò detestetur Va. Ss. Sed insuper ortho... Ecclesiæ Nutritorem munificentissimum, Patronum Cle...tissimum & Defensorem constantissimum agat; non ingratum ...fido hoc opusculum, quod in confusionem vanitatis Pa...æ & assertionem veritatis Evangelicæ unice scriptum & ela...um est. Neque oblivisci possum illius Clementissimæ pro...onis, quâ Serenitas Va. meam qualemcunque operam requi... & ad Concionatoris officium in aula sua splendidissima me ...nem ante aliquot annos vocare clementissimè voluit, cu... non voluntati humilimè fecissem satis, si à *Serenissimo & Po...tissimo Electore Saxoniæ, Domino & Nutritio meo longè Clementis...* dimissionem impetrare & exorare potuissem. Interim *Sereni...* Væ. pro tanta clementia & propensione me humiliter obstri... fateor, quumque aliâ ratione in hac virium infirmitate

Dedicatio.

meam declarare nequeam gratitudinem, ... erigere, & me, meaque omnia humillime ad ... re volui. Suscipe ergò, MAGNE PRINCEPS, ... non magnum, de magnis tamen rebus, aspectu ... indignis differens, utque vivere & perennare ... trocinio unicè commendatum cupio, quo se ... indignior, eò Serenitatis Vestræ Clementia red...

Ut enim Sol ille non vicina tantùm astra, sed ... telluris glebam collustrat, atque hinc ab omni... maximè; Ita heroicæ illustresque naturæ, qu... long... suæ diffundunt radios, ut etiam inferioris status ho... scant; eò magis in sui admirationem quovis ra... dibus orbem utrumque complent.

DEUS benignissimus, Rex ille Regum, & Dom... tium, Serenitatem Vm. cum Conjuge, & Prole Illu... Romani Imperii turbis, diutissimè valentem, florente... vet, quò in inclyto Archiepiscopatu Magdeburgensi ... stra verbum Domini currat, & plurimæ ad æternam ... ficentur animæ. Dabantur VVittebergæ, d. XX. Septem... *χειστογονίας* M. DC. XXIII.

Serenissimæ Celsitudinis Vestræ

Subjectissimus

Balthasar Meisnerus, D.

SECTIO I.
CONTINENS QUÆSTIONES ETHICAS.

PLurima hîc occurrunt controversa problemata, præsertim, quia Scholastici, & ex his præcipuè *Thomas de Aquino*, frequenter occupantur circa disputationes Practicas; unde *octo* Sectionis hujus capita constituemus, & secundum ordinem in disciplina Ethica, usitatum collocabimus.

1. Erit De *libero arbitrio, & actionibus humanis.*
2. De *Virtute Intellectuali.*
3. De *virtute morali in genere.*
4. De *vitio virtutibus opposito.*
5. De *Temperantia.*
6. De *Justitia.*
7. De *Veracitate.*
8. De *virtutibus Theologicis.*

Non autem tractando percurram omnia, sed tantùm maximè ne[cessa]rii, & perquam fructuosa seligam problemata, ne vel nimiâ proli[xitate] lectori fastidium; vel abruptâ brevitate huic imperfectionem [...]am.

CAPUT I.
DE LIBERO ARBITRIO ET ACTIONIBUS HUMANIS.
QUÆSTIO I.
An liberum arbitrium duos actus, nempè judicium rationis, & electionem voluntatis innuat?

LOmbardus statuit, nomen liberi arbitrii à duobus actibus esse de[s]umtum, à *judicio mentis*, & *electione voluntatis*, ut ratione judicii, *ar[bitr]ium*; & respectu electionis, *liberum* nominetur, adeoq; nihil sit aliud, quàm *Lombardus affirmat.*

quàm *judicium cum electione*; vel ... 2. sentent. dist. 24. lit. E. *Dicitur liber* ... *utrumlibet flecti potest; Arbitrium* ... *cultas vel potentia illa, cujus est etiam* ...

Fatemur autem perlubenter: qu... in electione ... rationis judicium requiratur, ade... omen ... cium mentis connotet, de quo ... *Anthropologicæ* ... Interim tamen ab hoc ... dictam esse, vero non apparet simile, quam ... censuerim *part. 2. Philosophiæ Sobriæ* ...

Sed negativa verisimilior est.

Nam per liberum arbitrium primò int... *luntatis potestatem eligendi, & repudiandi*; Unde ... nuncupatur ab *Ambrosio*, lib. 2. de Fide; Et *Aug*... cap. 9. lib. de grat. & lib. arbit. cap. 2. Quòd si autem ... de *judicio rationis*, tum non exprimis vires vo... nomine inprimis expressas volumus; adeoq; ... esset, quod libera facultas judicandi, qu... nis denotare debeat liberam facultatem eligend... Germani nostri loquuntur.

Occasio verò communis istius opinionis, *quòd ar*... *ratione mentis, & liberum ratione voluntatis*, inde m... quòd arbitrium sine dubio descendat ab *arbitrando*; ... bent pro solo rationis actu.

Et huc facit locus iste, ex libro 3. hypogn... quæ... *num* dicas, (qui libri extant tomo 7. *Augustini*, cui etiam ... buntur) *Arbitrium ab arbitrando, rationali consideratione* ... *do, quid eligat, quidvé recuset, puto quòd nomen accepit.* H... lii: *Arbitrium dicitur ab arbitrando. Arbitrari autem* (q... quod opinari, judicare) *est actus mentis.* Quare *arbitrium* ... *pertinet, adeoq; actum rationis formaliter dicit.*

Licet autem arbitrari apud Latinos plerumque ... mare, judicare, censere; Vox tamen arbitrii non tant... sed in genere potestatem, sententiam, facultatem, electio... ita quidem, ut pro ipsa etiam voluntate, & pro ipso velle ... natur. *Becanus* hoc agnovit, ideoque parte 2. Theolog... tom. 1. tractat. 1. cap. 2. quæst. 1. §. 4. pag. 33. fatetur: *Nome*... *ter sumi posse*: 1. pro *actu intellectus*, & hic idem esse, quod ...

Et actionibus humanis.

...r. 1. pro *actu voluntatis*, & sic idem esse, quod electionem. Ita ... *sio aut alieno arbitrio vivere* : In *arbitrio alicujus aliquid esse* ... *Aliquem esse sui arbitrii*. Cicero in Philip. *Antonius in sua potestate... fuit, nihil unquam arbitrio suo fecit, semper eò tractus, quò ... ido*. Sic in Livio legitur : *Liberum suarum rerum arbitrium alicui...*, hoc est, voluntati ac potestati alicujus sese suaque submittere. ...olt Suetonium scriptis : *Liberum arbitrium mortis permittere*, ... potestatem facere deligendi genus mortis. Eodem sensu apud ... lib. 7. extat : *Milesiis liberum de Branchiadis permittit arbitrium*.

...que hoc significatu in Ecclesia primitus usurpatam puto phra... *arbitrii*, ut nempè per *arbitrium* non judicium, vel aliquis actus ...s; sed potiùs facultas & potentia quædam agendi denotetur, at... liberum arbitrium ex prima impositione nihil dicat aliud, quàm ... *in eligendo facultatem & potentiam*.

Huc refero locum, 1. Cor. 7. v. 37. *Qui non habet necessitatem, ἐξουσίαν ... περὶ τοῦ ἰδίου θελήματος; sed potestatem habet suæ voluntatis* : qui... verbis ipsum liberum arbitrium innuitur, ideoque hac voce facul... ...em eligendi notari consequitur.

Patet hoc præterea inde, quòd authores addant, & addi omninò ...sit nomen *voluntatis*, vocando *liberum voluntatis arbitrium*, ubi si per ...arbitrium mentis actum notari putes, foret contradictio in adjecto, ...a mentis actus diceretur voluntatis actus, quod ἀντίφατικόν.

Nobis etiam non contrariatur author hypognosticῶν, citato loco ... subjungens : *Vel ideò liberum arbitrium dictum, quod in sua positum sit ...state, habens agendi, quod velit, possibilitatem, quod est vitalis & ratio... anima motus*.

Ut igitur paucis omnia dicam : *Liberum arbitrium primò non tam ...m notat, quàm potentiam, & vox arbitrii in hac significatione non tam ...um mentis, quàm potentiam & facultatem eligendi, significat, non secus ... Latini dicunt* : Hoc in meo est arbitrio seu potestate.

Interim non nego, quòd arbitrium liberum, mentis deliberationem & judicium includat, vel præsupponat; sed hoc tantùm statuo, nomen arbitrii, quùm liberum dicitur, non actum rationis, sed ipsam potentiam δύναμιν & facultatem eligendi exprimere.

Flacius quidem in clave Scripturæ col. 571. autumat : Liberum arbitrium tria significare. *1. Intellectum. 2. Voluntatem. 3. Quandam facultatem exequendi ea, quæ intellectus aut voluntas decrevit* : id quod non in-

 ficia-

libero arbitrio

ficiamur, si de omnibus liberi arb... quæratur. Verùm hîc tantùm de ... est; ubi arbitrium non dico men... quiratur) sed facultatem potius ... tis, non mentis arbitrium appella... pag. 572. *Alii arbitrium ad intell...* *quod mihi minùs probatur.*

Vidit hoc etiam *Bellarm...us*, idem ... deseruit, lib 3. de libero arbitr. cap. 2. ... *berum arbitrium censeat* ... vox *arbitrii* primò actum denotat, sed potius facul... eligendi, sicut & ipse per liberam potestatem, non ... cap. 3. Si quis tamen unicâ arbitrii v... ad ... pe *tum* ad arbitrium intellectus, quod ... discreti... voluntatis, quod est electio, nos adeò morosè ... dò illud maneat, quòd primò facultas eligen... rationis, uti *Lombardo* visum est, isto arbitrii ...

QUÆSTIO II.

An nomen Liberi Arbitrii retinendum sit?

Pontificii nos accusant, quòd liberũ arbitrium negemus in totum.

TRaducunt nos Pontificii, quòd liberum ar... lidum, atque sic homines in bestias, liberos in servos ... cipia commutemus. *Bellarminus* certè tomo 4 præ... gener. p. 506. nobis hæc imputat: *Arbitrii libertatem ...* *sententiis detraxerunt, sed ipsi non beluarum similes ...* *expertes profiteri non dubitarunt.* Rursus pag. 507. ... *& furiosos, & simul ingratos divino Numini esse ...* *& præclarum Dei donum, quod nec ob magnitudinem co...* *frequentissimum latere potest, quum per singula pene m...* *lorum & mentis incurrat, tamen obstinacissimè respu...* *execrari pergunt?* Sic *Lessius* in Consultatione sua, pag. 25. ... buit; *quòd tollamus libertatem arbitrii, ... doceamus ...* *cessitate fieri, hominemq; non posse vias suas bonas facere ...*

Atrox & injuriosa est hæc calumnia: quæ in Sy... genda sit, ita formari poterit:

Quicunque homini liberum arbitrium adimunt, illi ... commutant in bestiam,

5 *Et actionibus humanis.*

...uther... n homini liberum arbitrium adimunt.

... ...erani hominem commutant in bestiam.

...m... oris probatione urgent Papicolæ. 1. *Nostrarum Ecclesiarum* ... 2. Lutheri *aliquas sententias.* 3. Odium *quorundam erga n...* ...ri ...itri. 4 Mutationem *ejus in servum, vel captivum arbitrium.* ...us omnibus ordine dicendum.

I. De Confessione nostrarum Ecclesiarum.

In his nec absolutè negatur, nec absolutè asseritur liberum arbi-... ...d certo respectu & conceditur, & non conceditur, quod poste-... ...um attendunt Pontificii, & hinc calumniam texunt, velut o-... omninò libertatem adimeremus homini.

Sed insignem nobis faciunt injuriam.

Sciendum ergo, quòd liberum arbitrium *diversimodè* capiatur.: ...m notat *ἑκάτητα* quandam passivam, *vel* facultatem activam. ...s sumitur *vel* pro viribus voluntatis, *vel* pro ipsa voluntate. ...*ribus*, intelligitur *aut* libertas in rebus civilibus, *aut* libertas in ...libus. Si *pro voluntate*, tum notatur *aut* ejus restricta ad ma-... inclinatio, *aut* indifferens utrumque eligendi facultas; secundùm ... diversas acceptiones, & datur & non datur in homine lapso libe-... ...m arbitrium. Breviffimis; *Aut* ipsa voluntas intelligitur, quæ ab ... coactione semper libera est, *aut* vires voluntatis circa electionem ...ium tum civilium, tum spiritualium.

Diverso n. respectu & negamus, & concedimus libertatem arbitrii.

Pri... modo liber omninò est homo etiam post lapsum, quia *non* ...*tate, sed voluntatis sanitate privatus est*; ideoque adprobamus il-... *Augustini* quod legitur libro 3. Hypognosticῶν: *Est igitur liberum* ...*um, quod quisquis esse negaverit, Catholicus non est.* Nam volun-... ...potest à nemine, ideoque quicquid vult homo, id vult liberè, ...am libertatem vel internam voluntatis inclinationem ad id, quod ... si tolleremus, tum utique ex homine non hominem fingeremus.

Poster...i modo, similiter homo liber est, sed ex parte tantùm & a-... ..., nimirum quoad *res civiles*, non autem quoad *spiritualia &* ...*em.* Vires habet discernendi & eligendi quoad externos actus: ... se non habet vel percipiendi divina mysteria, vel sese conver-... ad Deum. In *his* arbitrium hominis lapsi est servum; in illis libe-... ...m. Hic se tantùm passivè habet; ibi activè.

Non igitur in totum, sed in tantum; non absolutè, sed respectivè ... negamus homini liberum arbitrium, quam ipsam sententiam non

 occul-

occultamus, aut privatim tantùm propo... symbolicis docemus, quod si ignorant ... si sciunt, & nihilominus aliud nobis tribu... *di libidinem.*

In articulo *Augustanæ Confessionis* decimo octavo ... *De libero arbitrio docent, quòd humana vo... tem ad efficiendam civilem justitiam, & deligend... non habet vim sine Spiritu Sancto effi... quam externa opera aliquo modo efficere natura ... manus à furto, à cæde; tamen interiores motus non ... rem Dei, fiduciam erga Deum, castitatem, patien...*

Atque hunc articulum, tanquam Scripturis & Pat... tientem, adprobavit ipse *Cæsar Carolus*, nec no... *Johannes Cochlæus, Johan. Hoffmeisterus, & Georgius* ... verba citata invenies in Exegesi Augustanæ Confessi... *zero* editæ, m. p. 756. seqq. Pluribus sententia n... logia August. Confessionis mihi p. 217. & *Formula* ... sic dicta, artic. 2. pag. 655. seqq.

Coactus est hoc ipsum fateri *Bellarminus* lib. 3. de ... 15. col. 690. lit. D. ita scribens: *Certum est, hominem ... esse liberi arbitrii. Neque enim hæretici hac de re contend... homine, per peccatum primi parentis dejecto.* Adde, quæ lib ... 5. seq...

Bellarminus sibiipsi contradicit. ferit, & videbis; Jesuitam oblitum fuisse communis ... *cem oportet esse memorem.* Si enim voluntatem libe... detrahimus; si vires eligendi quoad actus civiles et... concedimus, quod locis citatis de nobis affirmat, quo... tetram nobis hæresin objicere potest, quasi donum libertat... execremur, & nos ipsos in belluas commutemus?

II. De Lutheri Sententia.

Hanc Romanenses referunt diversimodè.

Lutherus malè accusatur. *Nonnulli* scribunt, ut *Lessius* in Consultatione pag. 03 94 ... tuisse, *quòd nulla sit arbitrii humani libertas, sed omnia ... te eveniant*, id quod probare volunt *articulo 36. assertionis.*

Partim hæreseos, *Quidam* referunt, quòd *primùm quidem in totum nega... arbitrium, sed postea sententiam mutaverit*: quæ *Bellarmini* ... 4. de lib. arbitr. cap. 5. & *Gregorii de Valentia*, Tom. 1. d... punct. 4. col. 1434. B. *Priores* accusant ipsum hæreseos; ... constantiæ.

Verùm utriusque criminis objectio nihil aliud est, quàm inanis & ... calumnia.

...ſin de *abſoluta omnium humanorum actuum neceſſitate* Luthe... unquam foverit, quomodo probabitur? Licèt enim primis ...phrasibus usus sit durioribus in *aſſertione artic.36.* & libro *de ſervo* ..., urgendo *neceſſitatem*, & negando *libertatem*: attamen *prius* aſ...pectu non noſtri, ſed Dei providentis ac ordinantis, adeoque abſolutè, ſed hypotheticè, non de actibus malis, ſed præcipuè de... ...mò non tàm de actionibus ipſis, quàm de eventibus & directio... ... *Poſterius* de ſervitute in ſpiritualibus & converſione homi... intellectum voluit; libertatem verò in rebus externis & civilibus ...ſtulit, ideoque quod initio de libero arbitrio in ſpiritualibus di... ...*ſſe titulum ſine re, aſſert. 36.* quum videret à quibuſdam indefinitè ... de omnibus, poſteà declaravit in Viſit. Saxon. *In externis actibus ...bertatem eo ipſo non denegari.*

Non poſſum autem, quin hac occaſione Lectori conſiderandum ...am manifeſtum & turpiſſimum crimen falſi, quod commiſit ...*minus*, tribuendo Luthero, quod ipſe nunquam ſcripſit aut do... Nam ita ipſum in aſſert. artic. 36. loquentem introducit, col. 715. *Liberum arbitrium eſt figmentum in rebus, & titulus ſine re, quia nulli eſt ...au quippiam cogitare boni vel mali, ſed omnia (ut Wicleſi articulus ...ntiæ damnatus, rectè docet)* de neceſſitate abſoluta *eveniunt. Quod ...a voluit, quando dixit: Certâ ſtant omnia lege.* Hoc modo Bellar...c...avit verba Lutheri, quæ tamen longè aliter ſe habent. Ita enim ... Tom. 2. Latin. edit. Jenenſ. fol. 312. a. *Malè dixi, quòd liberum arbi... ante gratiam ſit res de ſolo titulo, ſed ſimpliciter debui dicere: Liberum ...rium eſt figmentum in rebus, ſeu titulus ſine re. Quia nulli eſt in manu ...piam cogitare boni aut mali, ſed omnia ſub Deo ſunt, contra quem ...nisi quantum permittit aut facit ipſe: Quod & Poëta voluit, ...: Certâ ſtant omnia lege. Et Chriſtus Matth. 10. Folium arboris ... in terram, ſine voluntate Patris veſtri, qui in cœlis eſt. Et capilli ca... omnes numerati ſunt; Et Eſa. 41. eis inſultat, dicens: Benè quoque ...ſi poteſtis, facite.* Quilibet hîc videt, Bellarminum eſſe falſa... ...ia verba iſta *(omnia eveniunt de abſoluta neceſſitate)* quæ Luthe... ...uit, Lutherus nunquam propoſuit, ſed tantùm ſervitutem arbi... ...oad ſpiritualia, & dependentiam ejuſdem à Dei nutu quoad o... ...ctiones, piè aſſeruit. De Lutheri autem ſententia fuſius egi *in diſpu*... *Anthropologica quæſt. 1. ſeſ. 64. ſeqq.*

Et actionibus humanis.

Ubi crimẽ falſi à Bellarmino commiſſum oſtenditur.

Non

Non minus injustè objicitur ... Lutherus sententiam; quia errore ... constantis, sed prudentis: non est ... minationis, sicuti nec Apostolis, ... deponentibus; nec Petro, in vocem ... credebat, consentienti, nec Augustino ... tractantibus jure objici potest, quòd in doctrina ... propterea nullum assensum mereatur. ... sunt retractatio, contradictio, inconstantia ... *minus*, col.715. lit. C. Si retractaverit ... malè arguitur, *partim contradictio* ... affirmatio & negatio, quod de Luthero dici nequit ... quia errorum depositio, & in melius mutatio ... constantiæ deputatur. ... *sultatione mea de Fide Lutherana cap.* ... parte 3. pag. ...

III. De odio quorundam erga ... rii arbitrii.

Non diffitemur, *Lutherum* certe respectu titulum ... se, adeò quidem, ut in asserit articuli 36. tom. 2 ... pserit: *Non est dubium, Satan ... in Ecclesi... berum arbitrium, ad seducendos homines à ...* Et Calvinus lib. 2. Instit. c. 2. §. 8. *Bellarminus* col. 715. B. ... tamen tale quid non legitur) optavit, ut *tolleretur* ... *men liberi arbitrii.* Unde *Flacius* in clave part. 1. col. 571 ... *prorsus ex Theologia explodi hanc appellationem* ... *ne, quùm nulla talis res in homine amplius superfit* ... *dore decepti, aliquid somnient, ac in nobis superesse adhuc* ... *nunquam existat.*

Quo sensu vocem liberi arbitrii quidã censeant explodendam esse?

Sciendum autem, quòd non absolutè, sed limitatè ... rejecerint, nempè quatenus notare putatur (1.) ... *regimine*, sicut αὐτεξούσιον appellant græci eum, qui ... ctus, ad nullius leges adstrictus est. (2.) *Viribus aliquibus & conversione propria*, quem errorem Scholastici ... semper occultârunt. *Quia* verò tenemur omnes ... actiones nostræ ab illius nutu dependent, *quia* ... sionem nostri nullæ nobis vires suppetunt; hinc vocem ...

Et actionibus humanis.

duo ista falsa, independentiam & libertatem in rebus spiri-
connotare censetur, meritò rejecit Lutherus, & nos etiamnum
fo.
rim, quando sumitur *vel* pro ipsa voluntate, *vel* pro libertate
ne, & quoad moralia; tunc adeò non detestamur, ut ipsi po-
ut raró usurpemus. Quia tamen semper evolvenda prius est
rs, ne quis decipiatur; abstineremus sanè in totum ab illo ar-
e & æquivoco titulo, nisi passim in scriptis Patrum & Doctorum
quorum lectio facit, ut vox ista in Ecclesia remaneat, & quò
gatur, necessariò à nobis explicanda sit.

Quibus ita præmissis, facilè respondetur ad φλυαρίας *Bellarmini*,
libero arbitrio, cap. 6. ubi duo urget. *1. Authoritatem Patrum*,
semper usi sint vocabulo. *Quanta igitur temeritas est*, inquit,
um abolere velle vocabulum, quod ipse fateris apud omnes Scripto-
Græcos tum Latinos semper in usu fuisse?

Solvuntur duæ objectiones Bellarmini.

Respondeo. (1.) Non abolemus in totum, sed in tantum; non
citer, sed secundùm quid: non quatenus notat voluntatem & li-
em in externis, sed prout significare putatur independentiam à
imperio, & libertatem in rebus spiritualibus. Exterminentur
hi duo errores ex Ecclesia, & de voce liberi arbitrii nullam ampli-
m movebimus. (2.) Patres Orhodoxi per liberum arbitrium in-
erunt plerumque tum internam voluntatis inclinationem, à coa-
liberam; tùm facultatem eligendi indifferentem, quoad natu-
& moralia; quo sensu acceptam vocem non repudiamus. Si qui
d conversionem, quæ tamen nullæ, unà innuere voluerunt, in eo
quiddam passi sunt, & nobis potior esse debet Scripturæ, quàm
m authoritas. (3.) Uti vocabula imponuntur propter usum, sic
possunt propter abusum: id quod non est temeritatis, sed pru-
Sic Græci Patres personas primùm vocârunt οὐσίας, & unio-
duarum naturarum in Christo, dixerunt esse φυσικὴν καὶ οὐσιώδη,
certamine Ariano & Eutychiano voces illas tanquam periculo-
& pravo intellectui facilè obnoxias rejecerunt.

II. Dilemma hoc proponit: *Vel hoc nomen est bonum, vel malum;*
falsum, utile vel noxium: Si bonum, verum, utile, certè & reti-
m: si malum, falsum, noxium, quum satis constet, ab initio Ecclesiæ ce-
ad nos usque propagatum, sequitur, Ecclesiam fuisse semper valdè in-

 firmam;

Cap. I. De libero arbitrio

firmam ; Ubi ergo illud : Portae ... Ecclesia est columna & firmamentum ...

Matth. 16. v. 18.
1. Tim 3. v. 15.

Respondeo. (1) Vocabula tam ... per se nec bona, nec mala, nec vera, ... quum bonum & verum significant, ... sum exprimunt. Hinc nomen *liberi* ... num & malum vocari potest. *Bonum*, ... bertate in moralibus : *malum*, si excludat ... dentiam voluntatis humanæ a Dei nutu. ... lis non fuit usurpatus, sed a Patribus ... Novi Testamenti non cœpit. Et *alio* sensu ... puri Scholastici usurparunt. Quoad *illum* ... nemus ; quoad *hunc*, vox mala est, & repudi... se infirmari, hæresibus denigrari, schismatibus ... Papatu, proh dolor! satis superque docuit. Inter... gratio illa non est perpetua, sed temporalis ... ticularis, quia semper aliquod semen ... ram Baal genua non flectit, sicut in Ecclesia Papa... ptissima, semper privatim latuerunt aliqui ... tæ inferorum adversus Ecclesiam totaliter & per... possint.

Brevis explicatio dicti 1. Tim. 3, 15.

Sic columna veritatis est non ἀρχιτεκτ... ædificium inniteretur ; sed πολιτικῶς, quatenus ad e... rum legum appensæ sunt. Ita ἑδραίωμα vel firmam... non πρῶτον & independens, quod Christus cum Eva... & dependens, respectu custodiæ, testimonii, præco... vel quatenus veritatem custodit, de custodita testatur, ... cat, & prædicatam interpretatur : ubi primus respectus ... palis est, & ad nativam vocis significationem qu... Nam ἕδρα est sella, sedes : ἑδραῖος sessilis, sedentarius ... dem pono : ἑδραίωμα, sedes posita, locata, vel ... scere licet. Hoc sensu Ecclesia est veritatis ἑδραίωμα, ... domicilium, non fundamentum vel firmamentum ... quam, est, quatenus Prophetæ & Apostoli in illa ... testes, velut in sella quadam publica ac firma ... quod facilè damus, & nobis minimè ... versatur.

(2) De

IV. De appellatione servi arbitrii.

... soles est in oculis Romanensium, ideoque scribit *Bellarmi*... cap. 6. *Non posse ab insigni temeritate defendi modum loquendi*... *um, qui nomen liberi arbitrii in nomen servi arbitrii mutave*... ... e Lutherum dissertationi suæ, Erasmo oppositæ, titulum ... *servo arbitrio*, negare non possumus: illud autem non temerè, ...nter, non immeritò, sed jure factum esse censemus.

Lutherus arbitrium rectè nominavit servum.

1. Ob rei naturam. Nam arbitrium nostrum in spiritualibus ...r: captivatum, non liberum est: peccati vinculis tenetur ... & semetipsum ab illis liberare nequit. Quia igitur nullæ ... vires, nulla libertas quoad conversionem; quid obstaret, quò servum & captivum dici tum posset, tum deberet?

Ob rei naturam.

2. Ob Scripturæ ductum, quæ ipsa corruptionem mentis & ... appellat servitutem peccati. Joh. 8. vers. 34. *Qui committit* ... *servus peccati.* Rom. 6. vers. 17. *Eratis servi peccati*, versu 20. *... servi peccati.* Jam quicunque peccati servus est, ejus arbi... ad spiritualia quoque servum, non liberum est. Cuncti ho... naturâ sunt servi peccati, sicuti naturâ sunt filii iræ, *Ephes. 2. vers. 3.* ... cunctorum hominum arbitrium, quoad spiritualia, servum, non ... est.

Ob Scripturæ ductum.

3. Ob authoritatem Augustini, qui ante Lutherum similes ... & loquendi modos, usurpavit. In Enchiridio, cap. 30. *Homo libe*... *malè utens, & se perdit, & ipsum.* Et mox: *Quum libero arbitrio* ... *homo, victore peccato, amissum est liberum arbitrium.* Rursus cap. ... *... iam ruinam major est misericordia Dei, quoniam & ipsum libe*... *...itrium liberandum est à servitute.* Si liberari debet à servitute, u... ... servum esse consequitur. *Libro 4.* contra duas epistolas Pelagii ... *Voluntas captiva non potest nisi gratiâ Dei respirare in salubrem liber*... ... Lib. 2. in Julian. *Hic vultis hominem perfici, atque utinam Dei dono,* ... *...ero vel potiùs servo arbitrio voluntatis?*

Ob authoritatem Augustini.

P... ra testimonia vide apud *Chemnitium* Tomo I. LL. CC. cap. I. ... ...us humanis, in folio 195. & parte 2. Philosophiæ Sobriæ, Sect. I. ... ...uæst. 26. pag. 295.

A... Augustino *Bernardum* addimus, qui scribit, de gratia & libero ar... ...o, cap. 4. *Libertatem nostram peccato esse captivatam*, & cap. 11. *Homo* ... *propriam voluntatem servus peccati factus, meritò perdidit libertatem.*

Bernard.

Cap. I. De libero arbitrio

Et ipsius Bellarmini.

Cujus mendacium notatur.

Bellarminus ipse lib. 6. cap. 15 [illegible] *gatam, impeditam*: quod verò ligatum [illegible]

Atque ex his omnibus lucul[illegible] rit Bellarminus lib. 4. c. 6. *Nomen serv[illegible] mille quingentos annos nunquam fu[illegible]* mentiendo, ut liberum arbit[illegible] aliqu[illegible]

Neque nos ferit Apostoli [illegible] *1. Tim. 6. v. 4.* Aliud enim est [illegible] tare decet; *illam*, si opus & ex usu sit, ex[illegible] servi arbitrii non esse novam, sed [illegible] surpatam, in ipsa re fundatã, satis abunde [illegible]

QUÆSTIO III.

Num evidens sit, lumine rationis naturalis, h[illegible] esse arbitrii in actionibus civilibus & ext[illegible]

Affirmativam tenemus.

Si non intelligatur libertas à providentia De[illegible] libertas à coactione & necessitate quoad ac[illegible] istam non modò admittimus, sed insuper ratio[illegible] miter probari posse concedimus, quales de [illegible] *ne*, in quo quum dentur servi, dabuntur & liberi, ab *hom[illegible]* ratione quum constet, libertate non carebit [illegible] libera: à *peccatis*, quorum author Deus fieret, si omnia [illegible] sariò; *à deliberationibus, legibus, precibus, præmiis, supplic[illegible]* sent frustanea, indebita, injusta, si omni libertate agere[illegible] homines. Accedit *communis doctorum*, imò & indoct[illegible] orbis consensus, de quo Augustinus lib. de duabus anim. cap [illegible] *hic libri obscuri mihi sunt scrutandi, unde dis[illegible] neminem [illegible] suppliciove dignum, qui id non facit, quod facere non potest [illegible] cantant & in montibus Pastores, & in theatris Poëtæ, & [illegible] & docti in Bibliothecis, & Magistri in Scholis, & Antistites [illegible] in orbe terrarum genus humanum?*

Sed negativa placuit Buridano & Castrensi.

Inventi verò sunt quidam inter Pontificios, quibus [illegible] quidem esse ex doctrina fidei, hominem esse li[illegible] arbitr[illegible] non posse naturali ratione probari. Sunt illi *Johann[illegible]* 3. libro Ethicorum, quæst. 1. & *Andreas de Castro* in 1. Sent. d[illegible] hanc opinionem tribuit *Bellarminus*, lib. 4 de libero ar[illegible] & quinque illam argumentis, à *communi consensu sapient[illegible]*, à [illegible]

Et actionibus humanis.

...univers, ab experientia, à peccatis hominum, ab ipsa rei natura ...tare voluit cap. 10. quæ istum in finem adduco, ut quid de to... Papicolarum consensione sentiendum sit, ex hoc etiam e... ...ficat.

Quibus se opposuit Bellarm.

Quam verò inepta & inefficacia sint pleraque illa Bellarmini ar... quæ Buridano & Castrensi opposuit, in speciali eorum exa... ...rus ostendit, lib. 4. de libero arbitrio, cap. 10. pag 554. & seqq. ...responsionem ad primam Jesuwitæ rationem, quum notatu haut ...colophonis loco placet adscribere.

Sed argumentis ineptis.

Ut annotavit Pareus.

...Bellarmini sic habet: *Libertatem arbitrii, nempè independen... ...nt omnes Philosophi; Ergò talis est.*

Sequitur Parei responsio, pag. 555. *Quid canis in balneo? Philosophia ...mus Ecclesiæ? Ulcus hoc est sanè Philosophiæ, hominis arbitrium esse ...sui juris, independens à nutu Dei, servituti nulli obnoxium, quia ...nec Dei providentiam, & jus in hominum voluntates, nec servitu... ...at. ognoverunt.*

Cujus verba quædã notatu digna in medium afferuntur.

Perplacet nobis hæc responsio, & optamus, ut in cæteris quoq; in... controversis articulis ejusdem recordentur Calviniani reliqui.

Quoties ergo tum universali dominio totius Christi; tum orali ...ducationi corporis Christi in Cœna opponunt principia Philoso... de locatione, aspectu corporis, &c. non nisi ad res physicas, ex ...rum inductione collecta sunt, quadrantia, nos Pareanum illud re... ...us. *Quid canis in balneo? Philosophia in doctrina Ecclesiæ? Ulcus ...tanè Philosophia, humanitatem Christi cælo, in quod ascendit, conclu... ...mere, nec in terris, cœnavè adesse posse, quia Philosophi nec Christum... ...estatem, nec cœli, cœlestiumq; rerum rationem & statum cogno... ...runt.*

Relinquant ergo Philosophis sua principia, quæ in circo naturæ ...ma sunt; ad res autem divinas & hyperphysicas applicata, fal... Si paruerint, prope est, ut veritatem nobiscum agnoscant: si ne... ...erint, & per affectiones corporis Physici, majestatem corporis Chri... ...rò enervare studuerint, semetipsos prodent, quia sic, *Parei judicio*, ... n balneum adducent, hoc est, ex heterogeneis & inefficacibus ...us disputabunt. Tamdiu ergò pro canum adductoribus, vel ...s disputatoribus eos habebimus, quam diu doctrinam Ecclesiæ, ...culos fidei per Philosophiam impugnare non desistent, id quod ...occasione monere, visum fuit non incommodum.

QUAEST. I.

Quid sit liberum arbitrium, num [illegible] po-
tentia, & num actus vel [illegible]

Octo reperiuntur opiniones de hac quaestione apud Pontificios.

VEhementer circa quaestionem hanc [illegible] larminus octo diversas eorum sent[illegible] libero arbitrio cap.7.

1. Hervaei. Prima est Hervaei, quod l.1. quaest.1. Lib[illegible] actu consistere, non in habitu vel pote[illegible]tia

2. Bonaventurae. Secunda *Bonaventura*, 2. Sentent. [illegible] arbitrium esse *habitum quendam natu*[illegible] & voluntate.

3. Alberti. Tertia *Alberti*, part.2. sum. quaest.91. num. 1. & [illegible] esse *potentiam perfectam*, per habitum su[illegible] situm, *sed* naturalem.

4. Incerti autoris. Quarta *in*[illegible]*rti authoris*, referente T[illegible] 5. esse *potentiam quandam universal*[illegible], con[illegible] tentias animae intelligentis & sentientis.

5. Alexandri Alensis. Quinta *Alexandri Alensis*, part.2. summae, quaest.[illegible] esse *potentiam particularem* & distincta[illegible] cem utriusque.

6. Durandi. Sexta *Durandi* in 2. sent. distinct.24. quaest. 3. esse [illegible] *tionis ac voluntatis*, sed magis rationis.

7. Heinrici. Septima *Heinrici* quodlib.1. quaest. 16. & *Scoti* in 2. [illegible] esse *potentiam unam & particularem*, ipsam videlicet vo[illegible] que ita esse liberam, ut non pendeat, nec determ[illegible] co rationis.

8. Thomae. Octava *Thomae* part.1. summae, quaest. 83. art. 1. 2. 3 & [illegible] quaest.24. Item *Richardi, Capreoli, Cajetani*, esse quidem [illegible] nam & particularem, ipsam videlicet voluntatem [illegible] sed [illegible] *tis esse in ratione*, & voluntatem pendere ac determina[illegible] practicae rationis, quam sententiam sibi defendenda[illegible] *nus* lib. 3. cap. 8.

Ita nimirum Sophistae illi secum ipsis dissentiunt, & [illegible] stionem suis nugis spinisque magis involvunt & intri[illegible] quam evolvunt & perspicue declarant.

Nos dicimus, quod liberum Nos paucis dicimus, quod liberum arbitrium considera[illegible] dupliciter.

... ratione suæ ἐνεργείας, ubi non tàm æstimatur, quid ... vel quas in agendo, cumprimis circa spiritualia ... atque pacto in genere nihil aliud est, *quam vis & inclinatio ... superaddita, eamq́; perficiens, per quam illa ad bonum ... & quod eligit facilè exequitur.* Ista vis sive inclinatio ... ipsi voluntas, quia hæc in omni statu hominis quoad essentiam ... adem, liberum verò arbitrium variatur, adeò quidem, ut illud ... integritatis perfectum; in statu lapsus vel amissum, nullúmve ... spiritualia, vel infirmum circa moralia esse dicatur. Voluntas autem ... amissa, nec ratione quidditatis suæ immutata est, unde arbitrium ... Theologicè sumtum à voluntate quamplurimùm differre ... itur.

... vis illa, *quoad bonum morale & stimulos virtutum*, perexiguam ... languidos, est naturalis, & residua adhuc de pulcherrimo illo ... libertatis originalis habitu concreato, quò fortassis *Bonaventura ... Albertus* respexerunt: quoad *bonum spirituale* autem non est naturalis, quia per naturam caret homo peccator cunctis ad sui convertendum ... efficiendam viribus; sed divinitùs infusa vel accensa per verbum ... solo medio vires benè operandi, quas non habemus ex natura ... mus ex mera gratia, quæ ipsæ tamen magis dispositioni, quàm ... nato habitui sunt similes. Ante lapsum quidem illa libertas ... habitualis & concreata, sed post lapsum est penitus amissa, ... nihil instaurata, in beatis verò plenè consummabitur.

... ergo ut comprehendam omnia, dico, quòd liberum ... Theologicè, respectu ἐνεργείας sumtum, non sit essentialiter ... tas, sed quædam voluntati superaddita, eamque perficiens ... quæ tamen non est potentia naturalis, nec etiam habitus qui... s, sed *potiùs dispositio*, & vel *naturalis*, pertinens ad residua ... rudera quoad bonum morale & actiones externas: vel *divinitùs per verbum accensa*, quoad bonum spirituale & actiones interiores ... Deo spiritualiter placentes.

2. Philosophicè, respectu suæ ὀυσίας, quatenus notat internum ... eagendi in homine principium, quod ipsum, quodnam sit, ... idem respondent variè, ut omnia videantur perplexa, non tamen ... ta difficultas latet, quanta fingitur.

Sic procedo: *Extra dubium est*, libertatem non nisi naturæ intelligenti

Ut actionibus humanis. arbitrium cōsideretur 1. Theologicè.

Ubi est vis quædam voluntatē perficiens.

2. Philosophicè.

genti convenire, unde statim sequitur [illegible] ma transeuntem; *vel* vim quampia[illegible]

Quo respectu non est actus transiens.

Actus transiens non est, fatente B[illegible] arbitrium (1.) homini est naturale [illegible] producuntur à nobis. (2.) ab homin[illegible] modò adsunt, ex quo sequeretur, homines ca[illegible] docunque non operarentur. (3.) Actus ille [illegible] dicitur, *vel* elicitus est à potentia quadam li[illegible] *primum*, tum libertas antecedit illum actum, [illegible] magis potentia, quàm actus. *Si secundum*; actus [illegible] Qui ergò libertas in eo consistet?

Et facilè solvuntur rationes contrariæ.

Objiciunt nonnulli, quos inter *Parcus* li[illegible] 2. de l[illegible] cap. 7. pag. 437. (1.) *Pueri & dormientes* [illegible] *carent potentiis naturalibus, sed tantùm acti[illegible] mente [illegible] in his consistit liberum arbitrium.*

Respondeo. Liberum arbitrium [illegible] tenus est internum liberè agendi principium; [illegible] quatenus ipso actu liberè aliquid eligitur vel repu[illegible] dormientibus non quidem datur hoc posteri[illegible] priori, quia sicut rationem habent, licet non a[illegible] berum arbitrium habent, licèt non actu li[illegible] agant, [illegible] ceant.

2. *Si liberum arbitrium non esset actus, sed poten[illegible] ma rationali facultas tertia, à ratione & voluntate diversa.*

Respondeo. Nego consequentiam: quia liber[illegible] ratione suæ ἐσίας, ut infrà dicetur, est ipsa voluntas, non q[illegible] facultas: Imò nec ratione suæ ἐνεργείας est peculiar[illegible] μις; sed tantùm δυνάμεως, nempè voluntatis perfectio [illegible] cessa. Quando enim in renatis renovatur liberum arbi[illegible] dit nova potentia propriè dicta, qualis est ratio & v[illegible] facultatum perfectio, donum vel dispositio quæda[illegible]

3. *Liberum arbitrium est amissum. Nulla vero p[illegible] Consistit igitur illud magis in actu, quàm in potentia.*

Respondeo. Liberum arbitrium, quod per lapsum [illegible] fuit propriè loquendo potentia naturalis, neque actu[illegible] creatus habitus, vel habitualis ad bonum inclinatio, per[illegible] summatum illum justitiæ originalis habitum. Hic aute[illegible]

libertatis, quam non amisimus per lapsum ; sed habemus 27 *Et actionibus humanis.*
...um.
...men ...eri arbitrii propriè actum denotat ; Ut enim arbitrari
...berum arbitrium est actio.
...pondeo. Negamus, quòd vox liberi arbitrii sit nomen actus.
...s esse magis nomen facultatis, cum respectu tamen ad agen-
...test quidem pro actu nonnunquam usurpari, formaliter ta-
...n est actus, sicut & voluntatis vocabulum est ambiguum, quod
...θέλησιν, vel actum volendi ; modò τὴν θελητικὴν δύναμιν,
...tiam volendi significat, annotante *Damasceno* lib. 2. de Ortho-
...dec. p. ... Et isto quidem sensu dici potest de pueris & dormien-
...od careant libero arbitrio, vel quòd sui non sint arbitrii, quia
...exercent, nec liberè operantur: Interim tamen isthæc acce-
...ris nihil præjudicat naturæ rei, & significationi vocis
...

...uam igitur ostensum est, quòd liberum arbitrium formali-
...t actus, ab anima transiens, ultrò sequitur, quòd sit *res quæpiam*
...permanens. τὰ ἐν τῇ ψυχῇ γινόμενα τρία ἐστί, πάθη, δυνάμεις, ἕ-
...sunt: anima, affectus, potentiæ, habitus, lib. 2. Ethic. Nicom. c. 5.
...tur ex his oportet esse liberum arbitrium.
...1. *...ctibus* accenseri nequit, quoniam isti sæpè invitis obre- *Non est Affectus.*
...μεθα γὰρ, καὶ φοβούμεθα ἀπροαιρέτως, *Irascimur enim & ti-*
...le, inquit rectè Philosophus: nec eligere faciunt, verùm
... potius impediunt.
... modo nequit esse *habitus*. Neque enim est θεόσδοτος, quum *Non est habitus.*
... humano communis sit. Nec ἔμφυτος, quum habitus natu-
...um duntaxat, bonum vel malum inclinent, libertas autem
...posita. Nec ἐπίκτητος, quum non fiant, sed nascantur homi-
...

...emotis ergò speciebus cæteris, sequitur, liberum arbitrium esse *Sed potentia.*
... vel *potentiam*. Sed num universalis vel particularis?
Quidam vocant *universalem*, continentem sub se omnes animæ *Non tamē universalis.*
...s & intelligentis potentias, eò quòd in his omnibus actus in-
...r liberi. *At vero* liberi sunt, non ut ab ipsis, sed quatenus à vo-
... procedunt, à qua imperantur. Si enim omnes δυνάμεις ex se
... liberæ, tot forent libera arbitria, quot sunt potentiæ, quo nihil
... absurdius.

Sed particularis.

Quum ergo particularis sit [illegible] & voluntate, *vel* secus.

Non tamen distincta ab intellectu & Voluntate,

Pro *primo* pugnat *Alexander Al*[illegible] 2. pa[illegible] membr. 1. artic. 3. sed absque ratione [illegible] est, ibi nec distincta potentia. Atqui [illegible] intellectus voluntatisq; operatione dive[illegible] prius. Num erit *voluntatis motio?* Ast intellectu[illegible] cta proposita movet. An *velle primum*, [illegible] Sed voluntatis hoc est, quæ & se, & alias poten[illegible] adagendum applicat, dicente *Scaligero*, Exercit, [illegible]

Sed oportet liberum arbitriū habere vel in alterutro, vel in utroque.

Tandem igitur *aut* in intellectu solo, *aut* in [illegible] utroque hærebit libertas.

Sed nō haret in intellectu quoniā ille formaliter nō est liber.

In *intellectu* locari nequit, quoniam ille om[illegible] veræ gradibus destituitur, quod ut ostendamus, di[illegible] prænotandæ veniunt.

Quā occasione proferuntur varia distinctiones libertatis.

Sunt qui distinctas *quinque* libertatis species rec[illegible]

Datur enim 1. *libertas à coactione & violentia*, q[illegible] ni principii impulsus, & adversantia voluntati impedime[illegible]

2. *Libertas à necessitate*, qua voluntas nō necessario & [illegible] unum eligendum determinatur, nec etiam necessariò [illegible]

3. *Libertas à jure vel obligatione*, quà quis legibus e[illegible] ἀνυπεύθυνος καὶ ἀνεξέταστος, quæ libertas alio nomine [illegible] tia, de qua Paulus, 1. Cor. 6. v. 12. *Omnia mihi licent, [illegible] pediunt.* Propriè verò nulla creatura ab obligatione e[illegible] mnes Deo subjectæ sunt, & inprimis homo, qui ad legem [illegible] omnibus adstrictus est.

4. *Libertas à peccato*, quando subacta est caro, & subjec[illegible] ut ipsa amplius dominari nequeat, & homo justitiæ pot[illegible] cato serviat.

5. *Libertas à miseria*, quâ gaudere cæpit Adamus a[illegible] lap[illegible] nariè verò gaudent post lapsum in cœlis Angeli & Beat[illegible]

Verùm, ultimæ tres libertatis distinctiones, nostrum [illegible] tum non ingrediuntur, quippè, qui non de licentia, non [illegible] gratiæ aut gloriæ, sed de viribus arbitrii post lapsum [illegible]

Duæ autem *primæ species*, quæ ad libertatem naturæ [illegible] & hujus loci sunt, paulò plenius explicandæ veniunt.

Illa ergo propriè vocatur *libertas à coactione*, q[illegible]

unum eligendum est determinata, non tamen cogitur, nec violentè rapitur, sed sponte suâ, seu interno motus prin-uid amplectitur vel rejicit. Sic Deus necessariò vult bonum, liberè, quoniam ad eligendum bonum non cogitur. Sic quæ volumus, licèt nonnulla necessariò velimus, liberè tamen mus, si libertatem à coactione intelligas, quia nostra voluntas co-testi in agendo. Alii vocant hanc libertatem *interiorem*, quâ hominis ἑκουσίως, liberè, spontè, sine coactione, vi nativâ, per- movetur, suique motus internum non externum, aut violen- et principium.

Et actionibus humanis. *Cumprimis a. distinguitur inter Libertatem à coactione,*

Libertas verò à necessitate est, quâ voluntas non necessariò deter-ad unum actu imutabili, sed pro arbitrio potest velle aut nol-ando non solùm spontè agit, sed ita liberè, ut positis omnibus ab a-requisitis, possit non agere. Ita liberi sumus, quoad externum virtutis, & fugam voluptatis, siquidem alterutrum eligere pos-s, neq; necessariò vel virtutem vel voluptatem amplectimur.

Et à necessitate.

Istæ autem libertatis species dupliciter inprimis differunt: (1) Ra-*ti*. Libertas enim à coactione, homini communis est cum *be*-pe quæ multa spontè agant, non coactè. Libertas verò à neces-homini communis est cum DEO & Angelis, quippe qui non tan-spontè, sed insuper de libertate agunt, quod non cadit in bestias. *do agendi.* Nam voluntas, quatenus libera est à coactione, dici-ens naturale; quatenus verò libera est à necessitate, tum speciali vocatur *agens liberum*. Hinc actiones, quæ fiunt per libertatem à one, nominantur in genere *voluntariæ vel spontaneæ*; quæ autem libertatem à necessitate, nominantur in specie *actiones liberæ*.

Porrò Libertas alia est *contrarietatis* vel specificationis: alia *con*-*nis* seu exercitii. Ita barbarè loquuntur Pontificii, quos tamen ligamus, termini isti necessariò explicari debent.

Inter Libertatem contrarietatis,

Libertas contrarietatis est, quando voluntas non est determinata ertam speciem, nempè vel ad solum bonum, vel ad solum malum; alterutrum potest vel eligere vel rejicere; potest unum velle, alte-no le: velle autem & nolle sunt contraria, unde libertas *contrarie*-vocatur. Sic multis mediis occurrentibus, libertatem contrarie-is habeo, ex istis omnibus unum seligendi, quodcunque placuerit.

Libertas contradictionis in ipso actus exercitio versatur, quando objecto unico proposito, agere & non agere, velle & non velle pot-

Et contradictionis.

 est,

Cap. I. De libero arbitrio

est. Duo autem isti actus, *Velle & n*[illegible] tū, ideoque libertas ipsa, *contradic*[illegible] *causâ*: Quando virtus & vitium p[illegible] clusio: *Volo virtutem, nol*[illegible] tur. Quando autem objectum unicu[illegible] gere & non eligere, velle & non velle [illegible] minari à Scholasticis consuevit. [illegible] siastici 15. v. 14. *Deus ab initio* [illegible] *consilii sui: adjecit mandata & p*[illegible] *conservabunt te: Apposuit tibi aquam &* [illegible] *manum tuam: Ante hominem vita & mors*, [illegible] *cuerit ei, dabitur illi*. Hic exemplum habetur [illegible] *servare & non servare precepta*, ad libertatem co[illegible] *eligere verò bonum aut malum*, [illegible] bertatem contrarietatis.

Præmissis istis distinctionibus, videndum [illegible] *quomodo intellectus liber sit?*

Jam v. intellectus liber quidē est à coactione.

Bellarminus cum à coactione non [illegible] est voluntas, sic evincere conatur, lib 3. c. 8 [illegible] *ra dicitur à coactione, quia fieri non potest,* [illegible] *inclinationem suam, vel totius suppositi.* [illegible] *num, proinde non potest aliquid velle* [illegible] *ipsa est inclinatio totius suppositi, ac per hoc* [illegible] *clinationem totius suppositi. Ita nullo m*[illegible] *ut velit, quod non vult. Ac ratio inclinatur* [illegible] *gendum, tamen ejus inclinatio non est inclina*[illegible] *est cogi ad cogitandum & credendum contra in*[illegible] *suam, sed totius suppositi.* Ut, *Dæmones credunt,* [illegible] *& idcircò contremiscunt: ut ait Sanctus Jacobus* [illegible] *tant, coguntur credere, se brevi esse morit*[illegible] *fieri posset, nollent credere*. Hæc ille.

Sed in his non assentimur Cardin. [illegible] telligendum intellectus cogi quo[illegible] ἡ αἰτία ἐκ τῆς, ἐκτὸς ἐστίν, ὁ πρά[illegible] *gens intrinsecus alio inclinat,* [illegible] *rias rapitur, impellitur*, lib. 3. Ethic. Nicom. cap. 1 [illegible] moral. cap. 12. Moriturus autem, quum a[illegible]

...is imminere horam, anné intellectus coactè assentitur? non enim hîc extrinsecus impulsus adest, sed ratio ...entium: ...ensum conclusionis, si præmissæ fuerint evidenter veræ, citra ...inatur. Neque verò hîc alia intellectus; alia totius ...inclinatio. Actiones enim non δυνάμεως, sed πρώτως sup...um, & τῶν καθέκαστα sunt, *Metaphys. α. min. c. 1 & libr. 3. Ethic. Ni... Scaliger Exercit. 307. f. 25.* Si igitur intellectus ad assentiendum ...r, ut ...ue & homo. Huic enim omnes operationes sive ἐμμέ... sive μεταβαίνουσαι primò conveniunt. Sed lapsus est Je... quòd assensum enunciationis, à re enunciatâ non distin... signis infallibilibus morbi, mortisvè, non intellectus so...otum potiùs suppositum inclinatur ad eredendum hæc effata: *...ot. ...ndum ...o... moriendum erit.* Neque assensum his præbe... ...atitam & voluntatem hominis est. Rem verò credendam... ...morreniv... inclinationi & constitutioni hominis contrariam ...emur.

Et actionibus humanis.

...m verò ... coactione liberatus sit intellectus noster, necessita... ...o graviter implicatus tenetur; (1.) *Quoad speciem actuam*, ...ac... sua determinatus est, ita ut assentiatur vero & dissen... ...ne ... potest, si verum exactè fuerit propositum, non assen... ...entire, neque potest falsum, si ritè cognitum, adproba... ...o... dissentire. Voluntas autem, licèt quoad genus de... ...sit ad bonum, tamen quoad speciem boni, accuratè etiam ...differens est, ita ut illud vel eligere vel rejicere queat liber... Rationem cape isthanc: Intellectus objectum est τὸ ἀληθές, Vo... ...αθόν, Veritas autem consistit ἐν τῷ ἀτόμῳ, ideoque in uno ...ritas cum falsitate cohabitare nequit. Bonum verò, quo... ...convenientia consistit, idemq; huic rei nunc conveniens, nunc ...inconveniens, hinc voluntas indifferentiam habet quoad ...sum, ut eligat, vel repudiet, prout placuerit. (2.) *Quoad* ... πᾶσα γὰρ πρᾶξις ἀγαθοῦ τινὸς ἐφίεσθαι δοκεῖ, *libr. 1. Ethic.* ...1. Et nulla suscipitur actio, nisi ex appetitu boni. Hic enim ...irritat. Ergo & intellectus ad intelligendum ab appetitu ... Hic autem in anima rationali ipsa est voluntas. Non igitur ...operandum applicat ratio, sed ejus actio vel actionis cessatio ...tius suppositi, vel voluntate humana suadetur & prorita... Pro...endet quidem intellectus φύσει ad intelligendum, sed quòd

Non tamē liber est à necessitate, Quoad speciem actuum.

Et quoad exercitiū.

Cap.I.De libero arbitrio

hoc & non alio tempore, illud & [illegible] non in intellectum; sed appetitum [illegible] dum est unicè. Hinc à nonn[u]llis statu[illegible] um in intellectum, excæcare eund[illegible] *positivè. Illud*, quia potest intellectum a[illegible] Unde voluntas eliciens oppositum alicujus [illegible] mittit intellectui, diu permanere in illo d[illegible] convertit ad considerandum rationes pro opp[illegible] sicut voluntas rectè eliciens finem, præcipit in[illegible] quæ sunt necessaria ad illum finem: Ita volun[t]as [illegible] nem, præcipit intellectui invenire media ad i[illegible]

Sed *annon intellectus etiam indiff[erens]* [illegible] *tia ortum trahit ex indifferentia judicis rationis?* Di[illegible] inter indifferentiam *objectivam & form[alem]*. [illegible] cando, & objecta varia proponendo: *Illa* in p[illegible] vel negligendis consistit. *Illa* intellectus [illegible] Nam, ut *Javellus* scribit, lib 9. Metaph. quæst. 4. & 5 [illegible] *luntatem in genere causæ finalis, proponendo* [illegible] *vet intellectum in genere causa efficientis imper*[illegible] verò ista intellectus, causa libertatis prima non est, [illegible] & præsenti voluntas non semper assentiatur. Imò acc[illegible] do, ne quidem in actibus suis planè indifferens est int[illegible] per præcedit suppositi voluntas, quâ demtâ, intellectus n[illegible] dum, nec ad proponendum sese accingit.

Nec planè indifferens est in suis actibus.

Ast haut dum omnem superâsti difficultatem. Q[illegible] tellectus continuato quodam actu, *exempli gratiâ*, de veri[illegible] discursum instituit, *annon in ista θεωρίᾳ per seipsum &* [illegible] *est?* Jam enim affectiones veri speculatur, mox c[illegible] proprietate, mox oppositam falsitatem considerat[illegible] digreditur, in diversa, in contraria, similia, dissimilia & id ge[illegible] *Neque enim* in contemplando ad leges methodi ast[illegible] um semper à definitione ducat, pòst subjunctis divisio[illegible] tatum consideratione acquiescat. Mancipium tale no[illegible] riè potiùs in rerum contemplatione versatur intellect[illegible] verò libertas ista? Nonné intrinsecus adhæret intel[illegible] stimabimus, eum causas, non affectiones rei specul[a]ri [illegible] veniam, ut sibi hoc liceat, à voluntate, tanquam severo pæ[illegible] re & impetrare?

 Et actionibus humanis.

... hac etiam difficultate emergamus, arbitramur inter discursum & *extemporalem* esse distinguendum. In *isto* deliberationes conferimus, quo ordine, quavè methodo rem consultius; ubi si accesserit judicium intellectus, voluntas eligit, decernitque, ut hoc & non alio ordine in propositæ quæ... tractatione progrediamur. Hîc igitur libera certæ methodi e... accepta fertur voluntati. In *discursu* autem *extemporali* por... ...ngimus ejus *exordium finemq; à progressu & processu. Illa*, quum ... ab appetitu totius suppositi proveniant, hoc est, quum intelle... ...cipiat & desinat discurrere; quando & quamdiu homini placue... ...a voluntate, non intellectu ista liberè determinari certum est. ...s ergo libertate internâ intellectum non donamus. Sed *nec progressum discursus*. Quamvis enim multa in ratiocinando ob... voluntate inconsultâ, tamen intellectus propterea libertate in... ...fruitur; siquidem & ipsi fortuitò ista potius incidunt, quàm ... consilio, judiciòve proveniant. Ubi verò nulla præcessit rei ...ratio, ibi locus libertati formali nullus relinquitur. Sæpe ... in discursu extemporali talia succurrunt, quorum nequidem ...manas benè multas memineris. Qui igitur illa ab intellectu ...gente ortum traxisse autumabimus? *Sed num tales ratiocina... ...erunt, si non liberæ?* Nec hoc quidem, quoniam nec sem... ...in omnibus reperiuntur. Quid igitur? Neque necessarias, ne... ...(nisi ratione principii & finis) Sed *contingentes* dico, quæ ...ntia ex naturali intellectus oritur indifferentia. Quia enim ...n certus argumentorum numerus vel ratio invariabilis præscri... ...ac contingit, ut unus hoc modo, mox alio, sæpè distinctiùs, ...nunquam intricatius ratiocinetur, quæ omnia ad liberam quan... ...llectus electionem reduci nequeunt, quùm præter opinionem ...m ...s quàm sæpissimè eveniant.

Ubi tamen notandum, quòd sint nonnulli, qui distinguant inter ...tem *indicativam*, quam rationi; & *electivam*, quam soli volunta... ...unt, ut *Pareus* lib. 3. de libero arbitrio, cap. 8 pag. 446. Sed nec ex... ...sa is potest, quid sit libertas indicativa, nec ulla istius distinctio... ...amenta à Pareo proferuntur. Et libertas indicativa videtur ... aliud esse, quàm voluntas totius suppositi, quod hoc tempore & ... non alio vult judicare.

Vide

Vide plura de hac quæsti[illegible] *canum*, part. 2 Theologiæ Scholasti[illegible] simul invenies responsionem ad argu[illegible] tam intellectum, quàm voluntate[illegible] luntatem esse liberam.

Evicto igitur, quòd intellectus [illegible] quitur, *quòd in intellectu & volu*[illegible]

Concluditur ergò, quòd liberum arbitriũ in sola hominis hæreat voluntate, vel ipsa potius voluntas sit.

Ubi ergò tandem collocabitur? U[illegible] *In sola hominis voluntate*, quippe quæ [illegible] ut agere & non agere, bonum aut malum [illegible] *Quoad objectum speciale*, quia duo ipsi propon[illegible] vitium, ad quorum neutrum est det[illegible] arbitratu sequi. (2.) *Quoad actus ipsos.* [illegible] sectari, vel secus; licet, vitium fugere vel se[illegible] riò indulget. Hinc & ipsa Scriptura non[illegible] tribuit, ut Deut. 30. vers. 19. *Eliges, utrum* [illegible] 1. Cor. 7. v. 37. *In potestate habens propriam* [illegible] *gorius Nyssenus* lib. 7. de Phil. *Damascenus* lib. 2. de O[illegible] lib. de fide, cap. 3. *Augustinus* libro de grati[illegible] de Civitate Dei, cap. 9. & *Concilium Arausican*[illegible] ostendant soli voluntati inesse libertatem, d[illegible] *luntatis arbitrium.*

Porrò autem quæritur, *Num aliud* [illegible] *bertas?* Nos realiter illa differre neg[illegible] nihil aliud sit, quàm potentia in a[illegible]endo libera. [illegible] gueretur à voluntate, tùm accidenti ine[illegible] accidens, [illegible] Sin animæ ipsi dicatur inesse liberum arbitrium, tu[illegible] rit propria, sed tertia quæpiam potestas, ab intel[illegible] questrata, quod itidem absurdum.

Respectu nostri tamẽ & mentaliter voluntas à libertate distinguitur.

Quantumvis autem non differ[illegible] à voluntate [illegible] *Damasceni* lib. 3. de Orthodoxa Fide, cap. 14. αὐτεξ[illegible] εἰ μὴ θέλησις; *Liberum arbitrium nihil aliud est, quam* [illegible] tamen nostræ operâ sic distinguuntur, ut voluntatem q[illegible] συνολον, libertatem verò instar formæ, concipiamus. [illegible] nobis est velut compositum quiddam, suo constans [illegible] dem *formali*. *Illud* est potentia, *hoc* potentiæ liberta[illegible] tur utrumque, voluntas nihil erit aliud, quàm libera po[illegible]

Et actionibus humanis.

...lumque pro arbitrio & producere potest, & non ... hinc fit, ut vocabulis etiam distiguantur, nec di... ...tas, vel contra: sed *libertas est voluntatis*, vel *in... ...s, voluntas habet libertatem*, vel *libertate prædita est.*

...claratis, facilè nunc respondere est ad illam quæstio... *...m arbitrium sit potentia tantùm passiva, vel tantùm acti...* Nam qualis est ratio voluntatis, talis est etiam ratio li... quùm realiter non differant. Voluntatis autem hæc est ...iquo sensu quidem dici possit *potentia passiva*, quoniam in ...s actus, uti subjectum accidentia, movetúrque nonnihil ab ...nte, & ratione suadente; Interim tamen propriè est *activa* ...oniam suos actus activè & physicè ipsa sola producit. Est ...a formaliter libera, in cujus potestate est agere & non age... insuper est actio immanens, ideoque producitur ab eodem ...quo tanquam in subjecto recipitur. Hæc siquidem natura ...immanentium, ut sine omni contradictionis implicatio... ...antur ab eodem, tum recipiantur in eodem principio.

Colophonis loco explicatur quæstio, Num liberum arbitrium sit potentia passiva, vel activa.

...hæc sunt, multis tamen tricis iterum involuta à Scholasti... ...res sententias recenset *Bellarminus*, lib. 3. c 10.

...e. *Gottofredi*, quodl 6. quæst. 7. *Voluntatem esse potentiam...* quoniam actus voluntatis producatur activè à phantasmate..., ...cognito. *Sed* neutrum probari potest; præsertim, quum ...& objectum irritent quidem voluntatem ad agendum, non ...am volitionem effectivè producant.

...*nda* est *Gregorii & Gabrielis*, in 2. Sent. distinct. 25. quæst. uni. *...artim esse activam; partim passivam*, quum ad actum volun... ...endum ipsa quoque ratio proponens objectum concurrat ef... *...rum*, concurreret *vel* per se immediatè, *vel* per suam intel... Non *...ud*, quia intellectus per se & immediatè nihil produ... ...ellectionem. Non *hoc*, quia intellectio quum sit in intelle... ...e nihil potest operari in voluntate.

...est *Thomæ*, part. 1. quæst. 82. art. 4. *Scoti* 2. Sent. dist. 25. *Ca...* 2. sentent. dist. 24. voluntatem esse *potentiam simpliciter activam*, ...m est, si intelligatur de ipsa reali & Physica actuum volunta... ...uctione; sic tamen, ut objectum, phantasma & intellectus non... ...ant in totum, quæ licèt non sint causa efficiens actuum volun... ...tamen quædam antecedentia & conditiones prærequisitæ.

Plura de hac magis spinosa, quàm f[illegible] *Becanum*, part. 2. Theologiæ Scholast[illegible] 6. pag. 43. & seqq. *Bellarminum*, lib. 3. d[illegible] *reum* in castigationibus eorundem cap[illegible]

Hoc unum colophonis loco no[illegible] quòd Bellarminus liberum arbitrium p[illegible] bere ausit, quàm tamen cap. 7. 8. 9. acriter defendet, ill[illegible] cticæ rationis judicio determinari. At verò d[illegible] passivè se ad aliud habere; Et *Thomas* parte [illegible] intellectivum, seu voluntatem expresse vocat [illegible] movetur ab objecto cognito.

QUÆSTIO V.

Num intellectus saltem radicaliter sit liber?

Affirmativa est Bellarmini. Bellarmino placet affirmativa; dum lib. 3. cap. 8. pro[illegible] *voluntas sola sit formaliter libera, radix tamen [illegible]* *est*. Argumenta suæ assertionis duo proponit, [illegible] bera, quia est appetitus rationalis. Igitur causa [illegible]

Quã duobus argumẽtis probare nititur. (2.) *Appetitus* non potest in aliquid ferri, nisi propon[illegible] gnoscente, tanquam bonum & conveniens. Igitur si po[illegible] scens sit determinata ad unum, appetitus necessariò tend[illegible] Quia verò indeterminata est, & proponit varia objecta, [illegible] liber est, & inclinari potest in varias partes. Radix ergò libe[illegible] ipso intellectu.

Negativa est Becani, Sed erroneam esse hanc opinionem, & rationes infirm[illegible] lius Jesuwita, *Martinus Becanus*, qui parte 2. Theologiæ Sc[illegible] mo 1. tract. 1. cap. 2. quæst. 4. contrarium rectè assumsit & defend[illegible] lectus quidem est *conditio, sine qua voluntas aliquando non p[illegible] suam libertatem*, non tamen est radix, hoc est, causa prima liber[illegible]

Quæ veritati consona. Nam (1.) Bellarminus asserit, intellectum nullo gradu [illegible] neq; à coactione neq; à necessitate, neque quoad speci[illegible] quoad exercitium, esse liberum. Qui ergò libertatis causa esse [illegible] Quod enim libertate nullò modo participat, libertati[illegible] do existet?

2. Si intellectus est causa & radix liberi arbitrii, [illegible] quoad actum primum, *vel* quoad actum secundum. *Sed ne*[illegible] potest; *Non prius*, quia libertas actu primo est ipsa volunt[illegible] certè causa non est intellectus. *Non posterius*, quia actus se[illegible]

[illegible]

Et actionibus humanis.

... est ipsa libera volitio vel electio, ad quam eliciendam non con... intellectus tanquam causa, sed solùm tanquam conditio, quatenus voluntas non ageret, nisi objectum illi ab intellectu proponeretur.

Argumenta contraria solutu sunt facilia.

Ad (1.) dicimus, *quòd voluntas* ideò sit libera, quia Deus eam libe... sicut appetitus brutorum ideò non est liber, quia eum libe... Deus non voluit. Quòd autem voluntas vocatur *appetitus* ... causa non est, ac si ratio libertatis radix foret, sed quia ratio... naturæ inest, & rationis dictamen sequitur, velut appetitus bruto... irrationalis, quia inest irrationalibus, & ipse non sequitur ... sed sensum.

Et respondetur facilè ad objectiones Bellarmini.

Ad (2.) respondet *Becanus*, tantùm hoc probari, *quod*, nisi intelle... indeterminatus, & proponeret varia objecta, voluntas non ... unum ex multis eligere, quod concedimus, quia hoc nihil aliud ... illam indeterminationem intellectus esse conditionem, sine ... voluntas hoc modo non operaretur.

Instat *Bellarminus*, lib. 3. cap. 9. col. 673. *Ad solam conditionem non sequitur actio: At ad solum judicium rationis, quo res proponitur, ut ... sequitur appetitio, etiamsi fortè res illa non sit bona. Non igitur ratio ... currit solùm ut conditio applicans objectum, sed ut causa faciens objectũ, ... bone tribuit vim quandam motivam, & facit, ut ea res sit actu ex... bilis, quæ solùm antea erat expetibilis in potentia.*

Respondeo (1.) Ad judicium rationis non semper suscipitur actio; ... voluntas nonnunquam eligit contrarium, quando meliora ab intellectu proposita videt, & tamen deteriora sequitur. Est igitur mera ... conditio, non autem causa actionis liberæ. (2.) Quando voluntas bo... propositum eligit, tum facit hoc ex libertate sua, non ex determinatione intellectus. (3.) Potest ratio aliquid per judicium suum facere ... bile, quòd autem actu appetatur, non provenit originaliter ab intellectu, qui proposuit appetibile; sed à sola voluntatis libertate.

QUÆSTIO VI.

An voluntas in usu libertatis suæ dependeat ab intellectu practico, & ab eo in alteram partem per ultimum judicium necessariò determinetur?

Intellectus practicus, vel practica ratio vocatur, quæ circa τὰ πρακτὰ versatur, & sitnè aliquid faciendum vel secus, deliberat. Ultimum verò

Quid sit intellectus practici.

Cap. I. De libero arbitrio

Ultimum judicium.

rò ejus judicium est conclusio judi[illegible]ns, qu[illegible] exprimi solet his verbis: *Hoc nunc o[illegible] ciendum est.*

Quæritur ergo, *An v[illegible] [illegible]ctu dependeat, & num ab eo per judic[illegible] determinetur?*

Affirmativam rursus eligit *Bellarminus* [illegible] *voluntas ab intellectus judicio pendeat*, seu q[illegible] intellectus practicè judicet appetendu[illegible] terminetur ad sequendum necessariò intelle[illegible]

Latet aliqua difficultas in hac quæstione, Sed deciditur illa per duas assertiones.

Et sanè non diffitemur, aliquam hîc diffi[illegible] enim *affirmes*, Voluntatem ab intellectu pende[illegible] bertas. Sin *iveris negatum*, cadet illud [illegible] *tur, nisi in objectum cognitum, & a ratione prop[illegible]tum.*

Ut autem ex hoc senticeto Scholast[illegible] nos [illegible] diamus, duas assertiones in medium profer[illegible]

Prior assertio.

Voluntas in omni actione prærequirit al[illegible] ctus cognitionem, non tamen dependet semp[illegible] dicio intellectus.

Ratio *prioris* est, quia voluntas nihil appeti[illegible], nisi [illegible] positum. Movetur enim ab objecto, non quando [illegible] tumque est, sed quando cognoscitur & propo[illegible] dicunt; *Nihil esse volitum, nisi prius sit cognitum*. Et [illegible] *nulla cupido.*

Posterius probatur, quoniam ad ob[illegible] non semper requiritur judicium practicum intell[illegible] nuda apprehensio sub ratione boni. Exemplo [illegible] *luntatis*, qui judicium rationis practicum non expecta[illegible] actibus deliberatis, licèt nonnunquam hoc appet[illegible] judicaverit, voluntas tamen exemplo *Medeæ* con[illegible] stantur omnes ii, qui contra conscientiam pe[illegible] quod sciunt esse prohibitum, & nullo mod[illegible] luntas non pendet à judicio practico rectæ rationis [illegible] contemnit.

Et actionibus humanis.

Posterior assertio.

[illegible]untas in suis actionibus liberis, non necessariò de-[illegible]tur à practico judicio intellectus, sive quoad exerci-[illegible] quoad speciem actus.

Voluntas non determinatur à practico judicio intellectus. Nec quoad exercitiu.

[illegible] exercitium, quia licet ponatur rationis judicium, vo-[illegible] manet libera, & potest actum eligendi suspendere, vel hoc [illegible]ere, quod intellectus judicat in praxi eligendum esse. [illegible] Gr[illegible]rius de Valentia, tomo 2. in Thomam disputat. 2. quæst. [illegible] [illegible] tamen alias intellectualem determinationem acriter [illegible]

Nec quoad speciem actus.

[illegible] quoad speciem actus, quia proposito certo appetibili, quod in-[illegible]endum judicat, voluntas contrarium eligere potest, & sæ-[illegible] [illegible] testatur experientia.

[illegible], quòd voluntas non necessariò in alteram partem deter-[illegible] ex ipso inter potentias *naturales* & *liberas* discrimine [illegible] [illegible] omnibus ad agendum requisitis, determinantur ne-[illegible], ita ut non possint non agere: *hæ* autem non de-[illegible] agere & non agere possunt. Atqui voluntas est poten-[illegible] confesso. Ergò, positis omnibus requisitis, ex quibus [illegible]hensio & intellectus judicium, agere & non agere potest. [illegible]uas, duo absurda consequuntur; (1) *Voluntatem non [illegible] bonum relicto majori*, quia intellectus, nisi erret, semper [illegible] bonum minori esse præferendum. Contrarium verò fieri, [illegible] bonum eligi, testis est experientia. (2.) *Voluntatem ex [illegible]bus neutrum posse eligere*, quia rectum judicium ra-[illegible] alteri præponit, & quidem præponere nequit, quùm a-[illegible]ssent.

[illegible]a hæc contra Bellarminum urget *Becanus ipse* part. 2. [illegible]logiæ, tom. 1. tract. 1. cap. 2. quæst. 5. unde nunc iterum [illegible] toties jactati vanitas elucescit.

[illegible] *in genere* de voluntatis actionibus liberis disseruimus: [illegible]ilas intueri, & quomodo circa istas sese voluntas habe-[illegible] [illegible]ur, quid intellectus ad volitionem conferat, vel [illegible] paucis explicabimus. Ita enim plenior quæstionis co-[illegible]tur, & volitionis, omnisque electionis ratio meliùs in-[illegible].

D 3 Dici-

Cap. I. De libero arbitrio

Hoc apparet cum circa res ἄνευ προαιρέσεως expetitas.

Dicimus ergo, quòd res, quæ sub vol[illegible] προαιρετικῶς; vel ἄνευ προαιρέσεως exp[illegible] & 5. In *has* voluntas sæpè fertur absque p[illegible] dicio; Φύσει enim suâ propendet & [illegible] ptionem, tùm rejectionem. Tales volitiones, [illegible] *ternæ*, quarum objectum est internum, *vel* [illegible] quarum objectum est externum, & vel fin[illegible] abest quandoque deliberatum mentis judici[illegible] *indicativum*. Volitio enim intell[illegible] end, vel [illegible] randi, quæ ἐμμένουσα est actio, citra suasion[illegible] tur. Absque hoc enim si esset, nullo fine term[illegible] *seca, in lib. 9. Metaph. cap. 2. quæst. 3. sectione 4.* Nam [illegible] intelligendum à voluntate semper appl[illegible]ce ur, utique [illegible] nisi prius intelligere voluerim. At, si *hypot[illegible]sis vera*, [illegible] tui, nisi intellectus hoc suaserit; *Atqui* suadere non [illegible] deat, voluntas voluerit. *Ast* hæc non voluit, n[illegible] præceperit. *Præcepisse* hic non potuit, nisi voluntas ad [illegible] inclinaverit, *Javellus lib. 9. Metaphysic. quæst. 5.* Vides perpet[illegible] cationem, & progressionem in infinitum subori[illegible] si [illegible] tionis primam omnis volitionis causam dixeris. Ergo [illegible] tandem, talium internarum actionum αἴτιον [illegible] non [illegible] mus solam & αὐτοῦ Dei operationem, ut *Thomæ* placuit [illegible] quæst. 82. art. 4. & 1. 2. quæst. 9. artic. 4. *sed εὐδοκίας, & bene[illegible] nis liberrimè agentis.* Ut, quòd modò in huju[s], modò illius [illegible] templatione versamur, id fit tantùm, quia volumus, non quia [illegible] tio, ut velimus. Utriusque problematis cognitio sit necessa[ria] [illegible] cunda, sit frugifera, sit intricata: quoniam autem semel [illegible] considerari nequit, hoc aggredior, non illud, idque cà sim[illegible] tatis meæ εὐδοκίᾳ.

Pariter sese res habet in actibus *intellectus practici*. Prop[illegible] cto, sensuali præsertim, fugiendo vel acceptando, vo[l]un[t]as [illegible] rat, ut intellectus consulat & deliberet. Neque præcedit [illegible] beratio prior, quâ deliberem, an voluntas velle debeat, & [illegible] mentis super objecto consilium & judicium? Sic finem ul[illegible] numque summum voluntas exoptat naturali propensione, [illegible] ctus petit consilium, sed ex natura sua bonum, vel sibi b[illegible] desiderat, malum autem vel sibi malè esse semper aver[s]atur. [illegible]

Et actionibus humanis.

... volun... as non nisi bonum cupiat? ad voluntatis ingenium, ... non intellectus suasionem remitto. Ista enim prima ... nis causa est. Nam dum modò audieris & cognoveris sum... ..., statim id expetis, nec judicium & consilium rationis vel ...as, vel expectas. Similiter contingit, quando media habemus pa... ...us & æqualia, ut Medicus sæpè similia, & ægrotanti ex æquo ... en ... a novit medicamenta; viatori æquales prorsus viæ nonnun... ...unt propositæ. Quòd autem Medicus hoc, non illud ἀλεξι... ...κὸν patienti applicat; viator istam, non hanc viam eligit; id non ... io quodam mentis discursu, sed ex mero voluntatis beneplaci... ...itimè evenire consuevit.

Tum circa res sub προαίρεσιν cadentes.

...met igitur ex his, & id genus aliis, non in omni volitione prære... ...deliberationem rationis, ejusque judicium & persuasionem, ...ltas actiones absolutas esse, ab intellectu taliter vel taliter judi... ...c. non dependentes.

Sed quæ volitionis ratio circa res eligibiles est, quæ sub προαίρεσιν pro... ...am cadunt? Expressit eam Bernhardus, *libro de gratia, & libero ar...* his verbis: *Voluntas, quocunque se volverit, semper comitem ratio... ...abet, non quod semper ex ratione, sed quòd nunquam absque ratione ...etur.* Concurrunt enim plerumque, imò semper, actus *quatuor*; ... *priores* duo cum *postremo* omni volitioni communes sunt, *ter...* ... autem proprius manet θελήσεως rerum eligibilium; *ultimum* ad vo... ...em, *præcedentes* ad intellectum referimus.

Ubi semper concurrũt 4. actus,

1. Objecti cognitio.

Primus est *Objecti cognitio.* Nihil enim est volitum, quod non ...us præcognitum; Nam ignoti nulla cupido. Igitur volitionem o... ...præcedit objecti eligendi γνῶσις, ut certi simus, tum de ὑπάρξει, ... etiam quadantenus perspectam habeamus ejus οὐσίαν & essentiam, ...llus l. 9. Metaphysic. quæstione 5. & 6. Tataretus in 2 de ani. fol. 96.

2. Cogniti propositio.

Secundus est *Cogniti propositio.* Nam quando intellectus cogno... ...quoddam objectum, sibi primitus oblatum, tum idipsum etiam vo... ...ti vel eligendum vel negligendum proponit, seu potius homo ipse ...ndit, & sibi proponit objectum. Si enim voluntati πρώτως & ... se proponeretur, statim spinosum istud ζήτημα moveretur: *An vo... ...propositum intelligat, vel secus?* Si *hoc*, frustanea foret propositio. ...ud, voluntas esset intellectus, quod oppidò absurdum. Ne igitur ...s & similibus senticetis implicemur, semel hic monemus, *actio... ...nes intellectui vel voluntati consuetas ... , iis non tanquam sub-*

jectis

libero arbitrio

jectis primis, sed tanquam instru[illegible]
modò intelligit, & objecta concipit; [illegible]
autem non ἀμέσως; sed mediante [illegible]
sed mediante voluntate, unde & [illegible]
adscribuntur; *illi* πρώτως & princi[illegible]
taliter.

3. *Propositi persuasio.*

Tertius; Propositi pe[illegible]
firmationem & negationem in [illegible]
objectum fuerit propositum, intell[illegible]
niens vel disconveniens? Et si conveni[illegible]
suadere; si disconvenientiam, diss[illegible]
nibus & argumentis. Atq; hic [illegible]
talis persuasio, & voluntatis ad volen[illegible]
destruere & enervare videtur. Sed [illegible]

Quæ ipsa tamen non tollit libertatem voluntatis.

reipsà destruit. Distinguimus e[illegible]
dicium, & ejusdem *imperium*; Judica[illegible]
num & eligibile præ cæteris videatur, non [illegible]
Illud autem judicium, & admonitio ista [illegible]
in meo adhuc est arbitratu, judicanti intell[illegible]
ctari. *Nostrarum* enim *actionum* [illegible] *pri*[illegible]
pum est, voluntas vero imperativum, *atque prim*[illegible]
Commentator Damasceni, in lib. 2 de Orthodoxa Fide[illegible]

Sed nondum omne sublatum dubium. Int[illegible]
ctum voluntati sæpè offert, non ut eligibile sed [illegible]
& non docet modò quid agendum, sed jubet quoque & [illegible]
volendum, quod annón libertati contrarium [illegible]
mus, dico, *res eligibiles vel suo genere esse malas* [illegible]
neque malas, sed indifferentes. Si *bonæ* sunt, *malæve*, [illegible]
mur, *vel* ex habitu, *vel* sine habitu.

Si *ex habitu*, non semper actu præcedit judicium & [illegible]
mentis; sed voluntas sæpè per istum habitum pro[illegible]
jectum, ut intemperans ἕξει, luxuriandi occasione oblata, n[illegible]
deliberat, quid agendum, quomodove vivendum, [illegible]
su, intemperantiæ se totum præbet. Hic igitur judicium [illegible]
nisi virtuale, dum aliquis semel vivendum esse i[illegible]
vit, unde etiam actiones tales non simpl[illegible] cuntur [illegible]
ad principium, sed quodammodò necessariæ: Tartaret[illegible]

Et actionibus humanis.

... heratq; non formaliter, sed *virtualiter*, libr.3. Ethic. fol.9. ... πράξεων ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους κύριοι ἐσμεν, τῶν ἕξεων δὲ τῆς ... Philosophus lib.3. Ethicorum Nicom. c. 1. ... autem ἀπὸ ἕξεως bene vel malè agimus, ibi tum semper ju... rationis praecedit, idq; non simplex, sed geminum, sibiq; in... oppositum. Duo enim in homine diversissima sunt principia, ... κακότης, *rectitudo*, & si fas ita loqui, *irrectitudo* seu depra... tionis, prurigine variorum affectuum undiquaque permixta. ... icat ratio recta, aliter prava, vel homo potiùs ἄλλως sentit ... rectam, ἄλλως secundum pravam rationem. Atque hinc ... rum diversitas, hinc lucta & pugna in homine emergit sæpè gra... Proponitur virtus, quæ vel eligenda vel fugienda. Judicat ratio, ... endum, sed num πρᾳέως? Minimè, sed prorsus ἀνέως. In... ... recta est, virtutem eligendam, voluptates omnes fugiendas, ... statuit. Adfert insuper ingentem argumentorum struem, ... hoc persuadere solicitè allaborat: Sed recto huic rationis rectæ ... mox contradicit mens corrupta, perturbationibus immista, ... ad voluptatem inclinat, & judicat longè utilius & consultius, si ... tas, non virtus eligatur. Quid hîc voluntas vel homo voluntate ... tus? Hæret dubius, & cui assentiatur, ambigit. Considerat mo... ta argumentorum, & sæpè intelligit rationem rectam melioribus ... mentis. Quid fit? Assensum præbet rationi pravæ & appe... malo, nec virtutem, sed voluptatem eligit, quamvis virtutem ho... em esse cognoscat, sicuti de se fatetur *Medea Ovidiana*, lib. 7. ... tamorphoseωv:

Sed trahit invitam nova vis, aliudq; cupido,
Mens aliud suadet: Video meliora, proboque,
Deteriora sequor.

... hîc maximè apparet voluntatis libertas. Non enim determina... potest à judicio rationis, quum illud duplicatum sit & contrarium, ... ens tum bonum ἀληθές, tùm φαινόμενον, quod καθ' ὕπαρ tantùm ... καθ' ὕπαρ bonum est. Neque argumentis semper eò adducitur, ... ex parte rationis rectæ stent, & stare cognoscat solidiora; sed ... nera δόξαι, *rationis rectæ judicio spreto, prava acceptato, sensu irri...* ... *tante appetitu, voluptatem homo eligit, & virtutem aversatur,* Tartaret. s lib 3. Eth corum, quæst. 1. Hoc enim nisi foret, quam cau... ... diceremus, *cur duobus æqualiter animo & corpore affectis, objectâ eadem*

eàdem pulchritudine, unus illorum ad illicitè per[illegible] in voluntate pudica stabilis perseveret? Aug[illegible]
In utroq; recta ratio dissuasit, depravata suasi[illegible] tudo corporis utriusq; aspectui pariter objecta [illegible] nullo impulsus fuit, & tamen hic ad illicitum f[illegible] eodem abhorruit. Quæ causa alia, nisi sola vo[illegible]

Neq; verò existimandum, judicii s illis contrariis a[illegible] *tium* semper supervenire judicium, quo huic, non [illegible] secundandum esse judicem & decernam. Fieri hoc [illegible] est, neq; usitatum, sed voluntati ipsi immediata relinq[illegible] gendi pro arbitratu quod placuerit, aliàs nullo fine term[illegible] gressio, & in infinitum fermè actus multiplicarentur. [illegible] libertate tandem acquiescamus. Imò tale judicium [illegible] Non enim plura judicandi sunt principia, quàm d[illegible] prava: suum illa, suum & ista urget judicium, neq; dat[illegible] tertia, quæ de his diffidentibus heris sententiam ferat [illegible] cisoriam. Quòd si autem tale quidpiam evenire vide[illegible] non illud facturum statuo, nihil est aliud, quàm ipsa libera [illegible] electio, & ad partem unam inclinatio.

Res verò quod attinet *indifferentes*, & suo genere nec b[illegible] malas, eæ sunt *vel* objecta externa, *vel* actus interni, ut speculari, [illegible] tari, &c. Utrorumq; electio prærequirit judicium rationis, quod [illegible] vel *simplex* est, vel *geminatum*. Nam sæpè fit, ut in volitione rerum [illegible] ferentiũ *duplex* præcedat judicium, non quidē contrarium, q[illegible] nulli vocant *comparativum*, Suarez. disp. 19. sect. -. n. 6. sicut in bo[illegible] lisvè, ubi pro contrarietate objectorum, contraria formantur [illegible] & hoc præ illo eligendum statuitur; sed *contradictorium v[illegible]* quod unum habet objectum, idq; eligendum vel non eligendum, re[illegible] ctibus tamen diversis, existimat. Ut si ad convivium vocer[illegible] cat, quòd illi interesse debeas, jure amicitiæ & humanitat[illegible] vitandas potationes, ut non interfis, putat mone[illegible]. Vides hic *duo* [illegible] *cia*, sed non contraria, verùm contradictoria, quia rem unam [illegible] suadet, dissuadet alterum, ubi summa itidem libertatis est vo[illegible] quippe potens, vel isti vel illi judicio obtemperare.

Quod si verò *simplex est judicium* intellectus, motione[illegible] ceptoriam, sed suasoriam, indicativam non imperativa[illegible] mus, quæ potestatem liberam non evertit. Voluntas nostra [illegible]

Et actionibus humanis.

...men bruta, non cœco quodam fertur impetu, sed suâ movetur ...ne. Harmonia igitur hîc est suavissima inter mentem & voluntatem ... ita ut unius actio, alterius opus non amoveat, sed promoveat, per... non interficiat. Etiamsi igitur intellectus, quid agendum sit, mo... & voluntas monenti obsequatur, tamen non coactè sequitur, ... necessariò, verùm liberrimè, quoniam suasio intellectus ... necessitat, non cogit, sed solùm amicè invitat, cui quod non relu... voluntas, id non ex impulsu quodam necessario, ut nonnullis ... sed ex libera conspiratione facultatum dependet.

Amicus probus, quâ talis, amico justa petenti, & bona monen... obtemperat, & tamen liberè, non necessariò. Sic quùm na... sit inter mentem voluntatemq; non amicitia modò; sed con... unitas potiùs, sorores enim sunt, uno parente, animo, natæ, ob id ... à mente non facilè voluntas quid suscipit.

Quando igitur intellectus circumspicit, quid agendum, & hoc, ... aliud agendum esse, evidenter demonstrat; semper vel certè ple... voluntas obsecundat, & nihilominùs liberè, quoniam judicium ... intellectus tantùm amica invitatio, non rigorosa & necessitans co... est præceptio.

His ergò præcedentibus rationis actibus, libertatem nullo modo ... destruentibus, sequitur tandem *quartus*, qui voluntatis est, nempè *ob-... persuasi electio*, dum quod eligibile judicatum fuit ab intellectu, vo... eligit, & totis viribus, omniq; nisu in id unicè fertur & conten... Eligit autem, non impulsa ab alio quodam principio, vel exter... vel interno, à se diverso, sed ipsa seipsam immediatè movet, & ad a... dum applicat, alioquin actio voluntatis non esset in ejus potestate, ... *Exercit 307. Sect. 25.* Sola igitur voluntas libera est, suamq; ab ... libertatem non mutuatur: libera autem non internè tantùm ... citivè, ut vocant; sed externè etiam, & imperativè, hoc est, non ... ipsa suorum actuum est domina, & illos αὐθαιρέτως producit, suspenditq; sed & potentiùs plerumq; imperat aliis, casq; pro lubitu vel ad agendum applicat, vel ab agendo avocat.

4. *Persuasi electio.*

Si objicias; *Voluntas non potest aliquid velle sine judicio intellectus: Ergo si judicium est indeterminatum, & ipsa voluntas erit indeterminata; ... judicium determinatum, & ipsa erit determinata: Sed ultimum judicium practicum est omninò determinatum: Ergò voluntas necessariò eliget illud, quod ultimum judicium determinat esse eligendum.*

Objectio.

Respon-

libero arbitrio.

Responsio. Respondemus, *negando consequentiam*, quia n[illegible] tas voluntatis, ut posito determinato intellectus j[illegible] aliis ad agendum requisitis, ipsa adhuc man[illegible] ra. Si quæras, *à quo tandem determinetur?* Di[illegible]us, [illegible] liberæ potestatis natura est, ut seipsam immediate [illegible] dum applicet.

Reliquæ objectiones Bellarmini [illegible] habe[illegible] parte 2. tomo 1. tract. 1. cap. 2. quæstione 5. pag [illegible] addere; sed fratres potiùs, sociosq; illos commi[illegible]

Colophonis tamen loco dicere quis posset: Sed *qu*[illegible] *rosâ expositione*, quomodò libertas in voluntate sita [illegible] quomodo judicium mentis præcedat, libera volun[illegible] quatur, quùm duo illa ὄντως & realiter non differant? *[illegible] anima, intellectus, voluntas: Anima essentiam dicit: int*[illegible] *essentia, ut apprehendit, voluntas est idem, quod essen*[illegible] *extendens sese ad illam rem cognitam potiundam*, Scal[illegible] 307. sectio 15. *Ad quid igitur prodest anxia ista & laborio*[illegible] *libertate voluntatis formali, de judicio & determinatione intell*[illegible] potiùs viam hanc facilem ingrediamur, & animam immediat[illegible] rum effectionum principium dicamus, ideoq; ipsam pri[illegible], libereq; intelligere, & intellectum eligere statuamus.

Ita quidem censuit *Franciscus Piccolomineus*, grad. m. 2. ca[illegible] nens hypothesin istam: *Vires animæ ab essentia ejus non distingui*[illegible] *cultatem appetentem & cognoscentem* [illegible]*e unum esse*. Cui ὑποθέσει [illegible]

Usus hujus quæstionis. assensum non præbeamus, sed contrarium, velut alibi rationibus [illegible] firmis probatum, assumamus: ob id modò factum disc[illegible]rsum [illegible] inutilem aut supervacaneum fore existimamus, vel eò potissimum [illegible]ne, quòd inde natura electionis liberæ, actuumq; subordin[illegible] & se invicem consequentium series nonnihil luculentiùs cogn[illegible], qui fixi manent, & scitu sunt necessarii, sive δυνάμεις an[illegible] rea[illegible] differant; sive intrinsecus & essentialiter conveniant.

QVÆSTIO VII.

Qualis requiratur libertas, ut aliquid appelletur liberum?

DE hac quæstione, ut & sequentibus, fusè differui disputati[illegible] ἀνθρωπολογίας, unde huc referemus responsum, ne quid ho[illegible]

[illegible] videatur. Proponit verò illam *Bellarminus* lib. 3. de libero [arbit]rio, cap. 4. & ſtatuit cap. 5. *Ad conſtitutionem liberi arbitrii dupli[cem requi]ri libertatem, tum à neceſſitate, tùm à coactione.* Ita verò lubri[cè] [illegible] & tot ambiguitatibus fucum facit, ut num ſeipſum intelli[gat], & [an] nobiſcum ſentiat, vel ſecus, difficulter animadverti queat.

Nam 1. non ſatis explicuit, quam neceſſitatem excluſam velit, [cu]m ignorare non potuerit, quàm ambiguus ſit iſte terminus. Vulgò [in S]cholis recenſetur: (1.) Neceſſitas abſoluta, quæ Dei. (2.) Logica, [vel de]monſtrationis. (3.) Phyſica, vel cauſarum. (4.) Hypothetica [con]ſequentiæ. (5.) Politica, ſeu obligationis. In ſcriptura variæ [illegible] ſpecies leguntur, notante *Pareo* lib. 3. de libero arbit. cap. [illegible] pag. 597.

Datur *neceſſitas afflictionis & anguſtiæ* Pſ. 25. v. 17. *neceſſitas indigen[ti]æ*, Rom. 12. v. 13. *neceſſitas obligationis*, 1. Corinth. 9. verſ. 19. Rom. 13. v. [illegible] *neceſſitas dependentiæ*, Pſal. 104. v. 29. Joh. 15. v. 5. *neceſſitas immuta[bili]tis*, quæ vel *abſoluta*, 2. Tim. 2. v. 13. vel *hypothetica*, Hebr. 9. v. 16. [E]xplicare igitur inprimis debuiſſet, quàm neceſſitatem velit intelle[c]tam, à qua liberum eſſe debeat noſtrum arbitrium. Quod enim non omnis neceſſitas libertati repugnet, ſuo ipſius teſtimonio aliquoties comprobatum dedit.

Libro 5. de *juſtificatione*, cap. 11. diſtinguit inter neceſſitatem *in[te]rnam*, quæ eſt naturalis potentiæ determinatio ad unum: & *exter[n]am*, quæ oritur à gubernatione divina, & voluntatis ad bonum eli[gen]dum inclinatione. *Hæc neceſſitas*, ait, *non tollit libertatem, nec meri[tum, nec ra]tionem, & talis fuit non ſolùm in Chriſto, ſed etiam in iis, qui dicuntur [con]firmati in gratia.*

Libro 5. *de gratia, & libero arbitrio* cap. 8. de peccati ſtatu verba [fa]ciens, ita ſcribit: *Nunc quædam peccandi neceſſitas adeſt ex vitio, non [ex con]ditione naturæ; A qua neceſſitate liberari petimus, quùm dicimus: De neceſſitatibus meis, erue me.*

Libro 3 *de libero arbitrio*. cap. 8. acriter contendit, *voluntatem ne[ceſſ]ario [t]endere, neceſſariò determinari ab ultimo judicio rationis, & ne[ceſſ]ario eligere id, quod ultimum judicium rationis determinavit eſſe eligen[d]um.* Quod ſi res ita ſeſe habet, cur igitur cap. 5. abſolutè ſcribit: *Libertatem* à neceſſitate *omninò requiri ad liberum arbitrium, & poteſtatem* [illegible] *intelligi non poſſe, cum determinatione ad unum, & neceſſitate?* Si voluntas, ſalvâ libertate, determinatur à judicio rationis, cur non

Et actionibus humanis. Sententiã ſuam Bellarminus lubricè propoſuit, 1. Quia nõ expreſſit, quam neceſſitatem à libero arbitrio excluſam velit, Quum tamen multæ ſint neceſſitatus ſpecies.

Et ipſe alibi non excludat omnem neceſſitatem.

 eàdem

eâdem salvâ, determinari posset ad unum, vel à perf... in *Deo*, tantùm ad bonum; vel à perfectione gratiæ, ... tùm ad bonum; vel à perfectione malitiæ, ut in *Dæm*... liter; in *hominibus* peccatoribus mutabiliter, tant... paulò pòst fusiùs declarabitur?

Libro 3. cap. 7. disputat, *non esse de ess*... *posse velle bonum & malum; aut posse nunc velle unum*... *non posse eligere, nisi consultatio reipsâ præcedat: sed* ... *optionem diversarum rerum, & electio fiat cum ple*... *rationis*. Cur igitur cap. 5. & 6. ad constitutionem ... censet indifferentiam & potestatem ad opposita, sine ... & determinatione ad unum.

Lib. 3. c. d. scribit: *DEI velle, respectu objecti intrinse*... *suam vult essentiam, potentiam, bonitatem, &c. esse nec*...

Lib. 5. cap. 30. ait: *Multiplex est necessitas, sed non om*... *bitrii libertati*: quò refert. 1. necessitatem patiendi mo... piscentiæ. 2. necessitatem peccandi ex ignorantia. 3. ... næ gratiæ ad vitanda peccata. 4. *necessitatem* habendi aliqu... tum veniale. 5. necessitatem faciendi actus malos, posita ... caci voluntate. Ex quibus omnibus patet, quam varias necess... cies cum libertate concurrentes, agnoscere vi veritatis adactus ... Bellarminus.

Nam præter species quinq; modò enumeratas, concedi... *cessitatem* divinæ gubernationis & ordinationis. (2.) *Ne*... candi in statu lapsus. (3.) *Necessitatem* determinationis ab in... ctæ. (4.) *Necessitatem* objecti, seu propensionem ad unum duntax... nerale objectum, quæ omnia in status formatione exprimi d... ne lector æquivocatione falleretur, & veritatis cognitio intricata ... deretur. Verùm latere voluit adversarius sub ambiguo vocabu... nostramné, an Scholasticorum opinionem adprobet, lectori con... nequeat, alibi tamen extra conflictum hujus quæstionis qu... tur, nobiscum loqui & sentire cogitur.

2. Quia ludit testimoniis Scripturæ & Patrū; II. Distinctio necessitatis & coactionis in Patrum scripti... semper observatur, quod quum novisset Jesuwita callidus, ... contra nos varia congessit, ubi videtur excludi ab arbitrio om... cessitas, & nil tamen aliud quàm coactio intelligitur, quod un... notatur, cadit omnis demonstratio Bellarminiana, quippe solis Pa...

di...

xcepto unico Scripturæ loco apocrypho, superstructâ. Dici-
... necessitatis vocabulum nonnunquam sumi pro coactione, & ex-
... olentia, tum in Scripturis, tum in Patrum commentariis.
... Scripturis, ut 1. Corinth. 7. v. 37. *Non adigitur necessitate, sed in-*
... habet. 2. Corinth. 9. v. 7. *non ex tristitia aut necessitate.* Ad Phi-
... 14. *ut ne velut ex necessitate.* Et græcis cogere est ἀναγκάζειν ne-
... re, quò spectat locus, Luc. 14 v. 23. *ἀνάγκασον coge, compelle, ne*
... *troire.*

Et actionibus humanis in quibus distinctio coactionis & necessitatis non semper observatur.

In *Patribus* innumera ferè dicta occurrunt, ubi necessitas pro co-
... e accipitur, ut loca allegare, supervacaneum videatur.

Co... actio igitur sub necessitate, tanquam species sub genere com-
... ditur, quo sensu & nos cum Patribus arbitrium à necessitate li-
berum esse, liberaliter concedimus.

A... ; ita fraudibus *Bellarmini*, quas circa status formationem com-
... breviter expositis, quæ nostra sit sententia, declarandum restat.
Primùm autem occurrit duplex libertatis acceptio, *altera* vera &
... ria; *altera* nimis stricta & certa. *Hæc est*, quando libertas sumitur
... electione mediorum tantùm, seu indifferentia, tùm quoad specifi-
... nem, tùm quoad exercitium. Hoc sensu libertatem nonnulli rei-
... d... inguunt à voluntate ut inferius à superiori, ideoq; omne libe-
... arbitrantur esse voluntarium, sed non vice versâ.

Explicatio veræ sententiæ.

Quum autem potentiæ potentia non detur, sicuti nec accidentis
... dens, propterea libertatem à voluntate reali discrimine non sejun-
... s, adeoq; omnis actio voluntatis nobis est libera, sicut iis omne
... m est voluntarium. Non quidem ignoramus, actiones humanas
... oq, ita dividi in scholis Ethicis, ut quædam dicantur *liberæ*, quæ-
... *ssariæ*: Idem tamen hæ omnes principium productivum ha-
... delicet voluntatem. Hæc autem nihil aliud est, quàm *potentia li-*
... ua ortum trahunt naturæ intelligentis actiones singulæ & uni-
... Non ergò diffitemur, in voluntatis actibus discrimen aliquod
... ri, dum quidam includunt aut præsupponunt indifferentiam,
... xcludunt, illosq; , strictim si sumantur vocabula, *liberos*, hos *ne-*
... indigitari posse; attamen, quum ἀκριβῶς loquendo, voluntas,
... libertas unum sint, idcircò omne voluntarium pariter est libe-
... Unam enim originis suæ habent causam, neq; actiones quædam
... a libera, quædam à non libera proveniunt, sed omnes unius
... matris, nempe voluntatis liberæ sunt filiæ.

Ubi notanda duplex libertatis acceptio.

As-

Ac proinde libertas vera nobis [illegible] & ambiguitas illa, constantiæ oppo[illegible] nolendi potestas libera. Quicquid ergò [illegible] liberè agit; quùm actum suspendit, [illegible] quidpiam voluntarium dixeris, nec un[illegible] liberum [illegible] apposito pronunciaveris.

Vidit hoc ipse *Bonaventura*, qui lib. 2. dis. 25. part. [illegible] 2. ita scribit: *Quùm enim duplex sit nec[illegible] mutabilitatis. Necessitas coactionis repugnat l[illegible] verò immutabilitatis non, pro eo, quod a[illegible] sic velit hoc, ut possit velle ejus oppositum, sed qui[illegible] ad sui ipsius imperium, quia sic vult aliquid, [illegible] actu volendi seipsum movet, & sibi dominatur & [illegible] quamvis immutabiliter ordinetur ad illud.*

Quibus ita præsuppositis, patebit facilè, liberta[illegible] tem non pugnare, sed in eâdem sæpè actione co[illegible] actus voluntarii, qui eo ipso liberi, simul sint nece[illegible]

Et indicatur, quòd duæ necessitatis species libertati contrarientur.

Quod antequam in specie demonstremus, præ[illegible] currit, quòd *duæ* sint *necessitatis species*, libertati na[illegible]

Prior vocatur *necessitas physica*, quæ est determi[illegible] tæ ad unum semper eodem modo agendum, vel ex [illegible] uti Sol movetur: vel ex occulto naturæ instinctu; [illegible] lificant.

Posterior vocatur *coactio vel coactionis necessitas*, quæ est [illegible] natio naturæ rationalis ad unum, præter vel contra volu[illegible] lento externo principio, definiente *Pareo* lib. 3. de libero ar[illegible]

Aliæ tamē necessitatis species cum libertate consistere possunt.

4. Cum tali necessitate liberum arbitrium con[illegible] benter ipsi concedimus; sin verò aliæ species assum[illegible] sitas immutabilitatis, *hypothetica, peccandi, obligationis*, [illegible] tiæ, & similes, tùm libertatis naturam per eas p[illegible] imus. Clarissimum habetur exemplum in Scripturis [illegible] ne, quam ipse summâ voluntate pro nobis suscepit, & tam[illegible] riò vel immutabiliter suscepit, ob divinam ordinationem, [illegible] tur: *Oportuit Christum pati*, Luc. 24. v. 26. *Ita oportuit fier[illegible]* v. 54. *oportet filium hominis pati*, Marc. 8. v. 31. Si ergò Ch[illegible] tariè pro nobis passus est, & simul necessariò, sequitur, vo[illegible] aliquod necessarium, & necessarium aliquod, volun[illegible]

Et actionibus humanis. Id quod in specie demonstratur Exemplis actionum Divinarum.

...um ut melius intelligatur, Omnes substantias liberas consi... quarum quùm sint quatuor, *Deus*, *Angeli*, *Dæmones*, *Homo*, ...is aliquid dicendum superest.

Deus, quamvis sit liberrimum agens, plurima tamen vult & necessariò. Et quidem *duplex* in actionibus ejus reperitur ne...

... est *summa & absoluta*, respectu actionum internarum, quan... seipsum vult, suam sapientiam, & cætera attributa, quæ non ... velle & adprobare.

...rior est *hypothetica*, respectu actionum externarum, quas ex...oducit & efficit. Solet autem circa actionem considerari *tum* ...m, num bona vel mala sit; *tum species vel individuum*, num ...la sit.

...*genus* actionum divinarum aspiciatur; cadit in Deum *necessitas* ...*ta*. Ex perfectione enim naturæ suæ, quæ à vero bono ab...equit, seipsum immutabiliter determinavit ad unum genere, ... ad bonum tantùm. Nam quia essentialiter bonus, imò ipsa ...s est, hinc sequitur, Deum necessariò benè operari. Neque verò necessitas libertati contraria est, quod agnovit *Augustinus* lib. 22. ...tate Dei. cap. 30, ita scribens: *Deus ipse, nunquid quoniam pecca... potest, ideò negandus est, habere liberum arbitrium?* Et in eundem ...m. lib. 5. cap. 10. disputat: *Si illa definitur necessitas, secundum quam ...u necesse esse, ut ita sit aliquid, vel ita fiat, nescio cur eam timeamus, ...libertatem auferat voluntatis: Neq; enim & vitam Dei, & præsci... sub necessitate ponimus*, (intellige coactionis, quæ tollit liberta... *dicamus, necesse esse, Deum semper videre, & cuncta præscire*. Con... *Lombardus* lib. 2. sentent. distinct. 25. lit. C. D. nec planè diffiteri ... *Bellarminus* lib. 3. cap. 6.

...orrò autem, quum actio divina consideratur in *specie* vel indi...uo, distinguendum est inter ejus *decretum* & *executionem*. *Decretum* ... de externis actionibus non est necessarium; sed ita liberum, ut ... Deus etiam contrarium decernere: *Executio* autem post factum ...am hypotheticè est necessaria. Quæ enim Deus semel decrevit, ...ariò exequitur, nec potest non exequi, quum aliàs in ipsum ...t mutabilitas, & decretorum fallibilitas. In electione igitur, ... executione spectanda potissimum est libertatis divinæ indetermi-

 natio.

natio. Sic liberrimè, non necessario decrevit ... tempore, & redemtionem generis humani per ...

Gemina verò libertas in decretis ... *tatis*, quâ pluribus propositis, unum eligit; ... proposito istud vel eligit, vel repudiat, quemad... rum actionum exempla ex Scripturis passim sunt ob...

Ut igitur in summam contrahamus libertat... notari debet, *Objectum*, quod Deus vult, *vel* ... ipsum. Si *intra*, & idem est, quod ipse, libere q... vult, attamen necessariò, & quidem necessitate ... *ipsum*, tunc *vel* eligit, *vel* exequitur. *Executio* ... creti est necessaria, & tamen libera, quia non coact... junctam necessitatem, *quoad genus*, seu quoad m... Deus necessariò bonum eligit: *quoad speciem* verò vel ... ctionis, planè libera & indeterminata est Dei volunta... contrarietatis, *tùm* contradictionis. Potest enim ... illud eligere, potest uno proposito vel amplecti illud ... in Deum cadat libertas & à necessitate, & a coactione. q... natas vel singulares actiones externas, id quod ad ... afferendum satis esse, Bellarminus ipse aliquoties fatetur.

2. *Angelicarum*. II. *Angelos* quod spectat, vicissim considerari potest ... actionum, *vel* certa species.

Genus est necessarium & definitum, quia ex perfectione ... quâ confirmati sunt Angeli boni, immutabiliter voluntat... nas determinant ad unum genere, hoc est, ad bonum tant..., ideo necessariò benè agunt.

In *specie* autem actiones Angelorum *vel* sunt imperatæ, *vel* elicitæ, ut loquuntur Ethici.

Quoad actiones *à Deo imperatas*, carent Angeli libertate ... dictionis; nec enim habent licentiam, id quod à Deo præcipitur ... quendi; verùm necessariò mandata Dei expediunt, *Psal.* ... & tamen summa cum voluntate & voluptate id agunt, *Ubi autem* ... *tio, ibi libertas*, inquit *Commentator Damasceni* in lib. 2. de Orthodoxa Fide, cap. 24.

Actiones verò *elicitæ* Angelorum, provenire possunt ab ... libero, & libertate contrarietatis & contradictionis, à necessitate & à coa-

... Possunt enim hoc tempore colloqui & non colloqui, quæ ... s contradictionis; & possunt variis mediis propositis, certum ... ligere, quæ est libertas *contrarietatis*. *Et actionibus humanis.*

I ... in *Dæmones* similiter cadit necessitas immutabilitatis quoad ... quia ex perfectione malitiæ immutabiliter voluntates suas ma- ... terminant ad unum genere, hoc est, ad malum tantùm: contin- ... ò ad unum specie vel individuum, hoc est, ad hoc vel ad il- ... vel ad aliud malum, quod tamen de actionibus *elicitis* tantùm in- ... volumus. *Imperatæ* verò sunt duplices: *Vel* enim tendunt in ... mentum, *vel* in supplicium hominis. Si in *emolumentum* homi- ... propriam Dæmonum perniciem, tûm non tantùm necessariò, ... er coactè operantur, unde patet, quòd Diabolica actionum à ... imperatarum executio multùm differat ab Angelica. Hæc enim ... oluntate & voluptate exequentium est conjuncta; sed illa non ... t quando Deus jubet diabolum ex homine obsesso egredi, coacta ... o, non libera. Sin vero cedat in *supplicium* hominis, qui af- ... & cruciari debet; tunc quidem necessariò id facit Satanas, quia ... datis Domini semper obedire tenetur, quæ est necessitas depen- ... tiæ & obligationis, simul tamen liberè, & cum summâ voluptate, ... omni coactione & violentia. *3. Diabolicarum.*

IV, *Hominem* quod spectat, possumus de illo disserere partim ... icè, respectu actionum moralium, partim *Theologicè*, respectu ... rum statuum. *4. Humanarum, sive considerentur Philosophicè:*

In *actionibus moralibus* duplex deprehenditur necessitas, *altera* ... quoad objectum: *altera* quoad actum ipsum.

Objectum voluntatis liberæ tantùm unum est, non quidem nume- ... sed specie, bonum videlicet, sive ἀληθὲς, sive φαινόμενον. Malum ... m, quà malum, voluntas velle nequit. Nulla igitur hîc indifferen- ... sed determinatio ad unum specie.

Actus *voluntatis vel* unum duntaxat objectum, ut finem ultimum; ... *plura*, ut media respiciunt. *Actus quoad finem ultimum* est necessa- ... s, (loquor autem de specificatione, non exercitio,) nempè ejus vo- ... & expetitio. Omnes enim beati esse necessariò volunt, & mi- ... ri esse non modò nolunt, sed ne velle quidem possunt. Neces- ... riò igitur finis ultimus appetitur, & tamen liberè. *Ubi verò* multa ... sunt media, ibi datur actus *præcedens*, datur & *consequens*. *Præcedens* est

 indiffe-

indifferens. Possum enim unum med.um ve le, ... aut non eligere. *Consequens* autem necessarium ... miter prælegi hoc medium, non possum non rei... & tamen liberè negligo. In iis etiam, quæ cohære... necessum est, ut velimus & alterum. Sic ex v... re, fit necessitas in voluntate, ut velit navem. Sic p... tiâ indissolubili, non possum non amicum dilig..re, & ... ligo, unde Cœlius Rhodiginus: *Necessitas*, inquit, *null... voluntaria, quàm amatoria.*

Uti verò necessitas quæpiam in actionibus hom... ita & indifferentia seu vertibilitas. Libera enim voluntas ... exercitii, in actibus tàm elicitis, quàm imperatis. Inpri... actibus suo genere bonis vel malis, hæc indifferentia maxim... tur, estq; duplex: (1.) *Quoad objectum speciale*; ... raria, virtus & vitium: Ad neutrum voluntas homi... ta, sed licet illi utrumq; pro arbitratu sequi. (2.) *Quoad ...* eet enim voluntati virtutem sectari vel non sectari, ... sequi, neq; necessariò virtutibus aut vitiis indulget. Atq; hæ... rentia duplex jure attenditur â Politicis, Legum latoribus, ... præmia decernentibus. Nemo enim laude vel culpâ, pœnâ vel ... dignus, hac qui indifferentiâ destituitur. Unde & factum, ... dum vulgariter libertatis nomine nihil aliud, quàm hæc i... tio fuerit intellecta. Sed nos meritò distinguendum esse ... ter acceptionem vocis *Politicam*, & accuratè *Philosophica*... quidem de virtutibus & vitiis verba facientes, libertatem pro ... rentia jure accipiunt. Sin autem ἀκριβῶς rem consideremus ... tè per illam denotatur voluntas, quippe quæ non per se pera... quid, sed per seipsam libera est, qua de causa actiones etiam ... tis, quâ sic, omnes liberas, etiamsi necessariæ sint, pronun... Neq; tamen hoc ipso asserimus, operationes quasvis, quæ coactæ ... sunt, liberas esse. Ignis non coactè sursum, aqua non coactè deo... fertur, haut tamen liberè. A coactione quidem liberæ sunt ... effectiones, sed non simpliciter liberæ. Igitur τὸ liberum non ... mus vel necessario, vel non coacto; sed πρoαιτως & per se ... rio. Sicut enim voluntas, quâ voluntas, & in quantum voluntas ... per seipsam est libera; ita & actiones ideò, quia sunt voluntat...

 Et actionibus humanis.

quantum sunt voluntatis, liberæ sunt. Ergò & earum oppo-
... est aliud, quàm involuntarium. Omne enim involuntarium,
... involuntarium, & quatenus involuntarium, liberum non est. *Sive Theologicè.*
Quando autem *Theologicè* consideramus hominem, diversi status
... dendi sunt: nimirum 1. *Innocentiæ.* 2. *Culpæ.* 3. *Gratiæ.* 4. *Gloriæ.*
Libertas hominum in *statu gloriæ*, eodem modo se habet, quo li-
... Angelorum, de quâ paulò ante verba fecimus.
Libertas *in statu innocentiæ & gratiæ* conveniunt fermè, ideoque
... de statu integritatis & lapsûs dicendum est, id quod duabus as-
... nibus expediri potest.

I. *Homo ante lapsum liber fuit, à necessitate & coactione, tàm quoad* *In statu integritatis.*
... *malas, quàm bonas, tàm electionis, quàm executionis respectu,*
quoad specificationem, quàm exercitium.

Expers necessitatis fuit ante lapsum, quia Deus reliquit eum in
... consilii sui, *Ecclesiast. 15. v. 14.* Liberè igitur, & contingenter, non
... è, non necessariò bonum tùm eligebat, tùm prosequebatur; ma-
... etiam liberè eligebat & appetebat, quia nondum ab interno prin-
... o inclinabatur ad malum, atq; sic à servitute peccati liber fuit, non
... n à jure seu obligatione, quia datum ipsi erat præceptum, ne pec-
... Si ergò quæratur, *An Adam ante lapsum habuerit liberam pote-*
... *eligendi vel bonum vel malum?* respondemus, quod quidem eam
... buerit, attamen eandem exercere non debuerit. Deus enim jusse-
... bona duntaxat eligere & exequi. Atque hinc apparet, maximum
... imen inter libertatem *DEI & hominis*, siquidem *DEUS* ab o-
... jure & obligatione est liberrimus, superiorem enim se non ha-
... At *homo*, quoniam Deo subjectus, istâ libertatis specie non fuit
... tus. Liber tamen erat à *coactione*, à *necessitate*, à *peccato*, à *miseria*.
... e tamen existimandum est, quòd homo magis liber fuerit, quàm
... quia ejus arbitrium non erat ad unum determinatum, sed indif-
... s: hæc enim indeterminatio non arguit summam libertatem, sed
... flexibilitatem & ambiguitatem, constantiæ oppositam, ideoq;
... *erus* in lib. de servo arbitrio, pag. 98. putat, istud arbitrium rectiùs
... nari *vertibile & mutabile*, quàm liberum. Et *Commentator Da-*
... ait in lib. 2. de Orthodoxa Fide cap. 22. *Vertibilitas ad libertatis*
... *em non exigitur.*

II. *Homo post lapsum liber est à coactione in cunctis actionibus vo-* *Vel in statu lapsus.*
...

luntatis; siquidem voluntas cogineqnat; [illegible] *quoad genus actionum Theologicè consid*[illegible]*m, que m*[illegible] *displicent.*

Habet enim internum hujus necess[illegible]s p[illegible]pium, [illegible] peccatum Originale, quo mens & volunt[illegible] sunt, ut nihil, nisi mala inde provenire q[illegible]ant, ar[illegible]or [illegible] bonorum fructuum non est ierax. *Matth. 7.* [illegible] *18* q[illegible] natura filii iræ, *Eph. 2. v. 3.* & servi peccati, *Rom. 6.* [illegible] H[illegible]cessitas non repugnat libertati, ideoq; di[illegible] posset *v*[illegible] *& necessaria voluntas,* sicuti innuere videtur *B*[illegible]*rdus,* S[illegible] Cantica: *Nescio, quo pravo & miro modo ipsa sive vol*[illegible] *p*[illegible]*dem in deterius mutata, necessitatem faciat, ut necessit*[illegible] *fit, excusare non valeat voluntatem, nec voluntas, quum sit*[illegible]*re necessitatem.* Et infrà: *Ita anima miro quodam modo,* [illegible]*cessitate & ancilla tenetur & libera,* Ancilla, *propt*[illegible] *propter voluntatem, & quod magis mirum, magisq;* [illegible] *quo libera, eoq; ancilla, quo rea, a*[illegible] *per hoc eo ancilla, qu*[illegible]

Quòd verò attinet *species* actionum humanarum, *Il*[illegible] vel [illegible] imperatæ, *vel* elicitæ.

Quoad *actiones imperatas*, non est liber à jure, qu[illegible] coactione & necessitate quoad executionem, *ut quando* M[illegible]bet non esse furendum, homo quidem obstrictus tenetur a[illegible]dum: in potestate tamen arbitrii est, furtum eligere & exeq[illegible]cùs, quæ est libertas *contradictionis*. Habet insuper libert[illegible] *rietatis*, ut quando delinquenti optio datur à Magistrat[illegible], elig[illegible] pœna vel carcerem, vel mulctam pecuniariam.

Quoad *actiones elicitas* vicissim homo liber est à coacti[illegible] & [illegible]cessitate, tàm quoad electionem, quàm executionem. Pot[illegible]rè & contingenter, non necessariò opus aliquod moralit[illegible]ligere, & post electionem vel exequi, ve[illegible] non exequi, q[illegible] el[illegible] executio multùm differant, nec necessariò cohæreant in [illegible] humanis, sicut in divinis. *Ratio diversitatis f*[illegible]lè datur, q[illegible] est immutabilis; quod igitur semel decrevit se f[illegible]um, [illegible]mutabiliter & necessariò facit: Ast homo est mutabilis, und[illegible] possit jam aliquid eligere, mox tamen mutare sententiam, & [illegible] elegit, non exequi, quamvis si executio non accedat, certum [illegible]

[illegible]

Et actionibus humanis.

...em quoque mutatam fuisse. Si enim prima electio adhuc locum ..., procul dubio subsequeretur executio.

Atque hinc satis apparet homini in externis actionibus relictam ...ertatem, quum agere possit, quod vult, & non agere, quod non... ...amvis nonnunquam fiat in specialioribus actionibus, ut vo... ...humana peculiariter à Deo inclinetur ad hoc, & non illud fa... ... Exemplum legimus de *Cyro*, qui apud Esaiam cap. 45, ...vocatur *Servus Domini*. Is voluntarie, non coactè expugnabat ...onem; attamen ejus voluntas à Deo peculiariter ad id dirigeba... ...inclinabatur: actio proinde ista non erat contingens, sed quo...modo necessaria ob voluntatis inclinationem divinitùs factam, ...vulgò vocatur *necessitas dependentiæ*. Hæc verò sunt extraordina... ...mpla, quæ ordinariis nihil præjudicare possunt.

...a ergò per singulas liberorum Entium species hactenus osten..., quòd libertas cum necessitate sæpiùs concurrat, optimeq; con...e possit, nec libero arbitrio alia repugnet, quàm *natura & co*...*necessitas*, quod ipsum ante nos docuerunt *Bonaventura*, lib. 2. ...ct. 25. quæst. 8. & *Biel* ibidem, quæst. un. dicentes: *Quùm duplex* ...*ssitas, coactionis & immutabilitatis, Necessitas coactionis repugnat* ...*arbitrii; necessitas verò immutabilitatis non item.*

In contrarium quod objiceret, Bellarminus ferè nihil invenit.

Quibus expositis, respondetur ad objectiones Bellarmini.

Allegat *cap. 5.* dictum *Ecclesiast. 15. v. 14.* quod tamen *vel* de statu ...egritatis & gratiæ exponi debet, *vel* si de statu lapsus, notatur tan... ...bertas in externis, & quoad exercitium, ubi indifferens & ver...e esse arbitrium, ipsi non diffitemur.

Sic Canones *Conciliorum*, & dicta *Patrum* contra nos nequa... ...itant. *Vel* enim per necessitatem intelligunt coactionem, ...quuntur de indifferentia, circa externas actiones, & quoad ...citium. Omnem autem in genere & indistinctè necessitatem ... ...arbitrio minimè excludunt, sicut *Pareus* in specie ostendit, ...p. 5 pag. 415. & sequentibus.

Postmodum rationes quinque subjungit, sed exigui momenti, ...phonis tamen loco breviter easdem percurremus.

1. *Si ad liberum arbitrium sufficeret libertas à coactione, sequeretur*

tur, etiam in pecoribus esse liberum arbitrium. [illegible] *ullâ, sponte suâ feruntur ad pabulum.*

Respondeo: Non sufficit sola libert[illegible] insuper libertas à necessitate physicâ, [illegible] bulum. Requiritur etiam cognitio int[illegible] quâ utrâque destituuntur bruta. Cum igitur ho[illegible] physicâ quàm coactivâ liber sit, & προαιρετικῶς ag[illegible] non reperiuntur, concludimus, solum hominem l[illegible] simul pecora.

2. *Sequeretur, in pueris, furiosis,* [illegible] *bitrii, omnes enim sponte agunt.*

Respondeo: Sponte agere, non est ex [illegible] tamen ad exercitium libertatis requiritur. Qui ergò m[illegible] taneus in pueris & furiosis, non ex usu rationis; [illegible] tus oritur, ob id usum liberi arbitrii propriè dict[illegible]

3. *Sequeretur, Deum per liberum arbitrium,* [illegible] *filium, quoniam non coactus genuit.*

Respondeo, Licèt quodammodo dici posse videtur, qu[illegible] Filium genuerit liberè, quia non coactè [illegible] si simpliciter dicatur, quòd Pater Filium neq; coactus [illegible] ctus genuerit, quia non voluntate, sed naturâ genuit.

4. *Nulla fuisset unquam quæstio de libero arbitr[illegible] hæreticis controversia remaneret. Nemo enim negavit unquam,* [illegible] *vel hominem liberos esse à coactione.*

Respondeo: Licèt in hoc sit consensus, manet tamen in al[illegible] tis dissensus. Disputandum est cum *Stoicis*, *An Deus* causarum [illegible] darum nexu teneatur? *Num* omnia fiant ex absolutâ necess[illegible] *Manichæis*: *An* peccatum ex naturâ malignâ potiùs, quam [illegible] liberâ oriatur? cum *Pelagianis*: *An* arbitrium sibi sine grat[illegible] Cum *Pontificiis*: *Num* voluntas hominis ad conversionem [illegible] ter concurrat? &c.

Tandem 5. *Pugnantia videtur dicere, qui affirmat liberum* [illegible] *à coactione, non à necessitate, solutum esse, quùm sit potentia* [illegible] *non potest intelligi cum determinatione ad unum.* [illegible]

Respondeo. Imò verò non sunt pugnantia. Manet [illegible] tas potentia electiva, licet necessitati immutabilitatis in quibu[illegible]

...cata, uti exemplis benè multis ostendimus. Manet insuper li- ...oad exercitium, licèt quoad speciem actuum ad unum genere ...minata. *E Tradi- tionibus humanis.*

QUÆSTIO VIII.

Quodnám libertatis subjectum sit?

Q... doquidem cognitio intellectûs prærequiritur in actione libe- ... ulu ò sequitur, primum & immediatum libertatis ὑποκείμενον ... *m esse intelligentem*, quippe quam semper insequitur proprietas ... in suis actionibus sit libera. In hoc autem subjecto simul im- ... ta est libertatis causa efficiens. Omnes enim effectiones ἐμμέν... qu... is est libertas, ab efficientibus suis primò recipiuntur, ita qui- ... ura quo acceperunt suam essentiam, in eodem suam habeant exi- ...m. Natura igitur intelligens, & *causa* & *subjectum* primum li- ...s est. *Natura intelligens est subjectum libertatis.*

Ex dictis autem duo fluunt πορίσματα.

PRIMUM: πᾶν λογικὸν καὶ αὐτεξούσιον: *Omne rationale liberæ po- ... is arbitrii est*, Damascenus lib. 2. de *Orthodoxa Fide*, cap. 7. lib. ... cap. 14. Quùm igitur Angeli substantiæ sint intelligentes, libertate ... minimè carebunt, quam ipsam tùm lapsus, tùm opera Angelo- ... fuis confirmant, adstipulante *Irenæo* lib. 4. cap. 71. *Basilio* de Spi- ... Sancto, cap. 16. *Augustino* de corrept: & grat: cap. 10. *Gregorio*, hom: ... in Ezech. & *Damasceno* lib. 2. de fide, cap. 3. 4. *Unde sequitur, Omne rationale esse liberum.*

Quùm autem causæ intensio simul intendat effectum, utiq; ma- ... αὐτεξούσιον erit, quod magis λογικόν. Et quoniam Deus summè in- ...igens, imò ipsa intelligentia & sapientia est, utique & summè liber, ... ideas liberrimum, vel ipsa potiùs libertas erit. Hoc testantur o- ... a Scripturæ dicta, quæ docent, Deum operari per cognitionem & voluntatem, talesq; esse res creatas, quales Deus esse, voluit, non ... necessitas coegit, ut *Psal. 115. v. 3. Dan 3. v. 17. 1. Corinth. 11. v. 12. ...f. 1. v. 11.* Hùc etiam spectant miracula, præter ordinem naturæ ...a, *ut quod* Sol stetit ad preces Josuæ, retrocessit ad preces Hiskiæ, ...ecit in plenilunio sub mortem Salvatoris; *quòd* virgo concepit & peperit, *quòd* cæcis visus, surdis auditus, mortuis vita restituta est, &c. Si enim Deus ordinem naturæ nunc servare, nunc pro arbitratu mu- ...re potest, utiq; non ex necessitate, sed liberè operari ipsum consequi- tur. Calumnia igitur est, quando *Bellarminus* lib. 3. cap. 15. objicit, *Lu- therum* *Cum primis Deum,*

libero arbitrio. Cui Lutherus libertatem minimè denegarit.

berum Deo libertatem arbitrii den[illegible] [illegible] *tet, omnia ex necessitate absolutè eveni*[illegible] venitur, sed hoc dicit, *superna spectan*[illegible] rum non necessitate naturæ, quomo[illegible] *stante immutabilis præscientia, & consi*[illegible] luntatū libertate & contingentiâ necess[illegible] ftum pati oportuit. Non autem sequ[illegible] quod De[illegible] jaceat, licèt eventûs respectu divinæ præscie[illegible]

Licèt inter Dei & creaturarum libertatem magnum discrimen sit.

Repetendum verò, quòd inter De[illegible] & creatur[illegible] exiguum discrimen intercedat. Duo quidem ha[illegible] pe (1.) agere ἑκουσίως vel sponte (2.) agere ἐκ προαιρέσεως [illegible] vel deliberato consilio; *quatuor* tamen mod[illegible] *spectu intellectus*, quia Deus ex sese omnia perfect[illegible] Creaturæ verò nec omnia sciunt, nec quæ sciunt, ex se[illegible] pleraq; ex divina revelatione, præsertim quæ De[illegible] tatem attinent. (2.) *Respectu voluntatis*. Divin[illegible] superiori regitur aut dependet: Hominum autem vo[illegible] bus bonis à Deo dirigitur, in malis à Diabolo corru[illegible] *ctu utriusque*, quia Dei tùm præscientia, tum præordinatio [illegible] bilis est; hominum verò & notitiæ & voluntates [illegible] mutabiles, ut jam velint, quod antea nolebant, & nolint quod [illegible] volebant. (4.) *Respectu modi eligendi*, quia Deus eligit [illegible] ne propriè dictâ, quæ est discursus rationis à noto ad ig[illegible] tione finis ad inventionem mediorum. homines verò el[illegible] unt, nisi consultatione præviâ.

2. Irrationalia carere libero arbitrio.

Secundum: τὰ ἄλογα οὐκ εἰσὶν αὐτεξούσια, *Irrationalia* [illegible] *ro arbitrio*, Damascenus lib. 2. cap. 27. & lib. 3. cap. 14. ἄγονται [illegible] ὑπὸ τῆς φύσεως, ἤπερ ἄγουσι, *Moventur enim magis à natura*, [illegible] *moveant*. Unde Psaltes hortatur, ne simus sicut eq[illegible] & [illegible] non est intellectus, *Ps. 32. v. 9.* Quemadmodum verò umbra [illegible] rationis, ita & libertatis animadvertitur in brutis, d[illegible] ut placuerit, nunc stant, nunc jacent, nunc progrediu[illegible] mox illo vescuntur gramine: quas tamen actiones rectius [illegible] quàm liberas apellamus, quoniam duntaxat circa corporis [illegible] santur, atq; naturæ instinctu, & non nisi ex inconsiderat[illegible] petitu veniunt, ut absurdus sit *Bellarminus* bestiis naturale ju[illegible] tribuens, *lib. 3. cap. 15.* Quumq; libertas nihil sit aliud, quàm [illegible]

... libertatem propriè dictam adscripseris, voluntatem de- ... potens. Voluntas autem est ἐν τῷ λογικῷ, quo carent be- ... etiam non dicuntur velle, sed instigari. *Scaliger., Exercit.307.* ... τῶν ἀλόγων ὄρεξις μὴ οὖσα λογικὴ, οὐ λέγεται θέλησις, dicente ... lib. 2 de Orthodoxa Fide, cap. 22.

Et actionibus humanis.

Et hactenus generale libertatis subjectum, quod est *natura intelli-* ...sideravimus: In *specie* autem, quod libertatem voluntatis hu- ... attinet, de illius subjecto idem est judicium, quod de subjecto a- ... facultatum. Res breviter sic habet: Subjectum inhæsionis vel est ... vel *principale*; *Illud* hominem dicimus animâ & corpore ... ntem, quum ejusdem sit & δύναμις & ἐνέργεια. *Hoc* verò animam ... em, à qua libertas, vel libera agendi potestas immediato par- ...tuit, quippe quùm respectu essentiæ nihil aliud sit, quàm volun- ... ndo autem vires libertatis intelliguntur, tùm sæpè ipsa volun- ... eri arbitrii subjectum dicitur, quia vires illæ non per intellectum, per voluntatem exeruntur; interim non voluntati ipsi, quippe acci- ... sed animæ, voluntate tamen mediante, inhærent.

Colophonus loco in specie explicatur subjectum libertatis humanæ.

QUÆSTIO IX.

Quodnam sit objectum libertatis?

... actenus dicta repetantur, non difficilis erit hujus quæstionis de- ... Nam præsupposito, quod libertas, ὑσιωδῶς considerata, sit ipsa ... tas, utiq; idem erit utriusq; objectum. At verò voluntas se exten- ... omnia, quæ appeti possunt. Ergò & libertas. Unde sequitur,

1. *Quòd liberum arbitrium sit bonorum & malorum*, siquidem sæ- ... me bono neglecto, eligitur malum. Ubi tamen sciendum, quòd ... ertatis objectum, *vel* materialiter, *vel* formaliter consideretur. Si ... *materialiter*, tùm bonum malumq; cadit sub electionem liberam. Sin ... *ter*, tantùm bonum; non quidem, quòd omne appetibile revera ... bonum, sed quia non appetitur, nisi sub ratione boni, ideoq; erra- ... *Ocham*, qui in lib. 3. sentent. quæst. 13. fol. 3. scripsit; *voluntatis ob-* ... *esse Ens, quod bonum & malum comprehendit, & per hoc volunta-* ... *posse ferri in malum, sub ratione mali*, quem ipse *Bellarminus* lib. 3. ... p. 11. refutat.

Liberum arbitriũ. Est bonorum & malorum.

2. *Quòd liberum arbitrium præsentium sit & futurorum.* Ut enim ... tantùm in præsenti volumus, sed etiam in futuro velle possumus; sic

Præsentium & futurorum.

libero arbitrio. sic quæ nunc eligimus, liberè eligimus, & quæ in fu[illegible] dem liberè eligemus. Imò & multa futura ip[illegible] libera, velut omnem finem, antequam eum [illegible] rò sequitur, *actum voluntatis præsentem* [illegible] Duo enim hæc subordinata sunt, non contraria [illegible] sens, ratione *principii*, quamvis sit necessarius rat[illegible] tientes Scholasticorum opiniones vide apud *Bell*[illegible] & *Pareum*, in castigatione illius capitis.

Contingentium & necessariorum. 3. *Quod liberum arbitrium sit contingenti*[illegible] firmat hoc *Bonaventura*, qui lib. 2. dist. 25. part. 2 [illegible] ficanter scribit: *Liberum arbitrium, secundum quod* [illegible] *cessariis & de contingentibus est. Secundum autem quod* [illegible] *si de contingentibus tantùm.*

Finis & mediorum. 4. *Quod liberum arbitrium sit mediorum & fini*[illegible] lum est dubium, de fine ambigit *Bellarminus*, lib [illegible] ratione. Nam voluntatis objectum esse finem, [illegible] verò libertas & voluntas idem sunt, fatente *Bellarmino*. Quare [illegible] etiam libertatis objectum erit. Argumenta contraria [illegible] dùnt, quia semper confunditur *libertas*, cum *conjunctione* [illegible] *liberâ. Hæc* quidem versatur tantùm circa media: sed [illegible] circa finem & media simul, quia omnes actiones hominis sive fuerint naturales [illegible] ve morales, sunt liberæ: *illæ* exrrinsecus & imperativè; *hæ* au[illegible] secus & elicitivè, teste *Damasceno*, lib. 2. de Orthodoxa Fide, cap [illegible]

Plura de his vide apud *Bellarminum* & *Pareum*, lib. 3. cap. [illegible] & *Becanum*, part. 2. tom. 1. tract. 1. cap. 2. quæst. 7. & 8.

QUÆSTIO X.

Num homo sit liber, & quas arbitrii vires habeat?

HActenus sæpè monuimus, libertatem hominis considera[illegible] tione *οὐσίας*, *quid sit*: *vel* ratione *ἐνεργείας*, *quid possit*

Quoad οὐσίαν, libertas est ipsa voluntas, quæ quum fluat ab a[illegible] hominis, ob id semper & in omni statu inest homini, istoq; respe[illegible] mo perpetuò liber est, & eandem libertatis essentiam habet, quia vo- luntas ipsa, quatenus est potentia libera, essentialiter non immuta[illegible] licèt accidentaliter vel depravetur vel perficiatur.

Abl.

Ex Actionibus humanis.

Arbitrii libertatem ἀνωδῶς sumtam non denegamus homini.

Ideoq; per crimen falsi opinionem illam nobis tribuit Bellarminus.

Quod ut magis innotescat, explicamus, quatenus libertatem habeat. In statu integritatis habeat.

...rtii ergò libertatem, ἀνωδῶς sumtam, adeò non denegamus ... potiùs perpetuò ipsum comitari afferamus, ut proinde a... minatio *Bellarmini*, quam suprà etiam tetigimus; quùm in... de libe-o arbitrio; nostram sententiam ita suggillat: *Arbitrii ... nobis omnibus suis sententiis detraxerunt, sed ipsi non belluarum ... sed belluas planè rationis expertes profiteri non dubitârunt.* Longè ... s statuere, tàm novit, quàm suos digitos, imò & ipse confessus ... c. 4. cap. 5. ita differens: *Certum est, hominem absolutè consideratum ... arbitrii: neq; enim heretici de hâc re contendunt, sed solùm de ho... per peccatum primi parentis de statu suo dejecto.* Si ergò non con... mus, de libertate absolutè & in genere considerata, cur omnem à ... bertatem tolli, & homines in beluas mutari, criminatus est? Sin autem libertas æstimetur ratione ἐνεργείας, *quid possit*, distin... pondendum est. Diversi enim sunt *status hominis*, quam ob cau... se liberi arbitrii vires variantur, nec eodem semper modo se ha... Proinde singulos status percurremus, & quasnam arbitrium vi... vel olim habuerit, vel etiamnum habeat, vel aliquandò habiturum ... paucis indicabimus.

1. De statu integritatis.

Fuerunt parentes nostri liberi (1.) *à coactione*, quod extra dubium, ... voluntas hominis nunquam & in nullo statu cogi potest. (2.) *à lem bo... tate*, quoniam nec per externum, nec per internum principium, ... ad solum bonum, vel ad solum malum necessariò eligendum ad... fuerunt; quò spectat illud, *Ecclesiast. 15. v. 14.* Potuit homo pec... re, quoniam voluntas ejus nondum erat ad bonum ita immutabili... determinata, ut ab illo se non posset avertere, verùm erat in ipso ... *ἀντιφάσεως*, vel potentia ad opposita, dum bonum & malum, ... e & nolle poterat, ideoq; præceptum à Deo datum est, ne peccaret. ... *à servitute peccati*, quandoquidem necessitate peccandi non fuerunt ... aqueati, sed potiùs voluntas ob perfectionem concreatam reclina... ad bonum, sic tamen, ut simul malum, si vellet, eligere posset.

Eximiæ igitur fuerunt vires liberi arbitrii in statu innocentiæ, si... dem Deum ex toto corde diligere, & legem ejus plenè observare ... erant Protoplasti. Libertas enim ipsorum non fuit nuda voluntas, ... potiùs voluntas cum perfectione, cum rectitudine, & viribus dili... gendi Deum, ac implendi legem. Hinc nominatur *libertas rectitudinis*, quia

libero arbitrio.

quia voluntas rectè poterat agere, D[illegible] temperare. Diligenter ergò hic distin[illegible] omni statu eadem est, & *inam*[illegible] Bo[illegible] γεία, quæ in primo statu ex[illegible] fuit, con[illegible] quâ non tantùm morales; sed & superna[illegible] homo potuit producere. Hæc [illegible]tudinis [illegible] tas, sed voluntatis perfectio, & acc[illegible] paratum, ut salvâ voluntatis esse[illegible] posset [illegible] est. Fuit enim Adamus liber quidem à se[illegible] non tamen fuit liber à mutabilitate, quia [illegible] lum liberè poterat eligere.

Ubi simul respondetur ad quæstionem, Cur Deus hominem sibi ipsi permiserit?

Hic au[t]em porrò quæritur: *Cur Deus hom*[illegible] *& libero arbitrio instruxerit?* Videtur enim ex [illegible] Adami præordinâsset, & in eum finem [illegible] set. Non autem tenemur ad quæstionem ha[illegible] fructuosam, respondere. Sufficit nobis volunt[illegible] decretorum causæ, licèt nobis ignotæ, semper [illegible] *lius* paucis respondit, ita scribens: *Qui ill*[illegible] *reprehe*[illegible] *stro, quòd nos non condiderit, ut natura pe*[illegible] *aliud, quàm quòd contendit meli*[illegible] *fuisse, Deum na*[illegible] *planè immobiles truncos, quàm homines rationa*[illegible] *mascenum* consule, lib. 2. de Orthodoxa Fi[illegible], cap. 12. & [illegible] *torem*, prolixè de hoc problemate disserentem.

Ut verò ex abundanti in fasciculum colligamus [illegible] sas; hæ inprimis afferuntur à Patribus: (1.) *Dei glo*[illegible] ex præstantia creaturæ, ratione & voluntate prædit[illegible] tentia & sapientia. (2.) *Cultus ratio.* Spontaneum hon[illegible] tarium obsequium postulat Deus, non coactum, aut [illegible] rium, siquidem ἀφίαςον εἶναι πρέπει τὸ καλὸν, *Dam*[illegible] *thodoxa Fide, cap. 20.* Si autem libero arbitrio care[illegible] hibere potuisset cultum liberum & contingentem? [illegible] *mium*; Volebat enim Deus βραβεῖα conferre homini ex l[illegible] tate obsequenti. *Datum* igitur *est Adæ* [illegible] *peccaret; sed ut gloriosior appareret, si non peccaret*, [illegible] teste *Bernhardo*, tract. de libero arbitrio. (4.) *Unive*[illegible] *namentum.* Quùm enim sit aliquid, quod agit, & non [illegible] aliquid quod agitur & non agit, ut *natura rationis* [illegible] et

Et actionibus humanis.

... caret aliquid, quod ageretur & ageret, nimirum *homo*, qui ... [illegible] ... rtate; & simul à Deo ad bonum eligendum incitatur. Ratio ... [illegible] astica est, & probabilis, quam inter cæteras urget *Bellarmi-* ... [illegible] de libero arbitrio cap. 18.

2. De statu corruptionis.

Qualem li-bertatem homo in statu corruptionis habeat.

Quamprimùm homo præceptum Domini transgressus est, statim ... [illegible] nem concreatam amisit; & consequenter unà rectitudinis liber- ... hoc est, illam Deum diligendi & legem implendi facultatem. ... enim malè utens libero arbitrio, & se perdidit, & ipsum. *Quùm in statu ... bero arbitrio peccaretur, victore peccato amissum est, & liberum ar- ... quo enim quis devictus est, huic servus, addictus est*, dicente *Au-* ... in Enchiridio, cap. 30. Neq; verò tantùm spoliatus est homo li- ... sed successit unà effrenis ad malum impetus, qui homines non ... semper incitat ad malum, ut nihil nisi peccare possint. Uti e- ... durante statu innocentiæ viguit in mente hominis cognitio DEI, ... voluntate justitia, sanctitas & obœdiendi studium; in appetitu æ- ... & cum ratione conformitas; sic contrà in statu lapsûs successit ... mente ignorantia & cœcitas; in appetitu contumacia & reluctandi ... m, unde fit, ut homo perpetuò peccet, seq; ipsum ad Deum con- ... nequeat. Verè igitur scripsit *Lutherus* artic. 36, *Quòd liberum* ... *fit titulus sine re*. Loquitur autem non de actionibus externis; ... ualibus & Theologicis. Quamvis enim post lapsum circa ex- ... virtutis studium quodammodo liber sit homo, & indifferen- ... beat: attamen planè servit respectu conversionis suæ, & legis ... quam semper transgreditur & observare nequit. Habet igitur ... arbitrium non ad bonum; sed duntaxat ad malum quæ aliàs ... libertas à justitia *Rom. 6. v. 20.* rectius autem miserabilis pec- ... servitus nuncupatur. Qui enim facit peccatum, servus est peccati, ... 8. v. rs. 34. Et à quo quis superatur, ejus & servus est, *2. Pet.* ... 2. v. 19.

3. De statu Reparationis.

Qualem in statu reparationis acquirat.

Quamprimùm homo ad Deum convertitur, adeoq; ex statu cul- ... statum gratiæ transfertur, tùm unà libertas liberi arbitrii, hoc est, ... diligendi Deum & observandi legem quodammodo restauratur. ... Peccato enim dominium adimitur, ut quamvis Spiritui resistat

suis-

suis affectibus, Spiritus tamen vincat, & …
igitur renati libertatem à *servitute pecca*… q…
placentia opera exercere, quo pertinent dic…
beraverit; verè liberi eritis. Rom. 6. v. 18 *Lib*… *a*…
estis justitiæ. 2. Cor. 3. v. 17. *Ubi Spiritus Domini*, …
tur gratiæ statu concedimus renatis συνέργειαν, q…
non quidem ex natura pullulantes, sed à Spir…
gratiosè infusas & excitatas habent. Quæ tamen …
non sunt prorsus consummatæ, sed tantùm inchoat…
diu vivimus, caro in nobis remanet, quæ resistit Spiritui …
& repugnat legi mentis, *Rom. 7. v. 23.* unde fit, ut renat…
duci se patiatur, vicissim ad vomitum redire, & pecc…
se mancipare possit, ideoq; tot adhortationes leguntur, ut …
de, resistamus diabolo, & fideles usq; ad mortem perman…

4. De statu glorificationis.

Qualem in statu glorificationis habiturus sit?

Quemadmodum in altera vita perfecta erit … &
abolebitur, quod ex parte est; Ita perfectam quoque ad…
luntatis libertatem, quâ liberi erimus, *tùm* à mis…ria, & …
quiis peccati, *tùm* ab ipsa etiam mutabilitate, siquidem …
mabimus, ut malum velle non possimus, siquid… confir…
gratia, ut ex statu illo felici nunquam excid… valeamu…
æquales Angelis, *Matth. 22. v. 30.* qui non possunt non bene …
ternâ beatitudine gaudere. Ibi ergò plene restituetur l…
trium; imò plus restituetur, quàm amissum est in Adam…
sic liber erat, ut peccare & miser fieri posset; beati verò ita …
ut peccare, miseriq; fieri non possint. Ibi aberit à ratione …
luntate dolor, à memoria timor, ab appetitu rancor: & …
serena lux mentis, gaudium & libertas voluntatis, … *bitur, ubi lætitia semper habebitur, ubi malum nullum tim… bitur* … *ibi summum bonum possidebitur, quod est, videre semper f…* … *tutum*, dicente *Augustino*, in Soliloquiis, cap. 35.

Ita ergò vidimus, quas in quovis statu arbitrium h… obtineat, quæ omnia breviter efferri poterunt, si dicamus … *primo statu fuit liber; in secundo est servus, in tertio liberatus* … *erit liberrimus.* *Liber* est in statu integritatis, quia peccare & … care poterat; *Servus* est in statu lapsus, quia non potest non …

Et actionibus humanis.

... *anus* est in statu gloriæ, quia iterum potest non peccare & benè a-
... *errimus* verò erit in statu gloriæ, quia ibi amplius peccare, aut
... is effici non poterit.

QUÆSTIO XI.

Quomodo Liberum Arbitrium definiri possit & debeat?

Bellarminus recenset definitionem Clementis.

B... *l.* ...rminus *lib. 3. cap. 3.* aliquot recenset descriptiones, sed quum
... es vel imperfectæ vel ineptæ sint, omittere potuisset.
... R I M A M, ait esse *Clementis,* lib. 3. Recognit: *Liberum arbitrium*
... *animi, habens virtutem, quâ possit, ad quos velit actus inclinari.*
... m hic & genus incongruum, & differentia justo latior est, quùm
... *acto* & brutis convenire possit liberum arbitrium, ideoq; hæc de-
... o verè *Clementina,* hoc est, nimis laxa est: quanquam libri illi sub
... e ... lementis editi sint commentitii, unde Bellarminus ipse du-
... ter ait; *Definitur liberum arbitrium à Clemente,* si tamen is est au-
... *in lib. 3. Recognit.*

Augustini.

S E C U N D A est *Augustini,* lib. 1. de dogmatibus Ecclesiasticis, cap.
... *Liberum arbitrium est rationalis voluntas;* quam obscuram, &
... nus explicatam esse quivis intelligit. Non quidem realiter
... runt voluntas & liberum arbitrium, à nobis tamen distingui so-
... t, ideoque distinctiùs judicandum, in quonam libertas voluntatis
... onsi tat.

Lombardi.

T E R T I A est *Lombardi,* libr. 2. distinct. 24. mutuata ex *Augustini*
... ch... ridio cap. 106. & libro de corrept. & grat: cap. 11. *Liberum arbi-*
... *um ... facultas rationis & voluntatis; quâ bonum eligitur, gratiâ assi-*
... *te, ... malum, eâdem desistente.* Sed voluntatis potiùs, non unà men-
... ultas est propriè; nec definitur arbitrium absolutè; sed limitatè,
... ut se habet in statu gratiæ.

Philosophorum quorundam.

Q U A R T A est *Philosophorum,* quibus eam Lombardus tribuit lib.
... di ... ct. 25. *Liberum arbitrium est liberum de volu tate judicium.* Ve-
... m neque formaliter judicium est, quia sic in mente primò hæreret;
... de voluntate ipsâ; sed potiùs de object.s à voluntate eligendis &
... respuendis mens judicat.

Anshelmi.

Q U I N T A *est Anshelmi,* de libero arbitrio, cap. 3. *Liberum arbi-*
trium est potestas servandæ rectitudinis voluntatis, propter ipsam rectitu-
dinem.

dinem. Hæc deſcriptio *partim* perplexa e[illegible], & [illegible] *partim* impropria, quia liberum arbitrium [illegible] eſt accuratè loquendo; *partim* nimis ang[illegible] ſolutè, ſed in ſtatu rectitudinis tantùm c[illegible]ncernit.

Bernardi. SEXTA eſt *Bernardi*, lib. de gratia & libero a[illegible] *rum arbitrium eſt conſenſus ob voluntat[illegible] tionis indeclinabile judicium.* Brevius cap. 1. [illegible] Utraque inconveniens, quia liberum arbitrium [illegible] nec habitus, ſed δύναμις eſt. *Thomas* vero excuſa[illegible] vocabulum habitus uſurpet latiùs, prout ſignifica[illegible] mæ aptitudinem ad actum, qualis etiam certum in [illegible] tentia, *part. 1. quæſt. 82. art. 2.* Verùm quia in defi[illegible] eſt verbis propriis, nec ambiguis, vix excuſari poterit [illegible]

Leguntur & circumferuntur præterea in diverſis [illegible] verſæ definitiones.

Quibus addi potest definitio Origenis. *Origenes* lib. 3. περὶ ἀρχῶν dicit, *eſſe facultatem ra[illegible] malumvé diſcernendum, & voluntatis ad utrumque eligendum.* [illegible] quam verò deliberatio & judicium mentis ſemper præcedat, [illegible]ter tamen libertas non niſi in voluntate eſt.

Et Thomæ. *Thomas* part. 1. quæſt. 83. artic. 3 ſcribit, *liberum arbitrium [illegible] tentiam appetitivam,* quod quidem verum eſt, ſed hoc ſo[illegible] definitionem non conſtituit.

Et Bellarmini. *Bellarminus* ergò pleniorem, & magis accuratam d[illegible] repudiatis reliquis, in medium proferre voluit, quæ ſic habet [illegible] lit. D: *Liberum arbitrium eſt libera poteſtas ex his, quæ ad finem [illegible] conducunt, unum præ alio eligendi, aut unum & idem acceptan[illegible] arbitrio reſpuendi, intelligenti naturæ ad magnam Dei gl[illegible]*

Hæc definitio, licèt venditetur pro perfectiſſima, non [illegible] omni errore immunis eſt.

In cujus definitione quatuor occurrunt vitia. Nam 1, conſtat *genere improprio*, dum *poteſtas* dicitur. A[illegible] rò eſt *poteſtas*, aliud *potentia*, ſi accuratè loqui volumus. P[illegible] jus & axioma ſuperioris: *Potentia* eſt vis naturalis expeditè ag[illegible] de liberum arbitrium rectiùs appellatur potentia, quàm pote[illegible]

2. Ratione ſubjecti *nimis lata* eſt. Nam in eo vix aliqu[illegible] quod brutis non conveniat, ſi particula, *intelligentis naturæ* ex[illegible] Ovis ſanè inveniens cythiſum & carduum, ſpontaneo motu, a[illegible] liberâ poteſtate, carduo neglecto, eligit cythiſum, velut ad [illegible]

 Et actionibus humanis.

... æ magis conducibilem. Id verò facit φυσικῶς, vel ex instin... rali, non προαιρετικῶς, vel ex consilio prædeliberato; quod fo... ... ntatis nostræ libertatem à spontaneis brutorum actibus dis... ... , *Ethicorum cap. 2.* Nisi ergò addatur τὸ προαιρετικὸν, bruta ... sponte agentia liberi esse arbitrii, absurdè consequetur. Facit ... *mnitii* observatio, part. I. LL. CC. mihi pag. 175. *quòd per libe... urium, mentis & voluntatis operationes conjungantur. Sæpè,* ait, ... *olutè judicat aliquid, ad quod judicium nulla sequitur appetitio. Se... m voluntas prosequitur vel fugit aliquid, sine prævia mentis conside... Et tunc non appellatur liberum arbitrium; sed quando conjungun... ens & voluntas; ita ut judicio mentis vel obtemperet voluntas, vel re... & voluntas non temerè, sed ea, quæ ab intellectu monstrata sunt, ex... ... rejiciat, &c.*

Ratione *objecti nimis angusta est.* Nam exclusio fine, tantùm ... , vel ea, quæ ad finem conducunt, pro objecto libertatis haben... ... uum tamen liberè velimus utrumque, & media, & finem.

4. Ratione assignatorum actuum *universalis non est.* Scribit o... num *Bellarminus*, electionem esse proprium liberi arbitrii actum, & eam ... bus modis fieri, *vel* seligendo unum ex duobus aut pluribus pro... ... is, (nempe ex quibus alia sunt bona, alia verò mala) quæ dici so... ... bertas *contrarietatis*, sive specificationis; *Vel* uno tantùm propo... ... illud acceptando vel rejiciendo, quæ dicatur libertas *contradictio...* ... sive exercitii. Præterquam autem, quòd isti termini satis sunt ob... ... , falsum est, quòd omnia libero arbitrio prædita de utraque liber... ... participent. Neq; Deus, nec Angeli, nec beati, habent liberta... m contrarietatis seu specificationis, quia bonum sic volunt, ut con... ... um malum nec velle nec eligere possint. Sin autem hæc libertas ... onem & naturam liberi arbitrii sic ingrederetur, ut in quovis ... agente necessaria esset, uti Jesuwita statuere videtur, certè liber... um, Deum cum beatis non verè liberum esse, sequeretur absur... imè.

Atque hæc sunt præcipua ἐγκλήματα definitionis Jesuwiticæ, ... quia & breviorem & meliorem substituemus: Liberum arbi... ... rium est potentia intelligentis substantiæ, objectum à ra... tione monstratum, liberè eligendi & repudiandi.

 Defini-

Cap. I. De 60 libero arbitrio. Subnectitur ergò vera liberi arbitrii definitio. Quæ breviter explicatur.

Definitio hæc generalis eſt, compet[illegible] & humano, ſine certa ſtatus conſideratı[illegible] rectè exprimit.

Generis loco ponimus *potentiam*, quia [illegible]

Differentia petitur à *ſubjecto*, *objecto* & [illegible]

Subjectum eſt intelligens ſubſtantia, quippe quæ [illegible] & liberè velle poteſt.

Objectum debet eſſe prædeliberatum & [illegible] Nam voluntatis proprius actus ſecundum *Ariſtot*[illegible] tùm eligere aliquid ἐκ προαιρέσεως, quâ ſolâ br[illegible] humanis diſtinguuntur. Eſt autem προαίρεσις, de[illegible] lib. 3. *Ethicorum*, *cap.* 2. ἑκούσιον προβεβουλευμένον *ſπο*[illegible] *ratum*, quod electionem liberi arbitrii antecedit.

Actus eſt libera objecti prædeliberati [illegible] opus eſt, ut omnia liberè agentia occupentur circa [illegible] & malum, ſed ad libertatem ſufficit, etiam uno [illegible] lud vel eligere vel negligere; de quo ſuprà actum eſt prol[illegible]

QVÆSTIO XII.

Num credibile ſit, voluntatem hominum quand[illegible] gi poſſe, ut ſententiam, quam intùs deteſtantur [illegible] minus velint nolint, pro vera proponant?

INter alia argumenta, quibus probamus, deciſiones ſyno[illegible] Conciliorum decreta non eſſe infallibilem religionis norm[illegible] iam hoc, ab incertitudine deſumtum, uſurpare conſuev[illegible]

Quodcunq. ſæpius incertum, & multis dubiis ſubject[illegible] norma infallibilis eſſe nequit.

Sed deciſiones Synodicæ, præſertim vetuſtiores, ſæp[illegible] tæ, multisq; dubiis ſubjectæ.

Non igitur eſſe poſſunt fidei norma infallibilis.

Minorem inter cœtera ſic probamus, quia incertum eſt *Nam* [illegible] *ſcopi, qui Conciliis interfuerunt, catholici, veraq; fide præd*[illegible] *an* [illegible] *ſchiſmatici fuerint, vel hæretici, quibus non aſſiſtit Spiritus Sa*[illegible] & *quorum deciſiones nequeunt eſſe infallibilis norma veræ fidei.*

Ad hoc argumentum excipit *Bellarminus* lib. 2. de Concil.[illegible]

6. *Ex actionibus humanis.*

... *omnes Episcopi essent corde hæretici, tamen non permissurum* ... *ut eiusmodi Concilium in decretis suis formandis erraret. Nam ta-* ... *Spiritum Sanctum assistere non tàm propter ipsum Concilium,* ... *propter Ecclesiam universam, quæ divino præcepto teneatur, Episco-* ... *sententiam non discutere, sed venerari.* Ideoq;, ait col. 101. A. *ne* ... *Ecclesia universa, divina providentia faceret, ut etiam Concilium* ... *poru fictorum, vellet nollet, verissimam fidem Ecclesiæ sequendam* ... *eret.* Paulò pòst addit; *Non esse impossibile Deo, qui etiam per ju-* ... *aliquando corripuit insipientiam, ut Concilium totum hæretico-* ... *repugnante voluntate ac sententiâ, decretum catholicum conderet.*

Bellarminus affirmativam tenet.

Statuit ergò Bellarminus, voluntatem Episcoporum hæretico- ... in Concilio congregatorum, ita cogi, ut sententiam, quam in- ... detestantur, nihilominus, velint nolint, pro vera proponant.

Sed in multis fallitur.

Verum nimis crassa & planè monstrosa est hæc opinio, in qua plu- ... falsa implicantur.

Nam *falsum est*, quod præsupponitur, dari posse Concilium legi- ... & catholicum, quoad externam professionem, quod constet ... ibus Episcopis corde hæreticis. Hoc enim si fieri posset, seque- ... *quod Ecclesia tota* possit similiter esse catholica foris; hæretica in- ... quòd possit constare ex hominibus corde hæreticis, ore catholi- ... quod absurdissimum. *Patet consequentia*, quoniam Concilium ... ipsos est Ecclesia repræsentativa. Quod igitur de Concilio, id et- ... de Ecclesia potest affirmari.

1. Conciliū posse legitimum esse, cum Episcopi omnes sint hæretici.

Falsum insuper est, Ecclesiam divino præcepto teneri, Episcopo- ... sententiam non discutere; sed venerari. Ubi enim hoc præceptum ... etur. Num Ecclesiam oportet adeò brutam esse, ut sine scruti- ... credat, quicquid sacerdotes tradiderint? Annon Berrhoenses dis- ... runt Apostolorum sententiam? *Actor. 17. vers. 11.* Nonne injun- ... toti Ecclesiæ, ut caveat sibi à Pseudoprophetis, *Matth. 7. vers.* ... & probet Spiritús, num ex Deo sint, *1. Johan. 4. vers. 1.* Nimis ergò ... nicum est istud pronunciatum, quod Antichristianismum apertè ... et, & simile est illi Pontificio symbolo: *Apud nos est præcipiendi au-* ... *tas, vos manet credendi necessitas.*

2. Ecclesiā teneri, Episcoporum sententiā non discutere.

Falsum denique cumprimis *illud est*, de quo hæc quæstio instituta, ... ncipaliter, Spiritum Sanctum efficere, ut illi hæretici, velint nolint, ... mam fidem proponant. Quâ enim, quæso, ratione id probabi- ... Spiritus Sanctus est perfectus doctor, qui non linguam modò, sed

3. Episcopos hæreticos ad veram fi-

 men.

mentem quoque intus informat, *Jo*[illegible] *14*[illegible] guam ita dividi non finit, ut in corde lat[illegible] veritas. Non patitur ille corde quenquam [illegible] cathoiicum: sed velut in scriptura utriusque, con[illegible] harmoniam, sine qua non datur veracitas, [illegible] trumq; deserit, vel utrumq; docet & dirigit

dem proponendam cogi à Spiritu sancto.

Deinde tales Episcopi veritatem proferunt [illegible] tes, *aut inviti: Non illud*, quia fieri nequi[illegible] defendant, & ad credendum proponant, quod [illegible] diq; nolunt, à quo toto pectore abhorrent, & an[illegible] habent. *Si inviti* verum pronunciant, *aut* [illegible] bilem istud continget. *Non metu.* Quid enim met[illegible] ma est potestas, & qui absolutam in Ecclesia ha[illegible] *Non vi*, siquidem ea esset *vel externa & humana*, [illegible] dari potest, quùm supremi sint domini, & per [illegible] ipsa cogi nequeat: *vel interna & divina*; sed neq[illegible] possunt Pontificii, quia Deus ut spontaneum cultu[illegible] tatis professionem exigit, non cogit animus vio[illegible] ter convertit, ut veritatem ipsi agnoscant; & [illegible] rant. Prohibuit sanctum dare canibus, *Matth 7.* [illegible] tantùm det; sed etiam per vim obtrudat illud [illegible]

Quæ absurda opinio distinctis argumentis refellitur.

Adde, quód *Bellarminus* ipse libro 3. *de libero arbitrio* [illegible] 664. A. voluntatem cogi non posse disputet. Sic enim [illegible] ejus: *Voluntas libera dicitur à coactione, quia fieri non potest* [illegible] *aliquid velit contra inclinationem suam, vel totius supp*[illegible] *inclinatur ad omne bonum, proinde non potest aliquid velle contra* [illegible] *clinationem; & rursus ipsa est inclinatio totius suppositi,* [illegible] *potest velle aliquid contra inclinationem totius suppositi.* [illegible] *potest cogi, quia non potest fieri, ut velit, quod non vult.* [illegible] Bonaventura, qui libro 2. distinct. 25. part. 2. articul. 1. [illegible] differit: *Quum quæritur*, Utrum liberum arbitrium po[illegible] *Dicendum, quòd illud potest intelligi dupliciter;* Aut ita, *quo*[illegible] *quod possit auferre libertatem, & auferendo libertatem superi*[illegible] *ctionem, & hoc modo nulli dubium esse debet, quin De*[illegible] *quantum est de immensitate sua potentia.* Alio modo, *ut* [illegible] *Deus cogat liberum arbitrium salvâ propr*[illegible] *hoc modo non solùm est impossibile, sed etiam non intelligi*[illegible]

Et actionibus humanis.

...ai in se duo contradictoriè opposita. Ex hoc enim, quòd liberum ar- ...n est, si aliquid vult, liberè vult; & ex hoc, quod voluntarium est, si ...ult, voluntariè vult, & seipso movente vult, Ex hoc autem, quod co- ...aliquid vult, serviliter vult; & si quid vult, invitè vult; & si ali- ...ult, ab alio vult, quia violentum est, cujus principium est extra, nihil ...ente vim passo: Ergò liberum arbitrium cogi, nil est aliud, quam a- ...arbitrii simul & semel esse liberum & servilem, esse voluntarium ...n voluntarium, esse à se & non à se. Si igitur impossibile est, quod clau- ...je utramq; partem contradictionis, non tantùm est impossibile creatu- ...um etiam creatrici essentiæ, quia illud posse, non est posse, sicut in pri- ...est ostensum, planum est, quòd liberum arbitrium secundum hunc ...m intelligendi à Deo cogi, est impossibile.

Tandem isti novi veræ fidei confessores hæretici *aut* nesciunt ve- ...e, *aut* sciunt. *Si nesciunt*, quî eandem aliis docere possunt? *Si* ...nde id habent? Verbum Patres, & reliqua omnia trahunt ad c...ceptos suos errores. Num ergò ex immediata Spiritus Sancti ...tione veritatem loquentur? Sed talis præsumitur, probari verò q...iam poterit. Et quæro insuper, an sciant, vel ignorent à Spiritu ...o sibi veritatem inspirari? *Si sciunt*; non amplius manebunt hæ- ...ci, sed erroribus abjectis, assentientur veritati. *Sin ignorant*; tali ...tioni non credent, multò minùs eandem contra mentis suæ ju- ...cium ceu verissimam sententiam proponent.

Adde, quòd sibiipsis tales Episcopi erunt contrarii, *partim*, quia ...tiam & sententiam habent oppositam, pro vera agnoscendo tùm ...sin quam corde fovent; tùm verá fidem, quam ore pronunciant; ...m, quia intellectus & voluntas eorum discrepant, siquidem quod ...tellectus judicat falsum, id voluntas imperat linguæ, ut tanquam ve- ...pronunciet, quum tamen aliàs ex abundantia cordis os loqui so- ... *Luc 6. vers. 45.* & mali nequeant bona eloqui, *Matth. 12. v. 34.* Imò ...tradictoria in istis Episcopis dabitur voluntas. Opus enim est, ut ...veritatem proferre, ex raptu divino: & *nolint* eandem proferre, ex...terno mentis judicio & beneplacito, quæ omnia num, & quomo- ...conciliari possint, ipsi viderint Jesuwitæ.

Excipit verò iterum *Bellarminus*, col. 101. B. *DEUM non per- ...um, ut in Concilio, quod ab Ecclesia legitimum creditur, conve- ...s ex majori parte illegitimi Episcopi*; adeoque primæ responsioni ...diffidit, quòd sit vehementer dura & violenta, ut *Concilium to-*

tum

Cap. I. De libero arbitrio.

tum hæreticorum, repugnant. voluntate ... *conderet, etsi non sit impossibile Deo, qui* ... *ripuit Prophetæ insipientiam.*

Exceptio Bellarmini.

Responsio. Respondeo. (1.) Notetur, quòd ... ipso Bellarmino, tanquam vehementer du... dit, *Deo tamen impossibile haud esse*, nihil ... esse non valet consequentia. Neq; fides tantum ... potest, sed quæ vult & facit, quæ etiam se velle ... litudo de asina Bileami, ex *Num. 22.* prorsus ... illa locuta est voluntate repugnante? Num in ... aut illud loquendi? At Episcopi illi non sunt ... tionales viri, mente & voluntate præditi, qui ... luntate pronunciarent, sibiipsis essent contrarii, & ... gi, adeoq; liberum arbitrium adimi posse ... salvum semper relinquit, qui rationales ... mutare in bestias irrationales, & libero ... Deus Episcoporum illegitimorum conventu ... ra principii petitio est, experientiæ ipsi contraria ... Episcopos sæpiùs convenisse, & errores stab... promissio, nulla cogens ratio, quia, si maximè tale C... non tamen evanescerent promissiones de per... pe quæ istis decretis fidem habitura non esset, & in ... doctoribus, licèt publicè vocati non sint, optimè conservaretur ... pore Baalismi, Pharisaismi, & Arianismi contigit.

QUÆSTIO XIII.

Num per unicum actum produci possit habitus?

Universaliter affirmant Pontificii.

Universalitar & sine limitatione id negant *Thomas* ... *ic. 3. Gregorius de Valentia*, Tom. 2. disput. 4. quæst ... put. 44. Metaph. 9. sect. qui hac ratione moventur: ... *tentiæ facultatem, ut facilè in quocunq; casu operetur: H...* *tem non potest vis appetitiva acquirere per unicum actum* ... *casu. Possunt enim in diversis casibus occurrere varia ci...* *culares, quæ retardent potentiam à prosecutione ejusdem obj...* *oportet hujusmodi difficultates successivè variis in casibus* ... *per actionem & animi vim, ut quis tandem acquirat habitum.*

Verùm hæc omnia concedimus quidem de *habitibus* ...

... quæ non nisi per multos actus, & successivè comparantur, quibus etiam Philosophus loquitur, libro 1. *Ethic. cap. 7. 8. 10. 13.* Interim negari nequit, quòd quidam habitus, vitiosi tamen, per unicum actum in naturam humanam introducti sint, prout Theologia docet in loco de *Peccato Originis.* Deus enim primis parentibus habituale donum justitiæ originalis concessit, sub hac conditione, ut si mandato ejus obsecuti fuerint, donum istud retinerent, & in posteros propagarent; sin aut transgressores legis fierent, protinus illud ipsum tùm sibi, tùm toti posteritati amitterent, & contrà morte morerentur, ut ex *Genes. cap. 2.* novimus. Quia ergò præceptum de fructu vetito violarunt, hinc è vestigio excellens istud imaginis divinæ ornamentum, illudque justitiæ originalis habitum per & propter unicum istum actum vitiosum amiserunt, quam amissionem sponte insequebatur horribilis naturæ depravatio, & deploranda omnium virium ἀταξία, ... malus ille habitus est, qui nunc in omnes Adæ posteros propagatur eosque sub lege peccati captivos ita tenet, ut quivis cum Apostolo exclamare necessum habeat: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Rom. 7. v. 24. Ut igitur nunc post lapsum in natura destituta vel etiam restituta non nisi per actuum iterationem habitus virtutis moralis expellitur, & vitii comparatur: Ita tunc ante lapsum in natura instituta, per unicam actionem malam, quæ ob insignem enormitatem longè operosior erat, quàm crebra actuum multiplicatio, *partim* amissus est pulcherrimus ille concreatæ justitiæ habitus; *partim* contracta est originalis illa vel habitualis concupiscentia mala, omnes animæ vires quam profundissimè corrumpens. Nam *existimare oportet, quanta fuerit iniquitas in peccando, ubi tanta erat non peccandi facilitas,* dicente Augustino lib. 14. de Civitate Dei, cap. 15.

Et actionibus humanis.

Nos respondemus per distinctionem.

Cap. 2. de virtute intellectuali.

CAPUT II.

DE

VIRTUTE INTELLECTUALI

QUÆSTIO I.

Quæ sit natura Theologiæ, & in specie num [illegible] genus ex habitibus intellectualibus [illegible] recenset *lib.6. Ethic. cap.3.* de[illegible] & debeat?

OCcasionem huic problemati submini[illegible] ci, dum anxiè quærunt, *Quinam [illegible] Theologiæ genere sit habendus?* quod [illegible] cari nequit, nisi ipsa Theologiæ natura nonnihil cognit[illegible]

Antequam verò ad quæstionem ipsam [illegible] cet nonnulla de Theologiæ etymo & homonymia [illegible] subjectum problematis rectius innotescat.

Theologia etymon. *Theologiæ* vox *græca* est origine, usurpatur tamen à Latinis & Germanis, ut aliæ dictiones plurimæ. Descendit autem à verb[illegible] & componitur ex duobus nominibus θεὸς καὶ λόγος, ut[illegible] θεοῦ λόγος, hoc est, *Sermo Dei, vel de Deo.*

Unde sequitur duplex ejusdem acceptio. Ex quo statim apparet, Theologiam dupliciter acc[illegible] tum *Dei*, tum *nostri* respectu. *Ibi* notat vel rationem & in[illegible] Dei, quâ seipsum cognoscit; vel sermonem Dei, qu[illegible] *Hic* verò denotat sermonem aut dissertationem de Deo & rebus divinis, unde *Thomas* part. 1. quæst. 1. art. 7. *dicitur Theologia quasi sermo de Deo.*

Neque tamen ad hanc doctrinam spectat solus de Deo [illegible] specialiter ita dictus; sed universa & singula divinitus revelata m[illegible]ria, unde Scholastici dicunt, objectum Theologiæ esse *D[illegible] obliquo casu*, hoc est, Deum ipsum, & quæ sunt Dei, seu [illegible]

Quando igitur sanctam articulorum fidei notitiam n[illegible] *Theologiam*, vox θεοῦ in quadam latitudine accipienda est [illegible] tùm essentia Dei; sed insuper cuncta divina μυστήρια in [illegible]

Atque ita sumit *Augustinus* lib. 8. de Civit. Dei c. 11, *Verbo, inqui[illegible] logiæ græco significari intelligamus de divinitate rationem [illegible]*

Nam λόγος utrumque significat, *tum* conceptum internum, qui ... λόγος ἐνδιάθετος; *tum* sermonem externum, qui est λόγος προφορικός. Theologiam ergò quum dicimus, hoc ipso conceptum vel ... mentis, & simul sermonem vel doctrinam, libris comprehen... de rebus divinis notare possumus. *Illud πρώτως*, vel principaliter; ... δευτέρως, vel secundariò: non secus atque *Physiologia* significat & ... scientiam, & externum sermonem de natura; *Anthropologia* ... nomine; *Astrologia* de astris: *Cosmologia* de mundo.

Ubi communi primùm de natura Theologiæ agitur.

Porrò vox Theologiæ est ἐκ τῶν πολλαχῶς λεγομένων. Usurpâ... enim eam & *Profani*, & *sacri* Scriptores; sed dispari sensu. ... *profanos* referimus *Platonem*, qui lib. 2. Polit. θεολογίας me... *Aristotelem*, apud quem libr. 10. Met. cap. 6. legitur θεολογικὴν ..., & hanc omnium scientiarum præstantissimam esse tradit Ci... qui l. 3. de Natura Deorum allegat Theologos, ita scribens: *Joves ... merantur, qui* Theologi *nominantur*. Testis insuper est *Augustinus* ... 8. de Civit Dei c. 14. tractatores rerum divinarum & vetustissimos ... olim *Theologos* nuncupatos esse. Et *Lactantius* l. de ira Dei c. 11. ... *ssimi*, ait. *Græciæ Scriptores, quia de Diis, & eorum cultu agerent, ... sunt Theologi.*

Voce autem illâ usi sunt Scriptores Profani,

Scriptores *sacri* vel sunt *Biblici*, vel *Ecclesiastici*.

Sacri, Tum Biblici,

Inter *Biblicos* solus *Joannes* κατ' ἐξοχὴν gerit nomen θεολόγου, si... quidem liber revelationum ipsi factarum inscribitur: Ἀποκάλυψις Ἰω... ... τοῦ θεολόγου. Hoc verò nomen ideò illi peculiariter tribui existi... ... quia præ cæteris τὸν τοῦ θεοῦ λόγον asseruit, ejusq; divinitatem ... contra hæreticos probavit, uti testatur *Dionysius Areopagita* in Epistola ... Johannem; *Athanasius* in Synopsi: *Augustinus* in præfat. super Jo... ... & tractat. 36. in Johan. *Chrysostomus* in proœmio super Psal. 37. *Cy...* ... lib. 3 de Trinit. *Epiphanius* hæresi 51.

Ecclesiastici Scriptores vocem θεολογίας acceperunt,

Tum Ecclesiastici,

1. *Generaliter*, quatenus Theologi dicuntur omnes circa res sa... ... occupati. Hinc *Clemens Alexandrinus*, lib. 5. Stromatum Poëtam ... vocat Theologum. Et *Eusebius Cæsariensis*, lib. 1. de præparat. ... c. 7. & lib. 2. c. 1. recenset, qualisnam fuerit priscis temporibus ... Theologia diversarum gentium, ut Phœnicum, Ægyptiorum, Græ... ... Atlantorum, Phrygum, quorum errores postea *lib. 3. & 4.* pro... ... refutat.

Qui vocem illam usurpârunt Generaliter.

2. *Specialiter* pro vera, & ex Scripturis tantùm hausta rerum di... vinarum,

Specialiter,

vinarum ſcientia, quo reſpectu D[illegible]
dit in συμϐολικὴν καὶ ἀποδεικτικὴν, in[illegible]
loquuntur Scholaſtici.

Quod ut intelligatur rectius, explicantur vocis iſtius Homonymia prima,

Prima igitur homonymia ea eſt, quâ d[illegible] θεολ[illegible]
γενικῶς & generatim; vel εἰδικῶς & ſpec[illegible]
γενικῶς ſumta, notat quamvis no[illegible] &
ſacris, quæ acceptio profanis etiam Scriptor[illegible]
Εἰδικῶς verò ſumta, ſignifica[illegible] veram de D[illegible]
ctrinam & tractationem, non niſi ex verbo De[illegible]
Hæ duæ acceptiones prorſus ſunt æquivocæ, q[illegible]
fabuloſam gentium; *poſterior* tantùm veram θεολογια[illegible]
exprimit. Imò verius loquendo, *prior illa* rectius [illegible]
quàm θεολογία, quoniam eſt vana & erratica de D[illegible]
potius ignoratio, *Gal. 4. v. 8.* unde patet, eam non n[illegible]
logiam vocari.

Secunda,

Secunda homonymia eſt, quâ Theologia Ch[illegible]
in genere pro fide, ſeu notitia fidei, omnibus Chriſtianis [illegible]
in ſpecie, pro rerum divinarum ſufficiente tractatione & ex[illegible]
Certum enim eſt, omnes, qui volunt ſalutis hæredes fieri, [illegible]
Deum noſſe, & Scripturis aſſentiri, qui aſſenſus in Sch[illegible]
Fides. Certum inſuper eſt, verbi miniſtris in[illegible]umbere, ut fi[illegible]
& ſanam de Deo doctrinam auditoribus ſuis inculcent, [illegible]
Theologiæ Chriſtianæ ſignificatio exoritur.

Prior generalis eſt, ubi notat fidem & religionem C[illegible]
omnibus fidelibus communem. Hæc enim lato ſenſu *Theo*[illegible]
poteſt, quatenus eſt notitia de Deo, & fide[illegible] aſſenſus, quo m[illegible]
vinitus revelata complectimur. Atq; ſic omnes Chriſtiani [illegible]
ti ſunt noſtræ fidei articuli, poſſent vocari *Theologi*, id eſt, r[illegible]
rum gnari.

Poſterior acceptio ſpecialior eſt, & notat non tantum [illegible]
aſſenſum, omnibus neceſſarium; ſed potius ſyſtematicam [illegible]
tam myſteriorum divinorum cognitionem & explicationem [illegible]
ſu omnes docti Eccleſiæ miniſtri appellantur *Theologi*. Ho[illegible]
Dionyſius Areopagita l. de cœl. Hier. cap. ?. Prophetam [illegible]
Theologum; & Petrum *ſupremam, & antiquiſſimam Theol*[illegible]
tatem, in Epiſtol. ad Timotheum.

Hoc Theologiæ habitu non ſunt prædit[i] fideles omne[illegible]

m[illegible]

...ucti sunt fidei habitu, juxta illud, 1. Corinth, 12. v. 30. *Nunquid primus* ...*ctores?* ...iam longè *aliud est*, præcipua fidei capita nosse, iisq; assentiri; & ...*dum*, omnes articulos nosse, eosdemq; explicare & defendere. ... *Illud* est fidelibus omnibus commune; *hoc* ministris verbi pro... *Illud* fidei est; *hoc* Theologiæ speciatim ita dictæ.

Ubi cum primus de natura Theologiæ agitur.

Utramq; acceptionem breviter exponit *Augustinus*, lib. 14. de ... *Illa scientia*, inquit, (nempè Theologiæ) *non pollent fideles ... quamvis polleant ipsâ fide plurimùm.* Aliud *enim est scire, quid ... debeamus, quod docet fides;* aliud autem *scire, quemadmodum ... & pius opituletur, & contra impios defendatur, quam proprio ap... vocabulo* scientiam *videtur Apostolus.* Hæc Augustinus.

Tertia homonymia est, quâ Theologia sumitur *vel* strictè, *vel* pro... aut in vera sua latitudine. *Tertia,*

...ictè sumta, notat tantùm scientiam solius articuli de Deo, quo ...*tu Damascenus* lib. 1. de Orthodoxa Fide, cap. 4. dispescit Theolo... in *κατaφατικὴν*, vel *affirmativam;* quando aliquid de Deo affir... *ut quùm* justus, bonus, omnipræsens dicitur; & ἀποφατικὴν, vel ...*am*: quando aliquid de Deo negatur, *ut quùm* incorporeus, in... nullibi inclusus dicitur. Sic *Athanasio* dial. 3. de Trinit. θεολο... idem est, quod confiteri vel asserere Deum. Sic Patres olim fidem ...nam dispescuerunt in *duo generalia* membra, nempè in θεολο... & οἰκονομίαν, quorum *illud* est de Deo triuno; *hoc* de CHRISTO ...o.

Propriè, & in sua latitudine sumta Theologia significat notitiam ... D... tantùm, sed omnium quoque mysteriorum, quæ ad salutem ...nt necessaria, quo sensu Apostolus Johannes in titulo Apoca... vocatur *Theologus.*

Quarta deniq; homonymia est, quâ Theologia consideratur *vel* ...tia, quæ habetur, *vel* ut doctrina, quæ docetur & discitur. *Prio...* ... habitus est; *posteriori* systema est, in quo fidei articuli aptè ...ctuntur, & perspicuè explicantur. *Prior* consideratio essentia... *posterior* accidentalis. *Illam* ergò, quùm de natura Theologiæ ...tatur, primò attendimus; ad *hanc* verò simul secundariò re...mus. *Quarta,*

Æquivocationes autem omnes hactenus evolutæ, ita combinari ...unt: *Quæ homonymia*

 Theo-

Theologia *vel* sumitur generatim [illegible] rum divinarum expositione, *vel* spec[illegible] cognitione. *Hæc vel* fidem credentib[illegible] tiam ministris verbi propriam: quæ [illegible] culi de Deo; *vel* propriè, pro omnium [illegible] consideratur, *vel primò*, ut est habitus [illegible] notitia, [illegible] doctrina libris comprehensa.

omnes breviter combinantur.

Atq; sic explicatâ nominis etymologia [illegible] tem ipsam venimus, ubi quæritur: *Qu[illegible]dnam* [illegible] logiæ?

Et postea ad ipsius quæstionis discussionẽ acceditur.

Mira hîc invenitur opinionum discrepantia in [illegible] corum, ut inde Lectoris animus magis reddatur [illegible] & [illegible] tur, quàm solidè instruatur.

Præsupponimus autem Theologiam esse *quen[illegible] lectus*, vel qui mentem nostram perficiat, licèt [illegible] imbecillitate magis dispositio tantùm sit, & [illegible] quàm ipse perfectus habitus.

Constat porrò ex Ethicis, quòd omnis habitus men[illegible] *reticus*, in contemplando situs; *v[illegible] practicus*, in operando [illegible]

Ubi aliquid præmittitur de habitibus in genere.

Habituum *theoreticorū* numerantur tres; *Intelligen[illegible]* bitus principiorum; *Scientia*, quæ est certa cognitio rerum [illegible] rum; & *Sapientia*, quæ circa principia & conclusiones [illegible]

Habituum verò *practicorum duo* referuntur à Phil[illegible] *dentia*, quæ actiones humanas; & *Ars*, quæ opera ex[illegible] dir[illegible]

Ex horum quinq; habituum numero, accuratum genus [illegible] giæ desumendum esse putârunt pleriq; Scholastici, sed in [illegible] abierunt sententias. *Quidam* censuerunt, Theologiam esse [illegible] culativam; *quidam* esse duntaxat practicam, *quidam* esse [illegible] bitum, simul speculativum & practicum, ideoq; præcipuas [illegible] niones paucis annotabimus.

Et deinde subnectuntur de Theologia opiniones Scholasticorum.

Thomas de Aquino, primarius Theologiæ Scholasticæ [illegible] ctus, nonnihil ambiguè, obscurè & inconstanter loquitur. [illegible] quæst. 1. artic. 2. concludit, *Sacram doctrinam vel Th[illegible]* *tiam*, ideoq; distinguit *inter scientias*, quæ procedant ex prin[illegible] lumine naturali intellectus; *& inter scientias*, quæ procedant ex [illegible] cipiis notis lumine superioris scientiæ atq; hoc posteriori mod[illegible] Theologiam putat esse scientiam, quia nempe derivetur ex scientia [illegible]

... ratorum. Art. 3. addit: *Theologiam esse unam scientiam, pro... ationem formalem objecti, quia omnia considerentur in ea, se... ... sint divinitus revelata.* Art. 4. innuit, *Quòd sit tùm specu... ... practica scientia*, quoniam & credenda, & agenda tradat, ... tamen ratione, quatenus sint revelata, ut sic & ipsa maneat u... ... trina. *Magis tamen*, inquit: *est speculativa, quàm practica; quia ... agit de rebus divinis, quàm de actibus humanis; de quibus agit, ... quod per eos ordinatur homo ad perfectam Dei cognitionem, in ... beatitudo consistit.* Art. 6. simul hoc asserit; *Quòd Theologia ... quoniam de Deo determinet, ut est altissima causa, inter omnes ... humanas.* Tandemq; art. 7. concludit, *quod Deus sit Theologiæ ..., quum omnia, quæ tractentur in ea, considerentur sub ratione ... per revelationem cognoscibilis.*

Ubi cuimo primis de natura Theologia agitur.

...onaventura in prologo art. 1. quæst. 1. Theologiam habet *pro sci... ...um credibilium.* Ita enim scribit fol. 4. b. *Quemadmodum una ..., & unus est habitus de omnibus credibilibus, sive sint res, sive sint ... : Sic una est scientia spiritualis de omnibus, in quantum in... rationem, scilicet credibilis, sive sint res, sive signa.* De ipso au... Theologiæ subjecto ita loquitur fol. 4. a. *Subjectum radicale Theo... est, Integrale Christus; Universale res vel signa; sive, ut uno no... ..., Credibile.* Idem quæst. 3. fol. 6. velut sui oblitus, scribit: *... esse sapientiam, vel habitum medium inter purè speculativam & ..., quia simul cognitionem & affectum dirigat, magis* tamen esse ..., quia principaliter eò tendat, ut boni & beati reddamur. Et ... sent. distinct. 35. art. 1. quæst. 1. fol. 472. docet: *quòd actus do... ... sit partim cognitivus; partim affectivus, quia in cognitione in... ..., & in affectione consummetur; imò principaliter in affectione ...*

Bonaventura,

...randus, in prolog. Sentent. quæst. 1. num. 49. negat, Theolo... ... *scientiam propriè dictam*, & utitur hoc argumento: *Syllogismus ...*, qui facit solus propriè scire, procedit ex propositioni... ... ariis, & per se notis, vel reducibilibus ad aliqua per se nota: ... *ratio procedens* ex articulis, qui meræ sunt fidei, est hujusmodi. ... *alis* ratio facit propriè scire. Num. 55. non tantùm negat esse ...m; sed etiam eximit eam è classe omnium habituum Aristote..., ita differens: *Aristoteles nihil novit de cognitione, quæ est per au... divinam, propter quod de illo habitu non fecit mentionem. Un-*

de

Cap. 2. De virtute intellectuali.

de propriè loquendo sub nullo illorum, q... ...tur Theologia qualitercunq; accepta. Id m nu... 6 ... scribit tripliciter accipi posse; 1.) pro habitu ... in Scriptura traditis; vel pro ipsa fide. (2.) ... quæ in Scriptura sacra traduntur, defend... ... busdam principiis nobis notioribus, quam pro... declarativam & defensivam. (3.) Pro habitu ... articulis fidei, & ex dictis Sacræ Scripturæ, sicu... cipiis, quam tamen acceptionem tertiam q... coincidere cum prima. Ex hac autem distinct... quæst. 4. Theologiam non esse unam scientiam, ... jectum Theologiæ primo modo acceptæ esse ... ctum salutarem, seu ordinabilem ad beatitudinem; ... logiæ defensivæ esse Deum, quatenus est Salvator ... 6. Theologiam esse simpliciter practicam, quate... tū ipsius fidei; esse simpliciter speculativam, qua... bitu defensivo fidei.

Heinrici Gandavensis. Heinricus Gandavensis, in Summa Theolog. art. ... 8. quæst. 14. statuit; Theologiam esse evidentem, & prop... quod ipsum ut explicet, præsupponit, dari in homini... Studiosis, medium quoddam lumen inter lumen gloriæ, & lumen ... dicit, eos evidenter cognoscere affectiones fidei; ac pro... scientiam evidentem & perfectam de Theologicis conclusio... notitiam abstractivam, & in universali.

Francisci de Marchia. Franciscus de Marchia, quæst. 3. prol. asseruit; Theologi... priè esse scientiam, quoniam articuli fidei, ex quibus colliguntur ... ologici, sint non modò certi, sed etiam evidentes, virtute fiaei, ... naturali intellectus agentis, producentis species quas... de illis.

Cajetani. Cajetanus in part. 1. quæst. 1. art. 2. & Capreolus in pro... tent. quæst. 1. similiter videntur statuere, quòd The...ogia ... verè ac propriè dicta. Negant verò hoc ipsum alii Scho... randus loc. d. Ariminensis, quæst. 1. Ocham, quæst. 3. ... Gabriel quæst. 7. Hervæus quæst. 1.

Gregorii de Valentia. Gregorius de Valentia Tom. 1. disp. 1. quæst. 1. punct. 1. ... stinguit similiter inter habitum fidei, quo intelligamus veritates ... naturales; & inter habitum defensivum fidei, quo ...

...partim ex aliis rebus naturaliter notis ratiocinando possimus ... fidem explicare & confirmare, & persuadere, & defendere ... adversarios, qui habitus propriè *scientia Theologiæ* nominetur, ... non præditi sint omnes fideles, sicut præditi sunt habitu fidei. ... *habitum defensivum negat scientiam esse propriè dictam*, quæst. 3. ... §. 1. *esse tamen habitum unum, vel unam specie doctrinam*. §. 3. *si...* ... *m practicam & speculativam*. §. 4. ejusq; subjectum vel obje... *Deum, ut est Deus*. §. 5. quumq; sit perfectissima & nobilis... ...trina, hinc infert eam rectè nominari posse *sapientiam*, & præ... ...orem esse omnibus aliis scientiis, speculativis & practicis, Ubi cumprimis de natura Theologiæ agitur.

4\. Nolo autem plures accumulare opiniones, ne pungamur spinis Scholasticorum: sed præstat potius ... quandam subjunge... ...od ut fiat, notabimus (1.) *dissensiones* Scholasticorum. (2.) *Absur... ...rum locutiones*; Tandemq; (3.) veram de *natura Theologiæ senten...* ...m explicabimus. Quibus enumeratis, tractatio quæstionis distinguitur in tria membra.

I. Dissensiones Scholasticorum.

Nullibi non suum jactitant Papistæ consensum, quum tamen prorsus vana sit ista hæc gloriatio, & dissentiant in quamplurimis. Si exempla quis desiderat, vel tantùm Thema *de Natura Theologiæ* consi...d... Ibi dissentiunt Et primùm ostenditur, Quòd Scholastici dissentiant quoad thema.

1\. Quoad unitatem. *Thomas* habet Theologiam *pro uno habi...*, quem sequitur etiam *Albertus Magnus*, part. 1. suæ summæ quæst. 3. ...b 2. *Heinricus Gandavensis* in summa, art. 6. q. 3. *Richardus* qu. 3. ...g. *Cajetanus* in par. 1. quæst. 1. art. 3. Et *Gregorius de Valentia*, T. 1. ...t. quæst. 1. punct. 3. §. 3. *Durandus* verò Theologiam *negat esse ...m habitum*, vel unam scientiam, sed potiùs expresse scribit, esse ...s & *distinctos habitus*. De Unitate Theologiæ,

2\. Quoad genus. Thomas Theologiam habet pro *sapientia*, Henricus Gandavensis, Franciscus de Marchia, & Cajetanus habent ...o *scientia propriè dicta*; quod *negant* Durandus, Ocham, Herve... ...s alii. De illius genere.

Thomæ, Herveo, Crapreolo, & Cajetano est *magis speculativa*, *quàm practica scientia*. Bonaventuræ est *magis practica, quam specula...* ... Durando *est simpliciter practica*, in quantum est habitus fidei; & *simpliciter speculativa*, in quantum est habitus defensivus fidei. Albero

to Magno, in summa part. 1. tract. 1. quæst. [illegible] mem[illegible] *[illegible]ctica*, cui opinioni addicti etiam sunt *S[illegible]tus* in pro[illegible] *[illegible]chardus*, quæst. 4. *Ariminensis* in prol. lib. 1. S[illegible]

Sic *alii* putant, genus Theologiæ p[illegible] habituum Aristotelicorum: alii posse id fie[illegible] alii simpliciter negant id fieri posse.

De subjecto. 3. Quoad subjectum vel objectum. [illegible] cto habet *signa & res*, lib. 1 sent. dist. 1. Hugo [illegible] *nis humanæ*, vel *mysterium redemptionis* [illegible] cramento fidei, cap. 2. Cassiodorus *Christum & Eccl*[illegible] Scoto, quæst. 3. prologi. Gregorius Ariminensis, *D*[illegible] *rem, sive remuneratorem*, quæst. 4. prologi. Tho[illegible] part. 1. quæst. 1. art. 7. Bonaventura *Deum radicaliter* [illegible] *liter, credibile universaliter*, art. 1. quæst. 1. prologi. Du[illegible] *meritorium vel ordinabilem ad salutem*, si Theologia [illegible] tu fidei; *Deum verò ut est Salvator*, si sumatur [illegible] fidei, quæst. 5. prologi. Ocham verò in prologo, quæst. [illegible] & [illegible] quæst. 9. non ponunt unum adæquatum subjectum *sed* [illegible] *res*, de quibus aliqua concluduntur Theologicè. Gregorius de Valentia, Tom. 1. disputat. 1. quæst. 1. punct. [illegible] §. 3. col. 34. D. [illegible] objecti rationem formalem, *sub Qua*; & inter objecti [illegible] malem *Quæ*. *Illam* esse divinam revelationem, [illegible] ad communem utilitatem fidelium, siquidem omnia in Theolog[illegible] considerentur, ut sint divinitus revelata, atq; adeò [illegible] una ratione divinæ revelationis. *Hanc* verò esse Deum, ut est De[illegible] quidem omnia, quæ tractentur in Theologia, habeant aliquem [illegible] nem ad divinitatem. Summa est: *Ipsum Deum, ut Deum*, [illegible] sed *considerandi modum* esse determinatum, nempe qu[illegible] est secundum legem ordinariam cognosci in hac vita per[illegible] deductum ex revelatione divina, ut explicat ipse §. 5. col. 44. D.

De subalternatione. 4. Quoad subalternationem. Cajetanus part. 1. quæst. 1. [illegible] 2. affirmat, *Theologiam nostram esse propriè subalternatam* [illegible] *Beatorum*; sed negat hoc ipsum, & Cajetanum refutat Gregorius de Valentia, loco d. punct. 3. §. 2.

De perpetuâ mansione. 5. Quoad mansionem. Cajetanus l. dicto iterum affirmat, *Theologiam nostram, prout* eam possidemus in hac vita, *sic m*[illegible]

...uem sequitur etiam *Dominicus Bannes*; sed utrumque refutat ... & negativam defendit, *Tom. 1. disput. 1. quæst. 1. punct. 3.* ... 32. nixus cumprimis loco Apostolico, 1. Cor. 13. v. 9. *Scien-... ebuntur*, & v. 10. *Quum venerit, quod perfectum est, evacuabi-... ex parte est.* *Ubi cumprimis de natura Theologiæ agitur.*

... pulchrè nimirum consentiunt isti fraterculi, quorum ... ationes & spinosæ disputationes manifestum sunt indicium, ... cordis in Papatu concordiæ; *tùm* conditionis majorum sub ... miserrimæ. Quis enim fructus ex istis tàm variis opinioni-... barbare & obscurè propositis, ad auditores redundare potuit? ... temporis fuit impendendum tantùm ad cognoscendum tot ... discrepantes sententias; iisq; laboriosè cognitis, studiosi magis ... & incerti sunt redditi, quàm rectè solidèq; instituti.

II. Manifestæ absurditates Scholasticorum.

I. Ineptum est, quod Thomas *scribit* part. 1. quæst. 1. artic. 2. *Pòst recen-... tiam esse scientiam talem, quæ procedat ex principiis notis lumine ... rioris scientiæ, quæ sit scientia Dei & beatorum, non secus ac perspecti-... procedat ex principiis, notificatis per Geometriam; & Musica ex prin-... per Arithmeticam notis.* Nam scientia Dei, beatorum & nostra ... ferunt toto genere: Quocirca nequit hæc procedere ex illius aut... principiis. Deus quidem nobis revelat omnia credenda, & sic ... Theologiæ principia dependent ab ipso veluti primo authore & revelatore: Quòd autem in mente divina hæreat peculiaris quædam ...ntia, suis constans conclusionibus, quæ sint principia nostræ Theo-...giæ ac proinde hanc rectè nominari scientiam, quum ex quibusdam ... principiis notioribus procedat; *ἀπόπως* dicitur, nec probari potest, ...od asseritur. *Pòst recensentur absurditates Thomæ.*

Dei scientia est infinita, cujus modus à nobis percipi nequit; Beatorum scientia est intuitiva, ubi discursu & conclusionibus nullis o-...s. Qui ergò nostra Theologia procedere potest ex conclusionibus, ...t principiis superioris istius scientiæ? Sanè, quod nos novimus, ... & Deus novit, & beati; sed non cognoscunt illi per modum ... discursus vel conclusionis demonstratæ, aut evidenter deductæ, ideoque dici nequit, quòd nostra Theologia à scientia divina vel beatorum dependeat, aut ex ejus principiis deducatur, ut Musica ex principiis Arithmeticis procedit. Quæ nos videmus in ænigmate, illa

tellectuali. illa quidem beati vident dilucide, [illegible]
idcoq; nostra Theologia ex beato [illegible]
ab ejus conclusionibus dependet.

Durandi, quoad unitatem Theologiæ. II. Absurda est *Durandi* [illegible] tus specie differentes constituit, nempe [illegible] giam *defensivam*; & Theologiam *con[illegible]* [illegible] ctarum.

Nam 1. Licèt vocabulum Theologiæ [illegible] non tamen propterea ipsa fides est quædam [illegible] dictæ. Non est ea distinctio vel generis in speci[illegible] sed æquivoci tantùm in sua æquivocata. Non [illegible] cum acceptionibus constitui statim debent distinctæ [illegible] *liud* quidem est ipsa fides salvifica, & *aliud* est Theolo[illegible] explicat & defendit. Hæc enim multò pl[illegible] com[illegible] des, unde omnes salvandi sunt fideles, sed [illegible] Theologi: Negamus autem hinc sequi, quo[illegible] giæ, objectis & finibus distinctæ, uti putat Dura[illegible] propriè loquendo non est Theologia, licèt nomen hoc [illegible] à quibusdam tribuatur.

2. Adhuc ineptius est, ex quibusdam conclu[illegible] ducuntur ex articulis fidei aut dictis Scripturæ, pecu[illegible] velle Theologiam. Nam πόρισμα illa pertinent ad [illegible] plinam, ad quam pertinent conclusiones. Alias nulla [illegible] quoniam nulla datur, quæ non conclusiones habeat ta[illegible] qua emanent corollaria, quæ si peculiarem novumq; con[illegible] bitum, omnis disciplina erit dividenda in duos habitus [illegible] tum conclusionum, & habitum porismatum, ex conclu[illegible] ctorum, quod ἄτοπον.

Ejusdem. quoad objectum Theologiæ III. Non modò absurdum, sed etiam impium est, Fidei, [illegible] logiæ pro fidei habitu sumtæ, objectum esse *actum hominis* [illegible] sub qua una phrasi non unus, sed geminus error del[illegible]. *Fides & opera confunduntur turpiter*, quæ tamen Apostol[illegible] distinguit, sed etiam in negotio justificationis sibi inv[illegible] adeò quidem, ut si justificemur ex fide, non justificemur [illegible] & contra. Objectum ergò fidei, vel habitus fidei, non [illegible] quod meritorium, quum hoc modo ipsa fides futura sit [illegible] sed *vel omne Dei verbum*, si sermo sit de fide dogmatica; *vel* [illegible]

—ssionis, in merito Christi fundatæ, si sermo sit de fide salvifi- *natura*
... humanos esse salutis æternæ meritorios, à Scholasticis qui- *Theologiæ*
...matur communiter, sed error est, sacris literis contradicens, *agitur.*
...ii detrahens, & veram justificationis nostræ gratuitæ do-
...pessimè corrumpens.

V. Absurda est *Heinrici Gandavensis* opinio, de *lumine quodam Heinrici*
... Theologis competente, ac medio inter lumen fidei, & lumen glo- Ganda-
... quo evidenter agnoscant assertiones fidei. Nullus enim doctor *vensis.*
... medium experitur circa fidem, imò quivis, quantumlibet
... fatetur, assertiones fidei sibi esse obscurissimas, & dicit cum
... el maximè illuminato, ex 1. Corinth. 13. v. 12. *Videmus jam per*
... in ænigmate. Nullus sanè doctorum potest evidentiam propo-
...um fidei alios docere, quod certum est indicium, nullum docto-
...em evidentiam habere; quum scientis proprium sit, scientiam
...is docendo communicare posse. Theologi quidem exactiori
... intelligunt res fidei, quàm alii; non tamen habent evidentiam
...sitionum fidei, per lumen quoddam intermedium, uti censuit
...ricus. Atque propter has rationes etiam ab aliis Pontificiis ista
...rici opinio pro absurda habetur, & refutatur à *Durando*, in prolo-
...quæst. 2. *Ochamo*, quæst. 5. *Gabriele*, quæst. 7. *Marsilio*, quæst. 2. ar-
... *Gregorio de Valentia*, Tom. 1. disputat. 1. quæst. 1. punct. 3. §.
... 5.

V. Absurdior adhuc est *Francisci de Marchia* opinio, qui asse- *Francisci*
... Theologiam ideò esse scientiam, *quia articuli fidei non modò certi, de Mar-*
& evidentes sunt virtute fidei, & lumine naturali intellectus agentis, chia.
... species quasdam intelligibiles de illis: quam sententiam non esse
...modo tolerabilem, pronunciat ipse *Gregorius de Valentia*, l.d. col.
... C. Nam expressè pugnat cum dictis Apostolicis, 1. Corinth. 13. v. 12.
... per speculum, & Hebr. 11. v. 1. *Fides est argumentum rerum non*
... tium. Præterea illud evidens esse dicitur, à quo dissentire non
...s, perceptis vocabulis & rationibus, quæ movent ad assentien-
... Tales autem quum non sint articuli fidei, evidentiam de iis nul-
... haberi, ultrò consequitur.

III. Explicatio veræ sententiæ de natura Theologiæ.

Ut distinctiùs procedam, rem omnem per peculiaria quædam

 theo-

theoremata declarabo, quorum aliqua erunt [...]
& dicent, quid Theologia non sit; aliqua erunt [...]
mativa, & dicent, quid Theologia sit.

Tandem subnectuntur quaedam theoremata

Theorema I

1. De fine Theologiae.

Theologiæ finis ultimus non est theoreticus [...] contemplatione acquiescens: sed practicus, [...] restitutione, vel ejusdem manuductione ad sa[...] stens.

Propter diversos fines nonnulli habitus dicuntur Theoretici, Et quidam practici.

A *fine* ordior, quia finis primum est in intentione, & ex [...] mnium optimè cognoscitur disciplinarum natura [...] Hinc [...] versos fines nonnulli habitus mentis dicuntur *theoreti*[...] plativi. Nam qui circa naturæ opera, vel alia, quæ a [...] possunt, versantur, & in sola contemplatione termin[...] [...] perationem quandam directi sunt; illi nominant[...] [...]; Qui [...] tem occupantur in iis, quæ à nobis fieri possunt, neq; term[...] contemplatione; sed ad operationem quandam ultimat[...] isti vocantur *practici*. Sic contemplatrices d[...] plurimæ [...] per quas tantùm scimus, non operamur; operatrices, per quas [...] peremur.

Jam si scripturam, ejusq; scopum, & Theologiam n[...] eductam, paulò accuratius consideremus, quis verus ac ge[...] dem finis sit, facilè cognoscemus.

Est autem Theologiæ finis etiam praxis, Quod probatur à fine scripturæ

Utq; rem paulò altiùs repetam, *Deus*, summe bonus, bea[...] ut suam bonitatem & beatitudinem communicaret homini [...] eum ad imaginem sui, in statu felicissimo, *Gen. 1. v. 26.* è [...] per peccatum prolapsus esset, & suis viribus amissam beat[...] cuperare minimè posset; Deus, omnium miserationum Pater [...] ra misericordia, revelavit homini suam beneficam de re[...] psorum voluntatem, & certa monstravit media, quibus [...] statum gratiæ promoveri, & cœlestem gloriam con[...] quod factum *primitùs* voce vivâ, *post* per Scripturam, c[...] ctu nostri non est alius, quàm amissæ salutis recuperatio & [...] Dei, æterna ejusdem à nobis instituenda glorificatio. Quod [...] hannes in specie de gestis Christi affirmat, istud jure optimo in [...] de tota Scriptura pronunciare possumus: *Hæc scripta sunt, ut* [...]

... vitam habeatis, Joh. 20. v. ult. Verè aureus hic est aphorismus, *Ubi cum primis de natura Theologiæ agitur.*
... tangitur salutis nostræ *principium, medium, finis. Principium* est
...ra; *Medium* est fides; *Finis* est vita æterna. Omnia enim ideò scri-
..., ut per fidem ex Scripturis haustam, consequamur vitam æter-
... Hanc Dei in communicandis Scripturis fuisse intentionem, pa-
... ultimo die, ex ipsa executione. Ibi enim credentes secum dedu-
... cœlestem gloriam, ut fruantur æterna beatitudine, & ipse à nobis
... etur fine termino. Hinc Dei verbum nullo fine alio vel legimus
...d mus, quàm ut indè discamus modum perveniendi ad salutem.
...am verò, qui finis est Scripturæ divinitus datæ, idem finis est Theo- *Quæ cum Theologia finem habet eundem,*
... nostræ. Nam utraq; versatur circa idem objectum, & sic habet fi-
... dem. Scriptura proponit fidei articulos sparsim & prolixè: Theo-
... eosdem explicat ordinatè & succinctè. Scriptura suppeditat ma-
...m, nempè omnia credenda & agenda; Theologia quasi formam,
... omniaq; disponit, & juxta leges methodi tradit. Scriptura prin-
...um est; Theologia verò systema articulorum est, ex ipsa Scriptura
...matum & deductum, quæ omnia docent, eundem utriusque finem
... nimir. hominis restitutionem, vel ejusdem promotionem ad sa-
...em, cum perpetua Dei glorificatione conjunct...m.

Licèt verò nonnulla contemplemur etiam in Theologia, ut natu- *Et licèt in Theologia quædam contemplemur,*
... Dei, Angelorũ & Diabolorum, nostramq; conditionem propriam;
... tamen ista sic cognoscimus, ut in illa cognitione acquiescere, aut
...am contemplationem pro fine ultimo studii Theologici reputare
...eamus; sed potius ad praxin directa est omnis ista theoria, ut nimi-
...rum tam ceu medium prærequisitum, & nos ipsos faciamus salvos,
...os, qui nos audiunt, *1. Tim. 4. v. 16.* Quantumvis igitur quædam tra- *Omnia tamen directa sunt ad praxin.*
...tur à Theologis, quæ videntur esse merè theoretica; non tamen ob
...endum est, quòd ipse Theologiæ finis ultimus sit theoria vel con-
...platio, siquidẽ in ista non acquiescimus; sed eam ad operationem,
...utis adeptionem velut ad communem finem dirigimus.

Notetur ergò, quòd theoria duplex sit: *Unam* dico *absolutam*, quæ
... se ipsam suscipitur, & in qua contemplantis animus acquiescit,
... con... parit disciplinam theoreticam. *Altera* verò est *respectiva*,
... operationem relata, quæ propter aliud suscipitur, & in qua con-
...'s animus non acquiescit, sed ad alium finem, nimir. operatio-
... nem collimat, quæ theoria nòn theoreticam; sed practicam
... ...nam.

Et

Cap. 2. De virtute intellectuali.

Et talis est omnis theoria Theologica, in qua [illegible] sive nostram, sive Angelicam conte[illegible] platio ad praxin directa est.

Sive cognoscamus Deum,

Deum enim cognoscit Theologus tan[illegible] fruitione Dei sita est nostra beatitudo, & cog[illegible] ut in ista cognitione acquiescat, nec aliud de[illegible] istam cognitionem; tanquam præcipuam fi[illegible] ne qua nemo salvatur, & ipse; & al[illegible] i, qui ipsam a[illegible] participes fiant. Hunc finem, qui non sempe[illegible] sua theoria respicit, is veri Theologi nomen non [illegible]

Sive nos ipsos,

Sic quando Theologus cognoscit *homin[illegible] ruptionem annatam*; non cognoscit eam propte[illegible] sciat; sed cognoscit propter aliud, nempè, ut ex il[illegible] alii liberentur eò melius, quia morbi notitia semper p[illegible] morbus rectè curari debeat.

Sive Angelos,

Angelos quod attinet, considerantur illi [illegible] funguntur apud nos, quæ consideratio practica; [illegible] ræ, quæ rursus æstimari potest *vel absolutè*, id quod fi[illegible] *vel relatè*, quatenus est à Deo creata, & ab eodem in bo[illegible] quo pacto Angelorum theoria pertinet ad articulum de D[illegible] ille Creator & Conservator est: quumq; tota & omnis De[illegible] feratur ad praxin, tanquam medium ad fin[illegible] consecutio[illegible] situm, hinc etiam Angelorum theoriam esse practicam [illegible] ordinatam, ultrò consequitur.

Ex quibus concluditur, Theologiæ finem, esse hominum promotionem ad salutem.

Ex quibus omnibus patet, quod ultimus Theologi & T[illegible] finis non sit theoreticus, vel nuda rerum divinarum con[illegible] practicus, vel salutis æternæ adeptio sive hominum a[illegible] promotio.

Nam omnis verus minister Ecclesiæ est etiam ve[illegible] verus Theologus. Qui ergò est finis ultimus ministr[illegible] Ecclesiæ, idem est finis Theologorum, & per con[illegible] Theologiæ: Sed finis pastorum non est nuda mysterio[illegible] platio, nec in illa acquiescunt, sed potius suam theoriam [illegible] ac dirigere debent, ut seipsos multosq; alios ad salutem [illegible], ex quo sequitur, eundem esse Theologorum & Theologiæ fi[illegible]

Qui etiã est finis Theologi,

Valdè igitur absurdus est Valentinianus, asserens, a[illegible] nem *Theologi*, & alium *Theologiæ*, Tom. 1. disp. 1. quæst. 1. [illegible]

D. [illegible] illius finem esse praxin; sed hujus finem non esse praxin, alius esse possit scientis, & alius scientiæ finis. Verùm non loqui- hic de fine quodam accidentali, & remoto, quem alii dicunt u- [illegible] de essentiali & propinquo, ubi certum, quòd idem sit finis & [illegible]rinæ, & docentis, quatenus illam doctrinam novit & proponit; [illegible] ut finis scientiarum, & scientiâ præditorum est idem, nempè [illegible]mplatio; Sic finis Theologorum & Theologiæ est idem, nempè [illegible]mum ad salutem promotio.

primis de natura Theologiæ agitur.

[illegible] est hoc ulterius confirmari ex 1. Pet. 1. v. 9. ubi salus anima- [illegible]inatur τέλ⊗ πίστεως, vel finis fidei, siquidem ideò credimus, [illegible]vemur. Jam qui est finis fidei, idem est finis Theologiæ, fidem [illegible]aris; sicut in doctrina Ethica idem est finis virtutis, & ipsius Ethi- [illegible]rtutibus agentis. Atqui finis fidei non est contemplatio nuda; adeptio & possessio salutis æternæ. Idem igitur erit finis The- [illegible]iæ.

Quod ulterius confirmatur ex 1. Pet. 1. v. 9.

Illustrari hæc omnia non inconcinnè possunt exemplo Medicinæ. Quæ [illegible]enim versatur circa corporis curam; Sic Theologia versatur circa [illegible]mæ curam. Ut ibi per media naturalia sanitas corporalis restituitur & conservatur: Ita hic per media supernaturalia sanitas spiritualis re- [illegible]uitur & conservatur; Qualis igitur est finis Medicinæ, talis etiã erit fi- [illegible]heologiæ. Finis autẽ Medicinæ non est theoreticus, vel in contem- [illegible]do; sed practicus, vel in operando situs, nimirum in sanitate præ- [illegible] conservanda, & amissa restituenda, ut eruditè ostendit celeber- [illegible]us noster Æsculapius, Amicus meus plurimùm honorandus & con- [illegible]mus Dn. D. Daniel Sennertus, l. 1. Instit. c. 1. Ergò finis etiam Theologiæ, tanquam spiritualis Medicinæ, similiter non erit theore- [illegible] sed practicus, quippe in spirituali animorum sanitate restituen- [illegible]cè consistens. Et veluti Medicinæ finis alius dicitur esse ὧ vel me- [illegible] ut ipsum medicari; alius δι' ὅ, & ultimus, nempè sanitas corpo- [illegible]m: sic Theologiæ finis similiter vel est medius & internus, ipsum τὸ [illegible]dicari Theologicum, vel operari circa hominem salvandum, per [illegible]n verbi prædicationem, Sacramentorum administrationem, Ec- [illegible]que gubernationem; (unde patet, agnitionem Dei propriè loquen- [illegible] non esse finem internum, quia Theologia non est theoretica, & illa [illegible]gnitio directa est ad praxin,) vel est ultimus & extremus, nempè sa- [illegible]tas, salusq; animarum.

Illustrantur exemplo Medicinæ.

[illegible]oiro; uti Medicus, quanquam finem ultimum non semper asse-

virtute intellectuali. quatur; quum universos ægros efficere [illegible] nus officio suo satisfecisse dicendus est [illegible] potestate sunt, ad sanandum nihil omiserit [illegible] non omnes auditores ad salutem perducat [illegible] num perversitatem impossibile; nihilominus [illegible] functus erit, si eorum, quæ in sua potestate sunt ad [illegible] dosq; homines nihil omiserit.

Objectio de vita æterna. Objici potest: *At verò ipsa vita æterna est [illegible] templatio Dei*, juxta illud, Joh. 17. v. 3. *Hæc est vita æterna* [illegible] *te Patrem, esse Deum solum verum, & quem misisti Jesum* [illegible] ergò finis Theologiæ est vita æterna, & verò hæc est [illegible] ipsum finem Theologiæ non esse praxin, sed theoriam.

Responsio. Respons. (1.) Notitia Dei, futura in altera vita, [illegible] fert ab ea, quam nunc habemus. Nec enim erit [illegible] lis; sed notitia intuitiva, vel visio Dei de facie ad [illegible] queat, Theologiæ finem esse theoriam, & quidem [illegible] plinæ denominantur theoreticæ. (2.) Dei notitia, vel visio [illegible] tura, est tantùm pars beatitudinis, non tota beatitudo, quæ [illegible] multò plura comprehendit, ut novas qualitates animæ & corporis [illegible] versationem cum Angelis, fruitionem Dei, perpetuam [illegible] tionem, & similia, praxin magis, quàm theoriam concernentia. Imò ipsa Dei notitia magis erit practica, quàm theoretica, non [illegible] eculatione; sed potius unâ in perenni veneratione Dei [illegible] Adde, quòd licèt vita æterna, ratione sui considerata, [illegible] quiddam theoretici; attamen τὸ perducere ad vitam æternam, vel occupari circa hominum manuductionem ad vitæ æternæ [illegible] qui internus Theologiæ finis, non theoria, sed praxis est, [illegible] operatio.

Sed quærat aliquis: *Num ergò Dei gloria non est finis Theologiæ quum ejus nulla sit hactenus facta mentio?*

Resp. Distinguendum est inter finem *communem* & [illegible] Gloria Dei est communis finis ut Theologiæ, sic omnium [illegible] plinarum, imò & actionum. *1. Corinth. 10. v. 31. Colos.* [illegible] isto autem communi fine non sumus hîc soliciti, sed de *proprio* [illegible] *tiali*, per quem Theologia ab aliis disciplinis omnibus [illegible] fanè non est alius, quam hominem lapsum perducere ad salutem, vel

...circa hominē lapsum, ut salutis æternæ fiat particeps, id quod ...est, non theoreticum. *Ubi cumprimis de natura Theologiæ agitur.*

Theorema II.

Subjectum Theologiæ vel est subjectum operationis, vel ...ctum tractationis. Illud est homo, in quantum salvan... hoc est vera religio, vel omne id, quod ad salutis ade... ...em conducit. *2. De subjecto Theologiæ.*

...unt, qui in disciplinis practicis tantùm agnoscunt *subjectum operationis*: & solis scientiis propriè dictis convenire putant subjectum ...onis; quia tamen & operatrices disciplinæ in cognitione, licèt ...aria directa, occupatæ sunt; hinc iis etiam analogicè assignari ...t quoddam subjectum tractationis, sicuti Philosophus affirmat, E... ...am versari circa ea, quæ homini moraliter sunt bona, tanquam ...objectum, *6. Ethic. 5.*

Quod autem 1. Subjectum operationis Theologicæ, sit *homo in... ...um salvandus*, extra dubium reor esse positum, & ultrò id fluit ex ...e Theologiæ. *Quicquid enim* ad finem ejus, vel ad vitam æternam ...uci, adeoq; spiritualiter sanari debet, id ipsum est subjectū omnis ...rationis Theologicæ: *Atqui* homo lapsus ad finem Theologiæ, vel ...m æternam perduci, adeoq; spiritualiter sanari debet. *Quare* homo lapsus est subjectum omnis operationis Theologicæ. *In Theologia Subjectum operationis est homo, in quantum salvandus.*

Toties porrò ipsa Scriptura hoc innuit, quoties non nisi homines ...dem ad vitam æternam perducendos esse docet. Hinc omnis ...logi opera in eo est occupata, ut amissa justitia restituatur, & re... ...a conservetur. Uno verbo; *Ut homines beati sint & maneant.* Sic... ...tur subjectum Ethices homo est, *in quantum moraliter beandus*: Ita ...ctum Theologiæ idem homo est, *in quantum spiritualiter & æter... ...beandus.* Sicut etiam Medicinæ subjectum est homo, *quatenus* ...ralis sanitas vel ipsi restitui, vel in ipso conservari debet: Ita Theologiæ subjectum similiter est homo, quatenus spiritualis sanitas, ...amissa beatitudo in ipso reparari potest & debet. Sic igitur *homo* ...tituit materiale; addita verò limitatio, *in quantum salvandus*, constituit formale subjecti Theologici.

2. Subjectum tractationis, quod alii objectum nominant, est *Subjectum ...nis res divina, quâ ad salutem æternam homo perduci potest.* Ut enim *tractationis est Religio.* Medicina versatur circa id, quod ad curā corporis pertinet, ac proximè pro-

virtute intellectuali. prodest. Sic Theologia, animi medicina, [illegible] curam animæ pertinet, ac proximè prodest [illegible] vocabulo videtur appellari posse *Religio*, quæ [illegible] necessaria, credenda & agenda complectitur, & ad quam [illegible] ſtemate Theologico proponi solita, referuntur, [illegible] ctum habent, quam *Lactantius* lib. 4. c. 28. & ante illum [illegible] de Vera Religione, c. 55. derivant à *religando*, [illegible] illa officia, quibus Deo & proximo obligamur, & per [illegible] quasi colligamur, & ad salutem unimur. *Cicero* autem à [illegible] ducit, ita scribens lib. 3. de natura Deorum.

Qui omnia quæ ad cultum Dei pertinerent, diligenter re[illegible] tanquam relegerent, sunt dicti religiosi à relegendo [illegible] *& ex intelligendo intelligentes.* Quomodocunque autem vox [illegible] tur, id certum manet, quòd suo ambitu comprehendat uni[illegible] gula, quæ docentur in Theologia, ut propterea *Religio*, [illegible] eam ad salutem deducimur, objectum Theologiæ non inepte [illegible] ri possit. Ipsa Religio constituit *materiale*, & addita lim[illegible] *nus per eam ad salutem promovemur*, constituit formale obj[illegible] logici.

Ex quibus refutari facilè possunt erroneæ Scholasticorum opiniones, Quibus ita præsuppositis, ultrò sequitur pleros[illegible] Sch[illegible] subjecto Theologiæ assignando errâsse; & profluxit hoc [illegible] quòd Theologiæ finem tradiderunt esse theoreticum, in [illegible] do situm. Hinc etiam subjectum non nisi scientificum vel d[illegible] tionis quæsiverunt, ut patet ex discursu Valentiani, *Tom. 1. col. 4. A* atq; sic seipsos, aliosq; deceperunt.

Ut Lombardi, Nec enim genuinum Theologiæ subjectum sunt *res &* [illegible] voluit *Lombardus*, per *signa* intelligens Sacramenta, per *re*[illegible] dei articulos. Nam signa ista sub rebus continentur, uti [illegible] *lib. 1. distinct. 1.* Rerum verò vocabulum nimis generale est, n[illegible] num objectum innuit.

Hugonis, *Mysterium redemtionis*, quod *Hugo Victorinus* pro [illegible] pars quidem est subjecti, sed non est totum & adæquatum [illegible] nisi generalissimè sumatur pro omnibus iis, quæ ad hominis [illegible] tionem pertinent, quo pacto coincideret cum tota Religione C[illegible] na, quam objectum nuncupavimus.

Cassiodori, Sic *Christus & Ecclesia*, quæ *Cassiodorus* censuit Theolog[illegible] ctum esse, sub Religionis ambitu quidem continentur, non [illegible]

85 Ubi cum primis de natura Theologiæ agitur.

ex ... tiunt subjectum, & magis theoriam, quàm praxin respi-

... *tus humanos meritorios* cum *Durando* agnoscere non possu- ro subjecto, quia nulla sunt nostra merita, nec actibus aut operi- ... is proprie dictis ad beatitudinem pervenimus. Apparet autem ... quæ origo fuerit depravatæ doctrinæ de *Justitia hominis*, nimirum ... *speculatio* decepit Scholasticos. Ex doctrina Ethica volue- ... care de nostra Theologia. Ut ibi finis est beatitudo civilis; ... s finem viderunt esse beatitudinem hominis cœlestem. Ut er- ... latur Ethica circa actiones hominum, quatenus civiliter beandi Sic Theologiam similiter putârunt versari circa actus hominum, ... nus æternùm salvandi. Et sicut ibi homo ad beatitudinem civi- pervenit per actiones virtuosas proprias, crebrò repetitas; Sic ho- ad beatitudinem cœlestem per actus proprios, per sua operâ & ... perveniendum esse, ineptè & impiè concluserunt. Quia enim ... tura docet, hominem non justificari vel suis operibus, *Rom. 3. & ... l 2. & 3.* hinc nulli sunt actus hominum meritorii, & per conse- ... objectum Theologiæ vocari nequeunt, quum non Entis nul- ... accidentia.

Durandi,

Quòd attinet *Bonaventuræ* opinionem, qui tria numerat subje- *radicale* Deum, *integrale* Christum; *Universale* autem τὸ credibile; ... dam eam esse, quilibet intelligit. Unius enim disciplinæ accura- ... oquendo, non nisi unicum est subjectum, nempè illud, quod finis ... ciplinæ respicit, & ad quod omnia tendunt. Nec ob quamvis di- ... σχέσιν debent constitui subjecta. Deus igitur & Christus, quum non exhauriant totam Theologiæ latitudinem, adæquatum subjectum ... unt. Credibile, si contradistinguatur agendis, nimis angustum, ... quoniam Theologia non tantùm credenda; sed etiam agenda con- ... Sin autem sumatur generaliter, pro omni eo, quod divintùs re- ... atum est, tùm materiale quidem, sed non formale subjecti Theolo- ... exprimitur. Revelata enim non aliter considerantur in Theo- ... i, quàm prout ea ad vitam æternam lapsos homines perdu- ...

Bonaventuræ,

Deus quocunque modò accipiatur, sive absolutè, sive relatè, non ... subjectum Theologiæ, quia hujus finis ultimus non est, ut Deum ... o camus; sed ut per cognitionem Dei, in verbo propositam, æter- ... ... dvemur. Possunt quidem omnia Theologiæ præcepta quodam-

Thomæ & Valentiani.

 modo

virtute intellectuali. modo ad Deum referri, quia vel ejus [illegible] nunt: ſicuti quidam in duo iſthæc me[illegible] ſcunt, & eſſe dicunt doctrinam tùm *de Deo* [illegible] quia finis Theologiæ non eſt ſcientia, ſeu contemplat[illegible] vel vita beata hominis; Hinc Deus, qua [illegible] ſubjectum congruum & adæquatum eſſe non poteſt [illegible]

Quicquid igitur de Deo cognoſcimus [illegible] eſſentiæ, & attributorum eſſentialium, & operum [illegible] omne referimus ad doctrinam de *fine Theologiæ*, [illegible] tio, & quem finem ante omnia debemus habere ora cog[illegible] autem concernit opera Dei, reſpectu noſtri ſuſcepta, [illegible] Sanctificatio, Glorificatio; Iſta non tàm conſideramus, [illegible] Dei opera, ut in iſtorum contemplatione acquieſcamus, [illegible] ſunt media, quibus ad ſalutem æternam perducimur, [illegible] ctrinam de mediis noſtræ beatitudinis referri debere.

Manet igitur, quum finis Theologiæ ſit, hominem [illegible] ducere ad ſalutem; Objectum Theologiæ eſſe omne id, [illegible] mo perducitur ad ſalutem, quod ipſum unâ voce nominamus [illegible] *nem veram & Chriſtianam.*

Theorema III

3. De Unitate Theologiæ. Theologia eſt tantùm unus quoad ſpeciem h[illegible] ſic unica diſciplina, nempè practica.

Ab unitate finis & objecti pendet unitas habituum & [illegible] rum. Quia ergò unicum Theologia finem habet, nimirum [illegible] *nem hominis ad ſalutem:* Et objectum unicum, nempe *Re[illegible] ram*; hinc quoq; ipſam ſpecie unam eſſe, conſequitur.

Theologia vera eſt tantùm unica, Ideoq; Durandus errat plures ejusdem ſpeciei enumerando,

Errant proinde *Durandus*, qui Theologiam ſcribit non eſſe [illegible] ſcientiam, ſed plures, *quæſt. 4. prologi* Fundamentum erroris [illegible] niam aſſenſum fidei habet pro ſpecie quadam Theologiæ, q[illegible] men fides, in quantum notat doctrinam revelatam, cui debem[illegible] tiri, non ipſa ſit Theologia, ſed ejus potius objectum; & [illegible] ſit aliquod medium, per quod Theologia nos promovet ad [illegible] ſecutionem: qui aſſenſus licèt nonnunquam latiſſimo ſen[illegible] nom[illegible] tur *Theologia*, quoniam includit quandam notitiam [illegible]

non

... est aliqua species Theologiæ propriè dictæ: Nomen & titu- *Ubi cum-* ... m illi attribuitur; res tamen nomine denotata univocè illi *pimus de* competit. *natura Theologia agitur.*

Manet igitur Theologia, ob unitatem finis & objecti, unus habi- ... disciplina, in lapsorum hominum ad salutem sempiternam ... religionem veram promotione occupata unicè.

Quantumvis autem *Thomistæ* à *Durando* faciant divortium, & u- *Errant in-* ... Theologiæ nobiscum afferant, duplicitur tamen circà hoc *super Tho-* errant. *mista,*

1 *Quia infirmam pro illa unitate rationem afferunt.* Nam ideò *Infirmam* ... logiam tradunt esse unam, *quoniam in ea considerentur omnia sub rationem* ... *formali*, nimirum *quatenus toti Ecclesiæ divinitùs sint revela- proferen-* ... unus idemque revelandi modus non est sufficiens unitatis ar- *do,* ... m, quia sequeretur aliàs, etiam Philosophiam esse unam spe- ... iiam, quum in ea quoque considerentur omnia sub una ge- ... atione, quatenus humanâ ratione investigari possunt. Quòd si ... hic modus unicus non facit unam disciplinam, uti non facit, ... ecibi modus revelandi unicus idem efficere poterit. Vidit hos ... andus, quæst. 1. pag. 19. ita scribens: *Esse revelabile non est aliud,* ... *esse cognoscibile ex dicto alterius, seu per autoritatem: & talis com-* ... *ratio non sufficit ad hoc, quòd omnia, quibus ipsa est communis, per-* ... *ad unum habitum: alioquin si omnia, quibus assentiretur per autori-* ... *pertinerent ad unum habitum, pari ratione omnia, quibus assentire-* ... *monstrationem pertinerent ad unam scientiam, & omnia, quibus* ... *tur per medium Dialecticum, pertinerent ad unam opinionem: &* ... *nisi una scientia & una opinio; quod est inconveniens. Unitas* ... *bilis nullo modo sufficit ad unitatem Theologiæ.* Ad hanc ratio- ... hil solidi respondere potuit *Valentianus*, quem vide Tomo 1. ... A.B.

2. *Quia Theologiam habeat pro disciplina mixta*, eandemq; di- *Et Theolo-* ... m ... cile practicam & speculativam, in qua opinione versatur *giam pro* *Alstedius* cap. 1. Lexici Theologici, pag. 7. *Verùm*, quum finis *disciplina* ... æ sit unicus, objectumq; unicum, & quidem utrumq; pra- *mixta ha-* ... hinc Theologiam propriè loquendo unà speculativam, & sic *bendo,* ... m disciplinam non esse, quivis intelligit. Quum insuper contem- ... & operari constituunt disciplinas disparatas, & specie distinctas, non

virtute intellectuali. non video, quî specie una esse possit e[illegible] quendo simul sit speculativa & practica, in quo a[illegible] quàm miserè torqueat sese *Valentianus* [illegible] 38. & 39. Et tandem, quum methodo synthet[illegible] analyticâ disciplinæ practicæ tractari debeant, [illegible] giam unâ methodo tradi non posse; si practica & [illegible] mul sit.

Quam thesin argumento planè infirmo stabiliunt. Ratio autem, quâ nituntur Thomistæ, d[illegible] bet illa: *Theologia est mixta scientia, quoniam [illegible] versatur, quæ considerari solent a scientiis speculat[illegible] tractet de omnibus, quæ per divinam revelationem cog[illegible] sunt multa speculativa, & multa practica*; Valen[illegible] 38.

Resp. Fatemur, Theologiam in quorund[illegible] cupatam esse, sed non acquiescit in ista, verùm dir[illegible] nem, nempè ut per illam homines lapsi ad sal[illegible] cantur, qualis theoria quum detur in omnibus disciplin[illegible] tamen proptereà non dicuntur mixtæ; nec Theologia [illegible] riam ad praxin directam, speculativa rectè vo[illegible] quæ theoremate 1. de theoria Theologiæ uberius d[illegible]

Colophonis loco additur, quòd practica vox paulò aliter hîc sumatur, quàm in Philosophia. Illud colophonis loco adhuc notetur, quòd, Theologi[illegible] do vocamus *practicam*, vocabulum hoc non per om[illegible] *Philosophico*, ubi practicæ disciplinæ appellantur illæ, q[illegible] expedita & continua boni actio; *media* verò sunt præc[illegible] virtuosi, ex propriis & naturalibus viribus suscepti. Non [illegible] habet Theologia. Ejus finis quidem non est sola contempla[illegible] pe in qua haut acquiescit; non tamen dici potest, quòd [illegible] ctio, vel bona hominum opera sint finis; multò minus a[illegible] les sunt media finis Theologici, quia per naturam nih[illegible] boni operari possumus: Sed finis Theologiæ ultimus est [illegible] *terna*, vel si definitionem requiras, *beata Dei fruitio*; inter[illegible] ipsum operari, non hominis lapsi, tanquam patientis [illegible] videtur *Keckermannus*, libr. 1. System. Theolog. cap[illegible] potius *ipsius Theologi* circa hominem lapsum, tanqua[illegible] Medici.

Et quòd Theologia majorem Ex quo insuper patet, quòd Theologia fermè majo[illegible] Medicina cognationem habeat, quàm cum discipl[illegible] enim Medicina docet, quomodo Medicus operari debeat [illegible]

rem

... p... rasitei sanandum; Sic Theologia docet, quomodo Theolo- ...eran debeat circa hominē spiritualiter sanandum, quod ipsum ... aliqua πρᾶξις, voce generaliter sumtâ, licèt non sit talis, qua- ... considerant; hinc ipsa Theologia rectè nuncupatur practica. ...men verò in eo est, quòd operatio Medici sit externa, & physicis ...dicamentis utatur, opusq; post se relinquat physicum; nempè ... corporis, unde ipsa Medicina artibus, circa opera naturalia ...arus, annumerari solet: Operatio verò Theologi sit interna, in- ...tum & voluntatem attinens, atq; hyperphysicis utitur ille reme- ...diorum rectâ informatione per verbum, & applicatione Sacra- ...rum, nihilq; physici post se relinquit, sed effectum quoque hy- ...sicum, nempe sanitatem spiritualem animæ, quam ob causam ...ia pro arte ἀκριβῶς dicta haberi nequit; quippe quum nulla ... mentis & voluntatis perfectionem actusq; occupata sit, de- ... P... osophô, 2. Ethic. 4. & 6. Eth. 4.

Ubi etiam primis de natura Theologiæ agitur. cum Medicina cognationem habeat, quam cum Ethica.

Theorema IV.

Theologia nulli aliarum disciplinarum est subalternata.

4. De subalternatione. Theologia nulli disciplinæ subalternatur.

Toto enim genere differt ab omnibus: A nulla igitur dependére, per consequens, nulli subalternari potest, ut hoc Scholastico barba... utar termino. Nam subalternatio nihil est aliud, quàm *dependen-... scientiæ subalternatæ à scientia subalternante, quoad evidentiam con-... ...m subalternatæ*, ut nempè principia ex quibus ea concludit, non ... evidentia, nisi per subalternanē, quo pacto Medicina Physicæ sub... ...ernata esse dicitur. Jam verò nulla talis datur dependentia, inter ...logiam & alias disciplinas, quia differunt principiis & conclusi...s, adeoq; toto genere. Quum etiam Theologia sit omnium ...arum præstantissima & nobilissima, sequitur ultrò, nulli eam ...ternari posse, siquidem aliàs daretur disciplina quædam ipsâ præ...ntior, quum subalternans excellentiâ semper superet subalter...m.

...ana hæc sunt, & nulla prorsus datur dubitandi ratio, ut mirum ...cur scholastici hanc inutilem & spinosam de subalternatione mo... quæstionem? Sed magis mira est *Cajetani* opinio, qui part. 1. ...st. ... artic. 2. Theologiam nostram *propriè subalternatam* esse affir... ...*entia Dei & beatorum*. Præmittit autem hanc distinctionem,

Unde Cajetani opinio improbatur.

quòd

Cap. 2. De virtute intellectuali. quod Theologia possit considerari [illegible] non habemus evidentiam principiorum Theologiæ [illegible] quatenus habere potest quendam al[illegible] dicit propriè & univocè scientiam subalternatam [illegible] sic, nón sit evidens, ne dependenter quidem ab [illegible] sunt subalternatæ.

Posteriori autem modo affirmat esse propriè subalter[illegible] tiæ Dei & Beatorum.

Quæ sententia quum ipso verborum sono pe[illegible] & nihil nisi meras spinas, & otiosas speculationes con[illegible] gnam judicamus eam, in qua examinanda ponamus aliqu[illegible] vel operæ. Si quis prolixum & Scholasticum ej[illegible] examen [illegible] sideret, *Gregorium de Valentia* is consulat, qui Cajetano h[illegible] ne contradicit, & aliquot eum argumentis aggreditur, [illegible] *quæst. 1. punct. 3. §. 3.* ubi simul movetur quæstio *An Theologia* [illegible] *tio sacra hujus vitæ mansura sit in altera vita?* N[illegible] [illegible] vè, quia Deum ibi non cognoscemus amplius in ænigmate, sed de facie ad faciem, 1. *Corinth. 13. v. 10.* Cognitio non erit obscu[illegible] rissima: Videbimus Deum à priori, non à posteriori. Sublata [illegible] tione formali cognitionis nostræ, aufertur etiam ipsa, [illegible] pot[illegible] nere amplius. Inter Theologiam ergò nostram & beatorum [illegible] differentia gradualis & essentialis: Toto genere differunt [illegible] est ænigmatica, beatorum erit intuitiva. Loquendo igitur [illegible] scientia hujus vitæ non perficietur, quasi tantùm ulterior gr[illegible] dendus; sed evacuabitur, & succedet scientia toto genere diversa. Nec obstat locus *Hieronymi* in Epistola ad Paulinum: *Discamus ea* [illegible] *quorum scientia perseverat in cœlis.* Nec enim loquitur ille [illegible] secundum rationem formalem; sed tantùm *ratione objecti* con[illegible] sensusq; est: *Discamus & cognoscamus illa,* quæ in altera quoq; vi[illegible] cognoscenda. Non autem innuit, quòd modus ille, quo in hac vita cognoscimus, etiam mansurus sit quoad esse suum in cœle[illegible]. Sublato autem, nec manente Theologiæ nostræ modo, qu[illegible] & differentiam constituit; sequitur, auferri etiam, nec manere [illegible] plius ipsam Theologiam, ratione sui, & formaliter consider[illegible].

Et aliquid additur de hâc quæstione, Nũ Theologia mansura sit in altera vita?

Theorema V.

Theologia per nullum habitum philosophicum [illegible] [illegible]

Ubi cumprimu de natura Theologiæ agitur.

...ſcitur 6. Eth. 3. tanquam per genus accuratum definiri poteſt.

Ratio primaria hæc eſt, quoniam Theologia, & omnes aliæ diſci... toto genere differunt, ob diverſitatem principiorum, finis & ...cti.

5. De falſo Theologiæ genere.

Nullus habitus Ariſtotelicus poteſt eſſe genus Theologiæ,

Ob diverſitatem principiorum.

Finis,

Et objecti.

Nam *principia Theologiæ* ſunt oracula Dei; principia verò habi... intellectualium, vel ſunt per naturam nota, vel per diſcurſum ...collecta.

Theolgiæ *finis* eſt promotio ad ſalutem æternam, de qua altum in ...nibus diſciplinis aliis ſilentium.

Theologiæ *objectum* eſt vera Religio, quæ ſupernaturalia myſte..., & actus ſupernaturales comprehendit; Sed habitus intellectuales, Ariſtotele deſcripti, verſantur *vel* circa res naturales, ut theoreti... *vel* circa hominum actus, ex viribus naturalibus profluentes, ut ...dici.

Quum igitur toto genere differant; qui ſub uno genere propin... quo contineri poſſunt?

Et ſanè abſurdum eſt; Theologiæ genus quærere velle inter habitus Philoſophicos, quum ita fiat tranſitus de genere in genus, quod eſt contra ipſum τρόπον παιδείας. Ariſtoteles nihil ſcivit de ſupernaturali Theologia: Illos igitur tantùm recenſuit habitus, qui ...mente proximè trahunt originem, & per naturæ vires comparari poſſunt; è quorum numero ſi Theologiæ genus petere, ac de hujus ...ra judicare velis, ſecundum illorum *naturam*, *nihil hoc erit a*...ud, quàm heterogenea miſcere, Philoſophiam cum Theologia confundere, ac plurimorum errorum fundamenta jacere, velut ...o Scholaſticorum exemplo probari poteſt luculentiſſimè.

Habet quidem cognationem cũ omnibus habitibus,

Habet quidem Theologia cognationem quandam cum omnibus habitibus Philoſophicis, unde à quibuſdam dicitur, quòd ſit *omnium habitus eminenter* ob perfectionem (*licèt non formaliter,*) quia convenit *cum ſapientia*, quoniam eſt diſciplina præſtantiſſima & certiſſima, verſaturq; circa maximè difficilia, unde vocatur etiam ſapientia, *1. Corinth. 2. verſ. 6. cum intelligentia*, quoniam principia myſteriorum comprehendit; *cum ſcientia*, quoniam res neceſſarias, & ab arbitrio humano non pendentes continet, certaſque concluſio-

virtute intellectuali. clusiones elicit, unde scientia dicitur, 1. *Corinth 12* ... *v. 7.* cum *prudentia*, quoniam virtute. Chri... quoniam circa spiritualem hominis sanitatem ... est. Nullus tamen datur habitus Philoso... queant applicari ad Theologiam, ut ita ... de ... voce; tanquam genus de specie. Analogia quædam ... univoca ratio.

Sed nullus univocè prædicari potest de Theologia.

Haut igitur adprobare possumus *Keck...* ... Theologiæ genus accuratum esse scribit *Pr. d...* ... Theolog. c. 1. Licèt enim sit disciplina practica, non ... dentia, sensu Aristotelico sumta, quia & finem, & ob... re diversum habet. Inconveniens etiam hoc inde sequi... ita Theologia mutetur in meram doctrinam operum, ... perveniamus per opera & virtutes, quas Theologia di... dentia deducit ad beatitudinem civilem per virtutes ... errori non exiguam præbet ansam ista Keckermanni ...

Maneat ergò, Theologiam habitibus illis à Philoso... ratis, propriè & univocè accenseri non posse, de quo ... differui, *part.* 1. *Philosophiæ Sobriæ, sect. 2. c. 2. quæst. 1. pag.* ...

Adprobat sententiam hanc *Durandus*, quæst. 1. prologi, ... uti verba ejus suprà citavimus; & *Gregorius de Valent...* ... disputat. 1. quæst. 1. punct. 3. §. 4. col. 40. A. sic scribit: ... *Theologiæ, ne in ipso quidem genere proximo scientifici habitus* ... *cum aliis scientiis, quæ practicæ dicuntur; satis est, si ... a ... eundum aliquam saltem analogiam. Ut enim suprà vidimus* ... *non est propriè scientia, atq; ita nec propriè est eâdem ratione* ... *scientia, quâ aliæ, quemadmodum etiam neq; speculativa. Differt* ... *toto genere ab ejusmodi habitibus scientiarum.*

Theorema VI.

6. De vero Theologiæ genere.

Theologiæ vix dabitur aliud commodius ... propinquum genus, quàm habitus θεοσδοτ⊙ practicus.

Theologia, Non consideramus hîc Theologiam *accidentaliter*, qua ... ditur systematicè in libris, quo respectu rectè nominatur ... *dam θεόσδοτ⊙ practica*, eoq; sensu doctrina dicitur. *Dent* ...

P...

v. 8. verſ. 10. Jerem 3. v. 15. Johan. 7. v. 16. 17. quam propterea *Ubi comprimis de natura Theologiæ agitur.*
...giæ genus conſtituit *Schröderus* in Opuſculo Theologico; c. 1.
... q. 1. ſed *eſſentialiter*, prout in Theologi mente exiſtit, quo pacto
...n eſſe, nemo iverit inficias.

Habitus autem omnis *vel* connatus eſt; *vel* acquiſitus; *vel* θεόδο- *Eſſentialiter conſiderata, Eſt habitus,*
... aut divinitùs datus.

Quoniam verò Theologi fiunt, non naſcuntur, habitus conna-
...eſſe nequit Theologia.

Nec etiam eſt acquiſitus propriè dictus, quia neque per ſolertiam
...manæ mentis inventa, neque principiis per lumen naturalis intelle-
... cognoſcibilibus ſuffulta, neque circa objectum naturale, aut actus
...anis viribus poſſibiles, occupata eſt.

Concludo igitur, quòd ſit *habitus θεόδοτος*, quoniam myſteria *θεόδοτος.*
...a complectitur, & non niſi in revelatione divina fundatur.

Ut autem quodammodo reſtringatur illud genus, addo ulterius, *Practicus.*
...uòd ſit habitus *θεόδοτος practicus*, ſiquidem finis & objectum ejus
...ctica ſunt, ut *theor. 1. & 2.* fuſius declaratum. Poſſet quidem habi-
...*ixtus* vocari, quatenus & theoriam & praxin continet, quô etiam
...pexi *part. 1. Philoſophiæ Sobriæ, pag. 461.* quia tamen omnis theoria
...eologica directa eſt ad praxin; nimirum; ad promotionem homi-
...m ad ſalutem æternam; malo nunc Theologiam *tantùm practicam*
...pe...are. Nec offendatur Lector, ſi quædam *part. 1. Philoſopiæ Sobriæ*
... *12. c. 2. quæſt. 1.* ab hac theſi nonnihil aliena viderit, ſed cogitet,
δευτέρας φροντίδας ſæpius eſſe meliores, & in quæſtionibus abſtruſis,
...ertim ubi nullũ habemus prævium manuductorem, ad ἀκρίβειαν
...mò ſtatim tempore difficulter perveniri poſſe.

Theorema VII.

7. De Theologiæ definitione.

Quum genus, objectum & finis Theologiæ ſint ex-
...icata, ex iis nunc facilè vera ejuſdem definitio extrui pot-
..., nimirum talis: Theologia eſt habitus θεόδοτος practi-
...s, in mente Theologi exiſtens, eumq; dirigens, ut homi-
...es lapſos, per veram religionem, perducat ad æternam bea-
...itudinem.

virtute intellectuali.

Habetur in hac defi nitio ne

1. *Genus*, quod est Habi tus θεοσδοτ...

2. Ejusdem *restrictio*, practic us.

Explicatur definitio posita.

3. *Subjectum inhæsionis*, quod est mens ... Ut enim Philosophia in Philosophi ; Medicina in M... gia in Theologi mente propriè existit.

4. *Subjectum operationis*, quo d sunt ... di, ex quo apparet, errare illos, qui Theologia ... jus subjectum inhæsionis sint *ipsi homines inf...* tamen sint subjectum operationis Theologiæ, non au... inhæsionis. Nam velut homo curandus est sub... gente arte Medicâ operatur Medicus: Sic homo salva... ctum, in quod dirigente Theologiâ, tamdiu op... nec ille ex prædicatione verbi concipiat fidem, & ... scatur Salutem.

5. *Subjectum tractationis, vel objectum*, quod ... simul comprehendit omnia media, quibus homines ... tur ad salutem.

6. *Finis internus*, qui est ipsum perducere ad salutem, ... perari Theologi, circa hominum ad vitam æternam per... spiritualis medicatio. Eò enim directa est tota Theol..., & ... Theologi opera.

6. *Finis externus*, qui est actualis hominum salvatio, vel ... possessio, & beata Dei fruitio.

Et rejicitur definitio Kekermanni.

Non ergò possumus adprobare definitionem *Kekermann...* bentis; *Theologiam esse prudentiam religiosam perveniendi ad ...* Ut enim de *genere* nihil dicam, *differentia* minùs rectè assign... quoniam exinde sequeretur, *Theologiam primò esse habitum ... & salvandorum*, non autem doctorum, & neminem pervenire ... salutem, nisi qui sit Theologus, vel habitu Theologiæ instr... absurdum. Est ergò doctrina *non perveniendi*, quod audit... tius *perducendi* aut promovendi ad salutem, quod doctor... auditores multi etiam habeant quandam scientiam rerum di..., & illam ex systemate Theologico addiscant, non tamen propter... cendum, quòd ea primò sit doctrina perveniendi ad salutem, ... ctiùs nominatur *doctrina perducendi ad salutem*, quum ... neat, quæ gubernationem Ecclesiæ, & familia, tantùm pasto... peten

…a, respiciunt, quâ etiam de causâ nequit ille appellari propriè …eus, qui scientiam habet rerum Theologicarum, non au-…e actu circa hominum perductionem ad salutem vel concio-…o vel profitendo occupatus est; Sicuti Medicus propriè vocari …t, qui solam Medicinæ habet scientiam, nec unquam ad praxin …cingit. Ut igitur accuratè loquendo Medicina non est habitus pa-…ni, (nisi per accidens,) sed Medici, adeoq; primò non est doctrina …nendi, sed perducendi ad sanitatem; Sic Theologia non est ha-…atientis vel sanandi auditoris, (nisi per accidens,) sed Theologi …ctoris, adeoq; primò non est doctrina perveniendi; sed perducen-…d sanitatem spiritualem, vel salutem æternam.

Libri cum-primis de natura Theologiæ agitur.

Theorema VIII.

Cognitio Theologiæ in genere, suppeditat ulteriùs me-…odum tractandi, & videtur commodissimum, ut sacrosan-…a hæc disciplina, post explicata præcognita, in octo distin-…as partes dividatur.

8. De methodo tractationis Theologiæ.

Injuriam nobis facit *Gregorius de Valentia*, scribens, quòd Scho-…icam & methodicam docendi rationem in Theologia improbe-…s. *Tom. 1. disputat. 1. quæst. 1. punct. 2.* *Aliud* est modus metho-…c tractandi: & *aliud* est ipsa Theologia Scholastica, stylo turbato …a, in quæstionibus spinosis occupata, fidei & rationis principia …m sciens, fidemq; omnem in meram opinionem & speculationes …ani ingenii commutans. Hanc ineptam Theologiam cum *Lu-*…o libro contra Latomum, pronunciamus esse *ignorantiam verita-*…*, & inanem fallaciam*; cum *Melanchthone* in Apolog. contra Parisien-…*sse profanam Theologiam, Parisiis natam, quæ* obscuravit Evange-…, & fidem extinxit, cujus pronunciati rationes satis evidentes, à *…ionum varietate, verborum obscuritate, modiq; disputandi absurdita-*…titas, *parte 2. Philosophiæ Sobriæ, Sect. 2. cap. 3. quæst. 3.* produxi.

Non improbamus methodicam docendi rationem, Licèt improbemus Theologiã Scholasticam.

Dum autem Scholasticam illam Theologiam improbamus, mi-…e accuratam methodum tractandi explosam volumus, sed illam …faciliorem præceptorum perceptionem, & perceptorum recorda-…em primùm conducere, ipsi agnoscimus, & ultrò confitemur.

Utinam verò jam dudũ à Doctoribus tradita esset talis methodus, …nstratumq;, quo loco & ordine cuncta tractari & addisci debeant?

Sed

virtute intellectuali. Sed defectum hîc videmus non exiguum, dum m... giæ compendia & institutiones prodierunt, ast ... thodo, ut si alibi, certè hîc verissimum de... bium: *Quot capita, tot sensus.*

Datur in multiplex Theologiæ tractatio & methodus. Alii syntheticâ; *nonnulli* analyticâ metho...

Quidam distinguunt omnem tracta... duas partes, ut *Trelcatius*. 1 Principium pri... scendi, Scriptura: *Secundum* essendi, Deu... *secunda* de subjecto salutis.

Quidam duas constituunt partes, de Deo ... ut *Sohnius*: vel de morbo & remediis, ut *K...ckermannus*, ... operibus, ut *Polanus*.

Quidam tres numerant partes, de Deo, Angelis & H... *Haffenrefferus*. Vel de Deo in se; de Deo, ut est ... ut est Redemtor noster: quæ *Thomæ*, & omnium ... partitio.

Quidam in quatuor dispescunt partes, nimirum *de* co... Dei Redemtoris, *de* modo percipiendi gratiam Christi ... diis, ad salutem requisitis, ut *Calvinus*; vel *de* doctrina ... *de* doctrina communi vitæ; de regimine Ecclesiæ; ... conomica, ut *Hemmingius*.

Quidam sex Theologias numerant Naturalem ... Didacticam, Sotirologicam, vel casus conscientiæ explica... pheticam, Acroamaticam, ut *Alstedius*.

Quidam octo classes generales constituunt *de* Verbo Dei, ... ipso, *de* creatione, & creaturis, *de* Ecclesia, *de* Lege, *de* ... Sacramentis, *de* extremo judicio, ut *Sutlivius*.

Sed nolo varias hîc opiniones recensere, quas ... Lector suâ sponte observare poterit, qu... & hoc ... tet, omnes Theologiæ institutiones, quæ hactenus prodi... re aliqua vel ἀμεθοδίᾳ vel insufficientiâ; dum nihil de R... nere; *nihil* de modo gentiles convertendi; *nihil* vel par... Ecclesiastica, de casibus conscientiæ & similibus pr... men nullibi nisi in Theologia proponi possunt & d...

Difficilimum quidem est, tàm varias materias in ... methodo accuratâ redigere; Ad aliquam tamen, si non a... κρίβειαν cur non perveniri posset, si aliquid tempori ...

...pendatur? Primas ergò tantùm lineas hîc ducam, eum po-... finem, ut alios doctiores ad diligentiorem meditationem ...um.

...proinde, omnem tractationem Theologicam dividi posse ...ta, & partes Theologiæ.

...cognita constituunt quasi generalem quandam *Pædiam Theo-*...æ in *quatuor* capita dispesci poterit.

...mo capite differendum erit *de recta & genuina ratione Studii* ...ubi debent requisita generalia, adminicula prius compa-... cursus Studii Theologici, qui rectè inchoari, & feliciter ...it, breviter explicari & delineari, quò pertinet Methodus ...olog ci, à Dn. D. *Gerhardo* edita; libri tres *Hyperii* de Theo-... liber unus *Sutlivii*, de recta studii Theologici ratione.

...capite *secundo* explicari debent præcipui & maximè usitati *ter-*...*ici*, qui in singulis articulis occurrunt; ut ita discipulus ge-... quendam prægustum habere possit. Conficiendum igitur ...*Lexicon Theologicum*, cujus ideam emisit *Alstedius*, non secus ...betur *Lexicon Philosophicum*, à Goclenio; & *Juridicum*, à Cal-...nfectum. In singulis quidem articulis unà declarantur termi-... videtur tamen non inconcinnum esse; si prius omnes gene-... & breviter tangantur, in præcognitis, atque ita discenti quo-...odo innotescant.

...*rtio* capite veniet exponenda *ipsa Theologiæ natura*; ubi disse-... de genere, objecto, subjecto, fine, effectibus, attributis: Item ...logia Papistarum scholastica, & causidica, aliisque cognatis ...

...*arto* demum capite agendum erit de *partitione Theologiæ*; in ...è partes illa dividatur, & quosnam locos in specie quælibet ...lectatur.

...verò utinam ad quandam certitudinem & uniformitatem ... posset. Dicam verò breviter, quid mihi pro tempore vi-...

...eologia est doctrina, *ex verbo Dei, per verã religionem ad Deum,* ...*ionem beatam perducendi homines lapsos.* Requiritur ergò (1) ...*m Theologiæ*, verbum Dei, ex quo fluunt omnia, in quo & ... media proponuntur; ante omnia sit cognitum & perspectum. ...ma cura est, ut *objectum* Theologiæ generatim sumtum, & ex

Ubi cumprimus de natura Theologiæ agitur.

Videtur tamen optimè dividi posse, 1. in Præcognita, quorum quatuor constituntur capita.

Qui tamẽ posteriores cum judicio legendi sunt, quũ veris falsa nonnunquam admisceant.

2. In partes,

virtute intellectuali. Dei verbo, tanquam principio deductam [illegible] Religio, de illa necessariò differendum [illegible] objecto, contemplari debemus *ipsum finem* [illegible] ideoq; de Deo ipso, & ejus operibus comm[illegible] fruitione vel aeterna beatitudine tractand[illegible] pii, objecti & finis *θεωρίαν*, immediatè ad praxin, vel [illegible] lem hominis lapsi veniendum est. [illegible] requiratur, prius agendum *de corruptione hominis* [illegible] quum praesupponat statum Integritatis [illegible] ejus etiam explicatio erit praemittenda. (5.) [illegible] bô cogitandum erit de *remediis*, ubi totum [illegible] tium exponendum, quoad aeternam praedestinationem, quoad [illegible] in tempore per Christum redemtionem, vocationem, justificationem, renovationem, ubi omnes causae enumerandae, principalis, [illegible] meritoria, Christi obœdientia, instrumentalis. ex [illegible] & Sacramenta; ex nostra, fides & fruitio. (6.) Hom[illegible] ritualem perducto, laborandum est, ut *in sanitate* [illegible] ubi praescribendae sunt variae de virtutibus Christianis, bonis [illegible] regulae. Nam justificatorum est ut in novitate vi[illegible] & [illegible] ta legem Domini in quovis statu benè [illegible]entur. (7.) Q[illegible] multis justificatis constituitur unum corpus mysticum, Ecclesia, [illegible] ejus natura, & totum regimen necessariò venit explicandum. [illegible] dem, quia finis; uti primus est in intentione; sic ultimus est in [illegible] tione; hinc iterum subjungenda doctrina de *fine ultimo* [illegible] Aristoteles de summo bono bis tractavit (ab initio & [illegible] Nicomachicorum) nimirum sub hoc respectu, quatenus exe[illegible] mandatur, ubi considerandi articuli de morte, & ani[illegible] post mortem, de mundi consummatione; extremo judicio, [illegible] ejusq; contrario, inferno.

Quarum octo enumerantur, Ex quo discursu patet, quòd totum Systema Theologi[illegible] praecipuè *partes* sit dispescendum, ubi *priores tres*, quae [illegible] tione principii, objecti & finis, magis sunt Theoreticae, que [illegible] *εία* ad praxin etiam directa est; *posteriores autem quinque* [illegible] practicae, & ipsam immediatè operationem respiciunt.

Nimirum στοιχειολογική, *Prima* igitur *pars Systematis Theologici* est *στοιχειολογική* [illegible] explicationem *principii*, quod est *Verbum Dei*. [illegible] praemitt[illegible] ctio inter libros Canonicos & apocryphos, deinde asser[illegible] Scriptu-

... canonicæ authoritas, perspicuitas, perfectio, & officium judicia... quod sit unica norma omnium controversiarum: Agendum por... fontibus & variis versionibus: Subnectenda divisio, & summa... librorum: Differendum de rectâ interpretatione Scriptu... regulæ methodi variæ interpretationis exponendæ sunt, anno... interpretes præcipui in singulos libros Biblicos, spectatq; húc ... Scripturæ Flacii, & magna pars Bibliothecæ sanctæ, Sixti Se... Quo autem ordine singula sint digerenda, indaginis altioris est, ... hîc explicari permittit ratio instituti. Tantùm in genere placet ... annotare, quæ in quâvis parte occurrunt pertractandæ. — 99 *Ubi cum primus de natura Theologia agitur.*

Secunda Systematis Theologici pars nominari potest εὐλαβειολογικὴ, quoniam exponit *objectum Theologiæ* generaliter consideratum, ... veram *Religionem*, quam Græci appellant εὐλάβειαν. Hîc igi... cendum; *An* & quid sit Religio; *Quando* ceperit; *Quot modis* re... fuerit; & deinde differendum in specie de *Religione Christiana*, ... jus veritas asserenda γενικῶς, & argumentis communibus contra a... theos & gentiles, contra Judæos, contra Turcas, contra Pontificios, Calvinianos, Photinianos, Anabaptistas, Weigelianos, & similes. In hac enim parte ostendi debet; quòd religiones istæ omnes sint falsæ, & ... Christiana, quæ discriminis causa etiam vocatur Lutherana, sit vera & salvifica Religio. Non autem ad singulos articulos in specie hîc descendendum; (id enim fiet in partibus sequentibus) sed generalia duntaxat argumenta, ex totius religionis natura & affectionibus petita, proponi debent. — εὐλαβειολογικὴ.

Tertia pars appellari poterit εὐδαιμονολογικὴ, quoniam εὐδαιμονίαν vel veram *beatitudinem*, totius Theologiæ finem explicat. Est ille, *Gloria & Beata Dei fruitio*. Differendum igitur de duobus, 1. de *Deo ipso*. 2 De ... Dei fruitione. — εὐδαιμονολογικὴ.

Deus consideratur *vel* ratione operum; quæ *vel* sunt communia, & omnes creaturas attinent, *vel* specialia, & hominis restitutionem concernunt *Hæc*, quum rationem remediorum habeant, ad partem θεραπευτικὴν referenda sunt; *Illa* verò, quum non sint media ... nostræ propriè loquendo; sed tantùm faciant ad cognitionem DEI, quatenus est finis ultimus, propterea in hac parte declarari debent. Sunt autem illa omnium rerum creatio & creaturum conservatio atque gubernatio, quam *Providentiam* vocare consuevimus. Et huc etiã pertinet doctrina de *Angelis*, qui considerantur à Theologo,

logo, non tàm, quatenus sunt Spiritus ... physica; quàm in quantum sunt creaturæ, a D... numq; mysterium productæ.

Post Dei agnitionem subjungi pauca po...unt ... tanquam ultimo fine nostro, sic tam...n, ut pl...a ej... feratur usque ad ultimam partem, in qua de finis ... serendum ex professo.

παθολογική. *Quarta pars* est παθολογική de homini... ... *rituali*, ubi methodum *Keckermanni*, libro 2. ... possumus, ut agatur (1.) de statu integritatis ta... cedente. (2.) de lapsu primi hominis; tanquam c... peccato ipso originali & actuali; tandemq;ue (4.) de ... torum.

θεραπευτική *Quinta pars* est θεραπευτική, de *remediis miseriæ*, q... na, ut Dei decreta, inter quæ præcipuum, elect... ad ... tur reprobatio: *vel* temporalia, & executio... *Redemtio* per Christum in Evangel'o revelat... ticuli de Evangelio, de Persona Christi, de ejus officio ... curriculo. (2.) *Universalis vocatio*, & vocati... Sacramenta. (3.) *Justificatio* vel regeneratio seu ... ubi de Utroque Testamento. (4.) *Sanctificatio* ... ostendenda imperfectio, contra Pontificios.

ὑγιεινὴ particularis, *Sexta pars* est ὑγιεινὴ *particularis*, docens, quomod... ficati se gerere debeant post sanationem spiritualem, vel ... nem, ne illam iterum amittant. Ubi agendum (1.) de po... sione Spiritus Sancti. (2.) de Lege tanquam norma oper... virtutibus communibus, & officiis singulorum Christi... Deum, erga proximum, erga seipsum. (4.) de virt... trium statuum, hierarchicorum, vel hominum in Minist... stratu vel Oeconomia constitutorum, ubi de var...s conic... simul differendum.

ὑγιεινὴ universalis. *Septima pars* est ὑγιεινὴ *universalis*, quæ occupata est c... ctionem omnium fidelium, quæ vocatur Ecclesia. H... bet natura & definitio, attributa interna, notæ externæ, ... menta, propagatio, pressuræ, hæreses, quibus turb...a & ... quibus hæreses repressæ sunt, adeoq; ad hanc partem ... *ria Ecclesiastica*. Agendum insuper de regimine Eccles...; ...

…cum, vel Monarchicum? De Pontifice Romano; De Jure Ca-… De disciplina & Excommunicatione; de indictione Synodo-… scholis & Academiis. De ritibus & ceremoniis; de Visitationi-… fiarum, rebusq; similibus, sine quibus sanitas, rectusq; status corporis Ecclesiastici conservari nequit.

Ubi cum primis de natura Theologiæ agitur.

Sequitur tandem *Octava* & ultima pars, rursus εὐδαιμονολογική, …nis executionum describit, agitq; *de* hominis morte; *de* statu a-… post mortem; Ubi de Purgatorio & limbis, de consummatione … resurrectione mortuorum; extremo judicio; Vita æterna in cœ-…ra; & huic opposita morte æterna, in inferno sustinenda.

Et rursus εὐδαιμονολογική.

Atque hæc sit brevis Theologiæ hypotyposis vel delineatio, quam …è puto numeris omnibus esse absolutam, quum prima duntaxat …nenta suppeditet; Studiosis tamen non ingratam fore autumo, …ntùm nomine, quòd ulterius cogitandi ansam inde possunt …re, q…um semper facilius sit inventis aliquid addere, vel ista cor-…re, quàm rem aut methodum primùm invenire, & de novo exco-… Si Deus vitam, viresq; concesserit, fieri potest, ut ista specia-…ducantur, & omnia uni plenoq; Theologici systematis corpori …a exhibeantur.

QUÆSTIO II.

Num per hæresin totius Theologiæ habitus amittatur?

A…rmat *Gregorius de Valentia*, Tom. 1. disput. 1. quæst. 1. puncto 5. …col. 54. C. ita scribens: *Cap. 2. De divinis nominibus negavit* D. …ny…us, *Theologum esse posse, qui non est fidelis. Quare dicimus, resta-…tam in tali hæretico quandam Theologiæ similitudinem, quatenus cum …one & fide acquisita solùm de conclusionibus Theologicis, more Theolo-…ratiocinatur. Revera autem caret talis certitudine & habitu Theo-…, eo ipso, quod excidit à fide, quæ format Theologiam, tanquam ha-…er principiorum illius. Quod autem talis videatur æquè facilè ac …ri, de rebus Theologicis, causa est non habitus Theologiæ per-…, sed consuetudo pristina in eodem genere ratiocinandi.*

Affirmat Gregorius de Valentia,

N…is autem negativa multò videtur verisimilior. Fides salvifi-…em amittitur per hæresin; quum nemo salvari possit, qui in fun-…nto fidei erret: Fides autem dogmatica omnis non statim perdi-

Nos negamus.

tur per partialem hæresin; quod ipsum quoque multò m... dum erit de habitu Theologiæ. Licèt enim quis incipiat errare ... fundamenti articulo; non tamen propterea vel notitiam, ... habitualem amittit cæterorum articulorum, quos ad... divinis habet. Nam qua ratione istud stabiliri posset? ... dei & articulorum una copulativa, ut errore circa un... commisso, facilè labefactari possint & cæteri: non tamen ... ticulorum cohæsio, ut uno tantùm negato, protinus ne... vel assensu unius per hæresin amisso, statim amittatur ... etiam quoad reliquos; aliàs nullum daretur discrimen, ... hæ... totalem ἀποστασίαν, vel infidelitatem. Quare, ut peccata m... pellunt quidem salvificam fidem, relinquunt tamen do... mente Christiani impii: sic per particularem hæresin ... stificans tollitur, remanente, quoad cæteros articulos, fide ... & habitu Theologiæ.

Ubi tamen aliqua notari adhuc debet distinctio. Sciendum igitur, quòd Theologia considerari possit du... vel ratione *unius articuli*; vel unâ ratione *cæterorum* cum pr... rentium. Constat enim multis particularium conclusi... bus, & sic habitibus, qui collecti, constituunt unum totalem ... giæ habitum.

Quando consideratur *ratione unius articuli*, qui per h... pugnatur; tùm sanè assensus habitualis circa istum articul... hæresi, statim amittitur, & consequenter hæreticus non retinet ... tum Theologiæ integrum in tota sua latitudine acceptum. H... minimè sequitur, quod sequi putat Valentianus, nempe *an... habitum Theologicum circa cæteros quoq; articulos, licèt hæretic... nimè neget, sed propugnet*. Nam propter idem principium, vide... thoritatem verbi divini, credit eosdem, & quidem pari ce... quâ credidit, priusquam in hæresin prolaberetur. Quare ... qui hæresis circa unum articulum, statim excutiat verum fidele... sum, quoad cæteros, mutetq; illum in meram opinionem? D... hîc firmæ rationes, & experientia testatur contrarium, siqu... rantes in uno, retinent tamen & propugnant assensum, fidemq... teris: quod *Valentianus* quidem oriri dicit ex consuetudine ... non ex habitu perseverante; nullas tamen hujus effati ratio... fert. Sanè si amissus est habitus, pristina ipsum consuetudo ... get. Ea enim in habitu fundatur, quo perdito, nequit dic..., ac a...

...adhuc esse expeditum propter consuetudinem, quippe cujus ...us ...ul expirat cum habitu, sicut videmus in ebrioso aut furioso, ...nihil juvat pristina temperanter vivendi, vel erudite disserendi ...suetudo, si totum temperantiæ & scientiæ habitum amisit. Ubi cum primis de natura Theologiæ agitur.

Quod *Dionysium* concernit, ejus testimonio nihil probari potest. ...qui fidelis non est, is Theologus non est, nimirum quatenus non ...is. Si caret fide in totum, caret etiam Theologiæ habitu in totum: ...e caret ex parte, caret etiam Theologiæ habitu ex parte. Id autem ...aquam sequitur, eum, qui non habet fidem circa unum articulum, ...verè Theologum dici non posse, vel assensu Theologico carere, ...ad cæteros, quos minimè impugnat articulos. Hoc Dionysius non ..., neq; si diceret, ullâ ratione valida probari posset.

QUÆSTIO III.

Quum objectum Theologiæ sit *Religio divinitùs revelata*, omnem hominum captum transcendens, quæritur, An argumenta contra veram Religionem, evidenter refutari possint à Theologo?

Evidenter solvere argumentum est ita solvere, ut tàm is, qui opponit, quam is, qui respondet, non possit non concedere, benè solvi ...gumentum, si responsionem ipsam rectè percipiat.

Non autem quæritur hîc de *evidentia solvendi argumentum in for...a vitiosum*, siquidem nemo dubitat, tale vitium formæ ostendi evi...enter posse, sed quæritur de *evidentia solvendi argumentum in materia ...m*, & quidem tali materia, quæ mysterium aliquod incompre...nsibile concernit; ut *Trinitatis*; *Incarnationis*; *Resurrectionis corporum* & ...imilium.

Ubi *Durandus* arbitratur, argumenta hujusmodi non posse refu... evidenter, in *prologo 1. Sentent. quæst. 1. num 42.* Rationem *hanc affert*, ...niam, ut talis objectio solvatur evidenter, necesse est, perspicuè o...ere, falsam esse propositionē universalem, fidei mysterio contra...entem, quæ in argumento loco majoris ponitur. Hoc autem nequit ...eri, quum falsitas propositionis universalis, contradicentis alteri sin...ulari propositioni veræ, non possit perspicuè ostendi, nisi prius evi...enter ostendatur veritas ejusmodi singularis, propositionis; quod ite...rum nequit fieri, quum sit veritas mysterii, transcendentis omnem ra...onem. Negat Durandus.

virtute intellectuali.

Verùm non obstante discursu [illegible] *ctiones* infidelium & hæreticorum, [illegible] positas, *evidenter solvi posse.*

Nos affirmamus.

Sunt enim illæ petitæ *vel* ex Scriptura, [illegible]

Si ex *Scriptura*; quum Dei verbum [illegible] poterit omninò dilucidè ostendi, quòd dictum [illegible] tum ab adversario in alienum torqueatur sensum [illegible] quod ex eo colligere infidelis præsumit.

Si ex *ratione*, quum recta ratio, quatenus recta, [illegible] nihilq́; falsi per se contineat; rursus ostendi [illegible] ejus principia, quatenus vera, & à Deo communi[illegible] pugnent cum fidei mysteriis, ab ipso Deo immedia[illegible] dem aliàs sequeretur hoc absurdum & impium [illegible] *se contrarium*, eumq́ue aliud loqui in natura; aliud [illegible] tro repugnans loqui in Scriptura, quod absit vel [illegible] Deo, omnis veritatis fundo & subscriptore un[illegible].

Proinde notandum est diligenter, argum[illegible] sum non tunc solùm evidenter solvi, quum responde[illegible] rei controversæ natura, falsam esse propositionem univer[illegible] menti oppositi, veluti *Durandus* existimat; sed etiam, quum [illegible] dat rationem perspicuam, cur quivis prudenter [illegible] & debeat, falsam esse propositionem in argumento [illegible] sterius, quoad mysteria quoq; fieri potest optimè.

Nam is, qui propositionem universalem, myst[illegible] dicentem opponit, non aliam illius probationem affert [illegible] eam, quæ posita est in inductione, nimirum ita colligendo: [illegible] *ista, & illa talem habet affectionem in tota natura: Quare* [illegible] *affectionem in Theologia.* Exempli causà: Nullum habe[illegible] speciosius argumentum, quod opponant mysterio Trinitatis, [illegible] istud;

Omnis substantia una numero secundum essentiam, [illegible] *mero secundum hypostasin.*

Sed *Deus est substantia una numero, secundum essentiam.*

Ergò *Deus etiam erit unus secundum hypostasin,* adeò [illegible] tres in una Dei essentia hypostases vel personæ.

Major in hoc argumento est illa propositio falsa, quæ [illegible] mysterio fidei, de Trinitate divinarum personarum. Non [illegible]

...bari aliter, quàm per Inductionem, in hunc modum *Hæc* ... *numero secundum essentiam, & ista, & illa, & alia omnes,* ... & ubicunq; sunt, simul unæ sunt numero secundum hypo- ... etiam illa substantia, quæ est Deus, erit una numero secun- ... stasin, propter hoc ipsum, quia est una quædam substantia ... m essentiam, juxta communissimam rationem, quæ vocab... o ... merò substantiæ secundum essentiam significatur, & quæ ipsa ... ipsi substantiæ divinæ cum aliis substantiis est communis. *primus de natura Theologiæ agitur.*

...rgumentum hoc & similia responderi potest triplici modo, *Et simul* ... evidenter, non quidem veritas ipsius mysterii, hoc tamen, *ostendi-* ... denter quis faciat, si propositionem universalem, mysterio *mus mo-* ... centem, ejusq; rationem ex inductione petitam, habeat pro *dum, quô* ... hil concludente. *ad argu-*

...am semper excipi potest, 1. In genere, *non esse absolutè impossibi-* *menta my-* ... *reperiatur in omnibus aliis singularibus, minimè inveniatur in una* *steriis op-* ... *singulari,* licèt in communi vocis ratione cum aliis conve- *posita, &* ... Deus enim minimè adstrictus est, ut præter naturam nequeat pro *ex ratione* ... re quiddam supernaturale, in quo non reperiatur istud, quod re- *petita con-* ... tur in aliis secundum communem naturæ cursum consideratis. *venienter*

2. In Specie, *quòd* recta ratio tum quidem nos inclinet ad as- *possit re-* ...m universali propositioni dandum, si nullum aliud detur supe- *spanderi.* ... principium, aut lumen altius, quod evidenter doceat, secus se rem ... in uno quodam singulari, sub communissima notione vocabu- ... rehenso. At verò in Theologia datur superius principium, & ... altius, nempe divina revelatio, sacris literis expressa. Quòd si ... fallibile Dei verbum testetur, dari rem quandam, quæ aliter se ... it, atq; communiter res tales in natura se habere solent; tunc sa- ... prudentiæ requirit, ut statuamus, inductionem factam esse in- ... tem, ideoq; propositionem universalem non esse absolutè, sed ... tantùm veram & universalem, nimirum quoad solas res com- ... naturæ circo comprehensas, quem ipsum quum ex Dei ordina- ... & voluntate, in sacris literis perspicuè exposità, transcendant my- ... fidei, propterea non licet per propositionem, duntaxat in natu- ... m & non nisi per naturalium exemplorum inductionem proba- ... pios fidei articulos, omnem naturam transcendentes, in dubium ... are, vel penitùs inficiari.

3. Quantumvis mysteria divina conveniant cum aliis rebus in

virtute intellectuali.

communissima quadam vocabulorum notione, [illegible] rum propriæ distant infinitè à ratione [illegible] ralium. Quocirca nec ipsi quidem h[illegible]anæ [illegible] credibile, quòd quidā aliud long[illegible] ver[illegible], [illegible] vinæ, quàm aliis singularibus creat[illegible]s, [illegible] adem [illegible] ratione vocabuli comprehensis. Pul[illegible] h[illegible] ipso [illegible] *sius*, in epistola de Syn. Nic, de cut. *Tan[illegible], ait.* [illegible] *& hominibus in Sacris Scripturis habe[illegible]tur, [illegible] est, ut Paulus 1. ad Timotheum [illegible], lectio[illegible] dicio discernant, & pro natura rerum [illegible] a [illegible] confusione, ne quæ Dei sunt, hominum more intell[illegible], [illegible] aquâ miscere, & alienum ignem altari inf[illegible]re.* Summa [illegible] Nazianzenus, Orat. 5. de Theol. *Valdè profectò [illegible] solùm, sed etiam admodum stultum & inane; ex humi[illegible] superarum simulacrum sumere, quodq́; Isaias ait, V[illegible] in [illegible] quærere.*

Atqui hi tres respondendi modi ad argume[illegible] suprà prolatum rectè possunt accommodari. Di[illegible] jorem,

1. Licèt in naturæ c[illegible]rculo substantia una nu[illegible]ro [illegible] sentiam, communiter sit etiam una numero secund[illegible] tamen impossibile est simpliciter, substanti[illegible]m div[illegible]m [illegible] aliter.

2. Imò Scriptura expressè dicit, Deum esse unum: & [illegible] nùs simul dicit; Patrem esse Deum; Filium esse Deum, Spiri[illegible] esse Deum: qui tres, quia secundum hypostasin differ[illegible]nt [illegible] victè, Deum secundum essentiam unum; se[illegible]undum hypost[illegible] esse. Major proinde argumenti propositi nō est u[illegible]iversaliter [illegible] niam collecta tantùm est ex ind[illegible]ctione substant[illegible] [illegible] turalium, ratione quarum eam admittimus: sed lat[illegible] ipsum naturæ arcum, & mysterio fidei, verboq; Dei [illegible] tam, meritò explodimus. Nec enim sequitur *Substantia* [illegible] ratio, ut si sit una numero secundū essentiam; sit etiam u[illegible] cundum hypostasin. Ergò similiter eadē ratio est substantiæ [illegible] divinę. Quivis prudens intelligit, nullā hic dari consequentia[illegible] rebus divinis & substantia increata malè judicatur secun[illegible] nem rerū naturalium & creatarum, quippe quum toto ista gen[illegible] rant.

Et quamvis in communissima & Grammatica notione *substantia* conveniant substantiæ creatæ & substantia increata, propriis tamen rationes infinitis modis differunt, quod discrimen Deus ipse in Scripturis revelavit, expressè innuendo, quòd ipse unus secundum essentiam, ut tamen sit trinus secundum hypostases, ideoq; illud de nulla alia substantia singulari dici possit, hinc tamen est inferendum, quòd de Deo credi non debeat, quum istud credendum esse, Deus ipse in Scripturis monuerit.

Optimus proinde respondendi modus ad talia rationis argumenta est, ut negetur propositio major, & petatur ejus probatio, quæ aliunde confirmari nequeat, quam per inductionem rerum naturalium, quivis prudens intelligit, probationem istā esse nullam, quia sequitur: *In natura* res sic se habet, nec datur exemplū contrarium: *ergo etiam* in Deo & mysteriis divinis res ita se habet necessariò. Et postquam sic ostensa est ἀσυλλογισία, deducatur deinde adversarius ad Scripturas, & ex iis ostendatur, quòd divina mysteria secundum fa[...] revelationem aliter sese habeant, ut tandem cogatur ille obmutescere, & suam vanitatem agnoscere, dum ex principiis naturalibus, [...]egandas res supernaturales & in verbo Dei revelatas, ad quas ta[...]a non debent extendi, nihilominus progredi & argumentari [...] dubitavit. Atq; hæc sunt, quæ de proposita quæstione annotare vo[...] loco non adeò convenienti; siquidem hoc ζήτημα videtur purè [...] logicum, aut certè magis ad Logicam spectat, quàm Ethicam; fa[...]amen veniam dabit benignus Lector, si occasionem, quam ex Thematis consideratione sumsi, & utilitatem sanè non exiguam, ex hujus [...]ematis decisione fluentem, cogitaverit.

Ubi cumprimum de natura Theologiæ agitur.

CAPUT III.

DE VIRTUTE MORALI

QUÆSTIO I.

Num virtus una in duobus possit esse subjectis, vel duabus animæ potentiis?

Fidem dicimus esse in intellectu & voluntate.

Quia fides salvifica est *partim* notitia & assensus, *partim* desiderium gratiæ, & fiducia in Christum; hinc eam pro subjecto habere dicimus non tantùm intellectum, nec tantùm voluntatem; sed utramque facul-

facultatem. Ut enim intelle[illegible]
desiderare & confidere. Fides igi[illegible]
assen[illegible], in[illegible] respe[illegible]
Intellect[illegible]
certam, sed voluntas ea[illegible]dem [illegible]
ut vitalem ac salutarem.

Quod absurdum esse, clamitant Pontificii, Simplicem hanc ve[illegible] Scribunt enim, hac ratione [illegible] transmutari, siquidem in du[illegible] jectis differunt, realiter di[illegible] monstrum ex partibus separ[illegible] Bellarminus, lib. 1. de justif. c. 6. *ut [illegible] nere distinctis.* Unde colligunt, *aut* [illegible] sed monstrum; *aut* in diversis animæ [illegible] lud argutum σόφισμα est, à Papicolis ad [illegible] dolè excogitatum: cujus vanitas ut [illegible] quentia membra reponimus.

Quibus respondemus,

1. Argumentum istud non petitum e[illegible] Scriptura[illegible] ex Ethica Aristotelica. Parum igitur vel nihil [illegible] quum principium Philosophicum haut [illegible] Theologicæ. Demonstrare [illegible] mirum fidem tùm notitiam esse, tùm fiduc[illegible] dimus, si maximè regulis Aristotelicis per omnia [illegible] tior nobis esse debet Scripturæ authoritas, quam hum[illegible] pacitas. Quò spectat illud *August[illegible]* ex Tomo 10. [illegible] *ta Philosophorum difficilè solvimus; illi [illegible], quod dem[illegible] no, sine difficultate fi[illegible] teneamus: illi garr[illegible], nos credi[illegible]*

Quòd eorum discursus Philosophicus malè opponatur veritati Theologicæ.

2. Scriptura illam ἀκρίβειαν in distinguen[illegible] bus non observat adeò, sed simpliciter cordi & noti[illegible] & affectus tribuit, unde regula hæc traxit originem, [illegible] *Hebræos sæpè connotant affectum cordis.* Quia igitur fid[illegible] corde hæret; hinc subjecti unitas salva manet, neque [illegible] in fide concurrentes negari debent. Innuit hoc Apost[illegible] ctum fidei unâ voce exprimens, Roman. 10. vers. 10. *Corde [illegible] justitiam.*

Quòd Scriptura distinctionem facultatum animæ non semper observet.

3. Ipsi Scholastici fidem quodammodo ad volunt[illegible] runt. Thomas 1.2. quæst. 66. art. 4. *Credere est alicui propria [illegible]*

Virtute morali

[illegible] quæst. 4 artic. 2. *Credere est actus intellectus, secun-[illegible] à voluntate ad assentiendum. Procedit autem bi[illegible]-* Quod ipsi
[illegible] voluntate & ab intellectu. Quæst 5. art. 4. *Fides [illegible]* [illegible]
[illegible] parte intellectus propter magnam cer[illegible] [illegible]
[illegible], propter majorem promtitudi[illegible]m Bonave[illegible]
[illegible] 23 art. 1 quæst 2. fol. 2[illegible]9. b *Fides, in qua[illegible]*
[illegible] est, dici potest, quòd in libero arbitrio sit. At in quantum [illegible] [illegible]tentiam facilem reddens, pertinet ad intellectum. Quæst. 5. fol [illegible]
[illegible] eandem essentiam suam aliquid respicit ex parte intellectus &
[illegible] affectus. Debet enim affect[illegible] stabilis, & in[illegible]ctum u-[illegible] affectum stabilitat, de[illegible] substantia [illegible] da-[illegible] in quantum autem intellectum illuminat, dicitur argum[illegible].
[illegible]el. in 3. sent. distinct. 23. quæst. 2. artic 3. dub. 4. *Fides est vir-[illegible]ualis, quia causatur ab actibus intellectus elicitis, scilicet assenti-[illegible] ex authoritate testis. Est tamen ex parte moralis; quia ac-[illegible] actibus voluntatis imperatis.* Hi omnes, ut patet ex propriis [illegible]m verbis, fidem tùm ad intellectum; tùm ad voluntatem retu-[illegible]t, sine omni suspicione monstri. Cur igitur in nobis damnant, [illegible] in Scholasticis approbant? An fortè, quia non est idem, quum [illegible]unt aut dicunt idem? Adde, quòd *Bellarminus* ipse *lib. 1. de Ju-[illegible] p. 10.* concedat, fiduciam obtinendæ veniæ, præcedere justifica-[illegible]; eamque ad fidem refert, & sic duo illi subjecta contra thesin [illegible]am assignat. *Tandem*, & hoc observationem meretur, quòd fi-[illegible]ormam dicant esse *charitatem*, quæ virtus voluntatis est, unde vi-[illegible] dualitas subjecti sequitur, ut nempe fides sit in intellectu, prout [illegible] est; in voluntate, prout charitate informatur. Prius ergò, [illegible]m nos monstrosæ opinionis insimulent, dicti istius Evangelici, [illegible]th. 7. [illegible] 5. recordentur, quod *Juvencus* ita reddidit:

Dirpe, sed proprio fallax de lumine tignum,
Tunc minimam alterius curabis demere aristam.

4. Lis adhuc sub judice est, *Num facultates animæ realiter diffe-[illegible]?* Affirmativam tenet quidem *Thomas* par. 1. sum. quæst. 77. art. 1. Quod ad-
[illegible]nus 3. in parva naturalia. *Conimbricenses* lib. 2. de An. c. 3. q. 4. hu. dubiū
[illegible] 1. *Toletus* lib. 2. de An. c. 4. t. 50. q. 9. *Fonseca* libr. 5. Metaph. c. 5. sit. Num a-
[illegible] ft. 1. sect. 5. *Suaretz*, Tom. 1. disp. Metaph. disp. 18. Sect. 3. à num. nimæ fa-
[illegible] *Pro negativa* tamen non minus excellentes pugnant Philosophi, & cultates
[illegible]psi, Papicolis nonnulli. Vide *Scotum*, in 2. Sent. dist. 16. *Durandum* differant realiter?

in 2. sent. distinct. 3. quæst. 4 *Com[illegible]* [illegible] *Margaritam Philosophicam*. lib. 11. [illegible] 4. [illegible] inter facultates animæ non con[illegible]edu[illegible] le, ab objectis diversisq; actibus de[illegible] tilissimè, Exercit. 307. Sect 15. *Intel[illegible] tamen distinguntur ratione; Sunt enim [illegible] tales, sed una res cum ipsa, sicut [illegible] Entis, una sanè res atq; eadem cum ipso Ente.* [illegible] *ctus, Voluntas. Anima tamen essentiam [illegible] ut apprehendit: Voluntas est idem, quod illa [illegible] dens sese ad illam rem cognitam potiundam.* [illegible] tis explicata & decisa sit quæstio de discrimine [illegible] nihil solidi contra nos inferre poterunt Papistæ. [illegible] tia obtineat, de essentiali facultatū identit[illegible]te, [illegible] jectis realiter diversis, licèt ad intellectū & vol[illegible]ntate[illegible]

Quòd quidam ex Pontificiis etiam dicant, unam virtutem esse posse in diversis potentiis.

5. Ne illi quidem, qui realem facult[illegible] dunt, absolutam universalitatem huic pronun[illegible] una virtus esse nequeat in duabus potentiis. Sic enim [illegible] quino scribit 1. 2. quæst. 16. artic. 2. *Aliquid dici[illegible] in [illegible] quòd ex æquo sit in utroque; sic impossibile, unam virtu[illegible] tentiis: secundò ordine quodam, & sic una virtus pot[illegible] potentias, ita quòd in una sit principaliter, & si [illegible] dispositionis.* Idem quodammodo affirmari poterit de [illegible] paliter est fiducia; partes verò reliquas præsuppon[illegible] disponentes, & necessariò præcedentes.

Quòd certis illud exemplis confirmari queat.

6. Non desunt exempla rerum aliarum, quæ [illegible] potentiis hærent, nec tamen in monstra vel chimæras abe[illegible] fuit *imago Dei*, & tamen sita, partim in intellectu, [illegible] partim in voluntate, quoad justitiam & affectuum cum [illegible] formitatem. (2.) *Liberum arbitrium*, res sanè una est. [illegible] ne arbitrii in intellectu; ratione libertatis in volun[illegible] ta *Lombardum* lib. 2. distinct. 24. lit. C. & *Thomas* scrib[illegible] 83. art. 3. esse illud *mentis & voluntatis facultatem, mixtam* [illegible] *tia & appetitu rationali.* (3.) *Spes* una est virtus, & tamen [illegible] ipsis Scholasticis, quòd sit *certa expectatio futuri boni*: At[illegible] pertinet ad intellectum, & expectatio ad voluntatem, unde [illegible] in voluntate tantùm, sed simul in intellectu: Quam ob ca[illegible]

...ntertiarum hanc ponit regulam: *Nullum est inconveniens, ...um ponere,& in ratione, & in voluntate.* Nec elabi potest ... qui lib. 1. cap. 6. duplicem fingit certitudinem; *Unam* fi... ...lectu, & *alteram* Spei in Voluntate. Non enim contenti su... ...à ipsius asseveratione; sed necesse est, ut probet id ipsum. ... certitudo propriè dicta ad intellectum spectat, quia est fir... ...iæ quod tam verum est, ut Bellarminus, relictâ suâ distin... ...cedat, *spem poni posse in intellectu, non autem essentialiter*, cu... ...ciari hic sensus est, ideò spem esse certam, quia præsupponat ...em fidei de Omnipotentia & fidelitate Dei. Ast hoc ita si ...poneretur ea certitudo in spei definitione essentiali, quum ...pe si tollatur certitudo, spes non ampliùs maneat, juxta illud ...v. 5. *Spes non pudefacit.*

...ns igitur, aliisq; exemplis luculenter patet, posse virtutem u... ...monstri introductione ad intellectum & voluntatem referri, ...nc prium illud *de virtute una, non nisi in una δυνάμει existen-* ...gi debet ad eas virtutes, quæ vocantur *simplices*, neque aliqui... ...ant partibus, nec per distinctos actus proferuntur. Fides ve... ...est talis quædam virtus simplex, sed conjuncta, constans nimi... ...& fiduciâ: unde patet, sub isto canone illam non compre... *Unde distinguitur inter virtutes simplices & mixtas.*

Est enim virtutum conjunctarum seu mixtarum ea ratio, ut ...tur in se, prout unum quid sunt, unum etiam habeant sub... videlicet Animum; ratione autem diversarum partium, in di... ...animæ potentiis. Sic *fides*, quia virtus mixta est, hæret in a... ...nquam subjecto suo proprio; quia verò duas habet partes, as... ...fiduciam; hinc quoad assensum esse dicitur in intellectu; quo... ...am in voluntate. Exemplum *virtutis mixtæ*, quæ pet multos ...us profert, habetur etiam in Philosophia. *Prudentia* enim est ex ...rum rerum cognitione & experimento collecta, quid & quomo... ...dum sit promtitudo. Est igitur in intellectu, ratione cognitio... in voluntate, ratione actionis; & tamen hæc diversitas sub... ...m non efficit monstrum aliquod, quia prudentia non est ...plane simplex; sed quodammodo compositus. Ratione di...ctarum partium, in diversis quoque subjectis ponitur. ...c comparatum est cum omnibus scientiis practicis, quæ suo... demonstrantur; illas verò demonstrationes ad agendum diri... ...ude similiter, & in intellectu, & in voluntate resident. Pari ra-

tione

tione, quia fides non est simplex q...
plectitur enim notitiam, assensum, ac...
se mutuò consequuntur) hinc absurd...
horum diversorum actuum ratione, ...
subjectis.

Tandem 7. notari debet, fidem ...
tem referatur, non tamen ob id diversis su...
Tandem addimus, quòd fides propriè loquendo non sit in diversis subjectis inhæsionis. mens & voluntas potentiæ sint, (...
tur,)& per consequens accidentia; tum ...
esse nequeunt, quùm accidents acc...
per se subsistentiam nullam habet, qui alteri ...
cultates animæ omnes, utpote Qualitates, ...
dentia. Ipsæ igitur inhærent, nec accidentia ...
quidem hoc pacto accidentis foret accidens. ...
subjecto sit sermo; fides ad nullam animæ facul...
ret in sola anima, quippe quæ ut omnium vi...
ro duntaxat unum est subjectum sive receptacul...
uno *cordis* nomine expressit. Quia tamen anima ...
titur in diversis operationibus: hinc fides ip...
tim in intellectu, partim in voluntate anim...
cultatibus subjectivè insit, quàm accide...
tantùm ut actuum illorum differentia ...tur.

Et huc spectat illa distinctio Philosophorum, qui ...
inhæsionis, aliud *perfectionis* subjectū, quæ duo pleri...
fundunt, & ipsas facultates pro subjectis ὑπάρξεως ...
autem *perfectionis subjectum* facultas quædam ...
perficitur, & ad operationem expedita redditur, ...
δυνάμεις isti, quam perficit, propriè non inhæret ...
ctum dicitur *intellectus*; nec tamen Logica inhæret ...
suum habet à facultate intelligendi; sed ab anima ...
rim, quia intellectus per Logicam perficitur; hinc ...
nempè perfectionis, indigitatur. Possunt hæc ...
cari ad fidem justificantem, quæ agnoscit unum ...
Cor humanum: Quia tamen tùm intellectum noti...
fiduciâ instruit, istoq; pacto perficit; rectè intellect...
subjecto perfectionis attribuitur, nec ob id in monstr...
Chimæram transmutatur.

QUÆ.

QUÆSTIO II.

[An] pœnitentia virtutibus, præsertim justitiæ commutativæ rectè annumeretur?

Non conveniunt nobiscum Papicolæ, circa definitionem pœniten-[tiæ]. *Nobis* est aversio hominis à peccato, per seriam contritionem; [con]versio ad Deum per sinceram fiduciam in Christi meritum. *Pa-[pistæ]* autem consistere illam opinantur in contritione cordis, confessio-[ne] & satisfactione operis, atque hanc ita definitam pœnitentiam [voc]ant *virtutem*, & in specie *justitiam commutativam*. Ita enim scri-[bit T]homas de Aquino, par. 3. quæst. 85. art. 1. *Pœnitentia, quæ est in vo-[luntat]e, virtus, vel ejus actus est.* Art. 2. *Pœnitentia est quædam spiritua-[l]is, quâ homo operatur ad præteritam peccati destructionem.* Art. 3. [...] *pœnitentiæ species est justitiæ commutativæ, non quidem simpliciter [...] quæ inter æquales est, sed ejus, quæ secundum quid justitia ap-[pellatur].*

Aliter Nostrates, Et aliter Papistæ pœnitentiam definiunt,

Verùm accuratè loquendo pœnitentia non est virtus, sive secun-[du]m *nostram*; sive secundum *Papisticam* definitionem accipiatur. Juxta *nos* duabus constat partibus, *Contritione* & *Fide*. Neutrius [res]pectu Virtus esse potest.

Non autem virtus est juxta nostram,

Non *quoad contritionem*; quia hæc est dolor, ob peccata conce-[ptu]s, adeoq; πάϑος, passio vel affectus quidam animi: Nulla autem [pass]io est Virtus.

Non *quoad fidem*, quia hæc formaliter, prout pœnitentiam ingre-[ditu]r, & justificat, tantùm in relatione consistit, nimirum apprehen-[sion]e meriti Christi: Virtus autem non relatio, sed qualitas est.

Porrò si pœnitentia virtutibus deberet annumerari, esset virtus E[th]ica, *vel* Theologica.

Non *Ethica*, quia non est habitus electivus, sed actus transiens; [no]n comparatur crebris actionibus, sed uno actu absolvitur.

Non *Theologica*; quoniam virtutes verè Theologicæ sequuntur [justi]ficationem, non præcedunt eam. Pœnitentia verò præcedit, non [seq]uitur illam, fatente *Bellarmino* lib. 1. de Justific. c. 13.

Ulterius juxta *Papistas*, pœnitentia est contritio, confessio, satis-[fact]io. Hi autem actus sunt transeuntes; non autem habitus per-[m]anentes; Ergò nec virtutes. Præterea contritio est passio; satisfactio habet

Neq, juxta Papisticam definitionem. habet rationem pœnæ, & maximam partem dol[illegible] natura virtutis sunt alienissima.

Ut igitur pœnitentia non est virtus pro[illegible] est justitia commutativa. Hæc[illegible] est [illegible] *tatem & proportionem rei ad rem,* [illegible] ipse docet, 2.2. quæst. 61, art. 4. Nostra vero pœnit[illegible] modi compensatio, quum nulla sit vel æqua [illegible] tum, & de hoc conceptum dolorem, vel pr[illegible] tritionem aut satisfactionem, & Dei offe[illegible] atq[illegible]

Objectiones.

Objectio prima, 1. *Præcepta legis dantur de actibus virtutum* [illegible] *dit, cives facere virtuosos,* l. 2. Eth[illegible] c. 1. *Sed d*[illegible] *de Pœnitentia,* Matth. 4. v. 17. Pœnitentiam agite [illegible] *virtus.* Thomas par. 3. quæst. 85. art. 1.

Respondeo. Non omne præceptum in Scriptura [illegible] actum propriè dictum; sed dantur etiam præcepta [illegible] lutis, ut sunt præcepta de audiendo verbo, de usurpandis [illegible] de credendo, & similia, ideoq; major non est universaliter vera. [illegible] iis, qui continere nequeunt, injunctum est, ut nubant; [illegible] nubere quàm uri, 1. *Cor. 7. v. 9.* Num ergò uxorem ducere [illegible] præceptum, propterea virtus est propriè dicta? Cur igitur [illegible] um Sacerdotibus, qui maximè studere debent virtutibus [illegible] tunt? Ad pœnitentiam hæc adplico, quam requisitam & præcept[illegible] esse dico, non ut virtutem propriè dictam, sed ut medium [illegible] cessarium, quæ ratione contritionis non tàm actus quàm pa[illegible] tione fidei in relatione versatur, adeoque virtutibus propriè [illegible] censeri nequit.

Secunda, 2. *Virtus est habitus electivus, secundum rationem r*[illegible] 2. *Pertinet autem ad rectam rationem, ut aliquis doleat, de q*[illegible] *est, & eo modo & fine, quo dolendum est.* Quod *quidem* [illegible] *nitentia: Nam pœnitens assumit moderatum dolorem de pe*[illegible] *cum intentione removendi ea. Unde manifestum est, quod p*[illegible] *virtus, vel actus virtutis.* Thomas ibid.

Respondeo. (1.) Hæc ratio, si quid concluderet, sequeretur [illegible] tentiam Christiani esse virtutem Ethicam, quod opp[illegible] quum nec illa sit habitus, nec in nostris viribus, nec crebris[illegible]

...ibus. (2.) Non omne, quod rationi rectæ congruum, statim ... propriè dicta, ut exemplo matrimonii ostensum. Sic juxta ... rationem agit ægrotus, quando pharmaca à Medico præparata ...; quis autem istam usurpationem diceret virtutem esse propriè ... nuncupatam? (3.) Pœnitentia, loquendo accuratè, nec habitus, nec ... nec actus virtutis, ex habitu proficiscens est, sed potius *motus* ... *atio quædam hyperphysica*, per quam peccator à Deo aversus, o... propter Verbum Spiritu Sancto, ad Deum convertitur, & ita per ... in Christum, remissionem peccatorum consequitur. Nullus au... motus, nulla mutatio, vel virtus, vel virtutis actus propriè appel... potest.

3. *Species habituum distinguuntur secundum species actuum. Et ideò,* Tertia, *... currit specialis actus laudabilis, ibi necesse est ponere specialem habi... tutis. Manifestum est autem, quòd in pœnitentia inveniatur specia... actus laudabilis, scilicet operari ad destructionem peccati præteriti, ... quantum est Dei offensa, quod non pertinet ad rationem alterius virtutis. ... necesse est ponere, quòd pœnitentia sit specialis virtus.* Thomas part. 3. ... q. 85. art. 2.

Respondeo. Falsum hoc, quòd pœnitere sit operari ad destructio... nem peccati præteriti. Nihil ad illam confert homo, suis actionibus ... peccatum destruere nequit, non habet se circa destructionem illam a... ... sed tantùm passivè; Deus solus est, qui peccatum non imputat, & ... ... destruit. Homo autem pœnitens nihil aliud agit, quàm ut do... leat, & per fidem Christi meritum apprehendat. Dolor autem est passio, non ... Credere non est operari propriè, sed apprehendere Christi meri... ... quod relationem, non actionem quandam absolutam indicat.

4. *Contrarium expellitur à suo contrario. Sed vitia expelluntur à* Quarta, *... ntia. Quare hæc vitiis est contraria; Nihil autem vitiis contraria... ... virtus. Ergò pœnitentia est virtus.*

Respondeo. Pœnitentia primò non expellit vitiositatem, sed rea... ... deoq; vitiis propriè non contrariatur. Nec enim est qualitas quæ... permanens; sed tantum motus, sive mutatio, vel translatio è sta... peccati & iræ, in statum justitiæ & gratiæ.

5. *Pœnitentia est quædam vindicta. At vindictam facere pertinet* Quinta, *ad justitiam. Ergò pœnitentia est quædam species justitiæ.*

Respondeo. (1) In pœnitentia vindictam ipsi non facimus, sed pati... ... magis. Pati autem vindictam, nō est species justitiæ. (2.) Deinde hîc non

 agi-

agitur de quacunq; justitia; sed de illa, quæ sit quæd m pr... virtutis materia, & offensæ divinæ commutatio.. ... præstari nequit, ideoq; illa etiam vindicta,quam pœnit... munt, justitiæ commutativæ titulum non meretur.

Plures objectiones habet *Gregorius de Valentia*, Tom... mam, disput: 7. quæst. 2. puncto 1. col. 1582. sed tamen leve... tiles, ut prolixiori responso indignæ sint. Nec enim ... *20. v. 21.* pœnitentia cum fide conjungitur, & quod æque ... liæ, præcipitur, inferri potest, quòd sit virtus. Sic qu... lam nominant *virtutem*, locutio. popularis est, non exq... curata...

QUÆSTIO III.

Num intentio bona quodvis opus reddat bonum & virtuosum?

Affirmant Pontificii. AFfirmativa non displicere videtur *Papistis*, qui multos ... tusq; veteres immutârunt, & contrà instituerunt novos, ... uno schemate; *quòd omnia ex bona intentione profecta fuerint*; quo ... tinet suffuratio calicis, peregrina lingua, regulæ monasticæ, & ...

Nos negamus. Nos autem paucis respondemus, quòd ad constitutio... virtutis Ethicæ; tùm præsertim operis Theologicè boni non suffi... bona intentio agentis; sed requiratur prætereà, ut in se sit ... ctum, cum lege vel naturæ, vel divinitùs præscripta confor... verum, debitumq; finem directum, quum bona opera non ... sed *adverbiis* judicanda sint, ut *Augustinus* loqui consuevit. Al... & opera ὁπωσδῆς mala possent per prætextum intentionis bonæ ex... ri, quum tamen non sint facienda mala, hac intentione, ut ev... bona. Qui verò ita dicunt & sentiunt, illorum κρίμα ἔνδικον ἐστι, *damnatio justa est*, Rom. 3. v. 8.

Nemo igitur suæ culpæ prætexat bonam intentionem, ... bonum finem, aut aliquod inde pronascens commodum: Ut verè bona e... niant, bona benè sunt facienda, quia ex bonis bona fiunt per se, ... lis per accidens. Quod justum igitur est, justè persequaris. N... furari, ut eleemosynam des alteri: Non fas est Medico, vulnera... proximum, ut benè illi faciat, vulnus inflictum curando. Non de... Judas Christum prodere, ut servaretur genus humanum: non ...

.. fiatres Josephum vendere, ut eveheretur in Ægypto: Ita Papistæ .. de..uerunt suffurari calicem in Eucharistia, ne qua sanguinis Chri... .. funderetur à Laicis: Non debuerunt excogitare purgatorium, .. Ch..stiani retinerentur eò facilius in officio: non debuerunt pere..nam linguam in sacra invehere, canonem mussitare & histrionicos ..tus inducere, ut religioni authoritatem conciliarent.

Quare quod Pharisæis, novos cultûs bonâ intentione excogitantibus dictum est à Salvatore; Idem Papistis, novis seculi nostri Phari.. reponimus, ex Matth. 15. v. 2. *Quare vos transgredimini mandata .. propter traditionem vestram? Frustra colunt me docentes doctrinam & mandata hominum.*

QVÆSTIO IV.

Num infideles opera moraliter bona possint producere, an verò omnia ipsorum opera sint peccata?

Per *infideles* intelliguntur omnes ii, qui extra Ecclesiam Christianam ..vunt, & fide verâ destituti sunt, ut *Gentiles, Turcæ, Judæi*, & similes. Opus autem ilud vocatur *bonum moraliter*, quod fit absque peccato vel cum quo nullum peccatum est conjunctum. *Primùm explicatur, Quid intelligatur per infideles, Et per opus moraliter bonum.*

Abeunt verò in diversas opiniones Papicolæ.

Gregorius Ariminensis in lib. 2. sent. dist. 26. quæst. 1. & dist. 41. quæst. un. art. 2. coroll. 3. contendit, omnem actionem ejus infidelis esse malam, qui simpliciter ignorat esse verum Deum; quia talis nequeat operari propter Deum summè dilectum, quum non cognoscat, Deum esse diligendum summè propter se, & reliqua propter ipsum.

Gregorius verò *de Valentia*, Tom. 3. disp. 1. quæst. 10. punct. 2. col. 483. D. scribit, contrariam sententiam esse habendam pro certa, scilicet, posse fieri à quibuscunq; infidelibus aliqua opera bona moraliter, etiamsi nec Deum verum cognoscant, & sive præcepta sint, sive non: additq; ita docere *Thomam, Durandum*, alios, quos inter etiam est *Bellarminus*, lib. 5. de Gratia, & libero Arbitrio, c. 9. contendens, posse hominem sine fide, cum auxilio spirituali, & etiam sine illo, bonum aliquod morale perficere, si nulla tentatio urgeat. *Post recensetur opinio Ariminensis, Valentiani,*

Nos paucis nostram de hoc problemate mentem aperiemus, quum minus rectè illam proponant adversarii, nobis tribuentes, quòd sine distinctione dicamus, *omnia infidelium opera esse peccata.* *Et subjungitur nostra,*

Duæ igitur positiones notentur, quibus sententia ... potest declarari.

Prior: Infideles possunt quidem opera ... do conformia; non a. verè ac Theologicè bona ...

Nam omne opus bonum considerari potest d... ter, vel ratione sui, quatenus convenit cum lege divin... vel ratione spiritualis attributi, quatenus Deo acc... tiam ac complacentiam spiritualem ab ipso resp... Pr... fideles opera quædam bona perficere possunt, juxta di... tionis, prout exempla satis attestantur. Nam honor parent... ralitas, justitia, quatenus cum lege congruunt, vel act... sunt; eatenus mala vel peccata esse nequeunt, quia forer i... *λικόν. Posteriori verò modo* infideles opera bona præstare ... nequeunt. Licet enim ipsorum actus virtuosi cum lege q... conveniant, & ita boni sint, Deoq; placeant general... ipsi sunt accepti specialiter, nec tali eos gratioso prosequitur ... cito, quo fidelium & renatorum actiones prosequi solet.

Ubi ostenditur, quòd infideles opera Theologicè bona præstare nequeant.

Caussa triplex est, 1. *Defectus gratiosæ inhabitationis Spiritus San...* Nam omne opus Evangelicè bonum, simul authorem habe... Sp... Sanctum; vel à tali perficitur persona, in cujus corde ha... Dei Spi... ritus ad bonum incitans, & vires perficiendi suppeditans. Infideles ... tem carent hac gratiosâ inhabitatione, sunt personæ in ... stitutæ, non in statu gratiæ; quam ob causam opera quoque ipsi... Deo gratiosè non adspiciuntur.

Ob defectũ gratiosæ inhabitationis S. S.

2. *Defectus fidei.* Sine hac impossibile est Deo placere H... 6. nimirum quoad beneplacitum speciale & gratiosum. Infideles ... tem carent fide salvificâ; Quî ergò vel ipsi, vel ipsorum opera D... cere, & sic Theologicè bona esse poterunt?

Ob defectũ fidei.

3. *Defectus veri finis.* Opus non tantùm debet esse bonum ... etiam debet benè fieri, siquidem non nominibus, sed adverbi... canda sunt bona opera. Non fit autem benè, nisi quod ad ve... nem dirigitur, nempè in gloriam Dei. Ast infideles, qui ... virtutes, plerumque non in Dei, quem ignorant, sed in su... am exercent gloriam, qui finis quum malus sit, totum opus ... nat, ut Deo specialiter placere nequeat, juxta verissimum a... *finibus judicandum est de actionibus.*

Ob defectũ veri finis.

Post-

Posterior: Opera infidelium, legaliter bona, certo respe- *Posterior.*
... sunt mala & peccata.

Non dicimus, quòd virtutes Ethnicorum absolutè, simpliciter & ... sed tantùm, quòd certo respectu, secundum quid, & per aliud ... peccata sint, id quod diligenter notandum, siquidem omnia Papicola... argumenta eò tendunt, virtutes istas non esse peccata per se & sim... ... quod ipsum facilè largimur. Addimus autem, quòd secun... quid, & aliquo respectu sint peccata. Est iste geminus, à *fine falso*, ... *nulla imperfectione desumtus.*

Nam 1. Quando infideles non dirigunt suas virtutes ad Dei glo... tum ipsum opus, licèt quoad externum actum videatur legi con... ... malum tamen est, & pro virtute vera haberi nequit. *Exempli* ... Si quis det Eleemosynam, hoc tantùm fine, ut gloriosus ipse ... in mundo, & laudetur ab hominibus; tunc erogatio eleemosynæ ... est bonum opus, sed malum, quia non fit benè, quum ad finem ve... ... non dirigatur.

2. Si maximè infideles in Dei etiam gloriam actus quosdam vir- *Discrimen inter opera bona infidelium & renatorum.*
... suscipiant, omnes tamen illi sunt peccata, vel cum peccatis con... ... propter imperfectionem, & legis transgressionem additam. ... infideles faciunt quidem aliquid, à lege quod postulatur; sed non ... faciunt omne, quia legem implere nequeunt, juxta rigorem præcepto... ... unde fit, ut in omni simul opere bono peccent, nō quidem, quate... ... aliud bonum, & quodammodo legi conforme est; sed quatenus imperfectum est, nec ita comparatum, prout lex requirit. *Exempli* ... Infidelis, quando diligit Deum, ut creatorem rerum omnium; ... ejus dilectio *partim* opus bonum; *partim* opus malum & peccatum est, diverso respectu. *Opus bonum* est, quatenus cū lege dilectionē Dei ur... ... quodammodo & ex parte congruit. *Opus* verò *malū*, *vel peccatum* quatenus illa dilectio imperfecta; vel quatenus Deus tantùm leviter, ... ex toto corde, nec ex tota anima, quod tamen lex requirit, diligitur. ... enim defectus, est transgressio legis, & per consequens peccatum.

Atq; hinc Lutherus etiam istud deduxit, quod renati quoq; in o... ... opere bono verè peccent, nempe ob imperfectionē additam, quia nec renati legem perfectè implere possunt. Maximum tamen discri... men est inter opera bona infidelium & renatorum. Nam (1.) *Illorum* opera sunt tantùm legaliter, *horum* v. sunt unà Evangelicè bona. (2.) *Illi* ... tùm aliqua & pauca, *hi* multa benè operantur. (3.) *Illorū* opera bona ob

ob imperfectionem additam sunt peccata mortali[illegible] vel [illegible] mortalibus conjuncta, quoniam meritum Christi [illegible] n[illegible] dunt, per quod aliàs teguntur nævi additi, ut no[illegible] nam; sed *renatorum* opera sunt quidem imperfecta etia[illegible], & [illegible] ta, sed venialia, quia imperfectiones ac defectus isti ab [illegible] meritum Christi fide apprehensum, ut minimè impute[illegible]tur, [illegible] natos iræ divinæ aut pœnarum reos constituant

Hisce distinctionibus observatis, facile est, tùm nost[illegible] menta vindicare; tùm ad objectiones adversario[illegible]m [illegible] operâ hîc supersedeo, partim, quia magis Theologica, parti[illegible] adeò necessaria est; quum ex dictis utrumque pateat. Si qu[illegible] plura velit, ille *part. 1. Phil. Sobriæ, sect. 2. c. 2. quæst. 3. & Pa*[illegible] de lib. art. c. 9. seqq. consulat.

QUÆSTIO V.

An plus sit facere bonum morale, quam servare præceptum?

Affirmat Bellarminus. AFfirmat *Bellarminus*, l. 5. de gratia & lib. arb. c. 9. col 7[illegible]8 B. i[illegible] scribens: *Sciendum est, non esse omninò idem, facere bonum m*[illegible] *& observare præceptum secundum substantiam operis. Pot*[illegible]*t enim ser*[illegible] *præceptum secundum substantiam operis etiam cum peccato; ut, q*[illegible] *co restituat depositum, ut illo ipse à furibus spolietur. At bon*[illegible]*m m*[illegible] *potest cum peccato fieri: proinde majus quiddam est, facere bonum m*[illegible] *le, quàm servare præceptum.*

Nos negamus. Sed procedit ille ex falsâ hypothesi, pro eodem sume[illegible]do ex[illegible]num *actum operis*, & *substantiam operis*, quæ tamen ut pars & tot[illegible] [illegible] ferunt. Nam ad substantiam operis requiritur material[illegible] & for[illegible]e. non secus atq; ad substantiam hominis requiritur corpus & an[illegible]ma, veluti materia & forma. *Externus operis actus*, est quasi mate[illegible] [illegible]ed *actus illius bonitas*, & cum lege conformitas, est quasi formale [illegible] ad quod finis etiam legitimus requiritur. Hinc ipse Philos[illegible]hus [illegible] laudat actum virtutis, nisi ex fine, si fiat τȣ̃ καλȣ̃ ἕνεκα, *lib. 4* [illegible] Qui ergò actum externum præstat malo fine, is non præstat [illegible]tiam operis. Quod confirmat ipse *Bellarminus*, sibi hac in parte c[illegible]rius lib. 5. c. 5. col. 766. lit. C. ita scribens: *Observatio secundum su*[illegible]*tiam operis requirit, ut sic præceptum observetur, ut peccatum non comm*[illegible]*tur.*

... non fiat homo reus ob præceptum non impletum. Falsum igitur est, ... secundum substantiam operis servare, esse idem, quod secun... externum actum servare. Nam præstans externum actum sine in... ...uditie, puritate cordis, & vera conformitate cum lege, semper ... reus, & peccat coram Deo, quia præceptum non implet, id quod ...emplo adducto cuivis conspicuum est. Nam qui reddit alteri de... ...dolosè, ut spolietur à furibus, is non observat præceptũ quoad ...ntiam operis. Præceptum enim non solùm jubet reddere deposi... ...d etiam vetat dolosè reddere, ne alter spolietur.

Quibus ita præsuppositis, ultrò patet, facere bonum morale non ...us quàm observare præceptum, siquidem ea observatio simul re... ...oc, ut nullum peccatum committatur, quod ipsum Bellarmi... ...t pro præcipua boni moralis conditione.

CAPUT IV.

DE VITIO VIRTUTI OPPOSITO.

QUÆSTIO I.

An & quale sit discrimen inter peccatum & vitium?

Bellarminus *lib. 1. de amiss. gratiæ, c. 1. col. 65. A.* ita respondet. *Est* *Bellarmi-* *...mitio animadvertendum, non esse idem peccatum & vitium.* Pecca- *ni opinio,* *...enim est nomen operationis malæ, quæ opponitur operationi virtutis: Vitium autem est nomen habitus mali, qui opponitur virtuti, ut virtus ha-...n significat.*

Verùm nos istam à Bellarmino allatam distinctionem minimè *Quæ refu-* ...bare possumus. *tatur,*

Nam (1.) vitium, (quam vocem nonnulli à vitando, quidam à *vi* *Ubi simul* ...ducunt quia consistit vitium ἐν τῇ ὑπερβολῇ, & cum impetu quodam *annotatur* ...tv...rtuti adversando) non semper notat habitum, sed sæpius etiam *etymolo-* ...n malum, & legi contrarium. Sic dicimus: *Otia dant vitia,* & no- *gia vitii.* ...unt versiculi:

Omne animi vitium tantò conspectius in se
Crimen habet, quantò major qui peccat habetur.

...i vocabulum vitii tàm actum, quàm habitum significare quivis intel-ligit. Hinc vitium in Ethicis virtuti opponitur, tàm quoad actus, quàm quoad habitus vitiosos. Imò & in actibus artis datur vitium, quando arti non respondet opus, quo sensu picturam aut Scripturam dicimus ...iosam.

2. Peccatum non est speciale no[illegible] tius est vocabulum generale, notans re[illegible] sit, sive actus, sive habitus. Aliàs sequ[illegible] scentiam originalem, defectus viti[illegible] & [illegible] non esse peccatum, quia non sunt ope[illegible] est generalis illa significatio, per ipsam [illegible] tradit *Junius* lib. de primo Adami p[illegible] inquit, *Latinis est quasi pecicare, sive p[illegible]* *bus; pro eo quod est pecudis modo lineas tr[illegible]* *Parad.*) *nimirum istas lineas, quas Deus hom[illegible]* *res hominem præcipitem, qui pecudis more extra [illegible]* *ruut pecudium & pecudiarum.* Quum autem non [illegible] lam; sed etiam per defectum & habitum pravum [illegible] divinæ lineas; hinc concludimus, quod peccat[illegible] mnem transgressionis modum innuens. E[illegible] quòd inter peccatum & vitium parum fi[illegible] vitii pro habitu aut qualitate permanente no[illegible] sicut etiam vitia naturæ notant quiddam permanen[illegible] perpetuum; sed idem vocabulum ad pravos a[illegible] frequenter adhibetur.

Et peccati.

Si ergò quiddam discriminis assigna[illegible] est, tunc [illegible] quòd differant, ut *generale* & *specia[illegible]* Na[illegible] quamvis *ἀνομίαν*; sed *vitium* in specie notat pravum h[illegible] oppositum. Omne igitur vitium est quidem una peccat[illegible] contrà, omne peccatum est vitium, si vox ea specialiter ac[illegible] malo habitu: quæ ipsa tamen differentia, uti diximus, non [illegible] & magis arbitraria, quàm in natura rei fundata.

Illud insuper notari potest, quòd vox vitii [illegible] ca, & vox *peccati* magis sit Theologica: Nam de vitiis [illegible] tis Theologi docent & differunt.

QUÆSTIO II.

Num omne vitium & peccatum oporteat esse voluntarium?

Pontificii affirmant.

POntificii affirmant, abusi dicto *Augustini*, quod legitur [illegible] relig. c. 14. *Usq; adeò peccatum voluntarium est ma[illegible]* *sit peccatum, si non sit voluntarium.* Hine illi *flosculi Pa[illegible]* [illegible] nihil aliud est, quàm actus humanus malus: quod autem a[illegible]

...is, habet ex hoc, quòd est voluntarius, *Thomas 1. 2. quæst. 71.* ...mur peccatum omne voluntariũ esse debere, *Gregorius de Va-* ...*6. quæst. 11. puncti. 1. col. 729.* Non est propriè contra legem, nisi ...est voluntarium. Neq; enim lex propriè datur nisi iis, qui ha-...m liberi arbitrii, *Bellarm. lib. 1 de Amiss. gratiæ, c. 1. col. 67. D.* Pec-...se requirit liberam voluntatem, nec potest intelligi, quo-...quid sit propriè peccatum, si non sit propriè liberum, *Idem lib.* ...*c. 7. col. 594. C.* Peccatum in se & distinctum non potest esse, ...volitum & intentum in se, *col. 595. A.*

...ec autem eo fine disputant, ut concupiscentiam, in renatis re-...peccatum non esse, adeoq; legem perfectè ab iis impleri posse, ...re queant.

Nos verò respondemus cum distinctione, quia vitium seu pecca-...derari potest *vel* civiliter & politicè, ut æstimatur in foro so-...ritualiter & Theologicè, ut æstimatur in foro poli. *Priori mo-* ...accipiatur, peccatum omne, quod attendit, & cui pœnas indicit ...s, unà esse voluntarium, non diffitemur. Sin autem *Theologicè* ...leres, juxta Scripturæ & ipsius Dei judicium; tum voluntarium ...; non est de peccati essentia, sed sufficit τὸ ἄνομον vel recessus à ...scripta, sive adsit, sive absit τὸ ἑκούσιον, vel voluntarium. *Nos distinguimus. Et voluntarium non esse de ratione omnis peccati,*

Confirmamus hanc thesin Theologicam

1. A Johannis silentio, qui peccatum per solam ἀνομίαν vel le-...gressionem definit, nec voluntarii ullo verbo meminit, 1. epist. ...4. quod non fecisset, si τὸ ἑκούσιον ipsam peccati constitutioné ingre-...r, quia scopus illius fuit, perfectum peccati ὁρισμὸν proponere. ...sub ἀνομίας vocabulo simul innui τὸ voluntariũ, mera erit prin-...itio, nec probare poterunt, quod assumunt. *Probamus, A Johannis silentio,*

2. A Pauli testimonio, qui affirmat, tùm de seipso, quòd faciat ...quod NOLIT, *Rom. 7. v. 15. 16. 19.* tùm de Galatis, quòd faciant, ...velint, *Gal. 5. v. 17* Jam si quoddam peccatũ à nolente vel non ...potest fieri; voluntarium non erit de ratione peccati, aliàs im-...retur contradictio. *A Pauli testimonio,*

3. A peccatis ignorantiæ & infirmitatis, quorum meminit ...*Num. 15. v. 27. 28.* & David, *Ps. 19. v. 13.* quale commisit Pharao, ...uxoré in conjugé postulans. *Gen. 12. à. 17.* Abimelech, *Gen. 20. v. 2.* ...*Act. 3. v. 17* Saulus, *1. Tim. 1. v. 13.* qui tamen actus non sunt boni, nec *A peccatis ignorantiæ & infirmitatis.*

 indif-

indifferentes; sed mali, Deoq; displicent, & per con[illegible]
tis haberi debent, unde Bellarminus ip[illegible] *lib.* [illegible]
quædam peccata committi ex infirmitate & [illegible]
nit peccatis ex malitia. Jam quæcunq; ἁμαρτία [illegible]
rantia & infirmitate, illa non est voluntaria. N[illegible]
scrimen inter peccata *infirmitatis & malitiæ* quippe [illegible]
gui solent, quòd hæc sint voluntaria, *illa* invol[illegible]
assensu; *illa* sine assensu, quoniam ibi volunta[illegible]
si transversa rapitur. Huc spectat illud *August.* [illegible]
qui nesciens peccavit, non incongruenter Nolens pe[illegible]

4. A peccato originis, quod prorsus negabitur [illegible]
peccatum est, nisi quod actu voluntarium, vel propr[illegible]
missum est. Nam labes originalis ante omnem vol[illegible]
planè inscios propagatur, adeò ut infantes ipsi sint [illegible]
v.9.23. c.5. v.12. naturâq; filii iræ, *Eph.2. v.3.* H[illegible]
Pontificii peccatum naturæ contra Pelagianos d[illegible]
hanc de voluntarii necessitate retinuerint hypothesin. Bellarm. [illegible]
amiss. gratiæ c.5. col. 91, D. scribit: *Peccata prorsus in[illegible]*
qui rectè judicare possunt, non venialia, sed nulla sunt. Subsum[illegible]
tum originis in infantibus est prorsus involuntarium, quia [illegible]
luntatis exercitio. Sequitur ergò nunc Pelagiana conc[illegible]
fantibus peccatum nullum sit.

Ubi simul ostenditur, quòd peccatum originis, prout in nos propagatur, non rectè dicatur voluntarium.

Non autem diffitemur, *Augustinum* originis quoque pec[illegible]
prout naturaliter propagatur, dixisse *voluntarium*, nempe [illegible]
non propriâ, sed alienâ. Nam *lib. 2. de nupt. & concupisc. c. 28* [illegible]
istud *voluntarium*, *voluntate primi parentis*, in quo omnes [illegible]
quem sequens *Bonaventura*, in 2. dist. 1. quæst. 1. peccatum [illegible]
luntarium esse ait, *non voluntate ejus, in quo est; sed vol[illegible] est.* Verùm censemus cum *Chemnitio* part. 1. Exam. pag. 89. ha[illegible]
stini responsionem, Pelagianis datam, magis subtilē & argutam [illegible]
veram & accuratam esse. Sequitur enim, quòd originis pec[illegible]
non in nobis, sed in Adamo tantùm proprie est voluntari[illegible]
iam in nobis sit, sed in Adamo tantùm fuerit peccatum pr[illegible]
ctum.

QUÆSTIO III.

Num vitia personalia quandoque propagentur in liberos?

Un-

Universaliter hoc negant Pontificii, ut *Lombardus*, lib. 2. dist. 33. lit. E. *Bonaventura*, d. dist. art. 1. quæst. 1. & *Bellarminus* lib. 4. de statu ... c. 18. qui expressè scribit col. 337. D. *Quod attinet ad culpam, ex-* ... *troversiam esse debet, unum tantùm, hoc est, primum primi parentis* ... *atum ad posteros carnali generatione transmitti.* *Universaliter negant Pontificii.*

Nos distinguimus (1.) inter *peccata actualia & habitualia. Illa* ... transeant, propagari nequeunt; *hæc* autem, quum qualitates permanentes sint, quodammodo transmitti possunt. (2.) Inter *ipsos* ... *acquisitos*, & inter *semina eorum*, vel propensionem ad istos. *Ipsi* ... vitiorum habitus totaliter non transfunduntur, semen ta-... & pronitatem quandam liberis ingenerari dicimus. (3.) Inter *id,* ... *semper, ac ordinariè*; & inter *id, quod fit aliquando.* Non statui-... quòd à parentibus vitiosis semper propagentur vitiorum semina ... os, quum experientia testetur contrarium, siquidem Reges opti-... echias & Josias, ex pessimis parentibus fuêre prognati: Nonnun-... tamen id contigit, idcoq; universaliter negari non debebat. Ra-... nes has proferimus. *Nos distinguimus.* *Et aliqua parentum peccata propagari nonnunquam ostendimus.*

I. A testimonio experientiæ.

Confirmat hæc sæpius, quòd à malis parentibus mali generentur ... i, non tantùm quoad malitiam originalem, quæ communis, sed ... m quoad majorem pronitatem ad hoc vel illud vitium, quæ inæ-... s. Ut enim propensiones ad certos corporis morbos, trahuntur ... nquam à parentibus, veluti calculosos à calculosis, leprosos à ... is, nasci videmus: sic etiam propensiones ad certos animi mor-... el semina vitiorum personalium haut infrequenter trahuntur à ... ibus, unde fit, ut avari ab avaris, libidinosi à libidinosis, rapaces ... acibus gignantur. *A testimonio experientiæ.*

II. A testimonio Scripturæ.

Nam Exod. 20. v 5. minatur Dominus, *se visitaturum iniquitatem* ... *filios in tertiam & quartam generationem.* Fit hoc ideò, quia ... raro imitantur iniquitatem Patrum: Cujus imitationis fun-... entum hæret in transfusione pravarum propensionum. Nisi enim ... a, vel peccatorum personalium semina unà propagarentur, neq; ... am facilè sequerentur vestigia Patrum; neq; Deus visitaret pecca-... tertiam & quartam generationem. *A testimonio Scripturæ.*

Non possum autem, quin hac occasione adscribam ineptias scho-lasti-

Ubi notatur insulsa scholasticorum commentatio supernotatur c. 20. Exodi. last. eorum super allegatum locu[illegible] negligentes, ad allegorias confugiu[illegible] & [illegible] ne ita differunt, memorante *Lombar*[illegible] *nobis esse dicunt*, levem punctum sensi[illegible]am, [illegible] *stionis vel cogitationis*. Filium verò, *si cogitatio* [illegible] *confensus & delectatio mulieris*: Nepote[illegible] *conceperis, opere compleveris, vel compl*[illegible] *sensus viri, sive patratio peccati*. Pronepote[illegible] *sed in eo glorieris*: & hæc est quarta regenerati[illegible] *sed quarta dicitur, quia quarto loco a primo m*[illegible] *meratur. Deus ergò primos & secundos stimulos*[illegible] Propatheis *vocant, sine quibus nullus hominum est*[illegible] *naliter: sed si cogitata quis facere decreverit, & qui*[illegible] *rit, quæ sunt mortalia peccata, & tertia & quarta*[illegible] *dum verò, ut ait* Hieronymus, *quòd primus pullus*[illegible] *tur aeternaliter à Deo, illud de Gen. c. 9. affirmandu*[illegible] *vit, irridens nuditatem Patris, & sententiam non*[illegible] *accepit*. Maledictus Chanaan, servus erit fratrū [illegible] *est, ut Pater peccaverit, & filius punitus sit?* [illegible]

Notet hîc benevolus lector (1.) [illegible] elucentem, quòd clarissimum textum alle[illegible] obscurârunt, imò corruperunt. (2.) *Err*[illegible] quòd [illegible] motus malarum cogitationum sint pecca[illegible] per natura[illegible] lia, nec æternam mereantur pœnam, quum tamen [illegible] lis etiam sunt isti stimuli, damnationis reatum a[illegible] *nem ineptissimam*, quòd Cham quidem peccaverit, sed [illegible] lius Canaan punitus fuerit, quum tamen & maledict[illegible] mum, & deinde totam ejus posteritatem spectaver[illegible]

A testimonio Patrū.

III. A testimonio Patrum

Nam *August*. in Enchirid. cap. 46. ita s[illegible]bit: *P*[illegible] *catis parvulos obligari, non solum prim orum* [illegible] *quibus ipsi nati sunt, non improbabiliter dicitur*. I[illegible] repe[illegible] sus Jul. c. 2. Et consentit *Gregorius* lib. 15 Mo[illegible] Epist. 86. ad Nicetum.

Bellarminus quidem excipit [illegible] Patres [illegible] *municatione pœnæ, non de contagione culp*[illegible] sed (1.) verba ipsorum [illegible]

...æsertum *Augustini* cap. 46. & 47. Enchiridii, (2.) si filii parti... ...re ...tum pœna, participant etiam de culpa, quod non d ffi... ...*rminus*, dum docet, ideò peccatis parentum obligari & puni... ...oniam illa imirentur. Hæc autem imitatio trahit ortum non ex ...ibero filiorum imitari volentium arbitrio; sed simul ex na... & ...parentibus transfusa ad certum vitii genus propensione: Un... ...*ardus* ipse sibi hac in parte contrarius lib. 2. distinct. 33. K. scri... ...*eo puniri filios, quia peccaverunt Patres; sed quia eis similes, ha... q...odam modo Deum oderunt.*

Objectiones Bellarmini.

Simulq; respondemus ad objectiones Bellarmini.

...am infirmæ sunt illæ & ineptæ, ut vix ullo responso indigeant; ...ertamen illas & velut ἐν παρόδῳ percurremus.

1. Allegat *c. 5. ad Romanos*, ubi *per unius hominis inobœdientiam in...* ...*ntur constituti*, & Adamus nominatur *forma futuri*, id est, Chri... ...lus omnem suam posteritatem reparavit, sicut Adamus solus ...m ...am posteritatem perdidit. Hinc infert col. 338. B. *Si peccata ...um primi parentis, sed aliorum etiam per generationem traheremus, ... Adam rectè diceretur forma futuri, neq; Christus rectè diceretur ... homo.*

Respondeo. Nulla inest huic argumento consequentia, quia licet ...nunq...à semina certorum personalium vitiorū propagentur, ma... ...men Adamus forma futuri hominis, quia ille solus totum genus ...um suo peccato infecit & perdidit. Parentes autem mali nec o... ...nec semper, nec in totum genus humanum sua vitia transfun... ...quod ad discrimen constituendum sufficit.

2. Citat *nonnullos Patres*, qui testantur, *peccatum, quod nascendo ...us, esse originale, & præter hoc nullum dari infantibus:* Unde infert: ... *personalia per generationem non propagari.*

...spondeo. Loquuntur Patres de illo, quod fit communiter & ...o, quo sensu solum originale peccatum parentes ingenerare fa...mus: Hinc tamen minimè inferendum, semina personalium vi... ...ne quidem aliquando in liberos transfundi, quum suprà pro... ...fuerit contrarium.

3. *Si Adam non peccâsset, transmisisset quidem ad posteros justitiam ...alem, quæ non tam ipsi, quam toti naturæ in ipso data fuerat: non ...tr...n misisset dona sua personalia, sapientiam, prudentiam, acqui... ...tutes, & id genus alia.* Igitur *ratio postulat, ut non transmittat etiam*

Temperantia.

jam peccata sua personalia, sed illud duntaxat ... nali privatus fuit, quod natura peccat... a ...

Respondeo, (1.) Antecedens adhuc ... probatum est. (2.) Posito illo, tamen ... tia personalia ratione sui, ordinariè & ... tem neq; semina illorum, & quidem aliquando ... nequaquam inde sequitur.

4. *Experientia docet, sæpè viros adm... modum bonos, hoc est, ab ineunte ætate pr... Achaz enim & Amon Reges deterrimi, fi... siam, qui & viri optimi, & Reges præstantissimi ... narrantur.* At *si vitia parentum omnium tr... certè parentum vitiis Ezechias & Josias saltem ... vitia funditus eradicari potuissent.*

Respondeo. Hæc objectio non tangit sco... bat, quod probandum erat. Fatemur ipsi non ... transire ad proles, id quod exemplis Ezechiæ & Josiæ ... hinc tamen nulla omninò vitia, vel vitiorum semina ... pagari liberos, nequaquam sequitur, qu... m ipsa exper... rium testetur.

CAPUT V
DE TEMPERANTIA.
QUÆSTIO I.

An vera tùm demum sit temperantia, verum ... quis semel duntaxat per diem comedat?

Pontificiorum opinio.

ITa videtur *Pontificiis*, qui propterea tempore jejunii ... ctionem vel comestionem per diem severè pro... bent.

Thomas 2,2. quæst. 147. art. 6. *Dicendum quod ... institutatur ad concupiscentiam refrænandam, ... vetur. Ad hoc autem sufficere videtur unica comestio, ... & naturæ satisfacere, & tamen concupiscentiæ aliquid de ... do comestionum vices. Et ideo Ecclesiæ moderatione statutum est, ut ... die à jejunantibus comedatur.*

Lessius lib. 4. de virtut. Cardinal. c. 2. dubit. 2. *Requiritur ... ge ad verum jejunium) abstinentia plurium refectionum, ... tium diei naturalis non nisi semel corpus cibo reficias.*

...militia habet *Gregorius de Valentia* Tomo. 3. disp. 9. quæst. 2.
... 3. & *Bellarminus* lib. 2. de bonis operibus in part. c. 1. & 2.
...ostra verò sententia breviter hæc est: *Nos respõ-*
...*vera quoad cibum & potum temperantia, consistit in modera- demus,*
...*rum usu.* Hinc qui per diem bis comedit, & moderatiùs, *Quòd vera*
...ille, qui semel tantùm comedit; laudem temperantiæ huic *temperan-*
... Licèt enim videatur plus assumere, qui duabus vi- *tia consi-*
...comedit, quàm is, qui unâ; non tamen est hoc perpetuum, *stat in mo-*
...s fit, ut aliquis semel plus voret, quàm alius duabus vici- *derato usu*
... Non igitur tàm ex numero, quàm ex modo comestionis de *cibi & po-*
...mperantia judicari potest & debet. *Plato* quidem in episto- *tus.*
... amicos *Dionis* scribit, *impossibile esse, ut prudentia sit apud eos,*
...*diè bis saturi fiunt*; quia verò non de aliquali refectione;
... saturatione vel impletione ventris loquitur; nequaquam
...igendum est, quòd nemo possit fine læsione temperantiæ
...er diem comedere. Nam verè temperans, quoties comedit,
...quam ita comedit, ut ventrem prorsus repleat, & planè satur
... sed semper aliquem adhuc cibi appetitum retinet, quia non ad
...tatem, sed ob necessitatem comedit. Hinc gemina refectio,
...oderata sit, magis & virtuosa & fructuosa est, quàm una per
... comestio, si hæc cum immoderatione & ventris impletione fit
...cta. Nam calor nativus continuè agit in partes corporis,
...m aliquas absumit, quæ per assumtum nutrimentum resti-
...bent. Ista verò restitutio & corporis nutritio fit rectius & ex-
...us, si bis de die cibus sumatur, in quantitate justa & conve-
...e, quàm si semel capiatur in quantitate nimia, ventriculum
...aque vires penitus obruente. Nam ibi usus cibi, quia cre-
...r, est moderatior; hìc autem propter appetitûs vehementiam
...que immoderatior, ideoque ibi nutritio fit paulatim & suc-
...e, hìc subitò, & veluti cum impetu.

...II. *Jejunium propriè notat abstinentiam ab omni cibo & potu, qui Quòd je-*
...*suo tempore assumi solet.* Unde largimur facilè, illũ verè non jeju- *junium*
...,qui bis per diem comedit, quàm primũ n. comedit, jejunii natura *propriè*
... cessat. Hinc Judæi soliti sunt jejunare usq; ad vesperam, ante *notet ab-*
... tempus nullũ gustârunt cibum & potũ, quæ sola est vera jejunan- *stinentiam*
... deoque si jejunium sit indicendum, omninò prohibenda erit *ab omni*
...na per diem, & aliàs consueta comestio; Sed erit ea vel diferen- *cibo & po-*

 da us- *tu.*

da usque ad vesperam, si per diem, vel plures [illegible] diutiùs jejunandum sit.

Quòd jejunium Papisticũ non sit verum jejunium,

Quod verò attinet jejunium Papisticum, [illegible] stitui solitum, licèt una tantùm p[illegible] die[illegible] ti, minimè tamen illud verum est jejunium, [illegible]

1. Quia concedunt assumtionem panis & vini ante ordinariam comestionem.

Nam 1. *Concedunt assumtionem tum ali[illegible] tum vini ante ordinariam comestionem.* [illegible] loco d. col. 212. A. *Non [illegible] solare ha[illegible] vel ante, vel post illam refectionem [illegible] consuetudinem saltem jam à multis tempor[illegible] assumtio[illegible] Neque n, qui vel ante vel post illam refectionem [illegible] non per modum nutrimenti; sed vel ad praegustandum [illegible] dicamenti, ut electuaria; vel per modum cujusdam [illegible] tivi, ne quis postea notabiliter viribus deficiat [illegible] sam, pauxillum aliquid sumunt.* Quale autem qua[illegible] jeju[illegible] sedere ac bibere inter jejunandum licet? [illegible] certè in [illegible] sito dicit, qui se jejunare dicit, & nihilominus edit bibitque. [illegible] tur etiam hypocritica ista distinctio, edere *non per mo[illegible]*, sed *per modum praeservativi.* An verò talis praeservatio non est [illegible] tio? Nec enim aliter contra virium defectum [illegible] vari possumus, quàm per nutritionem. Et hoc pacto [illegible] hypocrita, licèt multùm assumat, sese poterit excusare, [illegible] per modum nutrimenti; sed per modum praeservativi. [illegible] jejunium Papisticum esse meram hypocrisin, quâ per fictas [illegible] distinctiones Deo & hominibus illudunt. Adde hoc, [illegible] non benè constent. Nam quando asserunt, Eucharis[illegible] jejunantibus esse porrigendam; tum jejunium per omni[illegible] stinentiam ab omni cibo & potu definiunt, adeò quidem, [illegible] scribat 2. 2. quaest. 147. art. 6. *Jejunium solvi per qu[illegible] post quem non liceat Eucharistiam sumere.* Quum autem [illegible] quadragesimali verba faciunt, tum laxissimè illud [illegible] nimè solvi putant, per assumtionem panis viniq; [illegible] abstineatur, quae duo conciliari nequeunt. Si enim verum [illegible] illum tantùm est, quando ab omni cibo potuq; abstine[illegible] non verum erit illud, quando ab omni cibo potuque no[illegible]

2. Quia permittũt

II. *Permittunt comestionem ordinariam statim circa* [illegible] Olim quidem constitutum erat, horâ demum nonâ, [illegible] permitti-

De Temperantia. comestionem ordinariam. statim circa meridiem.

meridianâ, quâ Christus expiravit, cibum sumere, unde *Thomas* 2. 2. quæst. 147. art. 7. *Ut jejunantes circa horam nonam cibum sumant,* ... *inter est constitutum.* Et *Bellarminus* lib. 2. de operibus in part. col. 1406. C. *Unam refectionem, eamque Cœnam esse debere, non prandium, quum jejunio datur opem, facilè probari potest*; Et hoc ipsum probat exemplis Judæorum, usq; ad vesperam jejunantium, testimonio Patrum, & praxi primitivæ Ecclesiæ. Idem Col. 1407. C. ait: ... *quo intelligimus, horam nonam esse tempus solvendi jejunii ordinarii; ... quadragesima verò expectandam esse horam tardiorem.* Ibidem lit. D. ... *mè colligitur, non satis esse ad jejunandum, ut quis tantùm semel ... cibum, nisi etiam tardâ horâ illum capiat, ut ea refectio Cœna, non ... dium dici possit.* Col. 1408. D. *Apud Veteres inauditum est prorsus, ... te horam nonam, quæ est tertia post meridiem, jejunium quodcunque servatur.* Imò peculiaris de hoc tempore habetur constitutio in Canonico, petita ex Concilio Cabilonensi, (Thomas 2. 2. quæst. ... art. 7. vocat *Chalcedonense*, sed falsò) nimirum part. 3. decreti, ... act. 1. cap. 50. Solent, (non 48. uti vitiosè citatur in margine ad Thomam) *Solent plures, qui se jejunare putant in quadragesima, ... ut signum audierant, ad horam nonam comedere, qui nullatenus jejunare credendi sunt, si antè manducaverint, quàm vespertinum celebretur officium*: quod ipsum, notante Thoma, quadragesimali tempore *post nonam dicitur.* Hæc quidem antiqua fuit consuetudo & ... stitutio; sed nunc in Papatu omnia nova facta sunt. Non enim ... pius jejunant usque ad tertiam pomeridianam, sed cibum capiunt statim post undecimam. Ita enim *Lessius* scribit, l. d. numer. 12. *Ad jejunium requiritur certa refectionis hora. Hæc ex consuetudine jam ... recepta, est circa meridiem.* Numer. 13. *In multis monasteriis ex ... legio vel consuetudine receptum est, ut sesqui horâ vel amplius ante meridiem in jejunio prandeant.* Notate phrasin: *Prandere in jejunio, ... non jejunare inter jejunandum.*

Et ibidem addit, *notabilem anticipationem. V. G. per unam vel duas horas, esse peccatum quidem, sed suâ naturâ veniale, quia non violet substantiam jejunii, quæ solùm in duobus sita sit, in abstinentia ciborum vetitorum, & abstinentia secundæ refectionis* (quum tamen *Bellarminus* tertiũ ... dat, lib. 2 de bonis operibus, c. 1. col. 1406. A. nimirũ, ut una illa refectio sit Cœna, non prandium) *nullatenus verò peccatum esse, si justa aliqua causa subsit, V. G. si inter eundum; si hospites dimittendi.* Vasquez, col. 2129. B. C. *Usu*, inquit, *& consuetudine communi*

receptum est, ut liceret sumere refectio[illegible] [illegible] vus, secundum locorum consuetudinem, [illegible] tionem, ut inquit Cajetanus in *summ[illegible]*, [illegible] *tur etiam Thomas, art.* 7. Egreg[illegible] usque ad undecimam, vel tantum usque a[illegible] si ineundum iter, vel hospites dimittendi, vel al[illegible] quis cibi cupidus facile poterit prætendere. O [illegible] & verè grossam crassamque æstimationem [illegible] rum Deo, hominibusque illudi, si quis d[illegible] am ante undecimam diei horam cibum no[illegible] hîc Wittebergæ perpetuum observamus jejunium, [illegible] citius prandere consuevimus, quam circa meridi[illegible]

Ubi simul annotatur Ecclesiæ Romanæ mutatio in deterius.

Ulterius autem notetur hâc occasione, ([illegible] *Romanæ mutatio in deterius.* Primis seculis [illegible] vesperam, quod verum devotumque fuit jejun[illegible] seculis, & adhuc tempore Thomæ jeju[illegible] tertiam; ubi devotio, & jejunandi ratio fuit [illegible] autem tempore cibum statim circa meridiem vel [illegible] capiunt, fatente ista omnia *Valentiano*, l. d. atque ita [illegible] ratio protsus expiravit in Papatu, & nihil nisi nud[illegible] illusione Dei & hominum remansit.

Pontificū & Pontificiorum dissensio.

2. *Summa Pontificum & Pontificiorum dissentio* P[illegible] tifices pronunciârunt è cathedra, jejunandum esse usq[illegible] nec eum jejunare rati sunt, citius qui comederet. Sc[illegible] *mas*, hoc tempus esse convenienter constitutum, quoni[illegible] addat supra communem consuetudinem, ita tamen, [illegible] non multùm natura gravetur; & quoniam conveniat [illegible] sionis Christi, quæ completa sit horâ nonâ, quando [illegible] pite tradidit Spiritum. Sequentes autem, & hodierni [illegible] tenent contrarium, & si non imperant, tamen permittu[illegible] pore solennis jejunii post undecimam statim capiat[illegible] Q[illegible] si verò tertia est demum tempus conveniens, juxta *T[illegible]* que undecima erit tempus non conveniens: Aut si utram[illegible] ram ratione diversorum seculorum & hominum dicu[illegible] venientem, uti respondet *Bellarminus*, lib. 2. cap. 2. col. 14[illegible] [illegible]ent differentiam prisci nostrique temporis, & proferant ca[illegible] [illegible]m, cur jam tempore jejunii permitte[illegible] sit conve[illegible] unde[illegible]

...am, nec differenda usque ad tertiam, vel ad vesperam. Vi-
...n, nihil solidi ab ipsis proferri posse, causamque non
...iam, quàm veteris disciplinæ Impatientiam, ut ita suis je-
...nihilo aliud agant, quàm hypocritas; siquidem videri volunt
...e, & nihilominus tàm citò assumunt cibum, atque alii, quos
...unare asserunt. Bellarminus quidem hanc affert diversita-
...nem; quia *olim prandium ordinariè sumtum sit circa duode-
...im, quod nunc sumatur circa nonam; ideoq; si tempore jejunii su-
...circa duodecimam; tribus horis serius atque alio tempore, ad re-
...n corpus nos accedere*, col. 1410. A. Sed falsa est hypothesis,
...horâ nonâ capiatur prandium ordinariè. In nostra sanè Sa-
...a id minimè usitatum est, ideoque ut antea dixi, si cibum
...meridiem non capere est jejunare, ut dicunt Papistæ; tum nos
...ani singulis diebus adeoque crebrius jejunamus, quàm Pon-

3. *Mira & misera responsio Thomæ, ad quandam objectionem*. *Mira responsio Thomæ ad quandam objectionem.*
...ordine prima est, 2. 2. quæst. 147. artic. 7. & sic ab ipso forma-
...: *Videtur, quòd hora nona non convenienter taxetur*, (ne offen-
...is verbo barbaro à taxa derivato) *ad comedendum bis, qui jeju-
...te Status enim Novi Testamenti est perfectior, quàm status Vete-
...estamenti. Sed in Veteri Testamento jejunabant usque ad vespe-
...ram. Dicitur enim Levit. 23.* Sabbatum est, affligetis animas vestras.
...*postea sequitur:* A vespere usque ad vesperam celebrabitis Sabbata
...*ta. Ergò multò magis in Novo Testamento jejunium debet indici
...ue ad vesperam.* Sed nunc audi magistrale & Angelicum Angeli-
...doctoris responsum, quod sic habet: *Ad primum dicendum, quòd
...tus Veteris Testamenti comparetur nocti, status vero Novi Testamen-
...diei, secundum illud ad Rom. 13.* Nox præcessit, dies verò appropin-
...vit. *Et ideò in Veteri Testamento jejunabant usque ad noctem; non
...tem in Novo Testamento.* At vos

Auditum admissi, risum teneatis Amici.

Si usque ad noctem in Veteri Testamento jejunandum fuit,
...a ibi fuit tempus noctis; Ergò, planè non licebit in Novo Testa-
...ento usque ad noctem jejunare, quia jam planè non est tempus
...noctis, sed tantùm diei, quod per jejunium usque ad noctem muta-
...ritetum in tempus noctis, & Veteris Testamenti. Cur igitur
...bit *Bellarminus*, col. 1410. C, *Fatendum est, melius facere illos, qui*

 more

more veteri non ante horam nonam; & in Quadra... sperant cibum capiunt? Idem est, ac si diceret, M... ex die noctem faciunt, & lucem Novi Testamen... Testamenti commutant, siquidem vera sit ista Thoma... ram tamen oportet illam esse, quia *Papa Innocentius ... Thomæ sectatorem à veritatis tramite unquam devia... gnatorem semper de veritate suspectum fuisse.*

3. *Quia permittũt comestionē in prandio usq; ad satietatem.* III. *Permittunt comestionem in prandio, usque ad ... etatem*; & nihilominus docent, tales extreme ... bibant comedantque immoderate, ipsâ jejunare, im... nio aliquid mereri, modò à cibis vetitis, & à secunda re... stineant. Ita enim scribit *Lessius* loco d. n. 10. *Etiamsi qu...* (ut nutriat) *utatur, & immoderatè, non violabit præceptum ... nio, & si contra temperantiam peccet.*) Et paulò pòst: *... anus) voluntariè abstinet à cibis vetitis, & à secunda r... pro... Ecclesiæ præceptum, meretur, quod meritum non ei ... vel potius non servet debitam moderationem* Nova hæc ... hypo... & lusio: Quis enim sanæ mentis compos illum jejunare ... trem variis cibis, multoque vino replet, licet à carnibus & secunda re... fectione abstineat? Quis plenum & saturatum ventrem h... jejuno ventre? Ita mercenarii & rustici nostri ... in tabernis cerevisiariis, ubi pane & halecibus contenti sunt, ... nibus sese brevi temporis spatio ita replent, ut secundæ ... & cœnæ facilè obliviscâtur. Thomas olim multò devotior fuit, atq; ... hodierni Jesuwitæ, quia scribit, q. d. art. 6. *Si quis immoderate potu utatur, potest peccare, & meritum jejunii perdere: sicut etiam si immod... ratè cibum in una comestione assumat.*

4. *Quia permittũt crebram potus sumtionem.* IV. *Permittunt crebriorem potus sumtionem.* Ita enim dicit *Thomas*, art. 6, in respons. ad secundum: *Non intendit Eccl... interdicere abstinentiam potus, qui magis sumitur ad alterationem corporis, & digestionem ciborum assumtorum, quam ad nutritionem, licet ... modo nutriat. Et ideò licet pluries jejunantibus bibere* Valentianus T... 3. disputat. 9. quæst. 3. punct. 3. col. 2125 A. *Non censentur violare le... nii, qui vel ante, vel post illam refectionem bibunt etiam vinum. Nam ... per consuetudinem saltem jam à multis temporibus receptam li... Lessius l. d. n. 10. Ex his infertur, potus sumtionem crebriorem non ve... quia potius ordinatur potus ad cibi per corpus distributionem ...*

...rium, quam ut per se corpus alat. Hinc iterum apparet, jejunia ...arum mera esse ludibria. Si enim quis maximè tantùm semel ...d usque ad satietatem; si tamen crebrius bibat, num illum ve... nare putabimus, & ita quidem, ut tali jejunio suam Deo decla... ...nitentiam, eumque ad commiserandum moveat? Deinde prin... ...um petunt, quando potum, præsertim vinũ non nutrire asserunt, ... quod tum Physicorũ regulis; tum ipsi experientiæ adversatur.

V. *Permittunt cœnam aliquam, eamq; nominant collationem vel* ...*nculam.* Ita enim scribit *Lessius* loco d. n. 11. *Excusantur sumen-* ...*unculam vespertinam, etiamsi id faciant, non solùm ne potus no-* ...*olim; sed etiam alendi causâ, & absque potu, quia consuetudo per-* ... Et *Valentianus* col, 2125. B. *Neque ei,* (censentur violare legem ...) *qui aliquid panis vel fructuum accipiunt in collatione (ut vocant)* ...*eri, etiamsi id accipiant non solùm per modum medicinæ; sed etiam per* ...*alicujus exigui nutrimenti, suffragante consuetudine.* Num autem ...est unicâ refectione contentum esse? Sanè qui primùm circa me... ...em, pòst vesperi comedit, is utique non jejunat, nec semel tantùm ...edit, licèt de carnibus nihil accipiat. Aliàs primi parentes no... ...erpetuò jejunâssent, quia solis terræ fructibus eos contentos fuis... non pauci opinantur. Quare, si unica tantùm refectio ad essentiam ...unii necessaria est, ut Papicolæ affirmant, ultrò sequitur, eorum je... ...um esse nullum, sed meram hypocrisin, quia per diem jejunii suis ...ibis reficiuntur, semel in meridie, ad plenam usque ventris re... ...onem; pòst vespertino tempore, quando suas, ut loquuntur, col... ...nes instituunt, & de vino, quantum placet, assumunt.

5. Quia permittũt Cœnam aliquam.

Certa igitur ex his omnibus est conclusio, quòd Romanenses mi... ...e jejunent, licet de suo multùm glorientur jejunio, & unicã tan... ...m refectionem concedere videantur.

QUÆSTIO II.

Num ab esu carnium abstinere, sit verè ac propriè jejunare?

Affirmativam tenent omnes *Papicolæ*, quibus jejunare nihil est aliud, quam ab esu carnium abstinere. Ita enim *Thomas* scribit, ...q. 147. art. 8. *Quum jejunium ad reprimendas carnis concupi-* ...*ntias sit ab Ecclesia institutum, sunt convenienter jejunantibus carnes, la-* ...*et ova prohibita.* Bellarminus, lib. 2. de bonis operibus, in par. ...ap 5 col. 14.7. B. *Probandum nunc superest, ad rationem jejunii absti-* *nentiam*

Affirmant Papicolæ,

nentiam á certis cibis, & à carnibus potissimum p... Gregorius de Valentia probare contendit Tom... part. 2. col. 2110. D. *rectè institui & usurpari ... Ec... abstinentiam à quibusdam cibis, scilicet à carnibus, o... atque adeò cum quodam delectu ciborum.* ... Cardinal. c. 2. dub. 2. *Cibi, à quibus (* tempore je... *sunt imprimis carnes vulgò dictæ, nempe ut carnes d... bus.* Toletus de instructione Sacerdotum lib. 6. c. 2 ... *substantiam ciborum abstinere oportet à carnium su... ciniis, quæ ex lacte fiunt. Ista enim sunt, quæ carne...*

Nos negamus, Et rationes afferimus. Nos autem statuimus, quòd ab esu carnium ab... terea pisces, aliosque cibos etiam lautiores comedere ... bibere, nihil minus sit, quàm verum, proprieq... nium, id quod probamus,

1. A nominali definitione jejunii. I. A nominali definitione jejunii. ... *vacuitatem vel abstinentiam ab omni cibo*; unde scribit ... 6. orig. c. ult. *Jejunium est parsimonia victus abstinentia ... cui nomen est inditum ex quadam parte viscerum tenui semper & ... cua quòd vulgò* jejunium *vocatur. Unde jejunii nomen ... rivatum, quod sui inediâ viscera vacua & exinanita existit* ... verò dubitari possit, annon intestinum jejunum, ab ... voce denominetur, ex illa tamen etymologia pate..., ... vocabulum Isidorus primò inediam, & ab omni cibo ab... notare arbitratus fuerit.

Apud Græcos νηςεία nominatur, à particula privat... & ... ἀπὸ τῦ ἐσθίειν, quod est comedere, unde νηςεία Latinè vertitur ... vel ἀπὸ τῦ ςένομαι, quod est validum & firmum ... Quia e-nim jejunio robur corporis imminuitur; hinc νηςεία ...

Hebræi utuntur voce צום, à radice צום quæ signi... gere & emulgere, quia per abstinentiam à cibo vires ... fuguntur. Aliquando describitur per afflictionem, a... ענה vel ענה afflixit, quia comestionis intermissio, est quæda... ris afflictio, unde *Flacius* ab Hebræo ... Latinam je... ob quandam literarum cognationem deducit, *parte 2.* ... *6. pag. 306.*

Ex quibus tale nunc argumentum formo. *Si je... pro-...*

...ab omni cibo abstinere; sequitur, Papistas minimè jejunare quando pisces, aliosque delicatos cibos comedunt, licèt à carnibus abstineant. *Verum* est prius, uti ostensum. *Ergò* & posterius. *Consequentia* negari nequit, quoniam aliquos, & quidem sanos comedere cibos, non est ab omni cibo abstinere, ideoq; nec jejunare, quia vox hæc primò abstinentiam ab omni cibo denotat.

II. A consensu omnium rectè sentientium. Nemo sanus jejunare dicet, qui variis, lautisque cibis utitur, & vinum largiter, licèt carnes haut comedat. Nec enim simul & semel esca cibi possunt comedi. Tametsi ergò quis ab esu carnium abstinet, tamen aliis lautitiis, multoque vino ventrem distendat, num verè proprieque jejunare putabimus? Et nihilominus tàm insunt Romanenses, ut toti mundo persuadere audeant, sese ἀληθῶς jejunare, quando delicatis piscibus, aliisque cibis optimè conditis, vinoque generoso suos replent stomachos, si modò à carnium esu abstineant. Sanè hoc est cum ipsa ratione insanire, & contra communis sensus principia, consensumque populi disputare. In jejunio verò ventrem oportet esse vacuum: Sed in jejunio Papistico venter est plenus, licèt non carnibus, tamen aliis cibis. Quis ergò ipsos verè jejunare diceret? Merus fucus, & inanis deceptio est, non verum jejunium. 2. *A consensu omnium rectè sentientium.*

III. A perpetuo Scripturæ usu. Quotiescunque illa mentionem facit jejunii, semper innuitur totalis abstinentia ab omni cibo, per quam corpus quodammodo affligitur, & anima humiliatur. Vide loca *Levit. 16. v. 31. Judic. 20. v. 26. 2. Sam. 12. v. 17. 1. Reg. 21. v. 9. Joël. 2. v. 15. Jonæ. 3. v. 7. Judith. 4. v. 9. cap. 8. v. 6. cap. 12 v. 9.* Quibus insuper locis patet, quòd Judæi semper ad vesperam usque jejunaverint, à prandio, omnique cibo penitus abstinuerint, sicut etiam David, *2. Sam. 3. v. 35.* ante occasum Solis non gustavit panem aut quicquam aliud. 3. *A perpetuo Scripturæ usu.*

Non potest autem ex universa Scriptura vel unicus proferri locus, ubi jejunium describatur non per abstinentiam omnimodam, sed tantùm per abstinentiam ab esu carnium. Quod igitur Scriptura nomine intelligit per jejunium; illud tantùm nos etiã pro verô jejunio habere debemus. Sed Scriptura per jejunium nullibi intelligit abstinentiam à carnibus, sed semper in genere abstinentiam ab omni cibo. Ergò hanc tantùm nos etiam pro vero jejunio habere debemus, &

per consequens, juxta phrasin & usu ... pturæ, ... niis minimè jejunabunt, quia bibunt vinum, ... rios, licet abstineant à carnibus

4. Ab absurdo. IV. Ab absurdo. Si carnes non ... sequitur hoc absurdum; (1) *quod* men... res, qui ex inopia vel rarò, vel nunquam carnes co... aut plerumq; jejunent. (2.) *quòd* ... quia perpetuò à carnibus abstinuerunt, qu... post diluvium demum cœpisse, mul... ex P... *quòd* in Norwegiâ, locisque aliis, ubi homines ... rum copiam non habent, perpetuum celebretur jejunium ... mnia absurda esse, quis est, qui non intelligat?

5. A defectu firmarum rationum, V. A defectu firmarum rationum. Nam ... nus argumenta profert, *l. 2. de bonis oper. his, in part.* ... ma, & nervis concludendi penitus destituta ...

Ubi respondetur ad objectiones Bellarmini, desumtas Ab exemplo Danielis, 1. Allegat *exemplum Danielis*, qui in d... cat c.10.v.3. *In diebus illis ego Daniel lugebam trium ... ebus, panem desiderabilem non comedi, & caro & vinum non ... in os meum.* Hîc *videmus*, inquit Bellarminus, ... *à pane desiderabili, qui ad lautitias refertur, sed etiam ... & vino.*

Respondeo, Danielem abstinuisse à carne, vino & ... ri, textus omninò innuit, sed nihil hoc pro Pontificiis ... bitur antiqua intensi jejunii consuetudo, quæ erat ista, ... speram nihil quicquam de cibo & potu caperetur: Veniente ... cœnæ tempore, ut corpus erat reficiendum, abstinebat ... desiderabili, & omnibus lautitiis, id quod verum pro... jejunium esse, cumprimis ob abstinentiam ab omni esu us... ram, non negamus. Multò autem alia est ratio jejunii P... ibi non expectatur usque ad vesperam, sed capitur prandium ... tur panis desiderabilis, & bibitur vinum, & vesperi ... collatio, ut vocant, quæ omnia à vera jejunii ratione q... ma esse dico, nec palliari possunt Danielis exemplo ... ad vesperam; abstineant à vino, omnique cibo lauto, sive ... sive pisces, sive aliud quid; & tum ipsos verè ad Danielis exem... jejunare, lubenter concedemus.

Ab aliorū exemplo. 2. Allegat alios, *qui tempore jejunii similiter abstin...*

... & lautitiis similibus, unde patere autumat, delectum ciborum, ... abstinentiam à carnibus, pertinere ad rationem jejunii. Citat ... exemplum Petri, Matthei, Jacobi, Timothei, primorum Christianorum, & quorundam Eremitarum.

Respondeo. (1.) Nihil juvant ista Pontificios, quippe qui à carnibus quidem abstinent, sed contrà cibos lautos comedunt, & vinum ..., statim in prandio, non expectantes cœnam vespertinam: quæ victitandi ratio nihil minus est, quam jejunium. (2.) Discrimen est inter jejunium præcisè sumtum; & inter victitandi ... post jejunium. Propriè loquendo jejunârunt prisci Christiani ... diu nihil planè comederunt, nimirum usque ad vesperam. ... verò in Cœna quum capere ceperunt; tunc solutum est diei jejunium. Quòd autem in Cœna sua simul à carnibus & ... omnibusque lautitiis abstinuerunt, id quidem fuit afflictio ... corporis, sed non fuit jejunium propriè dictum. Nam ... aliud est vere jejunare; & aliud duriter victitare. Utrumque ... Veteres, qui diebus jejunio dicatis corpus suum afflixerunt, ... jejunando usque ad vesperam; partim duriter victitando, cibumque minus lautum capiendo in cœna post jejunium. Sed neutrum faciunt Papistæ, qui nec jejunant usque ad vesperam, nec à vino ... boque lauto abstinent, licèt carnes non comedant, quam victus ... rationem à vero jejunio abesse quàm longissimè, quivis animadvertit.

Argumentum nectit ex ratione naturali, quod tale: *Finis ... est corporis concupiscentias edomare, & in servitutem redigere*, ut Augustinus docet lib. 30. contra Faustum c.5. *neq; adversarius id negat. At non poterat certa & communis regula constitui, circa quantitatem ... sumendi, vel circa lautitias & condimenta ciborum, hæc enim infinitis modis variantur, & quod uni est lautum, alteri non est lautum: Debebat ergo constitui regula penes abstinentiã ab aliquo genere cibi, qui ex ... & ut plurimũ, magis nutrit & delectat, qualem esse carnem pe... & avium omnes concedunt.* Eodem argumento utitur etiam *Thomas* ... quæst. 147. art. 7. & *Valentianus* Tomo 3. disput 9 qu. 2. pun. 3. A fine jejunii.

Resp. (1.) Carnis concupiscentias semper domare, & in servitutẽ redigere debemus, juxta illud Rom. 6. v. 12. *Non regnet peccatum in mortali vestro corpore.* Quòd si ergo jejunium domandi est medium optimum, ... non semper jejunant Papicolæ? Aut si domari potest concupiscentia, etiam sine jejunio, sicut omninò domari potest per continuam sobrietatem, Verbi divini meditationem, attentam orationem,

tionem, &c. tum sequitur, jejuni[illegible] um, multò minus requiritur, u[illegible] tur. (2.) Ex jejunio Papistico fini[illegible] mittunt prandium, usum vini, c[illegible] rum, qui sæpius plus nutriunt, & magis del[illegible] ergò per jejunium singulariter domari de[illegible] ratione illud instituant, & anti[illegible] modum [illegible] speram jejunando, neque tantùm a carn[illegible] bus lautitiis, viniqque usu abstinendo. [illegible] unt; modum & jejunandi, & conc[illegible] à Papa præscriptum esse, non immeritò [illegible] lam possunt constantem solidamque rationem a[illegible] um esum prohibeant, & interim vini usum perm[illegible] tamen, præsertim crebriorem & copiosiorem, [illegible] nis æquè, si non plus, & accenditur, & fovetur [illegible] um comestionem. Nam *luxuriosa res est v[illegible]m*, *Prov. 20. vers.* 1. & contentit Paulus, *Nolite in[illegible] vino, in [illegible] est luxuria.* Eph. 5. v. 18.

Ubi cum primis mactantur Pontificii, quòd carnes prohibeant, & vinum cōcedant.

Thomas 2. 2. *quæst.* 147. *art.* 8. ad primum hanc a[illegible] *Ad actum generationis tria concurrunt; scilicet, calor, [illegible] mor. Ad calorem quidem maximè cooperatur vinum, & [illegible] cientia corpus. Ad spiritus autem videntur cooperari [illegible] ad humorem maximè cooperatur usus carnium, ex quibus [illegible] alimento generatur. Alteratio autem caloris, & m[illegible] tuum citò transit; Sed substantia humoris diu man[et]. E[illegible] interdicitur jejunantibus usus carnium, quàm vini vel leg[illegible] sunt inflativa.*

Bellarminus adhuc prolixior est, qui *lib* 2 *cap.* 5. [illegible] ita differit: *Ad objectionem* de vini potu *respondeo*, [illegible] *vini in iis locis, ubi corporum valetudini potus aquæ non [illegible] cet, valdè congruentem esse jejunio, & ideò Ecclesia[illegible] Quadragesima non minus à vino, quam à carnibus a[illegible] stantur Basilius* orat. 1. de jejunio; *Cyrillus* catechesi 4. [illegible] libr. 3. *Paschalis*, & *Chrysostomus*, homilia 6 in Genesi[illegible] *nibus autem frigidioribus ideò noluisse Ecclesiam vin[illegible] imperare, quoniam à plurimis sine magno valetudinis p[illegible] ri non potuisset. Accedit quoque, quod carnium esus ca[illegible]*

principalis, quàm potus vini. Siquidem carnis alimentum ... etiam generationis, quâ exuberante, despumat corpus luxu... vinum autem non parando materiam, sed calefaciendo corpus in... libidinem. Sed flamma, quæ ex vino concipitur, si materia genera... non suppetat, non difficulter extinguitur; materia verò generationis ...rans, etiamsi vinum absit, stimulare non cessat libidinem.

Respondeo. (1.) Periculum valetudinis, quod ex vini usu in... timetur, tantum non est in locis etiam frigidoribus, quan... Pontificii æstimant. Patet hoc ex Veteris Ecclesiæ consuetu... quæ in omnibus locis, etiam frigidioribus, tempore jejunii ... à vino, quod factum fuisset minimè, si abstinentia à ... cum tanto sanitatis periculo conjuncta esset. Deinde Hispa... & Italia non sunt loca adeò frigida; sed potius calida; Cur i... abstinentiam à vino tempore jejunii non præcipit Papa, ... nullum ob loci caliditatem subesse possit valetudinis peri... ? Præterea in locis frigidioribus, non omnes communiter ... vinum, sed tantùm ditiores; & si adhibeatur loco vini ce..., nihil decedet valetudini. cujus rationem si habent in hoc, ... vinum prohibere nolunt; cur non habent etiam in eo, ut ...ium esum permittant? Quia n. iis assueti sumus; vix sanè fieri ... quin pet menstruam & diuturniorem abstinentiam à carnibus, ... nihil violetur sanitas. Hoc tamen non obstante, majorem dicunt ... nem habendã esse pietatis & devotionis, quæ speratur ex carniũ ... esu, quàm sanitatis: Cur igitur de vini usu non idem judicant? ... non simpliciter in jejuniis suis à vino abstinent, atq; ita omnem ... luxuriæ materiam præscindunt? Sed ex justo DEI judicio illa pro... erat hypocrisis & vinolentia clericorum Papalium, qui ali... quidvis agerent, priusquam vini usum sibi prohiberi permitte... (2.) Nec usus carnium, nec potus vini est causa luxuriæ per ... sed tantùm *per accidens*, quatenus immoderatè assumitur utrum... : Aliàs si carnes per se causarent luxuriam, per omnem ab iis ... abstinendum esset. Quum igitur permittant potum vini, ... concedant, istum calefaciendo corpus incitare ad libidinem; ... non etiam permittunt esum carnium, si maximè per accidens ... materiam luxuriæ suppeditet? Imò magis vinum, quàm car... prohibere deberent, quia vinum calefacit, & calefaciendo, ... libidinem incitat, juxta *Bellarminum*: Unde sequitur, quòd se-

 se habe-

se habeat ut principium activum, & varias [illegible] pravasque cogitationes: sed carnes dicuntur [illegible] teriam luxuriæ suppeditare; materia vero [illegible] passivum, quod per se non agit, atque [illegible] excitare nequit. *Adde*, quòd ex pis[illegible] quos comedunt Papicolæ, tantum humori[illegible] tum ad generationem requiritur: Accedente [illegible] fertim crebriore, ut fieri solet in Papatu, non [illegible] quàm ut humores moveantur & [illegible] antur, quod ipsum, si conscientia[illegible] minimè possent. Nullum proinde est discrim[illegible] minus affert, dicendo; *Flamma, quæ ex vino con[illegible] nerationis non suppetit, non difficulter extinguitur, [illegible] tionis exuberans, etiamsi vinum absit, simul [illegible]* Nam *falsa* est hypothesis, quòd materia ge[illegible] qui sano sunt corpore, piscesq; cum aliis ci[illegible] etiam ii, qui solum panem comedunt, materia [illegible] stituantur: *Falsum* insuper est, quod ex moderato esu ca[illegible] ria exuberans & stimulans semper contrahat[illegible] *aquam* flammam libidinis, ex vino ortam, etsi negui p[illegible] maximè posset extingui, melius tamen foret, si[illegible] oque quum eam per vini usum accendi concedant, [illegible] quòd prohibere illum debeant, ne flamma libidinis te[illegible] inflammetur, nec opus sit operosâ istâ exstinctione.

Colophonis loco ostenditur, quòd jejunium Papistarũ sit Hypocriticum, Colophonis loco exponam, quid de hodierno Papist[illegible] nio sit statuendum. Breviter dico; esse illud *hypocriticum*, [illegible] *superstitiosum*.

Hypocriticum est (1.) quia non jejunant usque ad vesperam, sed circa meridiem statim prandent. (2.) Concedunt & vini & [illegible] sumtionem, ante & post prandium. (3.) Con[illegible]dunt, & comest[illegible] permittunt usque ad summam satietatem. (4.) Crebr[illegible] tionem concedunt. (5.) Vesperi cœnam & collatione[illegible] Nec à vino, nec aliis delicatis cibis absti nent licèt carnes [illegible] dant: quæ omnia docent, ipsos esse jejunatores no[illegible] jejun[illegible] psorum jejunium magis esse ludibrium jejunii, quàm verum [illegible] esse meram hypocrisin, cum Dei hominumq; illusione co[illegible]

Hæreticũ, *Hæreticum* est, quia severè urgent & præcipiunt ut C[illegible] omnes à certis cibis, nimirum à carnibus, ovis & lacticiniis a[illegible] quod

... dictum conſcientias ſub peccato mortali obligare blate- Aſt hæc hæreticorum, imò dæmoniorum doctrina eſt, juxta ... Apoſtoli, 1. *Tim.* 4. v. 3.

Superſtitioſum eſt, quia per illam à carnibus abſtinentiam, quan- ... ventrem piſcibus vinoque repleant, arbitrantur (1.) ſe poſſe a- ... à Deo promereri; (2.) ſe poſſe pro peccatis ſuis quoad tempo- ... pœnam Deo ſatisfacere (3.) ſe poſſe Deum verè colere, & ſibi ... reddere, quæ omnia eſſe impia & ſuperſtitioſa, in diſputa- ... Theologicis ex profeſſò & fuſius demonſtrari ſolet. *Superſtitioſum.*

QUÆSTIO III.

An in extrema neceſſitate licitum ſit, veſci humanis carnibus, etiam aliàs mortuis?

Negativam tenet *Franciſcus Victoria*, in releɛt. de Temperantia, n. ... & in 6 c. l. 4. Reg. nec non *Gregorius de Valentia*, Tom. 3. diſp. 9. ... punɛt. 1. col. 2141. C. ita ſcribens: *Ex quibus rationibus evinci- ... in extrema quidem neceſſitate cibi, eſſe licitum veſci humanis car- ... etiam aliàs mortuis.* *Negant quidam Pontificii.*

Sed affirmativa placet *Leonardo Leſſio*, l. 4. de virtut. cardinal. c. 3. ... p. 743. *Difficultas eſt*, inquit, *Utrum ſaltem in extrema neceſſitate, ... poſſit?* (id eſt, an licitum ſit veſci humanâ carne?) *Dico Utramq; ... eſt probabilis; Affirmans tamen videtur eſſe verior, quam noſtra etiam ... ſententia.*

Rationes præcipuæ ſunt iſtæ:

1. Licitum eſt ad depellendos morbos uti carne humanâ in ... camentis, velut uſus receptus probat in mumia, quæ nihil aliud ... quàm caro humani corporis cum pretioſis unguentis ſepulti: Cur ... non etiã in extrema neceſſitate famis, quæ inſtar maximi mor- ... licitum ſit uti carne humanâ non conditâ? Diſtinguit quidem ... *tianus* inter ſumtionem carnium per modum *cibi*; & per modũ ... *camenti*; *Illud* improbando; *hoc* concedendo, ſed diverſitatis ra- ... non video. Ut n *hic* ex neceſſario infertur licitum; Ita ibi ſi- ... ter argumentari poſſumus; *Si licet, ob curationẽ morbi, carnes hu- ... manas aſſumere in medicamentis; cur nõ eaſdem ſine peccato liceret aſſu- ... in extremo caſu neceſſitatis?* *Nos affirmamus Ob aliquot rationes,*

2. Licitũ eſt carnẽ humanã exponere feris, & avibus dilanian- ... ando vivi ob crimina ſunt promeriti: Cur igitur in iſto caſu ex ... poſſit homo aliquid aſſumere, extremâ urgente fame? Nam ceſ- ... omnis ratio injuriæ, & ſuccurritur neceſſitati extremæ.

Liquum-

3. Licitum est haurire sanguinem h[illegible] decollati fluentem; ut faciunt epileptici, [illegible] tis detractum, causâ conciliandi vigoris [illegible] tis prorogandæ: Unde quidam Medici [illegible], tan[illegible] remedium, ad istum finem præscribunt, q[illegible] *rius* est, libro de Sanitate tuenda. Cur ergò non [illegible] sam liceret uti carne humanâ, si ars medica præs[illegible] trema necessitas postularet?

Et simul respondemus argumentis contrariis.

Rationes, quæ in contrarium afferuntur, [illegible] mæ, sed solutu faciles. Duas cumprimis urget [illegible] lentia. (1.) Ait, col. 2141. C. *Vesci carnibus humanis per [illegible] secè est malum, non minus, quam fornicari au[illegible] lia ejusmodi peccata, quæ in nullo casu, & ob nullam [illegible] tere.* Unde S. Thomas, quæst. 142. art. 4. ad 3. *pla[illegible] carnium humanarum aliis criminibus bestialibus [illegible] quæ in nullo casu licent.* Illa, *inquit*, vitia, quæ ex[illegible] manæ naturæ, sunt magis exprobrabilia, &c. [illegible] delectaretur in comestione carnium humanarum; aut [illegible] stiarum aut masculorum.

Respondeo. Principium petitur, & pro certo assumitur, quod probandum. Carnes humanas, præsertim crudas, comedere [illegible] quidem bestiale, quin & peccatum contra naturam [illegible] necessitatis, sicut omnes à tali esu abhorremus, quando al[illegible] pro vita sustentanda suppetunt: Sed non est hoc absolute [illegible] secùs malum, quam ob causam urgente necessitate, [illegible] liud relictum sit medium, cur non absque peccato liceret [illegible] ne humanâ?

2. Lit. D. scribit: *Si uti humanis carnibus in extrema [illegible] tate liceret, sæpè in ejusmodi casibus, (ut puta in obsidionibus [illegible] tum, &c.) fieret, imò deberet fieri ex præcepto naturali, [illegible] scilicet eô modô (si licitum esset) conservandam. quando al[illegible] ret. At minimè id fieri consuevit. Et si quando aliqu[illegible] sitate humanis carnibus usus est, videmus id factum [illegible] fuisse à sapientibus, & horribile judicatum. Hoc patet ex [illegible] ria Josephi*, lib. 7. de bello Judaico. cap. 8. *Maria*, inq[illegible] *ri filia, vi animi ac necessitate impulsa, rebus adversis con[illegible] excitatur, raptoq; filio*, &c. *Esto*, inquit, *mihi cibus, &* [illegible]

... & humana vitæ fabula, quæ sola deest calamitatibus Judæorum. ... simul dicens, occidit filium, coctumq; medium comedit: adoper... altero reliquum servavit. Ecce autem aderant seditiosi, & nidoris o... ...apti, mortem ei statim, nisi, quod parásset, ostenderet, minabantur: ...verò bonam partem se reservâsse respondens, aperit filii reliquias. Illos ...em, inquit Josephus, *confestim horror cepit, visuq; ipso obriguerunt. ...fra: Mox repleta est eo scelere tota civitas, & unusquisq; tanquam ...esse admisisset, horrebat.* Et constat etiam 4. Reg. 6. *ad simile faci... ...orruisse & scidisse vestimenta sua Regem Israel, in obsidione Sa...ria.*

Respondeo. (1.) Non quæritur, quid fiat, sed quid fieri liceat. ...go maximè carnes humanæ mortuæ non commedantur in obsi...onibus; liceret tamen comedere illi, cui placeret istis uti, extremâ ...gente necessitate. Subsunt autem fortassis alia media, vel dedun...urbes, ante casum extremæ necessitatis, ut carnes humanas co...dere minimè sit necessarium. (2.) Ad exemplum à Josepho allega...um ita respondet *Lessius* pag. 744. *Factum illius mulieris visum valdè ...rribile, non quia cadaver hominis per se mortui comederat; sed quia ...ita materne pietatis, proprium filium, ut comederet, occiderat, & re...sijam medium devoraverat.*

Caput VI.

DE JUSTITIA.

QUÆSTIO I.

Num usuræ, quando pro pecuniâ mutuatâ aliquid ultra sortem accipitur, sint licitæ?

NEgativam plerique tenent Scholastici, *Thomam* hac in parte se...uti, qui de usuris ita disserit, 2. 2. quæst. 78. artic. 1. *Accipere u...ram pro pecunia mutuata, est secundum se injustum; quia venditur id, ...od non est, per quod manifestè inæqualitas constituitur, quæ justitiæ ...ntrariatur. Ad cujus evidentiam sciendum est, quòd quædam res sunt, ...um usus est ipsarum rerum consumtio, sicut vinum consumimus, eo ...endo ad potum; & triticum consumimus, eo utendo ad cibum. Unde ...in talibus non debet seorsum computari usus rei à reipsa, sed cuicunq; con...ditur usus, ei hoc ipso conceditur res, & propter hoc in talibus per mu...tuum transfertur dominium. Si quis ergo seorsum vellet vendere vinum, & vel-* *Negativã tenet Thomas,*

let seorsum vendere usum vini, vendere eadem [illegible] quod non est. Unde manifestò per [illegible] p[illegible] ne injustitiam committit, qui mu[illegible] duas recompensationes; Unam quidem [illegible] verò pretium usus, quod usura dicitur. [illegible] sus non est ipsa rei consumtio; sicut usus domus [illegible] dissipatio. Et ideò in talibus seorsum pote[st] [illegible] aliquis tradit alteri dominium domus re[se]rva[illegible] pus; vel è converso, cùm quis concedit a[illegible] u[s]um [illegible] jus dominio. Et propter hoc licitè potest homo a[illegible] su domus, & præter hoc petere domum a commoda[illegible] ductione & locatione domus. Pecunia autem s[ecun]dum [illegible] quinto Ethicorum, & primo Politicorum, princ[i]p[illegible] commutationes faciendas. Et ita proprius & pri[illegible] ipsius consumtio, sive distractio, secundum quod [illegible] ditur. Et propter hoc secundum se est illic[itum] pro [illegible] accipere pretium, quod dicitur usura. Et sicut alia [illegible] netur homo restituere, ita restituere tenetur pecuniam, q[illegible] accepit.

Dominicus à Soto, Dominicus à Soto libr. 6. de Justitia & Jure, [illegible] cluf. 1. scribit: *Usuraria mutuatio, hoc est pretium [illegible] ex pacto suscipere, peccatum est genere suo mortale, & ju[illegible] væ contrarium.* Et ibidem disputat, usuram non ta[illegible] no; sed etiam juri *naturali* esse contrariam.

Gregorius de Valentia, Gregorius de Valentia, *Tomo* 3. *disput*. 5. *quæst*. 21. [illegible] scribit, omnem usuram esse peccatum, triplici jure pro[illegible] divino, naturali & humano.

Lessius, Lessius *lib*. 2. *de quatuor virtutibus Cardinalibus*, [illegible] Suppono, inquit, *usuras esse prohibitas, imò h[illegible] ram non esse peccatum, ut definitum est in C[o]ncilio [illegible] betur Clemens. unica, tit. de usuris, §. ult.*

Azorius, Azorius *par*. 3. *Institut. Moral. libr*. 5 [illegible] affirmat, omnem usuram jure divino & [n]aturali [illegible]

Toletus, Toletus lib. 5. instructionis, cap. 2[illegible] pag. 614. [illegible] *tum mortale, & oppositum asserere, est hæreticum.* [illegible] *usuris c. quia &c. super eo.*

Et vide- Videtur autem hæc sententia Scripturis valdè con[illegible]

... usuras & usurarios sæpius taxant, ut *Ex. 22. vers. 25. Lev.* ... *Deut. 23. vers. 19. Nehem. 5. v. 8. Psal. 15. vers. 5. Ezech.* ... *cap. 22. v. 12.*
... damnatæ sunt usuræ, in *Concilio Niceno I.* canone 18. *Eli*... *can. 20. Arelatensi* can. 12. *Laodiceno*, Can. 5. *Carthaginensi*, 3. *Constantinopol.* 6. can. 10. & in *Jure Canonico*, dist. 46. c. Episc. ... oniani, dist. 47. c. Si fœneraveris. Causâ 14. quæst. 3. c. Mini... ... decretalium, tit. 19. de usuris, c. Quia in omnibus.
... cedit consensus *Patrum*, qui contra usuras multos institue... rmones, ut *Hieronymus* lib. 6. in Ezech. cap. 18. *Ambrosius* lib. ... c. 13. *Chrysostomus*, in cap. 5. Matthæi, *Lactantius*, l. 16. In... ... p. 18. *Augustinus* in Psal. 39. con. 3. *Bernardus* epist. 322. *Lymnus* ... 22. Exod. quorum verba invenies Tomo 6. L L. C C. Do. *D.* ... *rdi. p. 912. 613.*

Allegari possunt insuper *statuta legislatorum antiquorum*, & axi... ... *ipientum*. Plato usurarios ex Republica exterminandos sta... ... *lib. 5. de legibus*. *Aristoteles* usurariam acquisitionem maximè ... naturam esse asserit, quum pecunia sit res sterilis, lib. 1 *po*... ... *p. 7.* Tollendum *ex civitate illud vetus fœnebre malum*, inquit *Ta*... ... r. 6. Annal. *Cato* interrogatus, quid esset fœnerari? *idem*, di... ... *quod hominem occidere*. Hinc *Lycurgus* è tota Sparta fœnus ex... ... navit. *Agis* Atheniensium Dux adeò exosum habuit fœnus, ut ... um fœneratorum tabulas igne supposito in foro concremârit, ... igne *nullum se clarius lumen* vidisse, *Agesilaus* dixit. Usurarios ... *amputatione* olim plectebat Gallia, referente *Cuiacio* lib. 7. ob... ... 3. & hinc *Bodinus* disputat, non modò radices; sed etiam ... ashujus mali penitus amputandas esse, *lib. 5. de Repub. cap. 2.* Nam ... m exugunt mutuatarios, unde *Baldus* consil. 449. comparat ... m *vermiculo ligni*, qui tactu lenis apparet, sed dentes habet du... ... mos, & medullam ligni sic corrodit, ut superficies quasi illæsa ... eat; *partim* mutuantes, ad otium invitant, & in gehennam ... cipitant, quia fœnus est *funus animæ*, dicente Alphonso, & refe... ... te *Panormitato*, lib. 3. de dictis & factis Alphonsi, c. 24.

Et hæ sunt rationes præcipuæ, quibus usuræ impugnari que... ...t.

In contrarium verò potest objici consuetudo, in omnibus fer... ... cis jam recepta, & in constitutionibus Imperatorum fundata,

De Justitia. ... *tur ea sententia esse consona Scripturis, Conciliis, Patribus,*

Statutis legislatorũ,

Nos tamen putamus distinguendum esse. Hinc duas formamus propositiones.

quâ ultra sortem annuatim aliquid accipitur ut ... pro centum, id quod licitè fieri, observati ... nibus, præcipui & Theologi & JCti ... videtur distinguendum inter *usuram propriè dictam* ... *annuum*, unde duas formabo conclusiones ... quæstionis decisio comprehendi potest.

Prior Propositio.

1. Usura est illicita.

Usura, propriè dicta, est lucrum, quod ... licèt exiguam, & ad breve tempus concessam, ... cium mutuationis, tanquam debitum rigorosè ... poscitur, cum maximo damno mutuatarii, qualis ... prorsus illicita, & mortale peccatum est.

Explicatio & Confirmatio.

Usuræ etymon apud Latinos,

Ut aliquid præmittam de vocabulo *Usura*: ab ... vel utendo, illud derivatur, sicut â fœtu fœtura, à cultu cultura dicitur. Da... enim scribit *Varro* lib 4. de Lingu. Lat. pag. 30. *A pendendo ...* , *quod in sortem accedebat, impendium appellatum: quæ ... accederet ad sortem, ex usu usura dicta, ut sors, quod suum fit forte.* Isidorus lib. 5. Originum, cap. 25. *Usura est incrementum fœnoris; ab usu æris cre... diti nuncupata.*

Et multiplex significatio,

In genere verò, & quoad primam significationem ... idem est, quod *usus*, notante *Soto* lib. 6. quæst. 1. art. 1. unde *Cicero* adversus Verrem: *Cur piratis lucis usuram tam diuturnam dedisti?* Plautus in Amphi. *Usuramq; ejus corporis cepit sibi.*

Pôst idem nomen adhibitum est ad significandum id, quod ex usu cujusque rei, tanquam ejus fructus accrescit, quò spectat illud Ciceronis, lib.2. de senect. *Terra nunquam sine usura reddit, quod accepit;* ubi fructus appellatur *usura seminis.*

Tandem peculiariter accomodata est hæc vox ad denotandum id, quod ex usu pecuniæ, aut rei cujusque, usu consumtibilis, sorti accrescit. Cicero in Verrem; *Quum senatus Publicanos usura ... invasisset, magistratus à publicanis pecuniam pro usuris auderet afferre?* Lucanus libr. 1. *Hinc usura vorax avidumq; in tempore fœnus, &c.* Sidonius Apollinaris *posteriora* nominat, quoniam, qui fœnus agitant & in usuras extendunt, videntur aggregare posteriora prioribus, & ... is ...

... c nn ctere. Hinc alio nomine usura nuncupatur *fœnus*, qua- *Synonyma Græcum.*
... *Varronem*, quia quædam est fœtura pecuniæ parientis.
Eadem ratione apud græcos nominatur τόκ☉ partus, & hinc το-
... fœnerari. Descendit autem τόκος, ἀπὸ τοῦ τίκτειν, quod
parere: Nam ut animalia proles sibi similes pariunt; sic in fœno-
re vel usura nummus parit nummum. Unde *Philosophus*, lib. 1. po-
... cap. 7. scribit; *Contra naturam maximè esse hunc acquirendi mo-*
... Nummus enim φύσει est sterilis, nec veluti terra aut pecus,
... dus est, ut & pariat, & tamen in usura parere debet.

Heinricus Stephani in thesauro, col. 1533. τόκ☉ *propriè partus,*
... aphoricè dicitur fœnus, quod ex usura ad nos redit, id est, pecunia,
... quid aliud, quod debitor creditori pro mutuo data pecunia usurâ per-
... singulis vel mensibus vel annis. Id enim lucrum illa pecunia veluti
... unt.

Apud Hebræos tres cumprimis reperiuntur appellationes.[1] (1.)
... id est, *morsus* è radice נָשַׁךְ momordit, *Deut. 23. vers.* 19. *Psal.* 15.
... quoniam usura hominis substantiam mordet, ac diminuit. Huc
referendum illud Plauti in Pseudolo. *Habet argentum, jam admorde-*
... bunc mihi lubet. Usurpatur aliàs vox illa plerumque de morsu ser-
pentum. *Num. 21. v. 10. Prov. 23. v. 30. Amos 5. v. 19.* qui non tàm cor-
rosione, quàm veneno nocent. Ad eundem modum usura faculta-
tes hominum veneno suo inficit, ut sensim & lentè tabescant: quam
similitudinem *Chrysosto.* in c. 5. Matthæi eleganter ita explicat. *Usura*
... est morsui aspidis. Percussus enim ab aspide, quasi delectatus va-
... in somnum, & per suavitatem soporis moritur, quia tunc venenum la-
... ter per omnia membra decurrit: Sic qui sub usura accipit, sub tempo-
... quasi beneficium sentit, sed usura per omnes facultates suas decurrit &
... convertit in debitum. (2.) מַשָּׁה à radice נָשָׁה fœnori dedit, mu-
... dedit. Eadem radix *Ezech. 39. v. 26.* significat portare vel ge-
... ; unde colligitur, usuræ vocem simul involvere quoddam gra-
vamen, quia onerosa est mutuatario, qui eam veluti grave quoddam
onus portare cogitur, (3.) תַּרְבִּית & מַרְבִּית id est, multiplicatio, *Le-*
vit. 25. v. 32. Deut. 23. v. 21. Proverb. 28. v. 8. Ezech. 18. v. 12. à radice
רָבָה multiplicatus est, crevit, quia per usuram pecunia multiplica-
tur, dum plus exigitur, quàm impenditur.

Germani vocant Wucher/ & hinc verbum wuchern/ fortas-
 sis qua-

synonymũ Germanicum, sis quasi wochert/ à septimanis, von woch[illegible] pro singulis septimanis aliquod lucrum [illegible] t.

Usuræ definitio, Ex hac verò nominum declaratione ul[illegible] ra propriè dicta, & illicita; nempè *lucrum* [illegible] *pter officium mutuationis, à pauperibus* [illegible] *sit exiguum, tanquam debitum exigitur, cu*[illegible]

Circumferuntur quidem variæ descriptio[illegible] *tum* JCtorum, *tum* Theologorum; putamus ta[illegible] mnem expositá descriptione satis intelligi.

Philippus ita definivit: *Usura est lucrum* [illegible] *tantùm propter officium mutuationis.*

Chemnitius Tomo 2. LL. CC. fol. 14[illegible]. scri[illegible] *do in mutuo non hoc agitur, ut sublevetur inopia* [illegible] *quomodo illi, qui accepit, cedat; sed tantùm quæritur* [illegible] *dum mutuantis, & sequitur vel gravamen manifestum,* [illegible] *stinus proximi.*

Toletus lib. 5. Instruct. cap. 28 inquit: *Usura* [illegible] *cuniâ æstimabilis, ratione mutui principaliter proveniens.*

Dominicus à Soto, & Valentianus notant; [illegible] actione mutuandi, cum conditione lucri; *vel* pro [illegible] traque tamen acceptio in plena definitione u[illegible] vi, cujus ratio, ut melius innotescat, *conditione* [illegible]

Ejusd. conditiones quatuor explicantur. quæ in omni usura propriè dicta requiruntur, & sunt [illegible] *tuor* potissimum.

I. *Necessarium est, ut interveniat mutuum*, q[illegible] commodato, *Exod. 22. vers. 25. Deut. 23. vers. 20.* Nam [illegible] transfertur dominium rei; sed conceditur tantùm usus re[illegible] conditione, ut postea reddatur res eadem. In *mutuo* a[illegible] minium transfertur, nec idem semper redditur. Nam [illegible] tur dominium in accipientem, unde *mutuum* dictum [illegible] *de meo fiat tuum.* (2.) Debet officium esse gratuitum, [illegible] venditio vel locatio. (3.) Datur potestas utendi mutuo, [illegible] petuum, sed ad certum tempus, aliàs esset donatio [illegible] obligatio, ut restituatur non quidem eadem res num[illegible] ejusdem generis, vel quantitatis & æstimationis.

II. *Opus est, ut si usura esse debeat, ultra sortem exig*[illegible]

... piente mutuum: unde usura nuncupatur מַרְבִּית multiplicatio abundantia, & τόκος vel Fœtura. Est verò lucrum, quod ... habet vel acquirit, quod aliàs suum non erat, nec ipsi debebatur ... illud oportet esse vel pecuniam; vel rem, pecuniâ ... Si enim non æstimatur pecuniâ, non est usura; ut, si ... cui, ut tibi sit amicus; non est usura, quoniam amicitia ... vendi, vel pecuniâ æstimari. Quicquid autem ita potest ..., & supra sortem accedit; id Patres *usuram* nominant. Un... ... inus; *Si mutuò dederis homini pecuniam, à quo plus, quàm ... expectas, sive pecuniam, sive triticum, aut quodcunque aliud, ... res.*

... I. *Necesse est, ut ultra sortem lucrum exigatur non nisi propter ... mutuationis, vel propter usum pecuniæ mutuò datæ.* Si enim ... am causam ultra sortem aliquid accipitur, vel ratione damni e... ... ntis, vel lucri cessantis, vel tanquam aliunde ex justitia debi..., non est usura, uti *conclusione* II. explicabitur.

IV. *Talis lucri exactio, si usura esse debeat, cum damno & detrimento proximi semper conjuncta sit oportet*; Et hinc vocatur apud Hebræos ... *morsus*, & נֶשֶׁךְ gravamen, quod ipsum est primarium fundamentum, & præcipua ratio, propter quam Deus usuram in verbo suo ... prohibuit. Quicquid ergo non mordet proximum, sed ... commoda juvat & promovet; illud pro usura propriè dicta ... haberi.

Jam si hæ conditiones attendantur, junctimque sumantur, qui... ...re poterit quàm facilimè, talem usuram esse illicitam & ... peccatum, quia per illam charitas Christiana violatur, dum ... ies mordentur, & lucrum exigitur pro eo, quod gratis egeno ... erat præstandum. Atque huc collimant omnia argumenta ... ex Scriptura, Conciliis vel canonibus, Patribus & ratione ... ch... asticis, sive ab aliis proponuntur, quæ antequam ordine ... mus, notanda est *quædam distinctio*, quâ tria hominum genera ... ent constitui, cum quibus in societate civili junctim vivimus, ... mutuum à nobis expetunt. *Et annectitur distinctio,*

I. *Quidam* sunt *extremè pauperes*, qui planè non habent, unde ..., nec reddere possunt, si quid mutuò detur. *Quòd quidam sint extremè pauperes,*

Hi j... vandi sunt *eleemosynis*, & ita illis dandum, ut nihil penitus ... speretur, *Luc.6,v.35.* ut sinistra nesciat, quid dextera illis dederit, *Matth.6.vers.3.*

II. *Qui-*

Quidam sint indigentes.

II. *Quidam* sunt *indigentes*, qui licet bona [illegible] nonnunquam tamen ad necessariam vitæ sustent[illegible] pus habent, quâ non quidem cupiunt lucrari & [illegible] tùm præsenti necessitati succurrere. Atque his [illegible] de nostra abundantia *planè gratis*, & sine omni comp[illegible] id requirit Christiana charitas, quæ à nobis po[illegible] pem feramus, non autem eos pecuniâ nostrâ ma[illegible] quidem statuto tempore ab iis repeti potest, [illegible] cuniæ & officium mutuationis, ultra sortem aliquid ex[illegible] damnabilis usura est, quia sic proximus mord[illegible] strâ pecuniâ nihil lucratus est; sed tantùm præsenti nece[illegible] nit. Et tales egeni plerumque non multum pe[illegible] exiguam summam, nec ad tempus longum; sed brev[illegible] tunt: unde peccatum eò magis intenditur, si de h[illegible] exiguam summam ad tempus breve concessam, & ad sol[illegible] stentationem sine omni lucro usurpatam, lucrum [illegible] sortem, ob solum mutuationis officium, tanquam [illegible] sè postuletur & exigatur. Hi sunt illi morsus indigentium [illegible] usuræ illæ, quas Scriptura tantoperè detestatur, & omnes p[illegible] execrantur, quibus tamen nihil solet esse communius.

Quidam sint opulenti.

III. *Quidam* sunt *opulenti*, qui peccuniā a nobis vel [illegible] vel spontè oblatam accipiunt; non propter urgentem a[illegible] sitatem; sed ut nostrâ pecuniâ negotientur, vel alias e[illegible] impendant, cum quibus omninò sine charitatis violatione & [illegible] divinarum transgressione, talem inire contractum possumus, [illegible] annis pro centum florenorum usu, quinque vel sex persolva[illegible] nec præstituto tempore totam summam iterum reddant, de quo c[illegible] tractu *conclusione* 2. pluribus agetur.

Quibus præmissis, demōstratur, Usuras esse illicitas,

Nunc igitur argumenta præcipua, usuris oposita perc[illegible] quibus liquidò patebit, sub nomine usuræ nihil aliud im[illegible] quàm exactionem illam lucri, quod ab egenis, ob exigu[illegible] cuniæ, ad breve tempus concessæ, & sine lucro, tantùm pro[illegible] stentanda usurpatæ, tanquam debitum avari homines ext[illegible] non erubescunt. Tales usuras vel exactiones in univers[illegible] esse atque impias, probari potest:

1. Ex jure divino,

I. Ex jure divino, vel manifestis Scripturæ te[illegible]

Exod. 22. v. 25. *Si pecuniam mutuò dederis populo meo pauperi, ...itat tecum; non urgebis eum, quasi exactor, nec usuram super eum* vel destimoniis scriptura, Qualia leguntur Ex. 22. v. 25.

In Hebræo verba sic sonant: *Si argentum mutuaveris populo ... pauperi, afflicto, oppresso*, ubi ה demonstrativum præfixum est ... cujusdam determinationis; *non eris ei* כְּנֹשֶׁה *sicut usurarius vel ...rator: non pones super eum* נֶשֶׁךְ *usuram mordentem vel rodentem.* ...hic (1,) sermonem esse de egenis, & tenuioris fortunæ homini... duo prohiberi, nempè *partim* rigorosam sortis exactionem, ...itor egenus magno suo cum detrimento cogatur mutuatum ...um tempore constituto præcisè reddere, unde Lutherus vertit, Wenn du Geld leihest meinem Volck / das arm ist bey dir / ... ihn nicht zu schaden dringen / & in margine: Dringen wenn du deinen Nechsten zwingest zu bezahlen / mit ...nem Vortheil / und seinem Nachtheil / *partim* usuram mor... ...em vel lucri exactionem ultra sortem, quia tale lucrum populus ...per sine maximo suo damno, nequit expendere. Lutherus: Du solt keinen wucher auff ihn treiben. Illustrari hoc interdictum ...st ex v. sequ. *Si pignus à proximo tuo acceperis, vestimentum ante ... occasum reddes ei; Ipsum enim est solum, quo operitur, indumentum ...rnis ejus, nec habet aliud, in quo dormiat.* Sicut igitur pignus est red...dum pauperi, quod non reddendum opulento; sic usura non est ...nenda super pauperem, egenum & afflictum: Opulentorum verò ...ratio, de quibus quum interdictum Domini non loquatur, ...e ad illos extenditur.

2. Levit. 25. v. 35. 36. 37. 38. 39. *Si attenuatus fuerit frater tuus & ...rmus manu; tum suscipies eum quasi alienum & peregrinum, & vivat ...um. Ne accipias usuras ab eo, neq; amplius, quàm dedisti. Time Deum ...ut vivere possit frater tuus apud te. Pecuniam tuam non dabis ei ad ...ram, frugum superabundantiam non exiges.* In Hebræo sic habet v. ... כִּי־יָמוּךְ *quum attenuatus fuerit*, (verbum מוך notat depulsum ...ctum, ad inopiam redactum esse, tenuem fieri vel depauperari,) ...ater tuus וּמָטָה *& nutaverit, vel declinaverit*, (à radice מוט motus, ...motus fuit, nutavit, vacillavit) *manus ejus tecum*, hoc est, si res e... ...decrescit, si manu suâ rem familiarem fulcire, vel suis prospicere ...quit, & ipse manum suam extendit, instar ægroti vel infirmi, qui ...sum juvare nequit, *apprehendas eum, & auxilium tuum experia-* Levit. 25. v. 35. seqq.

V tur,

tur, וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ *& corroborabis in eo*, vel tenebis, ... firmabis eum auxilio. Du solst ihm gleich ... greifen/und ihn fassen/ daß er nicht zu boden ... ihm steweren und fürstrecken / veluti *Piscator* ... *nus, & advena, scilicet* tu es; Memento te quoque ... nam, & egenum esse respectu ad Deum habito. ... *ab eo* נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית *morsum vel usuram, & increm*... *Deo tuo, & vivet frater tuus tecum.* Vers. 37. *Argum*... *dabis ei* בְּנֶשֶׁךְ *ad usuram,* וּבְמַרְבִּית *& in incremen*... mentum *non dabis cibum tuum.* Paraphra. Chaldaica, ... *Quando pauper factus fuerit frater tuus, & declinaverit* ... *te, suscipies eum quasi advenam, & inquilinum, & viv*... am LXX. Ἐὰν ἦ πένηται ὁ ἀδελφός σου, καὶ ἀδυνατήσ... παρὰ σοὶ, ἀντιλήψῃ αὐτοῦ ὡς προσηλύτου, καὶ παροίκου ... *Si pauper fuerit frater tuus, & impotens erit manibus ejus* (ad ... dū & negotiandum) *apud te, auxiliaberis ei ut advenæ & peregrino, & ... vet tecum.* Hinc etiam Lutherus; Wann dein Bruder ver... und neben dir abnimpt/so soltu ihn aufnehmen ... nen Frembdlingen oder Gast/ daß er lebe neben dir ... Hebræo, Supra vocem כִּי est accentus Regius, Sakeph K... sum minus, vel comma constituens, ideoque rectius ... explicatio, veluti Piscator explicat: Wann dein Br... wird/ und seine Hand wancken wird bey dir/ so ... halten/ auch den Frembdling und Einwohner ... bey dir lebe. Versum 36. ita reddidit paraphr. Chalda... *cipies ab eo usuram, neq; fœnus*, &c. LXX. οὐ λήψῃ παρ' αὐτοῦ ... ἐπὶ πλήθει; *Non accipies ab eo usuram, neq; in multitudi*... πλεονασμῷ, *in superabundantia.* Lutherus: Du solt nicht ... cher von ihme nehmen/ noch ubersatz/ qui in marg... notat; Wucher heist er/so mit Geld geschicht/ uber... der arme Mann mus keuffen oder annehmen die ... Wahre so thewer der Geizhals wil/ weil ers ... zur noth. Apparet hinc iterum (1.) *quòd* Deus loquat... attenuato, & depauperato. (2.) *quòd* requirat ab opulen... quia debent illi attenuatum & jamjam lapsurum fratrem ... dere, & mutuum dare, ut se suosque sustentare possit ...

p...

...tur omnis morsus in mutuo, quippe quod ita dandum, ut ... attenuatus vivere, ne cogatur plus reddere, quàm acce... mutuo tantùm usus est ad sui sustentationem. (4.) *quòd si*... *beatur* superabundantia frugum: hoc est, fruges ita sunt ...ndæ, ne quid superabundans præter mutuatas fruges ab e... propter mutuationis officium exigatur.

3 Deuter. 23. v. 19. 20. *Non fænerabis fratri tuo ad usuram pecu... fruges, nec quamlibet aliam rem, quâ fænus exerceri solet, sed ... fratri autem tuo absq; usura id, quo indiget, commodabis.* In He... ...שך לא *Non mordebis fratrem tuum morsu vel usurâ pecuniæ, ... morsu omnis rei, quæ fænerabitur. Extraneum mordebis, & fra... tuum non mordebis;* &c. Lutherus: Du solt an deinem Bru... nicht wuchern / weder mit Geld noch mit Speise / noch allem damit man wuchern kan/An dem Frembdē mag... wuchern/aber nicht an deinem Bruder. Hic sermo iterum ... ra onerosâ vel mordente, atque ideò per fratres, qui morde... debent, necessariò intelligendi sunt egeni, qui mutuatâ pecu... lucrantur, sed eâ tantùm ad sui sustentationem utuntur, ve... ...gibus, pro quarum commodatione similiter non erat ali... ...perabundans accipiendum, quia iis proximus egenus non ne... ...tur; sed duntaxat ad sui sustentationem utitur. Deut. 23. v. 19. 20.

...ic autem quæstio exurgit; *An & Cur usura mordens erga pere... extraneos Judæis fuerit concessa?* Variè autem respondetur ... Ubi movetur quæstio An & cur usura mordens erga peregrinos concessa fuerit Judæis

Quidam putant, nullatenus concessum fuisse Judæis, ut ab ex... ...exigerent usuram; sed quoniam Scriptura velit, ut omnes ho... ...es agnoscamus pro proximis, sensum esse hunc; *Ergà quemcunq; ... exerces, illum non tractas ut fratrem & proximum, sed ut hostem.* ...opinio hæc adversatur ipsi literæ textus, quæ luculenter indi... ...is permissum fuisse, usuram ab extraneis accipere. Ita enim ... *Non fænerabis fratri tuo, sed alieno.*

Alii dicunt, permissum id esse, *sed tantùm ad breve tempus*, quæ ...ronymi sententia est in c. 18. Ezechielis: *In principio*, inquit, *legis à ... tantùm fænus tollitur; in Propheta ab omnibus usura prohibetur; ... Evangelio virtutis argumentum est præcipiente Domino, Fænerramini ... à quibus non speratis recipere.* Sed probari nequit, quod illa ... ...ica per Prophetas statim fuerit abrogata; Eô tantùm sensu il-

 li usu-

li usuras improbant, quo Deus per Mosen [illegible]
non est credibile, Prophetas contradixisse Mosi [illegible]
nitus acceptas, post tàm breve tempus annu[illegible]

Nonnulli ergo respondent, permissum fuisse [illegible]
mere ab extraneis in foro soli: *sed non in foro po*[illegible]
nem civilem, non Theologicam; peccâsse quidem [illegible]
politicè punitos non esse, hoc fine, ne fratres ex[illegible]
quidem ab extraneis accipere liceret, quæ sen[illegible]
Tomo 22. LL. CC. fol. 190, 191. *Verùm* Moses fuit non [illegible]
lator Politicus, sed etiam Propheta Altissimi, & [illegible]
formator; Ideoque quicquid Moses permisit, in eo [illegible]
Nam lex Mosis fuit lex ipsius Dei: Quod autem Deus p[illegible]
lud sanè pro peccato nequit haberi, sed in ipso quoque c[illegible]
polique foro pro re licita necessariò haberi debet.

Respondent ergo alii, Judæis licuisse, & semp[illegible]
Theologicè ab extraneis, etiam pauperibus & e[illegible]
nanæis, usuras exigere; ex peculiari Dei privilegio [illegible]
omnia ipsorum bona Judæis fuêre tradita; non secus a[illegible] &
psis, spoliare Ægyptios, ob divinum & specialem indult[illegible]
sint, qui distinguant inter *extraneos*, quia hi *vel* vixer[illegible] in C[illegible]
vel extra Canaan. Ab his licuisse usuras sumere, ab [illegible]
quæ sententia placuit *Ambrosio*, in lib. de Tobia, cap. 15 [illegible]
in comment. super 2. Cor. 8. Moses tamen hanc extrane[illegible]
ctionem non innuit, ideoque sine rationibus urgentibus [illegible]
videtur, nisi per extraneos vel peregrinos in Canaan [illegible]
psi *proselyti*, qui etiam usuris non erant opprimendi, juxta [illegible]
22. v. 21. *Peregrinum non populabis, & non opprimes eum*; non [illegible]
num tantùm regione, non religione, sed proselytum [illegible]

Hotomannus lib. de usuris, c. 3. scribit; ideò licui[illegible] ab
extraneis usuras accipere, quod ipsi quoque à Cananæi[illegible]
pecuniam non habeant mutuò, sed usuras solvere coge[illegible] Lege
igitur talionis idem fuisse ipsis concessum.

Quomodocunque autem se illa permissio habeat, duo [illegible]
certissima sunt, (1.) *Quòd* Judæis hodiè non liceat à Christi[illegible]
tibus sub prætextu extraneorum usuras accipere. [illegible]
se populus Dei, & nos in illorum locum successimus: ut [illegible]
[illegible]

...es invicem fratres; ipsi verò respectu Ecclesiæ Christianæ
...ranci. Huc spectat illud B. *Lutheri*, qui libr. contra Judæos
... *Duo esse Judæorum genera.* Quidam *sunt Judæi Moysis, quos*
Deus per Mosen ex Ægypto in terram Canaan introduxit, ac legem
...dit in terra ista servandam, donec veniret Messias. Quidam *verò*
Judæi Cæsaris, non Mosis, quorum scilicet majores coram Pilato di-
... Non habemus Regem nisi Cæsarem. Atque ad hos non pertine-
...sit, legem istam de usuris, sed si eâ uti frui velint, in terram Canaan
...redeundum. Quocirca excusari nequeunt *tum* Magistratus,
...amnum Judæis permittunt tales, quas ab indigentibus Chri-
...s opulentiores, qui egenos deserunt, & suâ duritie efficiunt, ut
...a Judæos usurarios confugere, & ab his mutuum accipere co-
...tur. (2.) *Quòd* Christianis non liceat, prætextu illius legis, ab e-
...bus extraneis, multò minus â Christianis fratribus, ultra sor-
...pro pecunia, ad sublevandam necessitatem mutuata lucrum ali-
...od accipere. Nam Christi doctrina postulat, ut benefaciamus i-
...is etiam, *Matth. 5. v. 43.* tum inter nos viventibus; tum circa
...os, & peregrinæ religioni addictis, quum quilibet hominum sit
...ximus noster, & generali sensu frater: A manifestis tamen hosti-
...usuram licitè posse accipi, docet *Ambrosius* lib. de Tobia, cap. 15.
... ait, *meritò nocere desideras, cui jure inferuntur arma, huic meritò*
...untur usuræ. Quem bello non potes facilè vincere, de hoc citò potes
...Te vindicare: Ab hoc usuram exige, quem non sit crimen occi-
...re. Sine ferro dimicat, qui usuram flagitat; sine gladio se de hoste ul-
...tur, qui fuerit usurarius & exactor inimici. Ergò ubi jus belli, ibi e-
...jus usuræ.

4. Nehem. 5. vers. 7. *Increpavi optimates & Magistratus & di-* Neh. 5. v. 7.
...urasné singuli à fratribus vestris exigitis? In Hebræo est מַשָּׁא vel
...s radice נָשָׂא portavit, gestavit, quia omnis usura, ab indigen-
...us exacta, est onerosa, vel instar oneris gravare solet. Lutherus:
Weil ihr einer auf den andern Wucher treibet/Piscator, Jhr
...het ein ieglicher seinem Nechsten mit beschwerung. V. 11.
...ite eis hodie agros suos; & vineas suas, & oliveta sua, & domos suas,
& cent... simam pecuniæ, frumenti, vini & olei, quam exigere soletis ab
...is. Fuit autem *centesima* talis usura, quâ singulis mensibus cente-
...ma pars sortis pro lucro exigebatur. Lutherus vertit: Gebet ihnen

V 3 wider

wider den hundertsten am Gelde [illegible]
theil / nemlich alle Monat von hundert gul[illegible]
den / das traf zwölf gülden des Jahrs [illegible]
cator explicat. Patet hinc, quòd Judæi [illegible]
bus, & quidem egenis tempore necessitat[illegible] atque [illegible]
partim pignora, quibus tamen ipsi carere no[illegible]
cra satis magna extorserint ultra sortem, quæ facta [illegible]
ta; æquitati & charitati contraria, easque o[illegible]
viter reprehensa.

Psal.15.v.1.5. 5. Psal. 15.v.1.5. *Domine, quis habitabit in [illegible]*
pecuniam suam non dedit ad usuram, & munera super inn[illegible]
cepit. In Hebræo: *Pecuniam suam non dedit* [illegible] Lu-
therus: Wer sein Geld nicht auf wucher gibt. [illegible]
intelligendum est secundum regulam in lege Mosi [illegible]
niam in ea fundatur. Ideoq; Psaltes loquitur de usura [illegible]
nis imposita, quam exigere prorsus vitiosum, n[illegible]
ra super innocentem accipere peccatum est: qu[illegible]
ceptio, si propter ea non inflectatur justitia, nec p[illegible]
minimè sit prohibita.

Referunt huc etiam nonnulli *Psal 55.v.12.* ubi inter p[illegible]
puli refertur quoq; usura; *Non defecit de platea ejus usur[illegible] & d[illegible]*
in Hebræo habetur vocabulum תֹּךְ, quod non in specie u[illegible]
genere quamvis fraudem & calliditatem denotat. Piscato[illegible]
Lutherus per lügen/reddidit: Lügen und triegen lest n[illegible]
ihren Gassen. Eadem vox habetur *Psal 72. v.14.* ubi vulg[illegible]
per usuras vertit: Lutherus per betrug.

Prov.28.v.8. 6. Proverb.28.v.8. *Qui coacervat divitias suas u[illegible]ris, & [illegible]*
in pauperes congregat eas. In Hebræo, *Multiplicans* מַרְבֶּה *op[illegible]*
vel acultates suas, בְּנֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית *in morsu, vel usura & a[illegible]*
largiendum pauperibus congregabit eas. Lutherus: Wer s[illegible]
mehret mit wucher und ubersatz / der versamlet [illegible]
der armen. Piscator: der samlet es dem / der dem [illegible]
stewren wird. Hoc dicto vicissim improbantur usuræ [illegible]
mordentes, & ab egenis fratribus exactæ, quia Moses & [illegible]
culdubio consentiunt; nec aliud iste, & aliud ille per [illegible]
hibitionem intelligit. Specialem verò hanc usurariorum [illegible]
nuit Rex Salomon, quòd opibus suis per usuras par[illegible]is non [illegible]

 De Justitia.

...lictur aliis, qui rectiùs utantur illis, distribuendo pau-
...s ex beneficentia.

Ezech. 18. v. 7. 8. 9. *Si quis pignus debitori reddiderit, & ad usu-* Ezech. 18. v. 7. seqq.
...*mmodaverit, & amplius non acceperit, &c. hic justus est, vitâ*
...in Hebræo: *Si non dederit* בְּנֶשֶׁךְ vel *cum usura*, & *acceperit*
... *aliquid amplius, vel superabundantiā, &c.* LXX. *Qui argentum*
... ἐκ ἐδώσῃ καὶ πλεονασμὸν ἐ λήψεται, *ad usuram non dabit, &*
...*antiam non accipiet.* Lutherus der nicht wuchert / der
...d übersetzet/ Piscator: der nicht auf wucher gibt/und
...übersatz nimmet. Eadem verba repetuntur v. 13. 17. & cap.
...*uram & superabundantiam accepisti, & fraudabis proximos tu-*
...*oppressione*, ut est in Hebræo. Lutherus: Sie treiben ihren
...wider ihren Nechsten/ und thun einander gewalt.
...: du treibest Geiz an deinem Nechsten / mit vervor-
...ung. Vulgata malè: *Et avarè proximos tuos calumniabaris.*
...ldæus: *Fœnus & usuram accepisti, & profuisti amicis tuis in rapina.*
...rsus urgeo, quòd Moses & Ezechiel sine dubio per omnia con-
...nt. Ut igitur Deus per Mosen; ita per Ezechielem improbavit
...es usuras, quibus egeni & pauperes exsuguntur. Sermo enim
... de tali superabundantia, quæ simul est נֶשֶׁךְ vel morsus. (2.)
...peribus, qui ad sui sustentationem mutuum accipiunt, & illo
...crantur. Hinc *cap. 18. v. 7. & 16.* fit mentio *esurientium, &*
...*rum*, ...ers. 12. *egenorum & pauperum.* Cumprimis autem v. 17.
...ientus est: *Si* מֵעָנִי *ab afflicto vel paupere converterit sive retraxe-*
...*rum suam; usuram & augmentum non acceperit.* Piscator: der
...hand vom elenden kehret/ keinen wucher noch über-
...nimpt/ *hoc est*, qui pauperes non exsugit, dando iis mutuum, &
...ndo aliquid supra sortem. Idem innuitur *cap. 22. vers. 12.* ubi ta-
...ra intelligitur, quæ fit cum oppresione proximi pauperis, quan-
... prætextu commodi, proximo collati, augmentum requiritur,
...enim pauper mordetur, ejusque opes rapiuntur. Unde Chal-
...s ...er it significanter: *Usuram accepisti, & profuisti amicis tuis in*
...*um rapina.*

Apparet igitur ex omnibus hactenus allegatis & explicatis te-
...onus, quòd usura in Scripturis prohibita & damnata, sit morsus
...peiu, vel exactio lucri, ultra sortē, pauperi & egeno mutuatā ad sui

sustentа-

sustentationem, quale lucrum ille non ... videnti, & sui oppressione.

2. *Ex jure naturali vel certis rationibus.*

II. Ex Jure naturali, vel certis ... Ubi potest urgeri:

Ubi urgemus regulã Christi, Matth. 7. v. 12.

1. *Communis regula*, ab ipso Christo ... vers. 12. *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* ... indiget, ut mutuum ab alio ad sui sustent... non ... accipere cogatur, is utique vult & desiderat, ... tis præstari, quum pecuniâ mutuatâ nihil ... se, suosque sustentaverit. Hoc ipsum igitur, quod ... lumus, ut faciamus quoque aliis, jus naturæ suadet.

Æquitatis & justitiæ rationem.

2. *Æquitatis & justitiæ ratio.* Requirit illa, ... ne faciamus, non autem opprimamus, ut suum ... non aliquo prætextu ad nos rapiatur. Qui vero ... te constitutis mutuum dat, & ab illis ultra sortem ... exigit, is hoc ipso eos opprimit, suum iis no... què rapit. Nam quod ultra sortem coguntur dare, hoc eg... est bonum proprium, quod aliunde habent, non ex pecu... ta. Quando igitur ob officium mutuationis illud ... bonum alienum rapitur, id quod æquitatis & justitiæ ... est contrarium.

Conditionem mutui.

3. *Conditio mutui.* Hoc per se, & suâ naturâ deb... tuitum, & debemus illud proximo jure naturali, *sed ...genti.* Nam ideò nostrum quærit ille subsidium, ... quia domi non habet unde vivat, vel se suosque sustentet: ... cessitate quando constitutus est, tum ipsi subvenire tene... turali; quod officium si non præstamus gratis, sed ultra ... quid exigimus, tum non est verum officium, nec ve... quia id omne, quum non nisi egeno propriè præstetur, ... esse debet. Si quis autem à nobis mutuum petat non ... pro sui suorumque sustentatione, sed ut opes suas auge... que lucrum faciat, tum expirat fundamentum ... mutui; & in tali casu ad mutuandum non tenen... multò minus ad gratis mutuandum, uti *conclusione* ... exponetur.

4. *Nam...*

Natura pecuniæ. Est ea per se sterilis, neque fructus pareret, ...centum annos asservaretur in cista, quod uberius exponit ...hus *lib. 1. Polit. cap. 7.* Juri autem naturali contrarium est, ...exigere velle ex re per naturam sterili, præsertim quatenus est ...qualis est opulenti pecunia, quâ abundat, & quam in arca ...repositam habet. Egenus igitur, si ab opulento, talem pe...m habente, mutuum petat, tenetur ille gratificari, & quum ali...ulu in cista jacuisset pecunia atque sic mansisset sterilis, certè ...m esset, ab egeno, qui pecuniâ istâ similiter nihil lucratus est, ...tantùm ad sui sustentationem impendit, ultra sortem velle ...exigere, & ita ex re sterili fructum capere. Rursus autem alia ..., si pecuniâ possim res meas licitè augere, & nihilominus i...pulento cuidam petenti dem mutuò; Tum enim non est planè ..., nec ratione *mei*, quia potuissem eâ lucrari; nec ratione *o...*, qui lucrum per istam majus acquisivit.

Naturam pecuniæ,

Earum rerum natura, quarum usus est ipsa absumtio. In ta... non separatur usus à re, vel ejus dominio, sicut non seorsum ...porest vinum, & usus vini. In pecunia verò indigenti mutu... ...s ejus est ipsa distractio, propter alimoniam vel sustentatio... ...cta. Quare impium esset, jurique naturali adversum, si quis ...restitutionem sortis, pro usu pecuniæ, ab egeno, qui eâ nihil ...us est, sed tantum distraxit propter sui conservationem, ali...l ...crum exigere vellet, quo argumento plerique utuntur Scho...i. Vicissim autem diversa ratio est, quando pecuniam meam ...uò alicui opulento, qui eam non distrahit ob sui sustentatio... ...d ad faciendum lucrum, quod etiam acquirit, & post distra...m pecuniam retinet. In tali casu *aliud* est ipse usus vel distracta ...nia; & *aliud* commodum isto usu vel distractione comparatum, ..., quum apud egenum non detur, ab isto lucrum ultra sortem ...e petitur. Atque ob has & similes rationes statutum est à pru...b...s, ne fœneratores, tanquam pauperum oppressores, tole...r in Republica benè constituta, uti fusiùs ostensum in prin...ohi jus quæstionis.

Et earum rerũ, quarum usus est ipsa absumtio.

III. Ex jure humano Ecclesiastico.

3. Ex jure humano Ecclesiastico.

R...ferantur huc canones Conciliorum, decreta Pontificum, in ...e canonico extantia, & Patrum testimonia, superiùs allegata; quibus

quibus addantur *Lutheri* gravissima scripta de ... bant iuculentissimè, quamvis usuram, vel exactionem ... ultra sortem, propter officium mutuationis, ... tionem factæ, illicitam esse jurique divino, ... contrariam, id quod juxta tenorem primæ conclusionis ... strandum.

Posterior Propositio

Posterior, Census annuus est contractus licitus. Census annuus, quando quinque vel sex floreni ... centum mutuatis, sumuntur quotannis ab opulentis ... nostrâ pecuniâ non ad sui sustentationem; sed ad m... crum faciendum utuntur; non est usura in Scriptura pro-hibita, sed justus licitusque contractus.

Explicatio & Confirmatio.

Hæc thesis loquitur non de indigentibus, ut ... gè alio genere hominum, videlicet de opulentis, de ... *Ubi primū explicatur, De quonā hominum genere hic agamus.* integris civitatibus; imò & de Principibus, qui ... tuò sumunt pecuniam, non propter necessariam sustentationem ... ad quam ipsi satis abundantes habent facultates, sed propter augmen-ta rerum suarum, quas pecuniâ mutuatâ dilatare & amplificare ... sunt. Ut talibus mutuò demus, minimè obstricti sumus per c... tatis regulas, quia non indigent nostra pecunia ob necessitatem ali-quam; sed duntaxat illam petunt ad faciendum majus lucrum, vel o-pes suas, quas aliàs habent satis amplas, magis magisque a... candas. Quòd si non obstricti sumus ad dandum mutuum, ... minus obligati erimus ad gratis mutuandum, ideoque cum ... ante mutuationem pacisci, & contrahere possumus, ut annuatim solvant quinque vel sex florenos pro centum, quia illos ... detrimento dare possunt, & propter res suas, per nostram pecuniam auctas, dare ex æquitatis præscripto tenentur. Præsertim ... Princeps vel Magistratus pecuniam à subditis petat, & ultrò ... rat atque promittat talem censum annuum, tum nulla ... test ratio, cur eum bonâ conscientiâ non liceat accipere.

Pòst aliquid additur de nomine census, Talem verò annuam compensationem nominamus ... censum; quia est pensio de re utili, & aliis fructum ferente ... originem istud vocabulum è Romana Republica, siquidem ...

De Justitia.

olim recensebantur ab Imperatoribus, ut justa fieret ... stimatio ad tributum solvendum, ut habetur *l. forma ff. de cen-* ... lis autem æstimatio, qualis etiam tempore Nativitatis Chri- ... Augusto instituta, *Luc. 2. v. 1.* dicebatur *census*. Inde nomen hoc ... atum est, ut ipsa substantia & res familiaris, quæ æstimabatur, ... indigitaretur, tandemque ipsum tributum & pensio, quæ sol- ... ur, cœpit etiam nuncupari *census*, unde quærebant Pharisæi; ... *κῆνσον, vel censum dare Cæsari?* Matth. 22. v. 17. Atq; hinc trans- ... r nomen istud ad annuas quoq; compensationes, ab opulentis, ... nostrâ lucrantibus, faciendas, quas nominamus censum, ... min: Zinse/ quia statuto tempore, propter lucrum pecuniâ no- ... quisitum, penduntur & numerantur. Hoc ipsum verò, quod ... justeque fiat, ulterius confirmari potest argumentis benè mul- ... isq; gravissimis, quæ breviter repetere fert animus, ne conscien- ... temerè injiciantur scrupuli, è quibus poterant & debebant esse ... nes. Urgemus igitur.

Ei deinde probatur thesis posita.

I. Defectum expressæ prohibitionis divinæ.

I. A defectu expressæ prohibitionis divinæ.

Nullus enim allegari potest locus Biblicus, quo tales annui cen- ... ab opulentis sumendi, prohibeantur disertè. Præceptum quidem ... , ut egenis subveniamus officio mutui; & prohibitum est, ne ultra ... rtem ab iis exigamus aliquid, quia sic mordentur, & illicita usura ... itur: Nullibi verò præceptum est, ut opulentis, qui non indigent, ... ed majorem quæstum facere cogitant, nostram mutuò demus pecu- ... iam; & nullibi prohibitum est, ab iis aliquid accipere compensati- ... is loco, si præstamus indebitum mutuandi officium, nostraq; illi ... niâ res suas vehementer augent. Nam quæcunque proferuntur ... da, usuram prohibentia, isthæc omnia loquuntur de proximo e- ... eno, paupere, afflicto, qui se suosque absque aliorum subsidiis su- ... stare nequit: Ratione *horum* obstricti sumus ad mutuandum, & à ... si aliquis ultra sortem exigere, morsus est & usura sæpiùs da- ... nata, quoniam nostrâ illi pecuniâ nihil lucrantur, sed eâ tantùm ad ... suæ sustentationem utuntur. *Cessante* autem legis & interdicti ra- ... ne, cessat ipsa lex & interdictum. *Quoad* opulentos verò cessat ra- ... icter dicti divini de non exigendo aliquid ultra sortem mutuatam. Ergo quoad opulentos etiam cessat ipsum interdictum. *Minor* ... obatur; quia divini interdicti ratio fundatur in conditione illius, cui ... datur mutuum, qui præsupponitur esse afflictus, pauper & egenus, ut sese

absque alieno subsidio sustentare nequeat, pr[illegible] debeat, ob solum mutuationis officium, tunc m[illegible] ditur, ut tandem penitus exhauriatur, & me[illegible] & charitati & æquitati contrarium. Hæc autem [illegible] rat quoad opulentos. Hi enim non sunt indig[illegible] mur iis mutuare. Neque petunt nostram pecuni[illegible] tent; sed ut opes suas augeant. Et quia hoc certo [illegible] aliàs mutuum petituri non essent, absque omni [illegible] sui, partem lucri, per nostram pecuniam acquisiti [illegible] loco nobis offerre queunt; & nos illam absque [illegible] pere possumus. Nec enim hoc divinis legibus prot[illegible] pe quæ tantùm de egenis loquuntur, pecuniâ nostrâ [illegible] bus, sed eâ duntaxat ad sui sustentationem utentib[illegible] damno & morsu ultra sortem nihil eroga[illegible] queun[illegible].

II. Naturalem æquitatem [illegible]

2. *A naturali æquitate.* Requirit æquitas cumprimis æqualitat[illegible] ne un[illegible] merum commodum, & alter sentiat merum incommo[illegible] quando contractus instituitur, tum commoda & inc[illegible] æqualia, æquum est. Si autem statuatur, opulentis pec[illegible] stram esse mutuò dandam sine omni compensatione, [illegible] litas introducitur. Nam opulentus sentit merum com[illegible] quippe qui nostrâ pecuniâ res suas auget, vel per il[illegible] bonis ipsius immobilibus, unde quotannis reditus ca[illegible] hærente levatur & liberatur: Nos autem sentimus m[illegible] modum, quia cogimur pecuniâ nostrâ carere, & occasion[illegible] res nostras etiam possemus augere, interim negligere. [illegible] litas cum æquitate nequit consistere. Ut igitur ex inæ[illegible] æqualia, suadet ipsum jus naturæ; dividenda esse comm[illegible] opulentus, cui præstamus indebitum mutuandi officium, [illegible] liquam lucri, per nostram pecuniam acquisiti, compensatio[illegible] debet nobis porrigere, utque hoc faciat, ante mu[illegible] em [illegible] possumus obligare. Quoad egenos autem longe alia est ratio. [illegible] (1.) illi pecuniâ nostrâ indigent vel maximè: div[illegible] ve [illegible] digent. (2.) Illis tenemur mutuare ex præscripto juri[illegible] ralis; his non tenemur mutuare, quia nullam sentiunt [illegible] (3.) Illi parum & ad breve tempus; hi multum, & [illegible]

... us mutuò accipiunt. (4.) Illi nihil lucrantur; hi multum ... pecuniâ nostrâ. Requirit igitur æquitas, ut ab egenis ul... nihil petamus, quia nihil lucrati sunt, & nihil absque suo ... morsuq; dare possunt; Ab opulentis autem licet aliquid ultra ... petere, quiá multum nostrâ pecuniâ lucrati sunt, & absq; ... damno morsuq; dare aliquid possunt. Opulenti ergò sint memo... regulæ: *Prout vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite ... illis*, Luc. 6. v. 31. Quare ut ipsi procul dubio vellent admit... participationem commodi, si aliis darent mutuò, & isti datâ pecu... lucrarentur; Ita etiam sibi cum creditoribus suis agen... inferant. Confirmari hæc omnia ulteriùs possunt Aphori... Apostolico, 2 *Cor.* 8. v. 13. quo innuitur, aliis ita benefaciendum ... *ipsis fit ἄνεσις, remissio vel relaxatio; nobis verò θλῖψις vel affli... ἀλλ' ἐξ ἰσότητ*Ꞩ, *sed ut fit æqualitas*: quæ regula, licét ibi ad be... eleemosynariam applicetur; in se tamen ac per se ge... est, & fundamentum omnium contractuum atque officiorum, ... debent fieri, ut servetur æqualitas, nec nos sentiamus damnum, ... merum commodum. Quia igitur mutuatio gratuita, & aliàs ... opulentis facta, illis quidem ἄνεσιν, nobis autem θλῖψιν pa... dum illi nostrâ pecuniâ rem suam augent, & nobis interim occa... augendi rem nostram adimitur: quivis sanè intelligit, tum æqui... naturali; tum huic aphorismo Apostolico consentaneum esse, si ... participationem lucri, quod ex nostra pecunia opulenti capiunt, ... admitti cupiamus, adeoque census annuos ab iis postulemus, ... ipsorum περίσσευμα vel abundantia, cedat εἰς τὸ ἡμῶν ὑστέρημα, ... supplementum, sive ut quod superest illis, suppleat id ... deest nobis, atque ita sit & fiat æqualitas.

III. Gratitudinis debitum.

Qui ex pecunia alterius magnum sentit commodum, is utique obligatus est ad ἀντίδωρον aliquod reddendum, præsertim, quum il... qui mutuò dedit, ad mutuandum non est obstrictus. Atqui di... ex aliorum pecunia magnum sentiunt commodum, quando ... negotiantur, & res suas amplificant. Quare obligati sunt ad ἀντίδωρον aliquod reddendum, præsertim quum alii, qui dant iis mutuò, ad mutuandum minimè sint obstricti, & ipsa interim commo-

3. A gratitudinis debito.

commoda cogantur negligere. Major certa [illegible] ræ exigit, ut grati simus pro benefi[illegible] etiam factis, & compensatione aliqua [illegible] præsertim [illegible] & absque omni difficultate compensare possumus. [illegible] officium mutui per restitutionem compe[illegible] loquendo nulla est compensatio: sed tan[illegible] redd[illegible] autem compensari ipsum mutuandi officium, [illegible] quoad divites, & quia per illud magnum [illegible] quum aliis per illud ipsum mutuum subtrac[illegible] crandi occasio. *Sin excipias*; obligatos quidem e[illegible] titudinem; debere tamen illam esse liberam, [illegible] graphâ debitorem non esse civiliter obligand[illegible]m: [illegible] Tò liberum hoc intelligas, quod in debitoris pote[illegible] tum se præstare, haut concedo talem libertatem. Nam [illegible] quis est obligatus, illud nequit licitè intermitti. [illegible] statur, illud etiam jure poscitur. Si ergò quis ad [illegible] obligatus est naturaliter; cur non etiam obligari po[illegible] ter? Sicuti quivis debitor sponte sortem debet reddere, & [illegible] dum obligatus est naturaliter: potest nihilominus ad eandem [illegible] tionem obligari civiliter; præsertim quum hominum animos [illegible] plerumque occupet ἀχαριστία, ut nisi obligentur, rarò de [illegible] ne; multò minus de compensatione debita cogitaturi sint; quo perti net *Syracidis* querela, *cap.* 29. *v.* 4. *seqq.*

IV. Charitatis naturam.

4. *A charitatis natura. Quæ debet incipere à seipsa,* Duabus eam inter alias præditam esse oportet affectionibus: (1) *Incipiat à seipsa.* Hinc nostri & nostrorum debemus potiorem rationem habere, quàm aliorum, quò pertinet dictum Apostolicum 1. Tim. 5. v. 8. *Si quis suorum, & maximè domesticorum curam non habet, fidem abnegavit, & infideli est deterior.* Nam parentes debent τοῖς τέκνοις θησαυρίζειν, *liberis suis thesauros colligere*, 2. Cor. 12. [illegible] Jam verò nulla nostrorum haberetur ratio, & nulli colligerentur [illegible] thesauri, si pecuniam opulentioribus daremus mutuò, & illi majores opes acquirerent, nos autem compensationis loco, & propter [illegible] neglectas lucrandi occasiones similes, nihil plane acciperemus. (2) *Et esse reciproca.* *reciproca*, quò utriusque partis contrahentium commoda promoveantur. Non autem est reciproca, si tantùm opulentus debitor sentiat commodum, nostrâque pecuniâ lucretur, absque ulla compensatione,

e, & lucri acquisiti participatione, Et sicuti cum charitate pu-
..., si egeni, vel secundi generis homines, juxta enumerationem
... oppositam, à nobis flagitarent eleemosynam, quia debemus
... tùm mendicis, vel primi generis hominibus; Ita cum chari-
... pugnat etiam, si opulenti, vel tertii generis homines, à nobis
... nt mutuum gratuitum; quia debetur hoc tantùm egenis, vel se-
... u. dinis hominibus. *Si quis excipiat*; Uti periculum soli su-
... ent opulenti, pecuniâ nostrâ negotiantes: Ita & lucrum ad illos
... redundare debet: *Ille responsi loco sibi hæc habeat; quòd* præcipuè
... mur de talibus, qui certò & sine periculo lucrantur, deinde, si
... m casu insperato & inevitabili, sine omni culpa sua ad inopiam
... tur, adeoque ex opulentis fiant indigi; tum utique solâ sortis
... ione contenti esse, nec census annuos ulterius exigere debemus.

V. Aliorum contractuum paritatem.

Quod licet in re pari, licet etiam in compari; ubi est par ratio, i-
... mul est idem jus. *Atqui* adprobantur & pro justis reputantur
contractus nonnulli, qui planè similes sunt ei, de quo hîc agimus.
... tractui. *Quare* adprobari etiam hic ipse, ac pro justo reputari
... het. *Minorem* solidè probavit Dn. D. *Gerhardus*. Tomo 6. pag. 919.
... plis quinque, quæ inde repetemus.

5. Ab aliorum contractuum paritate.

Nam solet adprobari contractus (1.) *Emphyteuseos*, quando a-
... um emo, cumque alteri colendum trado, eâ lege, ut propter annu-
... um fructuum perceptionem quotannis mihi persolvat certam pr-
... iæ summam, vel aliquot frumenti modios; ubi sanè parum est dis-
... nis, sive agrum emam ipse, aliisq; elocem, ut partem fructuum
... annis accipiam, sive alteri pecuniam dem mutuò, ut ipse agrum
... at, & propter fructuum perceptionem moderatum censum annua-
... mihi dependat.

Ut Emphyteuseos.

2. *Antichreseos*, quando propter certam pecuniam mutuò da-
... n debitor hypothecæ loco fundum mancipat, & creditor vice ejus,
... od interest, fructus quotannis præcipit. Jam verò minus grava-
... debitor, si fundum cum fructibus retineat, & censum annuum
... endat, quàm si fundum & fructus hypothecæ loco mancipare
... gitur.

Antichreseos.

3. *Emptionis redituum*, quando centum florenis emo quin-
... e florenos, à proximo mihi quotannis persolvendos; eâ tamen
... itione, ut dominium centum florenorum, à me planè tran-
seat, nec

Emtionis redituum.

ſeat, nec liceat in æternum eos repoſcere: que[illegible] dè adprobat & ſingulariter commendat *Chemn.* [illegible] fol. 198. 199. Jam verò ſi licet centum florenis q[illegible] tim pendendos emere; licebit etiam centum floren[illegible] florenorum cenſu annuo elocare.

Societatis, 4. *Societatis*, de quo ita Chemnitius fol. 20[illegible] *poteſt negotiari, ſed deſtituitur pecuniâ; alter vero* [illegible] *non poteſt negotiari; Si illi ineant ſocietatem, ut alter* [illegible] *am; alter operas, legitimus eſt contractus. Nam* [illegible] *pecuniæ deeſt, per operam ſuppletur.* Parum vero d[illegible] rum datur inter contractum ſocietatis, & contractum de[illegible] annuis. Nam utrobique propter lucrum, ex uſu pecu[illegible] illi, qui eam erogavit, compenſationis loco aliquid da[illegible] ro huc *quatuor ſocietatis ſpecies*, quæ commemorat *To*[illegible] de Inſtruct. Sacerdotum, cap. 40. & 41.

Prima ipſi eſt *Societas officiorum*, cujus ori[illegible] & [illegible] um ita recenſet, pag. 649. *Sunt in Romana curia multa o*[illegible] *reditus quoſdam habent, quæ Papa vendit certo quodam pr*[illegible] *autem eſſent multi, qui non haberent tantam ſummam, ut p*[illegible] *unum emere; conceſſum eſt à Pontificibus, ut ſimul cum ali*[illegible] *lia officia; & quamvis in uno ſit officium, tamen pro rata, ſo*[illegible] *ciis, diſtribuantur reditus, puta, decem, aut duodecim pro* [illegible] *Eſt autem officium temporale: mortuo enim officiali,* [illegible] *in manibus Papæ; niſi officialis ante mortem per quadra*[illegible] *nunciaverit alteri officium. Iſta dicitur ſocietas officiorum.* [illegible] ſocietatem hanc nota, quòd Toletus ſcribat *pag.* 6[illegible] ſocietatem fieri poſſe ſupra alia officia, & quòd adm[illegible] ſocii ultra medietatem pretii ipſorum officiorum, & [illegible] ſi fiant iſta, *peccari, quia tales contractus Papa judicet pro* [illegible] contractus in ſe legitimos, Papa, juxta illos, facere pote[illegible] mos. Et nihilominus Pontifices ipſi mirè inter ſe d[illegible] Nam Paulus IV. ita cenſuit, ut refert *Toletus*; ſed Pi[illegible] cavit. Tam certi nimirum de jure ſunt Papæ Romani.

Secunda ſocietatis ſpecies eſt, quum multi pecunias [illegible] ationi exponunt, ita, ut ſinguli pecuniam conferant, & [illegible] borem & induſtriam in negotiatione neceſſariam.

Tertia

... ipsi societatis species est, quando labor & industria com... n est, sed unus industriam ponit vel laborem, alius pecuniam, partem pecuniæ & industriæ; alius solam pecuniam.

...rta societas est animalium; quum aliquis emit animalia, & ...uranda, reservatâ parte lucri.

I...se societates omnes Papicolæ habent pro licitis, & tamen in ...is, qui pecuniam erogavit, aliquid ultra sortem compensa... co redditur. Cur ergò census annui, qui ab opulentis pe... strâ negotiantibus, exposcuntur, absolutè ac simpliciter essent ...

Emtionis syngraphæ, quâ ad reditus annuos aliquis se obstrinxit. ... et syngrapham illius emtionis, & consequenter etiam reditus ... in syngrapha debitos emere; cur non etiam liceat census an... ...locatione pecuniæ accipere? Nam utrobiq; ob pecuniæ, vel ... conductæ usum, proximus reditibus illis annuis, ad ipsum ...ctantibus, carere cogitur, quæ omnia latiùs deducta inve... ...d.

Et emtionis syngraphæ,

VI. Humanæ societatis rationem.

Ab humanæ societatis ratione.

...ta comparatum est cum Politiis, ut consistere nequeant sine met... ...niis. Mercimonia verò sine magnis sumtibus exerceri haut que... Sumtus autem tantos nemo solus facere potest; sed necessum est, pecuniam ab aliis accipiat mutuò: Sed nullus mutuabit, si pecuniâ ...carere, alterum eâdem ditare, & interim nihil compensationis lo... ...cipere debeat. Quare si mercimonia exerceri, & politiæ consiste... ...ent: necessum est, ut contractus isti super annuos census admit... ...r. Et quum illud, sine quo consistere nequeunt politiæ, juri na... ...procul dubio consentaneum esse oporteat, contractus etiam illos & per se non penitus illicitos; sed juri naturali congruos esse con... ...us.

Si quis excipere velit; Politiam tamen Judaicam sine usuris, quæ in ...ri e ant prohibitæ, diu conservatam fuisse: *huic respondeo* (1.) *quòd* ...int usuræ, aliud census annui. Usuræ, tanquam proprium obje... ...respiciunt egenos, quibus ex charitate debemus gratis mutuare: ...census annui respiciunt opulentos, quibus non tenemur mutuare; ...n indigent; multò minùs tenemur gratis mutuare. Concedo ...r, quòd sine usuris Politia Judaica constiterit, ut etiam quævis Respubli-

Ubi simul respondetur ad instantiam, à Judæorum Rep. publ. petitam.

Republica Christiana fine illis a ... autem in illa, præsertim inter ... ratis, vel redituum, vel censuum ... aut similes, fuerint instituti, probari ... dæi tales inter se contractus non ... tuò accipere, pro illa usuras dare, ... runt, quia id permissum, *Deut. 23.* ... esset, sciendum, quòd longè ... riæ Romanæ hodiernæ. Cohabitab... eaq; fertilissima, omnisq; generis fr... insuper erat fermè in orbis medio, ... ex ... advehi potuerint faciliùs: Nunc a... orbem dispersæ sunt, nec in una te... tationem necessaria & sæpè merce... ga itinera comparari possunt, quod ... ta pecunia, quam nemo daturus esset ... lucri simul admitteretur. Docuit hoc ipsa exp... morat *novella Leonis 83.* Quum enim ... suras omnes penitus abrogâsset, ipsius filius Leo. hoc decre... tis sustulit, propter incommodum, in Re... Sic enim ille loquitur: *Parens noster, æternæ me... usuras ubiq; à Spiritus S. decreto condemnar... usurarum ... ctione sua prohibendam putavit. Atqui propter pauper... melius, quem tamen finem legislator proposi erat, sed con... Qui enim antea usurarum spe ad mutuandam pecuniam ... post latam legem, quòd nihil lucri ex mutuo percipere p... cuniæ indigent, difficiles atq; immites sunt, quin etiam ad f... quodq; id ferè consequitur, ad jusjurandum abrogandum id... buit. Breviter propter redundantem in humanam vitam ... modò non profuit legis virtus, verùm etiam obfuit.* Po... illud, quod *Ferrariensis* scripsit in pract. in form. lib... thecar. ver. sine alqua usurarum, pag. 375. *Mundum ... posse sine usuris;* id quod de censibus illis annuis, de qui... quos JCti usuras licitas & compensatorias appellant, n... usuris propriè dictis, & verbo Dei damnatis accipiendum est

VII. Varietatem causarum, quibus lucrum aliquod ...

...em justè exigi posse, ipsi statuunt Pontificii. Toletus 7. A varietate causarum, quirum, instruct. Sacerdotum, c. 32. 33. & 34 enumerat *sex* hujusmo-

...ima ipsi causa est *mora solutionis*, ob cujus dilationem lucrum... nquam pœna potest exigi. *Verbi gratiâ*: Mutuo centum, ut ...num reddantur: quod si non reddantur, in pœnam ultra capi-...ntur decem aut viginti. Talem pœnam licitè posse exigi & ...arbitratur *Sotus* lib. 6. de justit. quæst. 1. artic. 3. & *Toletus* l. d. qui ...er causam nonnullis conditionibus restringit, pag. 631. 632. ...nda est, *damnum emergens*, quum quis detrimentum patitur ...od mutuat, pro cujus damni compensatione, ultra sortem a-...posci posse, statuit *Sotus*, *Azorius*, *Lessius*, *Toletus*, qui ait pag. ...*m probabiliter formidatur damnum, quamvis non sit omninò cer-* ...*potest pacisci, antequam eveniat.*

b) lucrum aliquod ultra sortem justè exigi posse, ipsi statuunt Pontificii.

Quarum sex enumerat Toletus.

...ria causa est *lucrum cessans*, quum non habetur id, quod habe-...erat, ultra ea, quæ habentur; Si quis ergò pecunias suas, quibus ...ari potest & vult, rogatus alii det mutuò; talem de lucro ces-...posse pacisci, & aliquid ultra sortem exigere, opinantur *Toletus*, ...34. *Conradus*, quæst. 30. *Silvester*, verb. usura, 1. §. *Cajetanus*, 2. 2. ...q. 78. artic. 2. *Scotus*, libr. 4. distinct. 15. quæst. 2. *Sotus*, libr. 6. ...1. art. 3.

Quartam causam sic proponit *Toletus*, cap. 34. pag. 635. *Quum ...mutuat rem tempore, quo minus valet; ut reddatur sibi tempore, plus valet, nullo existente pacto, nullâ existente probabilitate illius ma-...ris, nec illius gratiâ mutuo facto.* Verbi gratiâ: *Aliquis mutuat ...um, vel frumentum, vel aliquid aliud, tempore quo minus valet: ...postea, ut quum reddi debent ista, plus valeant: In tali casu potest ...ando esse usura, aliquando non.* Quod sic explico: *Si non mutuavit, ...dit; non potest plus accipere, nisi pretium, quo illa valebant, quan-...diti sunt. Quòd si non vendita, sed mutuata sunt, tunc si, qui mutua-...bat probabiliter, tempore quo illa restituenda erant, plus valitura ...mutuarium, ut non antè solveret, spe lucri, usura est, plus accipe-...am erat pretium tempore mutui. Quòd si nesciebat, nec tali intentio-...mutuavit, sed casu plus illo tempore res valuit, aut ipse non mutuavit lu-...ntentione, potest exigere frumentum sibi dari, vel oleum, vel vinum, et ...in pretio, quod valet tempore restitutionis. Ita tenent communiter, &* ...Soto *lib. 6. quæst. 1. artic. 2.* & Silvest. *ver. usur. 1. §. 16.*

Quinta causa est, *quum quod* [illegible] *di, ut quum quis non potens sua recuperar*[illegible] *est lucrum, quia lucrum accipit, quod* [illegible] *era*[illegible]

Ultima causa est, *quum mutuum* [illegible] *in sortem potius*; verbi gratiâ: *si quis* [illegible] *Eto, ut si intra decennium mortuus f*[illegible] *pientis, & haredum: si vero uterq;* [illegible] *& quingentos. Silvest.* ver. usura 1. § 36. *pu*[illegible] *nec enim hic intercedit verè mutuum,* [illegible] *serveiur aqualitas in sorte ex utraq; par*[illegible] *usurarius.*

Ex hisce omnibus jam concludo *Q*[illegible] Pont[illegible] divinum, de non accipiendo ultra sortem var[illegible] esse illud absolutè & prorsus generaliter intellig[illegible] sus annui exposcantur, non tam propter ipsum mu[illegible] quàm propter lucrum cessans, vel etiam quand[illegible] emergens, non video, quî contractum istum [illegible] scor de quinque annuatim dand[illegible]s pro centum florenis, ta[illegible] rarium & illicitum penitus improbare possint.

8. A Magistratus Christiani constitutione.

VIII. Magistratus Christiani constitutionem

Quicquid per se injustum, ac juri divino & naturali [illegible] est; illud à Magistratu pio vel adprobari, ve[illegible] Repu[illegible] tolerari non est credibile, & contrà. *Jam vero* contract[illegible] centum floreni pro quinq; florenorum pensione an[illegible]a el[illegible] probavit pius Magistratus, & etiamnum tolerat in Republica [illegible]a-na, velut ex Justiniani legibus, & Imperii Romani Const[illegible] notum. *Quare* non est credibile, talem contractum per[illegible], ac juri divino & naturali contrarium esse. Ut ergo in vi[illegible] constitutionibus politicis; Ita & istâ, sine omni con[illegible] quivis Christianus uti potest, quum sciat, Magistratum [illegible] strum, potestate ferendarum legum divinitus instructum [illegible] dubio in hac sua ordinatione ad æquitatem natur[illegible] buisse, ac multis controversiis & difficultatibus ob[illegible] prudenter monet *Dn. D. Gerhardus*, Tomo VI pag. 98. [illegible] *Quum certi expediti juris sit in mutuo, id quod interest,* [illegible] *hoc est, ob lucrum cessans, & damnum emergens, jure com*[illegible]

[illegible]

-am postulari posse, & verò in judiciis sæpius diu multumq; controver-
, q...d propriè sit usurarium, quid verò lucri cessantis, & damni emer-
...mpensatio, ideò ad certam mediocritatem idem, quod interest, re-
...revolverunt, nimirum, ut pro centum florenis mutuò datis, quinque
...bus, quod interest, exigantur, & hac ratione controversiis in judicio
...protractis, occurratur. Leges statuunt taxationem illius, quod in-
..., judicis arbitrio relictam esse, lib. 3. §. ult. ff. de eo, quod certo lo-
...ur igitur superiori Magistratui non fuisset liberum talem quandam
...lem moderationem, atq;, ut sic loquar, taxationem, in hoc contractu
...ere? Si quis objiciat, Magistratum ad præcavendum gravius pec-
... majusq; malum, id, quod suâ naturâ peccatum est, duntaxat
...si le, ac proinde jus fori à jure poli esse dist nguendum, nec per
...cas leges conscientiæ tranquillitatem obtineri posse, illi suffici-
... terum respondet *Dn. D. Gerhardus* l. d. in hunc modum: *Neque*
...Magistratus talem potestatem sibi arrogat, ut ad evitandum majus ma-
...d, quod per se & suâ Naturâ injustum est, permittat, quum non sint
...nda, multò minus legibus sancienda mala, ut eveniant bona, Rom. 3.
...quum Magistratus utriusq; Decalogi custos esse debeat; quum inferior
...possit tollere legem superioris. Alterutrum igitur statuendum fuerit, vel
...d...nsum illum pecuniæ annuum in contractu sæpius nominato accipere,
...fit in se & semper illicitum, & juri divino ac naturali adversum; vel
...d Magistratus id permittens contra jus divinum & naturale, contra æ-
...tatem & justitiam egerit, id quod de Christiano Magistratu affirmare,
...rquam durum & auditu acerbum. Sunt, qui hanc Magistratus consti-
...onem conferunt cum legibus Mosaicis, de polygamia, jure divino prohi-
..., Matth. 19. v. 8. Moses propter σκληροκαρδίαν permisit vobis dimit-
...re uxores, ab initio autē non erat sic; *sed si vel maximè divinâ quâdam*
...ensatione Moses tale quid permisisset, nondum tamen evictum fores et-
...m Magistratui jus illud contra legem divinam dispensandi competere,
...cum custos divinæ legis, & eorum, qui legem divinam transgrediuntur,
...ndex sit constitutus.

Illud adhuc notandum in hoc argumento, quòd sæpè magistra-
... ipse pecuniam à subditis oblatam assumat, & annuatim quinq; vel
... florenos pro centum expendat, id quod optimâ conscientiâ posse
accipi, nullum planè est dubium. Quod enim Magistratus ultrò pro-
mittit, & ad quod sese obligat, cur istud illæsâ conscientiâ non accipe-
re, non poscere liceret?

9. A Theologorum testimoniis & authoritate.

IX. Theologorum testi[illegible] & [illegible]

Omnes quidem improbant, & mer[illegible], u[illegible] quando propter mutuum, quod egenis [illegible] tra sortem aliquid exigitur. Ab opulen[illegible] mutuare, nostrâ tamen pecuniâ res [illegible] tionis loco aliquid accipere, & de censu an[illegible] sura literis damnata minimè habent, [illegible] civilem, in naturali æquitate fundatum, ultro [illegible] Videatur *Brentius*, in Scriptis german. von [illegible] cten, *Chytræus* & *Pelargus* in Comm. c. 23 Deut[illegible] *Schnepfius*, in Consil. Theolog. Bidenbach. De[illegible] 6. consil. 8. Dn. D. *Hunnius*, in 2. Cor. 8. D. *G*[illegible] *Hoe*, in Scripto Germanico Lipsiæ An. 1671 sub [illegible] ob ein Christ mit gutem Gewissen Geldzinsen ne[illegible] ne? Dn. D. *Gerhardus*, Tomo 6. LL. CC. pag. 911. seq. [illegible] *meisterus*, disp. 9. in Decalog. th. 38. & seqq.

Atq; hæc sunt argumenta præcipua, quibus [illegible] stabilire possumus; Ne tamen discursu isto avari quidam [illegible] nonnullæ distinctiones, & necessariæ conditiones adhuc [illegible] quàm diligentissimè.

Quibus subnectuntur quinq; distinctiones & cautiones.

1. Repetenda est distinctio inter *egenos* & *opulentos*. [illegible] cet pacisci de censu annuo: cum *illis* minime [illegible] tum mutuum, nostrâq; illi pecuniâ non negotiantur, sed [illegible] suosq; sustentant.

2. Quibus mutuò damus, illi *vel* lucrantur aliquid [illegible] inevitabilem damnum capiunt, & paupercs fiunt. A *pri*[illegible] licet exigere, à *posterioribus* non licet, quia tū ex hominibus [illegible] ris vel opulentis, fiunt homines secundi generis, vel egen[illegible] ctionem census non sunt mordendi, juxta præscri[illegible] Christianæ, quæ omnium contractuum directrix ac mod[illegible] debet.

3. Qui mutuum dant opulentioribus, & de censibus [illegible] seuntur, illi hoc faciunt, *vel* solius otii causâ, & ex p[illegible] negotiari, vel honestam functionem suscipere & labor[illegible] ex impotentia negotiandi, & necessitatis causâ, ut viduæ, p[illegible] nes, literati & similes, ad negotiationes exercendas m[illegible]

... autem ita paciscendo minimè peccant, quia quum negotia... pii, tempore brevi totam suam substantiam absumturi ... illa viverent, nec potius eam pro censibus annuis, ut ex his ... sibi compararent, ditioribus elocarent.

4. Distingui etiam debet inter *summam pecuniæ majorem &* ... itemq; inter *tempus brevius ac longius*. Licet de censu annuo ... summam majorem, & ad tempus longius elocatam; sed non ... licet ob summam minorem, & ad tempus brevius elocatam; *ut* ... floreni ad spacium duorum vel trium mensium abs te petun... sortem nihil exigi debet, quia summa est exigua, & breve ... veroq; videtur consentaneum, quòd tale mutuum petens, ex ... postulet, nihilq; illo lucrari valeat. Judicandum verò est ... majore vel minore, secundùm proportionem Geometri... non Arithmeticam, respectivè quoad erogantem, non absolutè. ... potest, monente *D. Hunnio*, in 2. Corinth. 8. pag. 342. ut ali... ... tenuioris conditionis & sortis homo elocet florenos viginti, vel ... pauciores, quæ pecunia, quum sit pars substantiæ ejus, arbitror, ... illi esse, non minus ac tibi, de centum ac mille florenis, quot... ... inde accipere pensionem legibus definitam.

Tandem, 5. Distinguendum est inter *censum moderatum*, legibusq; ... congruentem, quando pro centum quinq; vel sex annuatim ... ; & inter *censum immoderatum*, & cum excessu magno con... *Ille* licitus est; *hic* illicitus & usurarius. Monent tamen ... nulli, numerum & quantitatem census annui legibus præscri... non ita exactè observari posse inter mercatores, quoniam illi ... inæqualiter, unde fit, ut quandoque minus liceat, quan... plus possit ultra sortem, & consuetos census ab iis exigi.

Objectiones ex Scripturis.

I. Ex Veteri Testamento Scholastici urgent dicta superius ... & explicata; ut *Exod 22. vers. 25. Levit. 25. vers. 35.* &c. qui- *Discursus de dictis* ... usuras in totum & absolutè, nullâ inter egenos & opulentos factâ *Ex 22. Levit. 25.* ... prohibitas esse statuunt.

Respondeo. Concedimus, quòd omnis usura propriè dicta per leges

Ubi dicimus quòd in iis usura propriè dicta vel morsus pauperis sit prohibitus.

leges divinas sit prohibita. Est enim ea [illegible]
peris vel egeni, cui officiũ mutuationis de[illegible]
cunq; igitur ab egeno, cui ad sustentati[illegible]
ultra sortem aliquid exigit, ille usurariu[illegible]
incurrit. Quando autem non agimus cum ege[illegible]
tuare gratis; sed cum opulentis, quibus pla[illegible]
quia se aliunde possunt sustentare, tùm sanè l[illegible]
ad talem casum accommodari minimè pos[illegible]
quuntur de mutuo debito, non nisi egenis d[illegible]
mur de mutuo indebito, quod datur opulent s, [illegible]

Non autem census annuus.

ritatis; sed ex liberà voluntate, ut res suas ip[illegible]
gmentum. quod ex pecunia nostra capi[illegible]
quotannis aliquid ultra sortẽ nobis expendant, [illegible]
planè aliud quid sit, & diversum ab usura egenis [illegible]
bitus esse nequit per ista usurarum interdicta. Si [illegible]
stratus, vel Princeps aliquis ditissimus, me un[illegible]
tum offert quinque florenos, quotannis num[illegible]
telligit, si eos accipiam, me non accipere usuram [illegible]
Scripturis prohibitam. Nam (1.) Princeps n[illegible]
teneor illi mutuare: (3.) ipse offert mihi ce[illegible]
hunc sine omni damno potest expendere: (5.) qu[illegible]
suas novit augere: Cur igitur talem cens[illegible] sive tanq[illegible]
vè tanquam spontaneum Principis beneficium non po[illegible]
bonâ conscientiâ? Quando autem (1.) agitur cum egen[illegible]
mur ob indigentiam ejus mutuare, (3.) & qui non offer[illegible]
ab illo exigitur, (4.) nec potest eum sine morsu & damno pe[illegible]
quia nostrâ pecuniâ res suas non auxit, sed tantùm sese su[illegible]
talis exactio usuraria est, legibus divinis prohibita. S[illegible]
distingui debet inter *usuram*, egeno impositam; & i[illegible]
per annuis censibus, ab opulentis, qui lucrantur nostrâ pe[illegible]
dis. *Illam* esse penitus illicitam probant allegata testimon[illegible]
esse similiter illicitos, ex iis demonstrari minimè potest [illegible]
dè ostendimus suprà conclus. 1. leges illas divinitus datas [illegible]
si de egenis & usuris propriè dictis, pauperes mordent[illegible] & [illegible]
tibus, id quod adhuc fusius probat Dn. D. *Gerhardus* To[illegible]
seqq. (1.) ex *appellatione*. (2.) ex objecti determinatione, [illegible]

no, (4.) ex *naturalis æquitatis & mutuæ charitatis conditione*; &
ni 5.) ex *paritatis ratione*, quæ omnia si benevolus Lector dili[illegible]gen-
enderit, interdicta isthæc Biblica restringenda, nec ad census
s, ab opulentis solvendos, extendenda esse, luculenter & absque
deprehendet.

Illustrari hæc omnia possunt præcepto gemino. *Quæ illustrantur præcepto gemino,*

De pignore statim reddendo, Exod. 22. v. 26. *Si pignoran-*
ratus fueris, vestimentum proximi tui, quum occubuerit Sol, resti-
t, vers. 27. *quia est operimentum ejus, tantùm illud est vestimen-* *1. De pignore statim reddendo.*
in quo dormiat. Deuter. 24. v. 17. *Non capies in pignus vesti-*
[illegible]æ. Ezech. 18. vers. 7. *Si pignus debitori reddiderit, vivet*,
Pignus non reddens, non vivet: vers. 16. *qui pignus non retinuerit*
[illegible] itur. Dicta hæc omnia similiter videntur generalia, & ta-
[illegible]tanda sunt necessariò, quia duntaxat de extremè pauperibus
[illegible] de tali pignore, quo proximus egenus nullâ ratione potest ca-
[illegible]ra quem casum licitum omninò, nec lege divinâ prohibitum
[illegible]nus accipere & retinere. Eadem ratio est legum de non exigen-
[illegible]o lucro ultra sortem mutuatam, quæ similiter generales & ab-
[illegible] videntur, quasi à nemine prorsus, nec ab opulentis etiam ali-
[illegible]t ultra sortem accipiendum, & tamen, si res accuratius pensite-
re[illegible] stringendæ sunt tantùm ad egenos, à quibus nulla pensio est exi-
[illegible], quia talis semper est usura vel morsus, cum egeni oppressione
[illegible]ctus: Opulenti autem per census annuos non mordentur, & iis
[illegible]mutuare non tenemur, ideoq; si hac conditione illis mutuemus,
[illegible]tannis quiddam compensationis loco erogent, tum contra ist-
[illegible]dicta non agimus, quoniam nec de opulentis, nec de censi-
[illegible]ne morsu dari possunt; sed tantùm de egenis, & horum mor-
[illegible]tru usuris propriè dictis loquuntur.

2 De dandis eleemosynis, quale reperitur, Luc. 6. v. 30. *Da* *2. De dandis eleemosynis.*
[illegible]enti. Videtur hoc etiam generale, planeq; absolutum esse, re-
[illegible] nihilominus debet tantùm ad mendicos & extremè pauperes,
[illegible] in primam classem collocavimus suprà. Nec enim licet ex eo in-
[illegible]quod etiam secundi ordinis hominibus bona nostra gratis com-
[illegible]re debeamus, tanquam eleemosynam; sed iis per mutuum est
[illegible]endum, sic tamen, ut restituant sortem, juxta dictum Syracidis
c. 29, v. 2. & exemplum Tobiæ *cap. 4. v. 21.* Pari ratione, præcepta de

 mutuo

mutuo gratuito, & usuris non exigendis, [illegible] ex contextu, aliisq; rationibus probari [illegible] beant ad egenos, & secundæ classis homines [illegible] ultra sortem aliquid ab iis poscitur: hinc [illegible] est, tertiæ quoq; classis hominibus vel opule[illegible] præstandum. Nam ad mutuum talibus d[illegible] ligati, quia nostro succursu & mutuo ad sui [illegible] quam indigent, sed illud tantùm ad res suas au[illegible] distinctis igitur distincte judicandum est, & [illegible] agimus, sunt distincta; sic etiam agendi mo[illegible] stinctum. *Mendicos* juvare tenemur per *eleemos*[illegible] quia nihil restituere possunt. *Egenos* juvare tenemur; sed [illegible] leemosynam, quia non sunt extremè pauperes; [illegible] gratuitum, ut restituatur summa, sed non ultra eam [illegible] *Opulentos* quod attinet, sicut absurdum & iniquum [illegible] obligati simus ad eleemosynam iis dandam [illegible] & iniquum est, statuere, quòd obligati simus ad [illegible] dandum. Nam planè non obstricti sumus ad iis mutuandum, [illegible] si quando hoc officium à nobis petunt, quum [illegible] ita iis præstare licet, ut prius paciscamur de aliqua compe[illegible] contractus improbari, vel iniquitatis accusari nequit, [illegible] usurarum, quoniam illa loquuntur de pauperibus & egen[illegible] mutuare tenemur ex charitate Christiana; non autem [illegible] ideoq; nos ad mutuum iis dandum non obligant, multo min[illegible] dum agendi cum iis præscribunt, non secus atque ex dictis [illegible] syna malè inferretur, eam quoque dandam esse opulentis, vel iis, [illegible] aliqua bona possident, & subsidio nostro indigent; quum præce[illegible] eleemosynis, nec de opulentis, nec de possessoribus bon[illegible]um [illegible] gentibus, sed de mendicis & extremè pauperibus loquantur.

Responsio ex abundanti ad interdicta usurarum in V. T.

Ex abundanti quidam respondent; *Si maximè pro[illegible]* [illegible] dæis absolutè prohibitam fuisse omnis superabundantiæ ac[illegible] nem, etiam respectu fratris opulenti; attamen non inde [illegible] annuos in Novo quoque Testamento esse penitus illicitos. [illegible] guunt enim inter *morale* & *forense*, quod utrumque legibus [illegible] nonnunquam comprehenditur. Sic in lege de Pseud[illegible] dendo, *Deut. 13. v. 1. seqq.* morale est, quòd hæretici sint [illegible]

[illegible]

..., ac nos in Novo Testamento minimè obstringens est, quòd ... ici fint occidendi. Sic in lege de debitis quovis anno septimo re... ndis, *Deut. 15. v. 2.* morale est, quòd mutuum egenis datum, esse ... gratuitum, illudq; sit condonandum, si proximus præter suum ... ad inopiam redigatur: *forense* est, quòd omnia omninò de... quovis anno septimo sint remittenda. Sic in lege de *imaginibus ta... non inferendis*, morale erat, quòd imagines superstitiosæ & ... atricæ sint abolendæ; sed *ceremoniale* erat, quòd nullæ prorsus ... nes templo Domini fuerint inferendæ. Accommodant hæc ad ... de pensione ultra sortem non exigenda, in quâ dicunt *morale* ... ò l in mutuo & cunctis contractibus πλεονεξία & iniquitas vita... at, id quod perpetuum est, omnesq; obligat: sed *forense* erat, ... n mutuo à fratre etiam opulento nihil ultra sortem fuerit acci... m, id quod temporale est, & Judæos tantùm obligavit.

Causam hujus constitutionis forensis, si quæ talis fuisset, *gemi...* ... posse autumant solos Judæos; non autem amplius nos Chri... s attinentem. Nam (1.) *Judæi* non poterant possessiones suas in ... uum abalienare per venditionem; sed emtor tantùm capiebat ... fructum, usque ad annum Jubilæum, quo emta possessio vel em... bonum immobile absq; omni precii refusione pristino possessori ... restituendum, *Lev. 25. v. 10. 15.* Jam verò si ex pecunia mutuata, cen... annuum Judæis licitum fuisset accipere, nemo possessiones alio... ... issset, sed potius pecuniam suam pro annuis pensionibus elo... ... ent universi, quo pacto illa constitutio de possessionibus anno Jubi... restituendis suum non sortita fuisset effectum. (2.) Præcepit insu... ... hova, ut debita quovis anno septimo remitterentur fratri, *Deut.* ... 2. 3. 4. Quòd si verò Judæis licitū fuisset, à fratre propter pecuniam ... atam, censum exigere annuum, tum prioribus sex annis tantos fi... ... postulâssent census, ut ad ipsam summam septimo anno ad... ... ent; atq; sic debiti remissio absq; ullo egeni levamento fuisset ..., nec Legislator obtinuisset finem suæ constitutionis, qui erat iste, ... mendicus esset in Israel. Quum ergò lex de non exigendo à quo... ... n fratre ultra sortem incremento, fundata sit in aliis duabus spe... ... s, Judæos tantùm attinentibus, & in Novo Testamento abroga... constitutionibus; hinc illam ipsam duntaxat forensem fuisse, nec ... ianos ampl us obligare, nonnulli colligunt, & hoc Syllogismo ... ncere contendunt:

℞ *Quodcunq;* Judæis interdici[illegible], [illegible]
pugnet cum naturali æquitate, & fi[illegible]
net ad legem moralem, quæ omnes, [illegible] ad [illegible]
tùm obligat.

Atqui cenſum annuum ab opulent[illegible] ac[illegible]
naturali æquitate & fraterna charitate, [illegible]

Ergò, Si maximè Judæis iſtud interdictum [illegible]
lex foret, tantùm Judæos; non autem nos [illegible]

Nos autem in reſponſione antea data, [illegible]
cuſſa, meritò perſiſtimus; ſi tamen aliquis h[illegible]
ctam, unà velit uſurpare, nos minimè habe[illegible]

De dicto Luc. 6. v. 35. II. Ex Novo Teſtamento allegant dictum [illegible]
v. 35. *Diligite inimicos veſtros, benefacite, & mutuum d[illegible]*
ζοντες, nihil inde ſperantes: quo ipſo teſtimonio q[illegible]
vendos cenſus damnari, probat *Urbanus III.* in capit[illegible]
de uſuris, & *Concil. Lateran.* ſub Leone X. [illegible]
ubi Papa ſic decernit: *Dominus noſter, Luca Evang[illegible]*
nos PRÆCEPTO obſtringit, ne ex dato mutuo [illegible]
ſperare debeamus. Poteſt autem ex dicto iſto [illegible] s forma[illegible]
De quo nihil debet ſperari, id gratis dandum eſt. *D[illegible]*
ſperari, *Mutuum* ergò gratis dandum eſt.

Malè iſtud opponitur cenſibus annuis. Reſpondeo. 1. Dictum hoc impertinenter [illegible]
nuis malè opponitur. Nam de iis Salvator primò non [illegible]
pus ejus eſt, Chriſtianos adhortari, ad dandum mutuum [illegible]
ti, etiam illi, qui ſortem ipſam & ſummam capit[illegible]
quit reddere. Patet hoc luculenter ex verſu præcedent[illegible]
dederitis his, à quibus ſperatis ἀπολαβεῖν, *recipere, (* ne[illegible]
mutuum*) quæ gratia eſt vobis? Nam & pe[illegible]atore[illegible]*
dant, ἵνα ἀπολάβωσι τὰ ἴσα, *ut recipiant æqualia,* auff daß [illegible]
ches wiedernehmen/ hoc eſt, ut tantum rep[illegible]
tuò dederunt, & ſimile mutuationis officium exper[illegible]
ſequitur antitheſis: *Veruntamen diligite inimicos [illegible]*
mutuum date, nihil inde ſperantes; hoc eſt, Etiam pau[illegible]
petentibus ſubvenire debetis ſi vel maximè nulla iſtu[illegible]
ἴσα æqualia recipiendi ſpes affulgeat. Hunc enim, [illegible]
Salvatoris ſenſum perſpicuè docet antitheſis. Nam quod in [illegible]

[illegible]

rob: vers.34. ejus contrarium à Christianis requirit, vers. 35. peccatoribus improbat mutuum tale, quod datur pauperibus obligatione restituendi æqualia. Ergò à Christianis requiritur, nempè mutuum tale, quod dandum pauperioribus sine obligatione restituendi, ut nihil de illo ulterius speretur. Ex quo etiam elucescit, Christi præceptum de dando mutuo, ut nihil inde, r, non esse intelligendum respectu quorumvis hominum; aliàs sequitur, à nemine, nec etiam opulento, qui mutuum benè ac sinè potest reddere, sperandam vel exigendam esse redditionem, tamen ipsi Scripturæ contrarium, Psal. 37. v. 21.

Sed accipi debet tantùm respectu pauperiorum, qui adeò sunt inopes ut si mutuū iis dandum, nulla restitutionis spes appareat; quod advertentes homines plerumque sunt immisericordes, & talibus dare nolunt, quia recuperationem æqualium sperare non possunt. igitur Salvator, Christianorum & verè fidelium esse, fores misericordiæ coram talibus egenis non claudere; sed præcipit, ut iis subveniamus eleemosynis, & ita demus mutuum, ut nihil quicquam de eo speremus iterum, vel redditionem dari planè non exigamus. Jam nulla est consequentia, si quis in hunc argumentetur modum: ...ribus, & primæ classis hominibus danda est eleemosyna, vel dari mutuum, sine omni sortis repetitione. Ergò quibusvis petentibus, etiam illis, qui bona quædam possident, & sortem benè restituere ..., dandum est mutuum, sine omni sortis repetitione. Ut autem ... non sequitur, ita nec istud: Egenis, vel secundæ classis hominibus ...dum est mutuum gratis, sine exactione census alicujus ultra sortem. Ergò & tertiæ classis hominibus, vel opulentis, & pecunia nostra ...imum lucrantibus, dandum est mutuum gratis. Nullo, hujus sequelæ nervos esse, quivis intelligit.

:. Directè igitur ad prolatum syllogismum respondeo, eum to... concedendo, non tamen absolutè; sed secundum quid, isto nimi... sensu, quo Salvator dixit; Mutuum date, nihil sperantes. Dandum ... licet mutuum est gratis, non tantùm sine census exactione; sed etiam ... omni sortis repetitione. Quibus autem personis? Num indi... omnibus petentibus? Nequaquā, quia sic unā septimanā omnes ...tates profundere possemus, & nullus planè debitorum teneretur ...ddendum. Quibus ergò? Pauperioribus, & sortem ipsam reddere non valentibus. Hi tantùm, non opulenti, vel alii mediocris fortu-

Quia loquitur tantùm de mutuo eleemosynario.

næ homines, juvandi à nobis sunt eleemosyn... quando non sit mutuum, à Christo tamen gener... tuum, quia dum eleemosynam do, meum etiam fi... censent mutuum. Atq; huc referri debet e... quam tradit *Dn. D. Gerhardus* Tom. 6. pag. 340. Qu... (1.) *Mutuum eleemosynarium*, quando nec ce... sus exi... repetitur. (2.) *Mutuum gratuitum*, vel officiosum q... sus accipitur, sors tamen ipsa restitui debe... (3.) *M... rium*, vel cum stipulatione conjunctum, quando ... census aliquis ob erogatam pecuniam requirit... (4.) *Mutuum u... rium*, quando vel ab egenis aliquæ, vel ab opulentis ... usuræ, quibus proximus gravatur, & facultates ipsius ex... a...

Mutuum eleemosynarium præstare debemus omni... & sortem reddere non valentibus; minimè autem id de... bona possident, & sortem mutuatam sine damno re...

Mutuum gratuitum debemus egenis, qui nonn... prædicti sunt; sine damno autem ultra sortem nihil red... quoniam pecuniâ nostrâ non ad lucrum faciendum, sed ad ... præsente necessitate sustentandos utuntur: quale gratuit... à nobis simul deberi opulentis, nostraq; pecuniâ lucran... ret, næ is manifestè absurdus esset.

Mutuum compensatorium est prorsus indebitum, quia non ... mur per nullum Dei præceptum, ut divitibus, nullo ... sustentatione indigentibus, ad majus lucrum faciendum, nost... tuemus pecuniam. Cum talibus proinde licet pacisci, ut mut... quod aliàs non sumus obstricti, à nobis accipiant sub hac cond... si annuatim certos pro sorte census expendere velint, quale mutu... in Scriptura nullibi est prohibitum, sed propter æquitatem ... in qua fundatur, Christianis meritò conceditur.

Mutuum verò *usurarium* est, quando census exiguntur ab eg... vel quando nimii census postulantur ab opulentis, id quod ... illicitum, & in sacris literis sæpius damnatum.

Jam facilè est æstimare, de quonam mutuo loquatur D... *Luc. 6. v. 35.* Vult enim, ut neque census petatur, neque sors re... Ergò absque omni dubio ipsi sermo est tantùm de *mutuo* ... pauperibus & mendicis dando; unde Salvator post doctrinam ...

Lm

Matth. 5. v. ult. de inimicis diligendis statim subjungit locum spe- Matth. 6. vers. 1. *de eleemosynis*, ut hinc etiam manifestum fiat, similiter de mutuo eleemosynario tantùm sermonem institui. hac una mutui specie, quam Christus nobis præcepit, non est dendum ad remotionem aliarum mutui specierum. Ut enim quitur: *Scriptura* adprobat mutuum officiosum, ubi sors mutua- per est restituenda. Ergò non tenemur ad mutuum eleemosy- m, in quo de sorte nihil est sperandum. *Sic contrà* non sequitur: *Luc. 6.* commendat nobis mutuum eleemosynarium: Ergò improbat vel mutuum gratuitum, in quo sors reddenda à me- fortunæ hominibus; vel compensatorium, in quo ab opulentis fortem aliqui census annui expendendi. Hoc inquam, minimè itur, quia non licet argumentari à speciei unius positione, ad reli- m omnium remotionem, quum plures semper sub uno genere ueantur species.

Placet confirmationis loco huc adscribere accuratam verborum *Quod* expositionem à *Chemnitio* traditam in harmonia Evangel. c. 51. 416. quæ sic habet: *Sententia est*; Christianos debere officio mu- tionis sublevare egentes, non tantùm eos, de quibus vel certi su- vel præsumtio est, quòd possint reddere seu solvere; sed etiam illos, ubus metus est, quòd non sint solvendo, quodq; id, quod mutuum mus, ab iis vix recepturi simus. *Chemnitius pulchrè explicuit.*

Vult igitur, ne propter talem metum, officium mutuationis egenti de- mus. Non autem docet Christus creditorem fraudandum. Impius e- mutuò accipit, & non solvit, *Psal. 37. v. 21.* Nec *vult mutuò dandum ditione, ut de sorte nihil reposcatur aut reddatur, ita enim non mutua- donatio esset. Nam inter hæc duo illa est differentia, quòd in* mu- *sors & reposci potest, & reddi debet*; in donatione *verò non. Quia nominat mutuationem, ergò concedit repetitionem sortis, si reddi pos- sed si ille, qui mutuò accepit, casu aliquo afflictus, vel paupertate exhau- vere non possit; vult Christus, ut debitum illud non exigatur cum pro- eversione, licet ratione mutui tuum sit, quod proximus accepit. Huc pertinet, quod prius Lucas dixit*; Ab eo, qui accepit quæ tua sunt, reposcas. *Neq; verò hunc tantùm casum Christus complectitur, sed* Etiamsi talis videatur ratio facultatum proximi, ut non possis re ipsum fore solvendo: tamen vult in egestate ipsi non denegan- mutuum. *Et quia tamen non vocat donationem, sed mutuationem: vult*

vult igitur animum ita compa... tur, si non possit, non exigatur ...

Colophonis loco illud unic... sentiant quoad dictum hoc, siq... iem ... ut *Sotus*, l. 6. quæst. 1. art. ... teranensis, quem sequitur *Val... & ...*

Objectiones ex ratione

... *Gregorius de Valentia* collegit præcipu... *punct. 1. §. 2.* quas breviter percurremus.

Prima. Per usurā eadem res commutatur bis. Ergò usura injusta est.

1. Ita ratiocinatur col. 1479. D. & col. ... *rem bis, (hoc est, petere duplicem ejus dē rei com... sum in commutatione computare id, quod non ... secundum se injustum.* Sed *hoc facit usurarius, ho... mutuatā aliquid (quantulumcunq; id sit).* It... *æqualem summam pecuniæ, quam mutuo dedit ... justè,* Major est clara. *Nam tollit id manifest... tunc plus accipiatur, quàm sit datum.* Minor aut... *translato plenè pecuniæ dominio in al... ejus pecuniæ, petit aliquid pro p... cuniæ usu, ... computat, quod non debet seorsum com... tenus valeat aliquid, quatenus valet & ...* nium definitur esse facultas utendi re, &c ... *ipso, quod pecuniæ dominium per æqualem pecuniæ ... tur: compensatur etiam pecuniæ usu.* Ac proinde ... *pensationem petitis, qui translatō dominio pecuniæ ... postea æqualem summam, petit præ... creà com... pecuniæ usu. Hoc autem ipsum facit Usurarius. Nam ... cere,* se non transferre dominium pecuniæ in e..., ... tùm ei locare pecuniæ usum, retento apud se il... *vanissimum figmentū est,* ut suprà quæst. ... punct. 1 ... *stravimus, cùm ageremus de Dominio rer... cedit usurarius ei, cui pecuniā mutuo dat, ... cuniā pro arbitriò utatur, omnino independ... te, atq; adcò, ut eam etiā distrahat, in qua facult... rei dominiū, ut suprà loco citato vidimus. Itaq; eo ipso ... cōcedit usurarius ei, cui mutuat, neq; illud apud se retinet, ...*

ulum utendi illâ pecuniâ; sed omnem eam facultatem in alte- ... Quod quum ita sit, prater justam compensationem ... is plena dominii pecuniæ, id est, prater æqualem summam red- ... uatario, expetit usurarius aliquam aliam compensationem ... pecuniæ, quæ sufficienter alias una cum dominio preti ... per æqualem summam capitalem. Et sic duplicem ... pro codem petit; nimirum pro usu pecuniæ. Et hæc fuit ... minor. Sequitur ergo conclusio. At sane isto modo pro- ... ata hæc ratio firmissima est, nec potest ullo modo labe- ... quod Molinæus in dicto tractatu de Usuris, quæst. 74. ... verum ultra sortem non percipi ab Usurario pro ipsa ... capitali mutuato, sed pro usu ejus: atque adeò non pro ... d pro alio & alio, ipsum percipere duplicem ... tionem; scilicet æqualem summam, pro summa mutuata, & ... usu ejus summæ; *hoc, inquam, ex nostra ratione ap... et, ... ite ac pueriliter dici. Quamvis enim Usurarius non eo ... duplicem compensationem pro eodem percipit, scilicet per- ... pro summa mutuata summam æqualem, & præterea lucrum; ... pedam modo duplicem pro eodem compensationem percipit, sci- ... tendo semel compensationem pro usu pecuniæ mutuatæ, hoc ipso ... ipit æqualem summam, per quam compensatur tota transi... ... me mutuatæ, atque adeò omnis etiam usus ejus) ut ratione ... mus) & rursus percipiendo seorsum lucrum pro compensa- ... em usus pecuniæ, jam alioqui una cum tota summa per æqua- ... mam compensati, sicut demonstravimus: quandoquidem sicut ... e pecuniæ mutuatæ æstimatur ex omni ejus usu; ita etiam ... t æqualiter eam summam, compensat hoc ipso omnium ... m. Atque in hoc uno, (quod est certè clarissimum,) consistit ... ter vis prædictæ rationis nostræ ostendentis ex ipsa rei natura, ... m esse iniquam. Quâ ratione, tanquam fundamento, con- ... e quoque aliis rationibus probari solet, Usuram esse contra jus ...* Hic est prolixus ille Valentiani discursus, cui, quum reliquæ ... nitantur, propria ejus verba retinere & adscribere volui.

... ndeo autem ad *minorem*; negando illam. In censu enim ... on commutatur eadem res bis, nec computatur seorsum id, ... p... t seorsum computari. Nam *aliud* est ipsa pecunia, ... bitum mutuandi officium, & lucrum, quod distractione ... pecu- *Respondetur per negationem antecedentis.*

pecuniæ poteſt comparari. *Pro pecunia ipſa* ... *pro indebito officio & lucro*, quod eadem pecunia ... rat, quum interim creditor nihil lucretur ... potuiſſet, aliqua compenſatio non injuste poteſt ... idem bis commutatur, aut computatur, ſed p... tur; *pro ſorte* mutuata, redditio æqualis; *pro off*... noſtrâ pecuniâ acquiſito, aliqua compenſatio. Q... tatis regulam aut legem divinam non ob... mutuandum, quo res ſuas meâ augeat pec... illo ita contrahere, ut (1.) propter indebitum iſt... pter occaſiones lucrandi, per pecuniæ mutuationem, ... (3.) & propter lucrum, ex pecuniæ meæ uſu certo ... tor, aliquem cenſum annuum, ſine omni damno & onere ... mihi promittat, quia ſi hoc facere nolit, tum ego ad m... non teneor, & ille opes ſuas non ita poteſt aug... igitur ipſe rem ſuam queat facere meliorem, ... taneum eſt vel maximè, ut commodum & lucrum ... pecuniâ ... tum quaſi dividatur, & præcipuam partem ſibi reſervet ... quid autem de illo, certumq; cenſum annuatim perſolvat ſuo cr...

Si quis excipiat; *compenſata æqualiter ſummâ compenſatur ... uſus, qui per mutuationem unà cum dominio conceditur. Non ergo diſtincta compenſatio pro ſumma pecuniæ, & diſtincta pro ... poſtulari.* Reſpondeo ad *antecedens*, illud negando; Nec ... compenſatâ ſummâ, ſtatim compenſatur indebitum officium, & lucrum ceſſans, & uſus vel commodum, quod opulentus meâ pecunia ... comparavit. Itaque præter compenſationem ſummæ, aliquam ... compenſationem iſtorum omnium jure poſſum requirere. Quum enim alicui mutuo, tum quidem ſimul dominium & uſum pecuniæ concedo; Non autem video, cur propter hanc conceſſionem, quia eſt planè indebita, & per eam mihi adimitur, ... aperitur occaſio lucrandi, ſine omni iniquitate petere non poſſim aliquam compenſationem? Quoad egenos verò longe alia ... Illis enim mutuare teneor; Ergo pro mutuandi officio, quod ... aliàs debitum, compenſatio peti nulla poteſt. Illi pecuniâ ... lucrantur: Quî ergo partem aliquam lucri, ubi nullum eſt, petere poſſum? Illi ſummam exiguam, & ad breviusculum tempus ... ſolent, ut ita parum interim lucrari poſſimus: Ergo ... lucr...

... non cessat, nihil postulare possumus: Imò si maximè priva- ... lucello aliquo, nihil tamen ultra sortem exigendum est, quia ... carere possumus, & aliàs obstricti sumus ad gratis mutuan- ... atque sic etiam ad patiendum ea, quæ cum mutuo tali cohærent ... uter, adeò quidem, ut si debitor, ob inevitabilem casum nec ... posset reddere summam; eandem ipsi remittere vel donare, & hoc ... um patienter ferre, teneremur.

Instant nonnulli: *Usus pecuniæ est ipsa distractio: In quibus autem ... est usus, quod absumtio, in illis usus non separatur à dominio, ... sunt distincta pro utroq; peti, sicut seorsum vendi nequit vinum ... vini, quia hic est ipsa vini absumtio.*

...spondeo. Ambiguitas est in vocabulo *usus*, quod notat *vel* ...tractionem pecuniæ, *vel* commodum per distractam pecuniam pa- ... Non quidem separari potest dominium pecuniæ & jus distra- ... vel usus; *aliud* tamen est distractio; *aliud* commodum vel lu- ... sequens. *Distractio ipsa* non bis computatur, sed *ipsa* semel, ... semel duntaxat. Pro *pecunia distracta* redditur summa; ... *commodo*, ex pecunia distracta orto, vel oriundo, ut etiam pro ...tuatione, quatenus est indebita, & cum defectu res nostras au- ... conjuncta, compensatio aliqua non immeritò postulatur. ... patet, quòd sors ipsa non bis vendatur, sed tantùm realis uti- ... quasi venditur, quæ creditori abest, & debitori adest, sicut in ... one domus.

II. Urget hoc argumentum, col. 1481. B. C. *Ex natura rei est* ... *um, ut accipiam à te aliquid pro eo, quod non est amplius meum,* ... *tuum; utpote aliunde mihi à te compensatum vel compensandum.* ... *pecuniæ, quàm tibi mutuavi, non est amplius aliquid meum, sed planè* ... *cum per mutuum transferatur dominium rei, (atque adeo cujus-* ... *usus ejus) quod per æqualem summam alioqui est compensandum.* ... *ex natura rei est iniquum, ut præter æqualem summam, quam* ... *pro translato in te pecuniæ dominio daturus es, accipiam à te* ... *pro pecuniæ usu, qui jam nimirum erat aliquid tuum.* Major ... *est evidentissima.* Minor *quoq; in priori ratione evidenter a nobis* ... *est ex ipsa definitione essentiali dominii. Unde & mutuum dicitur,* ... *per illud fiat* de meo tuum, *atque adeo transferatur dominium.*

Secunda. *Pecunia mutuatis nō amplius esse ipsius, ideoq; nihil pro illo exigi posse.*

Respondeo ad *majorem*, quod illam simpliciter & sine limitatio- ... concedere. Potest enim res unius fieri alterius, ...

Respondetur per distinctionē.

vel absolute, ut eam veluti suam [illegible], [illegible] compensatione; *vel condicionate* [illegible] ac usurpet, sub hac conditione, [illegible] cum compensatione aliqua. *Pri*[illegible] pro illa nihil peti aut exigi potest. [illegible] jure exigitur, quod sub condition[illegible] ipsam sortem licitè posse repeti. Formo aut[illegible] *Ex natura* rei est iniquum, ut acc[illegible] est amplius meum, sed planè tuum. *Pecun*[illegible] non est amplius aliquid meum, sed planè t[illegible] iniquum, ut pro pecunia tibi mutuata, æq[illegible] quiram. Hic *major* necessariò limitand[illegible] æquale accipere pro eo, quod est tuum [illegible] restitutionis tuum factum est. Ad eund[illegible] censum annuum pro pecunia, quæ per mutu[illegible] quia sub hac conditione tua facta est. N[illegible] cunia, nec tenebar, eam per mutuum tua[illegible] sed sub hac hypothesi, ut pro illa cens[illegible] pter indebitum hoc officium, & lucr[illegible] Ergo hypotheseos istius impletionem cur non [illegible] possem?

Tertia, III. Col. 1482. A. B. hoc prof[illegible] arg[illegible] *Pecuniam rei est iniquum, petere ab altero fruct*[illegible] *esse mutu- siderata, quâ tibi quidem est infr*[illegible] *antis fieri- facit Usurarius, petendo ab altero ultra sortem l*[illegible] *lem, ideoq; seu quasi fructum & e*[illegible] *usus pecuniæ*, [illegible] *pro usu m- ex natura rei facit inique*. Major *probatione* [illegible] *hil postu- probatur*. Nam *quamvis p*[illegible] *ut exposita* [illegible] *lari posse. gotiationi, sive cuicunque usui lucr*[illegible] *so, sit sp*[illegible] *fera, (ut patebit infra quæst 24. qu*[illegible] *tamen sic considerata non est fructuosa ulli al*[illegible] *atque adeò neque Usurario, qui(ut in prima r*[illegible] *pecunia, quam mutuo dedit, omnino se ab*[illegible] *transtulit. Iniquissime igitur ab illo pet*[illegible] *ultra æqu*[illegible] *lucrum aliquod, tanquam fructum* [illegible] *positæ negotiationi, sive actioni cuicu*[illegible] *lucr*[illegible] *pecunia, soli suo domino fructuosa est, non ulli alte*[illegible]. Ad [illegible]

... & propositam omninò nihil responderi potest. Nam quod ... ait, pecuniam quoque adhibitâ humanâ operâ esse rem fructuo... agere, verbi gratiâ, qui & ipse sine humana opera fructum ... jam ostendimus, nihil hoc suffragari Usurario, sed ex hoc ipso ... Usurariam iniquitatem redargui. Pecunia etenim, ut per ... operam fructuosa sit, soli suo Domino fructificat, non autem ..., atque adeò neque Usurario, qui se per mutuum dominio illius ... abdicavit.

...spondeo. Creditor considerari potest dupliciter: (1.) *Ante* ... pecuniæ traditionem. (2.) *Post* voluntariam pecuniæ tradi... Si consideratur *ante pecunia traditionem*, tunc illius adhuc est ...us, ideoque cum suo futuro debitore opulento potest ..., ut & suo tempore reddat summam; & interim ... aliquem annuum solvat, quod utrumque si requirat, ... justitiam minimè peccat. Si verò consideretur *post pecunia tra*...*em actualem*; absolutè & sine omni prævia conditione factam; ...ubenter concedimus, quòd talis creditor à debitore nihil possit ...re pro usu pecuniæ, licèt ipse illâ ipsâ multùm lucrari possit. ...stulit enim plenum dominium in alium; & transtulit sine con...ne: Hinc jure nihil potest poscere; adeò quidem, ut si pecuniam ...sset sine pacto restituendi, nequidem ipsam summam vel sortem, posset exigere: quia in tali casu haberetur ista pecuniæ traditio ...natione potius, quàm pro mutatione. Nos autem non loqui... de eo, quid liceat post pecuniam absolutè traditam; sed num ... pecuniam, quando adhuc mea est, opulento sub tali conditio... ...tuare, ut annuos propterea censûs expendat? Nos affirmamus, ...ntrarium non probat ratio Valentiani, quoniam ille de casu lo... planè alio, nimirum de pecunia jam actu absolutè tradita. *Respondetur iterù per distinctionem.*

IV. Inquirit in causas, ob quas ultra sortem aliquid accipi posse ...tur & *quia* id fieri haud queat, ob summam mutuatam, *nec* ... usum ejusdem summæ, *nec* propter aliquem usumfructum pe..., *nec* propter utilitatem, quam circa res suas percipit mutuatarius, ... pecuniæ, quam mutuò accipit; *nec* propter privationem utili... quæ subtrahitur mutuanti; *nec* etiam propter expectationem ...poris. *nec* ideò, quòd molestum & incommodum sit, non posse ... tempore divisivè, scilicet hodiè vel cras uti suâ pecuniâ, quem... ...dum potuisset, si hodiè & cras retineret; *nec* propter periculum, cui *Quarta, Nullã dari causam cur ultra aliquid numerari debeat.*

cui capitale exponit; *hinc infert*, ultra fortem [illegible] pliciter esse iniquum, & justitiæ contrarium.

Respondetur, per causarum quarundã allegationem.

Verùm satis superque indicatum est antea, [illegible] nuos petere & accipere, nimirum, quia non tene[illegible] tuandum opulentis, & interim possumus ipsi per [illegible] liarem augere & mutuatarius magnum sibi acquirit [illegible] damno de lucro, per nostram pecuniam acquisit[illegible] nis loco annuatim aliquid expendere posse [illegible] Valentianus quasdam proferat exceptiones, [illegible] breviter examinare.

Et vindicãtur ista ab exceptionibus Valen.

Nam (1.) propter lucrum pecuniâ nostrâ parat[illegible] ultra sortem accipiendum, ita probat, col. 1485. B. *Ea* [illegible] *est beneficium collatum mutuatario, a mutuante, ex* [illegible] *se; sed accidit mutuatario ex propria ipsius conditione*, [illegible] *opportunitate.* &c. *Si enim per se ejusmodi aliqua utili*[illegible] *cum pecunia mutuata, atque adeò causa ejus ut*[illegible] *tuans; semper ea utilitas talem summam pecuniæ* [illegible] *constat esse falsum. Non igitur potest Usurarius pro tal. a*[illegible] *tate mutuatarii quicquam petere, sicut neque venditor* [illegible] *emtoris vendere, ut quæst. 77. art. 1. optime docuit D.* [illegible]

Respondeo. Quando mercatori vel opulento, ca[illegible] mutuare, pecuniam tamen meam mutuo [illegible] ex ipsa vi [illegible] & per se, si modò in eos impendatur usus, ob quos [illegible] lentus, commodum & utilitas aliqua semper consequitur, quod [illegible] mutuatarius non solet diffiteri. Quantitas quidem lucri est [illegible] & inæqualis, quia jam plus, jam minus lucrantur mercatores, [illegible] fit, ut non eadem utilitas ejusdem pecuniæ summam [illegible] tetur: Ipsum tamen lucrum, generatim acceptum, perp[illegible] tum, etiam confessione mutuantis. Nisi enim opulentus [illegible] niâ nostrâ res suas certò augere posse, a nobis eand[illegible] acciperet. Quia igitur secundum propriam suam confess[illegible] dum certum nostrâ pecuniâ, quam tamen ipsi mutuò [illegible] mur, sibi comparare potest, sequitur, istud commod[illegible] mutuatione nostra oriri, & propterea sine omni iniquitate [illegible] pecuniam ipsi demus mutuò, pacisci cum ille possumus. N[illegible] tuandum non sumus obstricti, mutuare tamen velle hac [illegible] propter lucrum, quod se certò parare posse profite[illegible]

...pensationis loco quiddam ultra sortem persolvere velit, quod quum sit æquitati consentaneum, & ille promittere & nos sine conscientiæ scrupulo accipere possumus.

... Propter privationem utilitatis, & oppurtunitatum lucrandæ negligendæ sæpius sunt, dum caremus nostrâ pecuniâ, simihil ultra sortem accipiendum esse, sic conatur evincere, col. C. *Si illa commodorum utilitates erant* proximæ, *instante nimirum ... occasione, ex qua Usurarius sperabat aliquod ejusmodi commo... jam erit Usura, ob id petere aliquod auctarium ultra sortem*; ... *tunc suppetet justus aliquis titulus lucri vel damni, propter ... non negamus, quin possit quis auctarium petere, ut patet ex dictis ... præcedenti, puncto secundo. Neque enim non in hoc casu ... Vel solùm erant* remotæ *opportunitates illæ commodo... quales semper comitantur pecuniam; & ea sufficienter compen... per æqualem summam alio tempore reddendam à mutuatario; ... quam etiam ejusmodi opportunitates adeò comitantur, ut nihil in ... possit dici de pecuniâ uno tempore, præcisè quidem ut tempus ... puta præsens, &c. (Secluso alio peculiari interesse seu titulo) quod ... non possit dici de æquali pecunia in tempore alio.*

Respondeo. Acceptamus confessionem, quòd liceat auctarium ... ultra sortem, si aliquod ipsi commodum pecuniâ nostrâ parare valeamus, & hinc porrò inferimus, quando eam ad annos ali... mutuamus, opulentis, intra quod spacium opportunitates lu... benè multæ offerrent sese absque dubio; quòd tum vel ipsis ... fatentibus, aliquid ultra sortem justo titulo possit exigi. Fa... quidem, quòd alia opportunitas lucrandi sit proxima & præ... alia remotior, & futura: Si autem licet ob subtractionem op... tatis præsentis compensationem petere, cur non liceret etiam ... petere ob subtractionem opportunitatis certò futuræ? Cur de ... bus idem judicium ferri non debeat? Quod autem dicitur, *re... opportunitatem commodorum, sufficienter compensari per æqua... summam, alio tempore reddendam, à mutuatario, utpote quam eadem ... tunitates semper comitentur*, in eo ipso principium petitur. Nam ... est opportunitas; *una*, quæ negligitur toto illo tempore, quo ... tuor, vel alius opulentus pecuniam nostram ad suum lucrum & ... dum usurpat: *altera*, quam acquirimus, quando pecunia ... restituitur. Quòd autem *illa* per *hanc* compensetur, quî

proba-

probabitur? Nam duabus vicibus [illegible]
poteſt, (1.) quando ea redditur [illegible]
quo tempore quum occaſiones lu[illegible]
lucrum ceſſans per ſolam pecuniæ red[illegible]
intelligit, falſum eſſe, quod Valentia[illegible]

3. Quòd propter officium i[illegible]
ſpontaneum, nihil ultra ſortem [illegible]
probare contendit, col. 1484. D. *[illegible]*
petit propter benevolentiæ a[illegible]um, [illegible]
mâ mutuatâ; ita, ut æqualis ſumma ſit [illegible]
ctarium vero cenſeatur compenſatio ejus aff[illegible]
eſt rectæ rationi conſonum. Nam *ubi [illegible]*
ſicut in propoſito: eatenus duntaxat a[illegible]
quatenus affert vi ſuâ per ſe realem aliqu[illegible]
quatenus eidem ipſi, qui alteri quidpiam dat, a[illegible]
quod velit is ſubire gratiâ alterius.

Nam ut omnes veriſſime tradunt, juſtitia [illegible]
æqualitatem rei ad rem; non vero a[illegible]ctum, [illegible]
tutes. Itaque cum antea ſit oſtenſum, [illegible]
gratiâ, centenariæ non afferre per ſe mutuatario, [illegible]
riæ Summæ; ſatis ex juſtitia is faciet, ſi [illegible]
atque adeò, ſi ipſe quidem vicium effe[illegible]
dendi centum, compenſet mutuantis affectum, quo is [illegible]
tea contulit.

Reſpondeo. Admittimus theſin, de illo tan[illegible]
compenſando, qui vi ſuâ, per ſe, realem aliquam [illegible]
affert; & ſubſumimus, *quod* mutuatio pecuniæ, fac[illegible]
mutuare non tenemur, vi ſuâ & per ſe realem [illegible]
ultra ſortem, quam mutuo do, quia hanc utilitat[illegible]
tur ipſe, & hoc nomine officium illud indebi[illegible]
is, qui mutuat, privatur occaſionibus lucrandi, [illegible]
poſſunt & ſolent. Cur igitur *partim* propter o[illegible]
alteri lucroſum; *partim* propter ceſſationem lucri [illegible]
ultra ſortem compenſatio peti? Falſum proinde eſt, [illegible]
ſumma centenariæ non afferat per ſe mutuario, [illegible]
nariæ ſummæ: Imò præter illam affert inſuper lucru[illegible]
aliud, ipſius mutuatarii confeſſione; ideoque offi[illegible]

...ſatur ſufficienter, ſi tantùm reddantur centum, pro centum ... æquum eſt, ut mutuans ex benevolentia, quum mutuare non ... in participatum lucri admittatur, ne ipſe merum incommodum ... mutuans merum ſentiat emolumentum.

Aſſurgent hoc argumentum: *Pecunia eſt res ſuâ natura nec parit fructus, uti Philoſophus ſolâ naturalis rationis luce ... avit*, 1. Polit. 6. 7. & 4. Ethic. 1. *Si enim vel ſe centum mille thauros in arca aſſervares, ne unicum quidem thalerum ... ncere poſſent. Pugnat autem cum jure naturali, fructus ... naturam ſterili, exigere. Ob pecuniam igitur, alteri ... poſſunt cenſus annui conſtitui.*

Quinta, Nummũ nõ parere fructum, ideoq; nihil pro illa poſcendũ eſſe,

...pondeo. Duplex hîc diſtinctio notari debet. *Prima* eſt, ... ſit pecunia ipſa; & *aliud* pecuniæ in negotiationibus ... ercijs uſus. *Pecunia ipſa* per ſe, ſine uſu in commercijs, ... manet ſterilis, non ſecus atque ager, ſine cultura relictus, ... facit ullos fructus: Sin autem accedat uſus & diſtractio, in ... tate, quòd pecunia tum uberes fructus afferat, docent ... exempla, qui centum florenis uno anno ſæpius lu... ...os centum; non ſecus atque ager fructificat, ſi rectè co...

Reſpondetur per duplicem diſtinctionem.

Nec tantùm mercatoribus fructuoſa eſt pecunia, ſed etiam ... vel fundos emunt, vel emtos, ſi ære alieno preſſi ſint, tactâ ... nent. Hi enim quotannis amplos fructus percipiunt ... ſine omni damno cenſus annuos expendere poſſunt iis, quo... interveniente, tales fundos vel emerunt, vel retinent. ... altera diſtinctio, inter fructus *naturales* & *civiles*. Pecunia ... profert fructus *naturales*, ſicut agri & vineæ; parit ... fructus in negotiationibus & commerciis, ideoque ... eli ... ri poteſt per contractus cenſuales, quàm ager ... & vinea.

Ex quo ſimul deſumi poteſt ſolutio ſequentis objectionis: *... non eſt inventus, vt eſſet merx; ſed vt eſſet medium acquiſi... & precium mercis.* Ergo *pecuniam elocare, tanquam mercem, ... , pugnat contra naturam inventi nummi.*

R. Pecunia vel nummus non ſolùm eſt medium acquiſitionis ... , quâ indigi cibum & potum, & alia ſibi comparare poſſunt, ... â medium negotiationis lucroſæ, quâ dives commercia... ... , & res ſuas augere poteſt Hinc uſus pecuniæ duplex oritur:

Alter est *necessarius & primar*[illegible] indig[illegible] *cundarius*, pro opulentis. Ab *illo* ergo [illegible] ta posceret aliquid ultra sortem, [illegible] census annuos petit, usurarius nequaquam est, [illegible] & usuras divinâ lege damnatas intelligas.

Tandem, quæ ex *Jure Canonico &* [illegible] ad ea quum satis abundè responsum sit a [illegible] agere, & diutius hic immorari, nec opera [illegible] arbitramur.

Coronis, de Pontificiorum inconstantia [illegible] hypocrysi, quoad hanc de usuris quæstionem.

Pontificii usuras quidē pro forma improbant, Videri volunt Papicolæ, cumprimis Scholastici [illegible] dum indiscretè omnes usuras, censusque [illegible] reprehendunt, & improbant: Imò scribunt [illegible] *usura sit peccatum*, negantesque esse *Hæreticos*, & [illegible] *Hæreticos*, prout definitum est in *Clement.*, *unica de* [illegible] *Viennensi sub Clemente V.*

Gregorius de Valentia, *Tomo 3 disput 5 quæ*[illegible] *col. 1478.* docet expressè, quòd dogma plane [illegible] licere aliquid ultra sortem accipere, propter usum rei [illegible] tradunt *Lessius*, *Azorius*, *Toletus*, quorum verba in pr[illegible]

Quis igitur putaret aliter, quam Papistas [illegible] censuum osores, totumque Papatum ab iis esse penitus [illegible] Sed mera fraus est & hypocrisis. Pro forma tantum [illegible] ad decipiendum simplices: *Aliter* se habet theo[illegible] praxis Papistica; Contra usuras & census disputant [illegible]

Easdem tamē multifariam adprobāt, nus usuras censusque annuos exigunt, & quando[illegible] ad quam ipsorum inconstantiam & hypocrisin ma[illegible] tia studiosè notari debent.

1. Quia commendant montem Pietatis. I· Commendant & adprobant montem P[illegible] Miraberis, scio, *Lector benevole*, audito hoc nomine, & [illegible] sum, quum illud primùm legerem, magis autem mi[illegible]beris [illegible] nem istius montis, ex ipso Papistatu [illegible] perceperis. N[illegible] quid intelligunt, quàm verba præ se ferunt. Hoc [illegible]

...bus malis & odiosis pulchra imponant nomina. Sic Papa, pessimè vivat : vocatur tamen *Pater Sanctissimus*. Sic progenies ..., quamvis contra Christum in pugnam descendat, *Societas Jesu* nuncupatur. Sic depravare ac mutilare scripta Patrum, ... Romanæ Ecclesiæ torquere, apud ipsos non est cri-...; sed *insigne quoddam opus misericordiæ*. Ad similem modum ... ipsis est *Mons pietatis*; ubi caveas, ne pro simplicitate ... montem aliquem verum & Physicum, sinceramque pie-... lligas; sed in Lexico Papali *mons* idem est, quod *magna summa*; & *Pietas* non notat religiosum Dei cultum, sed ... *pecunia ad mutuò dandum eam indigentibus, hac tamen ... partim usuras pro mutuatione solvant; partim pignora deponant, ... illa recepturi, nisi statuto tempore & summam mutuatam ... ferant*. Hoc ipsum *Pietas*, & pecunia tota, ad eum finem ..., nuncupatur à deceptoribus Papistis *Mons pietatis*. Sed ...us montanos Papicolas, quomodo suum ipsi pietatis montem ...ant.

Dominicus à *Soto*, l. 6. de Justitia & Jure, quæst. 1. art. 6. fol. ... definit: *Dicitur mons pietatis cumulatus æris acervus, qui suble-... per mutuum miseriis pauperum destinatur: eâ tamen lege, ut mu-... quisque exiguam pecuniam in singulos menses conferat; non ..., ut ajunt, ratione mutui, sed velut stipendium ministrorum, qui ...anda, excutiendaq; pignora habendasq; rationes dati & accepti ...r.* Et paulò post: *Institutum hoc Montis Pietatis in Italia ... annis ortum est. Nam Pius II. primus ejus refertur adpro-... E posthea a Lateranensi Concilio sub Leone X. iterum fuit re-... ujus usque extat adprobationis bulla.* Quem describit Dominicus à Soto.

Azorius prolixior est, & part. 3. Instit. Moral. l. 5. c. 8 col. 469. ...: *Primo notandum, praxin hujusmodi Montium esse sequen-... verbi gratiâ, princeps, vel loci dominus, vel potens opi-... aliqua Communitas, ex ærario publico, vel eleemosynis, & ...ibus privatorum civium, donat aut relinquit ex testamento certam ...ummam, certo cuidam loco vel alteri communitati; eâ lege, ut ex ...arum summa mutuum detur pauperibus, & quibuscunq; indi-... sufficiunt, & certo aliquo pignore accepto singulis mutuatariis: ... lege, ut ipsi mutuatarii exiguum aliquod lucrum solvant ...ibus, pro ratione quantitatis mutui; quod lucrum accipitur pro* Azorius.

 stipendio

stipendio ministrorum Montis, qu[illegible] & accipiendi pignora, conservandi & r[illegible] opportuno.

Secundò notandum in praxi, h[illegible] *leges sequentes*: Prima est: *Ut ex pe[illegible] Mo[illegible] quidam pecuniarum cumulus detur m[illegible] tuo [illegible] ad decem aureos ad annum solvendos. vel ad [illegible]*

Secunda lex est, *Ut mutuatarius de[illegible] transacto tempore statuto, ad solutionem mutu[illegible] tuatarius non solvat, ut ex pretio pignor[illegible] debita, & reliquum Domino pignoris restituat[illegible].*

Tertia lex est, *ut mutuatariis singulis [illegible] lucrum singulis mensibus pro ratione pec[unia]e mutuatae; [illegible] solvatur stipendium ministris Montis, qui c[illegible] cuique mutuo datur; & accipiendi a mutuatari[illegible] restituendi, & vendendi. Item, ut ex eo lucro [illegible] tera expensa necessaria pro custodia, & conservati[o]ne [Mon]tis. [illegible] conducitur ad pecunias montis, & pignora mutua[illegible] Item emitur arca, quâ pecuniæ asservantur. Item, [illegible] in quibus omnia scribuntur.*

Tertiò, hujusmodi *Montes pietati[s] al[illegible] co[illegible] bonis donatis sive relictis ab aliquo Princip[e]; vel D[illegible] divite; aliquando ab aliqua communitate & hoc vel ex [illegible] contributione civium, vel ex bonis, sive ærario publico [illegible] nitatis.*

Lessius tradit similia, l. 2. de virt. Cardinal. c. [illegible] num. 189. *Notandum est*, inquit, *in multis Ch[ri]stiani[s] [illegible] 160. & amplius annis, fuisse a piis viris ingentes p[e]c[uni]a[s] [illegible] ad mutuandum pauperibus deputatas; quas summi solent [illegible] M[ontes pie]tatis: Constituti autem sunt hi montes his[c]e condit[ionibus] [illegible] Ut ex illis detur mutuum ad certam summam paup[eribus] [illegible] exteris, aut divitibus.* Secunda: *Ut ad certum temp[us] [illegible] ad annum, vel paulò amplius, id eis permittatur.* Terti[a] [illegible] *dent pignus idoneum: quia alioquin tam mons facile [illegible] multis postea non solventibus.* Quarta; *Singulis me[illegible] tum solvant pro sumtibus necessariis ad montis [c]onserv[ationem] [illegible] stipendio ministrorum, qui montem custodiunt, & [illegible]*

[illegible]

... parati esse debent ad mutuandum, ad pignora recipienda, custo... reddenda: pro conductione domus, pro libris rationum, caterisq; ...ariis instrumentis. Quinta: Si tempore præscripto non solverint, ...tur pignus, & quod ex pretio, detractâ sorte & menstruis detri... superfuerit, illis restituatur.

Patent hæc ex Medina, de Usuris, quæst. 10. & Navarro, tract. ...b, n. 59 & sequentibus.

Toletus, lib. 5. Instruct. cap. 38. Mons ait, pietatis est quadam ... pecunia, aut rerum pecuniâ æstimabilium, quæ in pauperum ...um, vel à divite uno, vel multis, aut à Principe, vel Republica, aut ... communitate reposita est. Ex hac pauperibus solet mutuari gratis. ...modi conditiones seu leges esse solent. Toletus.

Primò, ut detur mutuum ad breve tempus, puta, ad annum, ... minusvé, nec excedat, ut possit pecunia multis mutuari, & per ... illis subvenire.

Secundò, ut mutuetur sub pignore, ne pauperes in solvendo ne...entes sint, & mons consumatur.

Tertiò; ut si intra tempus signatum non solvitur mutuum, pignus ...datur, & detur monti, quod ei debetur, ut possit subvenire aliis.

Quartò: ut, cui mutuum datur, singulis mensibus, quibus mutuum ...ipium possidet, eroget aliquam summam brevem, & parvam pecuniæ ...ent, pro expensis, quas ministri faciunt, Hic dicitur mons pietatis. Et ...amvis olim fuerit inter Doctores magna controversia, an sit licitus, ...videtur pro mutuo aliquid accipere: tamen Leo X. Papa expedivit ...am, quæ habetur Concilio Lateranensi, sess. 10. quâ montem talem ...clarat licitum esse, & ab aliis suis prædecessoribus approbatum; nec ...re labem usuræ: & excommunicat contrarium legentes, vel scriben... quamvis dicat melius esse, ut, qui tales instituunt montes, etiam ...quant reditus peculiares, pro expensis ministrorum.

Porrò, priusquam nostrum de istis montibus judicium apponamus, placet prius dissensiones ipsorum Pontificiorum circa hoc thema ...cis annotare. Ubi simul indicatur Papistarũ dissẽsiones.

1. Dissentiunt de toto instituto. Nam Azorius, Lessius, Toletus, ...& Valentianus Tomo 3 disput. 5. quæst. 23. puncto. 4. Medina, de usuris. quæst. 10. Navarrus, tract. de usuris, num. 59. & alii, mon... ...um non tantùm habent pro licito & pio, sed etiam valdè optant, ...præsertim Lessius, num. 194. ut passim per oppida hujusmodi montes excitentur. Quippe qui dissentiunt, De toto instituto istius montis.

excitentur. Rationibus præcipuè nituntur [illegible]
pag. 269. 270. (1.) Quia *Leo X. in [illegible] Leo La[illegible]*
ipso Concilio approbat hosce montes, tanquam pios [illegible]
cum conditionibus expositis, concedens [illegible]
adjutrices ad hujusmodi erigendos porrexer[illegible]
cationis sententiam profert in omnes, qui contrari[illegible]
nari præsumserint; ut patet ex Bulla ejusdem, q[illegible]
Medinam, & in Tomo 4. Conciliorum. [illegible]
fide tenenda. Secundò *probatur ex Conc[illegible]*
Concilium Seß. 22. c. 8. 9. 11. enumerans loca [illegible]
tari debent, ponit etiam hosce montes; supponi[illegible]
xenodochia, &c. Tertiò, *Probatur ratione. [illegible]*
tur à mutuatariis ratione mutuationis; sed [illegible]
quæ necessaria sunt ad montis conservationem, & adm[illegible]
patet ex Bulla Leonis; atqui licitum est aliquid pro [illegible]
Ergo quod in istis montibus datur, juste [illegible]
Quia expensæ illæ fiunt in gratiam & commodum [illegible], qui [illegible]
petituri sunt, nempe ut majus damnum evitent, nec [illegible]
rios accedere. Ergo si quis cupiat frui comm[illegible]
iniri pactum, ut pro sua parte ad illas expensas contribuat [illegible]
est, ut qui commodis alicujus rei frui cupit, etiam contribuat ad
rei necessariam conservationem. Secundo: Nulla [illegible]
quis cum damno suo mutuet: Ergo tantùm exigere pot[illegible], qua[illegible]
necessarium ad damnum vitandum; & consequenter, qu[illegible]
pro domo conducenda, pro stipendiis ministrorum, pro [illegible]
Atqui hæc non possunt commodius exigi, quam si singuli p[illegible]
mutui contribuant. Cùm enim ad eos simul sumtos [illegible]
debet distribui in singulos pro ratione commodi, quod e[illegible]
volunt.

Nota hîc, quòd illam Papæ doctrinam, habeant pro [illegible] fidei, quoniam dicunt, fide tenendam esse; & quòd aii [illegible] docentes, incurrant anathema Papæ, & pro hæreticis [illegible] Docent autem contrarium *Cajetanus* Cardinalis, Tom[illegible] 6. *Sotus*, lib. 6. quæst. 1. art. 6. Et *Sylvester*, Usura [illegible] unde infero: Autores illos, juxta hypothesin Papa[illegible] fuisse, & sub anathemate. Conatur quidem *Sotus* [illegible] tare, prætendens, bullam Leonis cum hac clausula esse [illegible]

...m illos excommunicari *qui impugnaverint capitula, sacris ... non contraria.* Montem verò pietatis putat ille contra ... esse canonibus. Verùm excipiunt alii, in hoc injuriam fieri Papæ, ... montem pietatis absolutè adprobaverit, & dissentientes excom... ...rit.

Tam bellè nimirum consentiunt isti fraterculi. Bulla verò Leo... habet, referente Lessio, pag. 270. numer. 192. *Declaramus ...amus montes pietatis, in quibus pro eorum impensis, & indemni... ...quid moderatum ad solas ministrorum impensas, & aliarum rerum, ...um conservationem pertinentium pro eorum indemnitate duntaxat ... sortem, absq; lucro eorundem montium recipitur, nec mali spe... ...præferre, nec ullo pacto improbari.*

2. *Dissentiunt quoad rationem, cur aliquid ultra sortem sit acci...* Lessius num. 193. & plerique censent, quòd aliquid exigatur ...*atione expensarum,* quæ necessariæ sunt ad montis conservatio... & administrationem: Sed alii hanc causam non allegant solam, ... addunt obligationem, quia mons ille est obstrictus vel obliga... mutuare cuivis petenti. Quum autem omnis obligatio sit appre... ...is pecuniâ, ut loquitur *Toletus*, lib. 5 c. 38. pag. 646. hinc infe..., quòd pro tali obligatione aliquid possit exigi, quod ipsum con... etiam *Sotus*. Hæc duo autem non video, qui possint conciliari: ... ratione expensarum à pauperibus aliquid est exigendum ... sortem; *Et:* Non tantùm ratione expensarum à pauperibus ... est exigendum ultra sortem, sed etiam propter obligationem ..., quoniam ille tenetur ad mutuandum. *Quoad rationem, cur aliquid ultra sortem sit accipiendum?*

3. *Dissentiunt, quoad decisionem hujus quæstionis, Num illa ...pa vel Concilium pertineat, vel secus?* Sotus l. d. fol. 192. a. ... *Nulla irrogatur injuria Apostolicæ sedi, si de montis ratione ...ur, eo præsertim, quod Papa & Concilium, in quibus aucto... ...fidei summa condendi tum fidei articulos, tum & morum leges, non ... falcem suam mittere ad definiendas tanquam de fide Philosophiæ ... ...nes, quæ non ex Sacra Scriptura, sed ex nuda Philosophia eliciun... qualis illa est, quæ instituitur ad examinandum, quinam contractus ...arius, q. is v. rò ab hoc crimine liber? Hoc enim non ex sacra Scriptura ...tur, unde suas veritates elicit Sancta Sedes, sed ex media, meraq; na... rerum. Aliud denique est prohibere usuras sub his aut aliis cen... ...quidem non solùm ex morali Philosophia; sed ex sacra Scriptura* *Quoad decisionem hujus quæstionis.*

soli-

colligitur, proprium est Apostolicum munus [illegible] *quisnam contractus sit usurarius, quod per* [illegible] *rerum perpendi.* Et iterum fol. 193. a. *Sed* [illegible] *clesia conducens, ut casus omnes, de qui*[illegible] *clesia auctoritate definirentur.* [illegible] *necessarium,* Respondetur *minime* [illegible] *nirentur, si tales sunt, qui non nisi ex* [illegible] *quoniam Spiritus Sanctus non curat Eccle*[illegible] *exponere, & leges necessarias sancire. Et qu*[illegible] *inter graves doctores, utramque sequaris* [illegible] *cus de immortalitate animæ ac similibus* [illegible] *Philosophos disputentur, nihilominus in sacris* [illegible] *guntur.*

Licèt verò Sotus nimium concedat Papæ & Con[illegible] thoritatem condendi articulos & leges morum, q[illegible] impium, quum solius Dei sit articulos fidei [illegible] haut satis concessisse videtur reliquis Papistis. Ita [illegible] l. d. num. 192. *Denique dicit Sotus, non pertinere ad* [illegible] *di quæstiones, quæ magis ex Philosophia quam* [illegible] *finire. Sed hæc responsio parum digna est tanto* [illegible] *Nam ad* [illegible] *tinet, definire omnia, ex quibus pendet salus animarum:* [illegible] *licitum, an illicitum; peccatum an meritum?* [illegible] *est necessarium, quàm quæ mere speculativa: nam pr*[illegible] *hominum mores, & sanè Ecclesiæ auctoritas esset valde im*[illegible] *certò & infallibiliter statuere non posset. Neq; opus est,* [illegible] *veritate aliqua supernaturali, ut decisio ex sacris literis vel* [illegible] *immediatè colligatur; sed satis est, ex illis mediatè* [illegible] *jumenta peti, ex quibus unà cum ratione naturali jun*[illegible] *firma deducatur: quomodo etiam ab Ecclesia definitum est* [illegible] *nalem esse corporis formam.* Azorius similiter scribit, pag. 4[illegible] *cum Soto, hujusmodi quæstionem non pertinere ad fidem; qu*[illegible] *Pontifices non possunt aliquid statuere tanquam dogma fidei,* [illegible] *literis colligendo.* Respondetur, *Sotum in hoc esse cavte* [illegible] *enim, ad Fidem pertinere, utrum Usura sit licita, an non;* [illegible] *ex literis colligitur esse prohibitam; sed non esse quæstionem fidei,* [illegible] *Romanos Pontifices & Concilia definire in speciali, utrum* [illegible] *vel ille sit usurarius, quia hæc, inquit, quæstio solum est Philo*[illegible]

...n hoc falsus est Sotus. Nam alioquin ad Ecclesiam non pertineret, utrum hoc vel illud factum sit peccatum, necne. Item, in multis ... Pontifices & Concilia statuerunt hoc, vel illud esse illicitum. Item ...us, quæ sacra literæ tradiderunt de usura, per necessariam consequentiam potest colligi, hunc vel illum contractum esse usurarium. Ergo consequenter poterit Ecclesia statuere, esse, vel non esse usurarium ...um. Patet hinc, quòd in duobus membris dissentiant (1.) An ... de Monte Pietatis sit quæstio pertinens ad fidem? (2.) Num ... anathematis pœna decidere possit Pontifex? Negat utrumque ... firmat Lessius & Azorius. Ita ergo Papistæ volunt esse docto... & ipsi adhuc inter se dimicant, quid ad fidem pertineat, vel ...

4. *Dissentiunt circa hoc problema*: Num *possit civitas compelle...* *...*, *ut contribuant ad montem*; *& deinde facere, ut mutuatarii illud ... ...erum, civibus contribuentibus ad rationem, quinque pro centum, ... mutuatarii solvere cogantur septem pro centum*; nimirum ... ...ue civibus contribuentibus, & dare ministris montis, pro sti... ...o ipsorum? *Azorius* parte 3. l. 5. c. 9. col. 472. statuit, *quòd ... modus non sit licitus, nisi cives vel emant censûs civitatis, vel ... lucri cessantis & damni emergentis ultra sortem aliquid acci...*: Sed referente ipso *Azorio*, Lupus Geminianus, tract. de ... comm. 3. §. 3. num. 84. respondet, esse hoc licitum, & citat ... hac sententia *Laurentium de Rudolphis*, in cap. Consuluit, de Usu... num. 4. & *Cap.* all. 137. num. 1. *Alex.* in l. Item, quia, §. 1. num. ... de pactis. *Abb.* in c. In civitate, de usuris, in fine. Quoad hoc problema.

Hujusmodi dissensionibus pluribus in tota materia de usuris, ut ... quoad cæteros conscientiæ casus, scatent libri Papistarum, sicuti ... videre est, legenti *Sotum*, *Valentianum*, *Azorium*, *Lessium*, & ..., ut mirum sit, quomodo in tanta sententiarum varietate vel con... ...as tranquillare; vel talia confitentes absolvere possint.

Præmissis verò illis dissensionibus, quæ malæ causæ sunt indicium, ...am de isto fictitio pietatis monte sententiam, breviter placet ...re.

Nos autem censemus quòd Mōs ille pietatis minimè probari possit.

Censemus igitur, quòd Mons ille, licèt aliquam videatur pietatis ...m habere, & in usus pauperum vergere; adprobari tamen & ...dari minimè possit. Nam pauperibus & egenis mutuandum est ... gratis, ut nihil ultra sortem exigatur: Secus enim si fiat, mor-

 dentur,

dentur illi, & in majores diffic[illegible] coni[illegible] pauperibus non mutuat gratis [illegible] gua summa, ut pro decem tantu[illegible] dere, acpræterea pignus dare, q[illegible] pore non restituatur pecunia H[illegible] digentem proximum mordet, suâque subst[illegible] rarium: *Sed mutuum* montis pietatis, [illegible] suâque substantiâ paulatim privat, per ex[illegible] dandi. *Ergò* mutuum montis pietatis est u[illegible] quia tales egeni pecuniâ mutuatâ tan[illegible] sustentationem, nec aliquid illa lucrantur [illegible] tùm mutuatam summam restituere; sed etia[illegible] gulis mensibus numerare tenentur, id quod absque [illegible] haut potest.

Quò accedit illud etiam, quòd sine pigno[illegible] mutuò, ubi pauperes sæpè vestes & quotidiana [illegible] coguntur, quibus tamen sine rerum suarum dis[illegible] qualia pignora secum retinere Dominus severè proh[illegible] 26. *Ezech. 18. v. 7. 8. seqq.*

Addo & hoc argumentum. *Omne* mutuum, [illegible] gratuitum, meritò reprehenditur, si non sit gratuitum. [illegible] mutuum, quod egenis & pauperibus præstatur [illegible] ut suprà ostendimus. *Ergo* mutuum, quod egenis & [illegible] statur; meritò reprehenditur, si non sit gratuitum. *At* [illegible] montis non est gratuitum, quia præter sortem aliquid exp[illegible] illud reprehensionem incurrere, quivis intelligit.

Neque potest excipi. *A pauperibus nihil [illegible] propter [illegible] mutuationis; sed partim propter conservationem m[illegible] tim propter obligationem ejusdem ad mutuandum.* [illegible] prætextus, qui montem à lucro usurario non excus[illegible] ultra sortem nihil planè exigendum est, juxta [illegible] divinam, quocunque illud pingatur schemate. [illegible] morsum pauperum, qui tamen mordere nullatenus d[illegible] etiam usurarius posset dicere, se nihil ultra sortem [illegible] ne mutui; sed propter laborem, & ad conservationem [illegible] atque alterius ministri, à quibus annotari debeant [illegible] cepti: qui tamen prætextus, a lucri usurarii crimine [illegible]

bere[illegible]

... ut pro obligatione ad mutuandum, aliquid justè exigi posse non
... Nam omnes divites sunt obligati per divinum præceptum, ad
... dum egenis petentibus. Quis autem diceret, divites pro ista
... e aliquid ultra sortem jure à pauperibus petere posse? Imò
... nerit verum: *Nam ad* quod officium aliquis est obligatus,
... si præstet, jure nihil exigere potest, quia fecit, quod facere
... *Atqui* mons ille pietatis per se obligatus est ad mutuandum
... ius, non secus atque omnis opulentus ad tale officium est
... tus. *Quare* pro isto officio jure nihil exigere potest.

... æratur autem, *cujus sumtibus alendi sint ministri, quorum ... erà hujusmodi montem est necessaria?*

Respondeo: Egenis mutuum est gratis dandum, ideoque ab ... il potest ultra sortem requiri. Vel igitur expensæ fiunt ex eadem ... pecunia subtrahendæ, licèt tandem mons ipse exhauriretur, ... lius est pauperibus servire tantùm ad tempus licitè, quàm ... licitè: *vel* qui talem montem erigit, debet unà ministris ... pendia ordinare, ne mordeantur pauperes; *vel* Magistratus, ... ura Montis commissa, debet suis, quos aliàs habet, ministris ra... es dati & accepti committere: *aut* tandem melius esset, si aliquot ... florenorum ditioribus elocentur, & ab iis census annui exigan... quò sic & ministri montis ali, & reliqua pecunia pauperibus gratis ... ari possit.

Ulterius confirmationis loco adscribam discursum *Dominici à* ... qui libr. 6. de Justitia & Jure, quæst. 1. art. 6. fol. 192. b. ita ... t: *Arbitror ejusmodi rationem montis neutiquam ab usura sordibus ... è. Et quò hujus sententiæ veritas innotescat, hoc primùm omnium ... exemplo, quod esse existimo omnium regulam. Arguitur in...* Si quis dives, *ac misericors homo decrevisset, cuicunq; petenti à ... angelio auscultans, mutuare: non tamen, nisi suscepto pignore, ... ad certum tempus, secundùm jura Montis pietatis; nequaquam ... quidpiam ultra sortem recipere; Ergo neque illa: quam vocant ... communitatem, id licitè potest. Demonstremus prius antecedens, ... ad illationem descendamus. Homo hujusmodi mutuator si pignus ... non facit ad utilitatem mutuatarii, sed in suam propriam, ut ... i faciat solutionem pecuniæ suæ: ergo quòd idem custodiatur ... , ua interest, non mutuatarii. Nam mutuatarius mallet ipse ... r. Sed quia mutuator pecuniam suam aliter non vult ei credere,*

Quod ipsâ prolixo discursu probare intendit Dominicus à Soto.

pignus recipi, atque adeo ratione ejusde[illegible] dendi pignus. Idquè adeò non solum ut depo[illegible] non in suam; sed in depositantis uti[illegible] non tenetur ratione acceptionis, ut lib[illegible] est. Ob idq;, si citra suam gravem culpam [illegible] netur illud restituere. At verò qui pignus r[illegible] ptionis, ob idq; licèt minori culpâ illud perdit[illegible] l[a]queo tenetur. Dixerim minori culpa; quia [illegible] minet.

Et paulò pòst: *Beneficium mutui det[illegible] qui mutuat, recipere onera debet, quæ sunt [illegible] servare pignus & reddere, aliàs non mutuet; [illegible] quod ubi pignus tale sit, quod possit tineâ corr[illegible] tione perire, utpote, si est res pretiosissima, ac [illegible] sissima, debet mutuans protestatione mutuatarium [illegible] culo pereat. Quod si volueris pignus curar[illegible] quippè accidentarium, quòd pignus illius sit natu[r]a[illegible] mutuator suam credere pecuniam recusat, antequam [illegible] blico se obliget instrumento. Illud quidem debet [e]xpens[illegible] rarii à tabellione confici. Nam mutuator nil nisi [e]dem [illegible] tenetur dispendio suo exhibere. Atque hinc sumitu[r] novum [illegible] tem argumentum. Nempe quod hoc, quod quibusp[iam] [illegible] cidentarium & peculiare est, non debet in legem duci, [illegible] mutuatarius ratione cujusque servandi pignoris st[i]p[en]dium* [illegible] rum ibidem: *Illa tunc pecunia mutuationi exposita, non est [illegible] qui mutuum recipiunt. Patentissimum enim est, nunquam [illegible] minium venisse, neque illa ratione ventum iri, [illegible] mutuatarii, ac si illa pecunia alium haberet dominum: E[illegible] ad illos pertinet illam servare; quam si esset vel pa[illegible] vel Reipublica. Ex hoc igitur capite sumitur argume[illegible] non tenentur illam servare:* ergo *idem est pro[illegible] dii; quod ultra sortem tunc solvunt, quod esset [illegible] particularis personæ: tunc autem jam ostensum est, [illegible] extorquere stipendium: ergo nec ubi nud[illegible] Rempublicam.* Sed quæris: *Quis ergo tenetur illam* [illegible]

R... dent: *Si nullum habet alium dominum, illa seipsam. ...num restat remedium, quam quod expensa ex eadem capituli ... librahantur.* Sed pressius arguis: *Tandem ergo exhaurie... or quidem ingenuè. Et hoc est, quod fautores alterius opi... pit. Ex quo sequitur, quòd, quicunque talem montem de... lantia erigere cogitaverit, si voluerit fore perpetuum, debet sti... atuere, quibus sustentetur; vel rempublicam obligare, ut montem ..., alioquin mons seipsum mutuando consumet.* Sed contra: *... tunc in perniciem tantùm miserorum peribit, qui inde mu... ...: Ergo eorum referebat, illum suis expensis servare.* Nega... ...quentia. *Simili enim ratione probares pauperibus incumbere, ...pensis servare divitias hominis misericordis, qui mutuatâ pecuniâ ... ...is esse solet. Operas enim ejusdem ministrorum ideò censeri in ...m pieri pauperum, quòd ipsi mutuationis beneficia suscipiunt, ... ac ratione eos obligare, ut illa contributione alant ministros, jam ...atum est, quàm sit fallax argumentum. Pari enim ratione ...u alias usuras defensares. Enimverò, quotquot egestate coacti, mu... ...ub fœnore recipiunt, favorabili beneficio potiuntur. Igitur, ut ...m dicam, cùm mutuatio gratuitò sit facienda, non debet pensari ...m favorem operæ cedant ministrorum Montis, ex eo quod mu... ...recipere, beneficium sit pauperum; sed mutuatione suppositâ spe... ...ortet, cujusnam referat, pecuniam servare tutam. Quando ... mutuatarius est in mora solvendi, liquidum sit, suis expensis ac ...dio venundanda fore pignora. Confirmant hanc nostram senten... ...xempla ... vitatum quarundam Italiæ, putà Mediolani & Brixiæ, ...rum, ut Cajetanus refert; & nos illic audivimus, in quibus pu... ...pe... o s... stentantur Montis ministri. Hæc Sotus.*

II. Commendant & adprobant montes alios, ... nomine cur adeò delectentur Papistæ, non video, nisi forte, ... meretrici Babylonicæ blandiuntur, cujus est super montes ...re. *2. Quia commendant & adprobant montes alios,*

De montibus istis ita differit *Toletus*, l. 5. c. 39. pag. 646. 647. *...iomdam civitatibus solent etiam alii montes constitui à priore longè .... Aliquando Princeps, Dominus, aut ipsa civitas supra quosdam ... redditus solent summam pecuniæ accipere; & singulis annis, octo,* *vel* *Quod probatur verbis.*

vel septem pro centum receptis redde[illegible], [illegible] urbis solent domino reddere sing[illegible] de[illegible] dominus aliquam partem, vel [illegible] hanc summ[illegible] tuit; recipiendo centum pro decem. [illegible] summa annualis reposita pro [illegible] tate redituum, supra quos pecuniæ [illegible] nominibus, ut mons farinæ; *mons* [illegible]*, vi*[illegible] *autem isti montes in duplici esse di*[illegible]*entia.* [illegible] *summa accepta non potest redimi ab acci*[illegible] *vita dantis; sed manet hæredibus:* [illegible] *accipiat octo singulis annis, aut septem pro* [illegible]

Talis est mons, qui Romæ dicitur Fidei, *à Cleme*[illegible] *in quo septem pro centum dantur perpetu*[illegible]*.* Q[illegible] *quando dantur reditus solum pro vita illius, qui summ*[illegible] *posuit; mortuo enim ipso, summa* [illegible] *Romæ dicitur* Recuperationis, *à Pio IV.* [illegible] *cim pro centum dantur. Est etiam tertia differentia* [illegible] *sunt, reddentes decem pro centum. Isti montes* [illegible] *liciti, quia sunt ad modum census cujusdam* [illegible] *ralis; tamen ratione alicujus circumstantiæ pos*[illegible]

Azorius adhuc prolixior est, qui parte 3. Instit[illegible] 5. cap. 10. colum. 474. hæc habet: *Est secundum genus* [illegible] *vacabiles aliquando; aliquando non vacabiles vulgo nom*[illegible] *rum praxis est hæc:* Solent *Principes, vel civitates certos* [illegible] *habere ex vectigalibus & gabellis, vel aliis impositionibus* [illegible] *novis; sive fructibus, aut juribus, & quia hujusmodi* [illegible] *tim per partes solvuntur Principi, vel civitati,* [illegible] *certam aliquam summam & pensionem tanquam* [illegible] *fructus singulis annis percipiendam constituere, ut illa* [illegible] *summa, quia magna est, ut unus non posset integram emere,* [illegible] *proportione illius magnæ pensionis ad omnes reditus illas* [illegible] *multas æquales partes, & pensiones, ut in octo, vel decem,* [illegible] *vel quinquaginta, quæ singulæ sunt fructus, sive pa*[illegible] *dituum; & deinde aliquando pensiones istæ emuntur a m*[illegible] *quisque contribuit suam partem; & ita pro qua*[illegible]

...nam dat, emit partem illorum redituum; aliquando verò tota ... quæ æstimantur annui reditus, emitur ab aliquo homine opu... qui emit omnes illos reditus, quos ipse postea vendit divisim. Ista igitur summa redituum annuorum, dicitur mons: & ipsi re... annui dicuntur Montes, qui aliquando ex nomine rerum, ex quibus ...untur, nominari solent; ut Mons farinæ; Mons carnium; Mons ... aliquando denominantur à causa, ob quam sunt; Ut Mons re... ...us captivorum; Mons fœderis; Mons pacis; Mons fidei. Ali... ...b Auctore, qui instituit. Sic dicitur Mons Pius; Mons Sixtus; ... Julius. Singula verò portiones sive pensiones ipsorum redituum, di... loca Montis, & qui emunt hujusmodi portiones, sive loca, di... emtores locorum Montis; habent enim jus exigendi portiones, ... pecuniis emerunt. Secundò notandum, hujusmodi montes ...do esse perpetuos; aliquando temporales; aliquando vacabiles; ali... ...on vacabiles dicuntur; Vacabiles, quoniam obitu emtoris vacant, ...unt ad Principem, qui iterum vendit eos: Non vacabiles verò ...ur, qui non vacant obitu emtoris; sed transeunt ad hæredes ... Item aliquando esse redimibiles, id est, Princeps, qui Montem ...t, potest reddere pecuniam capitalem his, qui dederunt, ut ...ca, sive portiones Montis, consequenter liberare se ab onere solven... ...uando vero esse irredimibiles, ita, ut à Principe redimi non possint, ... & eriguntur cum pacto, ut Princeps non possit eos redimere. ...o notandum est; Qui suis pecuniis emunt portiones, sive loca hujus... Montium, auctoritate Principis habent jus transferendi portiones, ..., quæ habent, in suos hæredes, item resignandi, sive renuntiandi ... sive vendendi, & vendere solent aliquando pluris, aliquando ..., quàm ipsi emerint; & singula ista absque usura fiunt. Idem ...5. scribit: Est aliud genus Montium. Nam Princeps, vel civi... ...us indigens, solet aliquando cogere cives, mercatores ad mutuan... ... ea lege, ut donec acceptam pecuniam restituat, solvat eis quot... ...quam pecuniæ summam, nimirum quinque vel sex pro quolibet ...: & ista pecuniarum centenaria alicubi dicuntur Montes; alibi ...: mutua, & qui pecunias dederunt, dici solent creditores Montis, ... conceditur facultas, ut reditus, sive fructus, quos suis datis pecuniis ...nt, vendere ac alienare possint, eadem conditione, quâ ipsi habent, ...um... ...t ipsi non possint pecunias suas repetere, Princeps tamen,

vel

vel Respublica, vel Civitas p[illegible] restituendo, se ab hoc onere r[illegible]dim[illegible] e. De[illegible] dubitatio; an sint liciti, nec ne? E[illegible] liciti, nonnulla requiri. Primò, ut [illegible] Reipublicæ, vel Civitatis [illegible] vel per novam aliquam impo[illegible] cùm nihil sit, quod ematur. Secu[illegible] *centenario Princeps, vel civit[illegible] pecunias, quas dederunt, non m[illegible] quo emerant jus percipiendi qu[illegible] tunc hujusmodi Montes par[illegible] utrique enim sunt similes censibus, quibus em[illegible] pensionem, ex re alterius.*

Non autem improbamus ipsi hosce mon[illegible] genere consideratos, siquidem iis co[illegible] perius proposita de censibus annu[illegible]. L[illegible] di contractibus non dari pecuniam [illegible]tuo [illegible] tos reditus censusque annuos: tamen parum [illegible] Nam ipsa sors potest repeti, & ultra [illegible] dantur sex, septem, octo, non[illegible]nqu[illegible] d[illegible]cem [illegible] quòd sanè nihil aliud est, quàm pro pec[illegible] sua, a[illegible] annis census accipere, qui si nimis au[illegible], ut [illegible] contractus tales ab illicitis usuris minimè [illegible] lib. 6. de Justitia & Jure, quæst. 1. art. 6. in fine [illegible] *species, quas in usu esse video, longe patentius [illegible] Solet enim potissimum inter Rusticanos [illegible] tibus mutuò distribuitur sine pignore [illegible] rum operis egeant, illo nihilominus tri[illegible] omne ut m[illegible] duodecimam partem mensuræ supereroget [illegible] medi[illegible] gulas, quod profectò non video, quomodo [illegible] discriminatim oppidani & mutuum [illegible] spontaneumq; tributum per capita illud [illegible] bus, sed ab illis tantùm, qui mutuato eg[illegible], corr[illegible] quetur ratione mutui.* Montes igitur Papistic[illegible] confessionem Soti sunt vitiosi, & usurarum crimin[illegible] tamen ipsi Papicolæ videri voluit alicuissimi.

Qui montes in Papatu plerumque sunt usurarii.

Teste Soto.

.. Statuunt, quòd ratione lucri cessantis aliquid ultra
m liceat exigere, id quod nos restringimus ad eos tantùm, qui
pecuniâ lucrantur aliquid. Sin autem mutuantes sint egeni & pau-
s mutuandum est gratis, licet pecuniâ iis datâ lucrum aliquod
are nobis potuissemus. Sed latius procedunt Papicolæ quidam,
ntes indefinitè, quoad lucrum cessans aliquid exigi posse. Non
omnes concordant; ex quo apparet, in casibus conscientiarum
maximè dubios: Non pauci tamen thesin propositam defen-
quo *Azorius*, parte 3. l. 5 c. 5. ita scribit: *De lucro cessante sunt aliquid ul-*
niones. Prima *asserit*; *non posse in pactum deduci, ut lucrum cessans tra sortem*
ex eo, quod mutuamus alteri. Sic Innocent. *in cap. fin. de Usuris.*
Andr. & Joan. Calde. Petrus de A .ch. Ant. de Butrio, *ibid.* Laur.
..lph. *in cap. Consuluit. de Usur. part. 2. quæst 2.* Aymon. *consil 589.*
sententiam secutus est Sotus, *l. 6. de justitia, quæst. 1. artic 3. con-*
..m videtur favere S. Thomas *2. 2. quæst. 78. art. 2. ad 1.* ubi *ait, li-*
..ne damni emergentis lucrum accipere, non tamen ratione lucri
.. *Idem* Durand. 3. *distinct. 37. quæst. 2. ad 1.*

3. Quia statuunt, quòd ratione lucri cessantis ab omnibus mutuatariis liceat exigere.

Secunda est opinio *asserentium, lucrum cessans in pactum posse de-*
.. ex mutuo solvatur. Sic Conrad. *de contract. quæst. 30.* Cajetanus,
.. quæst. 78. art. 2. ad 1. Almain *in 4. dist. 15. q. 2. Adrian. in 4. de Re-*
..ne, quæstione, qua incipit: Quia tactum est de interesse. Gab. *in*
.. 1. quæst. 11. art. 1. Notab. 2. Major, *eod. lib. & distinct. quæst. 30.*
..na, quæst. 3. de rebus per usuram acquisitis. Angel. *verb. Usura. 1.*
.. *16.* Sylvester *eod. verbo, quæst. 19.* Navarrus, *cap. 17. num. 211.*
.. n. part. 2. tit. 7. cap. 7. Covarruvias, *l. 3 variarum resolutionum,*
.. num. 5. ubi citat pro hac sententia Hostiensem & Abbatem, *in*
salubriter, de Usur. Ananiam, *in cap. Conquestus. de Usuris.* Archid.
Conquestus. de Usur. 14. quæst. 3 citat etiam Dec. Alex. & Ro-
..m. *Hæc secunda opinio est communis, & vera: Nam lucrum, quod*
..at ex eo, quod mutuo tibi, est pecuniâ æstimabile, cùm sit in spe,
..um differt a damno emergente. Si ergo est licitum, lucrum exigere
.. damni emergentis, sequitur etiam, ut possim licitè exigere lucrum,
..ubi cessat: non enim solùm damnum est, quod patimur in bonis,
..e acquisitis; sed etiam quod patimur in bonis spe habitis.

Lessius habet similia, l. 2. c. 20. dubitat. 11. *Licitum est*, inquit,
..ò mutuo de lucro cessante cum mutuatario, quamvis ab eo vi vel

fraude non sis inductus; *servatis tamen* [illegible] *batur* primò; *Quia pecunia illa, quam mut*[illegible] *industria tua ad lucrum ex ea fac*[illegible]*dam*, [illegible] *se considerata*; *est enim veluti* [illegible] *quo lucrum ipsum virtute c*[illegible] *ipsa per se valeat*; *patet consequentia*, [illegible] *in illa latens tradere censeris*, *eo enim te* [illegible] *spirationi* (*quo si careas, carebis fru*[illegible] *mutuum* [illegible] *quam per se valeat*; *quia in illo virtute con*[illegible] *simul das fructum in eo latentem*. Secundò, [illegible] *hac pecuniâ*, *lucro destinata*, *non* [illegible] *spe lucri*, *quam ex illa per tuam industr*[illegible] *est precio æstimabilis*; (*potest enim spes lucri* [illegible] *vendi*) *ergò pro ea potest aliquid exigi*. Te[illegible] *non est minoris æstimanda*, *quam metus damni* [illegible] *damnum ex mutuatione*, *licitum est de eo pa*[illegible] *tur lucrum*. Confirmatur.: *Quia amisso re*[illegible] *damna*: *Quod enim spe possidemus*, *aliquo mo*[illegible] *patet*, *nihil referre*, *sive sponte mutues*, *sive* [illegible] *dens*, *vel præceptum superioris impulsus* [illegible] *qui per injuriam cogitur mutuare*, *de lucro* [illegible] *poterit qui non cogitur*. *Nam injuria* [illegible] *mutuas*, *sint æqualia centum & decem*, [illegible] *natum per 100. id facit*; *alioquin si ratione injuri*[illegible] *nentur 10. illa pro injuria illata*, *non pro lucro* [illegible] *sans esset impertinens*. Item; *Non* [illegible] *mercatores* [illegible] *sante*, *quando coguntur à Principe vel* [illegible] *tamen non admittit Sotus*) *quia nulla fit* [illegible] *injuria*

Nos hinc deducimus, quòd censûs anni[illegible] quoniam ratione lucri cessantis etiam expo[illegible] & [illegible] plus concedant, quàm Nostri, quia lucrum cess[illegible] tuimus tantùm in isto casu, quando mutuamus opul[illegible] nemur mutuare: Sin autem egenis succurrimus mut[illegible] esse prorsus gratuitum, quamvis cesset lucrum, quem [illegible] Papistæ non excipiunt.

Possent plura ex scriptis Pontificiorum allegari, ad p[illegible] quòd Papatus scateat usuris, sicuti *Toletus* expressè [illegible]

... o. contractum societatis, ut Romæ fieri solet, frequentissimè ...sc, &c.

...iendum tandem est, ne dum nimis prolixè de usuris disputa... imum temporis usuram perdamus. Et abundè sufficiunt ha... egata, ad Papistarum hypocrisin manifestandam, qui usuras ...probant, factis verò adprobant; quumq; illos pro hæreticis ...ant, qui usuras doceant esse licitas; & verò ipsi non tantùm ...t, sed justè accipi nonnunquam posse statuant, ut hactenus ..., non vertent nobis vitio, si pro talibus eos in posterum ha...s, pro quibus haberi volunt, nimirum pro *hæreticis*.

QUÆSTIO II.

Num omnis ablatio rei alienæ invito Domino, sit furtum & peccatum?

...mativè responderi debeat, sine omni limitatione; Pontifi- *Negant quodammodo Papistæ.*
...tamen responsum limitant, & casum necessitatis excipiunt. Ita ...ribit *Thomas* 2. 2. quæst 66. art. 7. *Potest homo, in extrema con... necessitate, ea, quæ aliis supersunt, sive manifestè sive occulte acci... ab alicujus furti aut rapinæ reatu.* Dominicus à Soto, lib. 5. ... tic. 4. *In extrema necessitate, puta, ubi evidens & urgens est, ...itosus ille licitè potest alienis rebus sibi succurrere, sive clam sub... e palàm.* Maldonatus in summ. quæst. 8. art. 3. *Pauperes non ...rum, quum pressi extrema necessitate rem alienam capiunt, quia ...proprie non est aliena, sed communis vitæ periclitantis; nec necessitas ... st, quæ jam ferè non potest admittere remedium, ut quum pau... animam, sed quum vix aliâ ratione potest subveniri.* Similia ...egorius *de Valentia*. Tomo 3. disput. 5. quæst. 10 punct. 5. ...5. 1316. & *Lessius*, de justitia & Jure, l. 2. c. 12. dubit 12. p. 145. ... tantùm in extrema; sed etiam in gravi necessitate surreptionem ... licitam esse arbitratur.

...rum hanc Scholasticorum opinionem adprobare haut pos- *Nos affirmamus universaliter.*
... Generalis enim lex est & regula Dei: *Non facies furtum*, hoc non auferas rem alienam; nec ullo necessitatis pretextu talis ablatio ... potest. Nam quæ est illa evidens & adeò urgens necessitas? Fin... potius, revera non datur. Pauper enim *vel* valet, atque ambulare

potest; *vel* penitus decumbit, & loco se mov[illegible] ambulare potest; nulla datur necessitas, quæ [illegible] cuset: Nam pauper hujusmodi, quia valet lab[illegible] nibus victum mereri, ad minimum eleemos[illegible] Magistratui summam necessitatem suam [illegible] rem juvare debet, ne alienæ rei ablatione[illegible] sunt alia media pro sustentatione vitæ, a ta[illegible] non d[illegible] *Si penitus decumbat*, & loco se movere nequeat [illegible] res alienas sese movere non poterit; ex quo appare[illegible] extremæ magis fingi â Pontificiis, quàm reip[illegible] dareturmagis tamen sibi suæq; conscientiæ con[illegible] reretur potius in egestate, à Domino immissa, q[illegible] ret contra præceptum Dei & rem alienam v[illegible] riperet.

Adde, quòd ista opinio Papistica securitat[illegible] suppeditet uberrimam: Quivis enim pauper [illegible] summa necessitate constitutum esse, & hinc [illegible] licere colliget; quo pacto præceptum septimum [illegible] tis complebuntur, si sententiæ illi Scholasticæ d[illegible]

Rationes, quas afferunt, nullæ sunt, quia omnes ex[illegible] sitatem præsupponunt, quam tamen quoad valentes [illegible] esse ostendimus. Infirmi autem & decumbentes per ip[illegible] à contrectatione alienæ rei prohibentur.

QUÆSTIO III.

Num publicæ meretrices justè possint pro tu[illegible] accipere & retinere aliquid, tanquam mercedem actus turpis?

Affirmant Pontificii. CAput Ecclesiæ Romanæ in scripturis vocatu[illegible] *Meretrix*, [illegible] Papatus scatet fornicatione tum spirituali, tam [illegible]rporal[illegible] mirari adeò non debemus, quod meretricibus tantopere pa[illegible] Pontificii. Nec enim tantùm publica lupanaria permittunt, [illegible] meretricium in foro externo puniunt: sed insuper *pro a[illegible] dem justè accipi posse* impudenter defendunt.

Ita enim scribit Gregorius de Valentia, Tomo 3. disp. [illegible] 6. puncto 5. col. 1174. D. *Contraria sententia est commun[illegible] re omnium Juristarum & Theologorum, eademq́, longè proba[illegible]*

dari & accipi & retineri aliquid tanquam mercedem & precium meretricii, neque id debet restitui, atque adeò etiam non injustè in meretrici adjudicari. Ita tradit Sanctus Thomas, sup quæst. 7. Et ibi Cajetanus; Et Alexand. Hall. 4. part. quæst. 86. membr. 0. §. 2. Et Richardus, in 4. d. 15. art. 5. quæst. 8. Et Sotus lib. 4. de quæst. 7. art. 1. Et Covarruv. Relect. in Reg. Peccatum, pag. 2. num. 1. & seq. qui plurimos alios in eandem sententiam citat.

Et Azorius. Prolixior adhuc est Azorius, parte 3. Instit. Moralium, lib. 4. col. 290. ita disserens: *Difficultas est*, An, quando opus est ex suo peccatum, sit restituendum lucrum, quod ex eo accipitur, est lucrum, quod meretrici datur pro opere meretricio? *In hac re omnium est omnium sententia, tam Jurisconsultorum, quàm Canonistarum & Theologorum, meretricem in opere quidem meretricio peccare, tamen lucrum recipere, & id apertè dicitur in l.* Idem si ob stuff. de Condict. ob turpem causam. *Sed Medina est in hac re sin-: Ait enim, meretricem pro opere turpi ac luxurioso, non posse pretium accipere, & ad restituendum obligari, nisi lucrum acceperit quam gratis & dono datum: & quia semper præsumitur, gratis datum, ideò potest licitè retinere; non tamen ut actus luxuriosi pretium mercedem; quia peccatum, inquit, non est ex se vendibile, quia non pretio æstimabile.* Cæterùm *in hac re nullo modo est à communi recedendum cùm Medinæ argumentum nihil concludat. Non precium, quod meretrici datur, pretium est peccati, sed est pretium, quâ meretrix locat corpus suum in utilitatem, obsequium, & alterius: nec is, qui precium dat, peccatum emit, sed emit quo meretrix ei servit ad utilitatem & voluptatem.* Rursus col. de conjugata sic disserit: *Secundò quæritur*, An conjugata fœmina possit retinere precium sibi datum ob copulam turpem. *Idem potest de lucro, quod recipit quæcunque alia fœmina ob fornicarium occultum, & de precio, quod recipuit in universum quæcunque fœmina, sive sit virgo, sive honesta vidua, sive Deo per votum sacrata, sive* Cinus, Angelus, Bartolus, *in l. Ut puta, ff de Cond. ob turp.* Panormitanus, *in cap. Quia plerique, de immunit. Ecclesiæ, solum meretricem publicè expositam posse recipere precium: cæteras fœminas, etiamsi sint meretrices, non publicè prostitutæ, vel non posse; quia leges solùm concedunt meretricibus publicis pretium: nam cæteras potiùs puniunt, quàm precium permittant eis.*

Hæc opinio est communis Juricon...um, ... lus Salicetus, in l. Idem si stuprum, ... de C... Alexander Paulus *in l. Generaliter, de c...* Sotus, Covarruvias, Adrianus, Alexand..., C... *aperte fatentur, posse cæteras etiam ... tum sibi in conscientia retinere. E... hæc ... per leges non concedatur actio, non tamen ... cii acquisitionem. Sola igitur est differentia ... dantur publicis meretricibus, non datur r... nec fiscus aufert datum meretrici, ... dan... iis fœminis conceditur per leges jus repeten... datum ... repetat, fiscus tamen repetit & aufert* Lucius ... in hæredem. ff. de Calumnia. Gloſſa in l ... de C... cauſam. *Et hoc est, quod significatur in* l. idem citata ... turpem cauſam. *Quicquid igitur fit de fo... in quacunque alia copula ob luxuriosum a... scientia non est restituendum, quia nec lex ulla ...*

Verùm nobis bonisque omnibus meritò placet ... tentia; nempe, quòd meretrici pro turpi actu n... ideoque juſtè illam exigere nequeat.

Nos v. illam sententiã dicimo esse. Dicimus ergò, Papiſticam opinationem eſſe I. Sc... Meretrices enim per eam confirmantur in ... do audiunt, ſibi juſtè mercedem dari, per...unt in ... nio, & de vita emendanda rarò cogitant. Quòd ſi ... quam accipiunt, ſtatuatur eſſe merx iniquitatis, & ... tur potius, quàm præmiis, utique ſuum non facilè ... corpus, & multò citius perduci poſſent ad pœ... omninò agunt tardius, ſi percipiant ſibi licere, ex ... actu, mercedem poſcere & accipere.

1. Scandalosam.

2. Rectæ rationi cõtrariã. II. Rectæ rationi contrariam. Q...cq... tio æſtimatur, illud eo reſpectu, quo æſtimatur, o... licitam: ad minimùm indifferentem: Si verò mala ſit ... reſpectu licita, tum precio æſtimari nequit, quia p... vendi, nec juſtè pro iis ulla merces exigitur. At verò ... modo eſt licitum, eſt res per ſe mala, jure divino & ... hibita. Quare pro actu fornicationis, & corporis ... turpi juſtè nihil poteſt exigi. Sed excipiunt, *pretium ...*

... esse precium peccati; sed pretium locationis, quâ meretrix ... u suum in utilitatem, obsequium, & delectationem alterius. ...dco. At verò illa ipsa locatio est ipsum peccatum fornicatio... ...re non possum distinguere inter *peccatum*, tanquam rem ... & inter *locationem corporis*, tanquam rem licitam. Nam ipsum ...stituere corpus est peccatum; ideoque si nullum peccatum ... o æstimabile vel vendibile, nec illa Locatio corporis erit ... æstimabilis aut vendibilis: Aliàs sequeretur hoc absurdum, ... merces justè accipi possit pro homine occidendo, pro ... sententia, pro falso testimonio, pro furto, rapina, & similibus; ...ibus tamen precium accipi posse, negat ipse *Valentianus* col. ...A. Nam pariter distinguere possem inter *occisionem proximi*, ...est peccatum, justitiæ contrarium; & inter *ipsum laborem vel* ...*tiam*, quæ ponitur in occidendo proximo alterius gratiâ. Non ...ro illa; sed pro hoc dari mercedem, dicere quis posset. Ut ... hæc exceptio est vana, quia labor in proximi occisione in..., per se est malus, ideoque non æstimabilis. Ita quoque ... in fornicatione distinguere inter peccatum, & corporis ..., cum hic ipse usus per se malus sit & illicitus: ideoque æsti... aut vendi nequeat.

III. Honestis legibus adversam. Nam jura generatim ... ant, ob nullam actionem turpem posse accipi mercedem, ne... ...fere pactum aut conditionem de illa, ut patet *l. Generaliter. Et* ...*gitur, ff. de verb. obligat. It. l. Mercalem. C. de condict. ob tur*...*am. Et l. Juris gentium. §. si ob maleficium. ff. de pactis.* 3. Honestis legib. adversam.

...cipit Valentianus, l. d. col. 1176 B. *Intelligi debere illa jura de ... turpibus & maleficiis, quæ sint propriè contra justitiam. Pro... ...quit, ut contra justitiam sunt, neque conduci, neque accipi ... ulla juste potest. In ejusmodi. enim maleficiis ipsa datio & acce... mercedis, ut acceptio est, est injusta & illicita contra justitiam. Un... ...n solùm humano; sed etiam divino & naturali, tùm stipulatio ...io; tum acceptio* ejusmodi mercedis est *invalida & iniqua.*

R...ondeo 1. Posset aliquis distinctionem adversariorum urgere, & ...re, quod pro maleficiis quidem nihil dari possit, quatenus sint peccata, ... tamen pro iis posse, quatenus laborem & industriam conjunctam ...nt, quo schemate si eludi nequeunt leges allegatæ, quoad maleficia, ...quidem poterunt quoad actum meretricium. (2.) Quòd pro maleficiis

leficiis nihil dandum esse decernun leges, causa [illegible] cialis, quia sunt contra justitiam; sed pot[illegible] gen[illegible] & actus per se illiciti. At verò hæc general[illegible] rati[illegible] no[illegible] commodari ad scortationem, quæ per se quoque precar[illegible] pro illa etiam justè nihil dari vel accipi potest [illegible] pro [illegible] contra justitiam est, nulla merces solvenda; tum [illegible] dum erit pro actu meretricio, quia hic etiam [illegible] tantùm generalem; sed etiam contra particularem. [illegible] probo. *Primam* desumo *à natura justitiæ*, [illegible] suum cuique tribuendi. Per quemcunque [illegible] non tribuitur, sed adimitur, ille est injustu[illegible] cium suum non tribuitur corpori prop[illegible] sed illi potius adimitur, per turpem prostitutionem [illegible] meretricius est injustus, per consequens pr[illegible] illo [illegible] exigi potest. *Altera* peti potest *ab* [illegible] urget *Navarrus*: Quodcunq; datur & accip[illegible] datur & accipitur secundum justitiam, ac proinde neque [illegible] operis. Sed quod datur meretrici, & ab ea accipitur pro [illegible] tur & accipitur turpiter: Ergo non datur & accipitur secund[illegible] & consequenter debebit restitui. *Major* patet. Nam virtuti [illegible] adeò etiam justitiæ, repugnat turpitudo. *Minor* prob[illegible] Nam [illegible] compensare turpem actum mercede, quodammodo est [illegible] id quod omninò est turpe. Et confirmatur. Non propterea [illegible] dare & accipere mercedem pro occidendo, vel judicand[illegible] quia ipse actus occidendi & injustè judicandi, turpis est. Ergo [illegible] etiam est dare & accipere mercedem pro actu meretricio, [illegible] etiam actus turpis est. *Valentianus* nihil invenit, quod [illegible] distinctionem suam inter actum meretricium, *tum qua* est [illegible] *quâ* est pretio æstimabilis. Si *primo* modo consi[illegible] pro [illegible] piter dari; sed si *posteriori* modo, pro eo non dari, nec accipi [illegible] turpiter, sed licitè, quòd κερδαίνειν, quum antè sit refuta[illegible] ulterius addo.

4. Omni fundamēto destitutam. Ubi tres Valentiani objectiones diluuntur.

VI. Omni fundamento destituram: [illegible] culum patere potest, si rationes Papicolarum pro [illegible] consideraverit. Valentianus col. 1174. 1175. tres pro[illegible] viter diluemus.

1. *Probatur*, inquit, *hac sententia primo*: [illegible]

... Thamar hœdum, quem promiserat tanquam turpis concubitus ... nec propterea vel ibi à Scriptura, vel aliàs ab ullo Sanctorum ... reprehenditur. Imò ipse Judas ibi indicat, se malè facturum ... voluisset reddere, ut promiserat, illam turpitudinis mercedem: inquit, mendacii arguere nos non potest, ego misi hœdum, quem ... Quo testimonio utuntur ad hanc sententiam confirmandam ... materia de Restitution. & Covarruvias, & alii.

Respondeo. Nulla inest huic argumento consequentia, quoniam ... sed legibus judicandum. Narratur tantùm, quid Judas ... non verò ipsius factum probatur, licèt ipse pro licito habuerit. ... quòd ibi Scriptura non reprehendit istius mercedis, vel ... vel acceptionem, quia in historiis non semper addita legitur ... Nec ipse incestus Judæ ibi taxatur, quem tamen licitum ... isto silentio nemo colligere potest vel debet. Neque Tha... ... mercedem tanquam debitum pro actu turpi; sed potius ... postulato sibi sternere voluit ad arrhabonem à Juda exigen... ... traderetur igni, si concepisset, nec ex Juda sese accepisse, ... posset: quem ipsius scopum tota historia & eventus ipse indicat.

2. Probatur, inquit, porrò ex l. 4. §. Sed & quod meretrici. ff. ... ob turpem causam, ubi sic ait Ulpianus: Sed & quod mere... ... repeti non potest, ut Labeo & Marcellus scribunt: &c. ... turpiter facere, quòd sit meretrix; sed non turpiter accipere, cùm ... Quibus verbis clarum est, eodem modo Jurisconsultum ... turpe esse, accipi mercedem à meretrice, quo affirmat esse turpe, ... esse. Itaque cùm jure naturæ sit turpe esse meretricem; fa... ... est hic pronunciari, eodem etiam jure naturæ non esse turpe; ... meretricis accipere mercedem, ut docuit etiam S. Thomas, ... 32 art. ..

Respondeo: Loquitur lex de dato in genere: Potest autem mere... ... quid dari dupliciter: vel ut merces debita; vel ut donum in debi... Priori modo aliquid meretrici licitè dari, vel ab ea accipi posse, non affirmat; sed videtur potius loqui de donis, datisque indebitis; ... meretrici aliquid donatur: Talia dona non repeti posse, ibi ... Nos autem non de donis, vel de qualibuscunque datis; sed de ... debita quærimus; Num illam scortator meretrici debeat, & ... jam justè exigere queat? id quod allegatâ lege probari mi... potest.

 3. Pro-

3. *Probatur, ait, eadem sententia ra*[illegible] *Cajetano, ubi suprà, quam ego sic firmo*. Pro[illegible] *merces, quæ spectato objecto sive materiâ sua est a*[illegible] *mabilis, etiamsi ratione alicujus circumst*[illegible] *illicitus, & repugnans alicui alii virtuti distincta a*[illegible] *retricius est hujusmodi. Ergo &c.* Major prob[illegible] *exemplo.* Ratione *quidem; nam ut* [illegible] *nere, sufficit, quòd quis operetur circa materiam* [illegible] *proprium; & sic operatio cadat supra mater*[illegible] *& debitam, ut optimè explicuit, ubi supra* [illegible] *teria & objectum proprium Justitia quæcunque* [illegible] *bilis, licèt aliunde fortè sit illicita, contra aliam virtutem.* [illegible] *eo actu, qui ita sit pretio æstimabilis, potest* [illegible] *mus in illa Majore.* Exemplo *etiam probatur eadem Maj*[illegible] *accipitur ab emtore pretium pro venditione rei, eo* [illegible] *forte ea venditio aliunde sit illicita, ut puta* [illegible] *fiat in sacro loco aut sacro tempore, quo vendi*[illegible] *fidelitatem fortè debitam familiæ, si quis cum* [illegible] *suam divendat*, &c. *Quorum ratio est, quia vendi*[illegible] *ne rerum ipsarum, quæ venduntur, omninò sunt* [illegible] *tumcunque aliunde sint illicita. Itaq; vers*[illegible] *est* [illegible] *jor.* Minor *autem ejusdem rationis, (scilicet a*[illegible] *æstimabilem, ex materia & objecto suo, quamvis alioqui* [illegible] *virtutem temperantiæ, propterea quòd exercetur cum* [illegible] *tur, quòd subministratur per meretricium actum materia* [illegible] *ad usum actus cujusdam homini naturalis, & eidem* [illegible] *Igitur pretio æstimabilis est, non secus, quam actu,* [illegible] *materiam exercendi alios naturales actus; ut comedendi* [illegible] *etiamsi fortè ea subministratio aliunde sit illicita* [illegible] *mium cibum & potum subministrat ea intentione, ut* [illegible] *ebriet. Hæc certè ratio manifesta est, & vel sola* [illegible] *persuadendam sufficit.*

Respondeo: Negamus minorem argumenti, quò[illegible] cius sit pretio æstimabilis. Rationem dixi, quia per se [illegible] & vitiosus. Nullum verò peccatum aut vitium, quà tale, pr[illegible] potest aut debet. Probatio autem *Valentiani* nulla est: Licet [illegible] ctum meretricium subministretur materia, seu subjec[illegible]

dam homini naturalis & eidem delectabilis: Attamen quum tauo ista, & usurpatio ipsa subministratæ materiæ, nimirum meretricii, sit per se vitiosa, & legi divinæ contraria, hinc ne- nuo æstimari precio. Ex quo ulterius apparet, exemplum de ne alienum esse & impertinenter allegari. Nam justè omninò ab errore precium pro venditione rei, eo precio æstimabilis, è ea venditio aliunde sit illicita, ut puta contra virtutem Re- si fiat in sacro loco, aut sacro tempore, quo venditio prohi- te enim licet distinguere inter *venditionem ipsam*, quæ justa, licita; & *venditionis quandam circumstantiam*, quæ illicita as esse potest, sic tamen, ut precium venditionis, quippe quæ per se non est iniqua, justè accipi possit. Sed in actu meretricio tio locum non habet, sed ille totus in se ac per se est illicitus, nullo æstimari potest pretio.

Azorius quidem excipit pag. 290. *Nihil referre: Possitné utilitas ... respiâ separari, nec ne?* Fatemur, inquit, *non posse separari, ... illum sit ex se malum; sed satis est, ut in eo actu sit conjuncta ... voluptas in gratiam alterius: hæc enim licet conjuncta & in... ab actu malo sint; sunt tamen precio æstimabilia.*

Respondeo. Nos non agimus de separatione reali; sed tantùm de ...ione mentali, & dicimus, quòd in actu meretricio, quà est me... nihil vel mente tantùm concipi possit, quod sit ita licitum, & ...ato distinctum, ut in æstimationem venire queat. Nam ipsa sub- stratio corporis meretricii, in qua illi ponunt fundamentum æsti- ...ms, per se est vitiosa & illicita; ideoq; pro ista merces aliqua justa ... exigi nequit, quum, ut malum, precio æstimari minimè possit. ... autem corporis meretricii est per se mala, & ipsum peccatum, ...duntaxat cum peccato conjuncta, ut falsò arbitratur *Azorius*.

QUÆSTIO IV.

Num res aliena, certo à fure precio emta, debeat semper vero rei Domino restitui?

Quando res aliena furto est ablata, vel dono à fure accepta, nullum ...t dubium, quin ea vero Domino restitui debeat. Movetur au- ... quæstio *de emtione, interventu certi pretii factâ*; *Num* emtor bonâ ...ens, & putans rem emtam esse furis, tanquam venditoris, teneatur

cum dispendio pretii, quod pro re ded[illegible] Domino statim restituere.

Quidam affirmāt. *Hic* in diversas Pontifici[illegible] Justitia, quæst. 7. art. 2. & *Joh. M*[illegible] 3. existimant, debere omninò talem emtor[illegible] mino; nec posse illam reddere furi a[illegible] ea dedit, pretium. Addunt h[illegible] rationes, [illegible] id postulet, quæ nulli, nisi vero Domino, [illegible] stum esset, furi reddere. Nam sicut est [illegible] suum tribuere; sic injustitiæ actus erit, al[illegible] suum non est, id quod fieret in proposito, [illegible] & non proprio Domino. (3.) *quia* fur in mali[illegible] Nam reddere furi rem alienam, est ipsi coopera[illegible] alienam. Hinc in praxi solet observari, ut si [illegible] suo vero Domino restituere detrectet, per authorit[illegible] restitutionem adigatur.

Quidam negant; Sunt tamen alii, quibus placet contrarium, [illegible] 4. p. quæst. 86. m. 3. art. 5. *Gabriel* in 4. dist. 15. q. 3. [illegible] *rus*, in Man. c. 17. num. 9. *Lessius* de quat. V[illegible] 14. dubit 3. *Gregorius de Valentia*, Tomo 3. disput. [illegible] 4. col. 1147. qui omnes sentiunt, talem emtorem non [illegible] dendam rem emtam Domino suo; sed posse i[illegible]am furi [illegible] quidem hoc fine aut animo, ut eam ille retineat, vel u[illegible] mino, sed tantùm, ut suum recuperet pretium. *Rationem* [illegible] quia unusquisque habeat jus procurandi potius bo[illegible] quàm bonum æquale proximi. *Unde inferunt*, posse u[illegible] propositio potius suum procurare pretium, quam rem pro[illegible] dem valentem, reddendo eam vero Domino.

Ad argumenta superius posita etiam respondent.

Ad (1.) Præceptum de restituendo re[illegible] Domino[illegible] ne ipsius rei alienæ, non obligare cum æqu[illegible] detr[illegible]

Ad 2. & 3. tùm quidem injustè agi, si emt[illegible] re[illegible] hoc consilio, ut eam ille retineret; non [illegible] negligens bonum proximi pro æquali bono suo, a[illegible] habet.

Nos respō-demus per distinctio-nem. Ut verò meam paucis subnectam *Ἀπόφασιν*, vi[illegible] rior sententia minus probabilis. Nam [illegible] potest co[illegible] & [illegible]

... recuperari, tunc in præjudicium proximi, cui res per furtum ab... non debet clam agi cum fure, sed indicetur hoc vero Domino & ... tui, & hujus ope precium emtionis à fure extorqueatur, & ... inus res aliena suo Domino restituatur: Ita enim neuter ali... damnum sentiet, & fur à Magistratu debito modo puniri poterit. ... te hoc dilemma semper urgeo: *Aut* fur evasit, & amplius conveniri ... *aut* in nostra communitate hæret, & adhuc conveniri potest. ... *Si posterius*, (quod utique præsupponunt illi) tunc minimè licet ... nam furi privatim reddere, ut recuperetur precium, quia hæc nihil esset aliud, quàm quædam cum fure collusio, in præjudi... proximi: Sed debet Magistratus implorari auxilium, quô precium extorqueatur, & ita res aliena ad verum Dominum sine damno ... revertatur. Quòd si autem quis agat contrà, is violat præce... de dilectione proximi, quia rem alienam ob suum precium furi ..., & quantum in se est, facit, ut verus Dominus spolietur, & fur... impunitum maneat, quum tamen vero Domino rem suam tradere, ... ope Magistratus suum precium unà recuperare potuisset.

Quod si fur evasit, & amplius conveniri nequit; tum quidem ... ... quæstio expirat, Illud tamen in dubio manet; *Num emtor rem ... debeat restituere, ut damnum ipse solus sentiat*? Hic distinguo ... *strictum jus, & ἐπιείκειαν*. De stricto quidem jure tenetur ad ... rationem, quia res est aliena, quam Dominus suo jure potest re... ..., ubicunque illam inveniat: ἐπιείκεια tamen requirit, ut damnum ... ... antur, atque sic pro precio aliqua emtori à rei Domino fiat com... ... atio. Nam uterque à fure deceptus est, qui abstulit Domino rem ..., & emtori pecuniam suam. Æquum ergo videtur, ut damnum ... ... ant æqualiter; ideoque res ablata suo quidem restituenda erit Do... ... no; sed Dominus vicissim emtori aliquid compensationis loco offe... ... ne ipse solus damnum sustineat, quum tamen absque omni culpa sit, ... nisi à fure rem emisset, verus Dominus fortassis semper carere opus habuisset.

QUÆSTIO V.

Num reus licitè possit fugere ex carcere, & vincula carceremq; effringere?

Nimis liberales hîc sunt Pontificii, affirmativam quæstionis partem defendendo.

Thomas 2. 2. quæst. 69. art. 4. ad 2. *Non tenetur aliquis facere id, unde ... sequatur, quod est manere in loco, unde ducatur ad mortem.* *Affirmãt Pontificii,*

Idem defendit *Sotus*, lib. 5 quæst. 6. art. 4. [illegible] *Gregorius de Valentia*, Tomo 3. disp. 5. quæst. 1. [illegible] B. ita scribens: *Condemnatus ad mortem, juste* [illegible] batur. *Nam Reus solùm debet pati, quod* [illegible] *ipse facere aliquid, unde mors ipsius sequatur. S*[illegible] *carcere, est facere illum id, unde mor*[illegible] *sequatur* [illegible] *tur.* Major *probatur. Nam reus non condem*[illegible] *& consequentur, nec ut faciat id, unde ipsi*[illegible] *probatur. Nam ex carcere (ut pono) duceretur ad* [illegible]

Lessius. lib. 2. c. 31. dubitat. 5 adhuc liber[illegible] est [illegible] dit (1.) Reum ante sententiam fugere posse, nisi [illegible] permansurum, *num. 31.* (2.) Reum post sententiam [illegible] si damnatus sit ad pœnam mortis vel mutilationi[illegible] reum, si ostenderetur spes evasionis, etiam sub p[illegible] dii fugam jure capere, *num. 34.* (4.) eundem etia[illegible] la rumpere & carcerem pertundere, *num. 36.* (5.) [illegible] carcere pertuso, & alii captivi fugiant, non tene[illegible] quod inde actoribus vel Reipublicæ evenit, *num. 38* (6.) [illegible] carcerem perpetuum, gravem præsertim, atque ad trire[illegible] capere posse; *num. 39.* cujus tamen contrarium defendi[illegible] col. 1360. B. (7.) posse alios etiam reo fugam & vincu[illegible] ptionem consulere, modò non sint potestatis publicæ mi[illegible] *40.* (8.) Licitum esse eisdem, captivo porrigere instrume[illegible] vincula incidat, & carcerem effringat, *num. 41* quod ipsum [illegible] iterum *Valentianus*, col. 1362.

Ex falsa hypothesi proceden-tes;

Omnia verò hæc ex falsa procedunt hypothesi; ne[illegible] *non posse reum obligare, ut maneat in carcere.* Ita enim scr[illegible] num. 33. *Non potest ei (reo) præcipi cum obligatione, ut cum* [illegible] *suo ibi maneat; hoc enim præceptum esset nimis diffi*[illegible]*le, inh*[illegible] *& quodammodo superans humanam conditionem.* Et nu[illegible] 34. *T*[illegible] *cuique juris est ad vitæ conservationem, ut nulla potestas hu*[illegible]*gare possit ad eam non conservandam, si ejus conse*[illegible]*vandæ spes* [illegible] *ostendatur, nisi bonum publicum aliud postulet; ut si* [illegible] *versetur: nam pars pro toto exponenda est. Ubi autem talis* [illegible] *subest, nimis durum & inhumanum esse tale præceptum.* [illegible] *non posse lege humanâ statui, ut damnatus ad mortem, vel* [illegible] *vel etiam aliam gravem pœnam corporalem, non p*[illegible]

Ve[illegible]

Verùm, ut dixi, falsa est hypothesis ista, & cum mera principii quæ conjuncta. Magistratus certè habet potestatem reum capiendi, incidendi, condemnandi, occidendi: Habet ergò potestatem reo præcipiendi, ut in carcere maneat, nec effugiat. Si non obstanti naturali inclinatione quâ quivis vitæ suæ conservationem appetit, Magistratus reum ad mortem justè condemnare potest; cur non etiam ... poffet reo mansionem in carcere, licèt quis inclinet ad fugam è carcere? Si non est inhumanum, aliquem minis & catenis co... ut maneat; multò minùs etiam erit inhumanum, præceptis aliquem ... obligare in carcere, ut maneat. Agnovit hoc ipse *Gregorius de Valentia*, Lessio hac in parte contrarius. Ita enim differit col. 1359. D. ... ; An possit ita ferri sententia mortis, ut simul per eam jubeatur Reus manere in carcere. *Cajetanus hic quamvis neget moris esse ... fieri, insinuat tamen ita fieri posse.* Sotus *lib. 5. de Justitia, quæst. 6.* ... *contrà sentit, fore semper iniquam talem sententiam, eo quòd pugnet ... inclinatione naturali, quam habet homo ad se conservandum.* Verùm ... *in hac re Sotus contradicit Cajetano. Nam si potest justè ferri sententia, quâ privetur Reus vitâ, ad quam non minorem inclinationem habet, quàm ad ejus conservationem; cur non poterit etiam per justam sententiam idem reus orbari actu quodam, (scilicet fugiendi) qui alioqui ... possit vitam conservare? Neque verò se non conservare ita pugnat ... inclinatione naturali, ut non liceat Reo sui conservationem præter... etiam non fugiendo. Patet manifestè in Martyribus, quibus non modò ... manere in carcere, etiamsi fugere possint; sed etiam quandoque debent ... ratione fidei & scandali contra eam vitandi, ut ipsemet Sotus con... ... Cum igitur manere in carcere non sit intrinsecè malum; sed quædam ... ... se conservandi, posset etiam ejusmodi pœna ad pœnam mortis ... , pro gravitate criminis, ut rectè sentit Cajetanus.* Quo præ... ...sto, sequitur, peccare per inobedientiam illum reum, qui justè ... condemnatus, carcerem effringit, & fugam suscipit.

Nos verò negativã tenemus.

Nam 1. violat hoc ipso, vel transgreditur voluntatem Magistratus ... sub cujus detinetur potestate. Licèt enim non perpetuò per expressa verba reo injungatur, ut maneat in carcere; novit tamen sui Magistratus mentem, quippè qui cum hoc fine in carcerem conjecit, ut maneat; quod, quum ex parte Magistratus justè fiat, utique ex parte ... justum non erit, si ille contrarium faciat, nec obtemperet. Quod ... justè prohibetur, illud quum fit, injustum esse oportet. Sed

Et eandẽ quinque argumẽtis probatã damq.

effra-

effractio carceris & fuga juste a Magistratu [illegible] cogens ratio afferri potest, cur Ma[illegible]trat[illegible] Ergo carceres effringere & aufug[illegible] [illegible]tam e[illegible]

2. Porrò justè condemnatus te[illegible] pœnam [illegible] Si autem fugam suscipiat; tunc pœnæ, qu[illegible] trahit, adeoq; in semitis justitiæ non incedi[illegible] N[illegible] tur mortem patienter ferre, quando in [illegible], le[illegible] ter vincula ferre & media elabendi contra Magi[illegible] non quærere. Sin autem contrà faciat, eo ipso [illegible] tiam suam vulnerat, quæ ipsa nonnunquam talem [illegible] atque affligit ob hoc ipsum, quia fugerit, & p[illegible] xerit, quæ punctiones certum sunt indicium [illegible] licitam, sed contrà ipsius rectæ rationis censuram.

3. Urgeo in specie exemplum *homicidæ ma*[illegible] divinam legem sanguis iterum effundi debet *Gen.* [illegible] 6. *52. Apoc. 13. v. 10.* Talis ergò aufugiens [illegible] hoc [illegible] tas executioni mandetur. Jam quicunque in causa est, ut [illegible] ptum executioni non mandetur, is hoc ipso peccat. A[illegible] aufugiens in causa est, ut Dei præceptum de [illegible]ndendo ip[illegible] executioni non mandetur. Quare hoc ipso peccat, & [illegible] simul peccabunt omnes ii, qui fugam vel con[illegible], vel [illegible] ceres effringendi suggerunt, quia tales divi[illegible] legis [illegible] unt, & Magistratui, qui Dei ordinatio, *Roman. 13.* [illegible]

4. Adde, quòd carceris effractores grav[illegible]ssime [illegible] bus; unde sequitur, illos peccare fugiendo, vel fugam m[illegible] enim non peccarent, tàm gravis punitio esset injusta. Ad[illegible] nem valdè frigidè respondet *Lessius*, num. 37. ita differ[illegible] *Legislatores illos fortè secutos fuisse alteram sententiam* [illegible] *babilis; vel certè illos procedere ex præsumtione, quod e[illegible] tore* [illegible] *dibus intulerint, quod ipsa verba legis insinuant, præsertim lex* [illegible] *de custodia & exhibit. & L. 1. π de effractoribus. Velaenique* [illegible] *in tali fuga non sit, ob bonum Reipublicæ, ut facilius Res po*[illegible] *pœnam aliquam statui potuisse, non quidem capitis, (nisi forte* [illegible] *esset custodibus) sed mitiorem, pro arbitrio Judicis: Non enim pœna* [illegible] *Etura est supplicium capitis, sed longè clementior, & arbitrar*[illegible] *Gomezius, tomo 3. cap. 9. numer. 11.* Quis verò non [illegible] responsi vanitatem? Si altera sententia, (peccare effractores [illegible]

De Justitia.

... uominus eam sequantur legumlatores, pœnam effractorum ... cernentes; tum utique iniqui erunt, & injuriâ innocentes ... Idem poterit iis objici, si ex præsumtione falsâ procedant, ... fuga nulla sit culpa. Quid enim iniquius est, quàm punire aliquem ... in quo nulla sit culpa? Perpetuæ veritatis principium hoc est, ... pœnam esse justam, nisi quam præcesserit culpa ejus, qui puni... excusari hoc potest per bonum Reipublicæ, quia non decet ... ut puniat innocentem, & ab omni culpâ immunem, ob ... uum aliquod Reipublicæ bonum. Hinc *Valentianus* col. 1361. B. ... to videtur eò inclinare, quòd tales effractores carcerum non ... ndi, id quod est leges Imperatorum suggillare, & disciplinæ ... publici nervos incidere.

5 Præterea per opinionem istam Papisticam ansa datur, ut multa ... um magno Reipublicæ malo impunita maneant, & præterea ... reddantur plurimi, qui eò audentius delinquent, quando au... ibi licitum esse, rursum è carcere aufugere, bonâque conscien... omni peccato, etiam post latam sententiam, se posse omnia ... ndi media tentare, vincula dirumpere, & ipsum carcerem effrin... Nec video, cur ista disputentur, nisi fortè in gratiam eorum, quos ... subdoli nonnunquam emittunt, ad nefanda facinora patranda, ... Romanæ Ecclesiæ commodum arbitrantur vergere. Talia ... persuadere possunt facilius, si istam sine peccato aufugiendi ... sibi imaginentur.

Atque istis ita declaratis, ultrò cadunt reliqua, quæ Lessius ex ... sua falsa deducit, ut minimè opus sit, singulorum examen ... futationem subnectere. Rationes insuper & exceptiones tum *Lessii*, ... *Valentiani*, tàm sunt infirmæ, & ineptæ, ut prolixum elenchum ... è mereantur. Ex dictis responderi potest facilè, uti prudens Le... eas inspiciet, absque dubio deprehendet.

QUÆSTIO VI. ET ULTIMA.

In quibus casibus hominem occidere sit licitum?

Generalis est lex, tum scripta, tum non scripta, *Non occides*, quæ tamen minimè personas publicas, vel Magistratum, jus gladii ge... in vindictam sceleratorum, *Rom. 13. v. 4.* Sed tantùm privatos atti-

Non licet occidere.

Nisi in casu necessitatis. attinet, utpote quibus nunquam [illegible] solo necessariæ defensionis casu, quando [illegible] vare non possumus, nisi proxim[illegible] cogitans, occidatur: Ubi tamen sequentes [illegible] conditiones: 1. *Ut* vis subita sit, & nulla [illegible] 2. *Ut* vis sit manifesta, & vitam aliter tueri [illegible] aut occidendo, nempè quum abest Magistratus, [illegible] opem ferant, & quum mora certò peric[illegible] moderamen inculpatæ tutelæ, quemad[illegible] quam requiritur (1.) *Ut* fiat in continenti, q[illegible] piatur, vindicta est, non defensio. (2.) *Ut* fiat [illegible] di, non ex impatientia, ira, vel vindictæ stu[illegible] (3.) [illegible] instrumentorum, nec statim bombarda trajiciens eum, [illegible] vel cum fuste tantùm, sine præfentu & [illegible] tur. (4.) *Ut* non statim occidamus, si per v[illegible] possimus. (5.) *Ut* non primò intendatur pr[illegible] proprii corporis defensio. In tali ergo casu [illegible] lìcitè interfici, jura humana statuunt, & ex Dei [illegible] potest.

Sed Pontificii latius progrediuntur, Pontificii autem isto non contenti, ad[illegible] & plures adhuc casus comminiscuntur, quos breviter ex [illegible] ptis excerpere, & huc adponere placet.

Et putãt, quòd interfici possit I Asserunt multi, *quod pro defensione quoq; rerum [illegible] licitè quis possit invasorem occidere*, ut *Antoninus*, 3. p[illegible] *Sylvester* verbo Bellar. quæst. 2. *Cajetanus* in 2. 2. q[illegible] *Sotus* lib. 5. de justitia, quæst. 5. art. 3. *Navarrus* in M[illegible]

1. Invasor rerũ temporalium. num 2. *Lessius* l. 2. cap. 9. dubitat. 11. *Valentianus* To[illegible] quæst. 8. puncto 4. col. 1280. B. qui hanc addit [illegible] *non tenetur quis tunc actu diligere vitam pro[illegible] necessitate, cùm liberè se conjiciat in id periculum, [illegible] quocunq; tempore diligat seipsum, atq; adeo velit [illegible] ipsum tuetur & conservat. Ergo pote[illegible] licitè [illegible] vel removere id, quod pugnat hic & nunc cum hac [illegible] lectione; & consequenter poterit vitam invas[illegible] removere, [illegible] obstat, quò minùs homo in tali casu possit res suas con[illegible] diligere.* Verùm nobis videtur longe consultius, ut [illegible]

...m jacturam quis faciat, quàm ut proximum ob tempora... interficiat, præsertim si nostræ is vitæ minimè insidietur... ...im fieri, ut res suas viâ juridicâ recuperet, si Magistratus au... ...rim imploret, furemque persequatur. Dicunt verò ipsi, in... ...nùs licitè occidi, si quis viâ juridicâ res suas recuperare... Nemo autem certò scire potest, durante ipso invasionis actu, ...suas viâ juridicâ non sit recuperaturus, ideoque dum adhuc ...ne quidem juxta ipsorum hypothesin, licebit invasorem occi... ...si vel maximè certum esset, quòd res suas nunquam sit... ...s, nisi furem interficiat, putamus tamen, rectius eum face... ...e magis consulere conscientiæ, si patiatur damnum aliquod, ...t invasorem protinus occidat. Nam (1.) patiendo non peccat...; ...ando scrupulum conscientiæ contrahere potest facilè. (2.) ...gula habet, Matth. 5. v. 40. *Qui vult tunicam tibi tollere..., ...pallium.* Non permittit hîc Salvator, ut invasorem inter... ...d potius animum à vindicta alienum postulat, adeò quidem, ...pallium dimittere lubentius, quàm nos ipsos vindicare debea... ...ter bona, quæ auferuntur, & vitam invasoris, quâ priva... ...st comparatio; ideoque plus debemus diligere vitam & sa... ...oximi, quàm res mundanas. (4.) Si occidis eum statim in furto, ...pis omnem occasionem pœnitentiæ, atque sic author es æter... ...mnationis. (5.) Accedit authoritas *Augustini*, qui libro 1. ...arbitrio, cap. 1. & 5. id licitum esse, expressè negat.

...I. Docent, *quòd pro defensione honoris, cum moderamine incul... ...ullius possit aliquis alterum occidere.* Ut, verbi gratia, inquit... ...*anus* Tomo 3. disput. 5 quæst. 8. puncto 4. col. 1280. C. *Si... ...bilis aut miles invasus est ab altero, & si fugit, vitatur quidem ...periculum vitæ ipsius, sed tamen incurret propter fugam maxi... ...ominiam: Tunc potest in pugna persistere, etiamsi alterum de...* ...e. Ita tradit *Cajetanus* in summa, verbo Excommunicati ...o. *...bi explicat, non incurrere hujusmodi hominem excommunica... ...amvis aggressor occisus esset clericus.* Idem tenet *Sylvester*, ...xcommunicati 6. §. 4. *Navarrus*, cap. 15. num. 3. 4. & ...b 5. de Justitia, quæst. 5. art. 3. Addit autem *Valentianus* hanc ...nem: *Si invasus esset clericus, aut vir religiosus, posset sine igno... ...er. Non enim est ejus ordinis hominum, ponere honorem in... ...c bellica. Et ita si talis persisteret, & occideret, non posset dici* 2. *Invadēs nobilē aut vilem.*

 defen-

defendisse honorem inculpate. Verum [illegible]
Tum enim duntaxat locum habet inculpata [illegible]
vitæ periculum imminet, & nulla fugiendi [illegible]
autem casu præsupponitur, quòd aliquis possit [illegible]
asseritur, aliquem posse licitè persistere, & alter[illegible]
tùm, ut obtineat laudem fortitudinis, id quod [illegible]
Externa enim illa gloriola nobis tanta videri non [illegible]
vitam & salutem sempiternam illi postponamus. Imo [illegible]
fugam contrahitur apud rectos æstimatores [illegible]
quis faciat, quod faciendum est, ex ea macula [illegible]
milites, aut vulgus hominum de tali fuga judicet, [illegible]
Videndum potius, ne ignominiam incurramus apud [illegible]
qui sanè omnes vitio vertent, si quis proximi [illegible]
pandam militaris fortitudinis gloriolam, quum [illegible]
tum suam, tum proximi vitam conservare potuisset.

III. *Bannes*, quæst. 64. art. 7. dub. 4 [illegible]
3. Procedis ad dicendum falsum testimonium. *dere eum, qui vadit ad judicem, ut imponat falsum testi[illegible] pter quod eris occidendus, vel infamandus, vel amissurus bona [illegible] lia.* Ratio ipsius est, quia hoc non est invasio, sed justa [illegible] extendit ad eum, qui contra justitiam legalem pandit [illegible] *Petrus Navarra*, lib. 2. c. 3. num 361. sentit esse [illegible] *Cajetanus*, 2. 2. quæst. 95. a. 8. ad 3. Et probant [illegible] refert, utrum invadas me gladio tuo, an alieno, ut ait *Ca*[illegible] calumniator ille invadit gladio alieno, nempè Judicis; [illegible] David ait: *Interfecisti Uriam gladio filiorum Ammon*: & [illegible] *D. Augustinum*, occiderunt Dominum gladio lin[illegible] Dominus vocaret famulos, ut me occiderent [illegible] occidendo dominum, ut famulos in meam necem [illegible] aliter salvus esse nequeam: ut docet *Bannes* loco citato. At[illegible] videtur ratio, cùm calumniator conatur id per Judicem [illegible] illum, ut me occidat. *Tertiò*: Quia in hoc casu licitum [illegible] duellum, ut docet *Cajetanus* in Summa, verbo Duellum, & [illegible] ctores passim. Atqui tunc possum occidere in pugna, [illegible] nequeo injuriam: cur non etiam sine duello? Nam acceptatio [illegible] nullum jus tribuit; sed solùm facit, ut honestiori modo [illegible] eri. Imò *Bannes* apertè indicat, in eo casu licitum esse [illegible]

acce-

…ure, ſed etiam provocare calumniatorem ad duellum, citans in …tiam *Cajetanum.*

…hanc opinionem prorſus eſſe impiam, & multis cædibus …are antam, quivis intelligit; unde *Leſſius* lib. 2. c. 9. dub. 8. … 4. ſcribit: *Hæc ſententia, etſi fortaſſe ſpeculativè probabilis vi…queat, non tamen in praxi eſt admittenda ob incommoda, quæ ex ea …unt. Facilè enim homines ſibi perſuadent, ſe per calumniam accu…, & non eſſe effugium, niſi morte accuſatoris; ſicq; multæ cædes injuſtè …. Denique talis in Republica benè conſtituta, ut homicida …tur.*

4\. Addunt nonnulli & hunc modum, *Si nomini meo falſis crimi…bus apud Principem, judicem, vel viros honoratos detrahere nita… nulla ratione poſſim illud damnum famæ avertere, niſi te occultè …cam.* Petrus *Navarra*, num. 375. inclinat, licitum eſſe, talem è …tollere. Eandem tanquam probabiliorem defendit *Bannes* quæſt. …2.7. dub. 4. addens, idem dicendum, etiamſi crimen ſit verum, ſi …men occultum eſt, ita, ut ſecundum juſtitiam legalem non poſſis pan…. Idem tenent quidam alii recentiores: Et probari poſſe autumant, …: *quia* ſi baculo vel alapâ impactâ, velis meum honorem vel fa…violare, poſſum armis prohibere: ergo etiam ſi id coneris linguâ. …m parùm videtur referre, quo inſtrumento quis nitatur inferre noxam, …uè efficaciter nocebit. *Secundo*; *Quia* contumeliæ poſſunt armis …ediri; Ergo etiam detractiones. *Tertiò*, Periculum famæ æquipa…ur periculo vitæ, quod eſt commune pronunciatum Juriſperitorum, …te *Claro* num. 26. Atqui ob periculum vitæ evadendum, licitum … occidere. Ergo. &c. Quia jus defenſionis videtur ſe extendere ad …ne id, quod neceſſarium eſt, ut te ab omni injuria ſerves immunem. …endus tamen detractor prius eſſet, ut deſiſteret. 4. *Detractio honesta fama.*

Verùm & hæc ſententia probari minimè poteſt, quod videns *Leſſius* …bit, l. 2. c. 9. dubit 12. num. 82. *Hæc quoque ſententia mihi in praxi …probatur, quia multis occultis cædibus cum magna Reipublicæ per…turbatione præberet occaſionem. In jure enim defenſionis ſemper conſiderandum, ne ejus uſus in perniciem Reipublicæ vergat; tunc enim non eſt permittendus. Accedit, quòd etſi ſpeculativè vera eſſet; tamen vix in praxi …et habere locum. Nam infamia vel eſt illata, vel non eſt. Si eſt illata, non extinguetur per mortem infamantis. Si non eſt illata; plerumque non … conſtat, aliter non poſſe eam impediri: ac proinde non poterimus eo mo…do defenſionis uti.*

5. Fœtus in utero, periculum creans matri.

V. Quidam sentiunt, lic[illegible] abortum, si fœtus nondum sit animatus, qu[illegible] ad curationem matris periclitantis: [illegible] sentire Antoninus, p. 3. tit. 7. c. 2. §. 2 [illegible] Medici, inquit, dando medicinas prægnantibus [illegible] & mortem ejus, ut occultetur peccatum, [illegible] unt hoc ad præservandam prægnantem a pe[illegible] puerperio; tunc secundum Johannem de [illegible] guendum est de puerperio: Si enim [illegible] nam, medicus peccat mortaliter, quia est [illegible] lis & spiritualis: si autem puerperium est [illegible] deberet tunc dare talem medicinam, &c. Eade[illegible] V. Medicus, q. 4. & Fumus V. Abortus, n. 2 [illegible] Henriquez, & Sanctius, l. 9. de matrimonio, d[illegible] Rationem dant, quia in hoc casu fœtus [illegible] vadit matrem, dum ejus saluti periculum [illegible] invadunt naturam.

Ergo simili ratione pelli potest, cùm nil[illegible] momenti ex ea re sequatur. Melius enim est [illegible] animatum, quàm extingui matrem. Secus est, [illegible] tunc enim esset directum homicidium innocentis. [illegible] ob salutem totius licitum est abscindere partem [illegible] ventris, priusquam distinctâ animâ informetur. L. § 1. π de [illegible] inspiciendo.

Ast hæc etiam opinio inter Christianos minimè toleranda [illegible] iterum vidit Lessius, lib. 2. c. 9. dubit. 10. numer. 61 [illegible] Non licet matri prebere pharmacum, eo animo, ut [illegible] nem, sive ante, sive post animationem. Ita Covarruv. C[illegible] riosus, p. 2. §. 3. n. 1. & cæteri Doctores; Est enim communis [illegible] sententia, ut inquit Petrus Navarr. l. 2. c. 3 n. 14 [illegible] allegatos doctores contradicere ostensum [illegible] qui [illegible] nis opinio omnium?) Probatur: Non licet [illegible] non potes directè occidere innocentem, ut al[illegible] servat: [illegible] fecerit, constituitur pœna mortis L. penult. C. de [illegible] 4. π. de extraord. crimin. Neque etiam ante, quia procura[illegible] propter sanitatem est illicitum; sicut procurare pollutionem [illegible] finem, Utrumque enim est contra naturam generationis, neque [illegible]

...rium ad sanitatem. Confirmat Covarruv. ex Tertull. in... Nobis homicidio semper interdicto, etiam conceptum utero, ...ne sanguis in hominem delibatur, dissolvere non licet. Homicidii ... prohibere nasci. Nec refert natam quis eripiat animam, an ... nascentem. Homo est, qui futurus est, nam fructus in semine ... cap. Si aliquis. 5. de homicidio, dicitur, Eum qui fecerit, ut ... possit concipere, vel generare; vel ut proles non possit nasci, ut ... tenendum. Quia tamen verè non est homicida, non punitur ... io, si est nobilis; ad metalla, si ignobilis, ut expressè ha... Si quis aliquid 38. §. Qui abortionis ff. de Pœnis.

CAPUT VII.

DE VERACITATE.

QUÆSTIO I.

...ictum, nec veracitati adversum sit, nonnunquam uti æquivocationibus, præsertim coram judice, de crimine aliquo reum interrogante?

Quid per æquivocationem communiter intelligatur, notum est, nec prolixâ indiget explicatione. In Logicis ea dicuntur æquivoca, quorum *nomen solum est commune, sed definitio secundum illud nomen diversa.* Quando igitur vox una, res denotat definitione differentes: tùm nominatur ...ca, vel ambigua, quoniam incertum est, quamnam rem signi... ...um diversas significare soleat. Sic *Gallus* est æquivocum nomen, ...ertam *tum* avium speciem; *tum* hominum nationem denotat. Græci rectè vocârunt ὁμώνυμα, eò quòd ὁμῶς, id est, unà, ...re significent res plures; non autem, quod ἴσως, seu æquè signi..., unde apparet, Latinam vocem (*æquivoca*) minus esse commo..., notante *Scaligero* lib. 4. de causis LL. nisi dictam putes ab æ...e non significandi, sed tantùm appellandi. Licèt enim non æquè ...notent, quibus tribuuntur, sed unam primò & principaliter; res ...ullæ ex æquo tali appellatione gaudent.

De vocibus æquivocis Logicè aut Rhetoricè.

Fit

Quæ nonnunquam necessariò. Nonnunquam liberè adhibentur. Fit autem sæpius, ut in sermon[illegible] no[illegible] *partim* necessariò, in defectu voc[illegible], quum [illegible] quàm rerum nomina, unde cogimur vocem [illegible] ad plura significanda; *partim* liberè, vel o[illegible]natus gratiâ, [illegible] Rhetoribus, tropos varios orationi admitt[illegible] [illegible] æquivocationem semper involvunt, siquidem vo[illegible] illam, quam communiter notat, sed ali[illegible]d [illegible] insinuat. Ex quibus apparet, non omnem æquivoc[illegible] simpliciter reprehendendum, quum *quandoq;* [illegible] ornatum & elegantiam orationis plurimùm cond[illegible] simul addendum, quòd ita debeamus uti æquivoc[illegible] nihilominus earum significatum vel per adju[illegible]am [illegible] per totius contextus seriem facilè innotescat, ne auditoris [illegible] animus vel decipiatur, vel in dubio relinquatur.

Hic non disputamus. Sed de Politica æquivocatione & elusione, Verùm de istis æquivocationibus, v[illegible] toricis nostra non est instituta quæstio, sed [illegible] cumprimis controvertitur; *An nempè licitum, nec [illegible] sit, quandoq; aliud significare verbis, & aliud mente [illegible] ad eludendam quæstionem factam, & decipiendum illum, quo [illegible] mur?* Exempli causâ: Si Judex furem accusatum [illegible] *commisisti furtum?* Et reus respondeat: *Non commisi*, [illegible] verò aliam peccati speciem, ut homicidium, sacrileg[illegible] vel simile; tum hæc esset Politica æquivocatio, ad[illegible] judice propositæ elusio, quia Judex putaret, accusatum [illegible] missionem furti, uti verba præ se ferunt, quum ille neget [illegible] nem alterius cujuspiam peccati, mente concepti.

Quali usus est Arius, Simili æquivocatione usus est *Arius*, qui quum in [illegible] orthodoxam Niceni Symboli jurare deberet, dogma [illegible] quadam scripsit, scriptumque sub ala gestavit, atque po[illegible] ravit; *Ad eum se modum verè sentire, sicut scripsisset*, inte[illegible] non orthodoxam confessionem, sed heterodoxam [illegible] ala oc[illegible] referente *Socrate, l. 1. c. 38.* quod repetitur *Cent. Magd.* [illegible]

& Priscillianistæ; Tales æquivocationes & pejerationes olim apud *Pris*[illegible] plurimùm fuerunt usitatæ; de quibus hic natus est versiculus.

Jura, perjura, secretum prodere noli.

Vide *Hieron.* in epist. ad Chtesiph. de Pelag. *Augustinum* [illegible] *Bernardum*, serm. 65. in Cantic. *Sixtum Senensem*, l. 3. B[illegible]

...igunt autem omnes boni, æquivocationes tales esse illici... candori & veracitati, quam jus divinum, & recta ratio com... ...t, directè, per se, adeoque semper contrarias. Jesuwitæ tamen, ...ceu videri volunt, religiosissimi, easdem, tanquam licitas in... ...s certis adprobant, & ab omni labe vitii, cumprimis mendacii, ...non ignorant in universum esse prohibitum, absolvunt. *Con*... ...*r* quidem nonnunquam, sibi per opinionis istius attributio... ...fieri injuriam; sed in luce publica sunt eorum scripta, quæ negare ...terunt, quod ipsum ut reddatur manifestius, & explicetur ...fusius, de tribus porrò disseram;

Quã ipsã æquivocãdi doctrinã adprobant & commendant Pontificii.

1. *Num* Pontificii, cumprimis Jesuwitæ, admittant & adpro... æquivocationes politicas?

2. *Quem* hujus assertionis scopum finemq; habeant?

3. *Num* isthæc opinio veracitati contraria, & propter hoc re... ...sit? de quibus omnibus distinctè atque ordine differetur.

MEMBRUM I.

...um Pontificii, cumprimis Jesuvvitæ, admittant & adprobent æquivocationes Politicas?

COnatur à se suisq; crimen hoc modis omnibus amoliri *Becanus*, ...*m.* 1. in appendice disput. de fide hæreticis servanda, pag. 78. 79. ...dem habet *Tomo. 1. pag. 504.* Objectum erat, *Papistas sua pacta & ...nobis factas eludere per æquivocationes Jesuwiticas*, id quod ...exemplo declaratum: *Si pax inita sit inter Catholicos & hæreticos* ...æretici Jesuvritæ loquuntur) *eâ nihil obstante, Catholici perse...ur hæreticos, & omnimodo conantur eos extirpare. Nec se facere ...a pacta ajunt, eo quod pax, quæ inter ipsos constituta est, non eccle...ca, sed politica sit; neque facta cum hæreticis, quatenus hæretici; ...uatenus homines aut cives sunt. Licere itaq; salvâ pace persequi & ...rpare illos, non ut homines, sed ut hæresin profitentes.* Quid verò hoc respondet Becanus? De pace Religionis ne verbulum quidem ...unt, adeoque exemplum istud verè objectum esse, suo silentio ...obscurè indicat.

Quod Becanus quidem conatur amoliri.

Sed facilè respondemus ejus exceptionibus.

Tria verò responsi loco affert. 1. Ind[illegible] *Hic primùm*, ait, *ex te quæro, cur hanc [illegible] tionem Jesuiticam? Suspicor te e[illegible] similem [illegible] Illis, renitente etiam conscientiâ, pa[illegible] omnium fraudum ac malorum, quæ in mundo fiunt, hos existere. Nec dubito, si ita pergant, [illegible] tas peccatum originale in hunc mod[illegible] fessione consilium dedisse Al[illegible] sequeretur. Sanè, non ita pri[illegible] Quale est illud, Jesuitas Monach[illegible]enses [illegible] virgini obtulisse, sed atrox etiam homicidium [illegible] prædicantes tuos de his rebus, ut plurimùm [illegible]*

Respondeo. Ars illa fallendi, cur non v[illegible] *Jesuitica*, quum à Jesuvvitis præcipuè, tanquam [illegible] infrequenter ab ipsis exerceatur? Et esse illos [illegible] quibus turbant; & calamitatum, quibus pre[illegible] xam, authores, ipsa, proh dolor, plussatis co[illegible] tam originis, licèt ipsi non introduxerint, eodem [illegible] parente introductum est, quo ipsorum [illegible]ocietas, [illegible] mendacii & homicidii. Si quamvis Absaloni consil[illegible] quippè nondum existentes in rerum natu[illegible] notæ [illegible] siæ, quòd parricidia nonnunquam [illegible] & perf[illegible] excitârint. De Monachiensi facto respondeat ille, [illegible] mendaciis & calumniis minimè delectamur: Sat mult[illegible] & verissimè in Jesuvvitis reprehendi queunt: [illegible] opus est.

II. Pontificios suos excusat, & ovi[illegible] candor[illegible] vulpinam contegit. *Jesuwita*, ait, p. 79 [illegible] *fallere aut decipere per æquivocationes. Hoc a[illegible] hactenus docuerunt, in omni congressu hum[illegible] & promissionibus, sincerè, candidè, seclusa omni [illegible] ne, agendum esse. Malè peris, si aliud mente [illegible] verbo significes. Licere quidem, cùm res postulat [illegible] ne prudenter uti; sed si loqui velis, sine mendacio, [illegible] præstare id oportere.*

R ondeo. Quòd hæc pro forma tantùm dicantur, ad causam m colorandam, & decipiendos simplices, mox patebit, æquivocationes ab ipsis adprobari demonstrabitur: Ex quo r, Jesuwitas esse crassos hypocritas, qui uno in loco candoacitatem magnificis verbis commendant, & deinde aliis in vocationem seu fallendi artem habent pro licita. Imò hoc t fallere, foris improbare fictionem vel æquivocationem.

II. Unicum casum in dubio esse commemorat, s sic habent, p. 79 *Unus casus est, de quo, sicut & alii dotare solent; an scilicet reus, quando in judicio rogatur de crimrato, possit negare, vel æquivocè respondere? Utuntur autem one: Si Judex juridicè, seu servato ordine juris interroget, ad fatendam veritatem; non autem teneri, si juridicè non. Ita* Heinricus *quodl. 1. q. 34.* Sylvester & Angelus *V. con-i, 1.* Navarr. *c. 25. n. 53.* D. Thomas *in 2.2. q. 69. art. 1. m. Et colligitur* ex cap. Qualiter & quando, & cap. quùm t, & cap. Inquisitionis de accusationibus. *Ratio* prioris *partis usque tenetur obedire superiori legitimè præcipienti* : Atqui *gitimè præcipit, quando secundum ordinem juris interrogat. go tunc reus tenetur obedire, dicendo veritatem.* Ratio poset, *quia Judex non habet jus interrogandi, nisi secundum oris: Ergo si non servat ordinem juris, non potest reo ullam em imponere ad crimen aperiendum; cùm jus hanc potestatem concedat. Censetur autem non servare ordinem juris, quando inter- occulto crimine, de quo neque est fama contra reum, neque competentia, neque probatio semiplena.* Quid ergo *faciet reus in s, quo non tenetur fateri crimen à se perpetratum? Respondet omas, loc. cit. posse eum* vel per appellationem, vel aliter licitè gere; mendacium tamen dicere non licere. *Sed quid si apertè crimen perpetrâsse, eritné mendax?* Nonnulli *putant, sine ullo o negare eum posse, quamdiu crimen occultum est.* Ratio est, *dex non præsumitur interrogare, nisi de crimine, quod aliquo modo an notitiam deductum est* : Ergo *si reus neget tale crimen tratum, non mentitur, si adhuc crimen occultum est* : Similis *moveri solet de Judice, qui publicè secundum allegata & probata nat reum, quem privatâ scientiâ novit esse innocentem : An is it mentiri, quando disertè pronunciat, criminosum esse, qui reverâ*

talis non est? Plerique *negant*; Ratio *eadem* [illegible] *pronunciat, quàm quod secundum allegata & pro*[illegible] Ergò *quum alter secundum publicam* [illegible] *minosus sit, (tametsi coram Deo non* [illegible] *pronunciare, talem esse.* Atque *hac est* [illegible] *cio interrogato: qua si vera est, quid* [illegible] *rem. Improbe autem facis, quod, qua de reo* [illegible] *extendi velis.*

Et ventilatur quæstio; Num licitum sit reo interrogato à judice, respondere æquivocè? Ubi primū exponitur opinio Thomæ de Aquino.

Respondeo. *Non unicus* tantum casus est, [illegible] mittunt Pontificii: Ostendemus intrà, admi[illegible] & ad[illegible] fariam: Hîc autem placet illam cumprimis quæstionem [illegible] *Papistæ statuant, licitum esse reo, æquivoce re*[spondere] [illegible] *cio rogatur de crimine perpetrato?* Becanus duo dicit [illegible] semper ad fatendam veritatem, si Judex interrog[at] [illegible] dum ordinem juris. (2.) *Non esse* mendacium, [illegible] dicè interrogatus, neget se commisisse crimen [illegible] misit. Quoad utrumque membrum paulò ple[nius] [illegible] & sententia Pontificiorum exploranda erit.

Thomas de Aquino 2.2. quæst. 69. art. 1. ita concludit [illegible] *accusatus in judicio, veritatem interrogatus a judice, menti*[illegible] *absquè mortalis criminis incursu; potest tamen non respon*[dere] [illegible] *his, quæ interrogatur non secundum juris ordinem, & jud*[illegible] *pellationem ad superiorem judicem.* Quam conclusionem ita [illegible] *Dicendum, quod quicunq; facit contra debitum justitiæ, mort*[aliter] [illegible] *sicut supra dictū est. Pertinet autem ad debitum justitiæ, quod* [illegible] *suo superiori in his, ad quæ jus prælationis se extendit. Judex autem,* [illegible] *dictum est, superior est respectu ejus, qui judicatur. Et ideo* [illegible] *accusatus judici veritatem exponere, quam ab eo secundum* [illegible] *exigit. Et ideo, si confiteri noluerit veritatem, quam dicere tenetur* [illegible] *mendaciter negaverit, mortaliter peccat. Si vero Judex hoc exa*[illegible] *non potest secundum ordinem juris; non tenetur ei accusatus re*[illegible] *potest vel per appellationem, vel aliter licite subterfugere; men*[illegible] *dicere non licet.* Art. 2. conclusionem similem ponit, *Non p*[illegible] *satus in judicio calumniose se defendere; sed potest in his, ad* [illegible] *respondere, vel veritatem occultare, vel aliquo alio modo* [illegible] *nullo autem modo ei licet vel falsitatem dicere, vel veritat*[illegible] *fiteri tenetur, tacere, vel quoquo modo mentiri.* Hanc con[illegible] explicat & probat, ita scribens: *Dicendum, quod* [illegible]

..., aliud est *falsitatem proponere.* Quorum primum *in aliquo casu ... enim aliquis tenetur omnem veritatem confiteri; sed illam si... ab eo potest & debet requirere Judex secundum ordinem juris: ... quum praecessit infamia super aliqua crimine, vel aliqua expressa ... apparuerunt, vel etiam quum praecessit probatio semiplena.* ...em tamen proponere, *in nullo casu licet alicui. Ad id autem ... est, potest aliquis procedere vel per vias licitas & fini in... accommodas, quod pertinet ad prudentiam; vel per aliquas vias ..., & proposito fini incongruas, quod pertinet ad astutiam, quæ ... per fraudem & dolum, ut ex suprà dictis patet. Quorum pri... est laudabile;* secundum *est vitiosum. Sic ergo reo, qui accusatur, ... defendere, veritatem occultando, quam confiteri non tenetur, per ... convenientes modos; puta quòd non respondeat, ad quæ respondere ... tenetur: hoc autem non est calumniosè se defendere, sed magis ... evadere. Non autem licet ei vel falsitatem dicere, vel verita... quam confiteri tenetur. Neque etiam aliquam fraudem vel ... adhibere, quia fraus & dolus vim mendacii habent.*

Thomas igitur quatuor hoc ipso docuit, (1.) *Quòd* reus à judice ...ndum ordinem juris interrogatus, non tacere, sed respondere ... (2.) *Quòd* talis veritatem fateri debeat, & negare illam, aut ... non possit sine mortali crimine. (3.) *Quòd* non interrogato ... dum ordinem juris, liceat tacere vel appellare. (4.) *Quòd* eidem ... liceat factum negare, vel falsitatem dicere aut mentiri: quæ omnia, ... ius intelligantur, explicari unà oportet, quid Pontificis sit ju... interrogare: Dicunt autem, illud tum fieri, quando præcessit ... famia super aliquo crimine, vel aliqua expressa signa apparuerunt, vel ... quum præcessit probatio semiplena. Si verò nullum horum adsit, ... aliquis neque accusetur, neque per rumorem aut signa aliqua de ... ine suspectus sit, & nihilominus judex talem ad tribunal citet, ... de flagitio interroget; tum utique secundum juris ordinem ... non videtur interrogare, quia ejus est non quosvis, sed tan... notoriè reos, vel ad minimum per signa quædam suspectos, cita... & interrogare, de quibus omnibus prolixius disputat *Sotus,* ... quæst. 6. art. 2. *Valentianus* Tomo 3. disput. 5. quæst. 13. pun. 2. ... 347. seqq. & *Lessius,* l. 2. cap. 31. dubit. 3. n. 8. 9. Ita verò decla... Thomæ sententiâ, nihil in ea occurrit reprehensione dignum; sed alii

Qui quatuor docet, in quibus nihil desideramus.

Post aliorũ Papistarũ sententia excutitur, qui docet. 1. Quod iniquè interrogatus possit judicem eludere per æquivocationem.

Pontificii, præsertim Jesuwitæ, multo latius [illegible]
quivocandi, hoc est, fallendi artem suis co[illegible]

Nam 1. docent, Quòd iniquè interro[illegible]
leris reus sit, possit tamen non tantum tac[illegible]
prudenter judicem eludere per quasdam [illegible]
dicendo, *Nescio*, nimirum, ut tibi dicam; [illegible]
dicendum; *Nego proposita*, id est, ut pr[illegible]

Id quod probatur verbis Valentiani.

Quod hujusmodi verbis & modis po[illegible]
inter omnes, ait *Valentianus* l. d. col. 1350. *D.*

Soti.

Sotus l. 5. de Just. q 6 art. 2. fol. 16[illegible] *P*[illegible]
sic contra jus requisiti quacunque uti amphibolo[illegible]*a, qua*[illegible]
citra mendacium ferre possit. Nam si talia v[illegible]
rum admitterent, mendacium parerent, quod a[illegible]
antiquus doctorum clypeus ille erat, ut interrogat[illegible]
posita, *ut proposita sunt. Et revera inter s*[illegible]
tima responsio; *Sed tamen, quoniam jam illa m*[illegible]
instant, distinctione opus est. Dum enim testis de alieno a[illegible]
facilius protegere se potest, quam si interrogaretur de proprio. A[illegible]
enim, licèt non sit eo gradu certum, quo in confessario, posse r[illegible]
dere, se nescire: *ut si interrogaretur*, An a[illegible] quispiam [illegible]
occiderit, illudvé an aliud fecerit, fue[illegible] tali hor[illegible]
quidquam simile, per quod venire possit in notitiam cr[illegible]
verò cùm voces sint conceptuum signa, oratio [illegible] Nescio, [illegible]
sensum citra mendacium potest; Nescio, ut tibi modo [illegible]
non adversatur alteri veritati, scio simpliciter, *etiamsi p*[illegible]
id, de quo interrogatur, vidisset. Nam si tan[illegible]
dubium non est, quin posset respondere, se nescire[illegible] *Quando* [illegible]
credimus, non propriè scimus.

Toleti.

Toletus, lib. 4. *de Instruct. Sacerdot.* c. 21. p [illegible]22. scr[illegible]:
petitus a superiore jurat, tunc si superior juridicè & [illegible]
petit, tenetur iste jurare absque æquivocatione, ad me[illegible]
vitâ privetur: si verò contra justitiam petit; pote[illegible]
& jurare secundum propriam mentem, contra mentem [illegible]
gratiâ: Judex petit juramentum ab aliquo, ut dica[illegible]
prium, vel alienum. *Si Judex habet criminis testem unum* [illegible]
aut semiplenam probationem, aut infamia est talis c[illegible]
habetur jam hujus criminis infamatus; tunc tenetur [illegible]

pam-

... mentem judicis. Si verò omninò est occultum, non debet ju... si cogatur, utatur æquivocatione, puta, nescio, intelligendo ... ut dicam tibi, vel simile.

Lessius l. 2. c. 31. dubit. 3. num. 8. Quando (judex) non procedit ... e, non potest reo ullam obligationem imponere ad crimen aperien... ad jurandum, quum jus ei hanc potestatem non concedat. ... reum non teneri ad ejus mentem respondere, aut jura... artificio posse eludere. Lessii.

Garnetus de hoc argumento & natura æquivocationis quid sen... explicare jussus, hoc 20. die Martii anno 1606. responsum ... memorante Hospiniano, l. 4. hist. Jesuit. cap. 2. fol. 127. a. De ... tatione ita censeo, In rebus moralibus, & communi usu vitæ, ... veritas inter amicos requiritur, uti æquivocatione haud licet: id ... cietati hominum magno malo cederet. Quare huic remedio in istis ... casus. Quoties verò de necessaria defensione agitur, deque injuria ali... vitanda, aut damno, aut de consequendo aliquo bono non parvi mo... sine ullo cujusquam periculo, tum licita est æquivocatio. Garneti.

Sic extant Jesuwitæ Personii Angli, qui Romæ vixit, ibique ... est, disputationes prolixæ, quibus æquivocandi vel decipiendi ... acriter defendere conatur, quas Thomas Mortonus refutavit ... Quò etiã pertinent disputationes Personi,

Est insuper alius in Anglia tractatus de æquivocationibus editus, ... quo hæc refert Hospinianus, l. d. fol. 228. Liber quoque paulò ante ... Elisabetha Regina editus est hoc titulo: Æquivocationis tra... a Garneto Jesuwitarum in Anglia Provinciali, & Blackwello An... Arch. Presbytero non solum visus; sed etiam approbatus. In principio ... Garnetus sua ipsius manu verbum hoc tituli Æquivocationis de... & sic mutavit: Tractatus contra æquivocationes & falsas dissi... nes, quum rem ipsam pro virili tueatur. In fine etiam Black... us librum hunc adprobavit, & commendavit his verbis: Tractatus ... verè doctus & verè pius & Catholicus est: certè Sacrarũ scripturarum, ... rum, Doctorum, Scholasticorum, Canonistarum, & optimarum ... num præsidiis plenissimè firmat æquitatem æquivocationis; ideo... dignissimus, qui typis propagetur, ad consolationem afflictorum ... corum & omnium piorum instructionem. Et tamen Apologista ... in secunda Apologia sua negat, ullum unquam ejusmodi tractatum ... rem natura fuisse, & qui ejus meminerunt, impostores vocat. Sunt ... in Anglia plurimi, qui partim viderunt legeruntque eum librum; Et tractatus quidã in Anglia editus.

partim

partim etiam hodie eum servant [illegible] *Apologiam c. 2. inspexerit, levita*[illegible] *cogetur Apologista iste. In hoc tractatu* [illegible] *tionis exemplum Conventriense, sermonem* [illegible] *tum, & sic narratur ac defenditur*; Grassante in [illegible] præsertim Londini, quidam inde Conventriam [illegible] bis occurrunt destinati à Magistratu, qui delato [illegible] terrogant, veniat nec ne Londino? Ille negat [illegible] rando fidem facit. *Hic author libelli negat eum pec*[illegible] *affert.* Principali, *inquit*, & finali propositæ qu[illegible] an si venerit, ut civitati pestem adferret, respon[illegible] mediatus quæstionis sensus fuerit, scire, utrum Lon[illegible] sit, nec ne? De hoc bonâ conscientia jurare [illegible] stitit, aut scientia certa, quam jurans habuit, vel pest[illegible] Londini, vel aerem non esse ibi infectum, neq[illegible] cere, vel se equo vectum citato cursu absque [illegible] *decisio illius Tractatus Authoris*: *& ut illustr*[illegible] *admirabilem profert Theoriam, de differentia propos*[illegible] *reservationis sive retentionis mentalis*: item de *propo*[illegible] *mixta, quæ partim vocis prolatione, partim* [illegible] *animi sensum partim verbis exprimimus, part*[illegible] *silentio* [illegible] *mente reservamus. Extat in eodem tractatu aliud exem*[illegible] post contracta sponsalia per verba de præsenti, mox ad [illegible] convolans, fidem suam alteri sponsæ similiter per verba [illegible] obligat. Vocatur in jus, & præstito jurejurando verum di[illegible] deinde interrogatus *annon priori sponsæ per verba de tempore* [illegible] *sese obstrinxerit*? negat ille & pernegat. Author dicti [illegible] *peccatum in hoc esse*; Nam judicis, *inquit*, quæstio eò [illegible] stumne esset prius matrimonium cognosceret: quum igit[illegible] matrimonium pro irrito & illegitimo haberet, nullo consc[illegible] culo jurare potest, non fecisse, quod fecerat: cum hac u[illegible]que [illegible] tione mentali, *Eo animo, ut id esset legitimum matrimon*[illegible] *scilicet pretii hac Æquivocationis doctrina est, quæ tam* [illegible] *peccata & scelera excusare potest. Illud quoque fat*[illegible] *est, per hanc novam doctrinam, ad omnia, quamvis execra*[illegible] *latam patefieri, non dico fenestram, sed januam & portam* [illegible] *fo facturi sint homines facinerosi, & ad omnem impietatem* [illegible]

[illegible]

assertores Æquivocationis pro benè de se meritis habeant.
us Hospinianus.

gitur communis apud Papistas opinio, quòd liceat sine veri-
mro, & conscientiæ vulnere coram judice, non secundum
ordinem interrogante, amphibologiis uti, quas nomine virtutis
ntur, & Prudentem elusionem nominant, quum tamen Thomas ex-
cet, licere in tali casu falsitatem dicere aut mentiri.

Concedunt ulterius, quòd etiam factum absolutè liceat
e. — 2. Quòd etiam factū liceat negare absolutè Ita docente Toleto.

Toletus, lib. 5. cap. 58. num. 2. *Adhuc in reo est secundum consi-
m puta cum non juridicè interrogatur, quibus verbis debeat
ere, quum verè crimen commisit? Et inprimis certum est, posse
re aut non respondere: tamen tota difficultas est, si cùm cogitur,
respondere,* non feci. *Et inprimis certum est, non licere ei menda-
cere; nam esset perjurus & mortaliter peccaret in quocunque
sed licet ei uti* æquivocatione. *Sotus l. 5. de just. q. 6. art. 2. tenet,
non licet ei nullo modo dicere,* non feci, *quia hic nulla est æquivo-
sed esset mendacium: tamen* Adria. *in 4. q. de Sigil, dicit, talem
posse dicere:* non feci: *& Cajet.* opusc. 16. quæst 5. *dicit, posse
dere,* se non habuisse complices. *quamvis habuerit. Et ego puto
probabilius; tamen cautus debet esse reus, ut talia verba proferat
nam intentionem in sensu vero; puta, ut intendat dicere,* non
puta in carcere; *& non* habui complices, *in aliis* criminibus,
id simile; *aliàs esset mendacium, non autem in illo modo: quia
tali casu non sunt consideranda juxta Judicis intentionē sed ipsius rei.*

Et Valentianus scribit, l. d. col. 1350. *Quum in ejusmodi est* — Et Valentiano.
gatus nempe) *angustiis, ut vel gravissima tormenta ei sint perfi-
aut tacet, aut tantum prædictis modis loquendo utitur; vel fa-
rum, vel directè respondendum verbis contradictoriis alioqui ve-
, dicendo absolutè,* Non feci, *tunc est tota difficultas.* Solus l. 5. quæst.
& *Covarruvias* l. 1. variarum resolutionum, cap 2. num. 2.
*quidem, hoc non licere, sed potius mortem etiam, si opus fit, æqua-
more martyrum ferendam esse.* (Quale verò id est martyrium, si
reus sit flagitii, de quo interrogatur, & propter cujus confessio-
rte afficitur?) Sed non contenti sunt hac responsione alii, un-
tianus, col. 1351. B. expressè scribit; *Omnes ferè jam concedunt,
illo modo loquendi licere uti. Et nominatim* Adrianus *in 4. q. de*

sigillo confessionis, & Cajetanus *opusc.* [illegible] *ait, licere interrogato iniquè, utrum h.* [illegible] habeo complices, *etiamsi habeat.* [illegible] Iohann. [illegible] *q. 18.* & Navarrus *in Manual. cap. 12. n.* [illegible] lentianus fateatur, omnes [illegible] concedere; *Becanus* verò, mentem [illegible] simulans, scribit *nonnullos tantum putare, sine* [illegible] *gatum posse negare crimen, quam in istud* [illegible] *ferè*, ut loquitur Valentianus, & nonnulli [illegible] nonyma sint, aliis cogitandum relinquo. (2.) Q[illegible] recedant omnes, quia is censet, quòd plane non [illegible] quod tamen licere, hodierni asserunt Papiculæ.

Ubi simul notatur Valentiani & Becani dissensio.

3. Quòd negatio facti non sit mẽdaciũ: Juxta Becanum, Azorium,

3. Statuunt porrò, talem negationem, quæ [illegible] directè oppositam, non esse mendacium.

Hic verò diversos explicandi & excusandi mo[illegible] ait; *Judex non præsumitur interrogare, nisi de* [illegible] *in publicam notitiam deductum est. Ergo, si reus negat* [illegible] *perpetratum, non mentitur, si crimen adhuc occultum est.* [illegible] sententia *Azorii*, qui part. 3. Instit. Moral. l. 15. c. 15. q. 18 quæstione ita disserit: *Difficultas est in duobus, Primo,* [illegible] *terrogetur de crimine omninò occulto, possit licite dicere* [illegible] *de illo crimine? Secundo, An possit licitè dicere, se illud* [illegible] *misisse?* In hoc *Sotus* in libro De ratione tegendi secretum [illegible] quæst. 3. concl. 3. ait, *primum esse licitum, secundum non* [illegible] hac ratione, *quia in judicio mendacium non est licitum, at* [illegible] *se nihil scire, non mentitur, quia quæ scimus, aliquando scimus,* [illegible] *mus aliis, aliquando ut non dicamus. Potest igitur reus* [illegible] nihil scio, *nimirum, ut dicam tibi; at non est licitum reo a* [illegible] feci illud crimen, *quia, quæ fiunt, non habent hunc ordinem, ut* [illegible] *fiant ad hoc, ut dicantur; alia, ne dicantur.* Non placet [illegible] sententia, *quia absque ratione dicitur, esse distinctionem* [illegible] *cere, ut scire, dicat illum ordinem; facere* [illegible] *non dicat.* [illegible] munis est opinio, *ut rectè ait Cardubensis in Annotation* [illegible] *loco citato*, utrumque esse licitum reo, *quia in utroque est* [illegible] *ambigua responsio. Et quamvis reo contra jus interroga*[illegible] *mentiri, licitum tamen est ambiguè respondere. Unde* [illegible] Nihil scio, nihil feci, *in hujusmodi reo,* [illegible]

generales, quatenus tamen in tali loco coram tali persona & ad interrogationem facta, possunt accipi restrictè & non generaliter; ... judex duplicem personam agit; privatam & publicam: ut privata, non potest interrogare reum in judicio. Rogat igitur, ut publicam personam agens. Quando verò rogat, ut publica, licèt videatur ... generaliter, interrogatio tamen ejus debet accipi strictè juxta ... eum judex si rogat, Nôsti, vel Fecisti hoc crimen? intelligitur, Nôsti, vel Fecisti crimen, quod possit ad judicium pertinere? Et ... non intelligitur judex interrogare de crimine omninò occulto, ... responsio rei, licet videatur esse generalis, non novi, non ... intelliguntur tamen strictè juxta interrogationem judicis nimirum ... & non novi crimen, quod ad hoc forum, vel judicium pertinet.

Valentianus verò col. 1351. C. hæc affert; *Quicquid sit de modis, quos aliqui explicant, videtur breviter in hoc ponendum esse hujus ... fundamentum, quod in tali casu, quum quis scilicet inique interrogatur, non minus liceat alicui usurpare verba, ad significandum sensum quem vult, quam si à nullo prorsus de aliqua re determinata interrogaretur*, ut si esset, verbi gratiâ, sôlus, vel coram aliis, & recreationis ... vel quocunque alio fine secum ipse solus loqueretur. *Sed cùm à nullo interrogatur, potest quod vult intelligere per quæcunq; verba ... mendacio. Ergo etiam in casu, quo iniquè interrogatur.* Major est ... *Nam ejusmodi iniqua interrogatio ad nihil prorsus obligat hominem.* Minor *etiam est notissima. Nam cur non potest absque ... ille Reus, cùm à nullo interrogatur, sicut etiam quivis alius ...*, non feci; *intelligendo aliquid, quod revera non fecit?* Vides igitur, quam pulchrè Pontificii excusare & palliare possint mendacia: De ... verò illis, & exceptionibus Papisticis membro 3. fusius agetur. Et Valentianum.

4. Præterea docent, quòd reus non teneatur crimen ... si dubitet, num Judex juridicè interroget. 4. *Quod reus non teneatur crimen fateri, si dubitet, num Judex juridicè interroget?*

Ita enim scribit Sotus, l. 5. quæst. 6. art. 2. fol. 1063. a. *Reliquum ... aliud,* utrum reus in foro aut exteriori, aut conscientiæ, ... pulsus sit veritatem respondere, antequam certior fiat, judicem ... interrogare; an illicò ei potius debeat simpliciter credere? *Judex ... videtur nequaquam compelli; quousq; illi constet, more & lege in... Etenim, qui bona sua, honorem, & vitam jure possidet, quousq;* Juxta Sotum,

quousq; jus alterum sibi innotuerit, quo de[illegible] non adstringitur illa dimittere, alias pro[illegible]

Et Lessiū. Lessius profert simidia l. 2. c. 31 [illegible] 3. [illegible] *tenetur etiam crimen fateri, quando [illegible] juris servato) interroget. Idem di[illegible] 69. art. 1.* Sotus *de Secreto, memor. 2. quæ[illegible]. 2. Probatur* Primò, *Quia nemo tenetur [illegible] vel alterius incommodo, nisi co[illegible] authoritatem obligandi. Cum enim [illegible] de quo dubitat, an possit imponere:* Secund[illegible] *secus est, quando nullum inde notabile commu[illegible]*

5. Quod reus & testis non teneatur ad mentē judicis respondere, si quærat de facto, quod absq; culpa lethali patratum.

5. Sed nondum finis æquivocat[illegible] num. [illegible] hunc quoque casum num. 14. Si *Judex quæ[illegible] culpa, saltem lethali patratum est, t[illegible] ad mentem judicis.* Verbi gratiâ: occ[illegible] cum justo moderamine, vel absque nota[illegible] *teri te occidisse, etiamsi de te sparsa sit infamia; [illegible] testari, quia Judex quærit de occisione criminoso, [illegible] probare, te causâ necessariæ defensionis fec[illegible], c[illegible] ex falsa præsumtione.* Pari modo, *si tu non es a[illegible] teneris fateri aliquas circumstantias, ex quibus orie[illegible] suspicio te esse auctorem;* verbi gratiâ *hunc [illegible] loco fuisse, &c. quia ipsius interrogatio, etsi juridica, [illegible] præsumtione procedit, ut docet* Salonius *q. 69. art. 2.* & Sot[illegible] *m. 2. q. 7. dub. 2. In his igitur reus negare potest, qu[illegible] ipsum foret, adhibita convenienti restrictione mentis de [illegible] in cap. Humana aures 22. quæst. 5.*

6. Quod reo etiam juridicè interrogato liceat veritatem negare.

6. Tandem sunt, qui etiam tum, quando [illegible] juri[illegible] interrogatur, eum non peccare mortaliter [illegible] maximè neget veritatem coram Judice.

Juxta Lessium, Qui pro se citat etiā Petrum Navarrū & Emanuelē Sa.

Ita enim Lessius l. d. num. 16. disserit: *Duo quar[illegible] men improbabile, reum non peccare mortifere, [illegible] tim in causa capitali, quamdiu est spes evadendi, [illegible]* terrogetur: *colligitur ex authoribus prioris sententiæ. Idem [illegible]* Navarra, Emanuel Sa. *V. reus, & quidam alii recentiores.*

Nectit verò hinc tale corollarium, num. 21. [illegible]

... præciperet, vel Principes supremi legem conderent ; Ne Judex in ... criminibus pœnâ sanguinis, posset à reo exigere juramentum de di... veritate, propter evidentem occasionem perjurii, ut inquit Gome... ... in cap. Clericos 3. de cohabitat. Clericorum & mulierum dicitur : ... qui tenent concubinas, non esse compellendos ad eas abjurandas pro... ... periculum perjurii, sed censuris cogendos ; majus periculum est in reis.

Observari autem hoc loco debet, (1.) Dissensio Pontificiorum. ... quidam statuunt, quod si judex juridicè interroget, idque reo ... sit, teneatur ille veritatem fateri, etiamsi capite plectendus ... Ita censet *Cajetanus*, in 2. 2. quæst. 69. art. 1. *Henricus*, quodlibet. ... l. 33. *Paludanus*, dist. 19. quæst. 4 *Gabriel*, d. 15. q. 6. art. 2. concl. ... *Sylvester & Angelus*, V. confessio delicti, quæst. 1. *Sotus*, de secreto, ... 2. quæst. 7. *Antonius Gomezius* Tomo 3. cap. 12. num. 5. *Valentia* Tomo 3. disput. 5. quæst. 13. punct. 2. *Toletus*, l. 5. c. 58. num. ... *Sotus* par. 3. l. 13. cap. 25. & *Becanus*, l. d. Contrarium tamen ... *Lessio*, & aliis, uti modò probatum, unde dissensus ipsorum patet ... issime. Quocirca scire pervelim, quum adeò in theoria discre... quidnam in praxi observent, & num sacrificuli & confessionarii ... modi mendaces veritatis negatores, atque judiciorum elusores, in ... fessione absolvant, eorumque æquivocationes adprobent? *Aut* ... necessum est, ut in praxi aliquid certi quoad hunc casum obser... ... aut confessionarium non secus atque confitentem in perpetua ... ... unone versari oportet, quo pactò conscientiæ non tranquillabun... ... sed potius magis magisque turbabuntur. Scribit quidem *Toletus*, ... c. 58. num. 2. *Debent confessarii audientes reos nimis advertere, ne* ... *aut reos tales, qui juxta juris formam interrogati, noluerunt re...* ... ; Sed quum in illo peccent juxta Lessium, cur absolvi non ... ... nt.

Ubi simul notetur Dissensio Pontificiorum.

(2.) Falsa Valentiani assertio. Scribit ille l. d. col. 1342. ... *omnes hic conveniunt de duabus his conclusionibus, quas ponit* ... *art. 1. D.* Thomas. *Prima Conclusio* : Reus *accusatus debet veri...* ... *exponere, quam ab eo secundum formam juris exigit Judex ; alio...* ... *mortaliter peccabit, si vel mendaciter negaverit, vel callidè subticuerit*, ... *verum* col. 1345. D. *Hoc etiam loco convenit inprimis* inter omnes ... *... conclusionibus, quas ponit hic quoque D.* Thomas, *Prima :* ... *... juridicè reus interrogatur, puta cùm præcessit infamia super ali...* ... *..., vel aliqua expressa signa apparuerunt, vel etiam cùm præcessit*

Et falsa Valentiani assertio.

probatio semiplena; non licet R ... *tatem, vel celando per dolum au*... batur. *Nam fraus ac doluus habent vim mendacii* ... tianus, *inter omnes* convenire, quòd juri... veritatem tacere, aut falsum affirmare: Quod ... doceant, modò clarissimè, ost... sum est. Hoc si ... ab imperitia & supina negligentia; ... *scivit*, à ... dine excusari non poterit. In eodem luto ... innuere videtur, ac si omnes affirmarent, ... ab interrogato juridicè quum illi tamen contraria ... pe ex quo aliqua verbotenus exscripsit, haut ignota ...

Et temerarium Lessii votum. (3) Temerarium Lessii votum, quo ... testatem adimi, à reo exigendi juramentum de ... tamen hoc præcipuum & sæpè unicum sit ... quiri potest ad delicta punienda & Rempubl... à ... gandam.

Cum quo sentit etiã auctor tractatus in Anglia editi. Cum Lessio & cæteris conjungi etiam potest auct... Anglia editi de Æquivocationibus, ubi scribitur, *Licet* ... *jus reo pejerare & omnibus modis factum negare*, ... ab eo ... qui auctoritatem legitimam non habet; *etiam apud legi*... *licere*, non tamen indefinitè sed cum hac exceptione, ... *probationes deficiunt*, uti refert *Hospinianus*, fol 228. b. ... cundum ipsos, Magistratus non Papisticus legitimam ... inquirendi, in clericos præsertim, non habet.

Ulterius verò ostenditur, quòd æquivocationes in aliis quoque casibus probent Papicolæ, Omnia ergo scelera, de quibus interrogantur, tutò negare potetrunt juxta doctrinam Jesuwiticam. *Deinde* juramentum ... poni, quando probationes deficiunt: Sed docent Jesuwitæ, ... liceat negare & pejerare, quamdiu desunt probationes, Ergo ... in tali casu nunquam cognosci poterit Adeò benè sibi hac æquivocationis doctrinâ caverunt, ne flagitia ipsorum unquam in lu... protrahi queant.

Atque ita vidimus, quòd Papistæ præsertim Jesuwitæ, ... locum æquivocationibus satis amplum relinquant. Ut ... terius, hoc artificium ab iis ad alios quoque casus exten... à Becano id temerè negari, sequentia studiosè notari vol...

Ut 1. In causis matrimonialibus. Scias igitur, quod juxta Papicolas æquivocare liceat. 1. In ... matrimonialibus, Scribit enim Navarr. in *Man.* cap...

 De Veracitate.

Valentiano, l. d. col. 1351. B. *Mulierem, quæ scit se habere impedimen-* ...*habitandi viro, posse dicere, imò & jurare*, se cohabitaturam; *habens* ...*d non facere, & subintelligens conditionem; si id facere ei liceret.* ...*letus* l. 4. de Instruct. Sacerd. c. 21. num. 6. ait: *Si vir ab uxore* ...*si sit adultera, ista potest dicere*; Non sum, *(quamvis verum fuerit) in-* ...*ut tibi revelem*. Similiter, *qui cogitur jurare, se accepturum aliquã* ...*m, potest jurare* se accepturum, *intelligendo*, si postea *placuerit.* ...*us*, super c. Humanæ aures 22. quæst. 5, inquit referente *Hospi-* ...*a*, l. Hist. Jesuwit. c. 2. fol. 227. a. *N. N. clam, sine testibus, cuidam* ...*dixit*; Accipio te in uxorem meam; *Sed sine animo eam ducen-* ...*judici eum adjuranti & interroganti*, An ea verba dixisset? ...*r, se illa non dixisse, subintelligendo, in mente sua*, quòd illa ...*ente animo* illam ducendi. *Et addit* Azpilcueta, *hoc non esse men-* ...*, sed æquivocationem prudentem & honestam.*

2. Circa quæstiones ad peregrinos factas, si alibi pestis ...*letur*. De quo casu Toletus hæc profert. l. d. *Notat Sylvester* ...*ariam*. 5. §. 2. *Posse responderi ad intentionem petentis remotam, ad* ...*juxta id, quod primo intendit*: Verbi gratia: *cùm civitas aliqua* ...*mittit cives alterius, quia peste infectos putat; tunc custos petit ab* ...*veniente juramentum*, an veniat ex illa civitate? *Tunc si talis* ...*vere non est infecta, potest jurare*, non venio, *intelligendo modo*, ...*venuit verè, juxta mentem custodis. Similiter, quamvis* ...*peste, si tamen ipse non sit infectus, potest uti æquivocatione*; ...*facit contra præcipuam intentionem custodis seu civium illo-* ...*Denique potest* jurare æquivocè, *cùm juramentum petitur ex igno-* ...*veritatis, quæ si sciretur, non prohiberetur talis, cui petitur.* 2. Circa quæstiones ad peregrinos factas, si alibi pestis grassetur.

3. Circa quæstiones temerarias, ad quas respondere aliàs ...tenemur. Hoc iterum docet Toletus, num. 7. *Potest*, ait, *quæstiones* ...*amentum pete. e rogando, & qui rogatus jurat, potest uti æquivo-* ...*maximè, quum non est revelanda res, & importunus est, qui* ...*precibus juramentum petit.* Idem innuit glossa in c. Ne quis. ...quæst. 2. *Si quis interrogetur*: An hic vel ille hic sit: *Tum putant* ...*esse respondere*, Non, *subintelligendo, ut hic comedat, quam* ...*ationem* Navarrus *nominat sol... nem & receptam, & velut* ...*responsionem laudat* memorante *Hospiniano*, in historia ordinis ...*tici*, l. 4. cap. 2. fol. 226. b. Sic *Navarrus* in c. Humanæ ... quæst 5. scribit: *Per hanc doctrinam æquivocationis innumera* 3. Circa quæstiones temerarias, qui as, ad quas respondere alias non tenemur.

menda-

mendacia & peccata evitari possint, si semper [illegible] subintellectione ut si interrogemur quò vadimus [illegible] bemus? mutuavimus? donavimus? qu[illegible] ille dixit? &c. *Omnibus illis absque pecc[illegible] resp[illegible] subintelligendo aliqua. Ut si quis petens p[illegible] deat;* non habeo, *licèt habeat, subintelligen[illegible]*; Ita [illegible] *præstare, vel ut tenear tibi dicere, dare, man[illegible]* Sylvanus, aliàs Keller, in Philippica contra A[illegible] pag. 5. ait; *Æquivocatione uti licet, qua[illegible] rior, aut judex. Anne,* ait, *ego obligatus sum [illegible] roganti respondere ad mentem? quis me omnium [illegible]* verò est non teneri ad respondendum, & [illegible] mentiri. Nullo tales temerarias quæstiones dign[illegible] autem mentiamur vel æquivocemus, non est ne[illegible]

4. Circa juraměta coacta. 4. Circa juramenta coacta. T[illegible] *Ponam,* ait, *duo exempla, per quæ alia intelliguntur.* [illegible] *fuit à latronibus in via comprehensus, qui nolnerunt [illegible] quin prius juraret, se postea daturum centum au[illegible] daturum: si, cùm juravit, intendit verè dare, tenetur [illegible] postea. Ita tenet* Soto, *lib. 8. de Iustit. q. 1 art. 3.* [illegible] *potuit æquivocè jurare, ratione coactionis, dicendo,* [illegible] ne [illegible] *& intra se dicere,* si mihi libuerit; *& tunc non tenetur [illegible] juravit daturum.* Alterum est, *si quis in carcere detentus [illegible] dice dimittitur, cum juramento redeundi: Iste talis tenetur postea [illegible] iam cum periculo mortis; Si tamen carcer erat injuriosus [illegible] secundum justitiam illic detinebatur, poterit æquivocatione [illegible] intendit se obligare, & redire, verè tenetur.* Vide Covar. [illegible] solut. c. 2. *qui tenet cum aliis multis, non teneri observare [illegible] etiam cum intentione redeundi factum.*

5. Circa juraměta in iis casibus, ratione quorũ non tenemur fateri veritatẽ. 5. Circa juramenta in iis casibus, ratione quorum non tenemur fateri veritatem. *Notandum est,* [illegible] lib. 2. cap. 30. dub. 6. num. 51. *in omnibus casibus, in qu[illegible] non tenetur revelare* (veritatem) *injuratus, non teneri etiam [illegible] modò juramentum suum convenienti modo intellexerit, [illegible] interna restrictione, quæ casum præsentem excludat: ut si, [illegible] Judicis juras se dicturum veritatem, quam noss[illegible]* quatenus jure teneor: *quando enim non tenetur [illegible]*

...iudex et imponere obligationem, ut secundum mentem suam ...iurare potest iurare alio sensu sibi commodo, neque ullum in eo ...itur mendacium. Similia habet lib. 2. cap. 42. dub. 9. p. 621. ...rque, inquit, aliquis injuste cogitur ad juramentum, vel alias ...iam causam celandi mentem suam oratione ambiguâ, vel tacitâ ...ione, ...a: peccat, etiamsi alieno sensu juret, quod intellige, si ne... utilitas juramentum exigat. De oratione ambigua est verè ...us sententia, Soti, Cajetan. Arragon. & aliorum. Ratio est, ...n teneatur loqui ad mentem alterius, potest orationem in... ...ntiam usurpare, & aliena à proposito alterius respondere, & ...ter, si ratio postulet, potest illi in eo sensu adjungere juramen... ...ve restrictione occulta negant Sotus, Cajetanus, Arragon. & ...ii, quia oratio illa, quæ exterius profertur, est falsa; ut si pro... ...ront 100. tacitè addendo, si debeo, si jus habes, &c. exterius ..., quia oratio externa id non significat. Sed contrarium est pro... ...us & tenet Navarrus, cap. 12. num. 8. 9. & 19. & comment. in ...manæ aures 22. q. 5. Sylvester, Juramentum. 3. q. 2. Juramentum ... Angelus Juramentum 5. num. 9. Adrianus in 4. q. de sigill. ...onis. Major in 4. dist. 15. quæst. 18. Toletus l. 4 cap. 21. & ...58. à Valentia, disput. 5. q. 13. pag. 2. & disput. 6 q. 4. pag. 4. ...multi. v. g. Si reus non juridicè rogetur, potest dicere: Non feci, ...addendo, in carcere. Non habui complices; puta in alio crimine. ...letus, cap. 58. Si venis ex loco, qui putatur falso infectus peste; ...custodibus oppidorum respondere, te inde non venire, te illac non ...ē, intelligendo vel addendo tacitè; Hoc die, vel ubi sit infectio. ...tum respondes ad intentionem eorum remotam. Ita Sylvest. v. Jura... ...m 3. q. 2 Toletus, l. 4. c. 21. Navarrus, suprà. Addit Toletus, ...s locus sit infectus peste; si tamen viator non sit infectus, potest uti ...iatione; quia non facit contra præcipuam intentionem illorum ... ...intellige, si sit omnino certus, à se nihil esse periculi. Probatur, ...s & similibus eventis non tenetur homo totam mentem suam ...tem, de qua interrogatur, aperire; ergo nec tenetur omnia verba ...me..., quibus ea aperiatur. Poterit igitur partem exprimere, & par... ...ticius addere. Confirmatur, Quia non magis tenetur totam mentem ...exterius declarare coram isto, quam dum solus agit & secum loqui... ...tur; ...le nihil ad hoc juris habeat: Sed dum secum loquitur, non ...r totum exprimere; sed potest partem in animo retinere: ergo etiam

quum agit cum illis, ad quorum men[illegible]*non* [illegible]
quod illud, quod exprimit, per se [illegible]
tariè affirmare, sed conjunctum cum [illegible]
rum. Quod enim exprimitur. [illegible] *est pars to*[illegible]
partim locutione mentali, partim externa: quod [illegible]
rectè fieri possit, si causa [illegible] *pate* primo [illegible]
Ezechielem, ubi dicit; *Prophetam* [illegible]
cum interna, & ideo incipere suam Prop[illegible]
ET factum est, &c. Secundò, *Multis Scri*[illegible]
Ego sum primogenitus tuus Esau, scilicet jure *&* [illegible]
quadam dicit sancta Judith, quæ vix aliter [illegible]
quam aliquâ conditione, vel restrictione ta[illegible]
die vel hora illa nemo scit, neque Angelus in c[illegible]
ut Legatus & hominum Doctor. *Sic Legatus* [illegible]
quod non habet in mandatis ut aperiat. Joha[illegible]
diem festum hunc, scilicet modò, vel manifestè [illegible]eo. [illegible]
obstat, quòd alter inde decipiatur; quia non [illegible]
sed tegere tuam intentionem, ne ipse eam cum tuo incommodo c[illegible]
Quod autem ipse falsum judicium sibi formet, ad [illegible]
habes, quia jure tuo uteris, & ipse, si omnin[illegible] *prudē*[illegible]
debuisset judicium suspendere, & cogitare [illegible]
veritatis subesse. Accedit, quod nihil incommodi ex [illegible]
proveniat. Ex his patet, quotiescunque licitum est, uti [illegible]
quâ, vel tacitâ restrictione; licitum etiam esse, uti juram[illegible]
vel notabilis causa postulet. Nunquam tamen licitum e[illegible]
orationis, nisi quando justè possumus veritatem occ[illegible]
lum vel incommodum aliter non possit averti. Si [illegible]
abusio orationis, contra virtutem veracitatis; & [illegible]
ac proinde est peccatum; etsi propriè non sit mendacium. Et p[illegible]
dictis etiam colligitur, quid dicendum sit, quando [illegible]
tum cogitur, (ut quibusdam locis fit, sub gravi pœna acc[illegible]
ominus cogitur jurare se nihil egisse, ut commendaret[illegible]
contra fecit, & res adhuc est integra, tenetur quantum in [illegible]
electores, apud quos se commendavit, habeant ra[illegible]
tionis, sed purè spectent bonum commune, & merita pers[illegible]
fecerint, poterit jurare, quod se non commendave[illegible]
commendatione efficaci, *ex qua sit electus.* [illegible]

...ullas juramentum, verba enim cum effectu intelligenda sunt: ...ficax perinde est, ac si non fuerit. Non enim tenetur delictum ...teri, quod est impertinens ad propositum. Sic, si aliquid promi... ...ctorum, ut te eligeret in prælatum; si ille te non eligat, vel ...ouis nullam rationem habeat, electio non est vitiosa: & ..., potes cum debita limitatione interna jurare, te nihil pro... Ratio autem cur tenea:ur, re adhuc integra, revocare suam ...dationem, est, quia tenetur jurare secundum mentem statuti, ... tacite consentit in perjurium, illius periculo sponte se expo... Si autem res non est integra, (ut si electio jam facta est) vel ...i revocare quod fecisti; adhuc sentio, te posse jurare cum ...ne mentali; nimirum, quia non fecisti publicè, vel eo modo, ut ...abile sit judicio; quia non teneris fateri crimen occultum, cum ...ma, aut probatio semiplena, aut indicia æquipollentia; ut ...ter Doctores tradunt, de quo supra c. 31. dub. 3. Confirmatur ex ... Alexandri Imolensis; & Bartoli Communiter recepta in l. 2. C. si ...ut libertus. n. 2. Ubi docent, eum, qui eligendus est in judicem, si ...etur, an habeat aliquod impedimentum, non teneri vitium occultum ...ratiâ, infamiam ibi occultam) pandere: nimirum, quando im...tum est tale, ut non impediat officii administrationem: si non tenetur ...it etiam sano sensu jurare, se illius expertem, si necesse fuerit, ...ficium, nec juramentum detrectare possit.

...etus scribit, lib. 4. de Instruct. Sacerd. c. 21. num. 4. Secundò ...ndum, aliquando teneri hominem non solùm secundum mentem ...m jurare, sed etiam secundum mentem aliorum; id est, uti ... bo... ...atione communi, quam qui audit, mente concipit; & non ... æquivocatione: quamvis non semper teneatur ad hoc, sed ali... ...et uti æquivocatione, & decipere audientem. Clara satis hæc ...i, quod non tantùm liceat, æquivocatione interdum uti; sed ...n, quæ cum deceptione audientis conjuncta sit. Licet in Schola ...ca, juxta Toletum, licet, inquam decipere audientem.

...I. Circa restitutionem famæ alicujus, de quo Lessius lib. 6. ...dubit. 20. num. 110. ita disputat: Qui crimen occultum alte... ...m, fstavit, quatuor modis potest famam restituere: Primò ...se quidem tale quid narrâsse, sed in eo fuisse mentitum, aut alicujus, ...ùm. Hoc modo restitui posse probatur; quia etsi uno sensu di... ...um, falsum non fuerit, nempe quia erat Conforme rei (vere enim ...com-

Circa restitutionem famæ

commiserat crimen, quod eum commisisse di... fuit, idque dupliciter: Primò, qu... peccatum; quod in scripturis vocatur merdac... opus bonum, quia conforme ... non fuit verum, veritate publ... modo reus, cujus crimen est oc...ltum, ... fecit publice, vel ita, ut teneatur fateri, & ... allegatis & probatis contra suam privatam ... reum & criminosum, quamvis vere non ... probationem talis est. Pari modo potest ... mendacium, quia non est verum, secundum publ... Petr. Navarrus, l. 2. c. 4. n. 381. Verùm etsi hic medius ... efficax, tamen ad illum non teneris, tum quia non te ... tanquam qui falsum crimen imposuerit, cum verum ... multi putant hunc modum illicitum, ut qui co... quorum sententia est probabilis, quamvis co... prob...

7. In causis quibusdam civilibus mutuum concernentibus. VII. In causis quibusdam civilibus mutuum concernentibus. *Finge*, inquit Azorius, par. 3. Institut. l. ... cap. ... *Titium accepisse mutuo centum à Cajo, & restituisse eadem ... & tamen restitutionem non posse in judicio probare ... Cajo, exigente ab eo in judicio solutionem centum: Si Titius ... judice, se accepisse centum mutuò à Cajo, ... condemnabitur à judice, ut iterum restituat eadem: Est ... possit in hujusmodi casu jurare, nihil se debere Cajo, ... se nihil mutuo accepisse à Cajo? De hoc* Covarruvias, *l. ... cap. 2. num. 4. Cum quo respondemus, posse jurare, se nihil ... accepisse centum mutuo à Cajo, quia hujusmodi re... plenaa juxta interrogationem judicis, & interrogat...* Accepisti mutuò centum à Cajo quæ tenearis ei ... *accipitur strictè*, non accepi mutuò centum, *...* Item *sicut per mutuum contrahitur obligatio; sic per ... tinguitur, & cessat obligatio; Ergo perinde est, ac ... ceperit mutuo, si jam plene solvit illud, Idem est dicendum ... ceperit mutuò centum, & restituerit tantum quinquaginta ...* an mutuò acceperit centum? potest respondendo jurare, ... *mutuò centum. Similiter respondetur ad aliud dubium, ...* Possidet Titius *fundum vel domum, & possidet tantum ...*

... in judicio ab actore Cajo volente eum pellere à tota possessione. Si ... à Judice, an possideas fundum? Potest respondere, se non possi... ... hæc responsio intelligitur strictè, prout etiam strictè accipi debet ... judicis. Sic Covarruvias, loco citato, num. 5.

VIII. In negotio Religionis. Nam hujus libertatem quoties... promittunt, toties æquivocationem quandam habent abditam, ... ipsa promissio eluditur & evacuatur. Statuunt in communi, ... religionis exercitium non esse permittendum, nisi cogente ne... ..., ad majus malum evitandum. Quando igitur cessat ista neces... & metus majoris mali, tunc se amplius obstrictos non esse au... Hæc igitur est *prima* æquivocatio: *Promittimus vobis liber... religionis*, sub hac reservatione, *quamdiu sine nostro incommodo ... non poterimus: tum verè libertatem, imo & vitam vobis adi..., si commoda sese obtulerit occasio.* Deinde docent, eam tantum... ... validam esse promissionem, quam & quatenus adprobet ... confirmet Romanus Pontifex. Ita enim scribit *Robertus Swertius* in ... de fide hæreticis servanda, sect 9. pag. 36. *Principi seculari nullâ ... permissum est, hæreticis, licentiam tribuere, hæreses suas docendi, ... adeo contractus ille injustus & in Ecclesiæ prajudicium, nisi aucto... ..., qui sacris præest* (hoc est, Papæ) *roboretur.* Et paulò pòst: *..., si Romanus Pontifex sine causa disponat de bonis Principis secula... ... alienando aut donando; donatio illa sive dispositio nullius omninò ... sit; pari ratione, si quid Princeps secularis attentet in prajudicium ... justitiæ potestatis, aut contra eam aliquid statuat & paciscatur, ... illud nullum futurum. Quare qui solida fœdera, irrefragabilia, & ... violanda desiderat, auctoritatem tum secularis, tum Ecclesiæ ... Principis imploret.* Et sect. 11. pag. 49. *Si res mixti fori est, aut ... spiritualis, & cum hæretico vel infideli fœdus percutere desideras, ... Apostolicam, & consensum pete; æterna spondeo fœdera. Alias ... injusta, & eo ipso nulla; ac in prajudicium Ecclesiæ vergens, si ... ab ipso capite sed privato Ecclesiæ membro proficiscitur. Parentis sui ... filius alicui tertio: Negat parens obligationem illam validam ..., sine suo consensu, Rectè. Simili modo: Ecclesia Filius Impera... hæretico omnem impunitatem permittit, ac concionandi libertatem, ... Quid, quæso, hoc aliud est, quàm Ecclesiæ suæ matris bona prodi... & dissipare?* Hinc ergo *secunda* nascitur æquivocatio: *Promitti... vobis libertatem religionis*, subintellige, *si & quamdiu Papa hoc* adpro-

8. In negotio religionis.

adprobat aut permittit. Quamprimum [illegible] qui potestatem juramenta relaxandi ab[illegible] gio cessat secundum ipsos p[illegible], [illegible] pactum initum, licèt juramento sit c[illegible] *fidem hæreticis datam non esse servand*[illegible], *quum* [illegible] *tantum fidei Catholicæ*, quæ expressè verba sunt [illegible] 100, num. 219. At verò libertatem religionis [illegible] detrimentum fidei suæ Papisticæ, falsò dictæ Catholicæ [illegible] cludere possunt, quoties volunt, fidem & [illegible] nis libertate datam, non esse servandam, quod [illegible] *Conradus Brunus* lib. 3. de hæret. cap. 13. scribens. [illegible] *cum hæreticis, ut liberè possint in damnata eorum*, [illegible] etiam *Menochio* loc. de numer. 220.

Ex quo fluit tertia æquivocatio: *Promittimus vobis* [illegible] *nis exercitium*, subintellige, *si non vergat in detrimentum* [illegible] *na Papisticæ. Quam primum vero videbimus* [illegible] *libertatem nostræ religionis & ejus propagationi* [illegible] *datam minimè servabimus*. Has æquivocationes [illegible] runt scriptis: quod autem occultari, & in secreto adhuc [illegible] istimabimus? Excipere facilè pro more suo poterunt Jesuitæ [illegible] missam esse libertatem religionis, (1.) solum ad breve [illegible] perpetuum, (2.) Non ut publicè religio prædicetur, sed [illegible] in corde foveatur. (3.) Vel ut exercitium instituatur non [illegible] rio Papistici Principis sed in aliis provinciis, &c. His [illegible] milibus æquivocationibus promissiones factas eludi, anno [illegible] tur experientia? Cui æquivocandi artificio vel potius [illegible] quamdiu locus datur, (dabitur autem, quamdiu Jesuwitæ [illegible]) non video, quisnam excogitari possit certitudinis [illegible] Evangelici Papistis, libertatem religionis promittentibus, [illegible] valeamus.

9. *In promissione salvi conductus.*

IX. In promissione salvi conductus. Q[illegible] ipsi pro hæreticis habent, pollicentur conductum hujusmodi, [illegible] vocatione quâdam illud fieri, probatu non est difficile. Ha[illegible] nim exemplum B. martyris Hussi, cui facta est talis promissio [illegible] Imperatore, & tamen instinctu Cleri Papalis ille ad rogum da[illegible] Constantiæ combustus est. Hoc ita palliant, promissum [illegible] ductum, ut Hussus diceret causam in Concilio, non [illegible]

...ft causam satis cognitam; quo pacto tota promissio rursus elu... evacuatur. Placet hac occasione, ipsas publicæ fidei literas, à ...ndo Imperatore Husso datas, ascribere. Sic habent illæ, referente ... Jesuwita, in diss de fide hæreticis servanda, cap. 9. pag. 69.

...us Dei gratia, Romanorum Rex semper Augustus, & Hungariæ, ...tia, Croatiæ, &c. Rex, universis & singulis Principibus, Ecclesia... ...cularibus, Ducibus & Marchionibus, Comitibus, Baronibus, ...us, Proceribus, Militaribus, Clientibus, Capitaneis, Potestatibus, ...oribus, Præsidibus, Publicanis, Officialibus, quibuscunq; civita... ...pidorum, villarum & locorum Communitatibus ac Rectoribus ...m, cæterisq; nostris ac sacri Imperii subditis ac fidelibus, ad quos ...æ literæ pervenerint, gratiam Regiam, & omne bonum.

Venerabiles, Illustres, Nobiles, & Fideles dilecti.

H*onorabilem Magistrum Johannem Huss, sacræ Theologiæ Baccalau...eum, & Artium Magistrum præsentium ostensorem, de regno Bo... ad Concilium generale in civitate Constantiensi celebrandum in... ...me, transeuntem, (quem etiam in nostram, & sacri Imperii pro... ...m recepimus & tutelam) vobis omnibus, & vestrum cuilibet pleno ...mendamus affectu, desiderantes, quatenus ipsum, cùm ad vos per... ...grate suscipere, favorabiliter tractare, atque in his, quæ ad cele... ...m & securitatem itineris ipsius pertinent, tam per terram, quàm per ..., promotivam sibi velitis & debeatis ostendere voluntatem, nec ...um cum famulis, equis, & aliis rebus suis singulis, per quoscunq; ...portus, pontes, terras, dominia, jurisdictiones, civitates, oppida, ...a, villas, & qualibet alia loca vestra, sine ulla solutione tributi, te..., aut alio quovis solutionis onere, omnique prorsus impedimento ...transire, stare, morari,* & redire *liberè permittatis; sibiq; & suis, ...pus fuerit, de securo & salvo velitis & debeatis providere conductu ...orem & reverentiam nostræ Majestatis. Datum Spiræ, Anno ... M. CCCC. XIV. die Octob. XVIII. Regnorum nostrorum Hunga... &c. Anno XXXIII. Romanorum verò V.*

Ad mandatum Domini Regis.

Michael de Pacest, Canonicus Vratislaviensis.

Hinc intelligit Lector benevolus, Imperatoris mentem fuisse, ut ...s salvo frueretur conductu non tantùm in profectione ad ...cilium; sed etiam in reditu ab eodem, sicut expressè habent verba:

Transire,

Transire, stare, morari & REDIRE *libere* [illegible] quo modo ipsum *Concilium Con[illegible]* [illegible] alicujus æquivocationis prætextu [illegible]serit. Sic [illegible] 19. memorante Sweertio, sect. 11 [illegible] & [illegible] Batav. 15. pag. 171. *Præsens sancta synodus, ex quovis* [illegible] *Imperatorem & alios seculi Principes, hæretic*[illegible] *(putantes eosdem sic à suis erroribus revocare, quo*[illegible] *xerint) concesso, nullum fidei Catholicæ* [illegible] *judicium generari, vel impedimentum p*[illegible] *quò minus, dicto Salvo conductu non ob*[illegible] *Ecclesiastico, de hujusmodi personarum errori*[illegible] *eos debite procedere, eosdem* [illegible] *punire quantum* [illegible] *errores revocare, pertinaciter recusaverint.* [illegible] *confisi, ad locum venerint judicii, alias non* [illegible] *tem, cum alias fecerit, quod in ipso est, ex hoc in* [illegible] *obligatum.* Sensus brevissimus hic est [illegible] de salvo conductu sic est intelligenda, ut P[illegible] maneat potestas, eos doctores de medio tollen[illegible] vus conductus est concessus, si pro hæreticis a Pa[illegible] Notetur autem (1.) *quòd* decretum Concilii sit contr[illegible] ris. Hæ enim promittunt salvum conductum non tantu[illegible] etiam in reditu: contrarium verò sanxerunt Patres [illegible] (2.) *quòd* promissio hujusmodi salvi conductus sit nulla. S[illegible] duntaxat datur securitas veniendi ad Concilium Papi[illegible] telligatur, illum, cui data est, si pro hæretico habeat[illegible] à [illegible]pa & [illegible]pistis, esse interficiendum, quis quæso promissionis factæ fi[illegible] manet? (3.) *quod* nemo religionem à Papisticâ for[illegible] venire amplius possit ad Papale Concilium. Si enim maxime [illegible] promittat salvum conductum absolutum; semper tamen [illegible] hæc æquivocatio vel occulta reservatio: *Quantum non dero*[illegible] *sio potestati & jurisdictioni Papæ.* Hic ergo si pro[illegible] cui facta est promissio, esse hæreticum, & se habere pot[illegible] occidendi; nunc actum erit de vita ejus, nihil[illegible] Imperatoria, quippe quæ per æquivocationes & restrictione[illegible] annullatur.

Porrò recensentur aliquot exempla æquivocationis Papisticæ.

Atque hactenus ipsum æquivocandi artificium velut in [illegible] templati sumus; placet jam aliquot æquivocationum [illegible] ex historiis ipsorum proferre, ut praxin cum th[illegible] jungere, cuivis appareat.

...num est *Francisci Assisii*. Nam *Martinus Navarrus*, in c. hu... antes 22. q. 5. p. 348. (citante *Hospiniano*, fol. 226. b.) post ... *de Persio*, & *Johan. ab Anagnia* refert & probat, Æquivo... dicti *Francisci*, qui interrogatus à lictoribus, homicidam ... Sylvanus in Philippica sua, pag. 5. pro homicida furem sup... perfequentibus; *An illac, ubi Franciscus erat, talis homicida ...?* Immissis manibus intra manicas, respondit: *Hâc non tran...* intelligendo tacitè, contra communem intelligentiam: *Non per illas manicas.* Et addit Azpilcueta: *Hanc doctrinam de ... tionibus fundari in illo insigni facto magni illius Patriarchæ ...* *Ut Francisci Assisii.*

Secundum est Leonis X. de quo scribit *Julius Ferretus*, in tract. ... rebellis, & publicanis, num. 95. quòd, quum salvum conductum ... *Paulo Balsono*, strenuissimo militum Duci, ut tutò acce... ret, contra datam fidem jusserit ei caput amputari. Negat ... *...hus*, l. 1. conf. 100. num. 224. contra datam fidem ... Pontificem, sed ait ipsum concessisse salvum conductum ... ...BOLOGICE, *ut quæ ejus fieret mens, satis deprehendi non possit*, memoriæ proditum esse scribit à *Francisco Guiciardino*, lib. 13. ...rum. *Leonis X.*

Tertium est Francisci Treshami, de quo ita scribit Hospinianus, *Francisci ... Francisco Treshamo in arce Londinensi morti proximo, ut uxor Treshami ... fatum inviseret, permissum est. Illa verò haut ignara mari... conjurationis Hispanicæ directè & verè Garnetum insimulasse, ... ne maritus morsu conscientiæ aliquid de Garneto detexisset, ... jam extremos spiritus exhalaret, eò adegit, ut cùm ipse scribere ... famulum scribere jusserit, quâ ipse dictaret. In quo scripto ... jurejurando obstrinxit, atq; in anima sua salutem testatus est, ... annis totis jam transactis se Garnetum ne vidisse quidem ..., ob causam priorem suam confessionem irritam haberi obtestatur. ... ut præsens ista retractatio pro vera habeatur; Cùm tamen ... ipse confessus sit, se Hispanicæ conjurationis conscium fuisse, ... Treshamo sæpissimè proximis annis loquutum de his rebus esse. ... tandem pro tribunali Garnetus, quid de hac Treshami re... sentiret, hoc unicum respondit; Ipsum æquivocare voluisse.* *Francisci Treshami.*

Quartum est Garneti, quod iterum commemorat *Hospinianus*, fol. *Garneti.*

fol. 227.b. *Quum ille a Magi[illegible] in Angl[illegible] se conscium machinationis cum pul[illegible] termi[illegible] successu preces habuisse, mendaci[illegible] inde c[illegible]* de prospero magnæ illius act[illegible] e[illegible] pr[illegible] co animo sensuque fecisse, quod [illegible] veritus fuisset. *Rursus interrogatus à jud[illegible]* alias Oldcornum non convenisset? *monitus [illegible] in veritate responderet; pertinaciter, & [illegible] dit;* Se cum illo non fuisse: *ideq; horrera[illegible] verò, quum Hallus contrarium fassus [illegible] prehensus Garnetus, erubuit, & misericor[illegible] se deliquisse,* Nisi ipsum æquivocatio tuere[illegible] *mentitum fuisse Garnetum. Æquivocation[illegible] Nam & interrogatus a delegatis Regis, pe[illegible] thoritas & potestas: & à judice ipso monit[illegible] dolo aliquo responderet: & cognitio rei, de [illegible] rogantes maximè pertinuit, & tamen æquivocavit, [illegible]*

Eâdem fraude illusit Garnetus Jesuwi[illegible] *Salisburgensi, petenti, ut sine æquivocatione pro[illegible] municatione Regis sentiret, dicens,* Regem Jacobum no[illegible] municatum esse. *Nam Jacobum Avardum excommu[illegible] sentiebat.* Vide ejus acta pag. 107.

Richeomi, Quintum est Richeomi, qui in sua exposit[illegible] pro Jesuwitarum Societate, Heinrico IV. Regi [illegible] æquivocando impudenter affirmavit: *Se nunquam au[illegible] defunctum Heinricum Regem, a quoquam suorum hom[illegible] esse nominatum.* Non enim postremò def[illegible] sed postremò occisum Heinricum Valesium, H[illegible] & quidem sæpissimè audivit nominari; quum h[illegible] inter Legistas, & quàm plurimis libellis editis fact[illegible]

Et Bellarmini. Sextum est Bellarmini, qui in responso ad Apolo[illegible] mento fidelitatis pag. 85. negat, *Sixtum V. P[illegible] cum Galliæ Regem interfici*: quorum verborum [illegible] jussisse, ut Heinricus interficeretur, non tanquam R[illegible] Tyrannus. Qui enim Papæ non statim obediunt, [illegible] Regibus & Principibus; sed pro Tyrannis & reb[illegible] habentur. Eâdem fraude utuntur Jesuwitæ, quum [illegible]

Reges & Principes Evangelicos; imò etiam Pontificios, nanæ minus obedientes occidunt. Negant enim, se, Reges ncipes occidisse: Quamobrem? Quia non ut Reges & Principes, *uæreticos, hæreticorumq; fautores & excommunicatos atq; Tyrannos se interficere dicunt, quum in eodem subjecto nequeat esse Rehæresis & Tyrannis.* Simili artificio eluduntur omnes profactæ non Papistis (quos omnes habent pro hæreticis,) ndendo, datam esse fidem, in quantum Papa adprobet, vel datam quantum sint homines, non hæretici, aut datam esse sub hac one, *Quamdiu servare placeat.* Tales enim æquivocationes in promittendo foveri, satis superq; docet experientia, dum ervant, quod promiserunt, & nihilominus per fidei datæ violan se non peccare autumant.

MEMBRUM II.

Quem Jesuvvitæ assertionis istius scopum finemvé habeant?

Prætendant illi, quodcunque voluerint, alius tamen istarum vocationum finis esse nequit, quàm *deceptio Evangelicorum, oc-a scelerum, & impunita licentia isthac perpetrandi.* Semel con-um est Jesuwitis, Regni Papalis potestatem asserere & amplificare. m verò nonnunquam Magnates obstent, & quidam Pontificii faveant, de illis è medio tollendis cogitandum esse, suadent. Ut m eò facilius permoveantur nonnulli, ad talia facinora perpetranac ipsos doctrinâ imbuunt, quod, tametsi deprehendantur, aut malia trahantur, licitum tamen sit, negare ac pernegare, e negationem juramento confirmare, & judicem per varias vocationes eludere: Ita enim & vitam facilè conservari posse, & um negando crimen committi, nec conscientiam talibus perjuriis rari, quum jurent ad mentem non judicis, sed suam, & intus vatam. Hoc dogmate audaciores fiunt ipsorum discipuli, ut quæ facinora tentent & suscipiant, quæ Jesuwitici Patres suscipi volunt, usi, quòd ad judicium protracti, omnia securè negare atque sic niti manere possint.

Finis æquivocationum Papisticarũ est occultatio scelerũ, & deceptio Evangelicorum.

Cavent etiam hoc modo sibi Patres ipsi, quia discipulis inculcant,

ne talium facinorum authores aut complices p[illegible] nalia; sed veritatem celent, negent, omnesque q[illegible] per suas mentales amphibologias eludant, [illegible] suis sociis injungere flagitia, & [illegible] consiliorum suorum proditione [illegible]

Hunc verum ac principalem esse istarum æ[illegible] exempla superius allegata, & praxis Jesuwitarum [illegible] mat. Hæc enim causa est, cur parricidæ a [illegible] *bus sociis & authoribus scelus tantum* [illegible] negent, ac pejerent, quia nempe Jesuwitarum [illegible] persuadent, nullam in perjurio noxam esse, m[illegible] quam mente concipiant & occultent. Ced[illegible] ultimatè in deceptionem Evangelicorum quibus [illegible] imponitur, ut nec veritatem cognoscere a reis [illegible] immunes sint, licet jurata cum Papistis p[illegible]

MEMBRUM III.

Num isthæc opinio veracitati contraria, & propter hoc rejicienda sit?

Vera sententia exponitur per quinq; conclusiones.

Neminem inter bonos & candidos esse opinor, q[illegible] mativam defensurus, & artem illam fallendi toto a[illegible] sit, ut minus necessarium videri queat, istud æquivoca[illegible] Papisticum multis refutare argumentis. Ex abun[illegible] placet antitheses formare, & easdem invictis rationibus stab[illegible].

PRIMA CONCLUSIO.

Reo, tametsi juxta exactum juris ordinem non in terrogetur à judice, minime tamen licitum est ver[illegible] negare, aut æquivoco juramento eundem fallere.

Non facilè reperitur judex, qui reum in-

Non putamus, ullum facile reperiri judicem tam [illegible] qui aliquem ad tribunal citaturus, & de crimine interroga[illegible] ubi nulla indicia, nulli rumones præcesserint, adeoque [illegible] *interrogatione non juridica* magis fi[illegible]us, quàm verus [illegible] Ponamus tamen aliquando id fieri; nihilominus [illegible]

De Veracitate.

…ondum, neque neganda veritas, neque Judex scienter decipien- …aut quæstio ejus æquivocationibus eludenda, sed potius debet …us protestari, quòd non teneatur ad respondendum, quia judex …ngrediatur suum officium, & magis ex privato affectu, quàm justis …icis interroget. Consultius ergo est, nihil tum respondere, sed …ere, vel ad superiorem judicem appellare. Verùm instant Jesuwitæ; *si Judex silentio isto non esset contentus, nec liceret appellare; sed …enda veritas, vel gravissima tormenta sustinenda essent?* In …casu quid agendum sit, quæritur. Hîc nobis *Soti* opinio placet, …*lib. 5. de Just. q. 6 art. 2.* asserit; prius mortem esse subeundam, … veritatem negandam, novumque mendacii peccatum commit-…um. Cogitet talis reus, Deo disponente ita fieri, quòd trahatur …eritum supplicium, ideoque eum Achano, *Jos. 7. v. 19.* det glo- … Deo, & fateatur crimen etiam occultum, quum videat Deum …velle in lucem protrahere. Ita multò rectius suæ consulet con-…entiæ, quàm si judicem decipiat, & illam novo crimine perjurii …ngat. Si enim culpam fateatur, & pœnitentiam seriam agat, … si maximè temporalis quædam pœna sustinenda veniat; tran-…m tamen conscientiam habet, æternasque pœnas eò melius effu-… potest. Sed nostri Jesuwitæ aliud dant consilium, & sic infor-…reum, ut si juridicè non interrogetur, novum potius crimen …mittere debeat, æquivocationibus judicem deludendo, quàm vel …commissum scelus fateatur, & pœnæ debitæ sese subjiciat. Hoc con-…m dico esse impium, nec bonâ conscientiâ posse in actum dedu-… quod probabo non tàm meis, quàm Papistarum candidiorum, & …Jesuwitis hac in parte dissentientium verbis & rationibus.

terroget sine præcedentibus indiciis.

Si tamen fiat, non est neganda veritas.

Quod probatur.

1. A mendacii turpitudine. Sic argumentamur: *Omne* …dacium est peccatum. *Sed* negare veritatem post judicis interro-…nem, est mendacium. *Ergo* negare veritatem post judicis interro-…nem, est peccatum, & per consequens factum illicitum. Urget … Thomas, 2. 2, quæst. 69. art. 1. *Non potest accusatus in judicio, …atem interrogatus à judice, mentiri vel negare absque mortalis cri-…is incursu.* Et art. 2. *Non licet ei (Reo) vel falsitatem dicere, vel …tatem tacere, quam confiteri tenetur. Neq; etiam aliquam fraudem …dolum adhibere, quia fraus & dolus vim mendacii habent*: Urget …*Sotus*, lib. 5 quæst. 6. art. art. 2. circa finem: *Quod autem liceat …ere se non fecisse, nullatenus est sustentabile; quoniam,* Non feci,

1. A mendacii turpitudine.

 nullo

nullo modo amplecti potest sensum, Non feci ut d[illegible] *non habet eandem connexionem cum eo, quod e*[illegible] *habet,* scire. *In communi enim colloquio, ubi* [illegible] *secretò servare volumus, licet quis respondeat,* se nihil [illegible] *tur mendax, etiamsi credatur id secreto nosse. Si tamen* [illegible] *alter fecit, vel quis sciens rem illam fecisse, dicere, non* [illegible] *res est, profectè mendax meritò haberetur. Idem en*[illegible] ci, *&*, non ita res est. *Quod porro nullo sensu à* [illegible] *Scio* Adrian. 4. sent. q. de sigill. confess. *dicere, q*[illegible] *terrogatus, potest etiam juratus respondere, se non* [illegible] *visse; verùm interrogatus, an fecerit, potest, inquit,* [illegible] *ctores respondere,* se non fecisse. *Nescio tamen, qu*[illegible] *quia neminem vidi; ideo indubius credo, id nunquam licere.* [illegible] *minem dico, est utiq;* Cajet. *opusc. 16. resp. q. 5. quem* [illegible] *ait: Inquisitum præter jus de occultis complicibus* [illegible] *complices; quodsi verum esset, consequens fieret,* [illegible] *rogatus respondere posset, non fecisse. Quod ego pr*[illegible] *ut credam, quoniam nulla amphibologia vales ejus modi* [illegible] *cio excusare. Et est mihi apertissima demonstratio hæc,* [illegible] *esset mendacium, vana tunc fuisset cura & sollicitudo omnium* [illegible] *admonendi, non licere, neque pro vita servanda in judici.* [illegible] *nullum aliud mendacium cavere volunt, quam hoc, quo* [illegible] *se fecisse, quòd fecit. Quæro enim ab istis, an, si judex diceret,* Oc[illegible] *respondens reus,* non ita est, *mentiretur? profectò no*[illegible] *nec adultera à marito nudo gladio interrogata,* en amicum [illegible] *dicere fas est, non admisisse, si id modo falsum est.* [illegible] *mendacio excusari, si cùm eum admisisset nudius te*[illegible] *spondisset non admisisse, intelligens heri: Nam illa n*[illegible] *Quid ergo remedii est? profectò nullum. Nam homi*[illegible] *postquam semel juris sinceritatem pessundant, nu*[illegible] *viam iri. Sed miseris necesse est mortem velut* [illegible] *quam jus naturale & divinum mentiendo transgrediamur.* [illegible] ratione utitur *Covarruvias,* l. 1. Resolut. cap. 2. num 2. [illegible] *Valentianus* sic proponit, Tomo. 3. col. 1350. *D. Reg*[illegible] *contradicentia veritati, est omnino mentiri, quod omnes Do*[illegible] *in tali casu. Aliàs si id non esset mentiri, nihil esset, quod* [illegible] *berent: nunquam enim posset in tali casu contingere me*[illegible]

...tus probat, id esse mendacium, quam quòd ille modus loquendi, ...feci, secundum communem consuetudinem non admittit aliquam... absolutam; sed significat, rem absolutè non ita esse; ac proinde ...res ita est, mendacium dicitur, absolutè ita negando. Addimus ...rationem *Bonaventuræ*, cur omne mendacium per se sit malum. ...ponit eam lib. 3. dist. 38. art. 1. quæst. 2. fol. 517. b. *Quum aliquid ...lum, ex malitia intentionis; tunc sive sit respectu Dei, sive respectu ...simpliciter malum est, & nullo fine potest benè fieri, quia dicit ...nem debiti finis. Unde facere, hoc malum esse bonum, nihil aliud ...re, quàm simul esse aliquid bonum & malum. Tale autem est menda... Nam mendacium non solummodò dicit malum ex hoc, quòd actus ...super materiam indebitam; sed etiam ex intentione indirecta. Et ...admodum ad omne mendacium ista duo concurrunt: videlicet di... falsum, & intentio fallendi: Et primum est malum in se, & potest ...fieri ab eo, qui ignoranter dicit falsum. Ratione verò secundi est malum ...dum se, & nullo fine potest benefieri, nec circa ipsum potest dispensari.*

Firmissima sunt hæc omnia, quærunt tamen Jesuwitæ effugia, ...ntes, *talem veritatis negationem non esse mendacium.* Becanus affert ...rationem, *quia judex non præsumatur interrogare, nisi de crimi...quod aliquo modo in publicam notitiam deductum est.* Si ergo reus ...: *Non feci*, sensum hunc esse: *Non feci, prout deductum est ad pu...notitiam*, id quod sine mendacio fieri queat. Huc pertinet ...i distinctio inter veritatem *publicam & occultam*, lib. 2. cap. 11. ...20. numer. 110. *Reus*, ait, *cujus crimen est occultum, potest ne...* *fecisse, quia non fecit publicè, vel ita, ut teneatur fateri.*

Respondeo. Quivis intelligit, hanc meram esse cavillationem, ...putidam exceptionem. Nam judex quærit absolutè *Num fecerit, ...publicè, sive occultè?* Et reus negat absolutè, negatque hoc fine, ...decipiatur Judex, ideoque apertum committitur mendacium. Pro... sic colligo ex ipsius *Becani* principiis; *Quicunque* abutitur ser...one, decipit proximum & violat humanam amicitiam, is mentitur. *Atqui* veritatem à Judice quæsitam negans, per verba *Non feci*, ...) abutitur sermone, quoniam internos animi conceptus, per eum ...n manifestat, in quem usum tamen sermo datus est à natura. (2.) ...ximum decipit, quia mente aliud cogitat, & verba præ se ferunt, ...unde judex, qui reum sincerè loqui existimat, falsâ opinione ...ituitur. (3.) Naturale jus amicitiæ violat, quia facit alteri, quod sibi

sibi nollet fieri. Ergo talis veritatem negans, ... insuper apparet, similitudinem *de judice innoce... probata, criminosum esse pronunciante*, non q... dex addit, quòd secundum acta, atque sic certo respe... pronunciet criminosum : Sed reus veritatem neg... lutè, nec addit, quòd crimen neget, hoc tantùm... ad notitiam perductum non sit, vel quatenus ad f... Si enim hoc adderet, tum ejus fraus & deceptio ... Judices prudentes, ad præcavendam illam æqu... re possent reum ; *An absolutè negæt crimen & ... verò sub reservata quadam restrictione mentali* ? Ubi ... cant ; quòd ad talem quoque interrogationem præ... veritatem negare ; tum sanè mendacium adprobant. ... habent. Si verò tum non licet æquivocare, sequitur, quòd ... sit omnis eorum discursus hactenus prolatus. Quæ ... sciunt istam æquivocationis doctrinam ; prud... ipsis simul restrictionibus & æquivocationibus quæstiones ... in quo casu vel mentiendum erit, vel fatenda veritas.

Et Valentians. *Valentianus* aliud κενοφῦγετον excogitavit, ita scribens T... 3. col. 1351. D. *Nego id esse mendacium ; sed solum est non d... determinatam veritatem, sed aliam disparatam, cum addice... illam & determinatam, quam alius perperam interroga... netur. Ad* confirmationem *respondeo, mendacium non esse; ... ba, quæ secundum communem loquendi consuetudinem in ... talem amphibologiam non admittant ; sed mendacium per se con... in hoc, ut quis verbis intendat negare eam ipsam veritatem, quam conci... pit, loquens cum altero. Id autem non fit in proposito ; sed ... catur alia quadam disparata veritas, ut diximus in probatio... tentiæ. Itaque non hoc est, quod Doctores vetant in hoc casu ... vetant mendacium: Sed vetant, ne intendat Reus contra con... negare illud ipsum, quod scit esse verum : non autem vetant ... amphibologiam extraordinariam significare aliquam ... disparatam. Esse enim amphibologiam extraordinar... per accidens est ad rationem mendacii quod consistit in ... cepti negativi virtutis veritatis.*

Respondeo. Meras tricas, mirasq; technas Jesuwitæ pro... gans hujusmodi non modò non dicit unam determinatam ...

...iper eandem inficiatur absolutè, quòd sane est mentiri. Non... tenetur illam revelare, quum interrogatur perperam: tenetur non mentiri. Quando autem absolutè negatur veritas, & ...rus verba, quæ nullam, prout foris proferuntur, amphibolo... admittunt, tunc sanè mendacium committitur. Accedit, ...talis reus illam ipsam veritatem, quam novit, & de qua inter..., negare intendat, non quidem ratione sui conceptus, & ...lecti hypocritici sensus; attamen ratione judicis interrogantis. ...enim absolutè inquit, *Non feci*; his ipsis verbis intendit judicem ...pere, ut putet, non esse commissum à se crimen, de quo inter...tur; adeoque respectu judicis veritatem negare, & contrariam ...ionem instillare cogitat, quod sanè est mentiri, quia intus aliud ...concipitur, & aliud verbis externis, ad proximum fallendum ...tur. Quòd si talis negatio excusari potest à mendacio; tunc ...nis fraus & omne mendacium excusari poterit. Semper ...excipiendi rimam hanc inveniet mendax, prætendetque se non ...sse veritatem, quam mente conceperit: Sed dixisse aliam quan...disparatam veritatem. Hoc modo Petrina Christi abnegatio in ... passionis facilimè posset excusari. Non compellabatur à Ju...led tantum ab ancilla, quæ Petrum non interrogabat, sed hæc verba proferebat: Et tu cum Jesu Galilæo eras., *Matth. 26. 69.* At ille negavit coram omnibus, dicens, *Nescio quid dicis*, vers. ... hæc verba per Papisticam æquivocationem facilè salvantur, ...*u quid dicis*, nimirum, *ut veritatem hîc fatear, & periculo me ...exponam.* Venit autem ancilla alia, dixitq; : *Et hic erat cum Jesu ...areno*, v. 71. Sed Petrus iterum negavit cum juramento, addens, ...*novi hominem*, v. 72. Quæ verba similiter possunt restringi, *Non ...ominem, nempè ad hoc, ut tibi dicam.* Eodem modo palliari ...abnegatio tertia, *v 74.* ubi repetit, quod non novisset hominem. ...ego, si tales restrictiones Petrus mente suâ tum concepisset, ...*propterea Christum & veritatem non negâsset?* Haut opinor quen... bonum, vel Petrum, vel alium, simile æquivocatione ludentem, ...e abnegationis absoluturum esse: quo posito, per se apparet ...us exceptionis Jesuwiticæ. Aliâs enim quivis Christum & Evan... abnegare posset sine crimine, dicendo, *Non sum Christianus, non ...Evangelio*, subintelligendo, *ad hoc, ut tibi dicam*, vel simile quid; ... fallendi modis concessis, tolletur omnis sincera divini nominis ...æ fidei confessio.

2. *Ab incōmodis.* 2. Ab incommodis ex ista opinion[illegible]
Hoc argumentum Valentianus it[illegible] pr[illegible]
sit mentiri, magnis incommodis adituu pa[illegible]
tione hominum. Tolleretur enim [illegible] *se* [illegible]
habentur, certitudo, si, quando quis [illegible]
mendacio uti verbis alioqui contradicentibus veri[illegible]
arbitratu sensum alienum à proposito. Verùm [illegible]
sequi inde ulla incommoda in conversa[illegible]
verba usurpare ad aliquem sensum alienum [illegible]
tione communi, non esset mendacium prop[illegible] *cont*[illegible]
ptum: esset tamen peccatum omissionis, contra præ[illegible]
illius virtutis, veritatis: quo quidem præcepto, ([illegible]
communis & civilitatis) quilibet interrogatus a proxim[illegible]
determinatam veritatem, quam interrogatur, [illegible]
Nisi quis habeat, attentis circumstantiis pe[illegible]
interroganti occultandam; sicut haberet, cum [illegible]
rogaret, vel loqueretur. Itaq; ex hoc, quod in sermone [illegible]
non sit superior alterius, tantùm efficitur, ut [illegible] *præter præ*[illegible]
affirmativum veritatis non debeat peculiari [illegible]
alteri manifestare veritatem eam determinatam, de qu[illegible]
debet manifestare eam superiori. Nihilominus prædictum p[illegible]
ritatis affirmativum sufficit, ut quis cum æquali deb[illegible]
loqui, &c.

Respondeo. Rectè quidem ostenditur, quòd in co[illegible] versatione non sit amphiboliis utendum, sed non ostend[illegible] incommodum hoc ex opinione Jesuwiticanon sequatur. Si [illegible] sine mendacio & licitè potest negari veritas, ut h[illegible] conservemus: subsument alii, & quidem per [illegible] quentiam, sibi licere idem, quando aliquod bonum p[illegible] vocationes acquiri potest. Si hic *turpitudinem menda*[illegible] excipient, *aliud* esse mendacium; & *aliud* esse am[illegible] prohibitum; *hanc* non prohibitam esse: quo pacto can[illegible] brevi exulabunt, & nulla fides amplius aliorum sermo[illegible] hiberi poterit, præsertim Jesuwitarum, quia semper [illegible] erit, num sine æquivocatione loquantur, siquidem [illegible] proferri potest, cui per occultam amphibologiam non [illegible] sensus affingi possit.

SECUNDA CONCLUSIO.

Si statuatur, quòd reus crimen fateri non debeat, ... ret, num judex juridicè interroget, multa sequen- ... incommoda.

Nam hoc pacto omnis interrogatio poterit eludi; quivis enim ... quodjam facilè concipere, & hinc ad varias æquivocationes ... poterit. Ita verò adimitur sufficiens, constansque ratio ... tem cognoscendi & scelera puniendi: nec non ineptum est, reum ... ad respondendum, nisi prius ipse de judicio suo judicet, ... undum ordinem juris ille interroget. Quivis insuper reus ... cogitare, judicem sibi non favere, præoccupatum esse, affe- ... transversum rapi, & sic juridicè non interrogare: Si ergo, quoties ... bitrat, æquivocare, & judicem eludere ipsi licitum est; certè ... processus judicialis eludi poterit, & nemo veritatem fatebitur, ... licior, qui artem istam decipiendi Papisticam probè non ... Quin potius præsumendum est pro judice, quòd is secundum ... juris interroget, quum persona sit publica & jurata: Nisi ... hæc præsumtio admittatur, nulla certè interrogatio, nullusque ... dus dabitur, de quo aliquis, ad eludendum judicium, privatim ... re nequeat.

Non est statuendū, quod reus non teneatur fateri veritatē, si dubitet, num judex juridicè interroget?

TERTIA CONCLUSIO.

Si Judex quærat de facto, quod absque culpa le- ... patratum est, testis & reus omninò tenetur respon- ... ad mentem Judicis.

Hanc thesin confirmant *tùm* rationes mox afferendæ, quòd ... non neganda, nec mendacium dicendum sit; *tùm* istud, quod ... ratus sit loco Dei, ideoq; æquivocationes deludi non debeat. ... ergo quivis Magistratui legitimè quærenti respondere can- ..., & si non faciat, tùm peccat dupliciter: (1.) contra præscriptum ..., quam fateri debet. (2.) contra jus *obedientiæ*, quam præstare ... Nec à *Lessio*, cujus est antithesis, ullum satis firmum argumen- ... medium est allatum. Dicit (1.) *Non teneris fateri exempli de facto ... occidisse Petrum, te invadentem cum justo moderamine*; quia ... *de occisione criminosâ*. Respondeo. Imò verò Judex in gene- ... & absolutè, de occisione, quò veritatem cognoscat, ideoq; illi ...

Testis & reus tenetur respondere ad mentem judicis, si quærat de facto absque lethali culpa Patrato.

 ... etiam

etiam veritas & res, prout gesta est, candide a [illegible] mendacium & inobedientiam peccetur. Dic [illegible] posses probare, te causâ necessariâ defendendi [illegible] homicidii ex falsâ præsumtione. Respondeo. Negan[illegible] Nec enim tam iniquus erit Judex, ut statim malitiosi [illegible] demnet illum, qui fateatur, se alium causâ necess[illegible] occidisse. Poterit etiam se accusatus vel per teste[illegible], vel [illegible] cia, vel aliis mediis à crimine isto purgare. Qui enim ad [illegible] defertur, & propter homicidium commissum, ab a[illegible] talia probationis media deesse nequeunt. Quod si nullus [illegible] affuit, quum Petrus invadens occideretur, tum etiam ho[illegible] nunquam accusabitur. Sin autem ad judicem r[illegible] utique oportet quosdam istius homicidii spectatores fuiss[illegible] de vi prius illata simul testari poterunt.

QUARTA CONCLUSIO.

Quando quis juridicè interrogatur, sine p[illegible] mortifero, nec crimen negari, nec judex per æquivoca[illegible] tionem deludi potest.

Juridicè interrogatus, nequit veritatem negare sine peccato mortali.

Opposita est hæc thesis *Lessio*, aliisque contrariam [illegible] bus, & probari potest.

(1.) *In genere*, per argumenta, quæ sequente thesi pro[illegible] in medium, & quæ antea concl. 1. à nobis sunt adducta. Si [illegible] nunquam neganda est veritas, si tum etiam revelanda, q[illegible] non juridicè interrogatur; multò minùs ea neganda erit, si qu[illegible]rogetur juridicè.

(2.) *In specie*, quia per talem negationem Deus, [illegible] cium, velut irridetur. Dum enim per æquivocationem [illegible] pitur, sua Deo non datur gloria, sed redundat fraus in [illegible] cujus vicarius est Magistratus. Urget hanc rationem *Gregor*[illegible] *Valentia*, Tomo 3. disp. 5. quæst. 13. punct. 1. col. 1342. B. C[illegible] ait, *tunc* (quum quis juridicè interrogatur) *abscondere, esset* [illegible] *gloriam, juxta illud*, Josu. 7. *Fili mi, da gloriam Domino D*[illegible] *& confitere, atq; indica mihi, quid feceris ne abscondas.* Q[illegible]

...: Ecclef. 4. *Pro anima tua, (ut scilicet vites peccatum mortale) ne ...eris dicere verum.* Et illud S. Gregorii lib. 22. Moral. c. 13. ... illud Jobi 31. *Si abscondi quasi homo peccatum meum &c. Usitatum*, inquit, *humani generis vitium est, & labendo peccatum committere, & commissum negando abscondere, & convictum defendendo multiplicare.*

(3.) *Quia*, si veritas tum negetur, aut callidè occultetur, non ...stitur obedientia, quam tamen reus judici præstare debet. Nam ...noit Judex, & quidem jure, ut reus fateatur veritatem, & tamen non fatetur, ideoque hoc ipso fit inobediens, & per consequens, ...ter ac mortaliter peccat. Urget hanc rationem *Becanus*, ita ...bens Tomo 2. pag. 79. *Quisq; tenetur obedire superiori legitimè ...cipienti. Atqui superior legitimè præcipit, quando secundum ordinem juris interrogat reum. Ergo tunc reus tenetur obedire, dicendo veritatem.* Transscripsit hæc ex *Lessio*; qui rationem istam per modum objectionis ita exponit l. 2. c. 31. dub. 3. num. 12. *Quisque tenetur ...re superiori legitimè præcipienti. Atqui superior legitimè præcipit quando secundum ordinem juris interrogat reum, aut juramentum ...fert. Ergo, reus tenetur parere, dicendo veritatem.* Addit ibidem ...ffus: *In hoc casu Judex habet jus eliciendi veritatem ob bonum publicum: ergo si reus eam occultet, faciet contra jus & auctoritatem superioris. Hinc colligunt Sotus & alii, reum non solùm teneri, quando ...avit; sed etiam absque juramento ex vi solius præcepti superioris.* Valentianus, col. 1343. B. ait: *Illud est peccatum mortale, quod est contra debitum justitiæ. Sed contra debitum justitiæ est, ut aliquis non debeat suo superiori, (atq; adeo Judici) in his, ad quæ prælatio ipsius extendit. Ergo peccatum mortale est, Judici interroganti juridicè, non exprimere veritatem.*

Audiamus verò, quid ad hanc rationem excipiat Lessius. Sic ... l. 2. c. 31. dubit. 3. num. 18. disserit: *Ad rationem adductam in ...trarium, responderi potest, fieri posse, ut Judex habeat jus interrogandi causâ boni publici, ut officio suo fungatur: & tamen alter non ...neatur respondere ad ejus mentem, idq; ob summum jus vitæ suæ ...endæ, per quod licitum est ei contegere & abscondere ea, per quæ vita ...ipsi eripietur. Sicut qui est in periculo vitæ, potest fugere è carcere,* — Exceptiones Lessii.

etiamsi judex & leges præcipiant, ne fugiat, & fu... tatus potest non comparere, quamvis Judex præc... servus bello captus potest fugere, quamvis dominus p... nihil enim repugnant, Judicem habere Jus inquirendi ... reum habere jus celandi, quo casu, etsi possit p... ejus non obligat, neq; fit ad obligandum; sed ad ... reum, ut veritatem fateatur. Ex his patet, ... esse improbabilem: ac proinde Sacerdotem non debere ... veritatem fateatur, quamdiu est spes evadendi quod ... nuel Sa.

Respondeo. Exceptio isthæc repugnantiam & co... nem implicat. Si enim judex habet jus interrogandi & præc... ut candide respondeat, & reus habet jus veritatem ... & ... non respondendi; tunc jus Rei tollit jus Magistratus, & dua ... ἀντίφασιν simul consistere nequeunt. Nam si Magistratus ... candidam veritatis confessionem; tunc reus tenetur eandem ... confiteri: Omne siquidem præceptum simul obligat eum, ... datur: alias præceptum non esset propriè loquendo. N... & essentia præcepti legalis in obligando consistit unde qu... obligandi non habet, id præcepti propriè dicti titulo ... Jam posito hoc, quòd reus teneatur veritatem fateri, propter præceptum & jus judicis, non video, quî absq; repugnantia & contradictione idem reus habere possit jus veritatem non fatendi, ic... landi. Contraria omninò sunt talia jura: & sicut impossibile est, ut aliquis simul ac semel veritatem fateatur, & non fateatur: sic ἀδύνατον est, ut aliquis simul & semel teneatur ad veritatis confessionem, & non teneatur ad ejusdem veritatis confessionem. Quocirca ... & spurium, non verum & legitimum jus est, quod ... conceditur à *Lessio*. Nec quadrant exempla, vel similia. No... licitè, vel absque peccato potest aufugere à carcere, cui jure p... tum est, ne fugiat. Sic citatus, cui legitimè præceptum est, ut compareat, non potest licitè vel absque peccato emanere ... non comparere. Par est ratio servi, qui à Domino suo, nisi ... tyrannus sit, vel dominium malo titulo usurpet; post præceptum de ... fugiendo, justè liciteq; aufugere nequit.

Objectiones Lessii. Colophonis loco percurremus *objectiones Lessii*, quas pro...

...umer. 16. (1.) *Quamdiu est spes evadendi, eò, quòd nondum sit probatum, præceptum illud fatendi criminis videtur nimis difficile, ... statu accommodatum humanæ imbecillitati: vix enim è centum ... reperietur, qui si speret, hac ratione se posse evadere mortem, non crimen negaturus: Atqui præcepta vt obligent, debent esse consentanea conditioni humanæ, sicut & Leges.*

Respondeo. Præcepta humana non tantùm præscribunt faciles; ...d etiam sæpè difficiles actus, ideoque à difficultate ad negationem ... emotionem præcepti non licet argumentari. Et quamvis multi ... negent crimina, non tamen sequitur, quòd ista negare licitè pos... Non hîc de exemplis, sed de regulis; non de facto sed de jure ...ritur. Sufficit, quòd non sit prorsus impossibile, fateri crimen; ... videatur difficile. Plures insuper crimen fatebuntur, si absque ... o illud negari non posse intelligant. Secus si doceatur animo... es reddentur in sceleribus tum perpetrandis, tum negandis, quod ...um incommodum opinionem Lessianam meritò suspectam efficit, & ...robabilem.

(2) *Lex humana non potest obligare cum periculo mortis, nisi ...nitudo negotii aliud postulet, vt verior sententia tenet, & plerique ...torum docent. Ergò nec præceptum humanum: Eadem enim est ... usque ratio, si cætera sint paria. Atqui ex confessione criminis incur... certissimum periculum mortis; non confitendo autem est ei spes eva... ...; ergo non tenetur confiteri.*

Respondeo. (1.) Limitat ipse Lessius antecedens: *Nisi magni...tudo negotii aliud postulet.* Ubi nos subsumimus, postulare magnitu...dinem negotii, ut reus fateatur verum. Aliâs nec veritas inquiri, nec ...mina puniri, nec disciplina, in Republica maximè necessaria, satis ...servari poterit. (2.) Alio insuper modo restringi debet antecedens, ...empè; *Lex humana* non potest obligare cum periculo mortis, ... *innocentem*; potest tamen ita obligare nocentem & reum, de quo ... hic loquimur. Tunc enim nulla ipsi fit injuria, siquidem quum ...as ob crimen commissum reus sit mortis, debet etiam ad legitimam ...dicis interrogationem candide fateri veritatem, licèt hoc ipso mor... ..., cujus reatu alioquin obstrictus est, periculum incurrat.

(3.) Allegat

(3.) Allegat *quasdam leges*, *ut quod nemo* ... *candum contra sanguine junctum*, *ut pateat* ... *nemo teneatur contra se exhibere id*, *per quod sibi* ... Nimis grave, 7. l. de testibus, *unde infert*, quòd ... *geri non teneatur.*

Verùm leges istæ non sunt absolutè intelligendæ ... quam ob causam ad præsens problema malè accommodantur ... quo in Scholis JCtorum fusius disputatur.

QUINTA ET ULTIMA CONCLUSIO.

Veritatem nec negare, neq; negatione æquivocatione excusare licet.

Quantumvis veritatem quandoque prudenter dissimulare possimus, nunquam tamen, & in nullo penitus casu licet eandem publicè negare, negationem juramento æquivoco confirmare, & audientes ita decipere ... etiam promissa & pacta per dolosas æquivocationes ... sunt eludenda.

Quod probatur Dictis Scripturæ generalibus.

Probamus hoc 1. A dictis Scripturæ generalibus, quibus præcipitur veracitas, & prohibetur omne mendacium, ... & deceptio. Talia leguntur Zach. 8. v. 9. *Veritatem diligite.* Matth. 5. v. 37. *Sermo vester sit Est, Est, Non, Non.* Eph 4. v. 25 *Deponentes mendacio, loquimini veritatem quisque proximo suo.* Col. 3. v. 9. *Nolite mentiri invicem.* Jacob. 3. v. 14. *Nolite mendaces esse adversus veritatem. Nam Deus perdit, qui loquuntur mendacium*, Psal. 5. v. 7. *Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos*, Psal. 55. v. ult. *Beatus autem est, qui sese non vertit ad superbos & declinantes ad mendacium*, Psal. 40. v. 5.

Dicto speciali, Heb. 6.

2. A dicto speciali, Hebr. 6. v. 16. *Omnis controversiæ finis est juramentum ad confirmationem adhibitum*: quo docemur, si veritas alio non possit inquiri medio, licere, ... tanquam ultimum medium, vocare in subsidium, ut ita exploretur veritas, & terminetur exortum litigium. Quòd si ... jurandum æquivocare permittatur, & aliud verbis ... , ...

referetur; tunc tale juramentum non manifestat veritatem, nuper illud queunt controversiæ, sed magis perplexæ, dubiaq; ...tur Unde patet, quòd contra naturam juramenti sit, æquivo- ...bus uti, & audientes decipere. Hinc *Ribera* in comment. ...c. 6. Hebr. pag. 164. rectè scribit: *Quum controversia est inter ..., & diversi diversa dicunt, juramento illa finitur. Id enim ...batur, quod juramento testium confirmatum est,* Consistere hæc nequeunt, si doctrina æquivocationum Jesuwitica locum ...e debeat. Rationem hanc urget ipse *Robertus Sweertius,* in sua ..., S. ct. 6. pag. 18. 19. *Quanquam grave scelus sit, datam fidem servare; gravissimum, si jusjurandum accesserit. Illud enim a Deo permissum, sive institutum est, ut ejus interventu homines & sibi ...redere, & fœdera inter se tutò inire, atque ea alii ab illis con-...ent, quæ alioquin se nullo modo consecuturos sperarent.: Huic sacramento summam vim inesse debere docet Apostolus,* Hebr 6. ...es per majorem sui jurant; & omnis controversiæ eorum finis, confirmationem, est juramentum. *Perjurium otiosam nobis reddit ...omini institutionem, ac in causa est, cur frequenter multi contra-...er privatos non celebrentur; multa inter Principes fœdera non ...tur, atq; adeò neque commoda illa consequi possimus, quorum gratiâ ...e nos cum adversariis expediebat.: neq; gravissima interdum ...itare, quæ salvâ jurejurandi auctoritate procul dubio vitâssemus.*

3. A rectâ ratione. Dictat hæc, inter λόγον προφορικὸν 3. A rectâ ratione. ...diabετον, inter verba & mentem loquentis semper necessariam convenientiam, quia signum & signatum sibi correspondere de-... Sicut ergo νόημα falsum & vitiosum censetur, si non exprimat ...res est: sic ῥῆμα erit falsum & vituperabile, si non indicet ...ο νόημα, quale est in animo dicentis. Hinc sapientiores Ethni-...tatem semper commendârunt, & mendacium omne damnârunt. ..., ...r in mendaciis deprehensis, perpetuum imposuêre silentium. ...xes linguam mentientium trisulco clavo affigi curavit. *Demo-...*, quid homines Deo haberent simile, quæsitus, *benignè facere ...*t, *& veritatem amare. Aristoteles* dixit: *Duo sunt opera sa-... Non mentiri, & mentientem posse manifestare.* Et lib. 4. Ethic. ...ibi: *Per se mendacium malum & vituperandum est. Ægyptii* ...manum gutture appenso pinxerunt, quia sensum cordis, & vocem

 gutturis

gutturis debere semper convenire, ar[illegible] veterum senarii:

Mendacium odit, qui vir est [illegible]
Quæ vera sunt, loqui virum [illegible]

Homerus sub Achillis persona [illegible]:

Haut minus ille mihi exosus, quam [illegible]
Mens aliud cui tecta tegit, quam [illegible]

Vel:

Odi illos, ceu claustra Erebi, qui [illegible]
Ore aliud, tacitoq; aliud sub pectore volv[illegible]

Phocyllidis monitum est: Μηδ' ἕτερον κεύθης κρ[illegible] *Neque aliam in corde occultes sententiam, [illegible]* lib. 3. Offic. scribit: *Quod affirmaveris, quasi Deo [illegible] tenendum est. Et nullum*, addit, *vinculum ad [illegible] jurando majores arctius esse voluerunt, [illegible] fidem nullam esse, quæ infideli datur, viderint, ne [illegible] jurio.* Ita ergo gentiles intellexerunt, quòd æquivoc[illegible]ma, directè sit contra rationem rectam, [illegible] & fidem, ut homines cum hominibus tutò agere, [illegible] fidere non possint amplius. Nam quæ fides adhib[illegible] adeò poterit esse sensus, si verba extrinsecus prolata [illegible] non expressâ vel æquivocatione eludere, etiam [illegible] menti religione? Hoc nimirum est, quod ajebat decep[illegible] *juratam, mentem injuratam habeo*.

Testimonis Patrum.

4. A testimoniis Patrum. Allegat ista [illegible] hist. Jesuit. c. 2, fol. 229. Isodorus in Synony[illegible] *genus mendacii summopere fuge, nec casu, nec studio loqu[illegible] nec ut prastes, mentiri studeas: nec qualibet fallacia [illegible] das. Cave mendacium in omnibus.* Refertur etiam [illegible] q. 2. Et *Augustinus*, in lib. de Mendacio, c. 6. *Si [illegible] confugiat, qui mendacio tuo posset à morte liberari, [illegible] enim, quod mentitur, occidit animam.* Et mox: *Cum [illegible] æterna amittitur, nunquam pro cujusquam vita [illegible]* 22. q. 2. c. Primo. Cumq; *Origenes* ex sententia *Plat[illegible]* pienti bonoq; viro mendacium, modo salutare [illegible] fieret; Et *Hieronymus* non careret omnino [illegible]

 De Veracitate.

Nam hujus secutus sententiam in commentariis in Epist. ad
scripserat, utrosq; , Petrum & Paulum, pro tempore simulatione
Pet.um, quum se subduceret à mensa, superve.ientibus Judæis:
m, quum illum in os acriter objurgaret, ut per hoc alios deter-
) *Augustinus* in epist. ad Hieron. quæ extat inter epistolas
mi, tomo 3. pag. 150. b. ipsum hac de re diligenter admonet,
hoc licere. Rursus *Isidorus*, l. 2. sentent. cap. 31. *Quacunque,*
e verborum quisq; juret, Deus tamen, qui conscientiæ testis est,
accipit, sicut ille, cui juratur, intelligit. Dupliciter autem reus
& Dei nomen assumit, & proximum dolo capit 22. q. 5. c.
ne. Ibidem C. Qui pejerare, adducitur, *Deus duplicitatis asper-*
simpliciter intentionem utriusq; , interrogantis & respondentis con-
, verborum artem aspernatur & odit.

5. A confessione quorundam Pontificiorum. *Mal-* *Et confessione quorundam Pontificiorum.*
Jesuæ ita, Com. in c. 24. Lucæ, num. 36. *Quisquis*, inquit,
alium fallere conatur, etiamsi præterea aliquid significare ve-
dubie mentitur, alioquin nullum esset mendacium, quod non
possit. Sacerdotes Wisbyenses in epistola, quam ad Generosum
m Papistam scripserunt, referente *Hospiniano*, fol. 229. a. istud
i artificium improbant, ita disserentes: *Ars est nostrorum Jesu-*
um, ut in juramentis suis Magistratui illudant. Cum a Magistra-
maritur: esné Sacerdos: tum Sacerdoti, inquiunt, *licebit respon-*
Non sum, *sed additâ hac intentione, intus in animo conceptâ,*
prolatâ; talis nimirum, *qualem me esse cupitis, aut ut narrem*
aut aliquid simile. Addi possunt aliorum quoque Pontificiorum
qui sæpius in genere affirmant, omne mendacium essentialiter
um & peccatum. Unum tantùm & alterum producam testi-
m. *Bonaventura* lib. 3. dist. 38. art. 1. quæst. 2. fol 517. a. *seri-*
cendum, quòd absq; dubio omne mendacium est peccatum; & adeo
mendacio essentiale esse peccatum, ut nullo pacto, nullo fine, nullâ
tione, nec humanâ, nec divinâ possit fieri benè. Et hoc Augu-
docet expressè, & nititur multipliciter probare; & in hoc commu-
concordant Doctores. Cumprimis autem perspicuè, & emphaticè
de hoc ipso themate *Becanus*, cujus discursum, licèt paulò
rem non piget huc adscribere. Sic verò ille disserit, Tomo 2.
c. 6. th. 3. seqq. *Primò quæri potest; An omne mendacium sit*

peccatum? 2. An ex *natura sua sit peccatum*, ... 3. *An ita sit peccatum, ut in nullo casu sit licitum?* 4. ... *gravius peccatum?* Quod ad primum attinet, Cat... *mendacium esse peccatum*. Ratio est clara: *Quod ...* *bet, & damnat, peccatum est. At prohibet & ...* *cium*. Levit. 19. v. 11. *Non mentiemini, nec decipiet ...* *proximum suum*. Psal. 5. v. 7. *Perdes omnes qui loquuntur ...* Prov. 6. v. 16. *Sex sunt, quæ odit Dominus, & ...* *ma ejus; oculos sublimes, linguam mendacem &c.* ... *Verbum mendax justus detestabitur*. Sap. 1. v. 11. *Os, quod mentitur, oc-* *cidit animam*. Eccles. 7. v. 14. *Noli velle mentiri omne ...* Eph. 4. v. 25. *Propter quod deponentes mendacium, loquimini ...* *quisque cum proximo suo, quoniam sumus invicem membra* ... v. 9. *Nolite mentiri invicem*.

Ex his & similibus testimoniis constat, omne mendacium pecca- *tum esse, ac proinde sine peccato fieri non posse.*

Nunc sequitur altera quæstio; An ex natura sua sit pec... *adulterium, blasphemia, odium Dei, an tantum ex p...* *comestio fructus in Paradiso?* Consentiunt Theologi ... *peccatum esse. Nam mendacium natura sua continet tri...* *mitatem seu malitiam, rectæ rationi repugnantem ...* sermonis, deceptionem proximi, & violationem am... *Qui enim mentitur*, primùm *quidem abutitur sermone. Nam ...* *lingua ac sermonis ideo a natura datus est homini, ...* *eum internos suos conceptus, qui reconditi sunt, alii mani...* *contra fit per mendacium. Hinc sequitur deceptio proxi...* *cùm aliud mente cogitas; aliud vero exprimis; proximus, ...* *loqui existimat, falsa opinione imbuitur. Putat enim te ...* *quod loqueris. At tu secus facis. Unde, quantum in te ...* *rale* jus amicitiæ. *Facis enim alteri, quod tibi nolles fieri, ...* *contra charitatem. Hac fere ratione usus est* Augustinus, ... *dio cap. 22. ubi sic habet*: Omne mendacium ideò dic... peccatum, quia homo debet loqui, quod animo gerit ... tem, qui mentitur, contra id, quod animo sentit, lo... utique verba propterea sunt instituta, non per quæ se ... nes fallant, sed per quæ in alterius quisque ...

proferat. Verbis igitur uti ad fallaciam, non ad quod instituta peccatum est, &c.

Eodem spectat illud Johannis 8. v, 44. *de Diabolo, Cum loquitur ...cium, ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater ejus.* Unde concludo: *Id, cujus primus author & inventor est diabolus, non esse, nisi malum; cum è contrario Deus sit primus author omnis ... Sed diabolus est primus author & inventor mendacii; Ergo men... non potest esse, nisi malum.* Minor patet *ex verbis citatis;* Cum ...tur mendacium, ex propriis loquitur, *id est, utitur propriâ in...one & malitiâ. Nemo enim docuit ipsum mentiri; sed ipse alios suo ...mplo docuit, cùm dixit in Paradiso: Nequaquam moriemini Igitur ...dax est, & Pater mendacii. Eleganter* Augustin. *tract.* 42. *in ...nem:* Quomodo Deus Pater genuit Filium Veritatem; Sic Dia... genuit quasi Filium Mendacium.

Tertia quæstio est, *An mendacium ita sit peccatum, ut in nullo ... licitum sit mentiri, ne tunc quidem, quando mentiendo nemini ..., & tamen alicui prodesses, vel ad conservandam vitam, pudi...am, f...nam, sanitatem; vel ad grande aliquod malum evitandum? ... h...c quæstio est:* Et *quidem Plato, Priscillianistæ, Origenes & ... p...arunt, id licitum esse.* At contrà sentiunt omnes Theo... & Orthodoxi Patres: *Sanè* D. Augustinus, quum hanc ipsam ...tionem proposuisset in Enchiridio cap. 13. tandem 22. cap. *respon... ...is verbis:* Nec ideò ullum mendacium putandum est non esse ...catum, quia possumus aliquando alicui prodesse men...ndo. Possumus enim & furando aliquando alicui prodesse, si ..., cui palàm datur, sentit commodum, & dives, cui clàm ...r, non sentit incommodum: nec ideò tale furtum quisquam ...erit non esse peccatum. Possumus & adulterando prodesse, si ali... ..., nisi ad hoc ei consentiatur, appareat amando moritura, & si ...t, pœnitendo purganda, nec ideò peccatum negabitur; tale adul...ium. Si autem merito nobis placet castitas, quid quæso offendit ...itas, ut propter alienam utilitatem illa non violetur adulterando; ... violetur ista mentiendo? Non ideò mendacium poterit aliquando ...udari, quia nonnunquam pro salute quorundam mentiamur.

Eandem quæstionem prolixius disputat idem Augustinus, in libro ... mendacio ad Consentium, & allatis in utramq; partem variis Scri-

 pturæ

ptura testimoniis, cap. ultimo sic concludit: Hi[illegible] bus, nihil aliud illa testimonia Scripturarum mone[illegible], esse omninò mentiendum. *Et postea subdit:* Quisq[illegible] aliquod genus mendacii, quod peccatum non s[illegible] piet seipsum turpiter, cùm honestum se deceptorem a[illegible] *Hujus rei efficacissimam rationem assignant Theol*[illegible] *Quæ intrinsecè & ex natura sua mala & illicita su*[illegible] *licitè fieri possunt, etiamsi ob bonum finem fian*[illegible] : *Sed* [illegible] *intrinsecè, & ex natura sua malum est, ut suprà proba*[illegible] *cium nunquam benè & licitè fieri potest, ob quemcunque* [illegible] patet, *quia quod intrinsecè & ex natura sua malum est, hoc p*[illegible] *circumstantiam extrinsecam potest fieri bonum. Nam* [illegible] *trinsecæ & accidentales non mutant naturam & intrinseca*[illegible] *Rectè* Augustinus, *libro contra mendacium, cap. 7.* In[illegible] plurimum, quâ causâ, quo fine, quâ intentione qu[illegible] constat esse peccata, nullo bonæ causæ obtentu, [illegible] ne, nullâ velut bonâ intentione, facienda sunt. *Hoc* [illegible] *stolus,* Rom. 3 v. 8. *Non esse facienda mala, ut* [illegible] *bona,* q[illegible] *quod ex se malum est, non fit licitum, propter intentionem bon*[illegible] *Augustinus, libro contra mendacium, cap. 1. ostendit ex* [illegible] *non licere mentiri, ut hæreticos convertamus.* Sic enim [illegible] modo igitur mendacio mendacia rectè potero prosequ[illegible] cinio latrocinia, & sacrilegio sacrilegia, & adulterio [illegible] prosequenda? Si autem veritas Dei in meo mendacio ab[illegible] quid & nos dicturi sumus; Faciamus mala, ut veniant bona? Q[illegible] vides, quemadmodum detestetur Apostolus: Quid est enim [illegible] mentiamur, ut hæreticos mendaces ad veritatem adducamus, [illegible] ciamus mala, ut veniant bona? *Et infrà, cap. 7.* Nam si pro[illegible] justa sunt mendacia, quia hoc animo fiunt, ut occulti hær[illegible] gantur, poterunt isto modo, si eodem animo fiant, casta e[illegible] *Et infrà in eodem capite:* Quis est, qui dicet, ut habeamus, q[illegible] pauperibus, faciamus furta divitibus, aut testimonia falsa venda[illegible] *iterum ibidem:* Qui ista dicat, nisi qui res humanas, omnesque [illegible] moresq; legesq; subvertere? Quod enim sceleratissimum fac[illegible] turpissimum flagitium, quod impiissimum sacrilegium non d[illegible] posse fieri rectè atque justè, si semel concesserimus, [illegible] malis operibus hominum, ideò, non quid fiat, sed quar[illegible]

…rendum, ut quæcunque propter bonas causas facta reperiuntur, nec … mala esse judicentur? *Hæc, & plura Augustinus.*

Ex hac *Becani* dissertatione apparet luculentissimè, quòd Papistæ … videri, ac si omne mendacium habeant pro peccato, & quidem … ie, adeoque semper, ut in nullo istud casu sit licitum. Quomo… autem cum his conciliari possit doctrina æquivocationum, pro … simplicitate non intelligo. *Nam qui* veritatem, quam novit, … blicè negat, & ideò, ut audiens decipiatur, illamque non cognoscat, … usque mendax est, vel mendacium loquitur, siquidem positâ defi… … ne, ponendum etiam definitum. *Atqui* Æquivocator Papisticus, … veritatem, quam novit, publicè negat, & ideò negat, ut audiens … cipiatur, illamq; non cognoscat. *Ergo* Æquivocator Papisticus men… … est, vel mendacium loquitur, & per consequens, æquivocatio ista, … tum mendacium sit, peccatum mortale erit, quia omne mendacium … ipsos est peccatum.

Si quis excipiat, *Æquivocatorem non negare veritatem, sed vi… tantum, quod neget, quia istud non intendat, quod verba præ se ns cujus… … ratione contextus, & quod sub istis verbis significari putet au…* … : illi respondeo, quòd hæc mera sit cavillatio. Nam quum ab aliquo … quæritur, *An homicidium hoc commisisti?* Et ille respondet, *Non … misi*; tùm sanè veritatem apertè negat, & eam ipsam negare intendit, … per consequens mendax est. Sin instes, *eum dicendo*, Non commisi, … *intelligere adulterium, non verò commissum homicidium, ideóq; … tra suam intentionem non mentiri*, duo regerò: (1.) quòd ille omninò … tendat veritatem negare respectu audientis. Huic enim suâ negatio… … vult persuadere, ut putet, à se non commissum esse homicidium, … privatim intelligat, à se non commissum esse adulterium. Quæ… … rem ergo decipit, & respectu illius veritatem negare intendit, … ratione sui aliud quid subintelligat, & respectu hujus subintel… … veritatem negare non videatur. (2.) *Quòd* hac ratione omne … dacium excusari possit. Quicunque mentitur, & propter men… … um accusatur, is poterit excipere, se non mentitum esse, *quia … intenderit veritatem negare aut falsum dicere, sed istis, quæ protulit, … verbis, sese aliud quid intellexisse.* Sic Ananias, *Act. 5.* potuisset per æ… quivocationem excipere, & sese à mendacio purgare, dicendo: *Se omnem … pecuniam pro agro vendito obtulisse*, subintelligendo pecuniam … omnem, quam voluerit afferre. Et certum est, talibus amphi…

Exceptionis cujusdam solutio.

amphibologiis omnia eludi posse. unde sequeretur ... quicquam momenti haberet, neminem propter ... convincique posse, quia in æquivocatione ... inveniet refugium. Nisi ergo istam æquivocationem ... damnent, tanquam veracitati & candori omni ... suspectus nobis meritò est omnis eorum discursus ... certum erit, *partim*, quòd ista duntaxat ... decipiendum simplices, quibus ita fucum fa... conantur; *partim*, quòd sibi turpiter contra... mendaciorum arcem destruant; sed alterâ manu ... æquivocationum doctrinam rursus ædificent.

Atque hæc de Papisticis æquivocationibus ... quibus ultrò intelligit Lector prudens, quod ... ptionibus latissima pandatur fenestra, quando ... catione hypothesin defendunt Papicolæ. Nobis sane ... & promissa, præsertim religionis libertatem concernentia ... sunt non esse suspecta, nisi doctrinæ isti, ut & principio ... *de fide hæreticis non servanda*, expressum mittant nuncium.

Responsio ad generalem quandam exceptionem. Si excipere velint, *hypothesin de æquivocationibus non esse ... totius Romanæ Ecclesiæ; sed privatam paucorum sententiam* ... contrà; (1.) *quòd* probati apud ipsos sint authores, & ... res, quorum allegavimus verba. (2.) *quod* ipsorum scripta cum ... blica censura, & superiorum adprobatione, præsertim ... *Lessii* ac *Becani* prodierint. Non igitur ipsi tantùm sic ... ejusdem opinionis fuerunt omnes illi Theologi, qui ... tatos libros adprobârunt. (3.) *quòd* de ipsorum ... de semper ... necesse habeamus, ob discrepantes quæ inter ipsos vigent ... tias. Quidam enim æquivocationis artificium, vel potius ... conceptis verbis adprobant; alii verò improbare videntur ... apertè scribunt, fidem hæreticis datam, non esse servandam ... cent, eandem esse servandam. Unde verò nos certò co... quam in praxi opinionem secuturi & observaturi sint Pa... biscum paciscentes? Quis me reddet certiorem, an æquivoc... tur vel candidè? Num Papa Romanus consentiat, vel diss... pactum pro rato habiturus sit, vel secus?

QUÆSTIO II.

Num fides hæreticis data, sit servanda, eamque servandam esse, Romanenses doceant?

NOn ignotum est, plurima dari significata fidei. Hac autem in quæstione sumitur *pro animi fidelitate constantiaq; in servandis* [...]*& conventis*, ut verè id demus & præstemus, quod dare & [...]e promisimus, quæ fides nominari aliàs solet *activa vel contra*[...]. Sic Deus dicitur Deus fidei, *Deut. 32 v. 4.* & fidelis, hoc [...], *1. Cor. 10. vers. 3.* cujus fidelitatem seu veracitatem infidelitas hominum non evacuat, *Rom. 3. v. 3.* eoq; sensu accipitur, Jer. 7. *Perut fides, & ablata est ab ore eorum*; nec non 1. Maccab. 10. *Perseverate adhuc conservare ad nos fidem.* Hinc Cicero l. 1. [...]or. scribit: *quod fides sit dictorum, conventorumq; constantia* [...] *tas.* Quid hic intelligatur per Fidem,

Hæretici quinam sint, alibi explicatur fusius: Nos esse dicimus [...]res falsos, in Ecclesiæ gremio constitutos, peregrina dogmata, [...]enio fidei contraria non sine malitia & magno cum Ecclesiæ [...]lo defendentes pertinaciter. Et per hæreticos.

Pontificii autem hic dupliciter errant; Pontificii dupliciter errant,

1. *Hæreticos & seductos confundendo.* Nam illos omnes pro hæ[...]is habent, qui falsæ doctrinæ adstipulantur, si maximè illam ju[...] non spargant, nec alios seducant; sicut expressè scribitur l. 5. [...]al. Gregor. tit. 7. c. 15. *Credentes hæreticorum erroribus, hære[...]similiter judicamus*; quum tamen longè aliud sit *hæreticus* vel se[...] & *hæretico credens* vel seductus. *Ille* doctrinam falsam propo[...]amq; modis omnibus propagare allaborat. *Hic* non docet falsa, [...]enti tantum assentitur, fallacibus verbis circumventus, & ob [...]tatem judicii persuasus. Hæreticos & seductos confundendo.

2. *Hæreticos malè definiendo.* Becanus quidem in suo, de fide hæ[...]s servanda, opusculo captiosè dissimulat, quosnam hæreticorum [...] intelligat: notum tamen est, quòd hæreticos plerumque definiant [...] *tissum à Romana Ecclesia*, ideoque pro hæreticis omnes illos [...], qui Papam pro capite non agnoscunt, nec Romanæ Eccle[...]ius assurgunt. Hæreticos male definiendo.

Toletus quidem l. 1. de Instruct. [illegible] *Heretici dicuntur, qui errorem h[illegible] tinacia:* Sed per *fidem* non intellig[illegible] R[illegible] sticam Religionem, unde *Robert[illegible]* in di[illegible] ticis servanda, sect. 2. pag. 5 scribit: *Quoniam nemo [illegible] mille licèt implexus erroribus; statuendum nunc ac [illegible] tentia gravissimorum Theologorum, illos om[illegible] reticos nuncupandos, qui nullum in spiritua[illegible] caput* [illegible] tificem Romanum, ut postmodum declarat) [illegible] *commenta obtrudunt, successione destituuntur, & pass[illegible] blasphemi incurrunt.* Sic Tiberius *Decianus,* l. 5. [illegible] actat. C[illegible] 27. asserit, propriè illum esse hæreticum, *qui aliter [illegible] fidei, quàm sentit Romana Ecclesia.*

Hinc ergo sequitur, quòd omnes Evang[illegible] hære[illegible] classi annumerent, in quo ipso principium petunt, & insign[illegible] nobis injuriam.

Post ad ipsius quæstionis ventilationem acceditur,

Explicatis ita terminis propositæ quæstionis brevi[illegible] nos ad[illegible] respondemus; *quòd fides hæreticis data, omnino sit [illegible] damur perfidi, & perjuri.* Romanenses verò quod attin[illegible] in cordibus suis non aliud statuunt, quàm hæreticis, præsertim [illegible] gelicis, & Augustanæ Confessioni addictis, quos [illegible] ticos ipsi hæreticissimi, fidem non esse servandam. Quia verò [illegible] pium hoc nudè & crudè propositum, nimis videtur absurdu[illegible] pactis contrarium; leoninam tegere incipiunt vulpinâ, & varios [illegible] monstro colores obducunt, ne facilè innotescat fœditas. Ut [illegible] è latibulis protrahantur, & tota hæc gravissima quæstio [illegible] paulò plenius, discussionem ejus distinctis positionibus in[illegible] exhibebimus.

Ubi distincta conclusiones observandæ veniunt.

THESIS I.

1. Quidã Pontificii scribunt, fidẽ hereticis datã esse servãdam.

Pontificii quidam, præsertim moderni [illegible] scriptitant, fidem hæreticis servandam esse, & [illegible] tur de injuria, si tribuatur ipsis opinio contraria: [illegible] vel pro forma fit, vel si seriò, privata est non [illegible] non publica totius Ecclesiæ Romanæ sententia.

[illegible]

Hermes Letmatius, Theologus Parisiensis, l. 2. de instaur. reli... c. 14. *Quamcunq;* inquit, *fidem cuivis homini dederit ipsa pu... vel potestas vel auctoritas, eandem debet illi ipsi, quantumvis etiam ... aut perduelli, exactè non solùm ipsamet societas, sed & quacunq; pars servare; si modò, quod addixit, non sit de illo genere rerum... aut lex inspirata, aut naturalis vetat præstare. Publica namq; au... a nullius partis sua, sive magna, sive parva; sed à Dei voluntate, ... dependet: contrà ab istius imperio pendent omnium & singulo... sub ea comprehenduntur voluntates.* Ut Hermes Letmatius.

Johannes Molanus Doctor & Professor Lovaniensis tres pecu... libellos de hac materia scripsit, iisque titulum hunc præscripsit: *...hæreticis servanda.* Libro 1. c. 25. hæc habet: *Hi verò, qui sine ... sine fœdere sunt, audeat de sua fidelitate, homines apertè perfi... gloriari, & omnem perfidiæ invidiam in nos retorquere, non tan... privatos Doctores, sed in Universitates, Concilia Oecumenica, in Romanam Ecclesiam. Ab his nimirum omnibus proficisci dicunt dogma;* Hæreticis fidem servandam non esse. *Et quia magno odio, ... impietate Ecclesiam Dei oppugnant, ideò malitiosè mentiri non ... hanc nostram esse doctrinam.* Idem l. 1. c. 26. *Scriptum est ... Apostolo Gentium Doctore;* Homines per majorem sui jurant, & ... controversiæ eorum finis ad confirmationem est juramentum. *... video, cujus cum hæreticis controversia finis esse possit juramen... aut fides publica, si hæreticis fides servanda non esset. Valeat igitur ... illa sententia, & ut veritas exigit, omne mendacium, omnemq; ... detestemur, nec attendamus cui, sed per quem juraverimus.* Johannes Molanus.

Justus Lipsius l. 2. Polit. c. 14. *Quod nonnulli sibi sumunt, nul... fidem quæ infideli data sit: Errant, & quærunt latebram per... Nam fides etiam perfidis præstanda est, Etiam inter arma.* Justus Lipsius.

Martinus Becanus, Tomo 2. Opusc. 1. de fide hæreticis servan... §. 4. 5. *Est ergo hic quæstio:* An in promissis, pactis, & con... servanda sit fides Hæreticis? *Catholici constanter docent, servan... esse, modò promissa, pacta & conventa sint aliàs licita & honesta. ...re, ex eo præcisè, quòd hi Hæretici; illi Catholici sint, non minus his, ... illis præstandum esse, quod promissum conventumq; est,* V. G *In ... Imperialibus, pactus es cum duobus Principibus, altero Catholico, ... Hæretico; si aliàs legitimè pactus es, non minus teneris uni, quam* Martinus Becanus.

alteri, fidem servare. Hæc nostra sententia est. *A[illegible] peccant; Primò, quia affingunt nobis contrariam [illegible]* docere, non esse fidem hæreticis servandam, [illegible] *cium: In hoc similes sunt Pharisæis, qui [illegible] audivissent; Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, [illegible] tamen ausi sunt illi objicere coram Pilato.* Hunc inve[illegible] tem gentem nostram, & prohibentem tributa dare [illegible] *nobiscum agunt Adversarii. Publicè & pr[illegible], docemus & protestamur, fidem hæreticis servandam [illegible] clamant;* Hos invenimus negantes, fidem servandam [illegible] *Neque hîc sistunt. Hoc mendacio, velut præ[illegible] quasi ipsis impunè liceat, pacta cum Catholicis inita re[illegible] Iterum similes Pharisæis. Clamabant illi: C[illegible] mali fecit?* Audivimus eum prohibentem tributa dare C[illegible] *liter clamant: Rescinde fidem Catholicis da[illegible]* Catholicis inita. *Quid causæ?* Audivimus eos docen[illegible] hæreticis servandam. Ut quid nos ipsis servemus? *[illegible] micidium, sic hi perfidiam suam, mendacio tue[illegible]*

In his Becani verbis *tria* sunt reprehensione digniss[illegible] Papistas universaliter asserere innuit, fidem hæreticis [illegible] quum tamen multi contrarium expresse defendant, ut h[illegible] tur. (1.) *Quòd* nos mendacii accusat, dum eos st[illegible] fidem hæreticis datam non esse servandam, id quod [illegible] quorundam verbis demonstrari potest. (3.) *Quod* n[illegible] nam affingit, licitum esse pacta cum Papistis, quos ipse vocat Catholicos, inita rescindere & violare; id quod nobis in me[illegible] nec unquam probari poterit. Triplex igitur cri[illegible] conjungitur, *quia* de Papistis affirmatur, quod ver[illegible] negatur, quod verum est; & tandem, *quia* manifestè nos affic[illegible] injuriâ. Ipsi sunt rei mendacii, & perfidiæ, nobis tamen [illegible] erubescunt affricare, haud secus atque vulpes Æsop[illegible] aquarum, quas ipsa turbaverat, oviculæ imputabat.

Robertus Sweertius Robertus Sweertius, Plebanus Sylvæ[illegible], in [illegible] de fide hæreticis servanda, sect. 1. p. 15. *Docet Rom[illegible] omninò omnibus servandam esse, & prov[illegible]* p. 26 *Si cum hæretico Principe, Princeps Cath[illegible] Republica, Catholica Respublica fidem init[illegible]*

 De Veracitate.

dolo eam non minus ac Catholico alicui datam, sartam tectam tueri. ... namq; virtutes, ex quibus fidei servandæ obligatio nascitur, in ... pari ratione obligant, sive apud Orthodoxos, sive hæreticos ver... & vere verius est illud Ciceronis lib. 1. Officior. Fides est dicto... conventorumque constantia & veritas. Necnon D. Augustini ... 19. ad Hieronym. Fides abeo dicitur appellata, quia fit, quod di... Accedit, quod apud omnes doctiores in confesso est, ea omnia, ... ex natura sua prava & illicita sunt, nunquam bene & licite fieri ... mendacium, juris violatio, perjurium, injustitia, mala pror... illicita sunt, nunquam proinde bene ac licite exerceri possunt. ... hac probatur à simili. Constat Sacrarum literarum auctorita... gentibus, ac idololatris fidem servandam Josuæ 9. Principum hæc ... fuit: Juravimus illis, scilicet Gabaonitis, in nomine Domini ... raël, & idcirco non possumus eos contingere 2. Paralipom. ... Sedecias Rex, quia à fœdere cum Nabuchodonosore Rege Ba... nito mala fide resilierat, justo Dei judicio non Regni modo. & o... um amissione, sed & miseranda suorum clade punitus est. Sexcenta ... di exempla Scriptura commemorat, quæ omnia recensere longum ... Unum adhuc adjecisse sufficiat. Gen. 34. Simeon & Levi cir... ; jam Sichemitas vindice ferro sunt aggressi, & longe aliter, quam ... , omnes promiscue neci dederunt. Displicuit ea res vehementer ... qua re jam morti propinquus, Deo afflatus, graviore intonat. Gen. 49. Simeon & Levi fratres, vasa iniquitatis bellantia. In ... um eorum non veniat anima mea, & in cœtu eorum non sit ... mea, quia in furore suo occiderunt virum & in voluntate sua ... runt murum. Maledictus furor eorum. Quare ita nunc con... Si gentibus & idololatris fides servanda est, quidni & hæreticis? ... hæreticis; quum ii summi Numinis, per quod juramus, ... habeant: non ita gentiles, qui compellatione falsorum deorum ... ratione jusjurandum inviolabile esse volunt.

Heribertus Rosweydus Jesuwita, peculiarem insuper scripsit ... ... Antuerpiæ Anno 1610. impressum, in qua fidem rite ... ... etiam hæreticis inviolate servandam esse, ex receptissima ... m, ut ple loquitur, c. 19. pag. 215. omnium sententia, doce... ... Heribertus Rosweydus.

THESIS II.

Pontificii quidam partim expressis verbis docent; 2. Pontificii quidam docent &

innuunt, fidem hæreticis datam, non esse servandam. Ut Jacobo Simancha.

partim haut obscurè innuunt, fidem hæ[illegible]
esse servandam.

Expressis verbis id docent, 1. Jacobus Si[illegible] Pacensis, in Instit. Cathol, tit. 46. art. 52. ubi hæc ha[illegible] *quoq; pertinet, & hæreticorum odium, quod fiaes ell[illegible] non sit.* Rationem hanc addit; *Si enim tyrannis, pira[illegible] donibus fides servanda non est, qui corpus occida[illegible] pertinacibus, qui occidunt animas.* Atque hinc [illegible] *hæreticis nullum commercium, nulla pax Catholicis e[illegible] obrem fides illis data, etiam juramento firmata, contra pub[illegible] contra salutem animarum, contra jura divina & humana[illegible] servanda est.* Quibus verbis non limitatur fides ne[illegible] generatim describitur ejus conditio à Simancha. cujus h[illegible] *illa* pax & fides semper sit contra publicum bonum. [illegible] rum, & omnia jura, ideoq; nullo prorsus modo serv[illegible] testimonio quid esse potest luculentius? Varia tamen h[illegible] versa pars effugia, quæ videamus breviter.

(1.) Rosweydus excipit, *Simancham fuisse JCtum,* [illegible] *logum.* Ita enim scribit in dissertat. sua, cap. [illegible] p. 128. [illegible] *rissimus ille* (Simancha) *& quidem e tribu[illegible] in Jur[illegible] legione. Quin tu ad ipsum penetrâsti Theologicæ lectionis d[illegible] in hoc fidei conflictu potius petenda est tessera, & ex ejus ore [illegible] ne suspicio esse posset de mutilata variatave tesseræ inscriptione* [illegible] verò Theologicæ lectionis intelligit *Thomam de Aquino,* [illegible] ab [illegible] solo debeamus pendere in quæstionibus fidei, & cæteri Theo[illegible] non sint Doctores, sed tribuni tantum, sub illo, ceu duce u[illegible] tuti; quod ipsum à Papistis quidem asseritur; sed proba[illegible] Repetit eandem exceptionem, pag. 130. 131. *Nullus, a[illegible], Theo[illegible] exercitus, quod equidem sciam, qui aliquod inter suos [illegible] HÆRETICIS NON SERVANDAM FIDEM *unquam dixit. Cur* [illegible] *nis, quibus minima quæq; scrutati estis, quiq; ab altera etiam* [illegible] *nia accersistis, nullus Theologorum à vestris fuit productus, qui* [illegible] *symbolum dederit? Quòd si unus alterve, aut plures etiam JC[illegible] scripto prodiderint, ipsi, qua illos hæc rubrica docuerit. viderint* [illegible] *Servius, quis Labeo hoc illis jus dictârit. Et si rigidius exa[illegible] tu illis Spira diem dicito.* Respondeo (1.) Thesis nostr[illegible] gis in specie; sed de Pontificiis in genere loquitur, quod no[illegible]

... lis verbis scribant, fidem hæreticis datam non esse servandam. ...ancha veró fuit omninò Pontificius. Quare ipsius testimonium ...ctum directè probandam accommodatum est. (1.) Non intelligo, ... Simancha referri non debeat in numerum Theologorum. Fuit ... Episcopus, & quidem Pacensis. Num verò in Papatu dantur ...scopi, qui non sint, nec vocari possint Theologi? Res mira. Posse ...m constitutum esse in officio merè Theologico, (quale est ...opatus) & tamen non esse Theologum. Quare Simancha Epi...nus aut fuit Theologus, quo pacto cadit exceptio Rosweydi; aut ...o fuit Theologus, sequitur in Papatu dari quosdam Episcopos ...λόγες, hoc est, Doctores & Pastores, peritiâ docendi & pa...scendi destitutos.

(2.) Becanus excipit, *Tomo 2. in quæst. Miscellan. quæst. 8. §. 3.* ...ncham statuisse, quòd fides hæreticis data in rebus licitis, ex...dè sit servanda; non autem servandam esse, si ea sit contra publicum ...bonum, contra salutem animarum, contra jura divina & humana. ...Verba Becani sic habent; *Vis dicam, Batave; Ubiq; malâ fide agis. Jacobus Simancha longè aliter loquitur & sentit, quam tu illi imponis. ...tat. eo loco,* An fides hæreticis servanda sit? *Respondet, servandam ...in rebus licitis & honestis, aliàs non item. Priorem partem tradit ...his verbis:* Si fides hæreticis data esset à Principe, vel publica potestate, ...ctè servanda esset; si modò, quod addixisset, non sit de illo genere ...rerum, quas lex aut inspirata aut naturalis vetat præstare. Non enim ...retur esse vetitum, eorum, quæ ad naturæ aut gentium jus attinent, ...habere cum hæretico commercium. *Quid clarius dici potuit? Posteriorem tradit his verbis?* Accedit, quòd cum hæreticis nullum commer...cium nec pax ulla Catholicis esse debeat. Quamobrem fides illis data, ...am juramento confirmata, contra publicum bonum, contra salu...tem animarum, contra jura divina & humana nullò modo servanda ...est. In malis promissis, inquit *Isidorus,* rescinde fidem: Et Juramen...tum esse non debet vinculum iniquitatis. *Hic jam apparet tua fraus & impostura. Priori loco dicit Simancha, in rebus licitis, exactè servandam esse hæreticis fidem. Hoc tu dissimulâsti. Posteriori dicit; non ...servandam* contra publicum bonum, contra salutem animarum, ...contra jura divina & humana. *Hanc limitationem tu omisisti. Similia ...* *...stri Robertus Svveertius,* Sect. 9. pag. 35. & *Rosvveydius*, cap. 13. p. 132.

Respon-

Respondeo (1.) Si hæc exceptio mihi[illegible] videbitur esse contrarius. Nam si [illegible] tam in rebus aliàs licitis semper & exactè [illegible] *quod ad hæreticorum pœnam & odium p[illegible]*, *servanda non sit? Aut* hîc loquitur de fide in r[illegible] tum exceptio Becani vana erit; aut loquitur d[illegible] tunc fidem talem hæreticis non servare, [illegible] reticorum. Nam promissio rei illicitæ respectu [illegible] ipso jure nulla est, ejusq; violatio nequit [illegible] hæreticis specialiter intelligendæ, quum nec aliis servare [illegible] de rebus illicitis factam.

(2.) De rebus civilibus hîc primò non lo[illegible] pué de libertate religionis, de pace & securitate h[illegible] Talem verò promissionem Simancha habuit pro [illegible] & bono publico, jurique divino & humano [illegible] & ipsa verba innuunt. Hinc igitur deduxit, q[illegible] liberum exercitium & securitatem data, nullo [illegible] tetur hoc expressè *Sweertius*, sect. 9. pag. 55. [illegible] relata verba Simanchæ; *Si fides hæreticis data esset a Pr[illegible]*, *blica potestate, exactè servanda esset*, &c. Pòst addit, *E[illegible] talem conclusionem deducere videris:* Licitum est cum [illegible] mercium habere, ac civiliter contrahere in rebus civ[illegible] quando religionis interest, minimè licet. *Rectè: & [illegible] tiunt, qui saniore sunt mente. Tritum enim illud: Ne [illegible] crepidam. Quare Principi seculari nullâ ratione permissum [illegible] cis licentiam tribuere, hæreses suas docendi; atq; adeo [illegible] injustum, & in Ecclesiæ præjudicium, nisi auctoritate ejus, [illegible] est, roboretur.* Censuit ergò Simancha, libertatem re[illegible] citam, ideoq; fidem de illa datam non esse servandam, nisi [illegible] placeat dispensare. Quod ipsum quoque innuit Simanchæ [illegible] à tyrannis ac prædonibus desumta. Ut enim illis non est [illegible] libertas grassandi, vel si fides data sit, non servari debe[illegible] los; Ita existimat ille, non promittendam esse libertatem [illegible] ticis, vel si promissa sit, fidem datam non esse servandam. A[illegible] illud ipsum, quod nos afferere Papistas querimur.

(3.) Sweertius ad hæc Simanchæ verba: *Ad hære[illegible] & odium pertinet, quod fides illis data servanda non [illegible]*

l. 9. pag. 37. *Intellige verba hæc non de Republica aut Principe fidem dante; sed de privato homine; ita, ut sensus sit: Ad hæreticorum privatorum & particularium personarum pœnam & odium pertinet, quòd fides illis à privatis quoq; Catholicis data servanda non est. Scio enim, Jureconsultos aliquos, (vide illos citatos apud* Udal. Zazium, Apologia ad Johannem Eckium) *affirmare, fidem ... à privato Catholico datam; servandam non esse: idq; ex eo causa, quòd velint hosti publico fidem à privato datam, nullam esse.* Respondeo. Simancha loquitur universaliter ... hæreticis non esse servandam, neque hoc ad privatos tantùm restringit; sed totus contextus innuit, sive à privatis, sive à publicis ... fides hæreticis data sit, nullo tamen modo eam servandam. Idem confirmat ejus ratio, quia putat, libertatem religionis, de ... fides datur hæretico, per se illicitam esse. Καθ' ἀυτὸ autem, vel ... , præsupponit τὸ κατὰ παντὸς, vel universalitatem subjecti & ... poris. Si ergo promittere libertatem & servare fidem, de illa ... per se est illicitum; erit utique non tantùm respectu privatorum; ... respectu Magistratuum prorsus illicitum, quod non diffitetur ... Conradus Brunus, l. 3. de hæret. 14. apertè scribens: *Non licere pacem hæreticis, ut liberè possint in damnata eorum secta vivere.* Vident quidam ex ipsis adversariis, ideoque aliâ exceptione utuntur.

(4.) Dicunt igitur tandem, quòd ista fuerit privata Simanchæ, ... publica totius Ecclesiæ Romanæ opinio. Hinc *Rosweydus* ait cap. ... p. 132. *Quòd si ille* (Simancha) *omne cum hæreticis commercium ... censuit, unde animabus pernicies, publico bono labes inferatur, ... ille, quos hujus sententiæ auctores habuerit.* Et Sweertius, sect. ... art: *Fac ita sentire Simancham. Nosti Hispanum esse, ac proinde ... tum, & æternum hæreseos hostem. Si quid acerbius, quid durius ... gentis more, veniam merebitur. Sed non inde benè conclusio procedit; ... universalis sentit Ecclesia.* Et pag. 35. *A Calvino, ejusq; opinionibus ... vobis licebit, nobis non licebit vel latum unguem à Simancha recedere?* Respondeo, (1.) Thesis nostra non sic habet, quòd omnes Papistæ, ... Ecclesia Romana expressis verbis fateatur, fidem hæreticis da... non esse servandam; sed quòd Pontificii quidam id scribant ... tantur, ubi exempli loco Simancham inter alios introducimus, ... testimonio positionem nostram satis ac firmiter stabilimus.

Nec enim ex ejus verbis, quæ totius Ecclesiæ Romanæ, sed quæ

Simanchæ de hac quæstione mens [illegible] Præterea dissensionem Papistarum hoc [illegible] nonnulli fidem hæreticis esse servan[illegible] esse servandam, apertè scribunt [illegible] Papa verò nondum expressam t[illegible] sententiam [illegible] cum Simancha & asseclis, an verò parte[illegible] affirmativ[illegible] esse censeat, in quo dubio quamdiu hæremus [illegible] sumus, quia incertum, an Papistæ libertatem [illegible] pro forma id faciant, vel serio, An statuant [illegible] esse servandem, vel cum aliis, fidem esse servand[illegible]

Cardinalis Hosius. II. Cardinalis Hosius scripsit [illegible] 197. 202. 210. citante Dn. D. *Gerhardo* Tomo 6. [illegible] litico, sect. 209. pag. 867 & *Hoffmano*, lib. 4. [illegible] ex, cap. 1. fol. 212. quòd *licèt Rex juramento sit obligat*[illegible] *bus, aquè se defensurum, Catholicos & hæreticos, tam* [illegible] *neatur ipse ad præstandum quod promiserit* [illegible] *quam patiaris ulla te ratione ad ea, quæ p*[illegible] *quia juramentum non debet esse vinculum iniquitatis*, quam [illegible] monitionem postea *Possevinus* Jesuwita repetiit, & Reg[illegible] *Stephano* inculcavit.

Cunradus Brunus, III. Cunradus Brunus, lib. 3. de hæreticis [illegible] 305. (rursus citante Dn. D. *Gerhardo* [illegible]) prolixè disputat, pacificationes, cum diversæ religionis [illegible] esse irritas, quia cum hujusmodi hæreticis Catholico [illegible] possit, ut illi offendi & conteri non possint. Atque a[illegible] *horrendam & abominandam esse pactionem, qua* [illegible] *pacis teneatur Catholicus contravenientes, quod* [illegible] *eos offendere, cum quibus nulla communio est, qu*[illegible] *Imperiali subjiciunt, & impunè offendendos* [illegible] *humana jura extinctos volunt.* Quid vero hoc est al[illegible] verbis docere, fidem hæreticis datam, non esse servan[illegible]

Jacobus Menochius. IV. Jacobus Menochius, lib. 1. consilior, [illegible] XIII. inscripsit, consil. 100. num. 188. 189. 190. ha[illegible] *permultis, nec hæreticis, qui divinam majestatem lædunt,* [illegible] *servandam, quemadmodum affirmant. Marinus Salomo* [illegible] ff. de orig. juris : *& Petrus Placa*, l. 1. ep[illegible] delict. [illegible] *scribit, ejusdem opinionis fuisse* D. Ambrosium, [illegible]

..2. quæst. 40. art. 3. & Cunradum Brunum, lib. de haret. c. 14.
...ratione moti sunt, quòd cum hoste, qui suo delicto civitate privatus
... obligatio contrahi potest. Nam stipulari is non potest, qui
...us civilis capax non est. l. multum intereſt, ubi Barto & cæteri,
...bor. obligat. Imo addunt multi ex relatis Doctoribus, nec juramento
hanc datam confirmari ita posse, ut observari omninò debeat. Cum
...ntum non corroboret obligationem a lege non receptam arg. L. Titiu.
...ff. ad S. C. Treb auth. Sacramenta puberum, C. si. advers. vend.
...1.) quòd Menochius fateatur, multos nimirùm ex Pontificiis,
...re, hæreticis datam fidem non esse servandam. Cur ergo Becanus &
...ntendunt nullum isti opinioni Papistam esse addictũ? (2.) quòd non
...n JCti, ut Marinus Salomonius, & Petrus Placa; sed etiam Theologi
...m Papales ita statuant, juxta nonnullos, cumprimis Thomas ipse,
...unum habent instar omnium. (3.) quod illud ipsum hac ratione con-
...nent, quia nulla possit obligatio contrahi cum hoste, qui suo delicto
...tate privatus sit. (4.) quod multi ex Doctoribus Papisticis, rursus
...e Menochio, hîc addant, fidem hæretico datam nec juramento ita
...rmari posse, ut observari omninò debeat. Menochius quidem numer.
...principium istud, hæreticis datam fidem servandam non esse, ita limi-
...Quum data fides est ad detrimentum fidei Catholicæ, a qua non potest
...tione nec privatus, nec quivis alter deviare, pravam hæreticorum
...nem confirmando. Hæc verò limitatio fidem omnem à Papist.s da-
...eddit dubiam & incertam. Nam quoties eam violare instituent, to-
...ætendent, quòd ejus observatio cedat in detrimentum fidei Ca-
...æ, hoc est, suæ Papisticæ, quo pacto nunquam ab iis tuti esse
...imus, nihilque juvabunt nos promissiones factæ, quam.diu con-
...m talem in occulto sibi reservârint. Eandem verò Menochii
...ntiam adprobat Prosper Farinacius, l. 1 Tract. crimin. tit. 4. quæst.
...m. 9. Verba ejus sic habent: An salvus conductus datus hosti-
...fidei, infidelibus scilicet & hæreticis sit servandus, necne, vide post
..., quos allegant, Petrus à Placha, in epit. delict. in præ allegato
...37. in fin. num. 11. per totum, & Menoch. consil. 100. num. 188.
...& numer. 194. 218. 219. & seqq. 225. & seqq. ubi optime declaravit
...ntiam.

V. Tiberius Decianus, lib. 5. Tract. criminal. cap. 20. Tiberius
...n. 55. apertissimè scribit: Licet vulgatum sit, fidem etiam hosti ser- Decianus.
...dam; attamen id omnium consensu fallit in hæretico, quia illi etiam

fides data servanda non est, quod [illegible] *dum Johannem Huss, & Hierony*[illegible] *fidem datam damnarunt. &* [illegible] *Solomonius, in lib 2. §. exatius,* [illegible] loco (1.) quod Decianus scribat, *Omnium*, [illegible] fidem hæreticis datam non esse servandam. (2 [illegible] Concilium Constantiense *contra datam fidem* H[illegible] condemnâsse. Addit ibidem num. 57. *Ma*[illegible] *rare, se exterminaturos & persecuturos hæretic*[illegible] *vantur officio, & sententia eorum nulla* [illegible] *ut est* [illegible] *posita post auth. præsides gentium, C. de Episcop. aud.* Q[illegible] Magistratus Papistici omnes juramento sunt obl[illegible] hæreticos, utique vana erit fides, quam iis dant de [illegible] Becanus etiam scribit ipse Tom. 2. opusc. 1 pa[illegible] rum Papisticos, generatim sentire, & fidem [illegible] quum utilitas aliqua id exigit.

Quod ipsum alii haut obscurè innuunt, scribentes, Evangelicos trucidãdos esse, non obstãte transactione Passaviẽsi.

Porrò idem haut obscurè innuunt omnes ii, qui Ev[illegible] obstante transactione Passaviensi, & promi[illegible] libertatis, [illegible] dos & extirpandos esse clamitant: *Formula illa pac*[illegible] Anno 1555. VII. Cal. Octob. in Comitiis Au[illegible] confirmata est, sic habet referente *Sleidano*: lib. 26 *P*[illegible] *Confessionis doctrinam, religionem, atque Fidem, Cæ*[illegible] *cæteriq; Principes atque Ordines, neminem totius Impe*[illegible] *violent, nec ad deserendam religionem suam. Cere*[illegible] *quas in sua ditione vel jam instituerunt, vel posthac* [illegible] *fessionis Augustanæ sicu, aut ALIA QUAVIS RATIONE* [illegible] *nevè CONTEMNANT etiam, sed hanc re*[illegible] *tant, simulq; bona, facultates, vectigalia, possessiones* [illegible] *CATE possint eis uti frui: Dissidium quoq;* [illegible] *piis, amicis & tranquillis rationibus componatur.* [illegible] *utrius Religionis, hac pace non comprehendantur.* Et [illegible] *Jurisdictio sacra non exerceatur, neq; locum habeat* [illegible] *stana Confessionis religionem, fidem, ritus, leges, ministe*[illegible] *sticum.* Omnimodam securitatem, & liberum re[illegible] Augustanæ Confessionis sociis ibi promissum esse, quum [illegible] quod ipsum deliberato Consilio ex Cæsaris quoque p[illegible] *Ferdinandus* Imperator celeberrimè in hæc verba eru[illegible]

Cratone a Craffsheim in epist. prælim. Histor. Bohem. Du-... Inter summa, quæ Deus in gubernatione Imperii mihi concessit, ... atq; maximum vero animi judicio hoc duco, quod ad sedandas ... publicas animum adjeci, & Pacificationi in Religione firmu- ... Deus mihi in mentem dedit. Sed nunc audiamus, quid consilii ... quidam Pontificii, quorum mens non est, ut illa transactio serve- ... rata; sed variis eandem prætextibus & æquivocationibus vo- ... elusam. Dicunt nonnulli, Imperatorem, quippe solutum legibus, ... onis istius conditionibus non teneri; Alii, non posse ipsum ... re successorem suum ad servandam constitutionem de pace ... gionis: Alii, pacificationem illam non aliter intelligen- ... isse, quàm hoc sensu; In quantum non præjudicat Pontifici Ro- ... & Concilio. Alii, decretum pacis definiendum esse per illud ... ERAMUS, donec commodior extirpandi hæreticos occasio afful- ... Alii tandem, quorum pars maxima, Pacem Religionis Cæsari ... to, & quidem vi ferroq; extortam, vi iterum armisq; dissolvendam.

Hinc Andreas Fabricius Leodius, Principum Bavariæ Consilia- ... & Orator, in præfat. Harmon. Confess. August. scribere non ... it: Accingatur gladio suo super femur suum Imperator potentissi- ... & hæreticos (Lutheranos) Christiani nominis hostes perniciosissimos ... ugum mittat. Et post pauca: Babylonicæ illius seductricis Filiis, ... theranis; hæc consilia, non dubito, mox sanguinaria judicabuntur: ... mihi est hæc Sanguinis Lutherani profusio, per quam integra membra ... antur, & totius corporis sanitas queritur. Majestate proinde ... firea, & principum gradu dignissimum fuerit, hanc luem à Christi ... sia avertere, malumq; domesticum congruâ severitate, ne univer- ... Christianæ Reipublicæ corpus ad extremum inficiatur, rescindere ... acobus Possevinus in epist. ad Regem Poloniæ, referente Wolffio ... mt. 16. Lect. memorab. pag. 804. Certè inquit, concedere, qualia ... tunt in Comitiis illis concessa, nihil aliud est, quàm Christum negare. ... d Cæsar parum considerate promisit æquè se defensurum utrinsq; re- ... homines, est in eo gravius erratum, quàm ut uno sermone ... explicari queat.

Petrus Ribadeneira Jesuwita, memorante Hospiniano, lib. 4. ... næ Jesuwiticæ, cap. 1. postquam lib. 1. de Principe c. 16. p. 164. ... Mogunt. de Anno 1603. Protestantes Principes injuriosè rebelles

& summè impios appellanit, (ut & [illegible]
Jacobus Keller, Jesuwita Ratisbon[illegible]
eosdem Principes *Perduellium* appe[illegible]
subjicit cap. 17. & 18. *Pacem hanc r*[illegible]*onis*, [illegible]
xerunt, quamq; Germani, Lutheranæ [illegible]
& in Belgio nonnulli sibi concedi postulan[illegible]
dam. Idem asserit etiam *Andreas Erstenberg*[illegible]
dus in Anatomia, laudata à Jesuwita *Ribade*[illegible]

Johannes-Paulus *Windek* in deliberatio[illegible]
pandis, impressa Coloniæ cum gratia & pr[illegible]legio C[illegible]
A. 3. in respons. ad 4. object. pag. 324. scribit: *Quod h*[illegible]
Cæsar protestantibus cavit, summa necessitate adac[illegible]
te tum in Austriam Turcâ, necesse erat, omnes un[illegible]
trahere. Ibidem Windeck: *Constat ex eo edicto*, [illegible]
testantibus tantùm ad usque Concilii tempus [illegible]*um*
posset, concessisse. Idem pag. 326. subjicit; (*Cæsarem* [illegible]
moratorium, dilationem, & tolerantiam conce[illegible] *ad* [illegible]
Concilii Tridentini. Quamobrem, ait, *mirari* [illegible]
sectariorum, qui pro religione tuenda toties Comitiorum [illegible]
stultissimè detonare & deblaterare s[illegible] Idem W[illegible]
Quod nonnunquam Catholici cum sectar[illegible]
ut interea reliquis negotiis expeditis, postea unum hoc [illegible]
rios administrarent, omnemq; ejus molem in ipsos con[illegible]

Melchior *Cleselius* quoque, quondam Archiepi[illegible]us V[illegible]
sis, ejusdem farinæ Censuram conscripsit, Anno 1606. ad M[illegible]
tunc Archiducem Austriæ directam.

Hæc omnia luculentè ostendunt, quòd Papistici Doctore[illegible]
in transactione Passaviensi nobis datam, non esse [illegible]
ment, nihilque magis in votis habeant, quam ut Impera[illegible]
Principibus, Romanæ Ecclesiæ addictis, nos Evangeli[illegible]os, [illegible]
stante pacis & libertatis promissione, bello aggre[illegible]atur, nec [illegible]
di finem faciat, priusquam nos vel penitus extirpa[illegible]t, v[illegible]
mani Papæ iterum subjecerit. Sic Jesuwitæ ex Bohem[illegible]a eje[illegible],
Apologia innuunt, *illicitè datam esse fidem, quando a superi*[illegible]
stratu, (Papa sc. Romano) *non est data*. Ubi si subsumas: [illegible]
tione Passaviensi Evangelicis fides non est data, n[illegible]
tifice Romano: Sequetur conclusio Jesuwitica, q[illegible]
Passavienti Evangelicis sit illicitè data, & per consequens nu[illegible]

THESIS. III.

Pontifices Romani in decretis suis innuunt fidem hæreticis datam, non esse servandam.

3. Pontifices in decretis suis innuunt, fidem non esse servādam hæreticis.

Hoc inter cætera probari potest cumprimis ex *bullis excommu-*... in quibus, Principes, à religione Romana nonnihil alieniores, fulmine feriuntur, subditisque injungitur, ne talibus præstent... ntiam aut servent fidem promissam, propter hoc ipsum, quia ...um Papæ judicium sint hæretici.

Ita enim scribit *Gregorius IX.* in epistola ad Archiepiscopum ...olanensem, l. 5. Decret tit. 7. de hæreticis, cap. ult. *Absolutos se ...nt à debito fidelitatis & totius obsequii, quicunque lapsis manifestè ...sint, aliquo pacto, quacunque firmitate vallato, tenebantur ob-...*

Ut Gregorius IX.

Sixtus V. Heinricum Regem Navarræ, & Principem Condæum propter Evangelii professionem excommunicavit, & in bulla sua ita ...psit, pag 1. *Exercemus arma militiæ nostræ contra duos iræ filios, ...ricum Borbonium,* QUONDAM *Navarræ Regem,* & Heinricum Borbonium OLIM *Principem Condensem. Ille hæreses ab in-... adolescentia secutus, pertinax earum patrocinium exercuit.* p. 2. *...revolutus in cœno, caput, dux, & propugnator hæreticorum. ...uellium, arma contra Regem suum Christianissimum, adversus ..., & reliquos catholicos sumsit: cives regni ad suam capescendam ...tatim verberibus coegit: conciliabula hæreticorum habenda curavit. ...nceps Condæus utroque Parente hæretico genitus, Patris & Matris ...s hæreses, viam Patris sui impiissimi Catholicæ Ecclesiæ persecuto-...ssus, bellorum civilium, & seditionum auctorem se præbuit, ...tatis & sævitiæ genus exercuit, proles detestabilis ac degener ...Borboniorum. Pronunciamus illos esse hæreticos, in hæreses relapsos, ...ntentes, hæreticorum duces & fautores, & læsæ majestatis reos, & Christianæ hostes, privatos illum Navarræ Regno, hunc, utrumque ...mque posteros omnibus principatibus, ducatibus, dominiis & feudis, ...ibus & officiis regiis, fuisse & esse inhabiles & incapaces ad illa ...enda.* p. 4. *Ac pariter privatos, incapaces, & inhabiles ad succeden-...m ducatibus, principatibus, ac regnis, & specialiter in Regno Fran-..., ex abundanti nos illos, illorumque posteros privamus in perpetuum, ...habilitamus ad successionem in ducatibus, principatibus, dominiis*

Sixtus V.

&

& regnis, & signanter in Francia regno. Procer[illegible] & ceteros omnes, qui illis quomodocunq; juraverint [illegible] mento & fidelitatis & obsequii debito ab[illegible] & [illegible] terdicimus ne illis audeant obedire. Mon[illegible] ad [illegible] rum Regem Christianissimum, ut ad executionem [illegible] cumbat. Datum Romæ. 5. Idus Septembr. A[illegible]

Potest hoc ulterius confirmari de [illegible] illis [illegible] quæ à vinculo fidelitatis absolvuntur [illegible] eo sunt obstricti. Nam ita rescribit *Gregorius* [illegible]

Gregorius VII. *Nos sanctorum prædecessorum nostrorum statuta [illegible] communicatis fidelitate aut Sacramento [illegible] auctoritate à Sacramento absolvimus, & ne eis fidelitatem [illegible] omnibus modis prohibemus, quousq; ipsi ad satisfactionem ve[illegible]*

Urbanus II. *Urbanus II.* cap. sequente 5. ita præcipit: *Juratos [illegible] miti, ne ipsi, quamdiu excommunicatus sit, [illegible] Sacramenta prætenderint, moneantur, oportere Deo magis [illegible] hominibus. Fidelitatem enim, quam Christiano Principi [illegible] ejusq; sanctis adservanti, eorum præcepta calcanti, nulla [illegible] ctoritate persolvere.*

Hinc *Toletus* scribit, l. 1. de Instruct. Sacerdot. cap. [illegible] *Sextus* (excommunicationis effectus, *est; Qui tenentur [illegible] vinculo fidelitatis vel juramenti alicui, liberantur à [illegible] inciderit in excommunicationem, eâ durante.*

Ulterius verò sciendum, singulis annis solemniter [illegible] mano Pontifice coram toto populo, juxta bullam [illegible] Sixto V. Anno 1586. omnes hæreticos excommunicari, [illegible] Jovis Sancti, unde processus isti communiter voc[illegible] *na Domini* notandæ *Toleto* lib. 1. c. 18 num. 2 qui [illegible] cap. 19. *Prima*, inquit, *excommunicatio fulminatur contra* [illegible] *personarum*; Hæreticos, *quocunq; nomine censeantur*, [illegible] *existant; eorum credentes; receptatores; fautores; quoslibet* [illegible] *sores; libros hæreticorum, hæresin continentes, vel de religione* [illegible] *sine Sedis Apostolicæ auctoritate scienter legentes, eosdem libros* [illegible] *tes; imprimentes; quomodolibet defendentes, quavis causa* [illegible] *occulte, quovis ingenio vel colore; Schismaticos, eosq;, qui à* [illegible] *Pontificis pro tempore existentis obedientia pertinaciter* [illegible] *aut recedunt.* Idem num. 10. asserit, *hæresin esse* [illegible]

Pontificem Romanum non esse Christi vicarium, nec caput totius ...ae.

Ex istis verò omnibus tale argumentum necto. *Quicunque* ...s eos, qui hæreticis (putatitiis) vinculo fidelitatis & juramenti ...cti sunt, ab hoc ipso per sententiam, bullamque publicam ab...nt, ii fidem hæreticis datam non esse servandam luculentè in...t, *Sed* Romani Pontifices quotannis, & solenniter omnes eos, qui ...ticis (putatitiis) vinculo fidelitatis & juramenti obstricti sunt, ab ...ipso per sententiam bullamque publicam absolvunt. *Ergo* Romani ...tifices fidem hæreticis datam non esse servandam, luculentè innu... *Minor* probata est. *Major* negari nequit, quum absolutio ab ... vinculo fidelitatis nihil aliud sit, quàm solemnis sententia, de ...hæretico data non servanda.

Becanus hic sese variè torquet. Nam. *Tomo* 2. in quæstionibus ...aneis, quæst. 7. §. 7. primùm hoc reponit, *quod ista decreta diluuntur* ...cum, præsertim Gregorii IX. nihil obsint causæ Papisticæ. *Hoc, quatuor* ...*sic ostendo. Nostra quæstio est*; An hæreticis, ex eo præcisè, quia *exceptio*...*...ici sunt*, non debeat servari fides? *Nos id negamus. Et ratio est, nec* ...*nec ex natura rei, nec ex jure divino, alterum alteri connexum est. Si* ...*...m natura heresis id exigeret, ut ei, qui haresi infectus esset, non* ...*...etur fides*; *jam contra jus natura peccarent, quicunq, servarent* ...*...cis fidem, etiam in rebus minimis. Hoc autem falsum est. Non* ...*ex natura rei connexa sunt hac duo, Hareticum esse, & non servare* ...*...dem*. Sed *neq, jure divino connexa sunt. Nusquam enim in Scriptu*...*...mus*; Hæreticis non esse servandam fidem. *Imò contrarium ex ea* ...*...s in Disputatione de fide hareticis servanda, cap. 7. §. 10. & se*...*...ibus.*

Respondeo. Non hîc disputatur de re. *Num hareticis servanda* ...*...?* Sed de Pontificum mente ac voluntate, *Num illi decernant*, ...*...fidem hareticis servandam esse*? Nos dicimus, quòd con...um decernant, & probamus hoc ipsum ex bullis excommunicatoriis, ...s omnes juxta Paparum definitionem hæretici perstringuntur, & ...tatis jure ac vinculo, quo iis alii sunt obstricti, disertis verbis spo...tur. Ineptus igitur est discursus, quem de natura rei, & de jure ...o profert Becanus. Verum omninò est, quòd hæresis & fidei vio... ...ec ex natura rei, nec jure divino connexa sint, fiunt tamen ist... connexa jure Papali, vel per decreta Pontificum, qui in suis bullis expressè

expreſsè ſanciunt, ut fidelitas promi[illegible] [illegible]
ſolùm hîc venit in controverſi[illegible]m.

Secunda. Deinde §. 6. ita pergit: *Quomo[illegible]*
non deberi fidelitatem & ob[illegible] [illegible]
novam pœ[illegible]m conſtituit in hære[illegible] [illegible]
nec jure divino conſtituta & ae[illegible] [illegible]
legitimè conſtituta pro illo tempore. [illegible]
reſis peccatum eſt; ita furtum, adulterium, [illegible]
blaſphemia peccata ſunt. Nunc quær[illegible]; At [illegible]
vel jure divino hac pœna a[n]nexa ſi[illegible] [illegible]
homicidæ ſunt, non præſtetur obedientia [illegible]
poſſet hanc pœnam ſtatuere in homicid[illegible] O[illegible] [illegible]
in ſuo Regno ſancire hanc legem: Abſol[illegible] ſe nov[illegible]
tatis, & totius obſequii, quicunque lapſis m[illegible]
aliquo pacto, quacunque firmitate va[l]lato, te[illegible]
hæc lex erit iniqua? Nullo modo. An ex hac le[illegible]
dis, ex eo præcisè, quia homicidæ ſunt, non eſſe [illegible]
quaquam. Ergo, Nec lex Pontificis iniqua e[st]. Nec ex ea lic[illegible]
Hæreticis, ex eo præcisè, quia hæretici ſunt, non e[illegible]
do, Batave, te hoc ſatis percipere. Addam [illegible] *aliud* [illegible]
fiat clarior. Fœderati in Hollandia ſtatuant hanc legem [illegible]
taneus tempore excubiarum repertus fuerit ebriu[s] [illegible]
milites, ſe abſolutos eſſe ab om[illegible] [fi]delitate deinceps [illegible]
ais? juſta, an injuſta lex eſt? Juſta, [illegible] *Rectè. An ergo* [illegible]
concludere; Fœderatos docere, nulli ebrio, ex eo præcisè, [illegible]
eſt, ſervandam eſſe fidem? Negabis. Et hoc rectè. Quod e[illegible]
tis laudabile eſſe fateris, cur reprehendis in Ponti[fi]cibus? Et, [illegible]
Fœderatorum non ſequitur ullum abſurdum; cur ex [illegible] *lege P*[illegible]
abſurdum colligis?

Reſpondeo. 1. Omninò peculiarem pœ[na]m ſtatuit [illegible]
in hæreticos, & eandem ſuis decretis confirmat h[illegible]
quotannis, nimirum ut abſolutos ſe noverint a debito fi[illegible]
tius obſequii, quicunque lapſis manifeſte in [hær]eſim, [illegible]
quacunque firmitate vallato, tenebantur obſtr[i]cti.

Hinc enim fluit illud ipſum, quod prob[illegible]
nimirum Pontifices velle, ut hæc hæreticis [illegible]
Num talis pœna legitimè, juſtéq; conſtituta fuerit [illegible]

...ret. Haut enim quærimus jam, *Num fides hæreticis jure servari de-...* Sed, *Num Pontifices statuant, & decernant, hæreticis, præsertim so-...* *...ue excommunicatis, fidem non esse servandam?* Negat Becanus, hoc ...re aut decernere Pontifices. Nos autem contrarium satis firmiter ...limus, nec potest argumentum nostrum exceptione istâ infringi. ...o ulterius apparet; similia prolata esse aliena & impertinentia. Nam ...ritur de jure; nos tantùm quærimus *de facto, & decreto Pontifi-...* ...æsupponitur etiam, legem de homicidis latam, quòd iis nulla am-...ut præstanda obedientia, esse justam & legitimam; quod ipsum ...n in dubio est, & probari prius debebat. Quomodocunque autem ...um sese habeat, manet immota thesis nostra, Pontifices, qui hæ-...os excommunicant, statuere, quòd hæreticis data fides non sit ser-..., sicuti si legislator de homicidis aut ebriis capitaneis hanc ferret ..., non amplius illis esse præstandam obedientiam, tùm sanè hâc ...eret, ac sanciret, fidem talibus non esse servandam.

Tertio hoc addit §. 7. *Sed accipe aliud exemplum à Jureconsultis.* Tertia. ...ator 2. *L. Nullus. C. de summa Trinitate & fide Catholica sancit hanc* ...m; nullus hæreticis ministeriorum sit locus. *Et L. quicunque, C. de hæ-...* ...Ultimo etiam supplicio coerceantur, qui illicita docere tenta-... *Hic etiam quæro, Suntne justæ hæ leges Imperatorum, necne? Omni-...* *...la sunt, & laudata ab Augustino epist. 48. ad Vincentium, & epist. ...ad Bonifacium.* An *inde liceat inferre, imperatores decernere; Hæreticis,* *...racuè; quia hæretici sunt, nec locum, nec vitam concedi posse? Absit.* *...d ergo? Imperatores statuisse certam pœnam in hæreticos sui temporis,* *...nec ex natura rei, nec jure divino definita & statuta erat.*

Respondeo. Legem, de hæreticis à ministerio removendis, si verè ...æretici, nec iis promissa sit libertas religionis, pro justa habemus; ...alteram de necandis hæreticis ob ipsum hæreseos crimen probare ...nunquam possumus, ut alibi fusius ostensum, de quo vide l. 4. de ...ri, sect. 1. quæst. 19. p. 348 seqq. Licet autem omninò inferre ...lis legibus; quòd imperatores decernant, hæreticis, quia & quate-...s hæretici, nec locum in ministerio, nec vitæ usum esse conce-...n, quo etiam pacto rectè concludimus, Pontifices decernere, ...cis, quia & quatenus sunt hæretici, solemniter excommunicati, ...onesse servandam, quia volunt, ut omnes iis obstricti, à vin-... fidelitatis sint absoluti & liberi.

 Tandem

Quarta. Tandem §. 8. subjungit: *Hæc sufficerent tibi ... leges pœnales, sive sint Imperatoria, sive Ecclesiastica ... ecutionem pœnæ, nisi post sententiam Judicis, ut docet D... q. 26. art. 3. ad 3. Et colligitur ex Cap.* Cùm secundum leges ... *in 6. Hinc infero, etiamsi Gregorius decernat,* absoluto ... litatis, qui aliquo pacto obstricti sunt manifestis hæretici ... *vi illius decreti, reipsâ hæreticos privari usu juris d... latam à Judice sententiam: Et quamdiu sententia ... in possessione dominii & jurisdictionis. Nunc autem ... Constantiensis non fertur sententia, nisi in paucissimis, & qu... Vide quæ in simili casu dixi de pœna amissionis bonorum ... in disputat. de fide hæreticis servanda, cap. 8.*

Respondeo. 1. At verò de nobis, omnibus usque ... sententia jamdudum lata est à Pontifice Romano, & ... communicatoriam bullam solemniter fertur, quod ... ob hoc unicum, quia Papam non habeamus pro capite ... Vult igitur, & decernit Papa, vi suæ excommunicationis ... nobis data servetur, nevé obedientia Principibus Evangelicis præstetur amplius à subditis. 2. Isthæc limitatio Becani non ... mentum nostrum. Quæritur: *An Pontifices statuant, ... esse servandam fidem?* Nos affirmamus, quia solvunt à vinculo ... tis omnes, hæreticis obstrictos. Excipit *Becanus*, talem ... obligare ad executionem pœnæ, nisi post sententiam Judicis. Quid autem hoc contra nos? Firma stat thesis nostra, quòd Papæ nolint ... servari hæreticis, nimirum quos ipsi pronunciaverint esse hæreticos, id quod à nobis tantùm est confirmandum.

THESIS, IV.

4. Quædã Concilia Papistica definiunt, fidem non esse servãdam hæreticis.

Quædam Concilia Papistica idem definiverunt, ...rum hæreticis datam fidem non esse servandam.

Ut 1. Lateranense sub Greg. VII.

1. In Concilio *Lateranensi*, quod *sub Gregorio VII.* cele... hæc habentur: *Nos sanctorum Prædecessorum nostrorum statuta ... tes, eos qui excommunicatis fidelitate aut sacramento constricti ..., Apostolicâ auctoritate à Sacramento absolvimus, & ne sibi fidelitatem observent, omnibus modis prohibemus, quousq; ipsi ad satisfactionem ...* Agitur quidem hîc de Excommunicatis in genere; pro... ... thesi præcedente, quòd omnes Evangelici à Papis ... p...

hæreticis & actu excõmunicatis, ficuti Papa quotannis iſtam virgu-cenſoriam ſtringit ſolenniter ; unde ſequitur, Papiſtas ſtatuere, nulli hæretico, quem Papa pro tali declarat, & propterea excommunicat, præſertim nullis Evangelicis, fides data ſervari debeat. *Nam* prohibetur fidelitas, illis hoc ipſo dicitur, quòd fidem datam ſervare non debeant. *Sed* omnibus, qui hæreticis excommunicatis obſtricti ſunt, prohibetur fidelitas per Concilium iſtud Papiſticum. *Quare* omnibus, qui hæreticis excommunicatis obſtricti ſunt, hoc ipſo dicitur, quòd fidem datam ſervare non debeant.

Becanus Tomo 2. in quæſt. miſcell. q. 6. num. 5. ita excipit: *Quæſtio noſtra eſt*, An Gregorius VII. definiat, Hæreticis eſſe ſervandam fidem? *Tu affirmas & probas ex verbis ipſius ſupra citatis. Ego nego, & probo ex iisdem verbis, & eorum ſenſu ac circumſtantiis. Non enim loquitur Gregorius præcisè de* hæreticis, *ſed de* Excommunicatis, *& potiſſimum de Catholicis excommunicatis. Nec generatim definit, non eſſe eis ſervandam fidem in publicis vel privatis contractibus, de quo noſtra quæſtio eſt; ſed ſolùm, non eſſe præſtandam illis obedientiam à ſubditis. Quare? Quia privaverat eos uſu ſuæ jurisdictionis. Id autem rectè fieri poſſe, ſic oſtendo*; Quicunque *legitimè privatur jurisdictione ſua, vel uſu jurisdictionis, ei nulla debetur obedientia à ſubditis*; Sed *qui propter ſcelera & injuſtitia ſua excommunicantur, poſſunt legitimè privari jurisdictione ſuâ, vel ſaltem uſu jurisdictionis.* Ergo *tunc nulla eis debetur à ſubditis obedientia. Quid hîc culpæ eſt? aut quomodo tu id trahis ad hæreticos, quod intelligi poteſt ac debet de Catholicis?* Et paulò pòſt. *Quæro*: Annon Imperator poſſe legitima de cauſâ aliquem Principem Imperiali banno ſubjicere, vel quod idem eſt, proſcribere? *Poteſt utique.* An *ſubditi illius Principis eximantur ab obedientia, quamdiu durat proſcriptio? Certum eſt.* An *hinc liceat inferre. Imperatorem ſancire, non eſſe Principibus ſervandam fidem? Tu videris.* Ut *hoc clarius intelligas, diſtinguendæ ſunt hæ duæ propoſitiones.* Una, *Hæreticis, ex eo præcisè, quia hæretici ſunt, non eſt ſervanda fides in ullo contractu aut pactione.* Altera, *tam Catholici, quàm hæretici in pœnam alicujus magni delicti poſſunt proſcribi & privari jurisdictione, vel uſu jurisdictionis circa ſubditos.* Prior *falſa eſt*; poſterior vera. *Noſtra quæſtio eſt de priori; tu ad poſteriora relaberis. Itaq; nihil efficis.*

Reſpondeo. (1.) Fateor, Gregorium VII. in verbis allegatis expreſsè non loqui de hæreticis; ſub generali tamen *excommunicatorum* voca- *Noſtra reſponſio.*

vocabulo illi comprehenduntur sine dub[illegible] Non [illegible] ticos, (quales ipsi cumprimis [illegible], qui [illegible] non agnoscunt) solemniter excommunicat, & [illegible] haberi vult à quibusvis Christianis. Si ergo n[illegible] fides servari debet, utique nec hæreticis servanda [illegible] hæretici, præsertim jurisdictionem Romanam [illegible] Papa quotannis excommunicantur (...) Non [illegible] à subditis præstanda, sed *fidelitate & Sa*[illegible] Gregorius. Clara enim sunt verba, in [illegible] *communicatis fidelitate aut Sacramento con*[illegible] liscunque illa sit fidelitas, & qualecunque sac[illegible] *authoritate à Sacramento absolvimus, & ne* [illegible] *omnibus modis prohibemus.* Similis constit[illegible] cret. tit. 7. cap. ult. de qua thesi præcedente eg[illegible] sermo fieret in specie de *subditorum obedientia*, [illegible] idem judicandum. Si enim Papalis excommun[illegible] vinculo obstrictis suo Magistratui, prohibet [illegible] jurata fides servari debeat; multò magis eadem excom[illegible] qui pactum inierunt cum excommunicatis, neque tam [illegible] subditi, iis obstricti sunt, ab omni fidelitate absolvet, [illegible] bus prohibebit, ne fidem promissam servent. (4.) An [illegible] privatio & excommunicatio, in hos vel illos, præter[illegible] suspicionem lata, justa vel injusta, legitima vel illegitima [illegible] præsentem non pertinet. Hoc quæritur; *Num Concilia* [illegible] *cernant, hæreticis, quos Papa pro talibus proclamat, a*[illegible] *nicat, datam fidem non esse servandam?* Affirmamus nos, [illegible] mus inde, quia Concilium Lateranense modis omnibus [illegible] servetur fides excommunicatis; In quorum numero [illegible] hæretici à Papa proclamati, ultrò sequitur, simul prohib[illegible] talibus hæreticis servare. (5.) Simile de *Imperatore*, ad quem P[illegible] proscribente, causam Papisticam nil juvat. Nam [illegible] inferre, Imperatorem sancire, non esse Principibus, [illegible] scriptis, servandam fidem. Pari modo, quum Pontifices, & [illegible] Papistica decernant, omnes excommunicatis, atque [illegible] cis obstrictos, debere esse liberos à fidelitate; licet hinc [illegible] quòd Pontifices & Concilia Papistica sanciant, non e[illegible] vandam excommunicatis, atque ita nec hæreticis. (6.) S[illegible]

... propositiones; Una; *Hæreticis, ex eo præcisè, quia hæretici ... est servanda fides*: Altera; *Tam Catholici, quàm hæretici in ... cujus magni delicti possunt proscribi & privari jurisdictione ... jurisdictionis circa subditos.* Prior tamen ex posteriori de luci... enim omnes hæretici juxta Pontificios, à Papa non tantùm ... possunt, sed etiam actu proscripti sunt; hinc utique sequitur, ... ex eo præcisè, quia hæretici, & consequenter actu excommunicati, secundum ipsos non esse servandam fidem.

In Concilio *Lateranensi* sub *Innocentio III.* hæc leguntur, 2. Lateranense sub Innocentio III.
& concedente ipso *Becano*, Tomo 2. in quæst. miscell. quæst. ... 7. *Moneantur & inducantur, & si necesse fuerit, per censuram ... ecclesiasticam compellantur seculares potestates, quibuscunque fungantur ..., ut sicut reputari cupiunt & haberi fideles; Ita pro defensione ... præstent publicè juramentum, quòd de terris suæ jurisdictioni sub... universos hæreticos ab Ecclesia denotatos, bonâ fide pro viribus ex... terminare studebunt, ita quòd amodò, quandocunque quis fuerit in pote... ... sive spiritualem, sive temporalem assumtus; hoc teneatur capitu... juramento firmare.* Et paulò pòst hæc adduntur: *Si verò Dominus temporalis requisitus & monitus ab Ecclesia; suam terram purgare negli... ab hæretica fœditate, excommunicationis vinculo innodetur; & si ... satisfacere contempserit infra annum, significetur hoc summo Pontifici, ut ... ex tunc ipse Vasallos ab ejus fidelitate denunciet absolutos, & terram ex... Catholicis occupandam, qui eam exterminatis hæreticis, absque ... contradictione possideant.* In hisce decretis duo præcipuè occur... annotanda; (1.) *Quòd* quilibet Princeps Papisticus juramento sit ... ad exterminandos è terris suis hæreticos. Qui ergo fidem, ... hæreticis dat, cumprimis quoad liberum religionis exercitium, ... poterit servare? Et quâ conscientiâ hoc ipsum jurato promitte... atque sic contraria juramenta præstare potest? Sanè si Papæ jurat ... Imperator, se exterminaturum omnes hæreticos, sub quorum nomi... cumprimis intelliguntur Protestantes, non video, quâ ratione his ipsis ... stantibus idem Imperator juratò promittere possit, se ipsos non ... exterminaturum, sed libertatem religionis concessurum esse. (2.) *Quòd* ... non tantùm subditos eorum, quos ipse pro hæreticis habet, sed ... subditos Principum, qui talibus favent, nec eos exterminare vo... a fidelitatis Sacramento absolvat, adeoq; hoc ipso rursus sanciat, ... hæreticis aut suspectis datam, non esse ab illis servandam, qui ... ad eam sunt obstricti.

III. In

3. *Constantiense,* III. In Concilio *Constantiensi* sess. 19. hæc [illegible] morante *Sweertio*, sect. 11. p. 45. & *Becano*, To[illegible] quæst. 5. num. 1. *Præsens sancta Syno[illegible] Imperatorem, Reges & alios seculi Prin[illegible] hæ[illegible], diffamatis (putantes eosdem sic a suis e[illegible] culo se astrinxerint,)* (hæc verba pa[illegible] præce[illegible] omisit, sed *Sweertius* apposuit,) *conc[illegible] jurisdictioni Ecclesiasticæ præjudicium genera[illegible] stari posse seu debere declarat, quò minus, de [illegible] stante, liceat Judici competenti & Ecclesiastico [illegible] erroribus inquirere, & aliàs contra eos debi[illegible] procedere [illegible] nire, quantum justitia suadebit, si suos errores [illegible] cusaverint, etiamsi de salvo conductu confisi ad [illegible] aliàs non venturi: Nec sic promittentem, quum alias [illegible] est, ex hoc in aliquo remansisse obligatum.* Hoc [illegible] aliud stabilitur, quàm Fidem hæreticis datam non [illegible] servandam. Nam sensus brevissimis hic est: *Promissio Imperatoris, & [illegible] pum de salvo conductu*, qualiscunque sit, & quocunque [illegible] tur, sic est intelligenda & exponenda, ut Papisticis [illegible] neat potestas, eos doctores de medio tollendi, qu[illegible] ctus est concessus, si pro hæreticis à Papa fuerint declarati. [illegible] possumus argumentari: *Quicunque* definiunt, [illegible] etiam ab Imperatore datum, & quocunque vinculo [illegible] stare, quò minus interfici possint ii, quibus salvus condu[illegible] & quos Papa pro hæreticis habet; illi hoc ipso salvum con[illegible] dunt, & consequenter fidem hæretico (juxta Papæ judicium pro [illegible] habito) datam non esse servandam statuunt. *Sed* Patres C[illegible] ses id definiverunt. *Ergo* Salvum conductum hoc i[illegible] & consequenter fidem hæretico, (juxta Papæ judicium pro ta[illegible]) datam, non esse servandam statuerunt. *Minorem* probamus, [illegible] salvus conductus cum hac limitatione est intelligendus, ne [illegible] potestati Papæ; tum nulla ex illo conductu ad nos utilitas, [illegible] potius damnum, redundat. Si enim maximè ab Imperatore [illegible] forma & absolutè promittatur securitas; attamen quam[illegible] venit ad Concilium Papisticum, & ab illo pronunciatur h[illegible] statim ad rogum abripitur, non obstante securitatis prom[illegible] Imperatoria: Ex quo patet, salvum istum conductum ad nihil [illegible]

Veritate.

dissentientes à Papa, veniant ad Concilia, & semetipsos cru- Papæ & supplicio mortis objiciant. Fidat igitur ipsorum pro- ous & salvis conductibus Judæus Apella. Nos deinceps tam nos non e imus, ut ad ipsorum cruenta Concilia veniamus, quia vestigia terrent.

Quâ occasione simul notetur iniquitas processus Papistici. Nam sunt rei, à nobis accusati, & nihilominus Judicis partes sibi ar- (1.) Sententiam ferunt non juxta Scripturæ normam, sed jux- placitum. (3.)Pro hæreticis habent eos omnes, qui non omnia creta adprobant, adeoq; quosvis protestantes & Evangelicos orum classi malè adscribunt. (4) Falsam hypothesin fovent, os esse interficiendos. (5.) Arrogant sibi principatum quen- & potestatem, ipsâ majestate Imperatoriâ superiorem, quod in um probare nequeunt. (6.) Sua decreta extollunt supra Impera- rescripta. Si enim maximè Imperator promittat alicui Evangeli- itatem vitæ, illi tamen Evangelico tali vitam, non obstante pto imperatorio, adimi posse clamitant. Ita igitur Cæsari con- est Papa. Nam Cæsar vitæ securitatem promittit; sed Papa vi- dimit, contra expressum Cæsaris promissum. (7.) Arrogant sibi tatem absolvendi Cæsarem à facta promissione. Si enim faciat, in se est, hoc est, si præstet, ut aliquis à Papa dissentiens ad Conci- m veniat, tum hoc sufficere putant, nec esse illum obligatum, ut se- atem præstet, atq; in vivis conservet eum, quem Papa vult inter- e: quæ omnia iniqua, & cum principii petitione conjuncta esse, st, qui non intelligat?

Quâ occasione simul notetur iniquitas processus Papistici.

diamus nunc, quid *Becanus* de illo Constantiensi decreto com- oret. *Duo* scribit *ibi decerni*, Tomo 2. in quæst. Miscell. q. 5. num. Unum est, *quòd secularis potestas nullo modo possit impedire Ecclesiasti- statem à suo legitimo exercitio: ac proinde si quis secularis Princeps hæretico salvum conductum, hoc non debeat obstare, quò minus si- o judici liceat suum officium exercere, id est, examinare reum, & m allegata & probata procedere.* Et *ratio est, quia quando sunt Principes, qui habent distincta judicia & tribunalia, quorum alterum majus ac superius est; tunc inferior Princeps non potest impedire su- orem ab executione suæ Jurisdictionis, ac proinde securitas, quam pro- alicui, non extendit se ad tribunal superioris Principis, quia superior ac pactis inferioris non ligatur;* (cap. cum inferior, Extra, de ma-

Et responDetur exceptionibus Becani.

joritate & obedientia) *Atqui Princ pes seculares & [illegible] habent distincta tribunalia; & Ecclesiastic m tri[illegible]* solitæ, titulo citato) *Ergò Princeps secularis, quando [illegible] salvum conductum, non potest illum extendere ad tribun[illegible] consensu; nec per datam à se securitatem, impedire jurisd[illegible] Principis. Quid certius? Hoc ipsum docet d[illegible] Jur[illegible] dus Spechan, Juris Professor Helmestadii centuriâ prim[illegible] quæst. 1. de eadem re sic habet:* Judex superior talem fida[illegible] inferiore factam ratam habere non cogitur, tum qu[illegible] tersit, delicta puniri; tum etiam, quòd superior [illegible] rioris non ligatur. *Alterum* est: *quòd secularis Prin[illegible] licui securitatem, cùm fecerit, quod in ipso est, non [illegible] tus.* Et *ratio est, quia qui promittit securitatem, non [illegible] mittere, quàm præstare possit: Si ergò faciat, quod in se est [illegible] fidem promissionis. Atq; hæc sunt,* inquit num. 4. *duo [illegible] stantiensis, quibus non decernitur, fidem hæretic[illegible] malitiosè objicis, sed instruuntur Principes seculares [illegible] ctibus servare debeant, & quousq; extendat si illorum [illegible] in promittenda & præstanda securitate.* Simil[illegible] habet [illegible] u, & *Rosweydus*, c. 5.

Respondeo. (1.) Salvum conductum ab inferiore [illegible] tum, nihil præjudicare tribunali superiori Magistra[illegible] cedimus. Quòd autem Papa sit Magistratus Imperato[illegible] & quòd jurisdictionem habeat externam & temporalem, quæ [illegible] nem circa salvum conductum sub se comprehendat [illegible] titio & falsissima hypothesis est. Ministerium quidem divin[illegible] natum magnâ gaudet eminentiâ, propter Sacramentorum a[illegible] tionem, propter verbi prædicationem, controversiarum [illegible] cationem, & casuum conscientiæ decisionem, habet[illegible] gandi & solvendi peccata, uti evincunt testimonia, à *Becano* [illegible] *mer. 8. 9.* Non tamen habet potestatem aliquam ext[illegible] nus superiorem Imperatoriâ, sic quidem, ut salvum conduct[illegible] peratore datum, possit annullare. *Principum secularium est tra[illegible] sas politicas: Prælatorum Ecclesiæ est, pascere & gubernare [illegible] stianum Sacramentis & Verbo Dei, ut rectè scribit B[illegible]* 7. Salvus conductus autem, ejusq; observatio, causa polit[illegible] neq; sub Sacramentorum administratione, neq; sub Verbi [illegible]

dic[illegible]

ione continetur. (2.) Imperator promittens salvum conductum, facit quod in se est, nec servat fidem, si concedit Papæ, ut de vita illum, cui promisit salvum conductum. In temporalibus enim est subjectus, nec potestatem ullam suâ superiorem novit, ideoq; tur præstare quod promisit, nec potest sese per superiorem Papæ statem, quum talis non sit, excusare.

THESIS V.

5. Illi Pontificii, qui asserunt fidem hæreticis esse servandā hoc ipsum per quasdā hypotheses & limitationes vicissim destruunt.

Illi etiam Pontificii, qui fidem hæreticis datam, esse servandam scriptitant, tales præsupponunt hypotheses, & annunt conditiones, ut quod unâ manu datum est, alterâ vin adimatur.

Quia statuunt, 1. Fidem Evangelicis datam non esse servandā, nisi Pontifex Romanus adprobet.

Nam 1. statuunt, *fidem Evangelicis, quos illi mentiuntur hæreticos, ro religionis exercitio datam, non valere, ideoq; nec servandam esse, ontifex Romanus id adprobet.* Ita enim scribit Robertus Svveertius ertat. de fide hæreticis servanda sect. 9. pag. 36. *Principi seculari ratione permissum est, hæreticis licentiam tribuere, hæreses suas docenq; adeò contractus ille injustus & in Ecclesiæ præjudicium, nisi autoritaus, qui sacris præest, (h.e. Papæ) roboretur.* Et paulò pòst: *Sicuti, si Romarifex sine causa disponat de bonis Principis secularis, ea alienando aut do; donatio illa sive dispositio nullius omninò valoris sit; pari ratione, Princeps secularis attentet in præjudicium Ecclesiasticæ potestatis, aut tra eam aliquid statuat & paciscatur, pactum illud nullum futurum. are qui solida fœdera, irrefragabilia, & nunquam violanda deside autoritatem tum secularis, tum Ecclesiastici Principis imploret.* Et dit pag. 49. *Si res mixti fori est, aut prorsus spiritualis, & cum hærevel infideli fœdus percutere desideras; sedem adi Apostolicam & conmpete; æterna spondeo fœdera. Aliàs obligatio injusta, & eo ipso nullæ in præjudicium Ecclesiæ vergens, si non ab ipso capite, sed privato Ece membro proficiscitur. Parentis sui bona obligat filius alicui tertio: at parens obligationem illam validam esse, sine suo consensu. Rectè imodo: Ecclesiæ filius Imperator hæretico omnem impunitatem perit, ac concionandi libertatem facit, Quid, quæso, hoc aliud est, quàm lesiæ, suæ matris bona prodigere & dissipare?* Ex hisce non obscurè colpotest, hanc Papistarum esse mentem & sententiam constantem,

 quòd

quòd fides in transactione Pa[illegible] beat. *Ratio* desumitur ex allegat[illegible] ta, nec confirmata est à Romano Pon[illegible]fice [illegible] plorari debeat authoritas Papæ, si quis [illegible] & fœdera desideret; sanè fœdera quæ [illegible] cipes, nunquam erunt solida, quia Papa [illegible] ramus. Hinc tale πόρισμα deduco, *qu[illegible] hactenus data, sit suspecta, ne [illegible]* firmationem nec petiimus, nec accepimus. [illegible] buerit, sic argumentari poterunt. *E[illegible]* religionis, sine Papali auctoritate data est [illegible] ideoq; non servandà: *Sed* fides de libero relig[illegible] tibus data, est sine Papali authoritate data. [illegible] nulla, ideoq; non servanda. Proinde licet multis verb[illegible] clamitent, fidem hæreticis datam esse servanda[illegible] statim destruunt, per limitationem additam [illegible] *probet & confirmet*. Sciunt enim, Pontificem [illegible] tum esse, ut nobis liberum religionis permitt[illegible]

2. *Religionis libertatem omninò esse illicitam, tolerari tamen posse ad majꝰ malum evitandum.*

II. Sentiunt, *libertatem religionis [illegible] malam, & divino præcepto repugnant[illegible]; tol[illegible] tantùm ad majus malum evitandum.* Nam hæ sunt con[illegible] Tomo 2. Opusc. 1. c. 10. Prima, thes. 3. *Libertas [illegible] licita est, & Christianæ doctrinæ contraria.* Secunda, th[illegible] *tas, de qua agimus, Reipublicæ noxia & periculosa est, n[illegible] lutem animarum, (de quâ re dubitari non potest) sed [illegible] quillitatem politicam, quæ sine unitate fidei conservari n[illegible]* thes. 9. *Libertas religionis non debet præcipi, adprobari [illegible] lo Principe vel Magistratu Catholico; sed omnibus mod[illegible] modis fieri potest, impediri & profligari.* Quarta, thes. 1[illegible] *ceps aut Magistratus Catholicus omnibus modis impe[illegible] religionis, si tamen id facere non possit sine gravior[illegible] potest eam tolerare, tanquam minus malum, ad evitandum m[illegible] liàs sequeretur. Hæc conclusio,* ait, *fundatur in illo communi ax[illegible]* duobus malis minus eligendum est, *si scilicet utrum[illegible] mus.* Et *ratio est, quia in tali casu illud minus malum non el[illegible] ut malum quoddam est; sed ut medium utile, ad evitandum ma[illegible] ac proinde eligitur sub ratione boni utilis.* Hisce omnibus præ[illegible]

 Veracitate.

...m concludit th. 6. Si *Princeps vel Magistratus Catholicus pacisca... hæreticis de toleranda libertate Religionis, quam sine detrimento ... nor potest, sine dubio fides servanda est. Probatur ex dictis. Nam ... rvari debet in omni pacto licito & honesto: atqui licitum & honestum est, ... libertate religionis, ad majus malū evitandum; & de ea toleranda ... n stè pacisci potest Princeps Catholicus: Ergò si paciscitur, fides servari debet.* Repetuntur istæc *Tomo 5.* p.561.seqq. & *Svvcertius* scribit in ... rr.Sect.10. p. 45. *Licèt libertas illa* (religionis) *intrinsecè mala sit; ... tamen mala ex parte concedentis, & cū ratione tolerantis; sed ex parte ... perniciosam sibi libertatem efflagitantis.* Habent quidem hæc ali... m speciem, sunt tamen, quæ in istis non immeritò desideramus.

1. Fidem de libertate religionis dant, *duntaxat ob evitandum ... malum.* Unde colligo: quòd fidem illam violandam esse cen... quamprimùm aliqua sese offert opportunitas Protestantes ex... di, & cessat metus majoris incommodi. Mentem igitur suam ... rectè explicent; *Num* Magistratus Papisticus, si pactum iniit cum ...ticis de toleranda libertate Religionis, propter metum majoris in...modi, teneatur fidem servare semper, etiam tum, quando majus ...mentum cessat, & ipse dissentientes, sine incommodo graviori ...are potest exercitio religionis libero? Hic reor negativè responsu... omnes Papistas, sicut ipsorū praxis luculentè illud confirmat, ... argumentum hujusmodi necto: *Qui* fidem dant, & servandam ... censent, duntaxat propter metum detrimenti majoris, illi hoc ipso ...unt, fidē non esse servandam, si cessat ratio majoris detrimenti. Sed ... istæ fidē de libertate religionis dant, & servandam esse censent Ev...elicis, duntaxat propter metū detrimenti majoris, *Ergò* Papistæ hoc ... innuunt, fidem de libertate religionis non esse servandā Evange... si cesset ratio majoris detrimenti; *Ex quo* ulterius sequitur, pactis ... promissionibus ipsorū nos tutò fidere non posse. Quamprimū enim ...odā nancifcentur occasionem, nobis nocendi, aut libertatē adi...di, putabunt, se à pactó liberatos esse, nec teneri ad fidē servandam, ...ppe quę sub conditione hac data sit, si majus incommodū aliter evi... nequeat. Sensus igitur fidei & promissionis Papisticæ hic est: *Promit... vobis libertatem religionis, sub hac conditione & reservatione, quam... sine nostro incommodo vos delere non poterimus,* tum *vero libertatem & ... tam vobis adimemus, si commoda sese obtulerit occasio.* O verò egregiam promissionem & fidem; cui fidat Judæus Apella, Non ego.

Qq 3 2. Ac-

.2. Accusamus Papistas ex [illegible] ligionis, quæ dissentientibus ab Ecc[illegible] tamen sine graviori incommodo [illegible] prohiberi possit, *repugnare* dicunt *d*[illegible] *lam.* Jam verò Judæi non tantum d[illegible] etiam jurati hostes sunt Christi, & Ch[illegible] sanctam Trinitatem & Evangelium [illegible] ctant quotidie in suis Synagogis; a[illegible] permittunt exercitium, sine ulla necessita[illegible]

Unde tria deducuntur πρ-ίσματα. teretur Respublica, si maximè Judæis non p[illegible] phemæ religionis: Sunt aliàs sub servitute, a[illegible] adimeretur ipsis *αὐτονομία*, quippe, quã [illegible] cio, & hinc magis magisq; indurantur. Ex [illegible]

(1.) *Papam & Magistratum Papisticum, J*[illegible] *exercitium concedentem, rem illicitam fa*[illegible] *Reipublicæ nocere, ac gravissimo peccato s*[illegible] *Quicunq;* sine summa necessitate, nec prop[illegible] modum, permittit & concedit libertatem religioni[illegible] citam, Christianæ doctrinæ contrariã, divino præ[illegible] Reipublicæ perniciosam, adeoque gravissimum & mo[illegible] committit. *Papa & Papisticus Magistratus,* sine [illegible] propter evitandum gravius incommodum, Judæis pe[illegible] dit libertatem religionis. *Ergò* Papa & Papisticus M[illegible] illicitam, Christianæ doctrinæ contrariã, divino præce[illegible] tem, Reipublicæ perniciosam, adeoq; gravissimum & mo[illegible] lus committit. *Major* est Becani, ut verba eju[illegible] docent. *Minor* est manifesta. In Papatu [illegible] nagogæ, & cultus Talmudici exercit[illegible] decretum est *dist. 45. cap. 3. Quò sincera &c.* Et quoties [illegible] sacris initiatur, accipit ab ipsis Judæis fidem, eo[illegible]q; relig[illegible] tutis summa cum libertate frui patitur, ut ait *Bodin*[illegible]. Pe[illegible] autem talia sine summa necessitate, nec propter evitat[illegible] incommodi in Republica. Nullum enim tale se[illegible] alias dispersi, & Christianorum servi sint, si maximè [illegible] garetur vel auferretur; quod probant exempla civit[illegible] rum illarum, in quibus exercitium Judæis sine omni inc[illegible] publici ademtum est. *Accedit,* quòd Papistæ ipsi, quando [illegible]

ur, Judæos tolerent, & iis libertatem religionis permittant, mi-
hanc afferant, quòd sine detrimento graviori Reipublicæ ista de-
nequeat, sed potius alias, ut (1.) *quòd* Judæis facta sit conversio-
missio, *Rom.11.v.25.seqq.* At *verò* exercitii Judaici privatio non
diret, sed potius promoveret ipsorum conversionem. (2.) *quòd*
m seductionis periculum à Judæis sit timendum. *At* si maximè
multi, nonnunquam tamen aliqui ab ipsis seducuntur; & quam-
i Christianorum blasphemiis Judaicis offenduntur. *Deinde*, si
mè nulla sequeretur seductio, nullum scandalum; minimè tamen
mittenda esset libertas, quum juxta hypothesin *Becani*, talis con-
ne summa necessitate, sit res illicita, divino præcepto, & Chri-
doctrinæ contraria. (3.) *quòd* confirment veritatem Christianæ
jus figuram contineant, atq; ita suppeditent argumentum con-
s Judæos, scribente *Valentiano*, Tomo 3. disp. 1. quæst. 10. punct.
08. A. *At* simile quid de omnibus posset dici hæreticis; Confir-
nim veritatem Christianæ fidei, quia semper aliquid de Evange-
inent, simulq; talia docent, ut ex propriis hypothesibus refutari
nt, nec tamen propterea libertatem illis permittendā esse, putant
. de. *Nam* quod per se ac intrinsecus malum est, id sanè ob com-
um quoddam accidentarium non debet fieri aut permitti, quia
sunt facienda mala, ut eveniant bona, *Rom.3.v.8.* Quum igitur nul-
sufficiens causa, & præcipuè, quū nulla cogat necessitas, ut Judæis
atur exercitium, firma stat nostra conclusio, quòd Papa & Pa-
cus Magistratus, tale quid concedendo, rem faciat planè illicitam,
no præcepto & Christianæ doctrinæ contrariam.

(2.) *Papistas esse crassos hypocritas, & iniquissimè nobiscum agere. Hy-*
sin produnt, quia nobis Evangelicis libertatem religionis bonâ
cientiâ permitti non posse prætendunt, quum talis permissio re-
et divino præcepto: Et nihilominus Judæis planè infidelibus, &
itatem, Christum, Christianos, totumq; Evangelium manifestè
hemis, exercitium publicum bonâ se conscientiâ concedere posse
tur. Quòd si verò non vulneratur ipsorum conscientia per con-
ionem exercitii Judaici; multò minus vulnerabitur ipsorum con-
tia per concessionem exercitii Evangelici. Dum igitur nobis de-
ant libertatem religionis, sub hoc prætextu, ne conscientia læda-
; cene crassi sunt hypocritæ, quia Judæis permittunt libertatem,
tamen hoc facto conscientiam suam lædi autumant. *Iniquè insu-*

per

per nobiscum agunt, quia deter... ris al...d ... Judæi. His concedunt libertatem, ... ob ... lunt, quum tamen Judæi notor... b... Nos autem religiosè cred mus in Ch... cris literis convicti sumus.

(3.) *Papistas esse αὐτοκατακρίτους*, ... Statuunt enim, illos gravissimè peccare, atq; ... incurrere, qui infidelibus aut hæreticis ... gente necessitate permittunt. At verò illi ... Quare proprio judicio condemna... sunt

3. *Fidem non esse servandam, quæ data est ad detrimentum fidei Romanæ.* III. Docent, *fidem hæreticis datam* ... *ta fides est ad detrimentum fidei Catholicæ*, quæ ... chii, l. 1. Consil. 100. num. 219. At verò pro hære... qui definitionibus Romanæ Cathedræ repugnant, ... *Valentia*, Tomo 3. disp. 1. quæst. 1. pun. 7. §. 40. col. ... Evangelicos pro hæreticis habent ipsi ... tem Religionis per se, adeoq; semper cedere p... dei suæ Papisticæ, falsò nominatæ Catholicæ, ex q... sunt, quoties volunt, fidem & promissionem de... nobis datam, non esse servandam. Unde item ... de fide hæreticis servanda, per talem limitationem ita ... possimus habere certitudinem & securitat...m.

4. *Pontificem habere absolutam potestatem relaxandi juramenta.* IV. Tradunt, *Pontificem habere abs... potestatem ... promissiones & juramenta omnia, si ipsorum observationem ... in damnum Romanæ Ecclesiæ & Cathedræ.* Innuit hoc *So...* stitia, q. 1. art. 9. *Azorius*, Tomo 1. l. 5. Instit. Moral. c 15 & ... l. 2. c. 42. dub. 11. 12. *Swertius*, sect. 9. p. 39 ... *Ro*... sert. sua, c. 7. pag. 38. seqq. cujus hæc sunt verb... pag. 47. ... *xandi causa duplici ratione evenire potest.* Vel enim *ju*... *naturæ limitibus, pugnat evidenter cum iure natur...* *Pontificia indulgentia, sed juris tantùm declarat...* vel ... *nò à rectæ naturæ recedat tramite, exorbitat tamen &* ... *in præceps. Atq; hic Pontifex exorbitantem & præcipitem ro...* *sufflaminare potest, in campum veritatis retrahere, & fr...* *fractum. Sic prudentis aurigæ est currum ... , ne vectore...* *vios proterat, & proruente impetu sui solvatur compage. Cu...* *lum quando immineat, non tuum, non me...m definire. Habet ...*

qui ad omne discrimen in justitiæ arce excubant, classicum insonant, ... lo contra jus fasq́; hostem vident sua promovere pomeria, præscri... varare limites, & Ecclesiæ Catholicæ latifundia occupare. Equidem ... rex cum Elia est auriga Israel, *populum Domini bono ductu regens,* 4. Reg. 2. *...arum mentium moderator. Novit ille Ecclesiam positam instar* curru Aminadab, *quem Primates Proceresq́; trahunt ad montem Domini.* Cant. 6. *...d si quem videat restrigare, si quem ferri præcipitem, in abrupta rapi, ...a equabilem omnium impediri cursum, dum dispari motu implicati, ...n retardat segnior, mansuetum turbidus inquietat, illius est tardio... ...llo incitare, adductis habenis revocare in prærupta ruentes, in... ...s nexu moderationis infrænare. Illius est equorum domitare lasci... ...chamo maxillas eorum constringere, ut sessorem* Spiritum Sanctum *...rato & composito portent insessu: Illius est habenas tenere pacis, fre... ...onis imponere, equos concordiæ inter se vinculis stringere, jugo si... ...bjicere, quatuor rotis Evangelii mysterium totius orbis finibus inve...* Hac autem potestate Papæ præsupposita, omnis promissio & ...sâ Papistis data, nobis fit dubia. Quando enim Pontifex obser...ionem promissi putat sibi, suæque cathedræ nocivam, mox absol... promittentem, ne sit obstrictus servare fidem datam: Unde ite... patet, quòd promissa Papistica, sub quibus semper intelligitur ... conditio; *Quamdiu Papa non relaxabit aut aliud præcipiet;* nul... ...m noctis afferant securitatem.

Scribit quidem *Swveertius* sect. 9. pag. 40. *Pontificia potestas, quæ Deo est, ad ædificationem est, non ad destructionem; & quamquam lon... ...Pontifici manus & cœlestis authoritas, non eò se tamen extendit. Ne... ...ullum hactenus extitit, aut extabit unquam hujus rei exemplum. Nam Pontifex in fidei publicæ transgressione (de ea nobis hic sermo) dispensa..., esset hæc potius dissipatio, quam dispensatio, ac deinceps nemo securus ... posset, habito à Rege vel salvo conductu, vel solemni juramento.* Ve... ...m praxis Papistica in Concilio Constantiensi docet aliud, ubi *Sigis...mundus* Imperator absolutus est â promissione salvi conductus: Et ... ...um Papa sibi universaliter arrogat potestatem juramenta relaxan... ...quoties id è re Romanæ Ecclesiæ esse autumaverit, securi utique ...e non possumus, quomodocunque fides detur, quia incertum an... ...n Pontifex violationem fidei aliquando sibi utilem esse judicatu...us, atque sic juramenta præstita relaxaturus sit.

V. *Promissionem salvi conductus eludere solent, per limitationem*

 hanc,

5. Salvum conductū non aliter dari, quàm salvâ semper justitiâ.

hanc, quòd ille non aliter, quàm s[illegible] [illegible] Ita enim scribit *Becanus*, Tomo 2. in quæst. [illegible] II. p. 113. *Audi, quid Jureconsulti di[illegible]* do datur alicui salvus conductus, vel [illegible] datur contrà vim injustam, non autem contra juris [illegible] *de in omni salvo conductu seu securitate [illegible] primi vel intelligi: debet hæc clausula [illegible] dem Saxones ex Carolina in [illegible]* Damus tibi fidem publicam, causam dice[illegible] non tamen contra juris executionem. [illegible] *Constantiensis, Sess. 6. cum aiunt*: Ad quod à violentia [illegible] salvâ, omnem conductum nostrum, quantum i[illegible] tium tenore offerimus. *Rosweydus c. 9 p. 64* [illegible] *lamus nunc usitatas fidei publicæ formulas, & vid[illegible] deamus, inquam, quid æqui rectiq; te[illegible] juridicialis Spirensium Cameræ, quid deni[illegible] quod non malignè magis quàm falsò in inv[illegible]*

Petr. Prē. de Secur. q. 7. Carolina Constit. Mynsing. observ. 82. Jud. Imp. Cameræ.

Saxonum formula Eccisla, referente Petro Premo JCto, [illegible] niæ Consiliario. Damus tibi fidem publicam [illegible] cio contra vim, non tamen contra juris execution[illegible]m. [illegible] *Spirensium, Mynsingero, qui à partibus tamen* [illegible] datur alicui securitas, vel salvus conductus [illegible] de Violentia, quæ de facto contra jus infert[illegible] & [illegible] pore, cuidam, qui habebat Salvum conductum, c[illegible] ctum vel maleficium, & supplicanti in Camera pro [illegible] xando, & citatione ad videndum, &c. petiti processus a D[illegible] sessoribus sunt denegati. *Consentit his Wesenbecius in* [illegible] *C. de Satisd. num. 4. & in Supplementis ad Schneid.* [illegible] *Eberhardus Speckhan, Professor Helmæstadiensis, cent*[illegible] *num Juris, quæst. 1. §. 18.* Et ne longe abeamus, Hu[illegible] mus de Praga ad Concilium evocatus, hoc fidei publicæ [illegible] *munitus Concilio se sistit*: Recepturus & facturus in omnib[illegible] complementum, ad quod à violentia (justitiâ semper s[illegible]) [illegible] Salvum conductum nostrum, quantum in nobis est, & fi[illegible] Orthodoxa, præsentium tenore offerimus. *Non hic ea [illegible] nitas datur, ut si de hæresi, de criminibus convictus sit, ad [illegible] recipiat; sed ut liber, & à violentia facti tutus omnem det o[illegible] par-*

[illegible]

... quod si præstare non possit, violentiam juris, (si ita loqui liceat) & ... justitiæ non effugiat manum. De hac fidei formula ita Petrus Pre... sestra homo: Imperatoria constitutio de Judiciis capitali... 76. prohibet, ne detur salvus conductus, vel accusatori, vel reo, ... tibus adversus publicum judicium, sed solùm contra vim. *Item* ... 6. mandat, ut accusatis vel de crimine suspectis, qui extra car... sunt, & jure se defendere vel excusare petunt, à Judice minimè ... etur fides publica contra vim; ne-tamen contra vim latius ex... tur, id est, *ne detur contra jus vel Juris executionem.* Pr. de Secur. q. 6.

Hac ipsâ verò limitatione tota salvi conductus promissio anni... tur. Præsupponunt enim (1.) omnes illos pro hæreticis esse ha... dos, quos Papa & Concilium Papale pro talibus declarat. (2.) Ita ... ratos esse capitali supplicio afficiendos. Quando igitur fidem... dant de salvo conductu sub hac limitatione, *salvo jure, & salvâ* ... *iâ*, tum hic est sensus: *Promittimus vobis securitatem vitæ: sed sal... ... nostro*, hoc est, *ut nobis liceat vos interficere, quamprimùm Papa* ... *it, vos esse hæreticos.* Ex quo luculentè patet, per limitationem ... eludi promissionem, & nobis adimi omnem securitatem.

Jurisconsulti quidem rectè disputant, non dari salvum condu... m contra juris (nimirùm veri & liciti) executionem in causis civi... & vitam non attinentibus. Quando autem Pontificii nobis ... mittunt Salvum conductum sub exceptione salvi juris; tum intel... nt jus istud fictitium, quod Papa sibi arrogat, & quod ita compa... m est, ut promissionem factam eludat, & annihilet. Nam pro... sio Papistica de securitate vitæ, illis, quos mentiuntur hæreticos, ... sub hac limitatione, *salvo jure*, est potius capitalis supplicii com... natio, quàm securitatis promissio. Sub juris enim sui vocabulo ... am capitalem intelligunt, quam omnibus à Papa dissentientibus ... gendam esse falsò autumant. Quocirca promittere securitatem ... salvo jure, apud Papistas idem est, ac promittere securitatem vi... , hoc fine, ut quis ad supplicium veniat, & vitam amittat, quod ... on sit hominibus illudere, & fidem pro forma duntaxat dare, q... es pii & cordati judicent.

THESIS VI.

Pontificii fidem datam sæpius facto ipso violârunt, & ... c candem violare cupiunt. 6. Pontificii fidē datam sæpius

Cap. 7. De facto ipso & adhuc eandē violare cupiunt.

Quòd probatur exemplo Uladislai, ab Eugenio & Juliano incitati.

Hoc ut demonstremus, seq[illegible] *Uladislao*, Hungariæ Regi Po[illegible] *lianus* authores fuêre, ut decennii induc[illegible]as [illegible] rum Imperatore initas, bello eidem [illegible] datam frangeret. Quam ipsam per[illegible] misit. Quum enim ad arma utrinq[illegible] vent[illegible] nimis pugnaretur, inclinari & in fug[illegible] a- quum penè fractus desperatione Amurath[illegible] stianorum exercitu imaginem crucifix[illegible] *Crucifixe, si Deus es, vindica perfidiam populi* [illegible] *mine tuo datum, tàm sceleratè violat.* Mox co[illegible] Christianorũ cæsus est, Rex ipse in pugna equo dej[illegible]us, [illegible] & Julianus à latrunculis in fuga necatus. *Bon*[illegible] l. 6. [illegible] ricis, c. 3. de Amurathe refert, quod literas illas, qu[illegible] pa[illegible] erat, sub dio expandens, his usus fuerit verbis: *En, C*[illegible] *puli tui, quibus fœdus pacis, quod perfide violant,* [illegible] *que*[illegible] *rus Deus es, vindica illorũ perfidiam.* Dresseru[illegible] in [illegible] de Po[illegible] Germaniam insidiis, recitatâ hâc historiâ subjung[illegible]t. *Do*[illegible] *ratione statutum fuit omnibus posteris memorabile, quod velut* [illegible] *cionaretur, ac contra Pontificum Canonem testaretur Reges &* [illegible] *non solùm domesticis; sed etiam hostibus datam fidem servar*[illegible] *Quorsum igitur*, inquit, *detestandum Pontificum illud erades* [illegible]*m, quod hereticis fidem omnem datam abnegat*[illegible] quæ omni[illegible] D. *Gerhardus*, Tomo 6. LL. CC. pag. 869. Hoc factum quidam [illegible]or[illegible] cii improbant ipsi, ut *Becanus*, Tomo 2. Opuscul. [illegible] cap. [illegible] & *Swveertius*; in dissert. sect. 12. cujus hæc sunt verba: *Non diffiteor* [illegible] *piam Ladislai Regis perfidiam, quem propterea gravis ul*[illegible] *se* [illegible] *quemadmodum Becanus & Ribadeneira testantur. Luat,* [illegible] *delictum, quid Ecclesia Dei cum facto Ladislai?* Atqui [illegible] delictum Ladislai, quàm Pontificis, Juliani Cardi[illegible]is, q[illegible]m Turcis datam esse violandam suasit & persuasit, cuj[illegible]s orat[illegible] in- [illegible]igatoriam lege apud *Bonfinium*, decade 3. lib. 6. pag. [illegible]81, 18[illegible] Hanc ipsam tamen fidei violationem probat & excusat *Resvv*[illegible], [illegible] & Sweertio hac in parte contrarius, in dissert. sua c[illegible]p. 1[illegible] [illegible] *censes*, inquit, *quid tu contrà promi*[illegible] *Ini*[illegible] [illegible] *nominis Christiani soci*[illegible] *ratam æstimab*[illegible] [illegible] *fidem violat, qui Latinum Græc*[illegible]

[illegible]

...em gratiam interturbat, qua unius alteriusq; nationis commodum ...tori in Christiani orbis dispendio paciscitur? Die sodes, si ex fœderatis ...cibus una aliqua inconsultis sociis, quorum auspiciis commune bellum ...r, cum hoste pacificatur, utrum ratum fore fœdus censebitis? non ...standū pars potior dictitabit? Quòd si inter Christianos ea judicii cē...dbibebitur, cur perfido potius, quàm fideli fides servatur, Turcæ quàm ...iano? Ergone Turcici fœderis major religio quàm Christiani? mi...raculum fideli Christiano fidem fallere, quàm Turcæ, omnis fidei, o... ...mtionis experti? Hæc tu, Planci, si tecū pensitasses, non tàm præcipiti ...mo Julianum omnimò damnâsses; sustinuisses judicium, & libratis u...rationibus non omninò nullam Christiani orbis rationem habendam ...uisses. Versabatur inter Hungariæ proceres Julianus, quum se invi...execrabile fœdus in Republica Christiana ictum exitium est. Intereà ...ificus Cardinalis Florentinus, Latinæ classi præfectus, qui ad Helle...ti fauces prætendebat, Hungarum monet, se ex fœdere promissa præ...c, rogare impensius, ne & ipse muneri suo desit, sed quamprimum e...umpat in Macedoniam & Thraciam. Constantinopolitanus quoque Imperator non cunctandum ratus, ab Hungaris fidem exigit, expeditionem urget. Quid hic faceret Julianus? utrumque fœdus proceribus ponit ob ...los, alterius æquitatem docet, privata cujusque commoda publicis post...habenda ingeminat; quid, quæso, hac in re peccavit? Intelligit hinc Lector benevolus, Rosweydum illam fidei violationem adprobare, & ...sorem ejus, Julianum ab omni crimine excusare, vano prætextu ...zsito, quum tamen Becanus, aliique contrarium doceant, cum ...bus ille transfigat.

II. Patres Romani Cardinalem S. *Julianum Legatum* in Panno...niam miserunt, ut *Johanni Hunniadi* significaret, fœdus cum Turcis contractum violandum esse ac bellum renovandum, quæ res quum Hunniadi absurda videretur, & Reipublicæ exitiosa, tamdiu restitit, quoad Concilii decreto à sententia discedere coactus fuit, quod decre...i eventus ostendit immortali Deo minimè placuisse, qūū Legatus il...le cum innumerabilibus Christianorum copiis cæsus est. *Leveuclaius* in Pandectis Turcicis, *Suscitabulum Principum*, parte 1. cap. 11. p. 112. *Johan. Hunniadis.*

III. Johanni *Hussio* datus est salvus conductus ab Imperatore Sigismundo; & tamen salvo conductu non obstante, combustus est in Concilio Constantiensi, decreto Patrum, ac proinde publica fides violata est, fatente hoc *Tiberio Deciano* lib. 5. tract. criminal. c. 20. num. 55. *Patrum Constantiensium.*

num. 55. *Salomonius* etiam scribit, in l. b. 2. 9 [illegible] Necnon *Petrus Placa*, lib. 1. epit. delict. c. 17 [illegible] *in Concilio Constantiensi sub salvo conductu*, [illegible] *fuisse*, memorante *Menochio*, consil 100 num [illegible] violationem horrendæ distractiones, inge[illegible] sunt insecutæ.

Conatur autem duobus istud factum ar[illegible] *canus*, Tomo 2. opusc. 1. c. 12. th. 7. seqq. [illegible] quæst. Miscellaneis, quæst. 9. pag. 141 & To[illegible] quæst. 19. pag 212. seqq.

Primum sic habet: *Qui dat salvum conductum* [illegible] *bil aliud dat, quàm securitatem contra violen*[illegible] *per justitiâ, & juris executione*.

Atqui *Imperator dedit Johanni Husso salvum* [illegible] *muni*: Ergo *nihil aliud dedit, quàm securitatem contra* [illegible] *stam* Hanc *autem præstitit, quia nihil injuste pa*[illegible] *Ergo fidem illi servavit*. Imò *combustus est*, inquiunt [illegible] *stum esse, sed non injustè*. Primo, *quia Imperator* [illegible] *conductum, sub pœna capitis prohibuit illi fugam. At Hussus* [illegible] *prohibitionem fugâ elapsus est*; *Justè igitur puniri potuit*. Se[illegible], *quia retractus à fuga, noluit hæresin abjurare. At leges Imper*[illegible] *nam capitis decernunt in hæreticos pertinaces*, L. Quicunque. C. de [illegible] reticis. *Nulla ergo injustitia intercessit*.

Respondeo (1.) Salvus conductus Johanni Husso ab[illegible] niversaliter promissus, ipsiq; potestas data est, non tantum ve[illegible] ad Concilium; sed etiam pro arbitrio redeundi, ut ipsæ te[illegible] teræ Imperatoriæ, quæstione præcedente citatæ. Quia ergò redit[illegible], qui tamen erat promissus, ipsi non fuit concessus utique h[illegible] sequitur, fidem datam esse violatam. (2.) Conditionem illam *salva justitia*, sensu Papistico acceptam, eludere & annullare ipsam promi[illegible] salvi conductus, suprà ostendimus luculentè. Nec H[illegible] gravius perpeti potuisset, si maximè nullâ fide fretus ven[illegible] Concilium Constantiense. (3.) De fugâ Hussi nonnulli dubitant: [illegible] ita, fugerit Hussus; hoc tamen ipso non violavit [illegible]; sed [illegible] suo jure, ab Imperatore sibi benevolè concesso. Qui enim po[illegible] tem liberè domum redeundi habet, is minimè peccat, q[illegible] mum redire cogitat. Habuit verò illam potestatem Hussus, vi [illegible]

...dogmatis; ideoque nullum hic peccatum commisit, Quòd ...fugam sub pœna capitis Husso prohibuerit Imperator, dicunt ...m Papistæ; vero tamen id non est simile, quia sic Imperator si... ipse contrarius, dando liberam potestatem redeundi, & il... illam adimendo per novum mandatum de non fugiendo. (4.) ...es Imperatorias de interficiendis hæreticis quod attinet, de illis ...entiendum sit, indicavi *lib. 4. de legibus*, sect. 1. quæst. 19. pag. ...99.

Alterum Becani argumentum hoc est, thes. 10. & 11. *Si Husso fides ...a esset, proculdubio vel ipse aliquando, vel Hieronymus Pragensis, ...certè Bohemi de hâc re fuissent questi: At nemo questus est unquam. ...ergò credat, fidem illi esse violatam? Sanè Hussius, quùm ad mortem ...tur, multa liberrimè dixit in Ecclesiam Romanam, & ad Christum ...mum Judicem appellavit, ut acta ejus, quæ à diversis scripta sunt, te...r; at de fide violata ne verbum quidem fecisse legitur.* Similiter *Hi...nymus Pragensis, qui aliquot diebus post Hussum exustus est, publicè ...em testabatur, Hussium fuisse virum bonum, justum, sanctum, & tâ... morte indignum, sed, contrà datam fidem aliquid passum esse, nunquam ...minit. Hâc de re legi potest epistola Poggii, quam scripsit de morte ...ronymi, cujus ipse sectator fuit. Qui sanè, ut libenter invehitur in cle..., non dissimulâsset, si potuisset notam hanc Catholicis appingere. De... ...ne Bohemi Nobiles, qui impensè favebant Husso, & cujus dogmata tu...bantur; quùm posteà ad Concilium Basiliense, oblato salvo conductu, vo...ssent, missâ insigni legatione comparuerunt. Quis credat hoc factu... ...isse, fide de fide Husso violata, Catholicos suspectos habuissent? Possum ...m confirmare ex* Luthero, *qui particularem articulum scripsit de Jo...nne Husso, à Leone X. inter cæteros damnatum, in quo, tametsi mirificè ...ct Hussum à sanctitate & doctrina, nihil tamen attingit de salvo con...ctu violato. Ex his omnibus ita concludo:* Si vel *Imperator Catholi... ...vel Patres Concilii Constantiensis contrà fidem publicam egissent, a...is saltem ex adversariis hoc probrum illis objecisset; Atqui nec Hussius, ...Hieronymus Pragensis, nec Bohemi Nobiles, nec Lutherus, qui omnes fu...runt hostes Catholicorum, quicquam illis objecit: Ergò evidens signum ...è nihil tale accidisse.*

Respondeo, 1. A silentio Hussi vel aliorum non licet inferre, fi...m ipsi datam, violatam haut esse. Salvator ipse non est conque...s, sibi per supplicium crucis injuriam fieri: Num autem hinc se-quitur,

quitur, nullam ipsi esse ill[illegible]tam [illegible]
Hussus, nec Hieronymus, nec Boh[illegible] n[illegible]es [illegible]
olato conquesti sint. Licet [illegible]nim hist[illegible] [illegible]
tamen sequitur, id non factum esse. Plur[illegible] [illegible]
pso die supplicii, quæ non annotârunt h[illegible] [illegible]
nunquam accusâsse Pontificios ob fidem v[illegible]o[illegible], [illegible]
Husso dederit, falsissimum est. Vid[illegible] Dn. D. C[illegible] [illegible]
mnia respondentem fusius in prol[illegible]eg. hæreticis[illegible]

Quorundam Pontificiorum transactionem Passaviensem violari optantium.

IV. In *transactione Passaviensi* fides data [illegible] [illegible] libertate & securitate religionis; sed multi fid[illegible] [illegible] esse innuunt, utque non servetur, optant, de q[illegible] [illegible] ruerim, actum hîc agere nolo.

Et Leonis X.

V. Leo X. Pontifex Romanus, memorante [illegible] [illegible] silio.100. num. 192. quum salvum conduct[illegible]m co[illegible] [illegible] ono, Strenuissimo militum Duci, ut tutè ad e[illegible]m [illegible] contra datam fidem jussit ei caput am[illegible]ut[illegible]. [illegible] nit *Julius Ferretus*, in tract. de Gabellis & publicat[illegible] num[illegible] [illegible] *nochius* iterum l. 2. de arbit. jud. casu. 336. num. 13. Sic etiam [illegible] *Cagnolus*, in l. ea est natura, num 18. de reg. Juris *Senatum T[illegible] sem dedisse salvum conductum cuidam insigni & famoso latron[illegible] illustris magnus tunc Serenissimi Ducis Sabaudiæ cancellar[illegible] laqueo suspendi.*

Atque ita hactenus ostensum est, *quòd* Pontific[illegible] [illegible] expressis verbis doceant; *quòd* Pontifices Romani in decreti[illegible] ant, *quòd* Concilia Papistica definiant, *fidem hæretic[illegible]* [illegible] *dam*, licèt alii contrarium pro forma sc[illegible]iptitent, qui tam[illegible]n [illegible] pothesibus & conditionibus ipsas promissiones Papisticas [illegible] quæ omnia luculentis quibusdam exemplis illustrata [illegible]

Unde concluditur, quòd Magistratui Papistico, nobiscum paciscenti vix tutò queamus fidere.

sunt: ex quo ulterius sequitur, *quòd* Magistratui Papistico no[illegible] paciscenti vix tutò queamus fidere, 1. *quia* i[illegible]certum est, an [illegible] lud pactum adprobet. 2. *quia* Papa sibi semper arrogat po[illegible] lia pacta rescindendi, si è re Romanæ cathedræ fore videatu[illegible] dubium est, an candide nobiscum agat, vel per æquivocatio[illegible] suwiticam. 4. *quia* incertum, an sentiat c[illegible]m istis, qui dic[illegible] reticis non *esse fidem* servandam, vel c[illegible]m aliis. N[illegible] igitur h[illegible] cipio expresè renunciet Princeps Papisticus, & Papæ po[illegible] rescindendis pactis abneget; neq; ipsi fidere, neq; certam [illegible] ritatem promittere possumus.

Veracitate.

p rrò, quòd fides, etiam manifesto hæretico data, inviolabiliter
da sit, ex jure *divino*, ex jure *gentium*, & *infelici fractæ fidei e. itu*,
probatæ fidei exemplis, à *ratione manifesta*, & *legis*, quæ fi m,
datam, frangi permittat, *defectu*, solidè satis probavit Dn. D.
us, Tomo 6 p. 8 8 seqq. ad quem Lectorem cupidum, ne a-
agatur, remissum volo.

QUÆSTIO III.

Num liceat quandoq; religionem suam celare, non tan-
bstinendo à verbis seu factis illam significantibus; sed
m usurpando simulatè verba vel facta, contrariam Reli-
nem significantia?

Docent Pontificii, necessariam esse externam fidei confessionem,
dicta *Matth.* 10. v. 32. *Luc.* 9. v. 26. *Rom.* 10. v. 9. 10. 1. *Pet.* 3. *vers.* 15.
ingunt verò illam necessitatem ad *duos casus*, nempè quum alio-
ubtraheretur honos debitus Deo, aut utilitas proximo, ut habet
2. 2. quæst. 3. art. 2. & *Gregorius de Valentia*, Tomo 3. disput. 1.
st. 1. puncto 2. extra quos casus licitum esse putant, religionem ce-
re, nec eandem ad cujuslibet interrogationem profiteri.

Adhuc verò latius progreditur *Adrianus*, qui in 4. sentent. q. 1. *Affirmat Adrianus.*
de Baptismo, in responsione ad 5. argumentum docere non erubescit,
citum esse, extra casus suprà dictos *quacunq; ratione fidem propriam ce-
lare, etiam per simulationem quandam falsæ religionis.* Imò & hoc asse-
it, *licitum esse extrinsecus simulare idololatriam in casu, quo scandalum ab-
, nec instet præceptum confitendi fidem.*

Verùm opinionem hanc impiam, verbo Dei minus consonam, &
veracitati adversam esse pronunciamus. Licet quidem tacere nonnun-
am, & occultare suam religionem, præsertim quando non solemni-
rà Magistratu; sed temerariè à privatis interrogamur; minimè ta- *Nos in contrariũ urgemus*
en licet ullo verbo aut facto simulare falsam religionem, nedum
dololatricam. Quod ut demonstretur, urgemus

I. Interdicta Apostolica. Prolixè disputat Paulus, 1. *Cor.* 10. *interdicta Apostolica.*
n licuisse fidelibus vesci de iis, quæ immolata erant idolis; ob nul-
m sanè causam aliam, nisi quia per se malum sit, communicare cum
fidelibus in externa etiam professione falsæ religionis, atq; sic eandem
facto simulare. Hinc expressè scribit vers. 20. 21. *Nolo vos socios fieri dæ-*

 monio-

moniorum; Non poteſtis calicem Domini bibere, [illegible] non poteſtis menſæ Domini participes eſſe, & menſæ [illegible] quis dixerit; Hoc immolatum eſt idolis, nolite mand[illegible] qui judicavit, & propter conſcientiam; v. 29. *Conſcient[illegible] non tuam; ſed alterius;* nempe, quia poteſt alter [illegible] ſimulatorium, etiamſi alioqui non fiat cum intentione [illegible] colendi idolum. Quòd ſi ergò non licuit Chriſtianis, [illegible] tis, propter ſcandalum, & ne communicarent cum [illegible] minus erit licitum, falſam religionem, vel idololatriam [illegible] ſic cum hæreticis & infidelibus quoad externam pro[illegible] nicare. Pertinent huc etiam generalia iſthæc interdicta [illegible] 2. Cor. 6. v. 14. *Nolite jugum ducere cum infidelibus, quæ enim p[illegible] juſtitia cum iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras?* v. 15. [illegible] *ventio Chriſti ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli?* v. 16. [illegible] *ſenſus templo Dei cum idolis?* & Epheſ. 5. v. 11. *Nolite c[illegible] bus infructuoſis tenebrarum.* Quicunq; autem ſimulant [illegible] nem, & idololatriam, illi communicant cum infidelibus per [illegible] ejusdem religionis falſæ vel idololatriæ profeſſionem, ideo [illegible] contra prohibitiones Apoſtolicas.

Exemplū Eleazari. II. Exemplum Eleazari, qui 2. *Maccab.* 6. apertè indicat, [illegible] externam falſæ religionis ſimulationem per ſe illicitam eſſe, [illegible] quam iniquum improbat conſilium, quod quidā dabant, [illegible] ſe comedère de carnibus ſacrificii gentilium, mortem effugeret. Ita e-nim legitur v. 21. *Hi, qui aſtabant, iniquâ miſeratione commoti propter antiquam viri amicitiam tollentes eum, ſecretò rogabant afferri [illegible] bus veſci licebat, ut ſimularetur manducâſſe, ſicut Rex imperaverat d[illegible] crificii carnibus, ut hoc facto à morte liberaretur.* Verùm Eleazarus [illegible] reſpondit v. 23: *dicens, ſe præmitti velle in ſepulchrum. Non enim [illegible] ſtra dignum eſt,* inquit v. 24. *fingere, vel ſimulare, ut multi ad[illegible] arbitrantes Eleazarum nonaginta annorum tranſiiſſe ad vitam al[illegible] rum, & ipſi propter meam ſimulationem, & propter modicum [illegible] vitæ tempus decipiantur, & per hoc maculam, atq; exſecrationem [illegible] ſtuti conquiram.* Additur autem v. 31. *Et iſte quidem hoc modo v[illegible] ſit, non ſolùm juvenibus; ſed & univerſæ genti memoriam mortis [illegible] emplum virtutis & fortitudinis derelinquens.* Si ergò virtus eſt n[illegible] lare ritus falſæ religionis; utiq; in vitio eſſe hujusmodi ſimulati[illegible] ultrò conſequitur.

III. Mea-

Mendacii & abnegationis turpitudinem.

III. Mendacii & abnegationis turpitudinem. *Quicquid* ... pecies mendacii & abnegationis, illud pro peccato, & re prorsus ...cita meritò habetur. *Sed* simulatio falsæ religionis & idololatriæ, est ...cies mendacii & abnegationis. *Ergò talis* simulatio pro peccato & ...licita meritò habetur. De *majore* pius nemo dubitabit. *Minorem* probo, quia dum aliquis simulat falsam religionem, eo ipso mentitur, ...ndoquidem aliud in corde credit, & aliud se credere ore profitetur. ...tantùm mentitur, sed unà tacitè veram religionem abnegat. Uno ...m contrariorum posito & affirmato, alterũ eo ipso implicitè remo...tur & negatur. Jam autem falsa & vera religio sunt contraria. Ergò ...m religionem simulare vel profiteri, est veram religionẽ implici...gare. *Qui autem negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum ... Patre meo,* inquit Salvator, Matth. 10. v. 33. Hinc Petrus, quum ab ...la tantùm interrogatus, Christum negaret, seq; illum non novis...ularet, gravissimè peccavit, & nisi maturè pœnitentiam egisset, ...rnum damnationis incurrisset supplicium, *Matth. 26. v. 70. seqq.*

Scandali certitudinem.

IV. Scandali certitudinem. Fieri enim nequit aliter, quàm ... Christiani talem simulationem videntes, offendantur eâdẽ, sicut E...zarus rectè judicavit, si simularet, eo ipso deceptum iri multos ado...ntes, *2. Maccab. 6. v. 24.* Ex quo ulterius sequitur, contradictio...m in adjecto committere *Adrianum*, dum scribit: *Licitum esse extrin... simulare idololatriam in casu, quo scandalum absit.* Nam impossibi... est, ut à tali simulatione absit scandalum, siquidem cum turpi men...dacio & scelerata divinæ veritatis abnegatione semper conjunctum est.

Analogiã interni assensus & externæ professionis.

V. Analogiam interni assensus, & externæ professionis ...veræ fidei. Hanc rationem urget adversus *Adrianum* ipse *Gregorius de ...lentia*, qui eam l. d. nimir. Tomo 3. col. 414. D. ita proponit: *Qualis sensus & ... ordo & habitudo externæ professionis veræ fidei, ad internum veræ fidei ...um, talis est ordo & habitudo externæ professionis falsæ fidei, ad inter...m falsæ fidei assensum:* Sed *propter illam habitudinem assensus interni, & ...ternæ professionis veræ fidei, eodem præcepto affirmativo, quo imperatur fidei ...sus internus veræ fidei, imperatur etiam externa veræ fidei confessio.* Ex... *pari modo propter habitudinem interni assensus & externæ professionis ... fidei eodem præcepto negativo, quo prohibetur internus falsæ fidei as...sus, prohibebitur etiam externa falsæ fidei professio, ac proinde semper erit ...ta, quùm præcepta negativa obligent pro semper.*

Testimonia Patrum.

VI. Testimonia Patrum, quæ similiter [illegible]
col. 413.

Nam *Irenæus* l. 1. c. 1. circa medium, de hæreticis [illegible] quens, eo etiam nomine eos damnat, quòd in [illegible] de idolothytis, & dies quosdam festos observand[illegible] cum infidelibus: *Intimoratè*, inquit, *omnia, quæ* [illegible] *ipsorum perfecti, operantur, de quibus Scriptura con*[illegible] *talia agunt, regnum Dei non hæreditabunt. Etenim* [illegible] *manducant, nihil inquinari ab iis putantes, & in* [illegible] *nicorum pro voluntate in honore eorum factum, primi* [illegible]

Origenes, lib. 8. contra Celsum, quùm Celsus [illegible] braret, quòd vanè & superstitiosè vitarent externo[illegible] festis, sacrificiis, esu idolothytorum, &c. id ab [illegible] defendit, & auctoritate etiam Apostoli probat: [illegible] *sint idola*, (id est, non credantur esse Dii) *tamen* [illegible] *rum interesse epulo.* Item: *Non debemus eorum* [illegible] *quùm sciamus differentiam inter mensam Domini, & men*[illegible] *& hoc scientes, nihil non faciamus, ut semper pari*[illegible] *modis omnibus caveamus à communicatione mensæ dæmonum.*

Tertullianus in libro de Idololatria, similiter da[illegible] communicationem cum infidelibus in externo ritu religion[illegible] *co*, inquit, *retractari oportet de festis diebus, & aliis extraor*[illegible] *nitatibus; quas interdum lasciviæ, interdum timiditati nost*[illegible] *adversus fidei disciplinam communicantes nationibus in idol*[illegible] mox ponit quæstionem: *An cum nationibus communicare in* [illegible] *servus Dei debeat, sive habitu, sive victu, vel quo alio genere* [illegible] dem respondet, licere cum infidelibus communicare n[illegible] naturæ vel politiæ, non religionis. *Convivamus*, inquit [illegible] *collætemur ex communione naturæ, non superstitionis. Par*[illegible] *non disciplinâ. Compossessores mundi, non erroris.* Et ali[illegible] distinguens inter vestes eas, quæ sunt insignia nationis, & e[illegible] signia sunt religionis. *Poterit*, inquit, *& pueris prætexta conc*[illegible] quædam puerilis, usque ad annum decimum septim[illegible]) & [illegible] *la* (puellarum) *nativitatis insignia, non potestatis: generis, non* [illegible] *dinis, non superstitionis. Cæterùm purpura, vel cætera insignia* [illegible] *& potestatum, insertæ dignitati & potestatibus idololatriæ ab in*[illegible] *habent prophanationis suæ maculam.*

Cy[illegible]

Cyprianus in sermone de lapsis, quantum sit peccatum cum infi-ibus in actu aliquo externo religionis communicare, satis declarat, de iis, qui in esu idolothytorum cum infidelibus communica-t, ita loquitur: *Mortiferos idolorum cibos adhuc penè ructantes, exhalus etiam nunc scelus suum faucibus, & contagia funesta redolentibus, mini corpus invadunt.* Ad idq; inducit testimonium illud Apostoli: *potestis mensa Domini communicare, & mensæ dæmonorum.*

Objectiones Adriani.

Adrianus urget 1. Authoritatem Hieronymi,

I. Allegat *Hieronymum*, qui in Comm. supra caput 2. epistolæ ad Galatas, & aliàs sæpè, ut videre est apud *Thomam* 1. 2. q.103. art. 4. aperte sentit, *etiam in materia religionis licitam atq; utilem esse simulanem verbo aut facto*; idq; Hieronymus confirmat exemplis. Nam sentiat ceremonias Veteris legis post passionem Christi fuisse sta-non solùm mortuas, sed etiam mortiferas, *nihilominus*, ait, *per simuonem excusatos fuisse Apostolos, Petrum & Paulum, qui* ut patet ad *Galat.2. & Act. 16. & 21.* aliquoties servârunt legis ceremonias. Ac memorat etiam, & commendat ibi Hieronymus, quòd 4. *Reg. 10.* habetur, Jeu Israelitarum Regem, dixisse, *velle se præcipuo sacrificio idolum Baal* *venerari*, ut eâ ratione opportunè posset interficere ejus idoli cultores in templo congregatos. Quod factum Jehu excusat & laudat Hieronymus, ubi suprà, eò, quòd *utili* (ut ait) *simulatione usus fuerit*. Utilem, inquit, *simulationem esse assumendam in tempore, Jehu Regis nos doceat exemplum*, &c. Adducit quoque exemplum *Davidis*, quando immutavit faciem suam coràm Achis 1. Reg. 21. & addit: *Nec mirum, justos homines aliqua simulare pro tempore ob suam & aliorum salutem: quùm & se Dominus noster non habens peccatum, nec carnem peccati, simulationem peccatricis carnis assumserit, ut condemnans in carne peccatum, nos in se faceret justitiam Dei.*

Ad quam respondetur.

Respondeo. 1. Hieronymo nos opponimus argumenta superiùs allegata, & aliorum Patrum testimonia, quæ majoris sunt ponderis, quam unius Hieronymi authoritas, qui privatum secutus judicium, aliquid humani passus, & in excusandâ Petri simulatione, de qua legi-r, *Gal.2. vers. 12* nimis superstitiosus & curiosus fuit. 2. Falsum est, quòd ceremoniæ legales post passionem Christi statim fuerint mortiferæ, quin potius erant ad tempus indifferentes, & liberæ, habebantq; Christiani potestatem & usurpandi eas, & non usurpandi, ut patet ex

actis Pauli, circumcidentis Timotheum, *Actor.* [illegible]
circumcidi Titum, *Gal. 2. v. 3.* Siquidem Deus syna[illegible]
re volebat sepeliri. Observatio igitur legalis [illegible]
tro & Paulo suscepta, non fuit simulatio, sed [illegible] Chr[illegible]
tis usurpatio. (3.) Quod attinet factum *Jehu*, [illegible]
liticum, *Hieronymus* quidem illud approbat, sed in [illegible]
stino, qui simulationem illam appellat *impium men*[illegible]
mendacium, cap. 2. Et Scriptura ipsa docet, *2 R*[illegible]
Sacerdotes Baaliticos convocârit *insidiosè, ut di*[illegible]*erder*[illegible]
Quod autem verba Domini concernit, dicentis ad [illegible]
egisti, quod rectum erat in oculis meis, & omnia, quæ [illegible]
cisti contra domũ Achab.; iisdem commendatur quide[illegible]
mus Achabicæ & Baalitarum; non tamen probatur [illegible]
mendacium Jehu, unde statim additur v. 31: *Jehu non* [illegible]
bularet in lege Domini Dei Israel in toto corde suo. Quam ob[illegible]
gustinus cap. 2. contra mendacium, affirmat, Jehu non [illegible]
tione; sed pro nonnulla obedientia, quam de domo Ach[illegible]
delenda, pro cupiditate suæ dominationis exhibuit, ali[illegible]
cedem transitoriam regni temporalis accepisse. *Deinde* [illegible] maxim[illegible]
simulatio Jehu non displicuisset Domino, minimè tamen i[illegible]
dum esset, quòd exemplum istud ad imitationem trahi lice[illegible]
tuit esse factum extraordinarium, singulari Numinis im[illegible]
ptum erga Baalitas, qui erant publici hostes, & rei morti[illegible]
tiam legis, & ordinationem Domini, quo sensu à nonn[illegible]
istud scripsi laudari, *parte 1. Philosophia Sobria*, sect. 2. quæ[illegible] 6 pag. [illegible]
(4.) David coram Rege Achis non simulavit falsam religio[illegible]
mentiam quandam, ad quod consilium capessendum [illegible]
cessitas coegit. Ex hoc autem, quòd simulatio quædam con[illegible]
non licet concludere, quòd etiam simulatio falsæ religionis vel do[illegible]
latriæ sit licita. (5.) Christus assumens humanam naturam min[illegible]
mulavit, licèt in similitudinem carnis peccati factus sit, *Rom. 8.* [illegible]
Nam *aliud* est assumere veram naturam, qualem habent pec[illegible] &
aliud est, simulare ipsum peccatum. *Istud* de Christo rectè dicitur [illegible]
autem falsò afferitur.

2. Exemplum Naamani, II. *Propheta Elisæus similem in causa religionis adprobasse* [illegible]
simulationem. Nam quum Naaman *2. Reg. 5.* cognitâ licet Deorum va-
nitate, vellet nihilominus ob Domini sui respectum in tem[illegible]

ma

Ver. scitate.

adorare, hancq; voluntatem suã Prophetæ explicaret, rogaretq; pro se, si in hoc genere peccaret, Dominum deprecaretur; Propheta quam illius adprobans simulandi proposit m, respondit: *Vade* ... quasi diceret, *si animo non es idolum Remmon adorandi, sed adorationem simulandi tantum, nihil est, quod verearis.*

Respondeo 1. Neque Naaman de simulatione adorationis idololatricæ quæsivit, neque Propheta Elisæus illam concessit: Sed ejus quæstio erat; *Num liceret sibi, Regem Syriæ comitari in templum Remmon, si tamen, ut ipse interim adoraret verum Deum Israelis?* Hoc licere innuit Elisæus per verba; *Vade in pace.* Aliud verò est, politica servitia præstare Regi alicui in templo idololatrico, & aliud est, simulare idololatriam. *Hoc* minimè licet; *Illud* tamen concessum est; *sicut* etiam Principes Evangelici comitantur Imperatorem Papisticum, & ipsi ... quando idololatricos cultus in templo peragit Pontificio, ... ipsi tales cultus nec adprobent, nec unà observent. 2. Sunt tamen alii, qui putant, Elisæum verbis istis, *Vade in pace*, non permisisse Naamano comitatum Regis in templum Remmonis, sed potius à tali quæstione & facto ipsum avocare voluisse, quasi dixisset: *Quieto animo esto, ... sis sollicitus de istis rebus, quæ nihil ad pacem conscientiæ tuæ faciant; ... illum turbatura essent, & Deum in te provocatura.*

Quod explicatur.

III. *Simulatio falsæ religionis extra prædictos casus, quibus obligat ... præceptum affirmativum confitendi fidem; nec est contra id præceptum affirmativum fidei, ut patet; nec contra negativum: quia ut supponitur, non ... aliquis per verba aut ceremonias falsæ religionis fidem suam negat, tunc enim mentiretur, quod nunquam licet; nec profiteri alienam, sed tantum in ea re spectat utilitatem aliquam suam vel aliorum. Neq; etiam ... modi simulatio est tunc contra charitatem Dei aut proximi, quia ut ... ponit, abest scandalum infirmorum, & causa subest, propter quam merito negligenda deceptio alterius, qui putat simulantem esse infidelem.*

3. Ratiunculam quandam.

Respondeo. Falsũ est, quòd falsæ religionis simulatio non sit conjuncta cum abnegatione veræ fidei, cũ mendacio & scandalo. Suprà n. contrarium probavimus. Et licèt quis dicat, se non habere intentionem vel mentiendi, vel offendendi, quia tamen facto ipso mentitur, & scandalum dat, propterea illum peccare & reatum mortis contrahere sequitur.

Quæ breviter diluitur.

CAPUT VIII. ET ULTIMUM De VIRTUTIBUS THEOLOGICIS, FIDE, SPE, ET CHARITATE.

QUÆSTIO I. An fides sit Virtus?

Pontificii affirmant illimitatè.

ILlimitatè hoc affirmant Pontificii, ut videre est apud *Lombardum*, lib. 3. dist. 23. *Bonaventuram* in 3 ... & art. 2. q. 1. *Thomam* 2. 2 quæst. 4. art. 5. *Valen*... put. 1. quæst. 4. puncto 5.

Nos respondemus cũ distinctione.

Verùm cum distinctione potius respondendum e... dupliciter considerator; (1.) *Absolutè*, ut est opus quod ... vinæ legis præcepto congruum, & in quantum ... bo Dei datum, nec non generalem fiduciam, quâ uni De... & super omnia confidimus, quo sensu vocabulum fidei accipitur ... 11. v. 3. 11. (2.) *Relatè*, prout fertur in Christi meritum, illud ... dit, quæ fiducia specialis, est ipsa fidei justificantis, in qua ... cat, forma, & anima: quo sensu vox ista capitur, *Roma*. 3 ... *Galat*. 2. v. 16.

Quâ distinctione præmissâ facilè respondetur ad quæstionem ... des, *quatenus* absolutè consideratur, est omninò virtus aliqua, ... ologica. quæ ex Dei gratia communicatur; non Ethica, quæ ... ctionibus comparetur; est opus quoddam bonum legi Domini ... me; verùm hoc sensu non justificat; sed justificationem f. ... *autem relatè* considerata, non est virtus, quæ ad qualitatis ... tum pertinet; sed potius in χέσει versatur, & medium est, qu... veniente, Christi justitia nobis imputatur, ut peccatorum ... consequamur veniam.

QUÆSTIO II. In quonam subjecto sit fides, & quibus partibus constet?

Subje-

...bjectum alicujus rei duplex constituitur; *Quod* & *Quo*. *Illud* ad-...quatum dicitur, *hoc* primarium. *Illud* est subjectum, quod rem ...quate possidet; *hoc* est subjectum, quo mediante, res possidetur. *Præmittitur, Quod subjectum sit duplex,*

Quod igitur concernit fidei justificantis *subjectum Quod* vel ad-...atum; Hominem id esse, quippe qui credit, & credendo salvatur, ...aliquis dubitaverit.

Quod attinet subjectum primarium vel *Quo*, Pontificii omnes ...runt, fidem tantum esse in intellectu, qui error fluit ex alio, dum ...eo formaliter sumtam, duntaxat assensum esse contendunt, non ...ciam. Nostri autem Theologi *tres distinctas fidei partes* enume-...rant; ubi tamen sciendum, quum fides non sit totum vel integrale, ...essentiale, nec partes ipsi tales assignari; ideoque in quadam lati-...tudine utimur hic partium termino, nihil intelligentes aliud quàm ...versos actus, se invicem consequentes, & in fide justificante con-...currentes. *Et quod fidei tres sint partes,*

Horum actuum seu partium Fidei tres, ut diximus, numeran-...tur communiter, *1. Notitia. 2. Assensus. 3. Fiducia.* Prima est, quâ *de* *Deo* quædam; Secunda, quâ *Deo*, ut Deo: Tertia, quâ *in Deum*, ut ...summum indubitatò credimus. *Primam* habere possunt hæretici; *Se-cundam* tantùm Orthodoxi: *Tertiam* soli renati, adeoque posterius ...semper includit prius, sed non contrà. *Priores* respiciunt omne ver-...bum Dei: *Tertia* promissionem gratiæ, & meritum Christi. *Priores* applicari possunt ad Deum, & Dei Apostolos; *tertia* soli Deo compe-...tit. Nam de Mose & Prophetis credimus quidem, quòd fuerint legati ...i, & per consequens ipsis quoque ut Legatis credimus, at non in ...s. Unde *Augustinus* tract. 29. in Johannem ait: *Credimus Paulo;* *non credimus in Paulum.*

Prima igitur *fidei pars* est ἐπίγνωσις vel φωτισμὸς, hoc est, *cogni-...tio & illuminatio in mente*, quâ de Deo quædam credimus, & per quam ...mus ea, quæ tum ad Dei, tum ad nostri notitiam spectant, *ut*, quòd Deus sit sapiens, verax, justus, bonus, omnipotens, Essentiâ unus, personis trinus, quod miserit in plenitudine temporis filium, natum de muliere, redemtorem mundi, &c. Huc referri possunt sequentia Scripturæ dicta, *Job.17.v.3.8. 2.Pet.1.v.21.1.Job.2.v. 3 4.c.4 v.16.*

Notitiæ succedit συγκατάθεσις, quæ est *judicium adprobans, & assensus firmus*, quo credimus Deo, ejusque verbo, tanquam veritati primæ & infallibili. Secundus hic fidei actus strictior est primo,

quoniam fidei veræ notitiam ha[illegible] men illi præbent assensum. Ob h[illegible] χ⊙ μὴ βλεπομένων, *Heb. 11. v.* [illegible] rebus etiam nondum apparentib[illegible]

Assensum tandem loqui debet [illegible] *apprehensio* aut *receptio fiducialis*, ut non [illegible] insuper in Deum, Deique Filium credamus, [illegible] dirigamus, & promissiones grat[illegible] bis firmiter [illegible] ciæ enim est, Christum Salvatorem quærer[illegible] 4. avidè appetere, & quasi anhelare a[illegible] ipsum, [illegible] 20. *Cant. 2. v. 3. Esa. 26. v. 8. & 9. c. 55. v. 1. Matth.* [illegible] demtorem venire, *Matth. 11. v. 28. Joh. 6. v. 35* [illegible] sua justitia apprehendere, *Rom. 9. v. 30.* omn[illegible] *Tim 1. v. 15.* merita ipsius sibi appropri[illegible] no conatu cordis in ea ferri, & sua[illegible] 21. *Hebr. 10. v. 22.* Atque hinc dixer[illegible] apprehensivam, *quod ad notitiam* [illegible] *pertinet*, [illegible] etativam, *quod proprium est fiduciæ.*

Tres hæ fidei partes exprimu[illegible], Joh[illegible] 14. v. 10. *N*[illegible] *quia ego in Patre, & Pater in me est?* v. 11. *Credite* [illegible], *quia* [illegible] *tre, & Pater in me est*: v. 12. *Amen, Amen*, [illegible] *vobis, qui* [illegible], *opera quæ ego facio, & ipse faciet.* Versus 10. loqui[illegible] aliquid de Christo sciendum fuit. Versus 11. de *Assensu*, qui [illegible] verbis præberi debuit. Versus 12. de *Fiducia*, quâ in Christ[illegible] Messiam & Redemtorem Mundi creditur.

Quibus explicatis, quæstio ipsa breviter deciditur. Hisce ita præsuppositis, judicare nunc est facile, in quonam sub-jecto fides sit collocanda. Quia enim non tantùm est a[illegible], neque tantùm fiducia, sed utrumque; hinc diversis pro diversis partibus consideratione inest subjectis. In *intellectu* hæret, in quantum est notitia & assensus; in *voluntate* hæret, in quantum est fiducia; quod licèt pro re monstrosa Papicolæ, ipsi monstrosi, habeant, nihil tamen hîc absurdi à nobis statui, suprà *capite 3. quæst. 1.* pluribus ostensum est.

QUÆSTIO III.

An fides perficiatur per charitatem, tanquam per suam formam?

Fre-

Virtutib. Theologicis.

...quens est in Scholis Romanensium distinctio inter fidem *informem* & *formatam*. *Distinctio Papistica inter fidem informem & formatam.*

Informem dicunt eam, cui non assistit charitas, sed quæ solo nudo assensu absolvitur: quæ ipsa fides informis, Sophistarum est ...mentum informe & iners.

Formata iis est, quæ charitatem adjunctam habet, per quam ...perficiatur, ut Deo placere, & hominem justificare possit.

Ita enim distinctionem illam explicat *Pererius* in Genesin, cap. 6. m. p. 533. *Diversitas est inter actum fidei* informis, *& actum per charitatem* formatæ. *Ille namq. fidei actus merè speculativus est, ...s effectu & motu voluntatis per charitatem in Deum: hic autem ...ntus est cum voluntatis per dilectionem motu; & tendentia in De... ideoq. est actus fidei vividus, perfectus, & meritum habens æternæ vi... Ad hanc igitur actuum utriusq. fidei diversitatem expressius decla...ndam, placuit Theologis, S. Augustinum sequentibus, actum informis ...erga Deum vocare*, credere; *actum verò fidei formatæ*, credere in ...eum.

Similia scribit *Bernardinus Rosignolius*, lib. 4. de disciplina Christianæ perfect. c. 4 m pag. 261. *Fides est duplex: Una dicitur* informis, ...*illa, quæ sine Dei gratia & Charitate reperitur in peccatoribus: Al...ra* formata *nominatur. Informatur autem Dei gratiâ & charitate, & ...Apostolo propterea per charitatem operari dicitur.*

In illum errorem gravissimum hac occasione prolabuntur... ...præsupponunt falsò, *fidem esse tantùm notitiam certam & assensum in...itatum.* Subsumunt porrò, *nullam notitiam justificare, nisi conjun...ctam cum habitu vel actu voluntatis*; quod verissimum, siquidem no...tia & assensus in impios quoque cadere potest, qui tamen non justi...antur. Et hinc tandem malè inferunt, *istum voluntatis habitum, cum ...conjuncta fides justificat, esse charitatem, quæ propterea fidei perfecti...nem addat, eam velut informet; atq. sic fidem formatam constituat.*

Atque ita habemus hic πρῶτον ψεῦδος, primamque originem o... *Origo est omnium errorum Pa...pisticorum in loco de Justifica...* ...mnium errorum, quos adversarii in locum de Justificatione invexêre ...nimirum, quia fides salvivica, si absque charitate conjuncta consi...deretur, secundum ipsos tantùm est notitia & assensus, ideoque so...la justificare nequit; idcircò ad complendam ejus definitionem & ef...ficiendam, quò solis quadret justificatis, sumendam esse à charitate ...differentiam concludunt. Quòd ipsum considerans *Lutherus*, non *...tione*,

immeritò distinctionem illam vocavit *Satan*[illegible] ipsum hoc nomine suggillet *Bellarminus* l. [illegible] de [illegible]

Et primi istius distinctionis authores sunt Scholastici, ut Lombardus,

Istas autem tricas spinasque primùm produxer[illegible] quorum Dux & Magister *Lombardus*, l. b. 3. Sent[illegible] C. ita scribit: *Fides, quâ creditur, si cum charitate sit* [illegible] *charitas, (ut ait Ambrosius) mater est omnium virtut*[illegible] *quæ* [illegible] *format, sine qua nulla vera virtus est. Fides ergo oper*[illegible] *nem, virtus est, quâ non visa creduntur.* Idem lit. [illegible] *Fi*[illegible] *quam dæmones & falsi Christiani habent, qualitas mentis* [illegible] *sine charitate est.* Rursus lit. E. *Si quæritur, Utrum* [illegible] *informis quâ* [illegible] *quâ malus Christianus universa credit, quæ bonus Christianus, accid*[illegible] *charitate remaneat, & fit virtus, an ipsa eliminetur, & alia qua*[illegible] *dat quæ virtus sit? Utrùlibet sine periculo dici potest* [illegible] *quòd illa qualitas, quæ prius erat, remaneat, & accessu chari*[illegible]

Thomas de Aquino.

Lombardum secutus est *Thomas de Aquino*, [illegible] 2. q 4 art [illegible] expressè ait, *Charitas est forma fidei, quatenus per* [illegible] *actus fidei formatur & perficitur.* Art. 4. scribit: *Idem est habitus fidei formatæ & informis. Cujus ratio est, quia habitus diversificatur secun*[illegible] *per se ad habitum pertinet. Cùm autem fides sit perfectio in*[illegible] *per se ad fidem pertinet, quod pertinet ad intellectum. Quod au*[illegible] *tinet ad voluntatem, non per se pertinet ad fidem, ita quod* [illegible] *habitus possit diversificari. Distinctio autem fidei formatæ &* [illegible] *est secundum id, quod pertinet ad voluntatem, id est secundum* [illegible] *non autem secundum illud, quod pertinet intellectum. Unde fi*[illegible] *& informis non sunt diversi habitus.* Idem quæst. 23. ar[illegible].4 [illegible] *Charitas omnium virtutum forma est, quum per ipsam omni*[illegible] *virtutum actus in debitum & ultimum finem ordinentur.* Et paulò pòst: *Charitas dicitur esse forma aliarum virtutum, non quidem exemplariter & essentialiter; sed magis effectivè; in quantum scilicet omnibus formam imponit secundum modum prædictum.*

Gabriel Biel,

Similia scribit *Gabriel Biel*, in 3. Sentent. dist. [illegible]. q. [illegible] dub. 5. cujus hæc verba: *Habitus fidei informis nihil aliud est* [illegible] *quam* [illegible] *eodem subjecto non assistit charitas; fides formata est, cui in eodem* [illegible] *jecto assistit charitas: Unde habitus fidei non mutatur propter* [illegible] *charitatis, sicuti nec corpus propter vestimentum.*

Paucis igitur loquendo, hæc Scholasticorum & Papi[illegible] mens est, *quòd fides per charitatem informetur ac perficiatur, ut homo* [illegible]

tat Deo, & justificetur coram illo: quâ hypothesi præsuppositâ, in ...otis negotio primæ partes tribuûtur charitati,tanquã formæ, siqui... per illã fides formatur juxta Pontificios,& Deo accepta redditur. *Virtutib. Theologicis.*

Hic autem error Scholasticorum, ut refutetur plenius, duo ...siderari possunt: 1. *Termini*, qui barbari, obscuri, absurdi. 2. *Res* ..., terminis notata, quæ falsa, & Scripturis contraria: id quod in ...olis Theologorum fusius declaratur: hîc de ipsis tantùm terminis ...nonnulla placet addere.

Multa verò sunt, quæ in iis optimo jure taxari possunt; nos ...compendium facturi, dicimus; terminos illos esse

Quorum distinctionem & terminos dicimq esse Barbaros, Obscuros,

1. Barbaros, id quod vel ipse sonus confirmat.Quis n. Lati...m unquam rem unam modò informem, modò formatam nun...pavit?

2. Obscuros, quia nemo vocabula illa primùm audiens sen...m Scholasticorum assequitur, sed prolixâ declaratione opus est, ...cum tamen id, quod volunt, paucis & significantibus verbis expri...ere possint, si dicant: *Fides vel à charitate separata, vel cum charitate conjuncta est*, id quod etiam inerudìti facilè intelligunt.

3. Absurdos & ἀπαιδεύτους. Nam (1.) Fides informis & formata non differunt essentialiter; ,Unde *Thomas* concedit 2. quæst. 4. art. 4. *quod utraq; fides sit unus habitus*. Quî ergò tanquam ...pecies oppositæ distingui poterunt? Aut quomodo unum manebit, ...od formâ jam præditum,jam destitutũ dicitur? (2.) Fatentur Scho...icie ex *Thoma*, 2. 2. quæst. 6. art. 2 *quòd informitas ad fidei rationem* ...*pertineat*; hoc est, quòd fides essentialiter vera sit fides, licèt cum ...aritate non conjuncta. Jam, quòd ad rationem rei non pertinet, ...omodo peculiarem speciem constituet? (3.) Fides vera nunquam ...stituitur suâ formâ: Et dicunt ipsi, quòd fides per assensum plenè ...stituatur.Cur igitur ἁπλῶς informe dicunt id,quod plenâ forma...te præditum? (4) Oppositum non est oppositi forma.Sed fides & ...aritas,quæ refertur inter opera,sunt opposita. *Illa*,juxta Pontifici...os,ad intellectum; *hæc* ad voluntatem pertinet. Quî ergo virtus vo...tatis informare poterit virtutẽ oppositam intellectus? (5.) Si cha...tas fidei forma est, mox quæritur, qualis sit? Nec enim est *exemplaris*, uti constat, & sequeretur aliâs, charitatem & fidem non differre ...cie: Neque est *interna & essentialis*, quia fidem per assensum in-

Absurdos,

trinsecus constitui volunt. Neq; dici potest [illegible] charitas fidem non moveat nec dirigat, se[d] fide[illegible] dirigatur. Neque ulla formarum species occurr[illegible] respectu fidei convenienter referri possit. Quo[illegible] & respectu charitas erit, vel dici poterit fidei form[a].

Mirum verò est, quantopere hîc sudent Jesuw[itae illegible] to illo se expediant.

Ad quæ frustrà excepit Bellarminus. *Bellarminus* l. 1. de Justificat. c. 4. scribit: *[illegible] se extrinsecam fidei, non intrinsecam, & quæ dei [illegible] vocatur, ac per hoc fidem sine dilectione non definiri [illegible] se rem actuosam & operantem.* Verùm, hæc omnia falsa [illegible] ne principii conjuncta sunt. Fides enim movet, no[n illegible] sa est charitatis, non effectus; præcedit illam; non [illegible] posito, non tamen concesso, Fidem moveri à char[itate illegible] hilominus dubium, *an propterea duæ fidei species fingi [illegible] informis dici, alia formata?* Puer à Pædagogo [illegible] movetur; num auté ideò sic distinguere licet, [illegible] ant aut possint *informes*, nempe qui pædagogo ca[re]nt, alii *form[atæ illegible]* pe qui sub pædagogi disciplina vivunt? S[illegible] quis tamen unquã tam absurdus fuerit, ut duas eq[illegible] geret; quosdam appellando *informes*, quosdam *form[atas illegible]* rectrix Abbatissa est: Quare juxta Jesuw[it]icum acumen [illegible] præsente erunt illæ formatæ; sed absente, maneb[unt in]formes, nisi fortè Monachi, ex misericordia, informes [illegible] las gratiosâ suâ præsentiâ forment ita, ut novæ f[o]rmæ, [illegible] formium & formatorum fœtuum species enascantur. [illegible] isset Bellarminus eorum, quæ scripsit, meminisse om[illegible] lud vulgatum veri-verbium: *Mendacem oportet esse me[morem illegible]* ro lib. 2. *de Justificatione*, cap. 7. col. 1058. A. B. ita dis[illegible] *aliquando denominatio fiat à forma extrinseca, quomodo r[illegible] gnita per cognitionem, quæ est in mente, & paries di[citur illegible] sionem, quæ est in oculo: Tamen, quum in aliquo sunt d[illegible] ria; Una inhærens, altera extrinseca; Sine dubio denomin[illegible] sumitur ab inhærente forma potius, quàm ab extrins[eca illegible] thiopem candidâ veste induerit, non rectè diceret, Æthiops est [illegible] contrà, rectè diceret, hic Æthiops est niger: Quoniam mag[is illegible] tinet propria & inhærens nigredo, quàm ille ascititius candor.* [illegible]

Virtutib. Theologicis.

Bellarmini verbis fluit hoc ἀξίωμα: *Formatum propriè dicitur à forma interna, quæ rem constituit, & per quam res est id, quod est, non à forma externa.* Unde mox inferimus, quòd fides justificans à forma suâ interna, quæ est apprehensio meriti Christi, & non à charitate, quam volunt esse tantùm formam externam, formata dici debeat & propterea ob charitatis absentiam informis appellari haud licet.

Et Gregorius de Valentia.

Gregorius *de Valentia*, Tomo. 3. Comment. in Thomam, Disp. 1 quæst. 4. punct. 3. distinctionem illam ita palliat; *Theologi in 3. sent. distinct. 33. cum Magistro ibidem affirmant, Fidem à charitate, tanquam forma perfici. Nec tamen sentiunt, quòd charitas propriè sit forma fidei essentialis, ut anima dicitur forma hominis, aut accidentalis & externa, ut albedo corporis. Hoc enim falsum esse, ex eo perspicuum est, quòd charitas & fides sint duæ virtutes specie distinctæ, quæ duas diversas potentias perficiunt. Solùm igitur volunt Theologi, charitatem, quoniam perfectionem aliquam addit fidei, metaphoricè dici posse formam ipsius: secundum analogiam videlicet ad formam propriè dictam, quæ suo modo subjectum perficit.*

Sed neque hoc emplastrum sanabit causam morbidam: (1.) Si charitas tantùm metaphoricè dicitur forma fidei, sequitur, quòd valde impropria sit ista locutio. Nos autem non de figuratâ & impropriâ, sed de genuinâ, veráque fidei formâ soliciti sumus. (2.) Falsum est, quòd fides justificans, quâ talis, vel aliquam tantùm à charitate perfectionem accipiat: Perficit virtutes reliquas; non perficitur ab iis: sola justificat, operum assumento non indiget. (3.) Si maximè charitas externam quandam perfectionem adderet fidei, num propterea fides illa ἁπλῶς dici deberet informis, quum per suam internam & essentialem formam plenè constituta sit? Externam perfectionem addit Præceptor discipulis, Pater liberis, Oeconomus servis, Sessor equo, Abbas Monachis; num autem propterea rectè distinguetur in discipulos, liberos, servos, equos, monachos informes & formatos? (4.) Quis unquam doctorum distinxit inter *formam rei propriam* & *metaphoricam*? Nam τὸ proprium & metaphoricum non distinguunt res, sed modos loquendi. Si ergò charitas tantùm metaphoricè forma fidei dicitur, cur duæ ipsius rei distinctæ species finguntur? Ratio metaphoricè dici potest forma appetitûs sensitivi, quatenus hunc dirigit, eùmque externam perfectionem addit. Quis autem ob istum

ob istum loquendi modum metaphoricum, putaret ... in duas species distinguendum esse, ut alius dicatur ... formatus? (5.) Colophonis loco adhuc aliam pro... quæ omnibus fucis Jesuwiticis, quibus informem, in... distinctionem palliare student, firmiter opponi potest ... illi, quòd homo primus fuerit conditus ad imaginem ... dem non fuit essentialis forma hominis; siquidem ... illa ... mo non desiit esse homo; perfecit tamen illum, & ad ... reddidit idoneum; quâ de causâ potest ad exem... pter externam illam perfectionem, metaphoricè Homo ... nuncupari. Quo præsupposito, mox infero, *duas Hom... species statuendas*, quòd nempe Homo *alius* sit informis, *alius* ... *Informis* est, qui imagine Dei caret; *formatus*, qui illâ ... autem non rideret distinctionem hanc barbaram? qua... rejecturi sint Jesuwitæ, ambigo. Vix enim poterunt, ... vineta cædere, & informis formatæque fidei monstrum, ... iisdem principiis natum, deserere velint.

QUÆSTIO IV.

Num fides & notitia possint concurrere?

Bellarminus fidem salvificam, negat esse notitiam,

BEllarminus hîc neque secum ipso, neque cum aliis concertit. Nam *lib. 1. de Justif. c. 4. col. 939.* C. negat fidem justificantem propriè notitiam esse, ut hoc pacto fundamenta ponat fidei carbonariæ & ... plicitæ, in Papatu commendatæ. *Cap. 7.* hoc ipsum prolixè probare intendit, & col. 949. B. ita concludit: *Mysteria fidei, quæ rationem ... superant, credimus, non intelligimus, ac per hoc fides distinguitur contra scientiam, & melius per ignorantiam, quàm per notitiam definitur.*

Sed in eo contradicit sibiipsi,

Verùm contradicit 1. *Sibiipsi.* Nam *c. 6. col. 944.* D. tribuit fidei *plenissimè scire, plenissimè persuasum esse, & pro certo habere.* Qui verò in una fide conveniunt ignorantia & plenissima scientia? C. s. col. 940. D. scribit, *fidem repræsentare res sperandas.* Si ergò fides objectum suum repræsentat, qui ignorantia erit? Rerum enim repræsentatio in mente, quid aliud est, quàm cognitio? Adde, quòd *eodem capite, col. 942. B.* affirmet, *actum fidei describi per vocem intelligendi, juxta Heb. 11. vers. 3.* Fide intelligimus, *aptata esse secula.* Si ergò fidei actus est intelligere, cur definitur per ignorantiam?

 Virtutib. Theologicis.

2. Aliis Pontificiis. Nam in *Catech.* Rom. part. I. c. I. in Re- onf. ad quæst. I. expresse dicitur: *Dei cognitio nil aliud est, nisi fides.* Dominicus à Soro, in cap. I. ad Rom. *Per fidem, ait, apprehendimus, ... st, cognoscimus unde dependeat, & in quo consistat justitia & salus no-*

Et aliis Pontificiis.

4. Costerus cap. 4. Enchir. statim ab initio, m. p. 170. scribit: *Pri- ... am fidei proprietatem esse, quod sit species quædam cognitionis, non mi- ... scientia atq; opinio, sicut Apostolus ait* Hebr. II. v. 3. *Fide intelli- ... mus,* &c. Et paulò pòst tertiam proprietatem constituit, quòd *quæ ... tenemus, certissimè cognoscamus, longè etiam certius, quam res eas, quas ... supercipimus.* Et in hunc finem allegat istud Petrinum, ex 2. ep. c. v. 19. *Habemus firmiorem* (βεβαιότερον, id est, certiorem & magis ... mpertum) *sermonem Propheticum.* Quasi dicat, *se certius ea nosse, ... quæ Scriptura tradit, quam quæ oculus vidit.* Sic igitur fides *Costero* est ... entia, *Bellarmino* ignorantia, *aliis multis* dubitatio. Ecce, quàm ... lebrè consentiunt isti fraterculi?

Ideoq; fidē cum notitia conjunctam esse probatur.

Ut verò fidem esse notitiam, contra Bellarminum probetur, ... quentes rationes nectimus.

1. Ab etymologia πίστεως Deducitur vox hæc à πείθω, quod ... doceo, persuadeo, ideoque & πίστις ipsa est certa persuasio, & per ... consequens notitia. De obscuris enim & non intellectis persuaderi ... non possumus.

Ab etymologia.

2. A Synonymis. Fides enim vocatur scientia salutis, *Luc.* ... v. 77. revelatio & notitia mysteriorum Dei, *Rom. 16. v. 25. Eph. 3. v.* ... *Col. 1. v. 26* σοφία θεοῦ, sapientia Dei, *1. Cor. 1. v. 24. c. 2. v. 6. 7.* πληροφορία τῆς συνέσεως plenitudo intellectus, *Col. 2. v. 2.* ἐπίγνωσις τῆς ἀληθείας, agnitio veritatis, *1. Tim. 2. v. 4. 2. Tim. 3. v. 7. Tit. 1. v. 1.*

A Synonymis.

3. A descriptione fidei. Sic enim in Scripturis describitur, ... notitia ipsi luculenter attribuatur. Esa. 53. vers. 11. *servus meus in ... entia sui justificabit multos.* Johan. 17. vers. 3. *Hæc est vita æterna, ... cognoscant te solum verum Deum,* &c. Hebr. 11. vers. 3. *Fide intel- ... gimus aptata esse secula.*

A descriptione fidei.

4. Ab assensu. Si fides est assensus in intellectu, uti fatentur ... ontificii, utique erit & notitia. Rei enim ignotæ non possumus as- ... tiri, siquidem ideò assentimur, quia rem veram esse judicamus. At judicium semper prærequirit notitiam rei dijudicandæ; aliàs cæ- ... um, imò nullum esset.

Ab assensu.

Vu 5. Ab

Ab attributo fidelium. 5. Ab attributo fidelium, qui dic... non ignorare. Jobi 19.v.25. *Ego scio, quod...* 31.v.34. *Omnes* cognoscent *me*. Matth.13 v.2... telligit. Joh.6.v.69. *Et nos credimus*, & cognovimus... *stus*. Rom 8.v.28. Novimus, *quod qui diligunt Deum*, ... *tur in bonum* 1.Cor.2.v.2. *Non judicavi scire*... *sum Christum*. Gal.4.v.9. *Nunc quum cognoveritis*... Scio, *cui credidi*, *& certus sum* 1.Joh.2.v.13. ... cognovistis *eum*, *qui est ab initio*. Hinc etiam fideles... *Domino*, qui olim fuerunt tenebræ, *Eph* 5.v 8 ... tum *sapientiæ* revelationis, *Eph.1.v.17.* & *illuminatos*... quæ sit spes vocationis, *v.18.* ut in lumine Dei videant... *v.10.* & impleantur agnitione voluntatis ejus ἐν πάσῃ σοφίᾳ... σοφῇ πνευματικῇ, in omni sapientia & intelligentia Spiritu...

Ab injuncta fidei probatione. 6. Ab injuncta fidei probatione. Debent cavere a pseudoprophetis, *Matth.7.v.15.* veri pastoris vocem nosse & sequi, ... *v.5.* bonum eligere, *1.Thess.5.v 21.*& Spiritus probare num ex Deo sint, *1.Joh.4.v.1.* At si fides mera sit ignorantia, quorsum opus... rionibus? Et quomodo examē tale probatori um institui potest... titatem in singulis fidei articulis ignoramus, nec cognitam... possumus?

Ab oppositis. 7. Ab oppositis. Incredulitas fidei contraria est, ... ignorantia, *Actor.17.v.23.30* tenebræ, *Esa.9.v* 1.*Matth.4.v.*... Cæcitas, *Rom.11.v.28 Ephes.4.v.18.* stultitia, *Luc.24.v.25.* & ... *Rom.10.v.19.* Jam verò contrariorum contraria sunt attributa, ... quùm ἀπιστία sit ignorantia, πίστις erit scientia & intelligentia.

A testimoniis veterum. 8. A testimoniis Veterum. Origenes in Johannem, tra... *Nihil est delectabile Deo, sine fidei lumine. At si fides* ignorantia sit, ... lumen erit?

Augustinus, Tomo 2. Epist. 3. *Intellectui fides aditum aperit, infidelitas claudit.*

Cyrillus lib. 11. in Johannem, cap. 16. *Fides quid aliud est, quam vera Dei cognitio? fide enim cognitio fit. Testatur id Esaias dicens, ... creditis, non intelligitis.*

Gregorius, lib. 2. Moral. *In electorum corde prior bonorum ... tium sapientia nascitur, atq; hæc per donum Spiritus quasi primogenita ... lis profertur. Quæ profectò sapientia nostra est fides.*

Virtutib. Theologicis.

Lombardus, l.3. dist.24. lit. C. *Sciendū est, quòd quū visio alia sit in-…r; alia exterior, non est fides de subjectis exteriori visioni; est tamē de … visu interiore utcung; capiuntur* Et paulò pôst; *Nemo potest cre-…re in Deum, nisi aliquid intelligat, quum fides sit ex auditu prædicationis.*

Bernardus, sermone 2. de Magis: *Cognoscite & intuemini, quàm …ata sit fides, quàm lynceos oculos babeat, diligentius considerate; Co-…it Dei Filium lactentem, cognoscit in ligno pendentem, morientem…, …em latro in patibulo, Magi in stabulo cognoscunt; iste clavis affixum; …annis involutum.* Epist.190. ad Innocent. *Fides non conjectando vel o-…nào habetur in corde, in quo est, ab eo cujus est; sed certâ scientiâ, ac-…mante conscientiâ.*

Gabriel Biel, in 3 sent. dist.23. q. 2. *Fides est notitia adhæsiva certa …rima veritatis, ad religionem pertinentis, per revelationem accepta.*

Et hactenus thesin nostram satis confirmatam dedimus, pro cu-…beriori explicatione, & contrariorum rationum solutione, se-…ces distinctiones observandæ veniunt.

Ubi simul recensentur variæ cognitionis species & distinctiones.

1. Notitia *quædam* versatur circa τὸ ὅτι, num res sit: *quædam* …a τὸ ὅτι, & τὸ διότι, quid sit, & propter quid? Per *illam*, rei exi-…tiam; per *hanc*, rei essentiam, causas & modum cognoscimus. …*rem* inprimis notatam volumus, quando mysteria divina per fi-…m sciri & cognosci statuimus. *Ut*, quòd tres sint in Una Deitatis es-…a Personæ, plenissimè scimus ex Scripturis; quomodo autem sint, …ui fieri queat, ut nec personæ confundantur, nec essentia multi-…itur, hoc ipsum nos ignorare, lubenter fatemur. Idem contingit …is articulis, ut rem sciamus, rei modum nesciamus.

Nam alia est notitia rei secundum quòd sit, & alia secundum quid sit.

2. Notitia *quædam* certitudinis, *alia* evidentiæ dicitur. *Illa* …, quum res certò quoad esse suum cognoscitur; *hæc* quum prætetea …ratio causæque innotescunt, quam evidentiam facit *vel* sensualis …onstratio, *vel* apertissima ratio, quâ intellectus ad assentiendum …vincitur. *Prior* notitia cum fide conjuncta est, *non posterior*. Sci-…s quidem mysteria quàm certissimè ex verbo revelato; non autem …us evidenter, quia nec sensu, nec ratione percipiuntur, sed utrum-… transcendunt. *Exempli gratia*: Deum habere filium, & misisse in …m sub plenitudine temporis; per se ignotum fuit toti generi …no. Hoc autem revelatum est in Scripturis, unde oritur in ani-… fidelium certissima notitia, rem ita se habere. Interim istud in-…ationis mysterium, quod ex verbo scimus notitiâ certitudinis,

Quædam notitia est certitudinis, quædā evidentiæ.

 ignotum

ignotum manet quoad notitiam evidentiæ. ... ut omnem rationem excedat, & ne quidem Angel... perspecta sit.

Alia est humana, & alia est divina. 3. Ut *alia* est cognitio αἰσθητικὴ, *alia* διανοητικὴ, q... ctum, tum modus cognoscendi variat. Sic etiam ... mus inter notitiam *humanam & divinam*; ... adhibere; inter scientiam *Philosophicam & Theologicam*... lus vocat sapientiam mundi, 1. *Cor.* 1. 2. *v.* 19. hanc Dei, ... *v.* 6. & 7. *Illa* ex principiis humanæ rationis d... Sancto per vocem Evangelii accenditur. *Illa* ve... lia; *hæc* spectat mysteria. *Illa* demonstratione; *hæc* revel... *Illa* τὸ ὅτι; *hæc* insuper τὸ διότι cognoscitur. Et h... una ... si teneatur, Bellarmino facilè responderi poterit. Na... *fidem non esse notitiam*; semper argumentatur ex *natura notitiæ*... Quî autem sequitur: *Fides* non est cognitio quædam Phil... ex principiis naturalibus orta, & ex demonstr... collecta. *Ergo* planè non est cognitio? Lubenter concedimus, Theologica... stam mysteriorum notitiam non esse cum Philosophica e... hinc tamen consequens non est, quòd fides mera sit ignorantia, ... dem præter σοφίαν τοῦ κόσμου datur alia sublimior, nempe σοφία τοῦ ...

Aliud est notitia in genere, aliud scientia in specie. 4. Ut adhuc distinctius mentem nostram explic... gui potest inter γνῶσιν vel *notitiam*, & ἐπιστήμην vel *scientiam*. *Illa* no... cognitionem rei in genere, qualiscunq; sit, sive sensualis, siv... ctualis, & vel humana, vel divina. *Hæc* verò innuit speciale... tionis modum, cujus *objecta* sunt res necessariæ, & universal... jus *principia* sunt notiones communes, & axiomata rationis, c... *media* concludendi sunt demonstrationes, ex prioribus, ... causisque rerum petitæ. Tangit hanc ipsam distinctionem *Bonaventura*, à quo hoc discere potuisset *Bellarminus*, lib. 3 dist. 24. ... 306. Ubi distinguit inter *nosse largè*; & nosse *ratione prava*, ... *illud* fidei; hoc *scientiæ* est. Fidem ergò quod concernit, hau... concedimus, eam ἐπιστήμην non esse, quia non versatur circa ... ctum ἐπιστημονικόν: nec nititur demonstrationibus rationis, ... non est mera ἄγνοια, sed γνῶσις aliqua. Id enim, quod fide ... & cui assensum præbeo, incognitum mihi non est q... dam, nisi quod credendum esse, & ita se habere, sciam. *Ut* ... Filium Dei esse natum ex virgine Maria, ante Annos 162... c

...um dum credo, simul scio & intelligo, quia non crederem, nisi ita contigisse nossem; novi autem non ex principiis Naturæ, sed Scripturæ; non per demonstrationes γραμμικάς, sed γραφικάς uti loquuntur.

Quando igitur Patres dicunt: *Fidem versari circa res cognitas & arcanas, quæ magis nesciantur, quàm intelligantur*; non absolutè hoc accipi debet, sed limitate; Res enim fidei abstrusæ sunt, & incognitæ 1. *Rationi*, non cordi fideli. 2. quoad *modum*, non rem ipsam. 3. quoad *notitiam evidentiæ*, non certitudinis. 4. *Comparatè*, respectu ἐπιστήμης Philosophicæ, non γνώσεως omnis in genere. Adeoque & *sciuntur* & *nesciuntur*, sed diversâ ratione. *Sciuntur*, quoad existentiam, ex revelatione, secundum conditionem notitiæ spiritualis, nobis viatoribus competentem. *Nesciuntur* quoad *modum*, qui latet; quoad *principia rationis* quæ transcendunt; quoad *scientiam intuitivam* & φιλοσοφικήν, sub quam non cadunt, ob suam tum sublimitatem, tum majestatem.

Quibus præsuppositis, explicari facilè potest, Quomodo fides versetur circa res incognitas, & arcanas?

Restat unicus tantùm locus, qui cum specie quadam opponi potest, ex *Hebr.11.v.1.* Ubi fides dicitur ἔλεγχος μὴ βλεπομένων, *argumentum rerum non apparentium.* Jam *si fides circa μὴ βλεπόμενα versatur, quomodo erit notitia? quî cognoscetur illud, quod non apparet?*

Quomodo fides sit rerum non apparentium?

Respondeo 1. Non videri vel non cognosci duplicem habet sensum, *Absolutum*, & *Comparatum*. *Ibi* omnis, *hic* aliqua γνῶσις excluditur. De *hoc*, non *illo* loquitur Apostolus. Non sciuntur, nec apparent res fidei, nempè rationi nostræ, & modo evidenti, secundum omnes conditiones. Interim respectu alio certissimè cognosci, passim asseritur, & suprà satis confirmatum est.

2. Aliud est βλέπεσθαι seu videri; *aliud* γνῶναι, seu cognosci. Licet fides sit ἔλεγχος rerum quæ non videntur, est tamen rerum, quæ suo modo cognoscuntur. Imò si maximè diceretur, fidem occupari circa, quæ non videntur, notum tamen est, quòd visio sit triplex: *Prima* corporis, quæ αἰσθητή; *secunda* mentis, quæ ἐπιστημονική; *tertia* fidei, quæ θεολογική appellari potest. Videmus mysteria, licèt neque corporis, neque rationis, fidei tamen oculo; qui eò penetrantior est, quò divinior, de qua visione Paulus ait, 1.*Cor.13.v.12.*

Occasione hâc moveri solet quæstio: *Num quæ visu externo percipiuntur, adeoq; per sensum cognoscuntur, etiam credantur?*

Et num quæ videntur, etiam credantur?

Pro *negativa* militat locus Apostoli, quòd fides sit rerum non apparentium; & istud πληροφορία πίστι; *Si vides, non est fides.*

Pro *affirmativa* affertur exemplum *Christi* qu[illegible] stoli, & nihilominus crediderunt; & *Ecclesia* qu[illegible] visibilis dicitur.

Sed conciliatio est facilis, si distinguatur [illegible] taliter; & *id, quod* ex parte visu percipitur. *Illud* [illegible] ideoque tantùm sentitur; *hoc* aliquid hyper[illegible] spectu creditur. Sic Christus tempore conversationis [illegible] debatur, sed non totaliter; Videbant enim, quà h[illegible] quâ Deus; adeoque illud sensu; hoc fide percip[illegible] huc spectat dictum *Augustini* de Thoma Apostolo, q[illegible] mo 9. tract. 79. in Joh. *Ille cui dictum est*, Quia vidi[illegible], cre[illegible] *hoc credidit, quòd vidit, sed aliud credidit; Vidit enim hominem*, [illegible] *Deum*. (2.) Inter *complexum*, vel integras enunciationes [illegible] *xum*, vel partem enunciationis: *Complexum* ipsum [illegible] creditur; *incomplexum* tamen & quod partis rationem [illegible] nunquam videri potest. Sic conspicati sunt q[illegible] [illegible]stum hominem, eum verò esse Messiam & Redemptorem mundi [illegible] diderunt, non viderunt. Utitur hàc distinctione *Velsecerus* [illegible] 2. Pæda. pag. 438. ubi scribit: *Canonem istum*, Articulos fidei non [illegible] visibiles, *intelligendum esse de propositionibus, sive de complexo* [illegible] *est visibile, etiamsi subjecta in multis propositionibus visibilia* [illegible] rim tamen, quoniam fides, ut notitia & assensus est, [illegible] divinas enunciationes, adeoque mera complexa ver[illegible] mne id, quod creditur, quatenus creditur, in sensus no[illegible] licèt ex parte, & secundum alium respectum videri possit.

QUÆSTIO V.

Possitnè fides esse de objecto evidenter aliunde cognito?

Dissentiunt Pontificii. Dissentiunt circa quæstionem hanc Pontificii. *Negativam* tenet *Thomas*, 2. 2. quæst. 1. art. 4 & 5. *C*[illegible] in 3. dist. 25. quæst. un. art. 2. conclus. 1. & 2. *Scotus*, in 3. d[illegible] quæst. un. & *Richardus* in 3. distinct. 24. quæst. 5.

Affirmativam præferunt *Alexander Halensis*, p. q. 79 m[illegible] *bertus M.* in 3. dist. 24. art. 9. *Bonaventura* in 3. dist. 24. art. 2. [illegible] *Durandus* in prol. sent. quæst. 1. num. 39. *Gabriel* in 3. dist. 24. [illegible] un. art. 2. concl. 3.

Utriusque partis argumenta & spinas videre si placuerit, [illegible]

[Gr]egorium de Valentia, Tomo 3. disput. 1. quæst. 1. punct. 4. §. 2. cis. [c]ol. 71. sequ.

Nos brevissimis, expediemus hoc quæsitum, & dicemus: Rem unumq; objectum posse simul credi, & unà evidenter cognosci; ut, [D]eum, eundem esse unum, omnipotentem, veracem, & similia, [c]ognoscuntur evidenter per notitias naturales, & demonstrationem [le]gitimam; in principiis nostræ rationis fundatam. Hæc ipsa ta[men] & similia, quatenus creduntur, eatenus non cognoscuntur evi[den]ter. Nam creduntur tantùm propter revelationem divinitus [fac]tam, quæ per se nullam parit evidentiam, quippe non nisi ex cer[tis] demonstrationibus fluentem. Fides igitur quatenus fides, non [ver]satur circa evidenter cognita; Interim tamen id, quod credimus, [&] quod inevidens est, in quantum creditur, potest simul à nobis de[mo]nstrari, adeoque sciri & evidens esse, in quantum demonstratur [&] scitur.

Nos statuimus, rem unam esse credi, & una evidenter cognosci.

Breviter: Res una & eadem potest innotescere *partim* ex Scri[ptu]ra; *partim* ex ratione; unde simul creditur & scitur, simul inevi[den]s est, & evidens: *Illud*, quatenus ex Scriptura per divina testimo[ni]a; hoc quatenus ex ratione par certas immotasq; demonstrationes [in]notescit.

QUÆSTIO VI.

Num fidei actus sit opus?

Affirmat Bellarminus.

AFfirmativa placet *Bellarmino*, qui lib. 1. de Justificat. c. 16. col. 989. A. ita scribit: *Quæro, si idem est per solam fidem, & per fidem sine [o]peribus legis, utrum illud (sine operibus legis) excludat omnia opera, & [o]mnem legem, an tantùm aliquod genus operum & legum?* Nam si exclu[d]at omnia omninò opera & omnẽ legẽ excludet etiam ipsam fidem. Nam a[ctu]s fidei est quoddam opus, *& quidem insigne, & hoc nomine appella[tur] in Evangelio Johan. 6. dicente enim Domino;* Operamini non cibum [qui] perit, sed qui permanet in vitam æternam; Responderunt *Judæi*, [qu]id faciemus, ut operemur opera Dei? *Quibus Dominus ait:* Hoc est [op]us Dei, *ut credatis in eum, quem misit ille.*

Nos negamus.

Verùm negamus nos, quòd actus fidei sit quoddã opus legis pro[pr]iè dictum, quum Scriptura fidem, quã justificamur, semper oppo[na]t operibus, & doceat, nos per fidẽ justificari, non ex operibus. Quod [ve]rò fidei opponitur, illud de ipsa fide affirmari nequit; & per con[se]quens, Actus fidei non est opus legale, sed potius apprehensio meri[ti] Christi, de quo lex ipsa nihil habet.

Quod

Ubi simul excutitur locus Ioh. 6. v. 29.

Quod attinet locum *Joh. 6. v. 25.* dicimus [illegible] modata ad quæstionem suorum auditorum, quæ [illegible] *Quid faciemus, ut operemur opera Dei?* quasi dica[illegible]r, [illegible] satis constat, ex divina lege, quæ opera Deus requira[illegible], [illegible] cisionem, sacrificia, &c. Quid ergo est, quòd nos [illegible] bum? An alia opera nobis precepturus es, quam Mo[illegible] Christus respondet: *Hoc est opus Dei* &c. Unde con[illegible] nem operis hoc loco latam esse & generalem. D[illegible] Est igitur Christi sententia: *Unus hic verus & [illegible] credere in Messiam & Redemtorem mundi.*

Dicitur autem fides opus Dei, (1.) *quia* à Deo præcep[illegible] 17. v. 5. *Hunc audite.* (2.) *quia* præstantissimus cultus est, quo D[illegible] bis honoratur. (3.) *quia* non est virium humanarum, sed [illegible] psius Dei, 1. *Cor.* 12. v. 3. 9. *Phil.* 1. v. 29.

Et respondetur ad quandam Pontificiorum instantiam.

Instant Pontificii: *Ipsa apprehensio est opus* [illegible] *quâ apprehendit, opus quà opus justificabit.* [illegible] *nihil est aliud, quàm operari.*

Respondeo, ὁμωνυμία est in vocabulo operis: Accip[illegible] (1.) γενικῶς *pro omni actione,* sine additament[illegible] fidem vel apprehensionem meriti D[illegible] gari haud potest (2.) εἰδικῶς & ἰδίως. [illegible] consequente, cum additione hac, ut [illegible] ti. Atque talia opera intelliguntur, & ta[illegible] actiones, q[illegible] dicunt, *operibus non justificamur*, hoc est, propter opera mor[illegible] justificamur. Ideò enim negant operibus nos justificari, ne [illegible] adscribatur meritum, sed ut gratuita maneat justificatio, & p[illegible] in sola imputatione justitiæ Christi. Quòd si ergò hæc [illegible] cedantur, (1.) Nos nullo modo propter opera justificari, & salv[illegible] Nos non alio modo justos esse, quàm imputatione justitiæ C[illegible], tunc facilè dabimus Pontificiis, in justificatione concurrere [illegible] quoddam, vel actionem quampiam, sicut in aliis acceptati[illegible] do-norum necesse est, ut concurrat apprehensio, non tamen pr[illegible] hanc apprehensionem, tanquam meritum, reddimur participes [illegible] ni: Ita potest dici, quod apprehendendo meritum Domini ju[illegible]e-mur, non tamen propter istam apprehensionem; Ideo [illegible] ad-huc manet, quòd operibus, non justificemur, quia justi[illegible] ribus, nihil est aliud, quàm propter opera justificari. Pr[illegible]

[illegible]

ne opus, nec omnem actionem excludimus, sed duntaxat opus me-ritorium, & actionem meritoriam. Operibus non justificamur, vide-et tanquam causâ meritoriâ. Fide autem, quæ opus vel actus quidam justificamur, verùm non tanquam merito, sed velut instrumento medio, quod non efficit, sed applicat justitiam. Atque sic non pu-gnant ista: *Fide, quæ opus vel actus est, justificamur*, Et *operibus non ju-stificamur*. *Virtutibus Theologicis.*

Distingui etiam posset inter opera & *actiones*, ita, quòd *quædam* actiones recipientes, quæ ob receptionem magis sint passiones, quam actiones, qualis fides; *quædam* producentes aliquid, & non reci-pientes, sed egredientes, & de his dicitur, quòd non justificent.

QUÆSTIO VII.

Num fidem & spem confundant Lutherani Theologi?

Affirmant Papistæ, præsertim *Gregorius de Valentia*, Tomo 3. disp. 1. punct. 1. & disp. 2. q. 1. puncto 2. Ratione hâc nituntur, quia fidem definiamus *per fiduciam*. *Hanc verò nihil aliud esse, quàm spem robo-ratam*. *Affirmant Papistæ,*

Nobis autem insignem faciunt injuriam, siquidem virtutes illas distinctas, ultrò concedimus, & ipsi hæc discrimina proferre con-suevimus. *Sed in eo nobis injuriam faciunt.*

Fides est notitia, Assensus & Fiducia: *Spes* est expectatio certa. *Fi-des* præsentia, *spes* futura respicit. *Fides* fertur in promissiones rerum sperandarum; *Spes* in res ipsas. Hæ enim sperantur; illæ creduntur, quod Lutherus scitè expressit: *Fides intuetur verbum rei; spes rem verbi.* quia verbum seu promissio semper est præsens; hinc fides dicitur *sperandarum rerum substantia*. Res autem verbo notata, quandoq; est futura; atq; sic spes *futurorum*. Adde tandem & hoc; quòd *fides* gignat spem, adeoq; *spes* fidem sequatur, in fide fundetur, & radicetur, unde fides ὑπόστασις re-rum sperandarum nuncupatur, *Heb. 11. v. 1.* *Quia ipsi distingui-mus inter spem & fi-dem.*

Ut rem brevissimis efferam, differunt (1.) *Subjecto*: Spes in volun-tate est formaliter; fides simul in intellectu. (2.) *Objecto*; Fides præ-sentia, Spes futura intuetur. (3.) *Officio*; Fides apprehendit, spes expe-ctat. (4.) *Tempore*; Fides prior est, spes posterior. (5.) *Effectu*; Fides doctor & judex est, pugnans contra errores & hæreses, judicans Spiri-tus & doctrinas: Spes Imperator seu dux belli est, pugnans contra tri-

bulationes, crucem, impatientiam, & expec[illegible] bo[illegible]
noster *Lutherus* loquitur, Tomo 4 fol. 153.

Ubi notandum, quòd sit duplex fiducia.

Thomas quidem affirmat, 2. 2. quæst 129. ar[illegible] 6. *f*[illegible]
aliud, quàm spem roboratam; sed scie[illegible]dum, quod *d*[illegible]
terminus generaliter accipiatur, alia *spes*, & alia *fides* [illegible]
& immota persuasio, sed diverso modo Fiducia *sp*[illegible]
spicit & expectat; sed *fidei*, bona præsentia appreh[illegible] re-
expectatione promissi; *hæc* in fiduciali appreheńsi[illegible]
sistit. Utrique πληροφορία tribuitur; *Illa* H[illegible]
quemq; vestrûm studium ostendere ad πληροφορί[illegible]
Heb. 10. v. 22. *Accedamus cum vero corde cum* πληροφορ[illegible]
cta enim bonorum genera nobis sunt promissa, unde [illegible]
πληροφορίας oritur: (1.) *Spiritualia*, ut justific[illegible]

Et tria sint bonorum nobis promissorum genera.

Hæc credimus, non speramus, aut expectamus. Nam [illegible]
non sperare nos aliquando in gratiam recipiendos [illegible]
tuere, nos jam in gratiam recipi, & propte[illegible]
mitti. (2.) *Temporalia*, ut defensio, liberatio ex [illegible]
ut cœlestis beatitudo. Hæc posteriora bona non sun[illegible] præs[illegible]
tura, ideoq; non possumus ea per fidem apprehendere; [illegible]
spem expectare, quæ ipsa spes, quum non confund[illegible]t, *Rom.* 5. [illegible]
immota sit, fidemq; præsupponat; hinc & ipsa quandoq́ πληροφορία
vel fiducia cordis appellatur.

QUÆSTIO VIII.

Num spes excludat certam notitiam?

Bellarminus affirmat.

QUando contra dubitationem de salute, *ex natura spe*[illegible] ar[illegible]
mur, quòd hæc sit certa & indubitata rei promi[illegible] expect[illegible]
quòd sit anchora animæ, ἀσφαλὴς καὶ βεβαία, tuta & firma [illegible]
19. ideoq; cum ea consistere nequeat ἐποχὴ illa Papistica, t[illegible] exci-
piunt adversarii cum *Bellarmino*, ex libro 3. de Justificatione c[illegible]
1138. A. *Duplex in spe certitudo considerari potest*, Una *ex par*[illegible]
Altera *ex parte intellectus. Ex parte* voluntatis *certitudo spei est* [illegible] *ad*
hæsio voluntatis ad rem speratam, & hæc maxima esse potest, etiam [illegible]
te Intellectus *homo non sit certus, se rem illam consecuturum. Imo* [illegible]
spes non solùm non exigere, sed nec ferre posse ex parte intellectus c[illegible]
nem absolutam. Nam quod certò scimus nos habituros, non p[illegible]

mus

sed simpliciter expectamus. Hoc enim modo animæ beatorum non pro- … perant corporum resurrectionem; sed tantùm expectant, quia certissi- … sunt ex parte intellectus, eam sibi deesse non posse. Itaq; Heretici nostri … poris, qui certitudinem absolutam ex parte intellectus requirunt de justi- … tione & salute, nullum locum spei propriè dictæ relinquunt. *Virtutibus Theologicis.*

Hinc igitur enata est nostra quæstio: *Num spes propriè dicta exclu- … certam notitiam?*

… Ubi 1. ante omnia notandum, quòd distincti sint gradus spei. … quandoque *languida* est, nonnunquam *firma*. Quòd si languida, … omo incertus sit, se rem speratam consecuturum; tum sanè spes ta- … firmam certitudinem, qualis requiritur à piis, non involvit. Imò … tua est in mente anxietas, quando spes metusq; commiscentur, … dem, ut ferè nulla sit major tortura hominis, quam inter spem … meq; versari, ut videmus in captivis, qui sperant clementiam, & … metuunt mortem. Jam verò non aliam Christianis spem faciunt … quam Papicolæ. Nos enim rei sumus ob peccata; & damnationem … mus; Volunt autem, ut quodammodo speremus quidem ve- … m & vitam, ob Dei gratiam, & Christi meritum; sed ut interim unà … amus iram & mortem ob propriam indispositionem. Ita ergò … perpetuis vivendum est anxietatibus, dum inter spem metumq; du- … remus, & certò credere non debemus, nos gratiam & vitam con- … secuturos. Quicquid igitur de spe firmissima & adhæsione volun- … maxima ad rem speratam blaterant, merus fucus est, & prætextus, … palliandam dubitationis deformitatem excogitatus. Qui enim … non est, se rem aliquam impetraturum, sed ita sperare debet, ut … metuat contrarium; is omni certitudine, animum quietante, de- … tur, & in perpetuâ solicitudine ac anxietate mentis hærere cogitur. *Nos distinguimus inter spem languidam & firmam.*

2. Negamus, *quòd spes rem excludat per scientiam & intellectus cer- … m.* Reditum enim Christi ad judiciũ & resurrectionem nostro- … corporum speramus; certissimè tamen utrumq; scimus, & Catho- … credimus. Spes quidem languida & dubia excludit scientiam, … firma certaque, quæ non confundit, *Rom. 5. v. 5.* siquidem hæc … non invenit, nisi quum absq; dubitatione vel scimus, vel credi- … nos rem speratã consecuturos. Quo pacto unà concedit discrimen … inter *sperare* & *expectare*, quòd incerta speremus, & explorate ve- … pectemus. Nam quid aliud est firmiter sperare, quàm certò expe- … bonum futurum? Et si spes propriè dicta non est expectatio, cur *Et negamus, quòd spes vera per se excludat certitudines intellectus.*

omnes Scholastici eam definiunt, q[illegible]
Imò cur *Bellarminus* scribit, lib. 1. d[illegible]
spem in intellectu quoad certitudinem [illegible]
videlicet ideò spes certa est, quia præsupponit [illegible]
tentia & fidelitate Dei? Annon Bellarminus h[illegible]
spes certa præsupponat fidei certitudinem, nempe [illegible]
dit, se propter omnipotentiam & fidelitatem Dei ce[illegible]
esse bonum ab ipso promissum.

Et annotamus, quòd Pontificii tollant omnem certitudinem spei circa salutis negotium.

3. Pontificii ne quidem spei certitudinem c[illegible] tium relinquunt Christianis. Nam hoc quidem con[illegible] speret possibilitatem salutis, non verò conceduut, ut [illegible] lutem, hoc est, sperare licet, nos posse salvos fieri, [illegible] re, nos certò salvos fore. Ita censet *Gregorius de Val[illegible]* disput. 2. quæst. 1. puncto 4. ubi certæ spei objectum [illegible] ipsam beatitudinem, sed *tantùm possibilitate*[illegible] nis. *Nam illud*, inquit, *quò quispiam cogitare p*[illegible] *rum beatitudinem, nequaquam est indicium fidei,* [illegible]

QUÆSTIO IX.

Num τὸ apprehendere, charitati etiam con[illegible] non soli fidei?

QUando fidem solam juxta Scripturas justificare d[illegible] ter alias simul hanc causam [illegible]mus, quoniam [illegible] *dat meritum & justitiam Christi, atq[illegible] apprehend*[illegible]

Bellarminus affirmat.

Ad hoc *Bellarminus* excipit, lib. 1. de Justificat. c. 16 [illegible] propriè non sit apprehendere, & quod ipsi etiam dilectio[illegible] sio suo modo possit tribui. Verba ejus sic habent col. 99. [illegible] *non est apprehensio, sed judicium; quòd si judicium* impropr[illegible] sionem appellare *velint, cogentur* [illegible] *apprehendendi* [illegible] *meliore ratione, quàm fidei. Magis enim apprehendi*[illegible] *quàm judicium, quoniam magis unit. Quod si actum fid*[illegible] *judicium, sed confidentiam esse velint; eadem ratione dic*[illegible] *prehendi rem aliquam dilectione, quàm confidentia, quod magis* [illegible] *ista conjungat & uniat.*

Nos respondemus per distinctionem.

Hanc exceptionem ut diluamus, notari debet, quòd [illegible] duplex sit, Una *corporalis*, quæ fit ma[illegible]bus; Altera *spiritualis*, [illegible]

 Virtutibus Theologicis.

-o. Et hæc rursum vel est *apprehensio intellectus*, & nihil aliud, quàm n.tio rei; apprehendendo enim rem, cognoscimus eam: Vel est *hensio voluntatis*, notans desiderium & accessum ad Christũ, ejusq; t: sufficientissimi applicationem & appropriationem fiducialem. raq; apprehensio concurrit in fide justificante, ita quidem, ut appre-nsio fidei nihil sit aliud, quàm *fiducialis persuasio, quâ peccator pœni- Christum pro se quoq; mortuum esse, & pro suis peccatis satisfecisse cre-* ob quam justitiæ apprehensionem Deus hominem à pœna peccati olvit, & justum pronunciat. Competit apprehensio Fidei ergò ve-ume: In quantum est notitia, apprehendit cognoscendo: In quan- est fiducia, apprehendit confidendo. Conjunge utrámque, & ha-ebis veram ac justificantem fidei apprehensionem. Non enim pu-um, quòd fides justificet, quatenus mera est notitia & apprehensio entis, hoc est, quatenus in genere credit homo, Christum pro pecca-sse mortuum; sed potius, quatenus est fiducia & apprehensio vo-tatis, hoc est, quatenus homo non solùm pro certo habet, Chri-m esse mortuum; sed etiam confidit, per hanc ipsam mortem pro s peccatis quoq; satisfactum esse, ideoq; se coram judicio Dei à pœ-peccatorum absolutum iri.

Hoc autem charitati non competit. Nam, uti dictum, apprehen-e meritum Christi, est firmissimè credere, & veracissimè judicare, od intellectus est) Christum pro suis quoq; peccatis omnibus satis-cisse, simulq; in hoc fiduciam omnem collocare, (quod est volunta-s.) Atqui dilectio neutrum præstat. Dum enim diligo, diligendo n mihi persuadeo fiducialiter, Christum pro me satisfecisse. Nam actus non est dilectioni proprius; sed potius, quia scio, credo & onfido, Christum pro me solvisse λύτρον, ideò ipsum diligo, hoc est, hil mihi placet ex rebus omnibus, quàm Christus; ad nullam rem gis propendeo, quàm ad Christum; quæ propensio certè non est fi-ucialis persuasio, licèt sint invicem connexa & conjuncta. Actus enim aritatis tres sunt: *Primus* spectatur in affectu, quo alteri benè volu-mus: *Secundus* in desiderio, quo cum re amata uniri cupimus; *Ter-tius* in gaudio, quo unionis hujus compotes facti perfruimur. Nullus erò ex his actibus continet actum apprehendendi. Quamvis enim Bellarminus putet, unionis desiderium, vel ipsam potius unionem a-mantis & amati, apprehensionem dici posse, suoque sensu id concedi queat; attamen hæc non est apprehensio meriti Dominici, quæ sola ju-

 stificat;

ſtificat; non eſt fiducialis perſuaſio, [illegible] ſa[illegible]ſtec[illegible] gè *alia* eſt apprehenſio fidei, & *alia* cha[illegible]tatis. *Illa* [illegible] tum Chriſti, dum homo ſibi perſuadet, Chriſt[illegible] & in hoc fiduciam collocat, atq; ita juſtificatur. *H*[illegible] actionem vel paſſionem Chriſti, (& ſic objectis [illegible] ſiones) ſed ipſum Chriſtum, vel potius tot[illegible]m Trinitate[illegible] ſæpius de illa cogitat, illam deſiderat, & in eâ uni[illegible] quo apparet, fide ſolâ, non charitate, tanquam [illegible] dente, nos juſtificari.

QUÆSTIO X.

An etiam amore naturali diligatur Deus magis, quam cæ[illegible]ra omnia ſecundum inclinationem noſtram natu[illegible] ſcilicet, ut quis non ſolùm ſecundum charitatem [illegible]turalem; ſed etiam ſecundum inclinationem naturæ magis inclinetur ad diligendum Deum, quàm ad diligendum ſeipſum?

Pontificii diſſentiunt,

DIſſentiunt hic Scriptores Pontificii.

Nam *quidam* cenſent, ſecundum inclinationem naturæ [illegible] quemq; magis diligere ſeipſum, quàm Deum, quæ ſentent[illegible] eſt *A*[illegible] *ſiodorenſis*, l. 3. Summæ, tract. 5. cap. 3. q. 1. *Alberti Magni*, [illegible] art. 1. *Bonaventuræ*, eâdem diſtinct. quæſt. 2. & 4. *Gabriel*[illegible], eâd[illegible] ſtinct. quæſt. un. art. 1. notab. 3.

Alii verò affirmant, Deum magis à nobis dilig[illegible], & diligendum eſſe, quàm nos ipſos, etiam ſecundum naturæ inclinationem[illegible] [illegible]am o pinionem ſequitur *Thomas* parte 1. quæſt. 60. art. ult. 1. 2. quæſt. 109. a[illegible] 3. 2. 2. quæſt. 261. art. 3. *Scotus*, In 3. diſtinct. 27. quæſt. un. & *Grego*[illegible] *Valentia*, Tomo 3. diſput. 3. quæſt. 4. puncto 2.

Nos per diſtinctionem reſpondemus.

Noſtram ut paucis aperiamus mentem, ante omnia diſtingu[illegible]mus inter *inclinationem ad diligendum Deum*; & inter *ipſam act*[illegible] *dilectionem*.

Quod attinet *inclinationem ad diligendum*, duplex, eaq; oppo[illegible]a datur in homine. Nam hujus natura inſtructa eſt *partim* noti[illegible] ralibus, & quibusdam imaginis divinæ reliquiis, *partim* [illegible] pravata eſt per originalem labem. Quum igitur duo contraria [illegible]

hom:

...ine sint principia, nimirum *Ratio*, quam notitiæ naturale dirigunt, & *Habitus peccati*, quo tota natura corrumpitur; hinc diversæ, ...ò contrariæ oriuntur propensiones. Nam per rationem rectam ob notitias naturales homo instigatur ad Deum creatorem colendum & diligendum magis, quâm seipsum; per peccati verò habitum homo inclinatur magis ad seipsum, & mundum diligendum, quàm Deum.

Quod verò ipsam concernit *actualem dilectionem*, quia peccatum præponderat, & omnis cogitatio cordis humani mala est à pueritia omni tempore, *Genes. 6. v. 5. c. 8. v. 21.* quia non est intelligens aut requirens Deum, *Ps. 14. v. 2.* quia non est timor Dei ante oculos hominum, *Rom. 3. v. 18.* hinc colligimus, quòd homo non renatus, quâ talis, ob illam præponderantem, & contra notitias naturales in avia abripientem malitiam, semper magis seipsum & creaturas, quàm Deum creatorem diligat, velut ipsa satis superq; testatur experientia.

Probare igitur non possumus Papistarum illorum sententiam, qui absolutè & universaliter affirmant, hominem secundum inclinationem naturæ magis inclinari ad diligendum Deum, quàm ad diligendum seipsum. Neque adeò firma sunt argumenta, quibus se ad ita sentiendum urgeri putant. Recensuit illa Gregorius de Valentia, quæ dicemus breviter.

Primum sic habet, T. 3. col. 702. B. C, *Si homo secundum inclinationem naturalem propenderet ad diligendum seipsum magis, quàm Deum, inde sequeretur, inclinationem charitatis, quâ est propensus ad diligendum DEUM magis, atq; adeò præceptum charitatis de hoc ipso, repugnare inclinationi naturali: Sed istud consequens est absurdum: Ergò & illud, ex quo sequitur. Sequelam* Majoris *concedunt quidem Bonaventura & Gabriel, sed malè. Probatur enim, id consequens esse absurdum. Nam quod est institutum ad perficiendum hominem, ut est præditus naturâ intellectuali; nequaquam repugnat illi secundum naturam intellectualem, & ejus inclinationem. Tunc enim non tam id perficeret naturã intellectualem hominis, quàm everteret, & quodammodo destrueret: Sed inclinatio charitatis ad majus diligendum Deum, quàm seipsum, itemq; præceptum charitatis de Deo magis diligendo, sunt instituta ad perficiendum hominem, ut is est præditus naturâ intellectuali. Ergò minimè repugnant inclinationi naturali ipsius, sed addunt potius aliquid perfectionis ad eam.*

Et simul diluuntur argumenta Valentiani.

Respondeo. Inclinatio naturalis duplex est: Una *languidior*, quæ oritur ex notitiis naturalibus, suadentibus, Deum creatorem magis esse dili-

diligendum, quàm creaturas. Altera [illegible] & præ[illegible] ex labe originali, hominem ad dilectionem [illegible] Dei solicitante, & abripiente. Dico igitur, qu[illegible]d pr[illegible] tis repugnet inclinationi naturali, forti[illegible] & [illegible] tem illi languidiori, siquidem lex naturæ & lex [illegible] invicem. Absurdum verò minimè est, quòd præce[illegible] versetur propensioni, ex peccato originali profluenti. Ad [illegible] per peccatum natura inclinatur, illud præcepta [illegible] mirum non est, quòd divina mandata inclinationi [illegible] ortæ repugnent. Ratio verò *Valentiani*, quam affe[illegible] non tangit scopum. Quando enim ait: *Quod [illegible] endum hominem, ut est præditus naturâ intellectuali, [illegible] illi secundum naturam intellectualem, & ejus i[illegible]* benter concedimns, quia loquitur de inclinatione, ex [illegible] ctuali, in quantum est intellectualis, fluente. Quum a[illegible] charitatis dicitur repugnare inclinationi natura[illegible] de inclinatione, quæ fluit ex natura intellectuali, qu[illegible] nus per peccatum corrupta est. Nam naturale dicitur non [illegible] lud, quod ex principiis naturæ fluit, ut propria ei[illegible] hoc, quod naturæ annascitur, & illi arctissimè adhæret, ut peccatum originis, & propensiones vitiosæ, ortum ex eo trahentes.

Secundum ita formatur col 702. D. *Nulla inclinatio natur[illegible] minis est ad id, quod simpliciter est malum homini. Sed dilig[illegible] magis quam Deum, est simpliciter malum homini:* Ergò *nulla est a[illegible] naturalis inclinatio hominis.* Major probatur. Nam *omnis natur[illegible] clinatio quum sit à Deo bono naturæ indita, est conveniens & condu[illegible] homini, atq; ideò bona & recta; si quæ autem inclinatio esset ad [illegible] cundum se simpliciter est malum homini, ea profectò censeri n[illegible] veniens & bona ipsi homini, propter quod etiam verè dici solet pecc[illegible] mne esse* contra naturam hominis, *quia scilicet homo secundum natu[illegible] suam minimè in id propendeat, quod per se simpliciter sit [illegible] mal[illegible] adeò peccatum. Itaq; malè omninò* Gabriel *concedit, etiam e[illegible] in [illegible] inclinationem naturalem ad malum, scilicet illam, quæ, ut G[illegible] putat, est in homine ad diligendum magis seipsum, quam Deum.* Minor *autem probatur.* Nam *hoc ipso, quòd aliquis magis appretia[illegible] quàm Deum, anteponendo videlicet amorem sui, quo sibi rem a[illegible] utendum vel fruendum velit, amori & amicitiæ Dei, qui u[illegible]*

...ret talis gravi præcepto inhibeat; hoc ipso, inquam, offendit aliquis ...raliter Deum, juxta illud Matthæi 10. Qui amat Patrem aut matrem plus, quàm me, non est me dignus. *Et Lucæ 14.* Si quis venit ad me, & non odit patrem & matrem, adhuc autem & animam suam propter me, non potest meus esse discipulus: *Ergò hoc ipsum, quod est magis diligere seipsum, quam Deum, est homini malum simpliciter. Et hæc fuit probationis Minor, sequitur ergò conclusio.*

Respondeo. Recurrit ambiguitas superius evoluta. Nam nulla quidem inclinatio naturalis, quæ naturam per fluxum essentialem insequitur, est ad id, quod simpliciter est malum homini: Attamen quædam inclinatio naturalis, nimirum quæ non per fluxum essentialem, sed per adhærentiam perpetuam ex prima nativitate talis est, ad id esse potest, quod simpliciter est malum homini. Sic ipsa concupiscentia prava est sanè naturalis inclinatio, & nihilominus hominem ad illud incitat, quod simpliciter malum est.

Tertium argumentum proponitur, col. 703. B. C. D. in hunc modum: *Nullus actus, qui prohibetur per dictamen ipsum legis naturalis, est secundum naturalem inclinationem hominis:* Sed *actus diligendi seipsum magis, quàm Deum, prohibetur dictamine legis naturalis.* Ergò *hic actus non est secundum inclinationem naturalem.* Major *probatur.* Nam *lex naturalis non evertit, sed statuit inclinationem naturæ hominis. Nam & ex ipsa inclinatione naturæ intellectualis colligitur potius, quodnam sit rectum dictamen rationis, quo scilicet continetur ipsa lex naturæ.* Minor *autem probatur.* Nam *lex naturalis injungit contrarium actum, scilicet diligendi Deum appretiativè magis, quàm seipsum; Ergò vetat actum diligendi magis seipsum, quàm Deum.* Antecedens *probatur tripliciter:* Primò. *Nam præceptum de diligendo Deo super omnia, atq; adeò super seipsum, est præceptum decalogi: Ergò est naturale: Præcepta enim decalogi, quæ etiam Ecclesiæ sunt à Christo commendata, præcepta legis naturalis sunt, ut docent communiter Theologi, ad quæ Christus solùm addit præcepta quædam fidei & Sacramentorum.* Secundò *probatur idem Antecedens. Nam dictamen legis naturæ jubet omninò id facere, quod est necessariò faciendum ad vitandam gravem Dei offensam. Est autem ad hoc necessarium diligere Deum appretiativè plus quàm seipsum.* Tertiò *probatur idem antecedens. Nam lex naturalis jubet diligere Rempublicam, verbi gratiâ, plus quàm seipsum, oppetendo etiam mortem, si opus sit, pro Republica atq; adeò postponendo Reipublicæ bono, summum etiam bonum, quod possit homo negligere*

ob amorem alterius, scilicet ipsam vitam: E[illegible] diligere Deum magis, quàm seipsum. Probatur [illegible] qu[illegible] etiam naturalis rationis multò majus & amabilius bon[illegible] honor, quàm Respublica, & multò etiam plus d[illegible]et [illegible] Reipublicæ. Assumtum autem probatur. Nam laudantur m[illegible] phis ii, qui pro Republica mortem oppetiverunt, t[illegible]nquam executi id, ad quod tenebantur ex lege naturæ, juxta illud [illegible] in libris de Officiis; Charitatem Patriæ *omnium ha[illegible]*

Respondeo: Hæc etiam objectio per dist[illegible] facilè diluitur. Nam major, *Nullus actus, qui pro[illegible] ipsum legis naturalis, est secundum inclinationem naturale[illegible]* ra est de inclinatione per fluxum essentialem natural[illegible] de [illegible] probatio majoris loquitur; sed falsa est de inclinatione [illegible] scentiam & perpetuam adhærentiam naturali. Sic actus [illegible] scentiæ pravæ, quibus appetuntur illicita, prohibentur p[illegible] legis naturalis, & nihilominus sunt fiuntque [illegible] nd[illegible] natura[illegible] inclinationem hominis. Ipsa enim concupiscentia, à quâ ori[illegible] homini connata vel naturalis est, non quidem qu[illegible] fiuat e[illegible] sed quoniam connascitur cum natura, & illi perpet[illegible] adhære[illegible] quibus omnibus videre est, quòd argumenta Valentiani ex[illegible]ra o[illegible] gentur, ideoque simpliciter asseri non debeat, quòd homo [illegible] dum inclinationem naturalem magis inclinetur ad diligend[illegible], Deum; quàm ad dilgendum seipsum. Hoc enim ver[illegible] e[illegible] xat κατά τι, respectu inclinationis languidioris ex recta ratio[illegible] & notitiis naturalibus ortæ; falsum verò, si absolutè intelliga[illegible] præter inclinationem illam languidiorem datur in homine alia in[illegible] natio naturalis, vel ipsi connata, priore multò fortior, quâ h[illegible] renatus ad creaturas & seipsum magis, quàm ad Deum dilige[illegible] totus inclinatur, & velut abripitur, imò accuratè loquendo in ho[illegible] ne non renato datur tantùm dictamen rectæ rationis d[illegible] a[illegible]ando D[illegible] non autem aliqua nativa propensio, quia per naturam quippe to[illegible] corruptam, homo semper in malum propendet & fertur. Solicit[illegible] ad bonum in non renato est magis persuasio Ethica, quàm incli- natio quædam physica, per quam natura in bonum feratur, vel pronus ced- datur.

Virtutibus Theologicis.

QUÆSTIO XI. ET ULTIMA.

An dilectio amici perfectior sit, quàm dilectio inimici?

Affirmativa placet *Gregorio de Valentia*, qui Tomo 3. disp. 3. quæst. 5. puncto 3. col. 734. B. scribit: *Esse perfectiorem, & magis meritoriam dilectionem amici, quàm inimici, per se loquendo*; atq; hanc opinionem tribuit *Thomæ*, 2. 2. quæst. 27. art. 7. & *Scholasticis* communiter, in 3. distinct. 30.

Affirmat Valentianus.

Verùm argumenta ejus sunt levia, nec Thomas ita sentit per omnia.

Argumentum urget geminum. 1. *Quoniam* dilectio amici sit de objecto materiali præstantiore & magis conjuncto ipsi diligenti, atque etiam Deo. Hæc ratio ita formatur apud Thomam, loc. d. *Illud, quod melius, est magis perfectum, & magis meritorium. Sed melius est diligere amicum, quia melius est diligere meliorem; amicus autem, qui amat, est melior inimico, qui odit.* Ergò *diligere amicum est magis perfectum & meritorium.*

Et profert duo argumenta, quæ refutantur.

Respondeo. *Aliud* est perfectio, dignitasq; objecti; & *aliud* est perfectio ipsius dilectionis. Qui amicum diligit, is quidem circa objectum in se melius & præstantius fertur, quàm si diligeret inimicum: interim tamen ipsa inimici dilectio in se perfectior & intentior est, quàm dilectio amici. Ab externa igitur perfectione objecti, ad internam dilectionis perfectionem non licet argumentari. Sic illud, *melius diligere amicum, ceu meliorem, quàm inimicum, ceu pejorem*, non potest absolutè concedi. Nam per τὸ melius *vel* intelligitur bonitas actus sive Charitatis; *vel* utilitas agentis sive diligentis. Amicum amare non est actus melior, perfectior, præstantior; quàm inimicum amare, ut ostendemus infra; utilius tamen est amare amicum, quàm inimicum, quia ille amantem redamat & benefacit; hic secus. Referri huc quodammodo potest distinctio *Thomæ*, lib. d. ita disserentis: *Cum quæritur, quid sit melius vel magis meritorium, utrũ diligere amicum vel inimicum, dupliciter istæ dilectiones comparari possunt.* Uno modo *ex parte proximi, qui diligitur*, alio modo *ex parte rationis, propter quam diligitur.* Primo quidẽ modo *dilectio amici præeminet dilectioni inimici, quia amicus & melior est, & magis conjunctus. Unde est materia magis conveniens dilectioni. Et propter hoc actus dilectionis super hanc materiam transiens melior est, unde & ejus oppositum est deterius. Pejus enim est odisse amicum, quàm*

inimicum. Secundo autem modo *dilectio inimic*[illegible] Primò quidem, *quia dilectionis amici potest [illegible] alia* [illegible] *sed dilectionis inimici solus Deus est ratio.* Secundò, *qu*[illegible] *uterque propter Deum diligatur, fortior ostenditur esse* [illegible] *mum hominis ad remotiora extendit, scilicet usque ad di*[illegible] *rum, sicut virtus ignis tantò ostenditur esse fortior, quanto* [illegible] *diffundit suum calorem. Tanto ergò ostenditur, divina* [illegible] *quantò propter ipsam difficiliora implemus, sicut & virtus* [illegible] *fortior, quantò comburere potest materiam minus com*[illegible]

Ex quibus apparet ulterius, Thomam non pron[illegible] b[illegible] quòd melius & perfectius sit diligere amicum, quàm inimicum, [illegible] tamen Valentianus ipsi tribuit: sed hoc tantùm affirm[illegible], d[illegible] amici præeminere quoad objectum; sed non quoad ipsam [illegible] intensionem & formam.

2. *Quia* majus peccatum sit, odio prosequi amicum, quam inimicum. Ergò è contrario melius & magis meritorium [illegible] diligere amicum.

Respondeo. Hoc argumentum potius inverti debet, ideoque [illegible] ti gravius est peccatum, odio prosequi amicum, quàm inimicum; sic contrà perfectior virtus est, diligere inimicum, quàm amicum. [illegible]dus (qui Valentiano hac in quæstione contrarius) in 3. d[illegible] 30. quæst. 2. circa finem ita respondet: *Dicendum, quòd in illis, in quibus* [illegible] *num se habet per additionem ad alterum, tenet consequentia* [illegible] *& non consequentia in ipso, ut patet in vivere & esse, sicut omne, quod vivit,* [illegible] *omne, quod non est, non vivit. Et quia dilectio inimicorum se habet per additionem ad dilectionem amicorum, quam aliquo modo includit, ideo sicut melius est diligere inimicum, sic pejus est odire amicum.*

Quum igitur Valentiani rationes tam sint infirmæ, contrariam præferimus sententiam; & censemus, dilectionem inimici (licèt non sit magis meritoria; quum nulla dentur merita bonorum operum) perfectiorem tamen esse, quàm amici dilectionem.

Contrarium verò probatur. Ex Matth. 5. v. 44. Confirmamus hoc 1. Dicto Salvatoris, Matth. 5. v. 44. 45. 46. 47. 48. quando ait: *At ego dico vobis: Diligite inimicos vestros; benefacite* [illegible] *mini devoventibus vos; benefacite iis, qui vos odio prosequuntur, & orate pro iis, qui lædunt & insectantur vos.* v. 45. *Ut sitis filii Patris vestri, qui in cælis est. Qui solem suum exoriri facit super malos & bonos, &* [illegible] *mittit super justos & injustos.* v. 46. *Nam si dilexeritis eos, qui diligunt vos,* quæ

Virtutibus Theologicis.

quod præmium habetis? nonné & Publicani idem faciunt? v. 47. Et si com- plexi fueritis fratres vestros tantùm, quod ceminium facitis, nonné & Publi- cani sic faciunt? v. 48. Eritis igitur vos perfecti, quemadmodum Pater ve- ster, qui in cœlis est, perfectus est. Hic confertur dilectio amicorum cum dilectione inimicorum. Et innuit Salvator, illam minus esse perfe- ctam, quum Publicani etiam & Ethnici amicos fratresq; suos diligant; hanc verò esse perfectiorem, quia magis imitetur exemplum Dei perfe- ctissimi, qui Solem suum oriri faciat super bonos & malos. pluatq; su- per justos & injustos, unde concludit: Estote igitur perfecti, sicut & Pater vester perfectus est; hoc ipso docens, illos perfectè diligere, qui inimi- cos unà diligunt; non autem eos, qui tantùm amicis benefaciunt.

Ex Rom. 5. v. 8.

2. Testimonio Pauli, Rom. 5. vers. 8. Commendat Deus charitatem suam in nobis, quoniam quum adhuc peccatores, (atque sic inimici, ut ad- ditur v. 10.) essemus, Christus pro nobis mortuus est. Si ergò summa cha- ritatis divinæ perfectio elucescit ex hoc, quòd Christus amavit inimi- cos, & pro iis mortuus est, sequitur certè, quòd perfectior sit actus, di- ligere inimicos, quàm amicos.

Ex ratione.

3. Ratione. Nam ad dilectionem inimici multò major conatus, & fortior carnis reluctantis suppressio requiritur, ex quo promtum est colligere, quòd amor inimici sit perfectior dilectione amici.

Et Valentiani confessione.

4. Confessione ipsius *Valentiani*, qui col. 735. D. sic concludit: *Et si hoc ita sit; tamen non est negandum, quin soleat amor inimicorum esse indicium majoris & perfectioris charitatis habitualis, & aliquando etiam per accidens esse intensior ob difficultatem, quæ superatur adhibito majori charitatis conatu: quæ causa est, cur interdum dilectio inimicorum meritò magis laudetur.* Quòd si ergò amor inimicorum est indicium perfectio- ris charitatis habitualis, non video, cur dilectio amici, dilectioni inimicorum præferri, & pro magis perfectâ haberi debeat.

SECTIO II.
QUÆSTIONES POLITICAS PROPONENS.

Dispescemus eas in sex distincta capita, & agimus

1. De Regimine in genere.
2. De Magistratu, ejusq; officio.
3. De Subditis.
4. De Legibus.
5. De Judiciis.
6. De præmiis & pœnis.

CAPUT I.
DE REGIMINE
QUÆSTIO I.

An Monarchicum regimen absolutè sit optimum, & per consequens Ecclesiæ quoq; administratio uni homini & Pastori debeat committi?

Affirmativã tenent Pontificii.

Ro *affirmativa* certant omnes Pontifici qui ... quam suo Vejovi vel Papæ Romano ... cōcilient, primùm in genere disputant ... Monarchiam esse omnium præstantissimum R..., & hinc inferunt, Ecclesiæ gubernationem concedendam esse uni homini & Pastori summo, qui sit Romanus Pontifex. Si verò memores essent ... illius veteloquii, quod Apostolo Petro a nonnullis adscribitur, ... γραφῆς; profectò haut adeò occupati essent in politicis M... laudibus decantandis. Etenim, annōn Scriptura potius consulenda, quàm Politicorum Schola, si de optimo Ecclesiæ regimine certi quid statuere velis? Fatemur perlubenter, quòd administratio Ecclesiastica sit optima, ejus autem modus & qualitas è Scripturis haurienda, non è lacunis politicorum derivanda est. Quantumvis enim vel diutissime ...

ro Monarchiiæ; *alii* pro Ariſtocratiæ laudibus decertaverint, nil
cient vel Monarchiæ defenſores, ſi Chriſtum Eccleſiam Ariſtocra-
gubernare velle oſtendatur; nil Ariſtocratici, ſi Monarchicum re-
men in Scripturis præceptum demonſtretur. Non illud optimum pu-
ar Eccleſiæ Regnum, quod dictatis politicis, & rationi noſtræ con-
ientiſſimum; ſed potius, quod à Chriſto optimo & ſapientiſſimo
ege, eſt inſtitutum & commendatum.

Quapropter in frontiſpicio ſtatim diſſertationis hujus *duo Jeſuvvi-
tum crimina* notari velim: quorum *primùm* eſt malitiæ; *alterum* im-
itiæ; vel potius conjunctim *imperitæ malitiæ*, & *malitioſæ im-
æ*. *Sed accuſamus eos non immeritò.*

Malitioſum eſt, quod themate iſto de regiminum præſtantia le-
rem detinent, & integros libros replent ſuis ratiunculis, quum ta-
niſta omnia ad rem nihil faciant. Rationem expoſcis? In promtu
& modò dicta eſt, quoniam excellentia regiminis ſacri non ex opi-
nione politica; ſed ex ordinatione Dominica unicè æſtimanda eſt.
n Ariſtotelicam, ſed Apoſtolicam Eccleſiæ formam quærimus; igi-
*à regimine politico ad Eccleſiaſticum, à Philoſophico ad Theologicum, ab
Ariſtotelico ad Apoſtolicum, non valet conſequentia.* Proinde hoc im-
um, & irrefragibile fundamentum pono: *iſtud tantùm optimum Ec-
æ regimen eſt, quo Chriſtus eam regi voluit & præcepit:* contrà, *quo
voluit, non præcepit regi, iſtud optimum non eſt, etiamſi ab omnibus po-
pro optimo habeatur.* Cujus fundamenti ratio in Chriſti & pro-
ntia, & ſapientia tota recumbit. Etenim hic ſummè providus, & in
eſiam ſuam, tanto redemtam pretio, benevolentiſſimus eſt. Ergò
ii etiam optimo eâ modo in his terris gubernari. Viciſſim eſt ſum-
ſapiens, & in eo πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας, καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυ-
Col.2.v.3. Ergo & potuit optimũ regiminis modũ præſcribere; quâ
ſtate & voluntate poſitâ, ipſe etiam actus ponitur: *quæ enim voluit,*
dicitur Pſ.115.v.3. & ὅσα θέλει γίνεται, inquit *Damaſcen.* lib.2. Orthod.
i, c.29. id quod de voluntate ſimplici, nec à conditionibus depen-
te certiſſimũ eſt. Quum igitur ἀναμφισβητήτως verũ ſit, Chriſtum in
iptura omnium optimũ Eccleſiaſticæ gubernationis modũ præſcri-
e; cadunt profectò omnia, tanquam prorſus infrugifera, & imper-
entia, quæ vel *Nicolaus Sanderus*, vel *Robertus Bellarminus*, vel *Jaco-
Gretzerus*, de monarchiæ dignitate in ſuis tricubitalibus commen-
tatio-

Partim ob malitiam.

tationibus hinc inde disputârunt. Etenim quum perint, *optimum regimen, optimo regimini modo adm* ferint, *Monarchicum esse* optimum; ibi probationes afferant necessum est, si quid obtinere voluerint. Non quicquid etiam blateraverint de Monarchia, Christum optimum modum præscribentem Monarch pisse, sed potius prohibuisse. Ad igitur argu stias futissimum etiam Jesuwitam, ut fateatur, *aut* Ch non præcepisse optimum gubernationis Eccl pertinentia esse omnia argumenta hilosophi Monarc lentia desumta, initiumq; disputationis non a poli Christi institutis faciendum. Atque hoc est, quod Theolog *Colloquio Ratisbonensi* semper urserunt, al am *R publica* *sia* rationem esse, nec hujus gubernatio em ad formandam, ob contrariam Christi dispositionem & acutus sibi videtur *Gretzerus*, l. 1. de P. R. cap 1 bstrahen ab omni gubernatione, Ecclesiastica & civil, & duntaxat præstantiam regiminum in se considerans. *Verum* & ista sertatio hîc est aliena & impertinens. Quid enim opus, ut nos ceremus genericâ Monarchiæ consideratione, s. Chr in clesiam non Monarchicè administrari voluit. Tandem est, ut, velint nolint, in Scripturæ circumincludantur, & las, tanquam inefficaces, missas faciant. Et hoc primum mirum, crimen est.

Partim ob imperitiã. *Alterum* verò *imperitiæ est*, quòd gravissimum Theologicum thema, πρώτως ex Philosophorum commentis definire tentant, & contra τρόπον παιδείας pueriliter peccant. Præcipit ipse Philosophus *lib. 1. ad Eudem. c. 6.* ut quæstiones demonstrentur οὐκ ἀλλοτρίοις, ἀλλὰ τοῖς οἰκείοις λόγοις. Φιλοσόφου γὰρ τὸ τοιοῦτο περὶ ἕκαστον μεθόδου. *non peregrinis, sed propriis rationibus, quia hoc maximè Philosophicum in omni methodo. Lib. 1.* Poster. Analyt. c. 7. ait οὐκ ἄρα ἔστιν ἐξ ἄλλου γένους μεταβάντα δεῖξαι; *Non licet demonstrando de genere in genus transire.* Præcipuè verò in Theologicis rebus crassissimæ ignorantiæ argument medium demonstrationis ex Philosophia, atq; sic aliena pharetra depromere. *Quid* enim *Athenis cum Hierosolymis? quid Scholæ Ph rum cum Ecclesia Christianorum commune*: uti *Tertullianus* loquitur de præscript. Ferulâ igitur digni sunt Sophistæ Pontificii, eò quòd prin

& prin-

cipale argumentum pro primatu Romanensi, non ex Scripturis nis, sed ex dictatis Philosophicis mutuantur. *Bellarminus* profectò, anis sui, semel præscripti, fuit immemor, dum aliàs plerumq; primū mentandi mediū è Scriptura, ultimūm è Philosophia desumit: hîc rem & causæ diffidens, & prædecessorū vestigia premens, inverso or- rationes Philosophicas præponit, Scripturarum testimoniis, quæ hoc negotium detorquet, postpositis. Unde firmiter colligo, prima- Papalē πρώτως arenoso fundamento esse superstructum, rationis manæ inventum, non Christi institutum, aut è Scripturis extructum na. Nam *Christianos volentes accipere firmitatem fidei veræ, ad nullam confugere decet, quàm ad Scripturā sacram:* Chrysost. in Matth. hom. *Magnum* enim *periculū est, res fidei humanis committere rationibus*: Idē 1. in Genesin. Jam verò Episcopi Romani Monarchia, dicente *Pa- ob. nne XXII.* est de necessitate salutis; est res fidei, scribente *Bellarmi-* 1. de P. R. c. 12. col. 754. D. Et nihilominus probationē hujus articuli ... & πρώτως ex politicorum asseveratione, non Scripturarum ... ificatione deducunt: unde quid aliud juxta *Chrysostomum* concludi est, quàm in magno ipsos versari periculo, moremq; disputandi istianum haut observare?

Augustinus *l. 4. de Trin. c. 6.* tria quidē innuit dissertationū Theo- gicarum principia: 1. Scripturā, 2. Ecclesiam. 3. rationem, quū inquit: *nemo Christianus contra Scriptutram, nemo pacificus contra Ecclesiam, ne- mo sobrius contra rationem sentit*: sed primo omnium loco, tanquam ... & principale στοιχεῖον locat Scripturam; Ultimo Philosophiam seu rationem, quam accuratam disputationis legem & methodum quum perturbent hac in controversia Pontificii, quid sani aut orthodoxi ab ultrà sperari aut expectari poterit? Si ex Scriptura prius probatam dedissent Monarchiam, (id quod ad Calendas Græcas præstare pote- ... tum ultimo loco ἐπεισάγμα[?]ος instar apponere potuissent istum Monarchia discursum Philosophicum. Quia verò in prima acie po- nunt, pro imperitis & malis disputatoribus non immeritò habentur.

Supersedere igitur possemus ulterioris istius quæstionis politicæ, nquā ineptæ & inefficacis, consideratione, & Jesuwitas tùm ἀσκόπως, ... impertinentiā, tùm ἀτόπως ob saltū generis, disputantes, ad Scripturā ... revocare; attamen, quia ipsis placet, humanitus inventū primatū, ... onis etiā humanæ argumentis primò confirmare, agite, audiamus ... lisper ipsorū discursum de Monarchia, & hinc deducto primatu Ro- mano.

Ab omnibus usurpata, & primò i[illegible] *Monarchia sit optima*, & præstantissi[illegible]a guber[illegible] mineat præ aliis omnibus, ita, ut simplex Monarc[illegible]a, [illegible] cratiæ & Democratiæ, simpliciter & abs[illegible] eyus concludunt, Ecclesiam μοναρχικῶς [illegible] optimus regiminis modus in ea vigere & obse[illegible] *Costerus* in Enchirid. cap. 3. pag. 115. Ita *Nicolaus San*[illegible] narchia Ecclesiastica: Ita *Bellarminus*, Ita *Gretz*[illegible] & seqq. qui tamen cap. 3. hanc afferunt limita[illegible] *temperata*, hoc est, Aristocratiæ ac Democratiæ [illegible] quidem est summus princeps, sub eo tamen, ob negoti[illegible] dorũ multitudinem, sunt alii minores principes) i[illegible] quàm simplex, adeoq; etiam Ecclesiasticam Mon[illegible] sem, sed temperatam esse debere contendunt.

Deinde distinguimus inter Monarchiam universalē & particularem.

Hæc ipsorum mens est, & sententia, de qua qui[illegible] exponam, ante omnia distinguo inter Monarchiam [illegible] lem, & Monarchiam *quodammodo particularem*, [illegible] donec alius commodiores suggesserit.

Universalem voco, quæ includit universalit[illegible] norum, jurisdictionis & potestatis: quando unus est, vel esse [illegible] minus omnium omninò hominum, simulq; potestatem [illegible] mnem, & secularem, in fortunas & bona externa, & spir[illegible] nimas, vel bona interna omnium hominum, in toto te[illegible] viventium.

Particularem verò Monarchiam appello, ubi unus q[illegible] & Monarcha, sed 1. non habet omnem; sed tantùm vel secularem, [illegible] Ecclesiasticam potestatem; 2. non super omnes; sed tantùm aliquos homines, sive illi sint potior mundi pars, sive non sint; 3. nec in om[illegible] bona, sed tantùm in bona vel politica, vel Ecclesiastica.

Universalē Papistæ tribuunt Papæ,

Jam verò, quam Pontificii Monarchiam intelligant, o[illegible] esse nemini potest, qui vel unicum hoc ponderaverit pronun[illegible] *A-vari Guerretii*, quod legitur lib. de Jure Pontif. Rom. cap. 16. his verbis: *Principatus summi Romani Pontificis non solùm ad spiritualia, s[illegible] temporalia se extendit, ita quòd in toto terrarum orbe jurisdicti[illegible] bet temporalem.* Addatur audax effatum *Papæ Johannis XXII.* Extravag. de Majoritate cap. Unam sanctam, *Esse nimirum omninò de[illegible] lutis, omnem humanam creaturam subesse Papæ Romano*: ubi tantam [illegible]

...itatem intelligunt, ut ne quidem Angelos & diabolos excipiant, ...um notum est ex mandato *Clementis VI.* ad Angelos facto.

Videtur quidem *Bellarminus* reliquis Pontificiis nonnihil mode... *l. 5. cap. 2. & seqq.* dum Papam nec totius mundi, nec totius orbis ...istiani dominum esse disputat; verùm in modo duntaxat ab aliis ...entit, in re autem per omnia consentit. Etenim cap. 7. scribit: *Pa... posse mutare regna & uni auferre, alteri conferre:* posse *condere le... civilem, vel confirmare & infirmare leges Principum:* Cap. 8. dispu... *potestatem civilem subjectum esse potestati spirituali*; atq; ita Pontifici ...mam & universalem Monarchiam cum aliis concedit; verùm non ...em modo; sed diverso, nimir. indirectè non directè. Quum autem ...us rem non variet, manet hoc, quòd omnes, & Pontificii, & Jesu...tæ Papam Romanum, velut universalem Monarcham, utroq; gladio ...ctum, colant & venerentur.

Adde, quòd reliqui Papicolæ ejusdem non sint sententiæ cũ Bel...ino, siquidem *Alexander Correrius*, JCtus Patavinus, Anno 1599. ...de potestate Pontificis libros edidit, in quibus Bellarminum acri... infectatur, Papamq; non secus ac Christum, cujus sit Vicarius jure ...ino, & directè, totus orbis dominum esse, omnemq; potestatem ha...re contendit, quem vicissim *Gretzerus*, lib. 5. c. 4. & 5. refutavit, unde ...paret; tum summa, scilicet, fratrum istorum consensio; tum infalli...s certitudo Papistica, in summo & necessario, ut ipsi vocant, salutis ...iculo, de Pontificum potestate. Conveniunt quidem in eo, quòd ha...eat summam potestatem, unde autem habeat, an à Deo, vel ab homi...us, & num ordinariè vel extraordinariè, directè vel indirectè habeat ...treme dissentiunt.

Sed digladientur fratres isti Cadmei de principio, modoq; potesta... quamdiu velint; Ego de reipsâ acturus, Universalem & illimitatam ...onarchiam ut pro optimo regimine habeam, tantùm abest, ut potius ...a voce eam 1. in *Scripturis rejectam.* 2. *Impossibilem.* 3. *perniciosam* ..., constanter pronunciem. *Sed dicimus eã esse*

In Scripturis rejectam dico Monarchiam, universalem, ...one *ordinationis*, ratione *prohibitionis*, ratione *prædictionis divinæ.* *1. In Scripturis rejectam.*

Ordinatio Dei in eo consistit, quòd distinctissimos semper voluit ...e ordines, politicum & Ecclesiasticum, id quod non modò per diver... ...a ad eos facta mãdata, per diversas functiones & jurisdictiones, iis *Ratione ordinationis divinæ*

 assigna-

assignatas: sed etiam in Vet. Test. disti… vo… indicare voluit. Jam verò si penes unu… S… a … & politicorum & Ecclesiasticorū negotiorum, c… statuum distinctio, siquidem unus idemq; … lis Monarcha, adeoq; in uno subjecto concurr… distincti; quòd certè contra plurima est Scrip… tatem istam indicantia, & confusionem …

Ratione probibitionis. *Prohibitio divina* clarissimis verbis concep… Matth. 20, v. 26. Marc. 10. v. 42. οἱ βασιλεῖς τῶν … ὑμεῖς ἢ οὐχ οὕτως. *Reges gentium dominantur, vo…* nihil amplius valebit ista distinctio Bellarmi… *9. col. 635. D.* Christum non omnem; sed *tantum … bibuisse.* Etenim si ita sit, utiq; Ecclesiastica persona, vel Ep… siæ, non poterit simul esse Princeps politicus, & pot… cularem, quoniam tum etiam dominaretur, ut Rex g… autem discrimen facit inter Reges politicos do… & inter Apostolos non dominantes; Ex quo sequitur invictè: M… salem à Christo esse prohibitam; aliàs dominium istud … quo Christus verba facit, unà cum jurisdictione Eccle… in … persona, contra manifestam Christi assertionem, Vos n… reret. Quod ipsum etiam evincit Aphorismus Apostolicu… 4. *Nemo militans Christo* ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ … πραγματείαις … se negotiis secularibus. At quomodo non implicaretur … Episcopus, si unà politicus Princeps foret, & temporalem juri… tum haberet, tùm exerceret.

Et ratione prædictionum. *Prædictio divin a*, Universalem Monarchiam impugnan… triplex: Nam evincunt hoc prædictiones, 1. *hæresi…, 2 per… Ecclesiæ*, & 3. *perpetuorum bellorum, & dissensionum … rum in regnis.* Si enim Christus voluisset esse unum … chiam; cui omnes necessariò parerent, & qui omnes ad suum … cogere posset, unde, quæso, orirentur hæreses, unde perse… bella, & dissensiones? Annon iste Monarcha universalis … comprimere; annon persecutores compescere, atq; sic … Regno suo conservare posset? Neq; d… potest, habe… apam … istam, sed ob hominū perfidiam exercere … posse, … fit, dedisse Deum Papæ jus in regna to… & non d… quam facultatem utendi ejusmodi jure, dic…

…sse

adde prædictionem propheticam, *Dan.7.* de quarta Monarchia semper duratura. *Aut* enim Romanus Imperator non erit Monarcha; *aut* sequetur, eum unà Ecclesiarum omnium debere curam & inspectionem habere. Non enim duo possunt aut debent esse Monarchæ juxta ipsos, sed unus Oecumenicus. Ast in Scriptura prædictum fuit, Monarcham Romanum usq; ad finem mundi duraturum. Aut ergo hic, aut planè nullus alius erit Monarcha Oecumenicus, quod ultimum quoq; est verissimum. Legimus quidem *Dan. 11. v.36.* de Rege, qui sit omnia facturus juxta voluntatem suam, & universalē Monarchiam affectaturus. Item *2. Thess.2. vers.3.* de homine peccati, qui sese sit elevaturus super omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur; & *Apoc.13.v.11.* de bestia, quæ sit omnes ferè seductura; *cap.15.v.1.* de meretrice magna, cum qua fornicentur Reges terræ: Verum hæc omnia tanquam Antichristi magni signa censentur, quæ quia completa videmus in affectata Papæ Monarchia universali, aliud certè inferre non possumus, quàm enim esse toties prædictum Antichristum, non autem legitimum, & à Christo ordinatum Ecclesiæ Episcopum Oecumenicum.

II. Impossibilem dico talem monarchiam, (1.) *quia* nemo tam potens, ut universum sibi mundum subjiciat. Quis enim Turcam, quis Persas, quis Moscovitas expugnabit, ut omnium regnorum unus sit Dominus? Quis hæreses, quis Antichristum tollet, ut omnium hominum una sit religio, unus sacerdos summus? 2. Nemo tam sapiens, ut omnium controversiarum politicarum & Ecclesiasticarum, in toto orbe occurrentium, judex esse queat. Neq; juvabit Pontificios, etiamsi dixerint, posse eum in singulis provinciis suos habere legatos. Semper enim ab horum sententia & judicio appellabitur ad summum Monarcham, quem in uno tantùm loco existentem, remotissimi populi consulere non poterunt, quin & ipsum omnes hominum lites & controversias, vel saltē graviores audire, annon ἐκ τῶν ἀδυνάτων est? Impossibilia autem & velle & suadere, stultum putatur: μανία ἐστὶν ὑπὲρ δύναμιν ἐγχειρεῖν, scribit *Demosthenes*. *2. Impossibilem.*

III. Perniciosam dico, quia (1.) conscientiis injiceretur vinculum, si dum summus ille Monarcha omnes ad suam fidem cogeret. Illo igitur cadente, tota Ecclesia caderet, vel certè in summas angustias redigeretur. (2.) foret hoc in Deū & Angelos contumeliosum. Non enim solus Deus amplius Rex Regum, & Dominus dominantium esset; sed unà cum eo fictus hic Monarcha universalis: de beatitudine sua deji- *3. Perniciosam.*

cerentur Angeli, si quævis jussa, etiam importuna [illegible] Regis exequi deberent. Homini quidem servi[illegible]nt [illegible] verùm solius Dei mandatum. (3.) Regnum ipsum [illegible] tyrannidem. Si enim unus haberet summam pot[illegible] ob annatam homini superbiam fieri posset fac[illegible] sæviret, quis ei omnia pro lubitu, contra fas & jus ge[illegible]

Particularis etiam Monarchia non semper nec absolutè est optima regiminis forma.

Quod autem porrò *particularem* attinet *Monar*[illegible] liticì loquuntur potissimum, dubitant certè pluri[illegible] omnium gubernandi formarum præstantissima [illegible] rium sit, & impudens, ne quid gravius dicam, e[illegible] quod *lib.1. de P.R.c.2.* legitur: *Conveniunt*, inqui[illegible] (nempe Monarchiam esse optimam) *veteres omnes* [illegible] *Græci, Latini, Theologi, Philosophi, Oratores, Histori*[illegible] non omnes ii, qui in antiquis vixerunt Rebuspublicis [illegible] vel Democratiam, & verbis & factis Monarchiæ præt[illegible] existimâssent, optimū gubernandi modum non esse [illegible] narchicum; certè & hunc elegissent, & Aristocra[illegible] Democrat[illegible] statui nuncium misissent. Hodierno quoque die [illegible] Re[illegible]publicæ [illegible] gentis beneficio loco habent, quòd nulli subsint Principi aut Regi, quibus adeò placet sua Aristocratia & Democratia, ut vitam quoq[illegible] profundere malint, quàm uni Domino subjici.

Præterea multi fuerunt scriptores, qui Aristocratiam [illegible] Monarchiæ, ex quibus est *Patritius Senensis lib. 1.* de Instit. [illegible] bi disertè ait: *Tutiorem vitam arbitrandam esse censeo bene mor*[illegible] *publica, quàm cujusq; Principis.* Josephus lib. 4. Antiquit. c. 8. [illegible] *Aristocratia, & vita, quæ ex ea ducitur, res optima est, nec vos capiat desiderium alterius Reipublicæ.*

Hinc est, quòd communiter distinguant Politici inter τὸ [illegible], & τὸ αἱρετόν; & inter *Monarchiam in abstracto*, ratione sui, vel essen[illegible] & in *concreto*, ratione hominum vel existentiæ c[illegible]nsideratam; ad quam distinctionem quoq; digitum intendit *Cr[illegible]tzerus*, lib. 1. cap. 2 [illegible]

Si Monarchia *in se, & ratione quidditatis suæ* æstimetur [illegible] & omnia Monarchæ boni requisita præsupponantur, tum utique omnium est præstantissima forma; quo etiam sensu pleraque authorum dicta sunt intelligenda. *Quòd si autem* imbecillitas humana attendatur, & Monarchia consideretur, ratione existentiæ, q[illegible] solet & potest, non qualis esse debet; tum utique mul[illegible] dub[illegible]

dent[illegible]

…tur non immeritò, an Monarchia in omnibus nationibus semper …eligibilior & præstantior.

Bellarminus ipse *lib.1.cap.3.* præfert Monarchiæ simplici mixtam, …ex Aristocratia temperatam, si circumstantiæ, & ratio hujus vitæ …nderetur. Cur igitur tam prolixè *cap. 2.* disputavit de simplici statu Monarchico, fi&te & impossibilis, & in vita inutilis? Non enim de Platonicis Ideis disputamus, nec soliciti sumus, quid fieri debeat, sed …id fieri queat & soleat. Nam quis tam bardus foret, ut non præferret Monarchiam aliis statibus, si semper tales haberentur Reges, qui debitis essent virtutibus instructi, summè sapientes, pii, laboriosi, justitiæ studiis addicti, subditorum curam habentes, & negotia omnia, vel pleraque propriâ industriâ expedientes? Quia verò in hoc naturæ morbo ista quidem optari, vix autem sperari & expectari possunt; hinc certè magna de regiminum præstantia oritur disceptatio.

Quapropter, quum undiquaque dubium sit istud politicum problema, annón delirare putabimus Jesuwitas, quòd ex ambiguo, & in scholis politicorum nondum satis deciso themate articulum fidei, & dogma religionis deducere non erubescant? Sed non mirum est, homines istos dubia & arenosa fundamenta proponere, quum aliàs fide … dubitante plus delectentur, quàm immotâ & confidente.

Quod si verò quis rigorosè scire velit, quæ tandem forma regiminis sit præstantior, & semper eligenda in hac vita? illi responsum simplex & illimitatum dari vix poterit. Est enim problema istud ex utraq; parte dubium. Si *Monarchiam* absolutè prætuleris, urgebunt Theologi regimen Ecclesiasticum, quod optimum est, non tamen Monarchicum; Si *Aristocratiam* antepósueris, proferent Politici, Romani Imperii administrationem, quæ potius Monarchica, quã Aristocratica censetur.

Politici tamen moderni communiter ita respondent: Si *absolutè* spectetur τὸ βέλτιον; id est, hoc, quod ex natura rei præstantius est, utiq; perfectissimus politicus status est Monarchia. sin verò consideretur τὸ αἱρετόν, id est, non quidẽ id, quod suâ naturâ præstantius est, sed quod respectu vitæ humanæ & imbecillitatũ humanarũ utilius, sive optabilius est nõ semper aliis Reipublicæ formis Monarchia præferri debet, quia imbecillitas humana non semper concedit, ut unus aliquis reperiatur, qui cæteris omnibus, quos regere debet, virtute sit præstantior: Et si maximè daretur, nõ datur, qui semper vivat *Keckermann.* l.1.Syst. Polit.c.1.

Verùm abundet hîc quilibet suo sensu: mihi cum *Banosio*, l. de

poli-

politia civit. Dei, & hierarchiâ Romanâ, c. 12 lect. [illegible] videtur, omissis comparativis, in positivo loqu[illegible], & u[illegible] modum, tam Aristocraticum, quàm Monarchicum, [illegible] lem æstimare, eò quòd uterq; Dei sit ordinatio, ut[illegible] & etiamnum hodiè usitatus sit, uterq; etiã paria affert [illegible] moda. Nam quinq; istæ boni regiminis proprietates, [illegible] 2. pax, 3. robur, 4. diuturnitas, & 5. gubernandi facilit[illegible] stocratico, quàm Monarchico statu reperiri, per exem[illegible] ma demonstrare haut difficile est.

Utut verò sit, quantumvis evicerint Politici, m[illegible] convenientius non administrari, quàm si unus Monarch[illegible] publicæ teneat: attamen hoc ipsum ordinationi Chri[illegible], & [illegible] Ecclesiastico præjudicare nihil poterit. Si enim prob[illegible] prohibuisse primatum & Monarchiam in Ecclesia, nihil [illegible] speciosissima Politicorum argumenta, licèt integris [illegible] rentur, & per integros tricubitales commentario[illegible] amp[illegible], & verbis sesquipedalibus urgerentur.

QUÆSTIO II.

Num una & eadem persona duplex regimen. & Ecclesiasticum & Politicum, administrare possit?

Bellarminus affirmat.

BELLARMINUS affirmativam sibi defendendam sumsit, l. 5. de R. P. c. [illegible] cui hunc præscripsit titulum; *non pugnare cum verbo D[illegible] mo sit Princeps Ecclesiasticus & Politicus simul:* id quod eum in [illegible] putat, quò Papæ Romano utraq; potestas, quam sibi arrog[illegible] tualibus & secularibus, salva & illibata constet.

Nos negamus.

Nos autem *negativam* eligimus, & pro hac sententia urg[illegible]

1. Ob Salvatoris interdictum.

I. Salvatoris interdictum. Matth. 20. v. 25. *S[illegible] Principes dominantur, & magnates potestatem exercent in eos.* v. 26. *Sed non ita erit inter vos*, (Apostolos, & vestros in ministerio [illegible]) *Sed quicunq; inter vos voluerit major fieri, sit vester minist[illegible]*, v. 27. *[illegible] voluerit inter vos primus esse, erit vester servus*; vel ut Marcus [illegible] 10. v. 44. *Erit omnium servus.* Luc. 22. Quum contentio inter Apostolos oriretur, Christus pari modo respondet illis, vers. 25. *R[illegible] κυϱιεύουσιν, dominantur illis, & qui potestatem habent s[illegible] cantur;* v. 26. *vos autẽ non sic, sed qui major est in vobis, fiat sicut [illegible] præcedit, fiat tanquam minister.* Ex quibus tale argumentum ne[illegible]

*Quodcunq;*Christus prohibuit Apostolis, & eorum in ministerio [su]ccessoribus; hoc eis usurpare non licet.

Sed dominatum Politicum, & principatuum terrenorum admi[nist]rationem Christus prohibuit Apostolis, & eorum in ministerio [su]ccessoribus.

Ergò dominatum talem eis usurpare non licet, ac per consequens [no]n sequit, ut minister Ecclesiasticus, simul sit Princeps Politicus, & [co]ntrà.

Bellarminus *lib 5. de P. R. c. 10.* dupliciter excipit.

1. Col. 1095. *Dominum ibi solùm instituere meros Principes Ecclesia[sticos], ac docere, debere eos, ut tales sunt, præesse subditis non more Regum & [Do]minorum; sed more Patrum & Pastorum. Non autem sequi hinc, non [u]num & eundem esse Episcopum & Principem.* *Ad quod Bellarminus frustrà excipit.*

Respondeo (1.) Valdè suspectus nobis est titulus *Ecclesiasticorum [Pr]incipum.* Nam Doctores à Spiritu Sancto vocantur ministri, non [do]mini aut Principes Ecclesiæ. Dicuntur quidem Reges, *Psal. 68. v. 13.* Principes, *Psal. 45. v. 17.* sed non propter dominatum quendam Po[liti]cum; sed propter spiritualis regni consortium, quo sensu omnes [Christiani] pii dicuntur Reges, *1. Pet. 2. vers. 9. Apoc. 1. vers. 6t.* (2.) Chri[st]us ibi generatim instruit quasvis personas Ecclesiasticas, iisq; prohi[bet] omnem dominatum politicum. Quod enim ibi dixit Apostolis, [id] dixit omnibus Ecclesiæ doctoribus. Si ergò Apostoli propter istud [Sal]vatoris interdictum debuerunt abstinere ab omni gubernatione [po]litica, & esse meri ministri; sequitur, quòd similiter omnes Ecclesiæ [D]octores debeant abstinere ab omni gubernatione politica, & esse me[ri] ministri. Informat igitur Dominus non meros Doctores & mini[str]os in specie, quasi dentur alii doctores & ministri, qui non sint meri, [sed] informat doctores & ministros in genere, dicens, quòd meri de[bea]nt esse doctores, ac ministri, adeoq; abstinere à gubernatione Poli[tic]a. Episcopi ergò Papistici fateantur, vel se esse meros Ecclesiasticos; [vel] se non esse Apostolorum successores, quippe quos, non minus atq; [illo]s, oportet esse meros ministros Ecclesiæ; non Principes aut Domi[no]s seculares.

2. Col. 1096. A. *Dico*, ait, *secundò; Dominum illis verbis non prohi[be]re Episcopis dominatum, qualis esse potest regum, & principum piorum, [sed] qualis est regum ignorantium Deum, qui tyranni potius sunt, quàm Re[ge]s. Id quod patet ex verborum Græcorum proprietate. Nam Matthæus*

non ait: κυριεύουσιν αὐτῶν, *id est, dominantur,* [illegible] σιν, *id est, violenter dominantur; sicut* 1. Pet. 5. [illegible] *habetur* μηδ' ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλήρων. *Et* [illegible] Caleb, qui percusserit Kariath sepher, & ceperit eam [illegible] κυριεύσῃ αὐτῆς, id est, *ubi dominatus fuerit ei,* &c. *Unde* [illegible] *stola Judæ videmus hæreticos reprehendi, qui* κυριότητα [illegible]

Respondeo. Salvator loquitur non tantùm de [illegible] co: sed de quovis politico dominatu, quoniam τὰ ἔθνη [illegible] cuntur omnes populi, non ii solùm, qui religione [illegible] *24. v. 7. Luc. 7. v. 5. cap. 23. v. 2. Johannis 11. v. 48. Actor.* [illegible] 5. [illegible] minus loquitur duntaxat de dominatu tyrannico; (1.) *quia* [illegible] Ethnici, multò minus omnes alii Reges (de quibus [illegible] ibi sermo fit) tyrannicè, sed plurimi eorum mo[illegible] runt. (2.) *quia* de tali dominatu Christus ibi sermonem [illegible] ipse probat, & Regibus politicis concedit, Principatum verò tyranni-cum, ut talem, nec probat, neque concedit. (3.) *quia* [illegible] bet dominatus, qualem affectabant Apostoli, alia [illegible] sponsum non [illegible] set accommodatum ad quæstionem. Illi verò affectabant non im-perium tyrannicum; sed legitimum principatum politicum, siquidem fovebant adhuc carnale somnium de regno Christi terreno. (4.) [illegible] κατακυριεύοντας illos Christus innuit vocari εὐεργέτας vel bene[illegible], & quidem jure suo. Sed tyranni non merentur vocari εὐεργέται. Verb[illegible] verò κατακυριεύειν, quod attinet, ex illo dominatus tyran[illegible] elici. Nam præterquam quòd Bellarmino non est integrum [illegible] ta versione recedere, quæ utitur generali verbo *dominandi;* [illegible] seipsos Evangelistæ explicant. Quod enim Matthæus vocat κατακυ-ριεύειν, & κατεξουσιάζειν, id Lucas simpliciter appellat κυριεύειν, & ἐξου-σιάζειν; Marcus habet verbum ἄρχειν, quæ omnia sunt generalia, [illegible] quemvis principatum indicant. LXX. κατακυριεύειν utun[illegible] gene-re pro dominio, & ipsi Deo tribuunt. *Jerem. 3. v.* [illegible] *14.* item [illegible], Christ[illegible], *Psal. 72. v. 8. Psal. 110. v. 3.* à quo tamen omnis tyrannicus d[illegible] est alienissimus. Sic *Gen. 1. v. 28.* jubet Deus hominem κατακυριεῦσαι τῆς γῆς, dominari terræ, nec tamen Adamus tyrannus, sed Dominus [illegible] constitutus est. Manet ergò firmum immotumq;, quòd Salvator in textu allegato agat de quavis gubernatione Politica, & d[illegible] con-stituat inter Principes regionum, & Doctores Ecclesiæ, ita qu[illegible] illis solis competat dominari, & Magistratum gerere; his autem non

compe-

...petat dominari, sed tantùm ministrare, adeoq; contra Christi pro-...tionem facit, quicunq; simul dominari, & Ecclesiæ doctorem agere ...sumit.

II. Salvatoris exemplum. *Christus* ipse nec habuit, nec habe-...voluit ejusmodi temporalem, jurisdictionem, vel secularem princi-...pium. *Ergò* nec ejus legati tale quid habere vel affectare debent. *2. Ob Salvatoris exemplū.*

Antecedens per se manifestum est, ex abundanti tamen probatur, ...Christus disertè inquit; *regnum suum non esse de hoc mundo* Joh.18. ...*36. Se non venisse, ut sibi ministraretur, sed ut ministraret*, Marc.20.v.28. ...de quum ipsi regnum terrenum offerre vellent, in montem fugit, ...*6.v.15.* Quum quidam ab ipso peteret, ut fratrem ad hæreditatis co-...et divisionem, prorsus recusavit, *Luc.12 vers.14.* tributum ipse Magi-...stratui solvit, *Matth.17.v.27.* ac Cæsari dandum esse docet, quæ sunt Cæ-...saris, *Matth. 22. v. 21.* & in condemnanda adultera partes Magistratus ...judici suscipere noluit, *Joh.8.v.11.* Ex quibus omnibus videre satis est, ...id principatum secularem Christus non affectârit, sed recusârit; non ...habuerit, sed ab isto prorsus abstinuerit; unde colligimus, Christi vesti-...gia non premere, qui in Ecclesia docere & simul principatum secula-...rem administrare cupiunt, quum tamen eos Christi imitatores esse con-...veniat, juxta exemplum Pauli, *1.Cor.11. v. 1.* & dictum Cypriani, libr.2. ...epist.3. *Si Sacerdotes Dei & Christi sumus, non invenio, quem magis sequi, ...quam Deum & Christum debeamus.*

Excipit Bellarminus, lib. 5. de R. P. cap. 10. duobus modis.

1. Responderi posse, *Dominum in hoc mundo suscepisse personam ...Pontificis, non Principis temporalis, & verbis Luc. 12. monuisse simplices ...Pontifices, ne se misceant alienis negotiis.* col. 1056 B.

Respondeo. Si Christus suscepit personam non Principis, sed Pontificis, sequitur, quòd Christi vicarii & imitatores minimè sint, ...Principatus seculares affectant & administrant. *Deinde*, si Ponti-...fices simplices non miscere se debent alienis negotiis, probandum erit ...alterius, quòd præter istos simplices dentur etiam ex divina ordinatio-...ne alii Pontifices vel sacerdotes, iiq; non simplicces, sed duplices, u-...traq; potestate, seculari & Ecclesiasticâ, instructi, id quod ex Scripturis ...probari minimè potest.

2. *Melius*, ait, *potest dici*, (nam agnoscit ipse, priorē exceptionem ...non juvare causam Pontificis, nec esse ad palatū ejus) *generaliter admo-...neri Pontifices & Principes, ne minutis & vilibus officiis ita occupentur, ut*

omitere cogantur majora. Hoc modo [illegible] *sedere ad judicandum*, Exod. 18. *sapient.* [illegible] *principatum politicum; & servaret* [illegible] *ret minores Judices, qui satisfacerent popul*[illegible] *ra quæq;, tam publica, quàm Ecclesiastica ad* [illegible] *referrent.* [illegible] hardus lib. 1. de consider. *iisdem verbis Domini in m*[illegible] *tatur Pontificem, ut judicia rerum temporalium al*[illegible] *sciebat jam tunc Principem temporalem* [illegible]

Respondeo. Christus recusavit hæreditatis div[illegible] ideò, quia esset negotium nimis minutum & vile, [illegible] modi causæ politicæ ad suum non spectent officium. [illegible] *O homo! quis me constituit judicem aut divisorem inter* [illegible] fuit muneris Christi, causas politicas tractare [illegible] dem multò magis abstinere omnes ministri Ecc[illegible] gent, quàm vel Christus habuit, vel iis à Christo [illegible] si pergant excipere: *Christum repudiasse tantùm minu*[illegible] urgebimus eos, ut exponant nobis majora ill[illegible], quæ in [illegible] Christus ipse susceperit, vel a suis ministris suscipienda [illegible] ubi protinus hærebunt, & nihil proferre poterunt. Nos autem [illegible] & ex *Johan. 16.* suprà ostendimus, quod Salvator integr[illegible] gnum sibi oblatum repudiârit, adeoq; non tantum [illegible] litica, quale est de hercíscunda hæreditate, [illegible] omnium [illegible] mum, quale est totius regni administratio recusavit. [illegible] ulterius, exemplum Mosis, & consilium Jethronis impertinenter [illegible] adduci. *Bernardum* quod attinet, mens ejus fuit non [illegible] minuta officia politica; sed ipsum quoque dominatum secular[illegible] sonis Ecclesiasticis esse prohibitum; quia disertè scribit [illegible] siderat. ad Eugenium: *Vox Domini est in Evangel.* [illegible] minantur; Vos autem non sic. *Planum est, Apostol*[illegible] *natus. 1. Ergò tu, & tibi usurpare aude aut dominans A*[illegible] *Apostolicus dominatum. Planè ab alterutro prohiberis;* [illegible] *habere voles, perdes utrumq;. Forma Apostolica hæc est,* [illegible] *minatio, interdicitur ministratio.*

3. Ob Petri monitum. III. Petri monitum. 1. Epist. c. 5. v. 1. *Presbyteros,* [illegible] *sunt, obsecro ego consenior & testis passionum Christi,* v. 2 *Pascite* [illegible] *Dei,* v. 3. *Non ut dominantes cleris, sed forma facti gregis ex animo.* [illegible] gumentum fluit ejusmodi.

Qui

Qui gregem Domini sic debent pascere, ne in eum exerceant ... m nominatum; ii non possunt simul esse Episcopi & Domini Poli... ci, quod per se manifestum.

Sed presbyteri gregem Domini sic debent pascere, ne in eum exerceant ullum dominatum, vi textus allegati.

Ergo presbyteri non possunt simul esse Episcopi, & Domini Po... ci.

IV. Pauli testimonium, ex 2. Tim. 2. v. 2. *Nemo militans Deo, ...licat se negotiis secularibus, ut ei placeat ...ui se probavit:* Ubi fatemur ...idem, in Græco non extare τῷ Θεῷ, & Apostolum quoad literam lo... non de doctoribus Ecclesiæ, sed de militibus vulgaribus. Interim ...men, quia istorum exemplum spirituali militi Timotheo proponi... & quia in vulgata, apud Papistas authentica editione vocula(*Deo*) ...ditur. & ipsi ex hoc dicto, legem cœlibatus, ministris Ecclesiæ im... ...onendam esse colligunt, nihil obstabit, quò minus etiam nos ita pos... ...mus argumentari: 4. Ob Pauli testimonium.

Quæcunque sunt negotia secularia, illis Episcopus, quippe Deo militans, non debet implicari.

Sed Politici Magistratus administratio pertinet ad negotia se... ...laria.

Ergò Episcopus Politici Magistratus administrationi non debet implicari.

Major potest illustrari exemplo vulgaris militis: Ut enim hic prohibetur se ingerere in causas civiles, *l. militares. C. de re milit. l. repetita 40. C. de Episc. & Cleric.* nimirum, *ut ei placeat, cui se probavit*, dicente ...postolo, hoc est, ut suo satisfaciat muneri ad beneplacitum Ducis, q...od facere non posset, si operam suam rebus diversis addiceret: *Ita* ...ltò magis miles spiritualis vel Episcopus abstinere debet à negotiis ...cularibus, quò Christo, Imperatori supremo, rectè placeat.

Excipit Bellarminus, lib. 5. de R. P. c. 10. col. 1097. *Respondeo, nego... ...a secularia hoc loco non vocari regimen Politicum; sed curam parandi vi... ..., & proinde negociationes & mercimonia, & similia. Est enim Græcè, ...ῖς πραγματείας, id est, negotiis vitæ, seu victus. Ubi etiam notandum; ...n haberi in Græco, nec in omnibus Latinis Codicibus illud,* Deo, sed generaliter, οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις. *... ...st sententia: Dixi, ut labores, sicut bonus miles Christi.* Porrò *bonus ...es non est solicitus circa victum, & corporis curam, sed comedit & bibit,* quando

quando potest, & quomodo potest, dormit hun[illegible] panno, &c. *Itaq; Apostolus non prohibet regimen pol[illegible] solicitudinem circa vitam corporalem, & ut benè monu[illegible] dicuntur hæc à Paulo tàm Episcopo, quam aliis b[illegible] etiam Laici, etiam Reges, milites Christi esse debent.*

Respodeo. (1.) De particula (Deo [illegible]am ante nota[illegible] legatur in versione Latina, à quâ sine anathematis pericul[illegible] non licet Pontificiis.

2. Per τὰς πραγματείας βίου non intelligi[illegible]tur [illegible] & curæ pro parando victu; sed in genere quævis neg[illegible] militem in vocatione & statione su[illegible]rdant, quia vox e[illegible] idem ostendit oppositio, & generatim exponunt inter[illegible] C[illegible]stomus, Primasius, Ambrosius, Lyranus, quorum ve[illegible]ba [illegible] D. *Gerhardum*, Tomo 6 LL. CC. pag. 481. & quia tand[illegible] idem est judicium. Si ergò nimia cura parandi victus proh[illegible] scopo, quia est negotium mundanum, & in vocatione [illegible] pedit, multò magis tota regiminis politici administratio Ep[illegible]rit prohibita, quum illa magis sit mundana, & plus impediat partes of-ficii Ecclesiastici.

3. Omnes quidem Christiani suo modo sunt milites Christi, qui de victu non debent nimiùm esse soliciti, quo sensu generali ad quos-vis credentes accommodari posset hoc dictum Apostoli, quia ve[illegible] speciali quâdam ratione Timotheus Episcopus nominatur Chr[illegible]les, *v. 3.* hinc sequitur, prohibitionem illam primò & propr[illegible] ministros attinere, ne secularibus negotiis sese involvant, prout etia[illegible] interpretatur *Theophylactus* in Comment.

5. Ob Apostolorum exemplū. V. Apostolorum exemplum. Apostoli nunquā & nusquam administrârunt Politicum imperium, nec ullam dominatus secula[illegible] partem unquam attigerunt, adeò quidem, ut nec mensarum curam re-tinere voluerint, sed eam Diaconis commiserint. Quum enim vi[illegible]rent, per istam solicitudinem prædicationi verbi aliquod imped[illegible] tum injici, mox rejecerunt illam, dicentes, *Non est æ[illegible]uum, ministrare mensis, & relinquere verbum Domini*, Act. 6. v. 2. quo ipso innuunt, non posse utrumq; fieri μετὰ ακριβείας vel accuratè, ut *Chrysostomus* homil. 14. in Acta loquitur. Quòd si ergò Apostoli rectè judicârunt, se non posse simul Evangeliū prædicare, & mensis ministrare, quomodo Pastor Ecclesiæ, munere docendi ritè perfungi, & simul integram provinciam gubes-

bernare poterit? Facit huc etiam illud *Bernardi*, libr. 1. de considerat. ad Eugenium: *Non monstrabunt puto, ubi aliquando quispiam Apostolorum sederit judex hominum, aut divisor terminorum, aut distributor terrarum. Stetisse lego Apostolos judicandos, non sedisse judicantes.*

Excipit *Bellarminus*, l. d. col. 1096. D. *Apostoli ita omiserunt in Hierusalem curam ministrandi mensis, ut tamen præsiderent etiam in temporalibus toti illi Ecclesiæ. Unde Gal. 2. Petrus, & Jacobus, & Johannes soliciti pro fratribus, qui erant in Hierusalem, rogant Paulum & Barnabam, ut memores sint colligere aliquam Eleemosynam; & mittere in Hierusalem; Illi verò detulerunt, & collectam pecuniam ipsimet detulerunt, non ad Diaconos præfectos mensis, sed ad seniores, ut habetur Act. 11.*

Respondeo. Cura illa eleemosynæ pro egenis fratribus colligendæ, fuit temporaria, quæ cessavit, cessante in Judæa annonæ caritate, quum interim Politicus Episcoporum in Papatu dominatus sit perpetuus. *Deinde* pauperib. prospicere de Eleemosyna nō indicat principatū politicum, sed curam Ecclesiasticam, quam Pontifici & ipsius Episcopis non inviti permittimus, modò curam illam crebrius susciperent, nec suam magis culinam & curiam curarent, quàm pauperum inopiam.

VI. Ecclesiasticæ & politicæ potestatis discrimen. Duæ sunt distinctæ jurisdictiones, temporalis & spiritualis (veluti duæ sunt vitæ, carnalis & spiritualis; duo genera militum, Ecclesiæ & seculi;) quarum tanta est distinctio, ut una non possit misceri cum altera. Hinc argumentum tale formamus: *6. Ob Ecclesiastica & politica potestatis discrimen.*

Quæcunq; potestates Deus ipse distinctas esse voluit, eæ non sunt invicem commiscendæ, ut ab una eademq; persona administrentur.

Sed Ecclesiasticam & politicam potestates Deus ipse distinctas voluit.

Ergò non sunt invicem commiscendæ, ut ab una eademq; persona administrentur.

Minor certa est, quia distinguuntur *causâ instrumentali*, quum potestas Ecclesiastica gladio spiritus, vel verbo Dei; politica gladio corporali utatur: *Objecto*, quum illa in rebus spiritualibus & æternis; *hæc* in temporalibus & externis occupetur: *formâ*: quum illa sit ministratoria, ad præscriptum legum divinarū simpliciter restricta; hæc verò sit prætoria, habens jus ferendarum legum forensium; *fine*, quum illa circa justitiam spiritualem, pacem, conscientiam, & salutē animarum; hæc circa justitiā civilem, pacem hujus vitæ; & salutem Reipublicæ procurandam,

dam verſetur. Hinc Jehovah etiam ordinarie munia [illegible] ꝭta eſſe voluit, atq; in Veteri Teſtamento, partim [illegible] gibus, partim veſtitu, habituq; diſtinxit. Valde [illegible] abſonum eſt, iſta confundere, & uni perſonæ committere, [illegible] ſtar monſtri, ex una parte ſecularis, ex altera Eccle[illegible] decorum eſt, ſi ille, qui prædicare debet in Eccleſia, ſimul [illegible] li ſedeat in curia? Nonne indecorum eſt, ſi diſpenſatores [illegible] rum vibrent gladium, & pugnent armis carnalibus, quæ [illegible] cleſia remota eſſe, innuit Apoſtolus *2. Cor. 10. v. 4.* [illegible] *dus*, Rex Angliæ, de quo refertur, quòd quum Epiſcopum Bel[illegible] ſem, qui contra exercitum ſuum militem duxerat, acie captum [illegible] ret, eumq; tanquam filium ſuum Pontifex dimitti juberet, [illegible] ſerit arma, quæ Epiſcopus in acie geſtârat, & illa conſiderari [illegible] *An hæc eſſet tunica filii; an filii Papæ talem amictum geſtarent?* [illegible] Papa ſic erubuit, ut ejus gratuitam liberationem ulterius non [illegible] lârit.

7. Ob incommoda ſecutura. VIII. Incommoda ſecutura. Nequit fieri, ut utriq; [illegible] accuratè præſit unus, ob negotiorum varietatem, & utriusq; [illegible] difficultatem. Moſes ſingularibus à Deo donis ornatus fuit [illegible] populum ſolus regere, & ſimul ſacra ordinare potuit, *Exod. 18.* [illegible] Tales inſuper Epiſcopi, qui ſunt unà Principes, negligunt munus Eccleſiaſticum, humilitati non ſtudent, ſed inſoleſcunt, rectam [illegible] perſequntur, Eccleſiæ oneroſi ſunt, malo exemplo præeunt, crebrò bella ſuſcipiunt, & regnandi potius, quàm prædicandi amore d[illegible]ntur, ſicut praxis Eccleſiæ Romanæ plus quàm ſatis oſtendit. *Quod enim ad alia officia confertur, hoc religionis cultui, divinoq; officio detrahitur,* ait, *Ambroſius*, lib. de fuga ſeculi, cap. 2. Quò pertinet, quod Ezechiel *cap. 34. v. 4.* & Jeremias *cap. 51. v. 30. 31.* in catalogum rerum horribilium recenſent *dominationem Sacerdotum in poteſtate ſua.*

Addere his poſſumus teſtimonia Scriptorum Eccleſiaſticorum, Reſcripta Imperatorum, conſenſum Politicorum, & confeſſionem Pontificiorum quorundam, de quibus omnibus quum prolixe & accuratè Dn. D. *Gerhardus* egerit, Tomo 6. p. 482. ſeqq. actum non agere ſed Lectorem cupidum eò potius remiſſum volo.

Objectiones.

1. Proferunt & urgent exempla *Melchiſedeci, primogenitorum* [illegible]

Palmar-

Patriarcharum, Mosis, Heli, & Maccabæorum, quos utrumque regimen, Politicum & Ecclesiasticum, simul administrâsse autumant. Hoc argumentum ita proponit *Bellarminus* lib. 5. de P.R. c. 9. col. 1092. B. *Quòd non repugnet, Pontificem simul esse Principem spiritualem, & temporalem alicujus provinciæ*, probatur. Primò *exemplis Sanctorum, qui inveniuntur Reges & Principes fuisse. Nam in lege naturæ* Melchisedech *fuit Rex & Pontifex, ut patet ex Gen. 14. & Hebr. 7. imò etiam olim semper primogenitus Rex & Pontifex erat, ut B. Hieronymus docet in quæstionibus Hebraicis in illud Gen. 49.* Ruben primogenitus meus. *Constat quoq; Noe, Abraham, Isaac, Jacob, præfuisse suis tàm in iis, quæ ad religionem; quàm in iis, quæ ad politicam vitam pertinebant.* Deinde, *Moses & summus Princeps temporalis, & summus Pontifex fuit, ut ex divinis literis perspicuum est. Nam* Ex. 18. dicitur: Sedit Moses, ut judicaret populum. *Ex* 32. *Jussit occidi plurimos de populo propter peccatum idololatriæ*, & c. p. 40. *Adolevit Domino incensum, quod erat maximè proprium munus Pontificis, ut patet ex* lib. 2. Paral. c. 26. Item *Levit. 8. consecravit Moses Aaronem in sacerdotem, sanctificavit tabernaculum, & altare, obtulit sacrificia & holocausta, quæ solus Sacerdos facere potest. Itaq; Philo*, lib. 3. de Vita Mosis, in *ultimis verbis:* Hæc est, *inquit*, vita, hic exitus Mosis Regis, Legislatoris, Pontificis, Prophetæ. *Et Gregor. Nazianz. ad Gregorium Nyssenum*, Moses, *inquit*, Principum Princeps, Sacerdos, Aarone pro lingua utebatur. *Deniq; Augustinus de regno Mosis, quæst. 68. in Exodum:* Sedebat, *inquit*, judicariâ sublimitate solus, populo universo stante. *De Pontificatu autem q. 23. in Levit.* Ambo, *inquit*, summi Sacerdotes erant, Moses & Aaron. *Præterea* Heli & *summus Pontifex, & Judex Politicus fuit annis XL. ut patet ex lib. 1. Regum. c. 1. & 4. Deniq; Maccabei, Judas, Jonathan, Simon, Joannes, & cæteri usq; ad Herodem simul Pontifices & Duces politici fuerunt, ut patet ex libro Maccabeorum, & ex Josepho lib. 12. Antiquit. & seqq.*

1. Urgent exempla Melchisedechi & similium.

Responsio.

Respondeo. 1. Non exemplis, sed legibus est judicandum. Nec enim quæritur, quid olim ab uno alterove factum sit, sed quid etiamnum fieri debeat.

2. Christus prohibuit dominatum in Novo Testamento, quod interdictum abolere haut possunt exempla vetera. Nam ad Christi ordinationem, non ad facta particularia respicere debemus.

3. Exemplum *Melchisedeci* est singulare, & extraordinarium, ex quo universalis regula nequit extrui. Peculiariter enim gessit ty-

pum Christi, qui Rex & Sacerdos simul fuit ... ejus non fuit amplum, sed ad urbem unicam ... officio sacro non adeò fuit avocatus.

4. Patriarchæ fecerunt officium boni Patrisfam... qui & piè instruit, & prudenter reg t fa nil am suam. N... quimur non de privata & domestica cura, sed de publ... officii administratione.

5. Mosis exemplum itidem est extraordinari... natio ad tempus tantùm duravit, sicut & Heli & M...

6. Si maximè Veteris Testamenti exempla ... non tamen ob id probata est Thesis, quam impugna... est ratio Sacerdotii Levitici, in Veteri; *& alia* Ministerii ... ci, in Novo Testamento; *Illud* aliquid politici mixt... verò minus, ideoq; à forma illius ad hujus conditionem ... cludendum. Neq; ministerii ratio æstimari debet ex ... humanis & exemplis veteribus; sed tantùm ex dispositione ... quum dominatum politicum prohibuerit ministris ... concedi vel potest vel debet. Huc pertinet judicium *Papæ Nicolai*, qui ad Imperatorem Michaëlem sic rescripsit, ut citatur dist. 96 cap. 6. *Fuerunt hæc ante adventum Christi, ut quidam typicè reges & Sacerdotes simul existerent. Quod Sanctum Melchisedech fuisse ... prodit historia; quodquè in membris suis diabolus imitatus, (ut pote qui semper, quæ cultui divino conveniunt, sibimet tyrannico Spiritu ... re contendit) ut pagani Imperatores iidem, & maximi Pontifices dicerentur. Sed quum ad verum ventum est, ultrà sibi nec Imperator jura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorium usurpavit: quoniam idem Mediator Dei & hominum, homo Christus Jesus sic actibus propriis & dignitatibus distinctis, officia potestatis utriusq; discrevit, propria volens medicinali humilitate sursum efferri, non humana superbia rursus in infernum demergi, ut & Christiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum Imperialibus legibus uterentur; quatenus spiritualis actio carnalibus distaret incursibus, & ideo militans Deo minime se negotiis secularibus implicaret, ac vicissim non ille rebus divinis præsidere videretur, qui esset negotiis secularibus implicatus.* Hinc etiam Petrus August. Morla ... emp. juris, tit. 2. ff. q. 4. num. 13. scribit: *In lege Naturæ fuisse primogenituræ annexum Sacerdotium, teste Hieron. in qq. Hebraic. sed ex hor* non ac-

..a debere sumi argumentum ad legem gratiæ, in qua Sacerdotium est à Regno separatum.

II. Potestas *politica & Ecclesiastica non sunt contrariæ, sed utraq; ..ona, utraq; à Deo, utraq; laudabilis, & una alteri servit. Ergò non ..gnant inter se. Ergò simul in eodem esse possunt.* Bell. l. d, col. 1093. A. *2. Urgent potestatis utriusq; subordinationem.*

Respondeo. Jurisdictiones illæ non quidem sunt contrariæ, nec ..vicem pugnant, ideoq; non est absolutè impossibile, ut in unam ..rsonam cadant, sicut exempla quædam in Veteri Testamento an..otata evincunt. Interim tamen hoc non debet, nec potest fieri aut ..mitti in Novo Testamento, propter Christi interdictum, & con..tiam ejus ordinationem. Negamus ergò consequentiam, ob e..chum causæ. Quòd enim uni homini utrumq; officium deferri ..quit, in causa est, non jurisdictionum contrarietas, quæ nulla; sed ..vatoris authoritas, quæ summa. Sic conjugium & Sacerdotium ..on sunt status contrarii, neque inter se pugnant; in unam tamen ..cerdotis personam utramque cadere posse negant, propter inter..ictum Papæ, qui conjugium cunctis prohibuit clericis. Ut ergo i..li statuunt, Sacerdotem non posse matrimonium contrahere, pro..ter Papæ prohibitionem, licèt isti status per se contrarii non sint: Ita ..os multò rectius censemus, Episcopum non posse gerere Magistra..um politicum, propter Christi prohibitionem, licèt isti status simi..ker per se non sint contrarii. *Responsio.*

III. *Magis diversa sunt pax & bellum, quàm bona temporalia & ..piritualia. At unus & idem Rex simul præest Senatui & exercitui, toga..ti & armatis. Ergò multò magis poterit unus præesse, in temporalibus & quoddam ..piritualibus rebus.* Bellarminus l. d. *3. Urgent simile quoddam.*

Respondeo. Per *instantiam*. Magis diversa sunt pax & bellum, quàm Sacerdotium & matrimonium. Si ergo unus & idem Rex po..l gubernare tempore pacis & belli, cur negant, unum eundemq; hominem esse posse Sacerdotem & maritum? Nempe hoc non fieri posse arbitrantur, ob Papæ interdictum, non quandam statuum il..rum absolutam contrarietatem. Idem igitur responsum sibi hic habeant. Non enim sequitur, unum posse jam in Novo Testamento præesse in temporalibus & spiritualibus rebus, quia unus Rex potest præesse Senatui & exercitui, siquidem fundamentum istius impossi..bilitatis non ponimus in istorũ contrarietate; sed in Christi prohibiti..one, contra quam nihil suscipere vel tentare possumus aut debemus. *Responsio.*

4 Urgent exemplum Regis, diversissima regna gubernantis.

IV. *Potest unus gubernare diversi[illegible] ritus, leges, consuetudines habeant, & pari ratione [illegible] regere plurimas Ecclesias, ut patet de Patriarchis [illegible] Romanum) quorum quilibet habuit sub se plurimos [illegible] am poterit unus homo regere unum Episcopatum, & unum [illegible] Nam vel est difficilius regere Episcopatum, quàm prin[illegible] us vel aequè difficile: si primum, ergo si unus regit duos [illegible] jori regit unum Episcopatum & unum principatum: S[illegible] unus regit duos principatus, à majori reget unum princip[illegible] Episcopatum: si tertium, ergo si unus regit duos Epi[illegible] principatus, à simili poterit regere unum Episcopatum & unum p[illegible] tum.* Bellar. col. 1093. B.

Respondeo. Haec ratio vicissim nihil aliud proba[illegible] non esse per se, absolutè impossibile, ut unus idemque [illegible] scopatum, & regat Principatum, id quod lubenter damus. [illegible] men illud ipsum impossibile vel illicitum in Novo Testamento [illegible] pter interdictum Christi, qui duos illos status mile[illegible] neque una [illegible] sona concurrere noluit. Deinde ubi duo sunt principatus vel Episcopatus, ibi cura & administratio est unius generis; sunt autem diversa, adeoque difficilima, si Episcopatus & Principatus simul [illegible] debeant. Multò igitur difficiliùs est regere unum Episcopatum & unum Principatum, quàm duos vel tres principatus, pr[illegible]ter diversissimam administrandi rationem.

5. Urgent pietatem eorum, qui principaty temporales donaverunt, & donatos ceeperunt.

V. *Qui donaverunt Episcopo Romano aliisq. Episcopis Principatus temporales, pii homines fuerunt: & ea de causa praecipuè a[illegible] fis commendati sunt, ut patet de Constantino & Carolo Magno, & Lud[illegible] ejus filio, qui inde* Pius *appellatus est, quos etiam adversarii laudant, & contrà, qui ejusmodi principatum auferre conati sunt, ut A[illegible]ulphus Rex Longobardorum, Heinricus IV. & V. Otto IV. Friedericus I. & II. a[illegible] omnibus Historicis, ut impii, & sacrilegi notantur. Neque optimi Principes fuerunt solùm ii, qui Apostolicam sedem ita ditarunt, sed [illegible] plerique eorum, qui ejusmodi opes, & principatum receperunt. Ne[illegible] Leonem IV. miraculis claruisse, scribit Platina; Leonem IX. omnes scriptores Sanctum vocant, & miraculis claruisse scribunt Sigebertus [illegible] Otto Frisingensis. Gregorium VII. illustrem miraculis fuisse, atque etiam virum optimum, scribit Lambertus Schaffnaburgensis. Cal[illegible] vitam sanctissimam & miraculis plenissimam describit Petrus ab Aliaco. [illegible]*

...pus Cameracensis. Denique Adrian. in I Leonem III. Nicolaum I. ...centium III. aliosq; nonnullos, scriptores omnes laudant, quos tamen ...constat hunc principatum una cum Pontificatu administrasse. Bellarminus, col. 1093 C. D.

Respondeo. I. quæ Christus distincta & sejuncta voluit, huma... authoritate in unum conflari nec possunt nec debent. Et notum ..., pios etiam homines quandoq; ex infirmitate peccare, bonamque ...tentionem non semper benè cadere. *Responsio.*

2. Episcopi illi, quibus offerebantur Principatus, debuissent ...itari exemplum Christi, qui Regnum mundanum sibi delatum non ...ceptabat; sed declinabat & aversabatur.

3. Donatio Constantini Magni est mera fabula, quod jam o... ...ostensum est à *Marsilio*, *Valla*, *Cusano*, *Silvio*, *& aliis*, ita quidem, ...nec hoc diffiteatur *Baronius* in suis annalibus.

4. Donationes Pipini & Caroli regulam Juris non efficiunt, ...ia divinæ ordinationi adversantur, & ex animis superstitione ni... ...imbutis profectæ sunt. Neque hîc de facto sed de jure contro... ...vertitur.

VI. Tandem urget Bellarminus experientiam. *Etsi*, ait, *ab-solutè fortè præstaret, Pontifices tractare solùm spiritualia & Reges temporalia; tamen propter malitiam temporum experientia clamat, non solum utiliter; sed etiam necessariò, & ex singulari Dei providentia donatus fuisse Pontifici, aliisq; Episcopis, temporales aliquos Principatus. Si enim in Germania Episcopi Principes non fuissent, nulli ad hanc diem in suis sedibus permansissent; Sicut ergò in Testamento Veteri diu fuerunt Pontifices sine Imperio temporali, & tamen ultimis temporalibus non poterat religio consistere, & defendi, nisi Pontifices etiam Reges essent, nimirum tempore Maccabæorum; ita quoque accidisse videmus Ecclesiæ, ut quæ ...imis temporibus ad majestatem suam tuendam temporali principatu non egebant, nunc eodem necessariò indigere videatur*, colum. 1094. B. *6. Urgent experientiam,*

Respondeo. Miseros oportet esse Papales Episcopos, qui sine strepitu hujus seculi, sine opibus & armis nec hæreticos debellare, nec gradum suum in Ecclesia obtinere possunt, quum tamen Apostoli, & omnes legitimi eorum successores, absque mundanis illis præsidiis, & dignitatem suam conservare, & hæreticos expugnare & salutem Ecclesiæ quàm optimè procurare potuerint. Ad hoc quidem conducunt, principatus & externa præsidia, ut Episcopi per violen- *Responsio.*

tiam hæreticos debellare, & suas d[illegible] , [illegible] præstare haut possent, subditis armis [illegible] præceptum, nec ullum in pri[illegible]ca Eccle[illegible] ex[illegible] ri Episcopi per vim & arma, vel hæreles [illegible] defendere debeant aut soleant. Maccabæorum vero [illegible] extraordinarium, & in divina ordinatio[illegible] fund[illegible]tum [illegible] stores Novi Testamenti, contra expressum Christi [illegible] non debet nec potest accommodari.

QUÆSTIO III.

Num in omni regiminis & status mutatione [illegible] quiratur demonstratio au[illegible], [illegible] & similium circumstantiarum?

Duplici argumentorum gen[illegible] so[illegible] Papali[illegible] tuntur Jesuwitæ, ut patet ex l. 2. *Bellar. de R. P.* [illegible] clesia c. 5. *Alterum ostensivum* vocant, quando ex [illegible] ura, C[illegible] stiq; verbis, & Ecclesiasticis scriptoribus M[illegible] [illegible] bare præsumunt: *alterum ad impossibile d[illegible]*, q[illegible] lum tempus assignari posse, nullumq; E[illegible] primus sibi Pontificatum rapuerit, & non potius a [illegible] re acceperit, unde ipsi colligunt, ad Christum, Chr[illegible] tandem veniendum esse, si certi quid de origine Roman[illegible] affirmare voluerimus.

Affirmant Pontificii.

Et sanè plausibiliter hæc urgerescíunt, præsertim ideo, [illegible] *stri Theologi, in assignatione temporis, per omnia convenire non [illegible]*, dum *alii* initium Papalis Monarchiæ in tertium, *alii* in sextum, [illegible] decimum, *alii* in aliud seculum referunt. In omni autem [illegible] mutatione ostendi debet & nominari manifestè, tum [illegible] mutationem introduxit, tum tempus, quo irro[illegible] [illegible] &c. quod quia à nobis præstari nequeat, causam [illegible] obtinuisse, non per didisse, plusquàm thrasonicè gloriantur.

Ut verò & hoc telum ipsis eripiatur, ante omnia *tenendum* [illegible] *ad demonstrandam mutationem, non requiratur singularum circum[illegible]tiarum accurata vel notitia, vel enumeratio*, quando quidem [illegible] non constituunt, sed extrinsecus duntaxat comitantur. Igitur [illegible] *cit, si evidenter ostendatur, aliam tempore Christi & Apostolorum* [illegible]

Nos negamus,

...quentibus seculis Ecclesiastici regiminis formam fuisse, licèt & tempus ...authorem primum hujus facta mutationis ignoremus.

Ne autem sine ratione hoc dixisse videar, considerari volo, 1. ...bolam Christi, Matth. 13. v. 24. & 25. Legimus ibi, bonum semen ...agro Domini seminatum fuisse primo tempore, postea verò colo... mutationem, & aspersa zizania invenerunt. Ipsi verò ignorabant ...mpus, quo hoc factum fuerat, & authorem, cujus astutiâ commis... Ideo accedunt herum, dicentes; *Domine nonne bonum semen ...minâsti in agro tuo? unde ergo habet zizania?* Ibi responsum accipi..., quòd *inimicus* id *fecerit*, & quidem *hominibus dormientibus*, & ta...bil observantibus. Quâ ex parabolâ colligitur manifestè, muta...em sæpè fieri, ut nihilominus posteà tempus lateat, quoniam ...micentibus & negligentibus hominibus degeneratio ista facta est. Ob parabolā Christi.

2. *Exemplum doctrinæ Pharisaicæ*, quâ cum superstitio Papi... cognationem habet maximam. Erant à Pharisæis introductæ ...ltæ ceremoniæ, antehâc inusitatæ, traditiones & ἐντάλματα ho...num circumferebantur plurima, doctrina legis per alienas inter...tationes miserè erat depravata, & opiniones falsæ, de justitia, de ...essia, de regno ejus, aliisque fidei articulis, Ecclesiam quasi suppres...nt, ita quidem, ut ab antiqua Mosaica & Prophetica doctrina ...rimùm fuerit discessum. Jam verò quis nominabit mihi præcisè ...pus, quo hæc contigerunt? quis ostendet primum authorem, quo ...tatio ista fieri cœpta? quis alias circumstantias ordine & articula...recensebit? Num autem quia hæc ignorantur, de religionis inflexi... dubitandum erit? Haut opinor. 2. Ob exemplū doctrinæ Pharisaicæ.

3. *Exemplum Ecclesiæ Constantinopolitanæ.* Fuit hæc primis se... celebratissima, quoad fidei orthodoxian, & maximè catholica. ...autem à puritate Evangelii deviâsse, multasque peregrinas irre... sententias, experientia docuit, & Pontificii non diffitentur. ...tamen certi quid de circumstantiis hujus variationis constat, ne... nos hanc, ob illarum ignorantiam, inficiari possumus. 3. Ob exemplum Ecclesiæ Constantinopolitanæ

4. *Exemplum politicarum mutationum.* Sæpè contingunt in Re...ublicis alterationes variæ, & legum morumq; laudabilium in...ationes, communi morbo vitioque hominum, à majorum cur...ulo discedentium: neque tamen illarum vel authores, vel primum ...mpus, vel modus, aliæque circumstantiæ notæ sunt. 4 Ob exēplū Ecclesiæ Padiſſicæ.

5. Exem-

5. Ob exemplum Ecclesiæ Papisticæ.

5. EXEMPLUM ECCLESI... tate cultûs & puritate fidei deflex... tam & ipsi fatentur Pontificii. ... culis, ob curiæ Romanæ perversitatem, ... rimè factæ. Constat, quid *Marsilius Patavinus*, ... *manges*, quid *Georg. Cassander*, aliique desiderave... *da*, de degenerante suo tempore Ecclesia scribit: ... *ne lachrymis rem indignam, quantum Ecclesiæ status* ... *& in infirma devolvatur.* Bernhardus, *Hodie*, inquit, ... *bes per omne corpus Ecclesiæ, & quo latiùs eo desperatius* ... *siùs quò interiùs.* Petrus Blesensis epist. 55. ait: *Clerici &* ... *sores Romam mittuntur, euntesq; in delictis cum plenitudine* ... *stolica & majori delinquendi audaciâ revertuntur. Hi* ... *tichristus Dominus, Beelzebub judex.* Elisabeth virgo in ... Mater, inquit, *meretrix est, Pater furor ... & Sodoma* ... rò: *Pullus qualis erit, quem fert commixtio talis?* ... *vem ad id delecti, partim Cardinales partim* ... *morbos Ecclesiæ Romanæ descripserunt*, quem quidem latere ... volebant, sed operâ *Nicolai, Archiepiscopi Capuani*, in ... emanavit, referente *Vergerio*, *in annotation. super Catalog.* ... 1. fol. 251. & seqq. *Petrus de Aliaco*, Cardinalis Cameracensis, integrum conscripsit tractatum, de modo reformandi Ecclesiam ... nam, in quo de religionis immutatione lapsumé conqueritur. Citat ex eo multa lectu digna *Job. Wolfius* tom. 1. cent. 15. p... & seqq. Notum est antiquum Proverbium: *Ecclesiæ præses est* ... mollit, sed tollit. Plura hujusmodi vide in *Papâ non Papa* D... D. *Osiandri*, loco 10. p. 69. & seqq.

Ipse Pontifex *Adrianus VI.* referente *Flacio*, l. *de d...* *Pontificiorum*, pag 101. in Comitiis Norimbergensibus, An. 15... celebratis, per legatum suum idem confessus est; *Scimus*, inquit, *in hac sanctâ sede jam aliquot annis, multa abominanda fuisse, abusus in spiritualibus, excessus in mandatis, & omnia denique in perversum mutata. Nec mirum, si egritudo à capite in membra, à summis Pontificibus in inferiores Prælatos descenderit.* Dicant autem tempus, monstrent autorem primum hujus immutationis; recenseant locum mo... errantis, & in perversa ruentis Ecclesiæ. Sed mutationem vident ... sciunt, circumstantias tamen nesciunt.

6. Sim...

6. *Similia.* Si quis in foveam inciderit, tunc haud credes eum ... veâ esse, quem tamen ibi esse vides, nisi prius intelligas, à quo & ... o in foveam fuerit conjectus? Si quis aliquem offendat in viâ ...eratum, aut in solitudine errantem, nū hoc minimè credendum, ...ngulæ demonstrentur circumstantiæ? Meretrix nominatur, quæ... extra legitimum conjugium concepit & peperit, licèt quando, & ... à quo oppressa fuerit, ignoretur. *Pari modo,* quùm videamus re...n Ecclesiasticum in Romanâ synagogâ prorsus variatum, sum... Romanorum Pontificum tyrannidem deprehendamus, de fa...mutatione dubitare nec possumus, nec debemus, quantumvis ...us & authorem primum nominare haut valeamus. *6. Ob similia.*

Ob has igitur multasq; rationes & similitudines alias, distinguen... puto inter *mutationem lentam & subitaneam: illa* occultè, *hæc* a...fit; *illa* à multis, ex ignorantiâ & incuriâ causatur, *hæc* à nonnul...untaxat, ex malitiâ & odio introducitur. Quando igitur regimen ...eligio variatur subitò & impugnatur à nonnullis membris hæreti..., tunc equidem circumstantiæ loci temporisq; plerumque notari ...unt, quandoquidem apertè fit recessus ab Ecclesiâ, statim resisten...us aliis piis & orthodoxis pastoribus. Quando autem ipsum corpus ...esiæ totum pedetentim labascit, ipsiq; Episcopi dormiunt, & ex in...iâ nunc hunc, nunc alium abusum permittunt, atque sic immuta...non statim, sed paulatim contingit: Ibi tum, puritatis antiquæ fie...clinationem, haut ita observant, donec accreverit malum, & se in ...mo constitutos periculo viderint, ubi ipsi mirantur, & velut ere...spite obstupescunt, nescientes, quando, à quo, quibusvè mediis in ...am calamitatem pervenerint. *Proinde distingvitur inter mutationem lentam & subitaneam.*

Do appositum *simile à morbis humani corporis*, qui in duplici sunt ...erentiâ. *Quidam* enim *manifesti* sunt & *subitanei*, quorum notari ...st tum causa, tum tempus, quo primùm nos infestare cœperunt: ...am autem *lenti* sunt, ut pthisis, hydrops, & similes, quorum initia ...tenuia, & à nobis primùm vix sentiuntur, aut certè non observan... pòst autem cùm de die in diem magis magisq;, ob nostram fortè ...uriam & intemperantiam, accrescit morbus, & tandem totum cor...inficit; ibi quidem nostram ægritudinem sentimus, Medico tamen ...cisè indicare non possumus, quo primùm tempore morbus incœ...it, vel per quid eundem causati simus, quoniam occulta habuit ini... & tarda incrementa.

Eâdem prorsus ratione comparatum est [illegible] Ecclesia [illegible] isto & spirituali corpore. Non omnes morbi & defec[illegible] tanei & temporanei, ut vel ipsi, vel ipsorum circ[illegible] sed multi sunt lenti & primùm exigui, pòst autem semp[illegible] gisq; serpunt, donec tandem universa Ecclesia inficiatur.

Et *tali quoq; modo primatus iste Papalis in ovile Domini [illegible] fuit*. Malum enim hoc non simul & semel, non statim, [illegible] cœpit: parva omninò habuit initia, ad quæ connivebant [illegible] homines, tantam futuræ cladis magnitudinem ne[illegible] enim, ordinis primatu, Episcopis Romanis, ob celebr[illegible] urbis, & antiquæ fidei puritatem concesso, sequentes semper amp[illegible] limiorem affectabant dignitatem: & licèt sæpè reprimeren[illegible] non desistebant ab ambitione, sed *partim* largitionibus cor[illegible] prudentiores, *partim* dolis circumveniebant simplici[illegible] nis terrebant infirmiores, ut de die in diem majora [illegible] acciperent incrementa, donec effectum, ut universalis [illegible] omnibus Ecclesiasticis negotiis, ab Imperatoribus Romanis [illegible] mitteretur, tituloq; œcumenicorum Episcoporum ornarentur.

Pòst autem, non contenti hoc, etiam temporalem appetebant potentiam, sub specioso isto nomine, quò latas de rebus & cont[illegible] siis Ecclesiasticis sententias eò feliciùs exequi possent: quod ip[illegible] etiam ex parte primum impetrârunt. Sequentes autẽ semper plura ad [illegible] rapuerunt, liberalitate Magnatum abusi, quo pacto ipsi [illegible] gressi, crescente habendi cupidine, intestina inter Reges Principes[illegible] bella excitârunt, ut fractis regnorũ viribus, eò meliùs ipsos subjugare [illegible] possent, quo etiã medio, adhibitis unà aliis technis & fraudibus, tandè obtinuerunt, ut nõ ipsi amplius Imperatoribus, sed, inverso ordine, Imperatores ipsis subjecti essent, atq; sic Episcopi Romani plenũ & in Ecclesia, & in politia Romana dominatum acqirerent & usurparent; qui quũ ad *ἀκμὴν* jã devenisset, & in Ecclesia pro lubitu agerentur om[illegible], variiq; cuderentur articuli novi, ad pecuniam totius orbis Christiani corradendam, ibi tandem cum dolore summo suam persensit Ecclesia Domini ægritudinem, ita, ut Christiani obstupescerent, & se Antichristianos factos, tantoq; Tyranno subjectos esse, plurimùm mirarentur.

His ergò ita se habentibus, *postulatum* certè *impudens est Jesuitarum*, dum semper Stentoreis clamoribus, & prolixis declamationibus urgent, ut nominemus tempus defectionis, indicemus Pontificem primum,

mum, qui dominatum rapuerit, significemus modum, quo Ecclesia cepta sit, & quæ alia sunt absurda hujusmodi *αἰτήματα*. Etenim *si fu- o, & uno tempore, & ab uno, & observante Ecclesiâ, facta fuisset muta- tum postulantibus Jesuitis, ad quæsita ista respondere, & possemus, & de- mus: quia verò lenta fuit ista degeneratio, nec uno tempore, nec ab uno, vigilantibus hominibus introducta, pro insanis certè habendi meritò omnes ii, qui præcisum temporis punctum adeò imperiosè ex nobis sci- ntur, & scire desiderant.*

Similes igitur mihi videntur Jesuwitæ istis ineptis disputatori- bus, tempore *Augustini*, qui solicitè & ex omnibus quærebant, locisq; omnibus urgebant, quando & quomodo, & quo medio, natura hominis peccato originali inficiatur? quæ labis istius causa sit? Num Deus, num Diabolus, num parentes, vel aliud quid? &c. Quorum petulantiam & insaniam scitè castigavit B. *Augustinus*, Epist 28. ad *Hie- ronymum*, ita scribens: *Eleganter dictum esse narratur, quod huic rei satis convenit. Cùm quidam ruisset in puteum, ubi aqua tanta erat, ut eum aqua exciperet, ne moreretur, quàm suffocaret, ne loqueretur: accessit a- lius, & eo viso admirans, ait, Quomodo hûc cecidisti? At ille, Obsecro, in- quit, cogita, quomodo hinc me liberes, ne dum quæris, quomodo hûc cecide- rim, suffocer limo.* Ita quid opus est, anxiè disputare, quando, quo au- ctore, quo've modo facta sit regiminis Ecclesiastici inflexio, & in pejo- rem statum mutatio? Cogitandum potius, quâ ratione malo isti reme- dia adhiberi, & diuturna Ecclesiæ vulnera sanari queant, ne illa pla- ne collabascat, vel in deterius ruat, dum intempestivâ circumstantia- rum inquisitione occupati sumus.

Quoniam tamen Jesuwitæ discrepantes orthodoxorum Theolo- gorum sententias semper objiciunt, propterea ut & istæ concilientur, & omnis conquerendi ansa Papicolis præripiatur, paucissima de origi- ne, successu & continuatione primatus Romani addam, notaturus sum- mam duntaxat capita, ad quæ studiosus lector omnia, quæ hinc inde in historiis fusè occurrunt, referre facilè poterit. *Simulq; additur, quo pacto primatus Papalis introductus sit.*

Quinq; autem *ætates*, vel periodos, *Romani primatus constituo; in* quarum *primâ* eum *affectatum*, in *secundâ inchoatum*, in *tertiâ amplifica- tum*, in *quartâ consummatum*, & deniq; in *quintâ revelatum* dico, de quibus ordine & breviter. *Ubi recen- setur.*

I. Ætatem affectati primatus eam voco, quâ Episcopi Ro- mani ex aunata quadam ambitione, ob celebritatem urbis Romæ, a- liasq; *I. Ætas af- fectati primatus.*

ſiasq; quaſdam prærogativas externas, ill[illegible]
nihil inſoleſcere & ſuper Eccleſias a[illegible], Epiſco[illegible]
ſubjectas, inſpectionem ſibi ſumere incipe[illegible]
nò, vel non adeò craſsè deficerent. Qu[illegible]
ri Apoſtolicæ praxeos, & regiminis in p[illegible] Eccl[illegible]
nè gnari & futura primatus incommoda præv[illegible]
manis ſeſe oppoſuerunt, & ut intra ſuæ diœceſe[illegible]
nerent, graviter admonuerunt, hinc factum, [illegible] pri[illegible]
quidem fuerit affectatus, non tamen acq[illegible]

Primus autem *Epiſcoporum, dominatum aff*[illegible]
ſticâ hiſtoriâ nominatur *Papa Victor*, in ordine [illegible]
ſupputationem Papiſticam. Illius enim tempore [illegible]
controverſia iſta *de celebratione Paſchatis*, quà in ceremoniâ [illegible]
tinæq; Eccleſiæ diſſentiebant. Quùm ergò ſententiam [illegible]
Græci nec approbare, nec recipere vellent, Victor i[illegible]
præter jus rapiens & ſibi arrogans, univerſas Eccleſia[illegible]
vit, & è communione reſcidit. Quam ipſius excommunica[illegible]
luti temerariam & incompetentem, non modò Græci [illegible]
ſed & multi Epiſcopi Latini indigne tulerunt, ideoq; Epiſcopi [illegible]
ctorem acerbè objurgàrunt, jubentes, ut magis quæ pacis [illegible]
ret, & concordiæ atq; unanimitati ſtuderet, quorum epi[illegible]
pore extitiſſe teſtatur *Euſebius* l.5.c.24. *Irenæus* quoque, etiam [illegible] Vi-
ctore ſentiret, tamen minimè molliter eum reprehendit, [illegible]
deſcribit *Euſebius*. Factum hoc circa annum Chriſti 101 [illegible]
bus *Theologis Magdeburgenſibus* centur. 2. c. 8. col. 154. Et hoc [illegible]
mum Eccleſiæ tentamen, fortiter tamen repreſſum, & à Græci[illegible] Vi[illegible]
rem illum pro Epiſcopo ſuo non agnoſcentibus, & à Latinis fa[illegible]
iſtud non approbantibus.

Sequenti verò *ſeculo* idem tentatum fuit à *Steph*[illegible] qui excom-
municationem *Heleno* & *Firmiliano* & cunctis per Cil[illegible], & [illegible]
dociam, & Galatiam, & univerſis conterminis gentibus m[illegible]
proptereà quòd hæreticos rebaptizarent. Verùm is conatus non [illegible]
cuit *Dionyſio Alexandrino*, & aliis piis doctoribus, ut patet ex [illegible]
piſtolâ ad *Xyſtum*, cujus fragmentum recitat *Euſebius* l. 7. c. 7.

Recenſent etiam Magdeburgenſes centur. 3 cap 7. col[illegible] & [illegible],
quòd Epiſcopi Romani presbyteros, in aliis terris juſte exco[illegible]
tos, ad ſeſe invitârint, cum iis communicaverint, & causâ non ſatis [illegible]

...e cognitâ, alerâ parte non auditâ, pro ipsis interpellaverint. Sed quùm ...prianus & alii subolfacerent, quò res ista tandem exitura esset, *statu-...um est ab omnibus Episcopis singularum provinciarum, æquum & justum ..., ut uniuscujusq; causa illic audiatur, ubi esset admissum crimen, & quùm ...gulis pastoribus portio gregis sit adscripta, non oportere eos, qui sub uno a-...quo sint Episcopo, circumcursare ad alium, præsertim, cùm omnium in ...gulis provinciis Episcoporum, eadem sit authoritas.*

Sequenti quoq; *seculo quarto*, à multis *intentus* fuit primatus, *non tamen obtentus*. Quam enim Pontificii jactant *donationem Constanti-ni M.* ea omninò fictitia, falsa & commentitia est, dudum à *Laurentio Valla*, & *Francisco Hottomanno in Fulmine bruto* satis masculè refutata. Ipse *Cardinalis Cusanus* l. 3. de *Concord. Cathol.* c. 2. fatetur, *in ipsa scriptura se reperisse manifesta argumenta confictionis & falsitatis.* Imò si Pontifices ab Imperatore Constantino suam acceperunt potestatem, quomodo illam juris divini esse, porrò obtinebunt? Et quid gloriantur super ista donatione? cùm ipsi Pontificales historici scribant, auditam fuisse eo tempore vocem spirituum, in aëre dicentium: *Hodiè venenum effusum est in Ecclesiam*, citante *Wolffio* tom. 1. *Lection. memorabil.* Cent. 4. pag. 99.

Episcopum quidem Romanum à Constantino, utpote pientissimo Imperatore, multis ornamentis fuisse decoratum, opibusque auctum, ut & Episcopos alios, non diffitemur: tam multa verò dedisse, primatumq; universalem concessisse, falsissimum est, quùm istum titulum *Bonifacius* demum à parricida *Phoca* emendicaverit, uti mox dicetur. Istud verò inter alia etiam, propter nimiam Episcoporum venerationem, permisit Imperator Constantinus, ut à judiciis civilibus ad Episcopos appellare liceret, ipsorumq; decisiones haberentur ratæ, & ad effectum per præfectos Cæsareos, perducerentur, teste *Sozom.* l. 1. cap. ... Quæ certè concessio postmodum ansam præbuit Episcopis Romanis, ut regnum Christi in politicum transformarent, & supra Magistratum legitimum sese paulatim efferrent. Erat autem hæc dignitas politica multis Episcopis communis, nec solis Romanis propria, quod indicium est, sat firmum, eo tempore Pontificatum in Ecclesiam nondum irrepsisse.

Hinc ipse *Pius II. seu Æneas Sylvius* Epistolâ 301. scribit: *Ante Nicenam Synodum unusquisq; sibi vivebat, & parvus respectus ad Ecclesiam Romanam habebatur.* Convocatum autem est *Concilium Nicanum* an-

 no

no Christi 310. juxta *Magdeburg.* Centur. 4. cap. 9. co[illegible]tum fuit, *ut singularum provinciarum una Ecclesia, & n[illegible] pus primus haberetur, qui super omnes ejus provinciæ Epi[illegible] haberet, quò omnia commodiùs administrari possent. Fa[illegible]nus Episcopus Primus suburbanarum seu circumjacentium [illegible] Carthaginensis Africanarum, Constantinopolitanus [illegible]* postmodum dicti sunt *Metropolitani, primates, Patriar[illegible] scopi:* nonnulli tamen Patriarchas & Archiepiscopos M[illegible] præfectos putant. Se verò invicem *Papas* & *P*[illegible] nabant.

Non autem plus potestatis aut jurisdictionis co[illegible] mano Metropolitano, quàm aliis, sed duntaxat *prærogativam & [illegible]matum ordinis* habuit, quoniam Roma, cujus erat Episcopus, in[illegible] orbe Christiano, ob imperii sedem, & Apostolorum Petri, Pau[illegible] nerationem erat celeberrima. Hinc *Africani Episcopi*, qu[illegible] Me[illegible]litanas Ecclesias in primas, secundas, tertias, & sic deinceps, [illegible]stinxissent, & tamen periculum esset, ne is cui primus [illegible]cus, Monarchiam aliquam affectaret, in *Synodo Carth*[illegible] lem posuerunt canonem, numero 26. citatum dist 99. *Primæ sedis Episcopus non appelletur Princeps sacerdotum, vel summus sacerdos, aut [illegible] aliud hujusmodi, sed tantùm primæ sedis Episcopus. Universalis autem [illegible] etiam Romanus Pontifex appelletur.*

Erat verò ista Metropolitanorum ordinatio, pio quidem consilio instituta, sed postmodum magnis in Ecclesia dissidiis & [illegible] bus de primatu ansam præbuit, ut ita optimè cogitata pessimè ce[illegible]rint. Nam quùm Episcopi Romani viderent, se ab omnibus ob [illegible] & ordine primos esse inter Metropolitanos, non contenti primatu ordinis, affectabant etiam primatum jurisdictionis. Tentatum n[illegible] potissimùm fuit *sequenti seculo circa annum Domini 420.* à *Zozimo, Bonifacio & Cœlestino*, qui à *Concilio Carthag. VI.* primatum fraudulenter extorquere voluerunt, cui Concilio interfuit *Augustinus*, aliiq; multi Episcopi num. 217. Misit enim *Zozimus* ad patres istius Concilii *Faustinum, Episcopum Potentinum*, cũ duobus Romanæ Ecclesiæ Presbyteris, qui postularent, ut Episcopis Africanis liceret à sententia Metropolitanorum aut etiam Synodi appellare ad sedem Romanam, sibi[illegible] legatos à latere in Africam mittere concederetur, qui causas appellantium ad sedem Romanam ibi cognoscerent. Et ubi Patribus Concili[illegible] istud persuaderet, jus hoc in Concilio Nicæno sibi attributum, gloria-

Ubi aliquid interseritur de Zozimo & Cœlestino postulato in Concilio Carthaginensi.

...nis est. Inquisiverunt Patres diligenter in ipsa αὐτόγραφα canonum; & quùm tale quid Episcopo Romano concessum nullibi reperirent, scripserunt ad Bonifacium, Zozymi successorem, & posteà Cœlestinum, eosq; *taxant, quod injustè peterent, & monent, ne καπνώδη τῦφον τοῦ κόσμου fumosum seculi fastum, in Ecclesiam Dei inducant, prohibentq; ne quis ex Africâ ad Pontificem Romanum porrò appellaret.*

Quâ in historiâ *tria* diligentissimè sunt *observanda*, (1.) *Zozimum* non prætendisse suo primatui jus divinum aut Scripturam, uti nunc fit, nec etiam cit...sse consuetudinem, quòd jam per 400. annos ea Ecclesia super alias primatum tenuerit, sed tantùm jus humanum, id est, decreta Nicæna. Ex quo apparet, nondum moris fuisse, ut Papa exteris imperaret, ideoq; longi temporis præscriptionem citari non potuisse. (2.) magnam fuisse Papæ tum ambitionem, tum impietatem & impudentiam, quòd ausus fuerit Nicænæ Synodi canones tàm nefariè falsare, idq; scribens ad tantum Concilium, cui Augustinus ipse, cum multis doctissimis Episcopis interfuit: quæ duo fusè exaggerat *Flacius* in *historia primatus*, annexâ *refutationi invectivæ Bruni.*

(3.) *Patres illius Concilii non consensisse in ambitionem Romanorum Episcoporum, iisq; universalem Pontificatum non concessisse, sed denegâsse,* ex quo ita infero: Si Romani Episcopi jure divino primatū obtinerent, tum Augustinus aliiq; Episcopi Ecclesiæ præcipui, errâssent in articulo fidei fundamentali, omnisq; Scripturæ fuissent ignari, quandoquidem primatum illum non approbârunt, sed prohibuerunt. Hoc autem posterius quùm sit absurdum, prius illud, ex quo sequitur, falsissimum esse oportet. Et quicquid tandem exceperint Pontificii, semper tamen manebit hoc, primatum quidem fuisse affectatum à tribus istis Romanis Episcopis, sed à Concilio Carthaginensi, cui 217. Episcopi interfuerunt, esse improbatum & repressum, unde quid Ecclesia istius seculi de Pontificatu Romano statuerit, haut obscurè colligitur.

Notandum quoq; est, quòd *Concilia bis seculis frequenter celebrata non ab Episcopis, sed Imperatoribus Romanis sint convocata,* quod ipsum primatus nondum concessi argumentum est. Potestas præsidendi in Synodis non erat unicè penes Episcopum Romanum, aut penes alium certæ provinciæ Metropolitanum, sed vel is, in cujus provinciâ congregatum erat Concilium, vel qui doctrinâ & authoritate excellebat præ aliis, vel qui ab Imperatore, aut communi aliorum Episcoprū sententiâ esset ad id munus electus, probantibus hoc *Theol. Magdeb.* cent. 4. c. 7. col. 536. & cent. 5. c. 9.

2. Ætas primatus inchoati.

Et hactenus de affectat[illegible] o p[illegible] quitur ætas secunda, prima[illegible]us inchoati, [illegible]am [illegible] refero, annum tamen præcisè [illegible]on nomi[illegible]o [illegible] tatis in hoc seculo pedetent[illegible] cœpit [illegible], & mult[illegible] specimina edere. *Episcop[illegible] enim Romani* sedem [illegible] gloriosè de cathedra Petri, ex opinione vulgi, spargen[illegible] *ab Archiepiscopis & Patriarchis aliis, ut [illegible], quo[illegible] opus haberet, ad se referrent.* Hoc quùm fieret, & [illegible] tanquam Dominorum, sed veluti fratrum & [illegible] tur, ibi rem aliter interpretantes, laudarunt Episcop[illegible] Apostolicam, tanquam primam Ecclesiam omnia [illegible] esse, & promptos pro solicitudine, quam erga universa[illegible] officio habeant, suis & monitis & præceptis succurrere: a[illegible] opinionem istam de primatu Romano tacitè instillabant.

Porrò & *istud juris* sibi arrogabant, *ut si quid ab al[illegible] rectè fieri cognovissent, eos arguerent, & quid fac[illegible] rent, legesq́; de ceremoniis quibusdam dictarent.* Largi[illegible]tur [illegible] bus & Archiepiscopis privilegia, titulos splendidos, & in[illegible]s paulatim suos facerent. *Usurpabant* sibi potestatem confi[illegible]s in Episcopatu, & mandandi, ut in dissitis Ecclesiis, quem [illegible] ve[illegible]t & proponerent, Episcopus ordinaretur. Et *qui [illegible]*, in Synodis damnati, apud Episcopos Romanos, utpote ambitiosos & a[illegible]u, multùm faventes, sæpè quærebant præsidium, exinde paulati[illegible] *stituerunt, postulantes, ut in Episcoporum causis ad sedem Romanam [illegible] lari liceret.* Hinc *Sixtus* Epist. 3. ad *Orientales* c. 5. citantibus *[illegible]* cent. 5. Col. 778. decernit, ut *contra Episcopum ad sedem Apost[illegible] appellantem, nihil aliud statuatur, quàm Episcopus Romanus c[illegible]t.*

Quo fundamento jacto, porrò *rapiebant potestatem c[illegible] ad dicendam coram sese causam, & mittendi legatos ad rem[illegible] cias,* qui causas cognoscerent, & ad nutum suum deciderent. Quin etiam conati sunt sibi *super Archiepiscopos vendi[illegible]are auth[illegible]ta[illegible]*, [illegible]t si quid illi agerent, pro arbitrio Romani Episcopi egisse videren[illegible] servi & mancipia ejus essent. *Generalia concilia indi[illegible]bant*, Synod[illegible] ne suâ authoritate convocatas ut illegitimas rejiciebant, exe[illegible] & præsidendi jus sibi rapiebant, idq́; hac ratione, ut ad eos, quos [illegible] Imperatoris præsides fore noverant, initiò scriberent, & rogarent, ut [illegible] loco præessent.

N[illegible]

Nondum tamen ad summum potuerunt fastigium potestatis ascendere, quòd multi viri pii conatibus istorum resisterent, & Pontifices Imperatoribus adhuc subjecti essent. *Quin & ipsi Episcopi Romani hoc seculo* *[illegible]litatem adhuc simularunt* & ab ambitione primatus alienos se esse [illegible]bis indicârunt. Quùm enim in *Synodo Chalcedonensi Anatholius,* [Arc]*hiepiscopus Constantinopolitanus* sibi subjicere vellet orientales Ecclesias, ob concessionem *Synodi Constantinopolitanæ; Leo I.* statim repugnavit, clamitans, *Nicænam Synodum constituisse per singulas provin*[cias] *Metropolitanos, quibus omnes alii subjecti essent, & nullus planè impe*[r]*aret, nisi vel Synodi provinciales, vel universales. Pro his vitam se profu*[sur]*um* ait *& non passurum, ut quis Metropolitanos sibi subjiciat. Neminem* [n]*on debere in Ecclesia Dei imperandi cupiditate, & aliorum Episcoporum* [op]*pressione potentiam quærere, referente Flacio* in histor.primatus,p.212.

Verùm pleriq; putant meras fuisse fraudes, eò quòd *legati* hujus [Pap]*æ*, Canoni Nicæno, recitando in *Chalcedonensi Synodo*, talem præ[fi]xerunt titulum: *Quod Romanus Episcopus semper primatum habuerit*, [q]uùm tamen contrarium ipsa canonis verba doceant. Sequenti etiam tempore, Anatholio quiescente, *hic* ipse *Leo Orientales & Africanas Ec*[clesias] *[illegible]assentavit*, sibiq; subjicere voluit, sed non omninò potuit.

Seculo autem sequenti *sexto, Bonifacius II.* feliciori successu idipsum aggressus est, *dum Eulalio, Carthaginensi Metropolitano*, *aliisq; A*[fri]*canis consensum in Monarchiam & damnationem VI. Carth. Synodi ex*[to]*rsit* · ubi Bonifacius vel Malefacius iste de B. *Aurelio Augustino*, totoq; Concilio scribere non erubuit: *Aurelius præfatæ Carthaginensis Ecclesiæ* [ol]*im Episcopus, cum collegis suis, instigante diabolo superbire temporibus* [p]*rædecessorum nostrorum Bonifacii & Cælestini contra Sanctam Romanam Ecclesiam cœpit.*

Neq; tamen & tunc tyrannidem suam plenè obtinuerunt Episcopi Romani, quandoquidem nec Eulalius absolutam potestatem concessit, nec Constantinopolitani Patriarchæ quieverunt, qui & sibi œcumenici Episcopi nomen rapiebant. *Ortæ* enim *sunt eo tempore funestæ concertationes super præclaro isto Antichristi Palladio, primatu nempe & Episcopatu universali, inter Orientales græcas, & Occidentales latinas :* ubi tamen Deus duos pios humilesq; Episcopos Romæ excitavit, nempe *Pelagium II.* & *Gregorium M.* qui primatus ampliandi nullam susceperant curam; sed potius graviter reprehenderunt Constantinopolitanos, quòd adeò ambitiosi essent, & universalem præfecturam sibi raperent, referente

rente *Carolo Moli*[illegible], in commentar. *contr* [illegible] *Romanæ*, p. 222.

Gregorius certè *Magnus univers*[illegible] *novum*, l. 4. Epist. 32. *scelestum*, Epist. [illegible] *blasphemiæ*, Epist. 39. ubi addit, *n*[illegible] *un*[illegible] *sum esse, eumq; qui se universalem sacerdotem voc*[illegible] *in elatione suâ Antichristum præcurrer*[illegible] Ve[illegible] Gregorio sequentes Episcopi; quippe qui titulum [illegible] non retractârunt, ut potiùs omnibus modis [illegible] non Antichristi præcursores, sed Antichristum ip[illegible] ostenderint.

3. *Ætas primatus amplificati.* *Post mortem* verò *Gregorii* incœpit tertia ætas, [illegible] amplificati esse dixi, sub Episcopatu præsertim [illegible] enim utrinque de primatu pugnaretur, & *C*[illegible] *rent, arcem religionis debere ibi esse, ubi sit arx imperii*. [illegible] *ciperent, Constantinopolin esse tantum coloni*[illegible] *tes nonnulla de Petro ac Paulo*: tandem *B*[illegible] *facius* [illegible] *tyranno & parricida*, qui Dominum suum, *Imperatorem M*[illegible] ciderat crudelissimè, & ad imperium per proditionem ac pe[illegible] ascenderat, *ut Episcopus Romanus esset caput omnium Episcoporum* [illegible] *scopus œcumenicus sive universalis diceretur*. Quod quidem P[illegible] ciliùs concessit, ut parricidium a Bonifacio [illegible] approb[illegible] dium aliorum, ob perjurium istud conceptum, melius dec[illegible] storiam hanc fusè descriptam videbis apud *Magdeburg*. Cent. 7. [illegible] col. 226, 227.

Atq; ita nunc evidenter apparet, quomodo Episcopi Romani, Ecclesiâ nihil mali suspicante, per gradus ad istam Monarchicam tyrannidem ascenderint, dum *primo tempore* tantum *era*[illegible] *pre*[illegible] Episcopi, tum *Metropolitani*, vel *Archiep*[illegible] *opi*, deinde [illegible] tandem *Pontifices* vel *tyranni* summi & maximi.

Ubi simul recensentur media primatus Papistici. *Media* verò, quibus intervenientibus ad hoc M[illegible] gium pervenerunt, *in duplici sunt differentia*. Quædam [illegible] dam *directa* voco. *Indirectorum septem numero*. (1.) E[illegible] at *urb*[illegible] *jestas*. Quoniam enim illa sedes erat imperii, & dom[illegible] omni[illegible] tatum, totumq; mundum sibi subjugaverat, ideò etiam plu[illegible] & dignitatis concedebatur Episcopis Romanis: quam nemo q[illegible] disset, nisi turpiter eâ abusi fuissent. (2.) *Ecclesiæ Romanæ* [illegible]

…oniam enim ab Apostolis erat plantata, fidesq; ejus in universo or… commendata, & per multos persecutionum æstus, sub decem Imperatoribus probata, hinc factum, ut & postmódum ad eam respectus esset præ aliis major, quo abutentes Episcopi, semper ad altiora adspirârunt. (3.) *Petri Pauliq; veneratio.* Vulgata fuit fama & opinio, Petrum … prædicâsse, & Ecclesiam gubernâsse: accessit Pauli martyrium, … Ecclesia ista honorata fuit, & in toto orbe celebrata. Quia igitur Episcopi Romani summis istis Apostolis succedere putabantur, propterea … prærogativa, & primatus ordinis præ cæteris delatus fuit. (4.) *Metropolitanorum & Archiepiscoporum institutio.* Nā quùm inter ipsos primus … Episcopus Romanus, sumsit inde occasionem, cæteros etiam Episcopos ac Metropolitanos sibi subjiciendi, atq; ita toti œcumenicæ Ecclesiæ dominandi. (5.) *Immoderata adulatorum laudatio.* Multi enim e… qui ab aliis Metropolitanis excommunicati, ut sibi favorem Romani Primatis conciliarent, nimiis eum evehebant laudibus, nimirum, … esset caput Ecclesiæ & generalis Pastor, ideoq; licere sibi ad illum provocare & appellare. Quod ipsum faciebant & alii, vel opimo Episcopatui inhiantes, vel alia præmia ob id expectantes: quibus Elogiis ille semper magis magisq; fuit elatus, & de ampliandâ iurisdictione indies cogitavit. (6.) *Nimia Magnatum munificentia.* Sæpè enim quùm ad fidem Christianam conversi sunt Principes, aliivè viri potentes, gratitudinis ergò Romano Episcopo, tanquam primo in Ecclesiâ, non modò magnam auri & argenti vim, sed etiam prædia, arces, urbesq; multas, cum omnibus reditibus & censibus annuis, liberaliter donârunt, ut innumeris exemplis probari posset; quo factum, ut ille semper magis in… cresceret, viresq; majores pedetentim acquireret. Hinc ad Pontificem *Adrianum IV.* scripsit Poëta:

——— ——— *Romanus tempore prisco*
Pauper erat Præsul: regali munere crevit.

…*Intempestiva Episcoporum & Imperatorum Indulgentia.* Debuissent e… illi se opponere ambitiosis Episcopis Romanis, & de jure ac jurisdictione suâ nihil remittere, primatumq; omni opere & operâ inhibe… verùm Episcopi ipsos noluerunt offendere, Imperatores nihil mali … suspicati, ideoq; ex piâ affectione concesserunt iis sæpè, ut in Synodis præsiderent, decreta confirmarent, ortasq; cōtroversias deciderent. … certè permissio & conniventia, quum præsertim abusus accederet, non minima fuit causa primatus & fastus Romanorum Episcoporum.

Atq; hæc indirecta fuerunt med[illegible] *directa* [illegible] *fraudulentia & violentia*, vel conjunctim, *violenta fraudulenta violentia*. Quicquid enim egerunt & si sic per[illegible] pro stabiliendo primatu, id ferè omne fraudulentum f[illegible] *norum canonum falsatio*, technarum Papalium exemplum [illegible] stissimum. Quod verò fraude exequi non poterant, id [illegible] & [illegible] tabant; vel si vires suas inferiores putarent, Imperato[illegible] tur, & ipsorum subsidia emendicabant, uti Bonifacius III. fe[illegible] ergò sunt media illa præclara, quibus Episcopi Rom[illegible] suum, quinto seculo inchoatum, cum magno proh do[illegible] lo & detrimento ampliârunt & egregiè adauxerunt.

Neq; tamen statim perfectum fuit mysterium iniquitatis, quan[illegible] dem *plenitudine temporalis potestatis*, *septimo* adhuc *s*[illegible] *tur Pontifices*, & Imperatoribus parêre cogebantur, à quibus [illegible] usque *ad Benedictum II.* qui electus Anno Christi 684. [illegible] confirmati sunt. Isti verò Benedicto hoc privilegium [illegible] *rator Constantinus Pogonatus*, uti vocatur à *Magdeburg.* cent. 7. col. [illegible] ut sine Imperatore crearetur, quùm anteà semper manibus Cæ[illegible] creati & inaugurati essent. *Sequentibus* verò *secul[illegible] nihilominus Imperatoribus subjecti erant*, nec super eos potestatem habebant aut exercere poterant: quod jus longo quoq; tempore *Cæsaribus Germanicis* inviolatum permansit, licèt Papæ sæpiùs cervicem suam contra eos exercere conarentur. Demùm verò *tempore Heinrici IV. Imperat[illegible] Roman[illegible]*, *summam, diuq; expetitam in temporalibus potestatem sibi rapuerun[illegible]*, quod factum *sub finem undecimi & initium duodecimi*, post Christum natum *seculi*.

4. *Æas primatus consummati.* Eo igitur tempore cœpit quarta ætas, *quam* primatu[illegible] consummati esse dixi, propterea, quòd tum Pontifices Romani plenitudinem potestatis, non tantùm in spiritualibus, sed etiam secula[illegible] vi & fraude usurpaverint, & super Imperatores Regesq; terræ [illegible] ipsos evexerint. *Factum hujus tyrannidis initium à Pontifice Gregorio VII.* qui communiter *Hildebrandus* vocatur.

Hic enim *Heinricum IV. Imperatorem*, eò quòd in om[illegible]bus parêre recusaret, *excommunicavit*, *omnesq; Imperatoris subditos a* [illegible] *obedientiæ absolvit*, Anno Christi 1076 referente *Osiandro* cent. [illegible] 2. Quo Pontificiæ excommunicationis fulmine plurium Germ[illegible]

Princ[illegible]

...incipum animi ab Imperatore abalienati sunt, nec solùm obœdientiam detrectârunt, sed ut dignitate suâ penitus exueretur, creberrimè ...ctârunt, *donec tandem consentientibus legatis Pontificiis, in oppido Forchheim, Rudolphum, Suevorum Ducem, Imperatori Heinrico substituerent, & ab Archiepiscopo Moguntino coronari curarent.* Rudolpho isti Papa coronam per legatos misit, hoc Pontificio versu exornatam: *Petra dedit Petro; Petrus Diadema Rudolpho.*

Qualis verò bestia fuerit Hildebrandus iste, ex Historiis constat, & Heinricus IV. in epist. quadam laudes ejus sic commemorat: *Dominus noster Jesus Christus nos ad regnum, te autem non vocavit ad sacerdotium. Tu enim his gradibus ascendisti; astutiâ pecuniam, pecuniâ favorem, favore ferrum, ferro sedem pacis adiisti, & de sede sedem pacis turbâsti.* Rulandus Parisiensis sacerdos Romæ, astantibus Episcopis, dixit: *Iste Hildebrandus neq; Pastor, neq; Pater, neq; Pontifex est, sed fur est, lupus, latro atq; tyrannus.* Hic enim primus edixit, ne quispiam vel Rex, vel Archiepiscopus, vel cujusvis conditionis homo, Papæ legatis resistere auderet: primus præcepit, ne quis Episcopatum, vel aliud beneficium Ecclesiasticum à Laico acciperet: primus usurpavit summam jurisdictionem temporalem; *sibiq; datam potestatem, imperia & regna, & quicquid mortales habent, auferre & conferre cui voluerit, & verbis, & armis, asseruit,* referente *Carol. Molinæo* in Comment. contra *parvas datas* p. 161. & seqq.

Quùm autem jam electus esset Rudolphus, multa commissa sunt prælia inter utrumq; Imperatorem, multumq; Christiani sanguinis fusum est, autore Papa & Episcopis, *donec* tandem in conflictu *Rudolphus manum, & non longè post vitam amitteret.* Licèt verò deposito Hildebrando, & substituto Clemente III. Episcopo Ravennatensi, Heinricus IV. Imperio vicissim potitus fuerit: tamen paulò pòst *à Papa Paschali II. Imperiali dignitate vicissim exutus, & miserè depositus est*, circa an. 1106.

Fuit enim eo tempore *celebrata Synodus Moguntiæ*, è quâ exclusus imperator, jussus est in *Ingelhaim* expectare, ne fortè multorum animi aspectu Imperatoris, propter personæ senilis & gravis majestatem permoverentur. Interim verò *Legati Pontificii fulmen excommunicationis in Imperatorem, nondum legitimè depositum, nec auditum, nec vocatum promulgant.* Mittuntur ad Cæsarem *Moguntinus, Coloniensis & Wormatiensis Episcopi*, qui ab Heinrico peterent, ut insignia Imperii volens traderet. Quod quum recusâsset, *Episcopi ipsi coronam Imperatori de capite detrahunt,*

bunt, & sede detractum, omnibus Imper[illegible]libus orn[illegible] perium Heinrico V. filio, volente & jubente Papa, [illegible] Pontifex Romanus excussit jugum Imperatorum, [illegible] pro nutu obtemperare fecit. Licèt verò non [illegible] inquam [illegible] res, bestia tamen illa superior tandem evasit, omnesq; [illegible] suppressit & excommunicavit. Notum est quomodo *P[illegible] III. Imperatorem Fridericum I.* cognomento *Barbaross[illegible]* ferè tractaverit, collum ejus conculcando, istud *P[illegible]* tando: *Super aspidem & basiliscum ambulabis, & co[illegible] draconem.* Quùm autem Cæsar responderet, *Non [illegible]* Pontifex denuò conculcans collum Imperatoris insole[illegible] *mihi, & Petro.*

Eandem tyrannidem *continuârunt* etiam *alii Papæ* [illegible] *seculo*, & ex iis præsertim *Greg. IX.* qui *Decretalium opus* [illegible] *spano* congestum publicavit, atque ita leges Imperiales ex[illegible] ipse arma cepit cont. *Imp. Fridericum II.* Sueviæ Ducem, & [illegible] populum Romanum, renovans & persequens bell[illegible], à su[illegible] bus, contra Imperium inchoata. Et ut victoriâ citiùs potiretur, [illegible] hinc inde sparsit rumores, nunc de calamitate, nunc de morte Impera- toris, contra Saracenos in Syria fortiter dimicantis; quem [illegible] gnis & ditionibus spoliabat, corrumpens civitates imperii [illegible] ribus & censuris, milites pecuniâ, populumq; Romanum [illegible] superstitione; quemadmodum *Platina* in ejus vita, & [illegible] *Urspergensis* testantur.

Illo autem, ut & *Cœlestino IV.* demortuo, successit *Innoc[illegible] IV.* Anno 1243. qui primùm *Frideric. II.* amicus erat intimus, sed *fa[illegible] Pontifex, etiam factus est apertus Imperii inimicus.* Hic enim judicialiter Imperatorem istum, tanquam subditum, citare ausus est, & [illegible] sententiam ferre privationis Imperii & regnorum. Quam [illegible] *omnes milites, & vasallos Imperiales sacramento de facto solvit, & [illegible] gatum, quem vocavit Apostolicum, Imperatorem ad Parmam deb[illegible] & Imperialibus ornamentis gazisq; spoliatum, in Siciliam persecutus, [illegible] solùm Cardinalem, belli ducem, sed etiam Episcopos, Clericos, & M[illegible] ad illud, ut sacrum bellum, accitos, emisit armatos: & mox tanqu[illegible] subacto imperio triumphans, statuit, ut Cardinales [illegible] equo [illegible] publicum vecti, rubro purpureoq; galero & amictu uterentur,* quo [illegible] ipse, tanquam summus Imperator, non solùm purpurato sed & [illegible]

Senatu circumdaretur. Et *ab hoc potissimum tempore Pontifices, non ... universale in Ecclesiâ dominium, sed etiam summam in temporalibus ... statem, cum subjectione Imperatorum, obtinuerunt, & ... ty...nicè exercuerunt.*

Quum ergò jam viderent, & summam dignitatem, & summam ...estatem ad se devolutam, *cogitârunt* etiam *de corradendis totius or... ...bus & thesauris*, ad quem finem nihil magis conducibile viderunt, ...*ordinationes Indulgentiarum.* Emiserunt ergò hinc inde suos in...ctores, qui putidas istas, rancidasq; merces ubiq; venales exponerent, ...argentiq; vim maximam cumulantes. Quum verò isti emissarii ni...mis & incredibilibus sua mercimonia laudibus eveherent, & de remis...ne peccatorum nimis crassè loquerentur: *DEUS ter Opt. Maxim. cle...ter misertus Ecclesiæ suæ*, jam satis diu pressæ & quassatæ, *excitavit Wittebergæ, Beatum Lutherum* Anno Domini 1517. *qui foribus templi ...mnium Sanctorum contra Indulgentias theses eruditè scriptas affixit, & de ...publicè disputavit.*

Atque *eo tempore cœpit* quinta & ultima Pontificum ætas, ...*ǽm* primatus revelati nominavi, quandoquidem & fraudes, & super...tiones Pontificiæ hoc postremo seculo revelatæ sunt adeò evidenter, ...Romana Ecclesia, tanquã ipsius Antichristi synagoga secessionem ...cerint plurimi; suusq; honor Deo, Ecclesiæ veritas, conscientiis tran...llitas, & debita Regibus potestas, successum largiente Altissimo, ...citer restituta sit, & nos cum *Angelo Apocalyptico* ex cap. 14. v. 8. c. 18. ... & 10. lætum istud Epinicion ingeminare queamus: *Cecidit, cecidit Babylon magna, & facta est habitatio dæmoniorum & custodia omnis spiri... immundi, & custodia omnis volucris immundæ & odibilis. Exulta su... ...tam cœlum, & sancti Apostoli, & Prophetæ, quoniam judicavit Deus ju...cium vestrum de illa.* 5. *Ætas primatus revelati.*

Ex hâc igitur historicâ narratione satis apparet, quomodo Pon...cia Monarchia, vel Tyrannis in Ecclesiam sit introducta; quàm exi...ua habuerit initia, quàm tarda incrementa; quibus modis fuerit am...ata; & quàm subdolè, quibusq; fraudibus & diabolicis artibus fuerit ...fecta & consummata: Id quod nõ duntaxat ad Jesuwiticarum stro...arum refutationem, sed veritatis etiam confirmationem multùm ...cere existimo, siquidem *primis Papatus causis cognitis, nec antiquitate ...endi, nec de Ecclesiæ Roman. apostasiâ dubitare, nec à veritatis agnitio... ne & confessione ulteriùs facilè dimoveri poterimus.*

CAPUT

CAPUT II.

DE MAGISTRATU EJUSQ[illegible] OFFICIO.

QVÆSTIO I.

An & qualem Magistratus politicus habeat [illegible] quoad religionem, & res Eccle-siasticas?

Triplex est potestas Ecclesiastica.

SCriptores Pontificii *triplicem* commemorant potestatem [illegible] sticam. *Primam* vocant ordinis; *Secundam* Jurisdictionis [illegible] rioris; *Tertiam* Jurisdictionis exterioris.

Ordinis, Jurisdictionis interioris, Jurisdictionis exterioris.

Potestas ordinis consistit in prædicatione verbi, & ad[illegible] Sacramentorum: Potestas *jurisdictionis interioris* con[illegible] in [illegible] vium, in peccatis vel remittendis, vel retinendis. Pot[illegible] *exterioris* consistit in externo Ecclesiæ regimine [illegible] dit indictionem Synodorum; sanctionem legum Ec[illegible] canon[illegible], v[illegible]a-tionem & depositionem Pastorum, & similia.

Potestas *ordinis & jurisdictionis interioris* Magistra[illegible] politico nequaquam competit, sed soli ministerio, cujus tantùm e[illegible] Sacramenta administrare, & peccata solvere vel ligare.

De quâ quæritur, Num spectet ad Magistratum Christianum? Negant Pontificii.

De *Jurisdictione autem exteriore* controvertitur, *Num il*[illegible] ad Magistratum Christianum? *Num iste* religionem & [illegible] & administrare debeat?

Negativam tenent pleriq; Pontificii. Ita enim scribit S[illegible] in Relect. controv. 2. quæst. 5. art. 1. p. 253. *Princeps laicus non pot*[illegible] *a-re de fide, aut ferre leges Ecclesiasticas de externo cultu, de di*[illegible] *a, d*[illegible] *tiæ & regiminis forma.* Eos autem, qui contrarium doceant, app[illegible] pag. 254. *Laicocephalos*, & ipsam doctrinam pag. 261. indigita[illegible] *phaliam*.

Bellarminus *lib. 1. de R. P. c. 7* pro errore habet, si qui[illegible] Princi[illegible] seculares vocet *Ecclesiæ optimates*, & doceat, *Ecclesiæ curam &* [illegible] *ad eos pertinere.* Quos errores scribit col. 618 R[illegible] *habuit etiā* [illegible] *Angliæ Rex. Is enim se caput Ecclesiæ Angl*[illegible] *&* [illegible] *censuit, alios Principes capita suprema Ecclesiæ in suis ditio*[illegible] *bus* [illegible] Idem *l. 1. de Conciliis, c. 12. & sequentibus* disputat; *Jus convoc*[illegible] [illegible]

universalia, non convenire supremo Magistratui Politico, sed tantum Pontifici Romano. Sic l. 3. de Laicis cap. 17. scribit; Ad Magistratum non pertinere judicium de Religione. Similia habet Nicolaus Sanderus lib. 2. de Visibili Monarchia Ecclesiæ, c. 3. in solut. 5. object. Gretserus lib. 2. considerationum ad Theologos Venetos, consid. 1. 2. & Tannerus lib. 1. defensionis Ecclesiasticæ potestatis, cap. 15. Cum-primis verò prolixus est Jesuwita *Becanus*, qui aliquot opuscula de thremate conscripsit.

Primum continetur Tomo 2. pag. 423. seqq. quod vocat *Serenissimi Jacobi Angliæ Regis Apologiæ, & monitoriæ præfationis refutationem*, quâ probare contendit, Regem vel Magistratum Politicum non habere primatum Ecclesiæ, ut ipse loquitur, jure naturali; nec jure divino Veteris Testamenti; nec jure divino Novi Testamenti; nec jure civili, vel Canonico, nec consensu doctorum hominum, nec titulo præscriptionis. *Quid ergo facient Reges*, quærit ipse c. 8. th. 4. p. circa *Ecclesiam & Religionem, si neque curam illius omninò rejicere, nec etiam libertatem indulgere possunt? Dicam verbo*, ait: *Debent eam tueri ac defendere, non ut Domini, sed ut ministri; neq; ut Judices, sed ut Executores*. Nimirum hoc volunt, ut principes ad Papæ subsellia subjiciantur, ut ejus fiot ministri & executores, faciantq; id omne, quod Papa faciendum esse imperat.

Secundum legitur Tomo 2. p. 514. quod appellat *refutationem Torturæ Torti.*

Tertium extat Tomo 3. & inscribitur, *Dissidium Anglicanum, de primatu Regis.*

Quartum habetur Tomo 3. pag. 255. seqq. cui titulus est: *Duellum Martini Becani, cum Gulielmo Tockero, de primatu Regis Angliæ.*

Nostrum verò institutum jam non est, hanc controversiam plenè pertractare, & ad singula Becani argumenta fusè respondere, quum integer conscribendus esset tractatus; sed tantùm mentem nostram paucis explicare, argumenta præcipua brevissimis tangere, & lectorem plura desiderantem ad Scriptores alios remittere placet.

Dicimus igitur 1. *Duo extrema in hac quæstione diligenter esse devitanda*, nimirum ne erretur vel in excessu, vel in defectu. *Nos duo extrema vitamus,*

In defectu errant ii, qui Christianos Principes ab omni rerum Ecclesiasticarum cura volunt esse alienos, solisque doctoribus illam committendam esse statuunt.

In excessu errant alii, qui omnem Ecclesiae ... Magistratui soli adsignant, & suppresso ministerio, ad ... luntatem omnia conformanda esse existimant, id quod ... *ster καισαροπαπίαν* quandam appellare soliti es est ... Priori subscribunt Pontificii; *posteriori* vero quidam Politici.

Et mediā viam eligimus, II. Nos ab utrisq; divortium facientes, *mediam* ... ut ita inter Scyllam & Charybdim tuti ... navigare ... Magistratum omninò pertinet aliqua rerum ... quod asserimus contra Pontificios. Ea verò cura non ... illimitata; sed restricta, & certis limitibus inclusa ... rimus contra quosdam Politicos. Curanda est Ecclesia ... sterio, tum à Magistratu. Ut igitur cura ministerii tollere ... munia Magistratus; sic cura Magistratus tollere non debet ... nisterii. Faciat uterq; statum, quod suum est, sine confusione ... egrini muneris invasione. Sic Ecclesia aedificabitur ... habebunt rectissimè, de qua utraque nostrae assertionis parte ubelius nunc agendum restat.

Docentes primùm, Aliquam Religionis curam cō-venire Magistratui, Quod probatur A custodiâ legis Magistratui demandatâ. III. Quòd igitur aliqua Religionis, & rerum Ecclesiasticarum cura, simulq; potestas quaedam circa illas externa ad Magistratum Christianum pertineat, (sive illa *Prima* ... vocetur sive *suprema* ..., uti quibusdam placet, quùm litigare nolumus de vocabulis) probari potest sequentibus argumentis.

I. A custodia legis Magistratui demandata. Deut. 17. v. 18. *Postquàm sederit Rex in solio Regni sui, de ... ribet sibi deute ... legis hujus in volumine, accipiens exemplar a Sacerdotibus Le... & habebit secum, leget q; illud, omnibus diebus vitae suae, ut ... Dominum Deum suum; &* Custodire *verba & ceremonias, qu... lege praeceptae sunt.* Jos. 1. v. 7. *Confortare, & esto robustus valde, ut ... & serves omnem legem, quam praecepit tibi Moses servus meus.* Notetur autem (1.) *quòd* nomine legis intelligatur, non tantùm species, sed totum systema legum divinarum, sive morales fuerint, sive forenses, sive ceremoniales, quae erant appendices legis moralis, & quarum expressa fit mentio, *Deut.* 17. *v.* 18. Unde porrò sequitur, non ... solo secundam legis moralis tabulam de officiis erga proximum, sed ... primam de cultu divino, custodiae Magistratus commissam esse, qua de causa nominatur *custos utriusq; tabulae.* (2.) *quod* non intelligatur tantùm custodia legum personalis, & privata, quòd Rex pro sua per-

...na non minus ac reliqui præcepta divina custodire, hoc est, observ... teneatur; sed etiam simul, & quidem præcipuè *custodia officialis publica*, quòd Rex curare debeat, ut Lex Domini purè doceatur, ut c...ltus secundum leges ceremoniales instituatur, & politia secundum ...es forenses administretur. *Qualis enim custodia* respectu legum ...cemonialium & forensium intelligitur, talis etiam respectu legum moralium intelligenda est. *Sed respectu* legum ceremonialium & fo...ensium intelligitur custodia officialis & publica; siquidem Rex aliâ ...tione non poterat custodire leges ceremoniales & forenses, quàm ...ovidendo & disponendo, ut cultus in Ecclesia, & actus omnes in politia secundum illas instituerentur. *Ergò* etiam respectu legum moralium intelligenda est custodia publica & officialis, quæ consistebat in conservatione cultus divini, & cura rerum Ecclesiasticarum, quo etiam sensu verba præcepti istius divini fuisse accepta, ipsa praxis, & exempla piorum Regum satis attestantur. Hinc Regi Joas in solemni inauguratione *liber testimonii* à Jojada Pontifice datus fuit, ut nosset curam & custodiam illius publicam sibi esse commendatam, 2.*Reg*.11.*v*.12. 2.*Paral*.23.*v*.11. ubi vulgata sic reddidit: *Dederunt in manu ejus tenendam legem*, nempè in signum, quòd eandem tueri, & semper providere debeat, ut secundum illam expediantur omnia in Ecclesia & curia. Hinc igitur argumentum tale nectimus:

Cui divinitus commissa est publica custodia omnium legum divinarum, ad illum quoq; spectat religionis cura, habetq; ille potestatem aliquam externam circa res Ecclesiasticas.

Atqui Regi & Magistratui politico divinitus commissa est publica custodia omnium legum divinarum.

Ergò ad Regem & Magistratũ Politicum spectat quoq; religionis cura, habetq; ille potestatem aliquam externã circa res Ecclesiasticas.

2. A divinis promissionibus. Esa.49.v.23. *Erunt Reges nutritii tui, & Reginæ eorum nutrices tuæ.* C.60.v.16. *Suges lac gentium, & mammillâ Regum lactaberis.* *A divinis promissionibus.*

Sermo hìc est de conversione Regum ac Magnatũ, & additur peculiaris fructus, ex illa ad Ecclesiam redundaturus, nempe quòd Reges futuri sint ipsius nutritii, hoc est, curatores & tutores. Nam אמן quæ vox in Hebræo legitur, notat propriè nutritorẽ, tutorem, dispensatorẽ, à rad. אמן fidelis fuit, quia tutor & nutritius filiũ alterius in suã fidẽ & clientelã recipit, *Num*.11.*v*.12. 2.*Reg*.10.*v*.1. *Esth*.2.*v*.7 Hinc ita possumus concludere:

Quod est officium nutritiorum & tutorum erga p[illegible] præstare debet pius Magistratus circa Ecclesiam, cuj[illegible] esse debet.

Sed officium nutritorum & tutorum erga pupillos e[illegible] benè educentur, rectè informentur, & contra quasvis i[illegible] defendantur, ideoque præceptores iis præficiunt, de vict[illegible] & [illegible] prospiciunt, examina quandoque instituunt, profectus [illegible], & quæ alia sunt hujus generis.

Ergò idem præstare debet pius Magistratus circa Eccl[illegible], ideoque cura illi incumbit, ut veri & orthodoxi doctores præ[illegible], ut salaria constituantur ministris Scholarum & Ecclesiæ, ut visitationes nonnunquam instituantur, & quæ alia sunt opera ad Ecclesiæ profectum & ædificationem facientia.

A fine precum pro Magistratu fusarũ. 3. A fine precum pro Magistratu fusarum. Tangi[illegible] ille 1. Tim. 2. vers. 1. *Adhortor igitur, obsecrationes & orationes fieri pro omnibus hominibus, v. 2. pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate constituti sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus* ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι, *in omni pietate & honestate.*

Jam *qui* est finis precũ, à Christianis pro Magistratu fundendarũ, is etiam finis debet ipsi Magistratui propositus esse in suo officio.

Sed finis precum est, ut tranquillam vitam agamus, in [illegible] pietate & honestate.

Ergò idem finis Magistratui debet esse propositus.

Ulterius verò ita pergimus argumentando: *Si in officio* suo Magistratus eò spectare debet, ut subditi in omni pietate & honest[illegible] tranquillam agant vitam, utique cura etiam religionis ad illum pertinebit. *Sed* verum est prius. *Verum* igitur & posterius. *Rationem consequentiæ* hanc damus, quia pietas, quæ priorem tabulam & cultum Dei vitamque spiritualem respicit, à Magistratu conservari in populo nequit, nisi ille curam habeat religionis, veros pastores constituat, legesque ac ritus præscribat utiles & salutares.

A generali officio Magistratus. 4. A generali officio Magistratus. Potestas, cui omnis anima, ne quidem Sacerdotibus exceptis, debet subjecta esse, habet jus νομοθετικὸν circa omne bonum subditorum; quia cui subjecti sumus, is nobis leges dare potest, non quidem pro arbitrio; sed juxta ductum Scripturæ, & rectam rationem. At potestati supereminenti, seu Magistratui, omnis anima, nullis exceptis, debet subjecta esse,

esse *Rom.13.v.1.* Ergò Magistratus habet jus ταμοθετικὸν circa omne bonum subditorum, & per consequens etiam circa bonum Ecclesiasticum.

A titulis & encomiis Magistratui tributis.

5. A titulis & encomiis Magistratui tributis. Multa eorum sunt, duo tantùm urgebo: Principes & Reges dicuntur Pastores, *Esa.* 44. *v.* 28. *Jerem.* 49. *v.* 19. Jam uti pastorum est, de salutaribus pascuis suo prospicere gregi; Sic Principum est curare, ut subditi ad pascua doctrinæ salutiferæ deducantur, quod fit, si orthodoxos doctores præficiant, hæreticos abigant, synodos instituant, & leges utiles præscribant. Deinde nominantur Patres, 1. *Sam.* 12. *v.*15. Ut igitur Parentibus incumbit, non solùm de victu & amictu liberis prospicere; sed eosdem quoque ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ κυρίου, in disciplina & correctione Domini educare, *Eph.* 6. *v.* 4. Ita Magistratui, tanquam Patri Patriæ incumbit, non tantùm de externa subditorum felicitate; sed etiam de illorum in vera religione institutione, & spirituali educatione solicitum esse.

Ab exemplis piorũ Regum & Principũ.

6. Ab exemplis piorum Regum & Principum, qui de ritibus & officiis Ecclesiasticis juxta verbum Dei aliquid constituerunt. Josua Israelitas circumcidendos curavit, *c.* 5. legem Dei populo promulgavit, *c.* 8. fœdus cum Deo renovavit. *c.* 14. Rex David omnia ministeria templi & officia disposuit, 1. *Par.* 23. Levitas, cantores, janitores, constituit, 1. *Par.* 28. & arcam reduxit, 2. *Reg.* 6. Rex Salomon templum dedicavit, 1. *Reg.* 8. Hiskias cultum corruptum repurgavit, Sacerdotibus salaria constituit, & in templo gazophylacium poni præcepit, 2. *Paral.* 31. Josias religionem collapsam reparavit, & Pascha restituit, 2. *Reg.* 23. Josaphat Sacerdotibus & præfectis suis Ecclesiam visitandi cultumq; restaurandi, negotium dedit.

Sic Leo Imperator, *Constit.*15. disposuit de Baptismo, ut in quocunque oratorio eum peragi liceret. Et *Constit.* 17. statuit, quando puerperæ divinorum mysteriorum participes fieri, & quando infantes baptizari debeant. Justinianus *Novell.* 123. *cap.* 31. litanias prohibet fieri à laicis, non præsentibus clericis. *Novell.* 137. *cap.* 6. jubet Presbyteros & Episcopos non in Secreto mussitare, sed clarâ voce, quæ à populo fideli audiatur & intelligatur, in S. Cœna & Baptismate preces pronunciare. Pari modo, quòd Reges & Imperatores judi-

cia Ecclesiastica constituerint, de Sacerdotibus vocan[illegible] dirigendis & deponendis leges tulerint, exemplis mul[illegible] doceri potest. Rex Salomon Sacerdotem Abjathar de[illegible] Joas Pontificem, in templi cura negligentem, ca[illegible] Josaphat misit Principes suos, & cum his Sacerdotes, u[illegible] civitatibus Judæ juxta legem. Amaziam quo[illegible], Sace[illegible] cem præfecit in iis, quæ ad Deum pertinent, 2. *Paral 19*. C[illegible] M. causam Donati & Cæciliani Episcoporum cog[illegible]ovit [illegible] *Euseb. lib. 10. c. 5.* qui etiam sic allocutus est Episcop[illegible] *pi in Ecclesia; Ego extra Ecclesiam seu templum Ep[illegible] stitutus*, Euseb. l. 4. c. 14. *Theodosius* Nectarium Ep. [illegible] nopolis designavit, *Socrat. l. 5. hist. c. 19.* Honorius *l. 4 c. de* [illegible] statuit, ne urbe Constantinopoli essent plures quàm 950. D[illegible] Collegiati. Valentinianus Diaconissam non minorem 50. a[illegible] recipi. *l. 9. C. de Episc. & Cleric.* Leo, *l. 30 C. de Episc.* interd[illegible] ne quem excommunicent, nisi justa causa probata sit, [illegible] arceat à communione ad tempus. Justinianus, *Novell 1*[illegible] vacante ArchiEpiscopatu Constanti. sancit, ut tres prob[illegible] designentur, & ex his unus eligant; etiam laicum eligendi [illegible] tiam. *Novell. 123. c. 10.* vetat, Clericos & Episcopos aleâ ludere, ludentes deponit ad triennium, &c. Refet huc illud etiam, quod Constantinus protulit in epistola, Ecclesiis scripta post Synodum Nicænam, apud *Euseb. l. 3.* de ipsius vita, *p. 891. Putavi, mihi ante omnia in[illegible] dum esse, ut in Ecclesiâ fides, unâ felicissimi populi sincera charitas & religio erga autorem omnium Deum nusquam discrepans observetur.* Marcianus Imperator, in prima Sessione Concilii Chalcedonensis sic alloquitur Sanctam Synodum: *Quum primùm per electionem in regnum de secreto Dei provecti sumus, inter tantas publicas utilitates nullum magis constrinxit nos negotium, quam rectam & veram fidem Christianam, quæ sancta & veneranda consistit, indubitatam omnibus declarare.* Socrates in procem. l. 5. Histor. scribit, se propterea in Historia Ecclesiastica mentionem Imperatorum fecisse, quòd ex illo tempore, quo Christiani esse cœperunt, Ecclesiæ negotia ex illorū nutu pendere visa sint, & maxima Concilia de eorum sententia convocata. *Theodosium* hoc nomine commendat *Ambrosius*, quòd morti vicinus potiorē Ecclesiæ, quam imperii curam gesserit. *Justiniani* vox memoratu digna extat Novell. 3. *Non minor nobis cum est horum, quæ sanctissimis Ecclesiis prosunt, quam*

ipsius

ipsius animæ. Carolus Magnus, confecto bello difficili a d[...] rno, quo Saxones ad Christi agnitionem cultumq; traduxit, Episc[...] plures apud ipsos instituit. Quod ergo licuit antiquis Reg[...] peratoribus, cur non etiamnum Christianis Principibus lice[...]

7. A salute Reipublicæ Magistratui generatim c[...] mendatæ. Qui curare debent salutem Reipublicæ in genere, ill[...] procurare debent omnia ea, sine quibus Respublica salva consistere [...] nequit. Inter ea verò eminet cura religionis & sacrorum; Unde *Philosophus* l. 7. polit. c. 8. inter ea ὧν ἄνευ πόλις οὐκ ἂν εἴη, curæ religionis, quam ipse vocat περὶ τὸ θεῖον ἐπιμέλειαν, Principem locum assignat. Plato etiam *l. 2. de Republ.* præcipuam curam in Republic. de religione suscipiendam esse dicit. Ac nititur hæc Philosophi sententia optimis rationibus *Religio est societatis humanæ fundamentum*, Cicero lib. 2. de Nat. Deor. *est Magistratus propugnaculum*, Plato lib. 4. de Republ. *Est vinculum legum, & honestæ disciplinæ*, idem l. 8. de Legibus: Nec ullâ re magis tàm qui parent; quàm qui imperant in suo contineri possunt officio, quàm religione & Dei metu. Carolus de Marill. Episcopus Viennens. in Conventu Fonteneblicano dixit: *Regna duabus præcipuè niti columnis; veræ religionis exercitio, & subditorum benevolentia, quæ ex veræ religionis cognitione oriatur, & clementi gubernatione comparetur.* Osiander in Histor. Anno 1560. Hinc etiam gentilium Nomothetæ inter leges politicas, semper unà tulerunt aliquas de Religione, quia ex lumine naturæ persuasum ipsis fuit, ad Magistratum, potestate ferendarum legum instructum, curam religionis pertinere vel maximè; quam ob causam teste *Arist. l. 3. Polit. c. 1.* antiquitus Reges præter belli imperium etiã Religionis & cultus Deorũ curã exercuerunt.

Magistratui [...] tim [...] mendatæ.

8. A testimoniis veterum. Augustinus epist. 50. ad Bonifacium: *Quod dicunt, qui contra suas impietates leges justas constitui nolunt, non petiisse à Regibus terræ Apostolos talia, non considerant alud fuisse tunc tempus, & omnia suis temporibus agi. Quis enim tunc in Christum crediderat Imperator, qui pro pietate contra impietatem leges ferendo serviret, quando adhuc illud Propheticum complebatur: Quare fremuerunt gentes,* &c. *nondum autem agebatur quòd paulò pòst in eodem Psalmo dicitur: Et nunc Reges intelligite, & servite Domino,* &c. *Quomodo ergò Reges serviunt Domino in timore, nisi ea quæ contra jussa Domini fiunt, religiosâ severitate prohibendo & plectendo?* Aliter enim *servit, quia homo est; aliter, quia etiam*

A testimoniis veterum.

etiam & Rex est. Qua homo est; ei servit vivendo fi[illegible] etiam Rex est, servit leges justa præcipientes, & contraria [illegible] convenienti rigore sanciendo: sicut servivit Ezechias, luc[illegible] dolorum, & illa excelsa, quæ contra Dei præceptum f[illegible] destruendo; sicut servivit Josias, talia & ipse facien[illegible]; si [illegible] Ninivitarum, universam civitatem ad placandum Domin[illegible] sicut servivit Darius, idolum frangendum in potestate[illegible] Dan[illegible] inimicos ejus leonibus ingerendo; sicut servivit Nabuc[illegible] in regno suo positos, â blasphemando Deo lege terribili revoc[illegible] ergò serviunt Domino Reges, in quantum sunt Reges, quum [illegible] serviendum illi, quæ non possunt facere, nisi Reg[illegible]s, &c.

Idem l.b. 3. contra Cresconi. Gram. cap 51. *In hoc Reges, [illegible] eis divinitus præcipitur, Deo serviunt, in quantum Reges sunt, [illegible] gno bona jubeant, mala prohibeant, non solùm quæ pertinent a[illegible] nam societatem, verùm etiam quæ ad divinam religionem.*

Leo epist. 12. *Quantum rebus humanis consulere div[illegible] tia dignetur, solicitudo clementiæ vestræ, Spiritu Dei inst[illegible] quæ in Catholica Ecclesia nihil impacatum, nihil vult esse d[illegible] niam fides, quæ non nisi una est, in nullo potest esse sui dissimilis.* Ad[illegible] tur his ea, quæ *Gregorius Tholozanus* habet l.13. de Rep[illegible] c.1 num.2[illegible].

In contrarium quæ objiciunt Pontificii; ea omnia d[illegible] accuratè *à Dn. D. Gerhardo*, Tomo 6. p. 829. seqq. & *Pareo*, in Epist. ad Rom. cap. 15. dub. 5. col. 1424. seqq. ideoque actum hic non agemus, sed aliorum potius operâ cum gratitudine utemur.

Et explicamq porrò, in quibus illa cura cōsistat, Nempè Princeps Christianq debet 1. Ante omnia verā religionē cognoscere.

IV. Cura & potestas Magistratus circa res Ecclesiasticas, hisce potissimum limitibus circumscripta est.

1. Quia Princeps Christianus cultum divinum, ac veram religionem studiosè propagare debet, ante omnia *requiritur veræ fidei ex sacris literis cognitio*, id quod manifestum Dei mandatum postulat, *Deut.* 17. *v.* 18. piorum Regum exempla confirmant; *Psalm.* 119. 2 *Reg.* 23. 2. *Paral.* 24. & ipsa necessitas flagitat, quum puritatem fidei defendere Magistratus nequeat, nisi eam probè cognoverit. Scripturas igitur diligenter legat, veram doctrinam inde hauriat, pretiosum à vili discernat, & veriori sententiæ in controversiis assensum præbeat Nam quum judicium discretivum privatis omnibus competat, 1. *Cor.* 2. *v.* 10. *c.* 10. *v.* 15. *c.* 11. *v.* 13. 1. *Thessal.* 5. *v* 21. 1. *Joh.* 4. *v.* 1. multò magis in Magistratui, tanquam Religionis defensori, convenire sequitur.

2 Prin-

2. *Princeps Christianus ministros idoneos constituat, ut subditi in vera religione informentur rectius.* Nec enim à jure vocandi pastores excludendus est; sed hoc ipsi competit *tum* ratione personæ, quia est membrum Ecclesiæ, & quidem præcipuum; *tum* ratione officii, quia Ecclesiæ nutritius, & utriusque tabulæ Decalogi custos divinitus est constitutus. Hinc Salomon Sacerdotes selegit & Levitas, 2. *Par. 8. v. 15* Sadocum Pontificem instituit loco Abjathari, officio moto 1 *Reg. 2. v. 35.* Josaphat misit de Principibus suis Benhail, ut docerent in civitatibus Judæ, & cum eis Levitas & Sacerdotes, & Principes familiarum ex Israël, ut Judicium & causam Domini judicarent, 2. *Paral. 17. v. 8.* addidit unà præceptum de officio fideliter faciendo, *cap. 19. v. 8.* & Amariam constituit Pontificem in his, quæ ad Deum pertinent, *v. 11.* Ezechias convocatis Levitis & Sacerdotibus, officia illis sua de novo imposuit, *2. Paral. 29. v. 5. seqq.* & dixit filiis Aaron, ut offerrent super altare Domini, *v. 21.* eamq; divinam vocationem appellavit, *v. 11.* ipsique obedientes, juxta mandatum Regis & imperium Domini fecerunt, *v. 15.* Josias constituit Sacerdotes in officiis suis, hortatusque est eos, ut ministrarent in domo Domini, *2. Paral. 35. v.* 2. idemq; præcepit Levitis, *v. 35.* Sic Rex Assyrius, ut populus peregrinus, quem in civitatibus Samariæ habitare fecerat, legitima Dei addisceret, præcepit: *Ducite illuc unum de Sacerdotibus, quos inde captivos abduxistis, ut vadat & habitet cum eis, & doceat eos legitima Dei terræ,* 2. Reg. 17. v. 27. quamvis Sacerdos ille officio suo malè perfungeretur.

2. *Ministros idoneos constituere.*

Cavebit tamen Pius Magistratus, ne vel ineptos eligat, vel ministrorum vocationem sibi soli vendicet, quum jus vocandi ad totam Ecclesiam, omnesq; tres status ejus pertineat.

Notetur hîc insuper, quod olim Romani etiam Pontifices ordinari non poterant, nisi adprobante Imperatore, quod negat quidem *Stapletonus*, sed expresse concedit *Onuphrius Panvinius*, qui in annotationibus super Platinam de vitis Pontificum, in Vita Pelagii II. luculentum perhibet testimonium de potestate Imperatorum, in Ecclesiam & summum Pontificem. Verba Platinæ sunt: *Hæc autem una fuit causa, quare Pelagius injussu Principis tùm Pontifex creatus sit, quum extra obsessam ab hoste urbem mitti quispiam non posset, NIL enim tum à CLERO in eligendo Pontifice actum erat, nisi ejus electionem Imperator adprobâsset. Missus itaq; Constantinopolim ad placandum Imperatorem, Gregorius Diaconus, vir optimus atq; doctissimus, qui ubi ex sententia Pon-*

Quâ occasione ostenditur, olim quoq; Pontifices ab Imperatoribus confirmatos esse.

tificis omnia peregisset, nequaquam otio & ingenio [illegible] ralium in Job composuit. Super hæc verba O[illegible] tur: *In eo, quod Platina scribit*, Pelagium Ponti[illegible] pis creatum, nihilq; tum à Clero in eligendo Pon[illegible] si ejus electionem Imperator approbâsset, *non ita a[illegible] attigisse visus est, quæ sic se habet. Gothis Italia om[illegible] um pulsis, eaq; cum urbe Roma Orientalis Imper[illegible] ano Imperatore, ex autoritate Papæ Vigilii, novus quidam [illegible] tificiis mos inolevit; is fuit, ut mortuo Papa nova qu[illegible] Majorum statim à Clero, S.P.Q.R. fieret: Verùm ele[illegible] tifex non antè consecrari, atq; ab Episcopis ordinari p[illegible] ctio ab Imperatore Constantinopolitano confirmata esset, [illegible] patentibus licentiam electo Pontifici concederet, ut ord[illegible] posset, atq; ita jurisdictionem Pontificatus tum obtineret [illegible] tia consequenda electo necesse erat, certam pecuniæ qua[illegible] tori transmittere. Quâ veniâ obtentâ, ipse papa co[illegible] manum administrabat Pontificatum. Antea enim id[illegible] & Consecrationis Pontificis renunciati erant. H[illegible] Imperatorem, vel ex ejus autoritate Vigilium Papam in[illegible] est, ut Imperator certus esset de conditionibus novi Pontificu[illegible] xima autoritas esse cœperat, Imperatoribus præsertim [illegible] aliquo Pontifice factioso, Imperatoris hoste ordinato [illegible] Urbs & I[illegible] eo autore ab orientali Imperio deficeret, seq; finitimis Barbaris [illegible] Silverium Papam aliquando quæsiisse, sibi persuadebat. Quæ [illegible] bat, ut in novis Conciliis eum potissimum Pontificem Roma[illegible] quem Imperatori, à quo confirmandus esset, amicum [illegible] & de quo ille confideret, nihil in Italia contra Imperium moliturum, Bar[illegible] præsertim Longobardis, eam paulò post vexantibus. Perduravit h[illegible] tudo usq; ad Benedictum II, cujus sanctitate Constantinus Imp[illegible] clii pronepos, edicto suo jussit, ut deinceps quem Clero S.P.Q.R. P[illegible] cem summum delegissent, is nulla amplius Imperatoris confirmatione [illegible] pectatâ, more vetustissimo statim ab Episcopis ordinaretur. Rursus Adri[illegible] nus I. hoc jus & paulò amplius Carolo Magno, Francorum Regi, & ei[illegible] cessoribus Regibus Francorum primùm, deinde Imperatoribus R[illegible] concessit, quod successoribus ejus ab Adriano III. ereptum, O[illegible] manorum Regi, & Romano Imperatori restituit Leo VIII. Id p[illegible] Gregorius VII. Heinrico IV. ademtum Cardinalibus & Clero S.P.Q.R.*

pr[illegible]

Magistratu.

primum, deinde alii Pontifices, qui secuti sunt, Cardinalibus tantum permisere, quod ad nostra usque secula perdurat. Ex *Epistola S. Gregorii* IV. lib. 1. *Anastasio Bibliothecario* in Vit. Petr. II. Vitellian. Agathonis & Benedicti. II. Romanorum Pontif. *Item, post Carolum Magnum Gregor. IV. Serg. II. Leonis IV. Benedict. II. Romanorum Pontif. Et Abbate Urspergense*, ex *Ademaro Monach.* S. German. in eorund. Pontific. enarrationibus *Registr. Gregor.* Papa VII. *Sigeberto* in Chronico, *Guliel. Tyr.* libr. 1. cap. 13. de bello Sacr. *Gratian.* in decret. distinct. 63. *Concil. Lateran.* sub Alexandro III. Papa celebrati *actis, & aliis vetustis S.R.E monumentis.*

Hactenus Panvinius, qui liberaliter concedit, quod hódierni Jesuwitæ temerè negant.

3. *Princeps Christianus ordinem inter ministros instituat.* Ita enim concordia in ministerio melius conservari, & ædificatio Ecclesiæ rectius promoveri poterit. Sic Moses Sacerdoti Summo inferiores quosdam unà cum Levitis addidit *Exod.* 28. Rex David in 24. familias, Sacerdotum chorum distribuit, ut singulis sabbatis, nova Sacerdotum familia sacrorum ministerio adhiberetur, *2. Reg.* 11. *v.* 7. 1. *Paral.* 24. *v.* 4. Et Ezechias constituit distributiones Sacerdotum & Levitarum in divisionibus suis, *2. Paral.* 31. *v.* 2.

3. Ordinē inter ministros instituat.

4. *Princeps Christianus ministris verbi de Stipendiis honestis prospiciat.* Nec enim possunt illi artes manuarias exercere, iisque victum parare, unde requiritur, ut Magistratus de honesta ipsis sustentatione prospiciat, exemplo *Josephi*, Sacerdotibus in Ægypto dantis demensum ex granariis publicis, *Gen.* 47. *v.* 22. *Mosis*, Leviticæ tribui deputantis decimas fructuum, pecuniam ex sacrificiis, *Exod.* 34 *v.* 26. *Levit.* 27. *v.* 3 *Num.* 18. *v.* 8. *Ezechiæ*, præcipientis populo, ut darent partes Sacerdotibus & Levitis, quò possint vacare legi Domini, 2. *Par.* 31. *vers.* 3. 4.

4. Ministris verbi prospiciat de honestis stipendiis.

5. *Princeps ab officio removeat ministros flagitiosos*, qui vel enormia delicta committunt, vel hæreticis opinionibus imbuti sunt, & easdem pertinaciter propugnant. Ita Salomon Abjatharem summum Sacerdotem, ab officio removit, & Sadocum in illius locum substituit, *1. Reg.* 2. *vers.* 27. Asa, Josaphat, Ezechias, & Josias Baaliticos Sacerdotes removerunt, quod ipsum tamen non nisi cum Ecclesiæ consensu, & gravibus de causis faciendum est.

5. Ab officio removeat ministros flagitiosos.

6. Scholas erigere & cõservare. 6. *Princeps Christianus simul scholas er[illegible] & [illegible]* [illegible] læ sunt fundamentum Reipublicæ, & seminar[illegible] a Eccle[illegible] ri possunt Doctores idonei, nisi prius in Scholis rect[illegible] atque sic ad ministerium præparentur. Hortus peren[illegible] obtinet, nisi in plantariis tenellæ educentur arbores, quæ [illegible] emortuarum succedant aliquando: Sic Ministerium d[illegible] nequit integrum, nisi in scholis, tanquam sacris plantar[illegible] tur alii, qui ministris emeritis succedant. Magist[illegible]atus [illegible] rum curam habeat diligentem, prospiciat docentibus de [illegible] lariis, procuret quietem discentibus, utrisque patrocinetur, [illegible] munitatem præstet à publicis oneribus. Hinc laudatur *Leo[illegible] Cæsaris* dictum, qui quum Eulogium ad aperiendam in urbe scholam [illegible] dio liberaliore invitásset, & propterea reprehenderetur à mil[illegible] prudentissimè respondit: *Utinam meis temporibus, ea quæ mi[illegible] dantur, doctoribus numerari deberent!*

7. In hæreticos & errantes inquirere. 7. *In errantes, præsertim hæreticos inquirat; & eosdem coerceat* Quia enim non omnes apertè, sed quidam occultè virus suum a[illegible] hominum instillant; hinc inquisitione opus est, quò in lu[illegible] protrahantur vulpeculæ, exemplo *Constantini*, qui idololatras Ethnicos Christianis aulicis intermixtos, singulari quâdam prudentiâ in l[illegible] produxit, de quo vide *Eusebium* lib. 1 de Vita Constantini, c. 11. Protracti autem errantes, si sint seducti, rectius instruantur, [illegible] pertinaces sint seductores, omnemque informationem respuant [illegible] lendi sunt, ne alios inficiant, non tamen interficiendi, ut Papicolæ falsò autumant.

8. Visitationes scholarum & Ecclesiarũ instituere. 8. *Visitationes Scholarum & Ecclesiarum instituat.* Sunt eæ perquàm necessariæ, & singulariter fructuosæ, quia inquisitio ibi fit in doctrinâ & vitâ pastorum & auditorum, docentium, & discentium, qui si officium faciant, confirmandi; si exorbitent, corripiendi, & in ve[illegible]am semitam reducendi sunt. Exemplo præivit Samuel, qui circume[illegible] do Bethel & Galgala & Masphat, visitationes annuas instituit, *1. Sam 17. v. 16.* & Josaphatus, qui tertio anno regni sui misit Principes suos, & cum eis Levitas & Sacerdotes, qui circumiverunt cunctas civitates Judæ, ac populum erudierunt, *2. Paral. 17. vers. 7. seqq.*

9. Synodos quandoq; convocare. 9. *Synodos quandoq; convocet.* In iis deliberatio potest institui de corrigendis iis, quæ in visitationibus deprehensa fuère vitiosa. Et quod

quòd illas convocare pertineat ad Magistratū. probatur, quia potestatē ille habet in congregandos, & solus salvum conductum dare potest: hinc Synodos instituit Rex David, 1. *Par.* 13. *v.* 1. *c.* 23. *v.* 1. Salomon, 1. *Reg.* 8. *v.* 1. Jehu, 2. *Reg.* 10. *v.* 19. Ezechias, 2. *Par.* 29. *v.* 4. Josias, 2. *Reg.* 23. *v.* 1. In Novo Testamento Imperatores similiter indixerunt Concilia, sicuti Nicænum contra Arium instituit *Constantinus Magnus*; Constantinopolitanum adversus Macedonium, *Theodosius major*; Ephesinum contra Nestorium, *Theodosius junior*; Chalcedonense contra Eutychen, *Marcianus*.

10. *Leges Ecclesiasticas, quoad disciplinam, ritus, & similia promulget, adeoq; Agenda, ut vocant, Ecclesiastica præscribat.* De vero quidem internoq; cultu Dei nihil præscribere potest Magistratus, quum ille ex verbo scripto tantùm peti debeat, ea tamen, quæ ad externam ἐυσχημοσύνην καὶ τάξιν pertinent, præcipere & ordinare ut potest, ita debet, exemplo *Mosis*, leges ceremoniales plurimas promulgantis: *Josua*, Israelitas circumcidendos curantis, *c.* 5. legem promulgantis, *c.* 8. & fœdus cum Deo renovantis, *c.* 24. *Davidis*, legem ferentis de reducenda arca, 1. *Par.* 13. *v.* 5. de distributione officiorum inter Levitas, 1. *Par.* 23. *v.* 6. *Salomonis*, templum dedicantis, 1. *Reg.* 8. *Josaphati*, Sacerdotibus certa præscribentis mandata, 2. *Par.* 19 *v.* 8. *Regis Ninivitarum*, jejunium publicum indicentis, *Jonæ* 3. *v.* 7. & *Imperatorum Romanorum*, qui subinde utiles proposuerunt leges, ad Christianam religionem, & Ecclesiæ ædificationem spectantes, quæ exrant in Codice, sub titulis, *de summa Trinitate, & Fide Catholica*, de *Ecclesiis*, de *Episcopis*, de *Clericis*, de *Episcopali audientia*, de *Manichæis*, &c. Simulq; in constitutionibus *Leonis*, & in Novellis *Justiniani*. Caveat autem pius Magistratus, ne leges Ecclesiasticas proprio ferat arbitrio, inconsulto planè ministerio; ne receptas ceremonias temerè mutet cum infirmorum scandalo; & ne tandem ministris leges præscribat, cum officii ipsis divinitus demandati partibus pugnantes, quia hisce omnibus Ecclesiæ salus & ædificatio impeditur magis, quàm promovetur.

10. Leges Ecclesiasticas promulgare.

11. *Idololatricos cultus aboleat, atq; à perniciosis erroribus Ecclesiam repurget.* Quum enim Magistratus primæ tabulæ custos esse debeat, utiq; non permittendi erunt cultus idololatrici cum illâ pugnantes, unde laudantur *tum* Reges illi, qui Baaliticam idololatriam abrogârunt, ut Asa, 1. *Reg.* 15. *v.* 12. Josaphatus, 2. *Par.* 17. *v.* 6. Ezechias, 2. *Reg.* 18. *v.* 4. Josias, 2. *Reg.* 23. *v.* 2. *tum* Imperatores Christiani, qui Ethnicā idolomaniam.

11. Idololatricos cultus abolere.

lomaniam ex Romano imperio prorsus exterminantur ... tur autem Salomon, idololatrica sacra permittens, 1. Reg ... robeam, illa introducens, 1. Reg 12. v. 27.

12. Bona Ecclesiæ legitimè dispenset.

12. *Bona Ecclesiastica legitimè dispenset.* Ut ... non interna bona, quæ per prædicationem E... sed externa, quæ ad ministrorum ac pauperum sustentationem ... quiruntur. Hæc rectè dispenset Magistratus, ... bonorum temporalium, & Ecclesiæ nutritius, ex... Reg 15. v. 15. Ezechiæ, 2. Par. 31. v. 11. Josiæ, 2. Reg 12 v. ... Apostolorum quidem tempore ad dispensanda bona Ecclesiæ ... fuit requisita Magistratus authoritas, *Act.* 6. v. 3. quoniam ... na religione alienus erat, sed quum progressu temporis ... res fidem Christi susciperent, cura & dispensatio bonorum ... quoq; devoluta, & *can.* 26. Concilii Chalcedonensis ... ut Episcopi in idoneos dispensatores istarum rerum ad... rejectâ, ipsimet ab eâ abstinerent.

Quæ olim in quatuor partes distributa sunt.

Bona verò illa Ecclesiastica, reditusq; annui, in quatuor partes olim divisi sunt, uti constat ex *causa* 12. *quæst.* 2. *c. concesso.* ubi hæc ... runtur *Gelasii* verba: *Concesso vobis, quem petistis, Ancistite Juliano, reditus & oblationes fidelium in quatuor partes dividat, quarum unam ... bi retineat*, alteram *Clericis, pro officiorum suorum sedulitate distribuat, fabricis* tertiam, quartam *pauperibus & peregrinis habeat fideli... erogandam*; quod exemplum Magistratus imitari adeoq; bona Ecclesiastica non sibi rapere, sed augere, & illa in quatuor potissimum ... convertere debet, nempè ad sustentationem eorum, qui Ecclesiis & Scholis actu ipso serviunt; *ad* subsidium eorum, qui E... cle...æ, & ... holis suam consecrârunt operam, hoc est, pauperum studiosorum; *ad* exulum, ægrotorum, egenorum alimentationem, & captivorum ... tioné, tandemq; *ad* ædium sacrarum reparationé & conservationem.

QUÆSTIO II.

Num potestas civilis subjecta etiam sit potestati spirituali, vel Ecclesiasticæ?

Nos distinguimus.

NOs paucis respondemus, quòd *sicuti* potestas Ecclesiastica subjecta est civili in rebus temporalibus; ita civilis potestas subjecta sit Ecclesiasticæ in rebus spiritualibus. Debet n. Magistratus audire pastores, & iis obedire in omnibus, quæ ex verbo Dei proferunt.

Verùm hoc ipso minimè contenti sunt Pontificii, nec ... onem internam; sed potius externam intelligunt, nimirum talem, ut ...

liceat presbyterio, cumprimis autem Papæ Romano, Imperatores, Reges, Principes deponere, suoq; regno exuere, si hoc ex usu videatur ... Romanæ Ecclesiæ. Hinc ipsum imperium à Romano Pontifice, tanquam Dei in terris vicario dependere autumant. August. de Ancona in summa de Eccl. potest. q. 1. *Papa habet omnem Regalem & Imperialem potestatem in toto mundo;* q. 46. *Papa Regibus tanquam suis vasallis, suæq; potestati subjectis imperat, ut etiam possit eos instituere & destituere.* Franc. Bozius de temporali Eccl. Monarch. l. 1. c. 1. *Temporalis potestas omni ex parte spirituali potestati est subjecta.* Ex quo concludit, *ut beneficia Ecclesiastica; ita omnia Regna esse Papæ manualia.* Item; *Beneficio Pontificis, Imperatorem & septem Electores imperii esse constitutos.* Panormitanus Francisc. Aretinus, & alii Canonistæ docent, *quòd Papa jus utriusq; gladii à Christo acceperit, atq; adeò ipsum quoq; imperium ab Ecclesia dependere.* Restaurus Castaldus in tract. de Imperat. q. 36. disputat, *quòd Imperator teneatur Papæ præstare juramentum fidelitatis & obedientiæ,* & extat formula juramenti, quod Otto I. Johanni Papæ præstitit; *Tibi Domino. dist. 63* Sedis Apostolicæ est *transferre imperiū*, inquit, Pontifex, c. Venerabilem de elect. & elect. potest. *Imperium ab Ecclesia, hoc est, Pontifice dependere,* disputat. *Lancell.* in templ. om. judic. l. 1 c. 1. §. 2. q. 2. *Hieron. Gigas,* de crim. læsæ majest. l. 2. rubr. qual. & à quibus crim. læsæ majest. committ.

Sed Pontifi- [illegible] latius progrediuntur.

Bell. autem *l. 5. de P. R. c. 6.* potestatem illam Ecclesiastico-politicam sic temperat, ut statuat, nō nisi *indirectè* convenire Pontifici temporalem potestatem. *Pontifex, ut Pontifex* (inquit) *etsi non habet ullam merè temporalem potestatem; tamen habet in ordine ad bonum spirituale summam potestatem disponendi de temporalib. reb. omnium Christianorum.* Sed hæc moderatio Sixto V. ejus tempestatis Pontifici, parum placuit, unde *Barclaj* in l. de potest Papæ c. 13. p. 101. scribit; *Parùm abfuisse, quin omnia illius* (Bellarmini) *opera censurâ Pontificiâ, magno cum Ecclesiæ detrimento abolerentur, id quod ex ordinis Jesuitici Patrib. se audivisse narrat.*

Nolo autem hoc loco prolixam ex Scripturis disputationem instituere contra potestatem Pontificis in temporalibus, quū id à scopo nostro alienum, & anteà satis abundè probatū sit olim à *Marsilio Patavino*, qui peculiaré librū scripsit An. 1324. pro defensione Ludovici Bavari Imperatoris cont. Papam, cujus titulus, *Defensor Pacis;* à *Petro de Vineis*, Cancellario Friderici II. Imperatoris, qui aliquot hâc de re scripsit epistolas; ab *Authore oneris Ecclesiæ* compilati Anno 1519. & posteà

Qui à multis refutantur.

& postea edito Landsh. An. 1524. à *Carolo Molinæo* in ora... gæ habita, & in l. contra parvas datas, & abusus curiæ ... so Bernæ, An. 1605 tum recenter a *Guilielmo Barclaio* ... in libro posthumo de potestate Papæ, Mussipon... edito. ... *Petro Molinæo*, in libro de temporali Monarchia Pon... excuso An. 1614. à *Sutlivio* l. 4. de R. P. à *Sibrando Lubberto* ... de Papa & aliis, ad quos Lectorē cupidum remissum volo ... ventilare hîc placet, quæ pro potestate illa ex rationis ... cipiis *Bellar.* protulit l. 5. de P. R. c. 7. Ita verò ille p... 1082. A. *Potestas civilis subjecta est potestati spirituali* ... *est ejusdem Republicæ Christianæ: Ergò potest Princeps spiritua... rare Principibus temporalibus, & disponere de temporalibus rebus ... ne ad bonum spirituale. Omnis n. superior imperare potest inf...* Hinc argumentum tale nascitur: *Omnis* superior imperare potest ... feriori. *Sed* potestas spiritualis, superior est potestate civ... *Er*go im-perare potest civili.

Hîc verò argumēta Bellarmini placet examinare. Primum. Quod potestas spiritualis sit superior civili.

Resp. 1. *Major* non est universaliter & illimitatè vera. Nec enim superior potest imperare inferiori in omnibus, sed in iis tan... rebus, ratione quarum est superior. Sic præceptor, tanquam superior, rectè quidem imperat discipulo in iis, quæ pertinent ad eam discipli-nam, quam docet; non tamen imperare potest discipulo in cœteris, puta in ducenda uxore, in fundo emendo, in adeunda hæreditate. &c. Sic Rex æger, subditus est Medicorum voluntati, qui Regi quidem imperant, ut iste patiens, illi Medici sunt; imperare tamen n... in rebus politicis, sed ipsi potius obtemperare debent. Sic Princeps di-scens ab equisone artē ducendi equum in gyrum, debet quidem obse-qui docenti in rebus ad artem istam spectantibus; Idem tamen impe-rat equisoni in cœteris.

Ad quod respondetur, Quòd non omnis superior in omnibus imperare possit inferiori.

2. *Minor* similiter non est absolutè & universaliter vera. Nam spiritualis potestas superior est potestate civili, non in omnibus, sed tantùm in rebus spiritualibus: Et eadem subjecta est pōtestati civili, quoad res mundanas & politicas. Agnovit hoc ipse *Driedo*, qui l. 2. de libert. Eccl. c. 2 *Christus*, inquit, *utriusq; potestatis officia d... ut una divinis & spiritualib. reb. atq; personis, altera profanis ac mundan... deret.* Et mox: *En planè vides Christū discrevisse utriusq; potestatis officia. Distinctio igitur Ecclesiasticæ potestatis Papalis, à potestate secu... ac Im-periali est de jure divino facta.* Et pòst, eōdē capite: *Unde & Papa ... Im-perator sunt in eadē Ecclesia, nō tanquam duo rectores summi ... divisi,* quorum

Quòd spiritualis potestas nō sit superior civili in omnibus.

...orũ neuter alterum cognoscit, aut veneratur tanquam superiorem, (Nam ... illum in spiritualibus, hunc ille in temporalibus recognoscere ac ...enerari tanquam superiorem debet, & secundum antiquam glossam ... can. *Hadrianus 36. dist.* quemadmodum ille huic in spiritualib.; ita ... illi in temporalib. pater est, ita declarante *Barclaio*, c. 13. p. 106. *quia regnum sic contra se divisum desolabitur. Neq; item sunt tanquam duo judi... subordinati, sic ut alter suam jurisdictionem accipiat ab altero. Sed sunt tanquam rectores duo, qui sunt unius Dei ministri, diversis officiis deputa... ut Imperator præsit secularibus causis & personis, ad pacificum convi... ctum hujus seculi; Papa verò præsit spiritualibus, ad lucrum Christianæ fidei & charitatis.*

3. Hinc apparet, totum argumentum certo respectu concedi posse: Nimirum potestatem civilem subjectam esse spirituali quoad res spirituali, non secus atq; spiritualis subjecta est civili, quoad res soli. Nequaquam verò inde sequitur, quòd potestas spiritualis punire possit civilem pœnis civilibus seu temporalibus, quod solum hîc in quæstionem venit. Pastor regit quidem & informat Magistratum, quatenus Magistratus est Christianus; nequit tamen illi in politicis præscribere, multò minus regnum adimere, quia ratione talium Magistratus non tenetur obedire Pastori, qui ut pastor est, docet quidem Magistratum; sed ut civis est, Magistratui subjectus esse debet. Si etiam Bellarmini argumentum quid obtineret, sequeretur, quemvis Pastorem esse Principe superiorem, & illum deponere posse, quum quivis minister habeat potestatem spiritualem prædicandi verbum, & usurpandi claves: Bellarminus verò illam superioritatem uni Papæ transcriptam vult, quod tamen hoc argumento minimè probatur. *Quod totum argumentum certo respectu concedi possit.*

4. Quòd Bellarminus ait, *potestatem spiritualem & civilem esse partes ejusdem Reipublicæ Christianæ*, illud neq; ad rem facit, neq; congruè dictum est. *Quòd potestatem spiritualẽ & civilem esse partes ejusdem Reip. Christianæ, neq; ad rem faciat,*

Nihil ad rem facit, quia sive sint partes ejusdem Reipublicæ; sive sint diversæ Respublicæ, non tamen sequitur, quòd civilis subjecta sit spirituali, siquidem ex diversitate partium non colligitur, utra imperet alteri, nec si una regit alteram in quibusdam, idcircò regit statim in omnibus. Rectè ait Barclaius, cap. 13. pag. 105. *Non sunt hæ potestates, Ecclesiastica & Politica, ita partes Reipublicæ Christianæ, ut altera in alteram planè dominetur; sed ita sunt partes, ut quæ quum essent separatæ, & inter se diffidentes, singulari tandem concordiâ se conjunxerint, ut utraque alteri*

alteri opem & operam suam præstaret, m[illegible] cem demererentur. Nec quòd potestas Ec[illegible] sit Politicâ, idcircò hanc illi subjectam esse (co[illegible] fit non rarò in societate civili) illam digniorem [illegible] ri & minus locupleti, ad utriusq; utilitatem [illegible] societate liberâ maneant, neutraq; ab altera ullo m[illegible]

neq; congruè dicatur. Congruè dictum non est, quia non ipsa [illegible] Reipublicæ partes; sed potiùs homines, certis mu[illegible] politia atq; Ecclesia distinctæ partes essent Republ[illegible] sia esset de politia, neq; Respublica politia esset de Ecc[illegible] surdum. Quare diceretur rectius; Unum idemq; reg[illegible] andem Rempublicam vocari *Ecclesiam*, quatenus constat [illegible] *regnum vel Rempublicam*, quatenus constat s[illegible]bditis ve[illegible] quam hoc immutatum est in Papatu, ubi Laici pecul[illegible] Rempublicam, quippe qui alium agnoscunt Magistra[illegible] ticum, habentq; suos judices, suos carceres seor[illegible] gum civilium subjectione, nec solutione t[illegible]butorum.

Ubi simul diluuntur tres aliæ Bellarmini rationes. Pergit autem *Bellarminus*, tribusq; rationibus probare [illegible] quòd potestas politica non solùm ut Christiana, sed etiam ut p[illegible] sit subjecta Ecclesiasticæ, ut talis est.

Primam rationem desumit *ex finibus utriusq;*, & ita collig[illegible] 1082. *Finis temporalis subordinatur fini spirituali, ut patet: qu[illegible] temporalis non est absolutè ultimus finis, & ideo refer[illegible] aternam: Constat autem ex Aristotele* lib. 1. Eth. cap. 1. *ita subo[illegible] cultates, ut subordinantur fines.* Hinc talis formari potest Syll[illegible] *Ut subordinantur* fines; ita subordinantur facultates, 1. Eth.1. [illegible] temporalis subordinatur spirituali; *Ergò* & facultas temporalis [illegible] dinatur spirituali.

Resp. Præterquam, quòd Aristotelis locus falsò citatur, to[illegible] possumus concedere argumentum. Sit ita, potestatem po[illegible] subordinari Ecclesiasticæ, quoniam hæc illa est sublimior, & Magistra[illegible] esse debet Ecclesiæ nutritius, *Es.49. v.23.* ut sub eo tranquillam & q[illegible] tam vitam agamus, in omni pietate, *1. Tim.2.v.2* non tamen [illegible] quitur, Pastores posse multare Principes suo Principatu vel [illegible] quo controversia est: aliàs quivis Pastor deponere posset Re[illegible] & quivis Christianus à ministerio posset spoliari opibus suis, quæ [illegible] sunt absurda. Sic Aristoteles *1. Poster. c.7.* scribit: *Opticam sub[illegible]*

Ge-

Geometriæ: Num autem Geometra propter hoc poterit Opticum expellere domo, vel multare exilio? Sic quia Pharmacopolarum ars subordinatur arti Medicorum, num idcircò Medicus jus habet in fortunas aut vitam Pharmacopolarum.

Notetur verò insuper (1.) *Quòd finis temporalis propriè non subordinetur fini spirituali.* Nec enim felicitas temporalis dependet ab æterna, nec semper tendit ad æternam, quod fieri tamen deberet, si huic subordinaretur. Finis politicæ, quatenus politica est, nihil aliud complectitur, quàm civile bonum & vitæ degendæ ordinatam tranquillitatem; quæ ipsa est finis ultimus politicæ, licèt non sit finis absolutè ultimus ipsius hominis. Neq; politica ipsa ad æternam felicitatem aspirat, nec eò tanquam in ultimum scopum conatus suos dirigit, ut patet ex innumeris populis & civitatibus, apud quos civilis potestas severè viguit, licet exiguam, vel planè nullam æternæ felicitatis sive rationem, sive curam habuerint.

(2.) *Quòd aliter subordinetur potestas potestati; & aliter facultas facultati.* Potestas subordinatur potestati, quando superior inferiorem includit, sicuti potestas judicum ordinarium aut delegatorum includitur, in potestate regni, eaq; huic subordinatur, quo sanè pacto civilis potestas non subordinatur Ecclesiasticæ, quippe quæ illam ut inferiorem non includit, neq; contrarium possunt probare Pontificii. *At facultas* subordinatur facultati, quando scientia aliqua sic mutuatur ab altera sua principia, ut quæ sunt conclusiones in superiori scientia, sint principia seu propositiones in inferiori. A subordinatione ergò finium ad subordinationem facultatum licet argumentari, non verò ad subordinationem ipsarum potestatum. Unus finis ad alium potest quoq; referri, exinde tamen non sequitur aliqua subjectio, aut potestatum propriè dicta subordinatio.

(3.) *Quòd alia sit subordinatio essentialis, alia vero accidentalis.* Potestas civilis subordinatur Ecclesiasticæ non essentialiter, ac si sub ea contineretur, vel illi subjecta esset, sed tantùm *accidentaliter*, quatenus adjuvat Ecclesiasticam, ut suo fine potiri possit eò meliùs, non secus atq; Ecclesiastica civilem quoq; adjuvat, siquidē Dei cultus & pietas plurimum confert ad finem temporalem, id est, ad concordiam civium, & publicā tranquillitatem, quippe quæ est pietatis surculus & actiones civiliter honestæ ex vero Dei cultu efflorescunt. Sic ergò politia Christiana juvat Ecclesiam, & Ecclesia politiam Christianam: Magistratus ministe-

nisterio, & ministerium Magistratui pro[illegible]. [illegible] stincta, in praxi tamen conveniunt, m[illegible] de sicuti potestas civilis subordinari dic[illegible] usus, & adjumenti; sic contra Ecclesiastic[illegible] ob simile adjumentum, ex quo adjutorio mutuo & [illegible] ret, quòd inter istas potestates nulla detur vera & propri[illegible] dinatio.

Secunda Bellarmini ratio hæc est: *Reges &* [illegible] *Laici, non faciunt duas Respublicas, sed unam, id est,* [illegible] *mus enim omnes unum corpus* Rom. 12. & 1. Corinth 12. [illegible] *membra sunt connexa, & dependentia unum ab alio; non* [illegible] *ritur, spiritualia pendere à temporalibus, ergo temporalia* [illegible] *pendent, illisq; subjiciuntur.*

Resp. Concedimus connexionem membrorum, & [illegible] tiam unius ab alio: nimirum dependet Magistratus vel pot[illegible] à ministerio in spiritualibus; & ministerium, vel potest[illegible] dependet à Magistratu in temporalibus. Quòd autem Ma[illegible] ecclesiastica potestate non tantùm in spiritualibus, sed etiam in [illegible] ralibus dependeat, ita quidem, ut ademtione regni, [illegible] vitæ à ministerio multari possit, id falso asseritur, nec ex illa membrorum in Ecclesia connexione sequitur. Sic à cor[illegible] omni[illegible] pendent, quoad vitam & motum, non tamen quoad [illegible] & [illegible] membra reciprocè dependent à se invicem rationedi[illegible] num: Ita quoq; contingit in mystico Ecclesiæ corpore. [illegible] & hoc annectimus, quòd non omnia membra dependeant [illegible] quod urgens Barclaius, cap. 14. p. 110. ita differit: *Ut brachia a[illegible] & humeri ad collum & caput annectuntur; nec dextrum b[illegible] humerus, sinistro, vel contrà, subjicitur; ita potestas spiritua[illegible] lis, sive Ecclesiastica & Politica, licèt membra sint unius corporis [illegible] partes unius Reipublicæ, atq; Ecclesiæ Christianæ; neutra t[illegible] citur, neutraq; alterius fines & jurisdictionem sine scelere potest [illegible] ambæ, velut unius corporis humeri ad caput, qui Christus est,* [illegible]

Quarum hæc, *Politica scilicet, vitæ degen[illegible] præcepta, qui[illegible] tatis humanæ tranquillitas continetur, civilibus & subditis præf[illegible]* verò *ad immortalitatem & felicitatis æternæ contemplation[illegible] ralem, (quæ & cum politica tranquillitate, & sine e[illegible] nimos hominum erigit informatq;. Ex quibus sequitur, si para[illegible]* [illegible]

Magistratu.

tistates in eadem Republica Christiana, ita ut neutra alteri, quatenus talis est, subjiciatur.

Tertiam rationem ita proponit, col. 1082. C. *Si temporalis administratio impedit spirituale bonum, omnium judicio tenetur Princeps temporalis mutare illum modum administrandi, etiam cum detrimento temporalis boni. Ergò signum est, subjectam esse temporalem potestatem spirituali.*

Resp. Princeps Christianus omninò tenetur mutare modum administrandi regnum, si ejus administratio impediat spirituale bonum, sicuti quivis Paterfamiliâs Christianus tenetur etiam mutare modum administrandi familiam, si ejus administratio lædat spirituale bonum. Tenetur autem causâ *Dei*, qui istud præcepit: *fidei & charitatis*, quæ idem postulant; & *ministerii*, quod mutationem suadet urgetq;, & cui Christianus quivis quoad spiritualia subjectus est, atque obedire debet. Hinc autem minimè sequitur, Magistratum in temporalibus etiam subjectum esse potestati Ecclesiasticæ, ita quidem, ut deponi possit & regno spoliari; sicuti non sequitur, patremfamiliâs ob simile debitum, subjectum esse ministerio in rebus Oecumenicis, & domo expelli, cunctisq; facultatibus privari posse, si ad Pastorum admonitionem non mutet vitiosum modum administrandi familiam.

Hoc munus est doctorum, ex verbo Dei monstrare agenda, urgere homines quotidianis admonitionibus, corripere contumaces; & tandem, si obedire nolint, excommunicare, vel communione sacrorum privare: Regna verò, & opes, & vitam adimere, non est in ipsorum potestate, nunquam ipsis hoc est permissum, vel injunctum, neq; fuit in Ecclesia primitiva unquam usitatum. Delinquentes contra bonum spirituale à ministerio coërcendi sunt pœnis, sed *spiritualibus*, quales sunt correptio, suspensio, excommunicatio; non autem temporalibus, quales sunt, bonorum amissio, regniq; privatio. Relinquendi tales sunt divino judicio & ultioni, si pœnis spiritualibus tacti haut resipiscant: non autem contra jus & fas prosiliendum est ad pœnas temporales. Hinc *Isidorus*, cujus sententia inter Canones refertur, can. 23. q. 5. Can. Principes: *Sive augeatur pax & disciplina Ecclesiæ per fideles Principes, sive solvatur, ille ab iis rationem exiget, qui eorum potestati suam Ecclesiam tradidit.*

Porrò & hoc ex rationis principiis argumentum deducit Bellarminus, col. 1083. A. B. *Respublica Ecclesiastica debet esse perfecta, & sibi sufficiens in ordine ad suum finem. Tales enim sunt omnes Respublicæ benè instituta;*

Secundū. Quod Ecclesia non

sit perfecta, nisi possit imperare Principibus.

tutæ; Ergò *debet habere omnem potestatem n*[illegible] *sequendum.* Sed *necessaria est ad finem spiritualem* [illegible] *nendi de temporalibus rebus, quia al oqui* [illegible] *vere hæreticos, & evertere religionem.* Igitur *&* [illegible] Item; *Potest quælibet Respublica, quia perfecta, &* [illegible], *imperare alteri Reipublicæ non sibi subjectæ, & eam co*[illegible], *administrationem; imò etiam deponere ejus Principem, &* [illegible], *quando non potest aliter se defendere ab ejus injuriis.* [illegible] *terit spiritualis Respublica imperare temporali Reipublicæ* [illegible] *re ad mutandam administrationem, & deponere Principem, al*[illegible] *re, quando aliter non potest bonum suum spirituale tueri.*

Respondetur per geminam instantiam.

Resp. 1. Si ad perfectionem Ecclesiæ pertinet potestas abd[illegible] Reges, sequitur, Ecclesiam veterem fuisse prorsus imperfect[illegible] li defuit talis potestas. Hinc *Bellarminus* ipse scribit c. 15. [illegible] *non esse improbabile, in Testamento Veteri Regem absolute n*[illegible] *Pontifice, ac proinde Pontificem non habuisse potestatem* [illegible] Sequitur præterea & hoc, primitivam Novi Testamenti Ecc[illegible]n fuisse perfectam. *Nam hac potestate*, uti rectè scribit Barclai[illegible] 4. pag. 138. *disponendi de rebus temporalibus Christianorum,* [illegible] *Domini*, *trecentis, & amplius, post Christi passionem annis, sub Ethni*[illegible] *gens, omninò caruit,* quo tempore tamen infinitam h[illegible] multitudinem, ac penè maximam Orbis partem, Christo [illegible] & multò quàm unquam severiorem in Ecclesia disciplinam [illegible]s constat; ut nefas sit dicere, Ecclesiam tunc omnibus mediis ne[illegible]s juris & facti ad finem suum adipiscendum instructam non fu[illegible]. Opera enim Dei perfecta sunt. Et verò non mediocrem Christo in[illegible] faciat, qui destitutam mediis necessariis Ecclesiam ab [illegible]o relictam, a[illegible] Apostolis traditam arbitretur.

Quicquid Ecclesiæ necessariū fuit ad suum finem consequendu[illegible], id à Christo abundè collatum est Apostolis quum dixit: *Ego dabo v*[illegible]*os & sapientiam, cui non poterunt resistere & contradicere* [illegible]*rii vestri,* Luc. 21. v. 15. Quicunq; igitur Dominum commend[illegible]e Ecclesiam suam Petro intelligit, & ei ter mandâsse, ut agnos & oves [illegible] pascat, *Joh. 21. v 16. 17.* nec ei ad illos pascendos, & finem mandati [illegible]dum necessaria omnia & juris & facti tribuisse existimat, is m[illegible] similis videtur, & de divina providentia, potentia ac boni[illegible]te. Fingamus eum non dedisse omnem potestatem ad exe[illegible].

[illegible]

[...]nti mandati necessariam; nunquid alia non dandi causa excogitari potest, quàm quòd aut ignorabat Dominus, quid facto opus esset, aut ejus dandi facultatem non habebat, aut, quòd extremæ malitiæ est, s[...]r, vos & amicos suos decipere volebat, id illis munus imperando, quod eos per impotentiam exequi non posse certò sciret? Ex his perspicuum est, temporale imperium & potestatem deponendi Principes, nullo modo necessariam esse Ecclesiæ ad finem suum consequendum; licèt humanâ consideratione videri aliquando utile possit; Deus etiam, qui quæ stulta sunt mundi, elegit, ut confundat sapientes; & infirma mundi elegit, ut confundat fortia, *1. Cor. 1. v. 26.* sciens Ecclesiam non nisi spiritualibus armis indigere, eam illis ab initio instruxit, ut omnem humanam potentiam superaret, diciq; verè potuerit; *A Domino factum est illud, & est mirabile in oculis nostris,* Psal. 108. v. 23. Vide plura apud *Barclaium,* loco dicto.

2. In Præsules & Papas retorquere possent hoc argumentum Reges, dicendo, suam potestatem fore imperfectam, si deessent vires disponendi de spiritualibus, & coërcendi improbam malorum Pastorum libidinem. Nec enim pacem & tranquillitatem in Republica conservare queunt, si Pastoribus liceat impunè sceleratis esse & seditiosis, cujusmodi homines sedes Romana quàm plures habuit, unde *Baronius* ipse scribit; *plurima monstra sedem Romanam insedisse,* ad an. 912. art. 8. *Per retorsionem.*

3. Si ad perfectionem Ecclesiæ requiritur, ut Pastores possint disponere de Regno & fortunis Principum, dici poterit, ad eandem perfectionē requiri, ut iidē Pastores possint debellare penitus Diabolum, & in Tartara demergere, & peccata omnia funditus abolere, in quibus certè plus est necessitatis, ad finem spiritualem perfectè consequendum, quàm in regnis dandis & eripiendis. *Ab absurdo.*

4. De perfectione Ecclesiæ non est judicandum ex speculationibus humanæ rationis; sed ex ordinatione & dispositione Domini, qui Ecclesiæ & ministerio suam procul dubio attribuit perfectionem, nec tamen ullibi concessit potestatē abdicandi Reges. Unde colligimus, de[...]dū i[...]ius potestatis nihil adimere perfectioni Ecclesiasticæ, quæ con[...] [...]tnō robore & jurisdictione in temporalibus; sed puritate doctrinæ, & [...]tegritate morum atq; disciplinæ, non secus ac perfectio Philosophiæ constat ce[...]titu[...]ine & perspicuitate demonstrationum, non verò p[...]æ[...]s aut armis, quibus dissentientes mulctentur & hoh[...]beantur. Deus [...]nquam passus est, Ecclesiam interire, & religionē everti totam, neq; illud *Et indicatur, in qua consistat Ecclesiæ perfectio.*

illud patietur unquam. Abundè cavit is Ecclesiæ si [illegible] Christo defensore, Spiritu Sancto ductore [illegible] appo[illegible] [illegible] dibus. Talem verò potestatem, quâ & persecut[illegible] [illegible] hæreses mox extirpari possint, Ecclesiæ non dedit, q[illegible] a om[illegible] re volentes, persecutionem pati debent, *2. Timoth.* [illegible] in Ecclesia oportet hæreses esse, *1. Cor. 11. v. 19.*

5. Quando Respublica una afficitur injuriâ ab alia [illegible] bellum contra illam instituere potest, ut ita compe[illegible] justus, quod exemplis Scripturæ ostendi potest luculent[illegible] non sequitur, quòd presbyterium etiam debeat arma cape[illegible] Principes spiritualiter delinquentes. Potest enim & d[illegible] aliter coërcere, atq; bonum spirituale aliter tueri, nimirum correp[illegible] excommunicatione, & similibus, quæ omnia si nihil cure[illegible] dicio relinquendi sunt. Adde, quòd retorquere h[illegible] Principes, & sibi etiam tribuere potestatem abdica[illegible] & Pontificum, quando aliter se defendere nequ[illegible] injuriis.

6. Tandem Bellarminus sui non benè memor est. Sup[illegible] *Potestatem civilem & Ecclesiasticam non esse duas Respublicas,* [illegible] *nius Reipublicæ partes.* Hîc autem duas illas potestates trans[illegible] duas distinctas Respublicas, quas ita separat ac disjungit, ut Re[illegible] ac Laici constituant Politicam; Pontifices & Clerici spirituale[illegible] Rempublicam, quo nihil est absurdius.

QUÆSTIO III.

An Magistratus subditos suos ad fidem cogere possit & debeat?

Affirmant Pontificii, Nos dicimus, [illegible] *quòd Magistratus* [illegible] *cogere* [illegible] *eat.*

Affirmativam licèt expressis verbis non doceant Papicolæ, quotidianâ tamen praxi suâ confirmant, velut inquisitio Hispanica [illegible] superq; testatur. Nobis autem negativa placet, ideoq; duas theses formamus.

Prior: Magistratus non potest subditos suos ad fidem cogere.

Ratio est manifesta, quia fides consistit in notitia & a[illegible] [illegible]tis. Nemo autem flectere vel cogere potest mentes humanas, u[illegible] dant id, quod credere nolunt; ut pro vero habeant, quod [illegible]

...e cognoſcunt. Liber & ſpiritualis eſt hominis intellectus; Nulla vis externa eum tangit, ideoq; ſi corpora maximè affligantur, & trahantur, quò volunt Principes, intellectum tamen & voluntatem non poſſunt mutare vel cogere. Hypocritas quidem efficere queunt, ut multi, pœnarum metu territi, peregrinam religionem ſimulent, & ſacra ejus frequentent: Ipſi tamen menti nequeunt imperare, ut pro non veris, non falſis habeat, quæ vera vel falſa eſſe novit vel autumat. Hinc rectè *Lactantius*, lib. 5. Inſt. div. cap. 19. *Quis imponat mihi neceſſitatem vel credendi, quod nolim, vel quod velim, non credendi? Nihil tàm voluntarium, quàm religio, in quâ ſi animus averſus, jam ſublata, jam nulla eſt.* Lutherus, Tomo 2. Jen. fol. 180. *Liberum quiddam eſt credere, imò quiddam divinum in Spiritu. Externâ igitur vi cogi nec poteſt nec debet.* Calanus, antiquiſſimus Philoſophus, ad Alexandrum Magnum ſcripſit, referente *Philone* in libro, quòd omnis probus liber, pag. 557. *Amici tibi ſuadent, ut cogas Indorum Philoſophos, ne per ſomnum quidem conſpicati res noſtras, & noſtra negotia. Corpora de loco in locum transferes, animis invitis nullam vim inferes, nihilo magis, quàm ſi lateres & ligna cogas vocem emittere. Nullus Rex, nullus Princeps poteſt efficere, ut quicquam agamus præter animi ſententiam.* Seneca lib. 3. de beneficiis, cap. 20. *Errat, ſi quis exiſtimat, ſervitutem in totum hominem deſcendere. Pars melior ejus excepta eſt. Corpora obnoxia ſunt & adſcripta dominis: mens quidem ſui juris, quæ adeò libera & vaga eſt, ut ne ab hoc quidem carcere, cui incluſa eſt, teneri queat, quò minus impetu ſuo utatur, & ingentia agat, & in infinitum comes cœleſtibus exeat. Corpus itaq; eſt, quod Domino fortuna tradidit. Hoc emitur; hoc venditur. Interior illa pars mancipio dari non poteſt. Ab hac quicquid venit, liberum eſt. Non enim aut nos omnia jubere poſſumus, aut in omnia ſervi parere coguntur. Contra Rempublicam imperata non facient nulli ſceleri manus commodabunt.* Rex Navarræ, in literis ad Nobiles Aquitaniæ, apud Dinethum, lib. 6. Hiſtor. Gall. fol. 488. *Non gladio, ſed perſuaſione ac vi doctrinæ in cordibus hominum religio plantatur, & honeſto vitæ exemplo confirmatur.* Quicunq; ergò in conſcientias hominum affectant imperium, illosq; ad fidem cogere tentant; ii rem impoſſibilem, planeq; fruſtraneam ſuſcipiunt, & divinam ſibi potentiam falsò arrogant. Solius enim Dei eſt, dominari conſcientiis, adeò quidem, ut Apoſtolus etiam de ſe ſcribat, 2. Cor. 1. v. 24. *Non dominamur fidei veſtræ*, quia hoc ad ſolum Deum pertinere noverat. Hinc *Stephanus* Batoræus, Poloniæ Rex, ſtatuit rectiſſimè, Deum tria ſibi reſervâſſe,

servâsse, (1.) *Ex nihilo aliquid facere.* (2.) *Futura sc[illegible]* *dominari.* Et Imperator Maximilianus II. dixit: *Nulla* [illegible] *intolerabiliorem, quàm conscientiis dominari velle*, quia nemp[illegible] solus sibi dominium illud vendicet.

Nec etiam debeat. *Posterior*: Magistratus non debet subditos suos a[illegible] cogere.

Quod probamus à frustraneo. Rationes facilè damus: 1. A frustraneo & inutili [illegible] in viribus nostris non est, id frustrà & inutiliter tentatur [illegible] ribus nostris non est, cogere mentem alterius ad deseren[illegible] & suscipiendam peregrinam religionem. *Ergò* id frustra & in[illegible] tentatur, atque per consequens tentari non debet, quum sapiens [illegible] faciat frustrà.

A divini mandati defectu. 2. A divini mandati defectu. Nuspiam enim in [illegible] sertim Novi Testamenti literis præceptum est, ut homines ad religionem Christianam capessendam vi cogantur. In parabol[illegible] quidem *Luc.* *14. v. 23.* Servus jubetur, ut invitatos ad Cœnam *compellat intrare.* [illegible] ἀναγκασμὸς vel compulsus non est realis & violentus, quia hoc Dei servis vel pastoribus nequaquam competit; sed verbalis & [illegible] consistens in continua verbi penetrantis prædicatione, & severa p[illegible]narum comminatione, quia non alia quàm isthæc, ministri verbi de quibus ibi sermo, media habent suos ad pœnitentiam compellendi a[illegible]ditores. Hinc Theophylactus super hunc locum: *Ut [illegible] magnæ virtutis Dei esse, credidisse gentes in tanta versantes ignorantia, [illegible] dixit*: Compelle. *Nisi enim magna fuisset ejus, qui prædicabatur [illegible] magna verbi veritas, quomodo persuasi essent homines, &c. vel alite[illegible] tus signorum manifestam afferebat necessitatem, ut transferantur ad fidem Christi.* Et rectè *Thomas*, quæst. 22. de Verit. art. 9. sermonem *Luc. 14.* esse dicit, *de vi, quam rationes ipsæ fidei per se afferunt, non de armorum vi, vel metus incussi.*

Ab exemplorum defectu. 3. Ab exemplorum defectu. Nullibi legimus vel in Veteri, vel in Novo Testamento, quòd ad fidem capessendam vi & armis [illegible] mines fuerint adacti. Docuerunt & baptisârunt Apostoli; Nunquam verò contumaces occiderunt, aut civilis potestatis authoritate ad credendum compulerunt. Rectè *Gregorius* lib. 2. epist. 52. pro[illegible] dist. 45. cap. 1. *Quid de Episcopis, qui verberibus timeri volunt, canones dicant, benè fraternitas vestra novit. Pastores enim facti sumus, non p[illegible]*

[illegible]

Magistratu.

res Et egregius prædicator dicit (Paulus 2.Tim 4. v.2.) *Argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Nova verò atq; inaudita est ista prædicatio, quæ verberibus exigit fidem.*

4. Ab incommodo. Violentis enim mediis mentes hominum magis alienantur a religione, quam suscipere debent; seditionibus ac cædibus ansa subministratur; publica pax & tranquillitas Reipublicæ damno cum maximo turbatur, uti vel sola bella in Belgio gesta testari possunt. *Ab incommodo.*

5. A testimoniis veterum. Tertullianus ad Scap. c.2. *Religionis non est, cogere ad religionem, quæ sponte suscipi debet, non vi.* Hilarius ad Constant. Imperat. *Non decet, non oportet cogi atq; compelli invitos ac repugnantes.* Concilium Toletanum IV. An. 639. coactum prudenter statuit, can. 56. *Nemini ad credendum vim esse inferendam.* Cumprimis autem præclarus extat locus apud *Lactantium*, lib. 5. divin. Instituit. cap. 20. quem ob verborum elegantiam, & argumentorum pondus, integrum huc adscribere non erit operæ dispendium. Sic verò Pater ille disserit: *Non est opus vi & injuria: quia religio cogi non potest; verbis potius, quàm verberibus res agenda est, ut sit voluntas: distringant aciem ocolorum suorum. Si ratio eorum vera est, afferatur: parati sumus audire, si doceant; tacentibus certè nihil credimus. Imitentur nos, ut rationem totius rei exponant. Hos enim non illicimus, (ut ipsi objectant) sed docemus, probamus, ostendimus. Itaq; à nobis nemo retinetur invitus. Inutilis est enim Deo, qui fide ac devotione caret. Et tamen nemo discedit, ipsâ veritate retinente. Doceant isti hoc modo, si qua illis fiducia veritatis est: loquantur, mussitant: audeant, inquam, disputare nobiscum aliquid ejusmodi. Jam profectò ab aniculis, quas contemnunt, & à pueris nostratibus error illorum ac stultitia ridebitur. Sciant igitur ex hoc ipso, quantum intersit inter verum & falsum: quando ipsi, qui sunt eloquentes, persuadere non possunt: imperiti ac rudes possunt, quia res ipsa ac veritas loquitur. Quid ergò? Saeviunt, ut stultitiam suam, dum minuere volunt, augeant; longè diversa sunt, carnificina & pietas. Non potest pietas cum vi, aut justitia cum crudelitate conjungi; Sed meritò non audent de rebus quicquam docere divinis: ne & à nostris rideantur, & à suis deserantur. Defendenda enim Religio est, non occidendo, sed monendo; non sævitiâ, sed patientiâ; non scelere, sed fide: Illa enim malorum sunt; hæc bonorum. Et necesse est, bonum in religione versari, non malum. Nam si sanguine, si tor-* *A testimoniis veterum.*

mentis, si malo religionem defendere velis, jam non defenderetur [illegible] polluetur & violabitur. Nihil enim tàm voluntarium, quàm r[illegible] si animus sacrificantis aversus est, jam sublata, jam nulla [illegible]. R[illegible] ratio est, ut religionem patientiâ vel morte d[illegible], in qua [illegible] ta, ipsi Deo grata est: & religioni addit authoritatem [illegible] L. [illegible].

Et suffragio quorundam Pontificiorum. 6. A moderatiorum Pontificorum suffragio. Qu[illegible] Galliæ Rex Anno 1555. severum de extirpandis Hugonotis edictum [illegible] gâsset, Senatus Parlamenti Parisiensis ab instituto eum [illegible] inter alia gravissimè scribit: *Æquum videri, ut potius v[illegible] vestigiis insistatur, quæ non ferro & flammis, in religione co[illegible]stituend[illegible] p[illegible]opaganda; sed puriore doctrinâ, & honestis vitæ Antistitum ex[illegible] confecit*, referente *Augusto Thuano*, lib. 6. Histor. Andrea[illegible] Ph[illegible]lopater, Presbyter Romanus, in responsione ad edictum Anglicum, pag. [illegible]8. *Si persuaderi sibi à Cæcilio Consiliario præcipuo permiserit Elisabetha Regina, hanc tantam subditorum carnificinam carere omni periculo [illegible] prudentia est insignis. Saltem sequi debebat Gamalielis consilium*, Act. 5. v. 39. *Benevolentiâ & tolerantiâ res tentanda est, quod Germaniæ Principes ut plurimùm faciunt.*

Nam persecutionibus & pressuris, tantâq; hominum strage & laniena usus satis edocuit, nihil proficì posse.

QUÆSTIO IV.

Num & quomodo Judæi in Christiana Republica tolerandi sint?

Duo extrema hic vitari debent. QVum de Judæis instituitur deliberatio, *duo* inprimis extrema studiosè debent evitari. *Alterum* est, temeraria expulsio: *Alterum*, licentiosa tolerantia. Nec enim indiscretè sunt expellendi, nec illimitatè sunt tolerandi; quod utrumq; paucis porrò declarandum est.

Unde quidã statuunt quòd Judæi non sint prorsus expellendi. I. *Quòd universaliter & indiscretè ex orbe Christiano non sint proscribendi & profligandi*, sequentibus argumentis suaderi posse, quidam autumant.

Ob spem conversionis. 1. Ob spem conversionis, quæ prædicta est *Ose. 3. v. 4. Sophon. 3. v. 14. Rom. 11. v. 25. 26.* Si verò prorsus exturbentur, & cum Christianis minimè conversentur; tum ad veritatis agnitionem vel nunquam vel certè difficilimè pervenire poterunt.

2. Ob

2. Ob coercendas blaſphemias. Si enim ſub aliis gentibus vivant, Chriſtum liberius blaſphemabunt, & majorem immunitatem habere poterunt, ob ſimilitudinem in ritu circumciſionis, vel quia religionum diverſitas parùm curatur, quo pacto magis confirmantur in blaſphemandi ſtudio, & rarius convertuntur. *Ob coercendas blaſphemias.*

3. Ob commoda, quæ cum Judæorum tolerantia ſunt conjuncta. Talia ſunt, (1.) *Theologica*, quandoquidem exhibent vivum ſpeculum iræ divinæ, erga contemtum Evangelii: confirmant ſuo exemplo prædictionum veritatem: Sunt Chriſtianorum theſaurarii in aſſervandis Scripturis Hebræis, ne gentiles illas à nobis corruptas eſſe, prætendant. (2.) *Politica*, quoniam Reipublicæ ærarium augent, in repentina neceſſitate magnam pecuniæ ſummam ſuppeditare, imò & ad ſervitia vel onera publica ferenda, utiliter adhiberi poſſunt. *Ob commoda quædam conſervanda.*

4. Ob reverentiam Patriarchalis originis, quia ſunt de ſemine Abrahæ, ſunt conſanguinei Salvatoris, juxta carnem *Roman. 9. v. 5.* multisq; à Deo donis & privilegiis olim exornati fuêre, in quorum omnium memoriam non immeritò videntur tolerandi. *Ob reverentiam Patriarchalis ſanguinis.*

5. Ob exemplum veteris Eccleſiæ, quæ Judæos non prorſus exterminavit, ſicuti de hoc ipſo conſtitutiones in *Jure Civili* & *Canonico* extantes, ſatis ſuperq; teſtantur. *Ob exemplū veteris Eccleſiæ.*

6. Ob incommodum; quia ſi Judæi hoſpitium apud nos nullum inveniant, catervatim ad Turcas confluent, & partim pecuniâ, partim conſiliis & artificiis ſuis hoſtes noſtros adjuvabunt. Pertractat hanc rationem *Philippus Camerarius*, Centur. 1. Medit. Hiſtor. cap. 89. ubi inter cætera ſic ſcribit: *Fama eſt, ut quidam ſcribunt, ad centum millia hominum utriusq; ſexus ad Turcos diverſis temporibus migrâſſe. Memoriæ autem traditum eſt, Turcicum Imperatorem dicere ſolitum*, Se mirari Chriſtianorum Regum ſtoliditatem, quòd tantam multitudinem, quam ſi non interficere voluiſſent, attamen mancipiorum loco ad utilia & idonea ſervitia præſtanda retinere poterant, potius in propriam perniciem expellere, quàm ad ſuum emolumentum retinere maluerint, juxta præceptum Horatianum: *Et propter incommodum cum expulſione conjunctum.*

Vendere quùm poſſis captivum, occidere noli,
Serviet utiliter.

Judæi enim illi primùm ad Turcas attulerunt tum varia artificia, tum etiam perfectiorem uſum machinarum bellicarum, aliarumq; rerum, quibus antea

anteà barbara ista gens destituta fuerat. Idq; magno incon[illegible] na Reipublicæ accidit, &c.

Ob has igitur & similes rationes non videtur q[illegible] tum, ut Judæi omnes ex regione Christianorum [illegible] quo ipso tamen non hoc volunt, quòd in Rempu[illegible] mittendi, multò minus quòd studiosè, turpis lucri causa [illegible] di, quia hoc summæ temeritatis, & nomini Christiano p[illegible] ret ac prorsus inexcusabile. Hinc sunt, qui Judæos in Christ[illegible] publica, utpote semper blasphemos, impunè haut tolera[illegible] tuant, de quo eruditè differentem vide meritissimi in Theologia [illegible] *D. Danielem Cramerum* in descriptione hæreseologica cap. 11. prolegom. p. 38. seqq.

11. Ne igitur in altero extremo peccetur, & nimia Judæ[illegible] Christianos viventibus concedatur licentia, cautione magnâ op[illegible] ut *tum* generalibus, *tum* specialibus legibus ita constr[illegible] ne ulla ex parte vel scandalum dare, vel damnum inferre, possint

Annotantur a. variæ leges & conditiones, quæ Judæis, si tolerari debeant, præscribendæ sunt.

Generalis lex esto, *ut secundum jus, in Republica usitatum, tranquillè vivant*, Magistratui pareant, ab incantationibus & aliis sceleribus [illegible] stineant, civibus molesti non sint, nec quicquam contra Christianam Rempublicam moliantur.

Specialium multæ possent recenseri, nos præcipuas tantùm annotabimus.

1. Blasphemiæ Judæorum nequaquam sunt tolerandæ; sed severissimè prohibendæ, eumq; in finem Synagogæ nunquam concedendæ. In iis enim blasphematur nomen Christi, diris devoventur Christiani, proponuntur fabulæ Talmudicæ, & confirmantur Judæi in suâ superstitione. Formulas horrendarum blasphemiarum, quibus illi utuntur, prolixè commemorat Clarissimus Dn. D. *Helvicus*, Tom. 4. disp. Giessens. disput. 11 pag. 256. & seqq.

2. Cogendi sunt, ut conciones sacras audiant. Quia enim ob spem conversionis tolerantur, media certè adhiberi, & ob[illegible] removeri oportet. Sæpius ergò de Messia & vaticiniis Propheticis sermo ad ipsos instituendus est, ut fabulas Rabbinorum, à quibus aliàs nimis dependent, paulatim agnoscant, & fundamenta veræ fidei addiscant.

3. Rigidissimè prohibendum, ne Judæum ad nos transire cupientem, dolosè retineant, & contrà neminem è Christianis ad suam superstitionem pertrahere laborent.

4. Libri

4. Libri Veterum Hebræorum sive impressi, sive manuscripti sint, ab iis extorqueri debent, *partim*, ut libris destituti, ad conciones audiendas eò facilius moveantur, *partim*, ut ex illis multa pro fide Christiana facientia, & hactenus occultata, erui & in Judæos retorqueri possint.

5. Judæis minimè permittatur, matrimonia contrahere cum Christianis, quia sunt extra Ecclesiam, seduci possent simplices, frui vellent privilegiis Christianorum, & procul dubio liberos in suâ superstitione educarent.

6. Judæi tanquam servi servorum sunt habendi, ideoq; duriter tractandi, & ad servitia præstanda, ad findenda ligna, evehendum fimum, & alia opera rustica adigendi. Sunt n. à Deo in exiliū missi, & in servitutem traditi, ob crucifixionem Filii sui, & contemtum Evangelii. Ut ergò sciant, se exules esse, neq; glorientur ob seminis prærogativam, vel in blasphemiis suis confirmentur, durissima illis onera imponi debent, nec permittendum, ut ipsi otientur; & à laborib. immunes vivant. Hinc Lutherus, Tom. 7. Jen. l. de Judæis hoc consiliū dedit: Man müste ihnen das faule Schelmenbein aus dem Rücken vertreiben/ Flägel/ Axt/ Kärste in die Hände geben/ und nicht hintern Ofen Birnn braten/ und der Christen noch darzu spotten lassen/ daß sie wüsten/ sie weren im Elend und Gefengnüß. Deinde notū est, quanto Christianos odio prosequantur, ita quidem, ut statuant, non esse peccatum, si Judæus Christianum, vel Judæum baptisatum interficiat; si quis rem perditam Christiani retineat, si adulterium committat cum Christiani uxore, si furetur Christiano, &c. In pœnam igitur tanti odii & horrendorum dogmatum meritò tractandi sunt durius, & nequaquam ulla prærogativa iis concedenda præ Christiano: Unde sequitur, quòd nulla officia publica illis sint committenda, quòd negotiationes diebus Dominicis sint prohibendæ, quòd possessio bonorum immobilium, quippe servis non competens, & αὐθεντία iis deneganda, & severissimè interdicendum sit, ne lites & caussas inter se disceptent, ut ita sceptrum prorsus ablatum, & omnem Jurisdictionem sibi ademtam esse intelligant. In simili etiam genere Judæi delicta multò acerbius puniri debent, quàm Christiani, quum mancipia sint, & in servitutem nostram venerint.

7. Prohibendæ sunt immodicæ usuræ, ne sanguinem Christianorum exsugant, multasq; opes ad otiandum & delitiandū corradant, qua in parte si conniveat Magistratus, & muneribus illorū se excæcari

sinat,

finat, graviſſimum certè, & cum ſumma Chriſtiani nomi[illegible] conjunctum ſcelus committit, imò & Judæos confirma[illegible] pœnam agnoſcant, & ad Chriſtianiſmum transeant. Refert [illegible] *Schadeus*, Judæum quendam, quum commonefactus eſſe[illegible] tam diuturno, ut inde Meſſiam veniſſe colligeret, juſſiſſe è ce[illegible] ferri vinum generoſiſſimum, in vitro pretioſo, & monſtra[illegible] illo. re ſpondiſſe מה תיג בורה, id eſt, *Quale hoc eſt exilium?* Ex qu[illegible] hoc fluit, quòd ſanè iniquum ſit, Chriſtianum debitorem in g[illegible] Judæi creditoris incarcerare & affligere. Ita enim Chriſtiani [illegible] tur Judæis ludibrio, fiunt eorum ſervi, proſtituitur dignitas Chriſtianiſmi, confirmatur ſuperſtitio & ſuperbia gentis Judaicæ; de quibus omnibus prolixius diſſerentem vide *Dn. D. Helvicum*, diſput[illegible] p. 275. & ſeqq.

8. Judæis non ſunt præſtanda obſequia, multò minus ſervitia in diebus Sabbaticis. Quid enim indignius Chriſtiano, quàm ſervire ſervis ſuis, & quidem ad eum cultum promovendum, qui à Chriſto abrogatus, qui cum blaſphemia & execratione Chriſtiani nominis conjunctus eſt?

9. Judæis non ſunt permittendæ tales negotiationes, quæ immediatè ad cibaria ſpectent, veluti lanienæ & ſimiles, quia indecorum eſt, edulia emere à noſtris hoſtibus, qui carnes prius conſpurcant & impuro halitu ſuo, ex blaſphemis oribus prodeunte inficiunt.

10. Judæi externo quopiam in veſtibus conſtituto ſigno à Chriſtianis ſunt diſcernendi, quam ob cauſam Veneti injunxerunt geſtationem crocei pilei, & in Romano Imperio frequens eſt, flavus in pallio circellus.

Deniq; 11. Juramento Judæorum, quod præſtant in lite cum Chriſtianis initâ, vel nihil, vel parùm omninò fidendum eſt, quia quotannis in die expiationum, qui in Auctumnum incidit, orationem recitant, quâ precantur Deum, ut omnia juramenta & vota irrita eſſe jubeat, nec in fraudem ulli Judæo cedere ſinat, quæcunque per totum annum contra Chriſtianos præſtentur, idque fieri certiſſimè ſibi perſuadent.

Et hæ fuerunt præcipuæ conditiones, atque limitationes, quibus obſervatis, Judæos inter Chriſtianos tolerari poſſunt. Quòd ſi verò ad earum præſcriptum recuſent vivere, non ſunt facilè ejiciendi, ne ad hoſtes noſtros & barbaros confugiant; ſed potius ad legum illarum obſer-

servationem cogendi, & si clàm aufugere velint, gravibus pœnis, tanquam mancipia coërceri debent. Vide plura Tom. 6. *Dn. D. Gerbardi*, pag. 890. seqq.

QUÆSTIO V.

An Magistratus duas pluresvé Religiones in Republica tolerare possit vel debeat?

NEgativa placet plerisq; Pontificiis, unde *Bellarminus* scribit, lib. 3. de Laicis, cap. 18. col. 672. D. *Sine dubio tenentur Principes Christiani non permittere subditis suis libertatē credendi; sed dare operam, ut ea fides servetur, quam Episcopi Catholici, & præcipuè Summus Pontifex docet esse tenendam.* Similia habet *Lipsius*, lib. 4. Polit. cap. 2. & in libro de Una religione; *Johan-Paulus Windeck*, lib. de hæreticis extirpandis, & *Cunradus Brunus*, lib. 3. de hæret. cap. 15. *Negant Pontificii.*

Nos autem dicimus, optandum quidem, & Magistratui eò modis omnibus laborandum esse, ut una eademq; vera religio in toto vigeat imperio, quippe qui nullum datur firmius unitatis & concordiæ vinculum. Sed talem consensum Oecumenicum vix sperari posse, Paulinus evincit aphorismus, quo inquit 1. Cor. 11. v. 19. *Oportet esse hæreses inter vos.* Ubi autem sunt hæreses, ibi una & eadem religio non viget.

Exortarum igitur hæreseωn tempore quî sese Magistratus gerere debeat, paucis aperiemus, si hæc una prænotetur distinctio, quòd Magistratus *vel liberam* habeat potestatem, *vel restrictam.* *Nos distinguimus inter Magistratum potestatis Liberæ, Et restrictæ,*

Liberam voco, quæ absoluta est, neq; certis pactis aut conditionibus implicata.

Restrictam, quæ vel per pacta & promissa; vel per statuum inferiorum Jurisdictionem limitata est.

Fit enim nonnunquam, (1.) Ut Magistratus in capitulatione, quam vocant, sese obstringat ad diversarum religionum tolerantiam, & tunc ab illa promissione, præsertim si juramento confirmata sit, discedere neutiquam debet, sed tenetur talis Princeps diversas religiones tolerare, ne juramentum violet, Deiq; nomen profanet. Hinc *Becanus* ipse scribit in disput. de fide hæreticis servanda, cap. 10. th. 16. *Si Princeps vel Magistratus Catholicus paciscatur cum hæreticis de libertate Religionis toleranda, quam sine majori detrimento impedire non potest; sine dubio fides servanda est. Probatur ex dictis. Nam fides servari debet in omni pacto licito & honesto, atqui licitum & honestum est, tolerare libertatem re-*

ligionis, ad majus malum evitandum; & de ea tolerana ... pacisci potest Princeps Catholicus: Ergò, si pacis... h... in...
(2.) Ut partem quandam potestatis proceres reg... non sunt meri subditi; sed in consortium aliquod pote... ideoq; illis invitis Rex aut Princeps diversarum Religio... nec inducere, nec abolere potest, de quibus omnibus r... controversiam.

Et statuimus, quòd Magistratus Christianus debeat

De *Magistratu* autem *libero* cumprimis quæritur, ... potestatem absolutam habeat, diversas religiones bon... tolerare vel possit debeat?

Nos sequentibus rem totam positionibus inclusam hab...

1. Unam duntaxat, eamq; veram religionem adprobabare.

I. Magistratus Christianus unam duntaxat, eamq; veram Religionem adprobare, & in corde suo fovere debet. Nam falsum quidem multiplex; verum autem ... sibi per omnia conforme est: Hinc etiam una fides ... quæ sola justificat & salvat. Non ergò circumfe...atur Magi... vis vento doctrinæ, sed uni veræ religioni semper addictus ma... maximè complures in regno ejus vel oriantur, vel ortæ fov... hæreses.

2. Syncretismum multarum religionū vitare.

II. Caveat insuper, ne misceat religiones plures, aut quendam Syncretismum earum introducat. Talis enim Syncretismus repugnat divinis mandatis tum in typis, *Lev. 19. v. 19. Deut. 22. v. 9.* tum expresso sermone propositis, *1. Co. 6. v. 14 & seqq. Ap... 3. v. 15.* labefactat fidei unitatem & sinceritatem, *1. Cor. 5. v. 6. Eph. 4. v. 5.* introducit Samaritanismum, divinitus prohibitum, *2. Reg. 16. v. 34.* & omnem religionis ac pietatis zelum extinguit, uti breviter & nervosè disserit *Dn. D. Gerhardus*, Tomo 6. LL. CC. pag. 855

3. Heterodoxos consiliarios nō admittere.

III. Magistratus pius in aulam suam non adsciscat, nec facilè in eâdem toleret Consiliarios vel ministros falsæ religioni addictos. Ratio hujus theseωs desumitur a *periculo*, quod à talibus ministris imminet. Nam sæpius seducunt incautos Principes, & omnia eò plerumq; dirigunt, ut veræ noceant religioni, suam verò falsam plantent & promoveant, velut exempla Calvinianorum in aulis Lutheranorum versantium, aliquoties docent... Huc pertinet exemplum *Constantii* Patris Constantini, de quo ... Eusebius ...

de

de vita Constantini, cap. 11. quòd singulari quadam prudentiâ idololatras Ethnicos, Christianis aulicis intermixtos, in lucem produxerit. Illis, qui in regia ipsi inserviebant, liberâ datâ optione, hanc tulit conditionem, ut vel Dæmonibus immolando integrã haberent potestatem, tum apud ipsum commorandi; tum consuetis honoribus perfruendi, vel si minus hoc exequerentur, aditu ad ipsum prohiberentur, & à consuetudine ac familiaritate ipsius repellerentur, rejicerenturq;. Postquam igitur in duas partes diremti fuerunt, aliiq; in hanc, alii in illam segregati, illicò singuli quo animo & instituto essent, perspicuè ostenderunt. Ibi tum Constantius commento, quod celatum erat, statim patefacto, quorundam timiditatem, & nimium amorem, quo ipsi se, suamq; vitam complectebantur, vehementer arguit, alios ob sinceram & integram erga Deum mentem plurimùm approbavit; illos deinde tanquam Dei proditores, Imperatoris servitio indignos censuit. *Quomodo enim*, inquit, *fidem erga Imperatorem servare poterunt inviolatam, qui adversus Deum perfidi esse convincuntur?* Quòd si tamen quandoque ex gravi causa vel tolerentur, vel asciscantur Consiliarii, alienæ religioni addicti: non sunt ii in negotio religionis audiendi, multò minus cura sacrorum iis erit committenda.

Magistratu.

IV. Princeps non nisi unam veramq; religionem in regno suo fovere ac tueri debet, quamdiu sine graviori Reipublicæ detrimento id præstare potest.

4. Unam tantùm religionem in regno admittere, quamdiu id sine graviori Reip. detrimento fieri potest.

Neque enim debet libertatem quidvis credendi cuivis permittere, nec quasvis sectas in gremium sui regni temerè admittere, sed omnibus nova dogmata spargentibus summo conatu resistere, & Rempublicam ab omni corruptelarum labe immunem conservare. Atque hoc, non aliud probant pleraq; Bellarmini & Becani argumenta.

Nam *primò* Scriptura inquit, Prov. 20. v. 8. *Rex, qui sedet in solio judicii, dissipat omne malum intuitu suo.* Item: *Dissipat impios Rex sapiens.* Porrò impios esse hæreticos negari non potest. It. Psal. 2. v. 10 *Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui judicatis terram, servite Domino in timore.* Augustin. epist. 50. *Aliter servit*, inquit, *Rex Deo, quia homo est; aliter, quia Rex est; quia homo est, ei servit fideliter vivendo; quia verò etiam Rex est, servit, leges justa præcipientes, & contraria prohibentes, convenienti rigore sanciendo; sicut servivit Ezechias, lucos & templa idolorum destruendo; sicut servivit Rex Josias, talia & ipse faciendo; Sicut servivit Rex Ninivitarum;*

universam civitatem ad placandum Dom[illegible] con[illegible] Darius, idolum frangendum in potestatem Dan[illegible] bucbodonosor, omnes in regno suo positos à blasp[illegible] prohibendo. Et ibidem subjungit: *Quis mente [illegible] curare in regno vestro, à quo teneatur vel oppugnetur [illegible] stri? non ad vos pertineat in regno vostro, quis velit esse [illegible] sacrilegus; quibus non potest dici: Non ad vos pert[illegible] quis velit esse pudicus, quis impudicus?*

Deinde, vinculum Ecclesiæ est unius fidei confe[illegible] sensio in fide, Ecclesiæ est dissolutio. Debent igitur Principes [illegible] bertatem non permittere, si suo rectè volunt perfungi munere.

Accedit, quòd libertas ista perniciosa est etiam tempo[illegible] regnorum, & publicæ paci. Nam dissensio in fide parit di[illegible] animorum & voluntatum. Omne autem regnum, in se div[illegible] labitur, *Luc. 11. v. 17.* Sic nulla unquam familia fuit, in q[illegible] religio pacem non turbârit. Exemplo est discord[illegible] *Ismaelem* in familia Abrahæ; Inter *Jacobum & [illegible]* in Mesopotamia; inter *Mosen & uxorem Zipporam*, dum profici[illegible] Ægyptum. Quomodo ergò in toto regno, provincia, civit[illegible] p[illegible] & concordia sperari potest, ubi Religionis ac fidei sum[illegible] Qui olim conjunctiores, quàm *Judæi & Israelitæ?* At postqua[illegible] altare contra altare; templum contra templum erectum est; mox [illegible] dissidio dissecti & dissociati sunt.

5. Privatos dissentientes, quietè autem viventes tolerare.

V. Licèt publicum diversæ religionis exercitium, in statu Reipublicæ quieto, Princeps temerè permittere non debeat, privatos tamen diversum sentientes, si tranquillè vivant, alios non seducant, nec occultis machinationibus pacem politiæ vel Ecclesiæ turbent, spe conversionis, & causâ publicæ tranquillitatis tolerare potest & debet.

Nullum enim ex tali tolerantia oritur incommodum neq; privata dissensio; sed publica dissensionis professio, & exercitiū peregrinæ religionis publicum, Reipublicæ periculosum & perniciosū esse convincit: Sic tolerari possunt Judæi in Romano Imperio, si sibi & privatim vivant, quia per conversationē cū Christianis sæpissimè ad cognitionem veritatis perducuntur, & de ipsorum conversione prædictiones habentur in Scripturis, *Rom. 11. v. 26. Apoc. 7. v. 4.* Quòd si verò privati [illegible] vivant

vant privatim & quietè sed simpliciores fallant, & seditionibus ansam suppeditent, expellendi protinus sunt, præsertim sub initium sparsæ hæreseωs, antequam vires colligant, & animos subditorum à vera Principis religione avertant. Hoc enim ad primæ tabulæ custodiam pertinet, ne concedatur licentia spargendi hæreses, verùm ut exemplo piorum Regum in Veteri, & Imperatorum, in Novo Testamento turbones hujusmodi ejiciantur, & ab ovili Domini arceantur. Magistratu.

Summatim ut multa dicam: *Magistratus veritati, caritati & prudentiæ* studere debet. *Veritas* jubet, ut publicis indiciis testatum faciat, se falsam religionem, cui addicti sunt ii, quos tolerat, seriò improbate. *Caritas* suadet, ut subditorum saluti & incolumitati consulat, inq; omnes occasiones sit intentus, quibus reduci in viam veritatis, & veræ Ecclesiæ associari possint. *Prudentia* monet, ne eos intempestivâ severitate tollat, quos paternâ lenitate corrigere poterat, utq; semper è duobus malis minus eligat, de quo thesi sequente plura.

6. Plures religiones tolerare, quando status regni est turbatus, & periculum majus metuitur.

VI. Quando status Reipublicæ & Religioni non est liber, sed turbatus, quando subditi in diversas abiêre partes, & æqualiter fermè sunt divisi, ut pars una veræ, pars falsæ religioni adhæreat, ne exercitium publicum sine sanguinis effusione, & præsentissimo totius regni exitio denegari queat; tum lex prudentiæ requirit, ut ex duobus malis eligatur minus, nempe ut toleretur religio peregrina, ne turbetur pax publica, & pessundetur vera Ecclesia.

Nam si ad arma veniendum sit, anceps erit victoria, & facilè fieri potest, ut heterodoxi peregrina auxilia conquirant, & veræ fidei cultores planè supprimant. Hinc tres illæ sectæ, Pharisæorum, Sadducæorum & Essæorum, junctim viguerunt in Judæa sub adventum Christi, & antea quoque sub ducibus Maccabæis, quandoquidem nulla sine cæterarum periculo & sanguinis profusione eradicari potuit. Sic de *Theodosio Majore* Bodinus refert, lib. 4. cap. ult. num. 483. quòd noluerit Arianos, quos tamen capitaliter oderat, ullis suppliciis coërceri; sed utrisque, Arianis & Catholicis, sua templa concesserit, & in singulis oppidis duos utrisque religionis Pontifices haberi permiserit. Nam sicut in morbis nihil magis est periculosum, quàm immatura medicina, plus autem quiete proficitur sæpius, quàm motu; sic hæreseωn pestis, quùm multos in Republica inficit, violentis mediis difficulter extirpatur, ideoq; ferenda potius sunt, quæ mutari nequeunt, & in-

ſtandum partim devotis precibus, partim fideli inſtr[illegible] mi ſeductorum paulatim abducantur ab hæreſi, a[illegible]que vi[illegible]er[illegible] ri, ad veram fidem convertantur. *Natur[illegible] contum[illegible] [illegible] [illegible]mus, & in contrarium atq; arduū nitens*, teſte Se[illegible]a libro p[illegible] ment. Armis igitur multò magis irritantur, & abalienant[illegible] n-tes, quia fides perſuaderi debet ex Scriptura, non propagar[illegible].

Novit hoc *Carolus V.* qui quum à Clemente VII. [illegible] retur, ut Lutheranam religionem armis oppugnaret, [illegible] ipſius graviter primùm reſtitit, reſponſo ad poſtulatos Cle[illegible] ar-ticulos tali dato: *Ut parentum deliria ferenda ſunt* [illegible] *religionibus vitia quædam eſſe diſſimulanda, fundamentum in E*[illegible] *neri oportere*, &c. *Goldaſt.* tomo 3. Conſtant. Imp. fol. 506. W[illegible] mo 2. memorabil. fol. 331.

Ammianus libro 20. de *Valentiniano* Imperator[illegible] memo[illegible]at, [illegible] hoc moderamine Principatus inclaruiſſe, *quòd inter r*[illegible] *diverſi-tatem medius ſteterit, nec quenquam inquietaverit, nec im*[illegible] *mira* [illegible] *bus ſubditorum cervices ad id, quod ipſe colebat, inclinár*[illegible], *ſed h*[illegible] *pa*[illegible] [illegible]*temeratas reliquerit*. Jac. Aug. *Thuanus* in præfat. ſuæ Hiſtor. teſtatur, Heinricum IV. Galliæ Regem *eo ipſo, quòd proteſtantibus in ſuo r*[illegible]*gno quietam permiſerit ſedem, Rempublicam labentem fulciiſſe.*

Huc pertinent ea, quæ *Camerarius* ſcribit parte 1. Succ[illegible] horarum, cap. 58. pag. 265. *Politicè loquendo, cultus veræ religionis per ſe minimè affert mutationes & perturbationes Rerumpublicarum ben*[illegible] *tutarum; ſed eæ incidunt, dum magiſtratus inveteratam opinionem ab*[illegible]*que diſcrimine & recto judicio, rejectis reliquis per vim, pertinacius fov*[illegible] *& tue-tur. Hoc non ignorant* Turcæ, *qui religionum diverſa genera in ipſ*[illegible] *la-tiſſimo imperio ferunt, neq; vim erga conſcientias hominum, ſicut in corpora exercent; ſed ut ea ſervituti ſubjiciunt; ita has liberas unicuiq;* [illegible] d videre *imprimis licet hodierno die* Hieroſolymis, *in templo ſepu*[illegible]*chri Salva-toris noſtri, ubi Latini & Romani, Græci, Armenii, Georgiani, Marcioni-tæ, Abyſſini, & alii, qui Chriſtiani perhiberi volunt, ſeparatim ſua pecu*[illegible]*ria ſacra, & ritus, ſub uno tecto, licet acerrimum odium inter ipſos ſit, paca-tè tamen tractant.* De Sultano Soleimano, *qui in obſidione Zigeti extin-ctus eſt, narrant, quum à Muphthi (qui apud Mahumetanos Turcos in*[illegible]*ar Papa vel Patriarcha eſt) & Cadileſcheris (qui noſtros Archiepiſcopos re-præſentant) atq; nonnullis Baſsis admoneretur, ut Chriſtianos & Ju*[illegible]*, a-liosq;, diverſos ritus in religione ſequentes, vel ejiceret,* [illegible] *ut* [illegible] *ſulma-*

fulminarizarent; eum illis, quum forte ex fenestra in hortum variis floribus fragrantem, despiceret, uno in loco diversicolores flosculos simul enatos monstrasse, atque dixisse: Quemadmodum ista verietas distincta herbarum & florum non solùm nihil obest; sed mirificè oculos & sensus recreat; ita in imperio meo diversa fides & religio potius usui, quàm oneri mihi est, si modò pacatè vivunt, & in aliis rebus politicis, mandatis meis parent. Præstat igitur eos diutius, sicuti majores mei permiserunt, ita more suo religione suas sequi, quàm turbas excitari, & imperium meum deformari: Non secus ac si flosculos unicolores tantùm relinquerem, & reliquos evellerem. Quid facerem enim aliud, quam ut hortum vel pratum suâ nativâ elegantiâ & decore potius spoliatem, quàm ornarem? *Idipsum olim movit* Nervam Imperatorem, *qui edicto generali vetuit, ne qua in vitam aut religionem cujusque fieret inquisitio. Hoc consideravit* & Alexander Severus, *quum ipse gentilis Christianis templum Romæ concederet; & ante eum* Trajanus atque Adrianus *eadem rescripserunt.* Constantinus *denique* Magnus *omni felicitate auctus est, quòd Christianis, ne quicquam reclamantibus gentilibus, permitteret, ut certa, statutaq; loca haberent, in quibus suos conventus agerent.* Et paulò pòst p. 268. additur à Camerario: *Dominicus, autor unius ex quatuor mendicantium ordinibus, primus incendia & ustulationes inter Christianos religionis ergò invexit, ideòque ejus imitatores adhuc inquisitionem, tanquam peculiarem sibi vendicant, & multis in locis ferverè eam exercent. Tradunt autem, matrem ejus, jam jam eum enixuram, somniâsse*, ingentem canem se parere, qui ardentem torrem ore gestaret. *Qui torris designavit fortassè rogos, quibus in cinerem redacta est infinita hominum multitudo.*

Adducere insuper possumus testimonia *quorundam Pontificiorum*, qui contedunt, posse Principem bonâ conscientiâ, in certo casu, permittere in una regione plures religiones.

Molanus lib. 1. de fide hæreticis servanda, cap. 2. scribit: *Cogitur aliquando Catholicus Princeps sive Magistratus, in quibusdam locis libertatem religionis sub certis conditionibus concedere, ne si minus malum tolerare nolit, majora in Republica sua perpeti cogatur.*

Becanus in disputatione de fide hæreticis servanda, cap. 10. th. 14. *Tametsi Princeps aut Magistratus Catholicus omnibus modis impedire debeat Libertatem religionis, ut dictum est, si tamen id facere non possit*

possit sine graviori incommodo boni publici, potest eam tolerar[illegible] minus malum, ad evitandum majus, quod al[illegible] [illegible] clusio *fundatur in isto cummuni axiomate:* Ex duobus malis [illegible] eligendum, *scilicet, si utrumq; evitare non possimus.* Et ratio [illegible] *tali casu illud minus malum non eligitur praecisè, ut malum q[illegible] sed ut medium utile ad evitandum majus malum; ac proinde* [illegible] *tione boni utilis. Ita sentiunt gravissimi autores* D. Thoma[illegible] *10. art. 11.* ubi *ex hoc principio probat, ritus gentilium & h[illegible] lerari posse, ad majus malum evitandum.* Cajetanus [illegible] rius de Valentia *tomo 3. disputat. 1. quaest. 10. pag. 7.* Molina [illegible] *jure & Justitia, disput. 335. &* alii plures. *Consentit* D. August[illegible] *2. de ordine cap. 4.* cùm ait: Aufer meretrices de rebus human[illegible] baveris omnia libidinibus. *Multa in eandem sententiam scrib[illegible]* D. [illegible] gorius *apud Gratianum*, distinct. 13. cap. Nervi. *Idem co[illegible] parabola zizaniorum, quam adfert Christus* Matth. 13. [illegible] *rerent servi à Patrefamilias;* Vis, imus, & colligimus ea? [illegible] Non, ne forte colligentes Zizània, eradicetis simul cum eis & triticum Sinite utraque crescere usque ad messem. *Vult Christus significare, haereticos aliquando tolerandos esse in medio Catholicorum, praesertim quum periculum est, ne si eradicentur haeretici, simul etiam evellantur Catholici De qua re pulchrè disputat* Maldonatus *in illum locum.*

Sic ergò & rationes firmae, & auctoritates satis robustae [illegible] àd fidem nemo cogi, & pro ratione circumstantiarum peregrinae religionis exercitium tolerari debeat.

Quod ipsum Imperii Romani status; partim Lutheranam, partim Papisticam religionem profitentes, in Germania prudenter considerârunt, ideoq; pacem & securitatem maturè sibi invicem promiserunt, ne pars altera alterius exercitium impediret, vel religionis causâ bellum susciperet. Formula illa pacificatoria, referente S[illegible] 26. sic habebat: *Propter Augustanae Confessionis doctrinam, re[illegible]ionem atq; fidem, Caesar, Ferdinandus Rex, caeteriq; Principes atq; Ordines, nemi[illegible] totius Imperii quoquo modo violent, nec ad deserendam religion[illegible] monias atq; leges, quas in sua ditione vel jam instituerunt, vel p[illegible] tuent Confessionis Augustanae socii, mandatu, aut al[illegible] quàvis ra[illegible] gant, nevé contemnant etiam; sed hanc religionem [illegible] liberam p[illegible] [illegible] simulq; bona, facultates, vectigalia, possessione[illegible] atq; jura, [illegible]*

 Magistratu.

possint uti frui: Dissidium quoque religionis non aliis, quàm piis, amicis & tranquillis rationibus componatur. Qui non sunt alterutrius religionis, hac pace non comprehendantur. Et post pauca.: *Jurisdictio sacra non exerceatur, neque locum habeat adversum Augustanæ Confessionis religionem, fidem, ritus, leges, Ministerium Ecclesiasticum*, &c. Instituta primùm hæc est transactio *Passavii* Anno 1552. *die* 2. *Augusti*; & postmodum solenniter confirmata *Anno* 54. & 66. cujus quidem beneficio Germania hactenus à tumultibus, variisque lanienis liberata & in pace salutari conservata est, quæ ut perennis sit, & diutissimè illæsa perstet, DEUM devotis animi gemitibus veneramur. Plura vide in Commentatione *Benbellonæ* de l'ace Religionis.

QUÆSTIO VI.

Num hæretici capitali pœna sint afficiendi?

Quòd affirmativa Papistis arrideat, non tantùm probant truculentis factis, & cruentis lanienis, quarum exempla benè multa vidit Hispania, Gallia, Anglia & Belgium; sed insuper conceptis id docent verbis & sententiis. *Affirmant Pontificii,*

Ita enim scribit *Thomas*, 2.2.quæst. 11. art. 3. *Circa hæreticos* duo *sunt consideranda*: Unum quidem *ex parte ipsorum.* Aliud verò *ex parte Ecclesiæ.* Ex parte quidem ipsorum *est peccatum, per quod meruerunt non solùm ab Ecclesia per excommunicationem separari; sed etiam per mortem à mundo excludi. Multò enim gravius est corrumpere fidem, per quam est animæ vita, quàm falsare pecuniam, per quam temporali vitæ subvenitur. Unde si falsarii pecuniæ, vel alii malefactores statim per seculares principes justè morti traduntur; multò magis hæretici statim ex quo de hæresi convincuntur, possunt non solùm excommunicari; sed & justè occidi.* Ex parte autem Ecclesiæ *est misericordia ad errantium conversionem; & ideò non statim condemnat; sed post primam & secundam correptionem, ut Apostolus docet; postmodum verò, si adhuc pertinax inveniatur, Ecclesia de ejus conversione non sperans, aliorum saluti providet, eum ab Ecclesia separando per Excommunicationis sententiam, & ulterius relinquit eum judicio seculari, à mundo exterminandum per mortem.* *Ut Thomas,*

Bellarminus lib. 3. de Laicis, cap. 21. *Johannes Huß.* 14. in Concilio Constantiensi, *Seß.* 15. *recitato, asseruit, non licere hæreticum incorrigibilem* *Bellarminus,*

 rigibilem

rigibilem tradere seculari potestati, & permittere comburere [illegible] *Lutherus* in art. 33. & in assertione ejusdem. *Nec novum* [illegible] *etiam Donatistæ olim idem docuerunt, &c. Contrarium do*[illegible] *Catholici*, &c. Et paulò pòst: *Nos igitur breviter ostendemus,* [illegible] *eos incorrigibiles, ac præsertim relapsos, posse ac debere ab Ecclesia* [illegible] *& â secularibus potestatibus, temporalibus pœnis, atq; ipsa e*[illegible] *mulctari.*

Gregorius de Valentia. Gregorius de Valentia, *Tomo* 3. disput. 1 quæst. 11 punct. 3. [illegible] B. *Ex fide certum est, Ecclesiam licitè & convenienter hoc fac*[illegible] nimirum animadvertere pœnâ mortis in hæreticos.

Tholozanus. Gregorius Tholozanus, lib. 12. de Republic. cap. 4. sect. 10. *Si hæretici contemtis censuris Ecclesiasticis noluerint satisfacere, adden*[illegible]*runt pœnæ legum secularium, & cum gladio spirituali temporalis jungend*[illegible] *erit; atq; poterunt Principes seculares uti in eos temporalium ademtione, qui & multò magis spiritualibus privari debent, & medicinali sev*[illegible] *mali ad bonum cogendi sunt. Sunt & mali & incorrigibiles exterminan*[illegible]*di, quemadmodum legitur* Hieremiam *dedisse gladium* [illegible] *aureum, dicentem:* Accipe gladium sanctum, munus a Deo, in quo dejicies adversarios populi mei Israel. *Sic Helias Propheta occidit prophetas Baal. & Jehu. Et Domini temporales debent tueri Ecclesiam Dei, ut & paulo post l. 2. docemus, in generalibus remediis. Et hæc in his qui fidem acceptam postea vel in se, vel in aliis corruperunt, & religionem professam contaminarunt, locum potissimùm habent.*

Lipsius. *Lipsius* lib. 4. Polit. cap. 2. *Seriò, Seriò, hoc imbibe; Nihil esse in rebus humanis religione præstantius, eamq; summâ vi debere defendi. Puniri igitur, si quis turbat, clementiæ hîc non est locus. Ure, seca, ut membrum potius aliquod, quàm totum corpus intereat.*

Et alii. Similia profert *Maierhoferus*, in speculo Prædicantium; *Windeck* in Prognostico; *Dominicus Bannes*, & alii, qui commentarios in Summam Thomæ conscripserunt.

Argumenta, quæ pro hac opinione sanguinolenta in medium afferre solent, prolixè dilui, *lib. 4. de Legibus, sect. 1. quæst. 19.* quò Lectorem cupidum volo remissum.

Hîc memor factæ promissionis, sententiam cumprimis nostram explicare, & explicatam firmis rationibus munire fert animus.

Ante omnia verò quædam distinctiones prænotandæ veniunt.

I. Alia ratio est *Veteris*; alia *Novi Testamenti*. Pseudopropheta Apo-

æ, Apostatæ, idololatræ & seductores manifesti erant ibi occidendi, juxta legem Domini *Deut. 13. v. 1. & seqq.* An verò illa lex forensis in Novo Testamento quoq; strictè observari debeat, hîc in quæstionem venit. Non ergo controvertitur de bonis hæreticorum in Testamento Veteri; sed an interfici debeant in Novo *etiam* Testamento. *Magistratu. Nos distinguimus inter V. & N. Testam.*

2. Distinguo inter pœnas *capitales*, & alias non capitales. Omninò puniendi sunt hæretici *partim à ministerio* per suspensionem & excommunicationem; *partim à Magistratu*, per depositionem ab officio, carcerem, pulsionem in exilium, & similia; Negamus autem, quòd ob solam hæresin vel errorem fidei fudamentalem, supplicio capitali sint afficiendi. *Inter pœnas capitales & non capitales.*

3. Hæresis vel est *certa* & explorata; vel *tantùm præsumta*, & falsò attributa. Ubi certa est hæresis; ibi modo explicato, licet animadvertere in personas, illâ contaminatas. Pontificii verò quosvis ad rogum damnant, qui Papæ Romani placita non adorant, ideoque hæresin præsumunt tantùm, & Evangelicis affingunt, quod autem illius revera rei sint, minimè probant, nec in æternum probare possunt. *Inter hæresin certam & præsumtã.*

4. Distingui etiam debet inter *seductores* & *seductos*; inter *hæreticos* & *hæreticis credentes*. *Illi* n. falsa dogmata spargunt, & propugnant pertinaciter; *hi* ex imbecillitate judicii adstipulantur tantùm, & sibi privatim errant, neq; alios decipiunt, quod discrimen Pontificii non attendentes, quosvis à Romana religione alienos, sive doctores sint, sive simplices Laici, abripiunt, & pœnâ capitali mulctant, ideoq; triplici nomine iniquitatis & injustitiæ accusari possunt. *Primùm*, quòd pro hæresi habent illam doctrinam, quam esse hæreticam non probant, nec probare possunt, sed tantùm præsumunt & fingunt. *Deinde*, quod sine discrimine in Doctores & Auditores, in propagantes doctrinam, & credentes illi, sæviunt. Et *tandem*, quòd utrisq; pœnam justo graviorem præter meritum infligunt. Nam si maximè errent quidam, ob errorem mentis tamen, qui non ex malitia, sed imbecillitate judicii plerumq; oritur, nemo lucis hujus usurâ exui debebant. *Inter seductores & seductos. Ubi simul inducatur triplex iniquitas Papistarum.*

5. Aliud est error vel *hæresis simplex*; & aliud est *error cum manifesta blasphemia & seditione conjunctus*. De hæreticis seditiosis & manifestè blasphemis hîc non agimus, quippe quos ob seditionẽ motam, & blasphemiam in Deum eructatam, capitaliter puniri posse non inficiamur; *De sola*, nudaque hæresi sermo noster est, Num aliquis pro-

Hæresin simplicem fovens propterea non est puniendus capitaliter

pter illam, sive tantùm privatim teneat, sive publice [illegible] cio capitali affici, vitâque privari possit & debeat? Po[illegible] *mant*, & quotidianâ praxi illud ipsum co[illegible]; unde [illegible] *tores* quàm *Doctores* nuncupari possunt; quippe, [illegible] vaginâ; non gladio oris, sed ore gladii; non lingua, [illegible] verbo, sed verbere; non argumentis, sed ar[illegible]amentis [illegible], sed lacertis; non atramento, sed ferramento, [illegible] dos & extirpandos esse clamitant, ut ita Papa [illegible] & [illegible] Judex controversiarum, non eas tantum in[illegible]ens; sed [illegible] vertentes occîdens, Nicht nur Richter/Sondern auch Scharff-Richter. Nos verò *negativam* eligimus, & eandem seque[illegible] argumentis roboratam damus.

Quod probamus 1. A vaticiniis Propheticis de propagatione Evangelii mansueta, Ut Esa. 2. v. 4.

I. A suavi ratione, quâ in Scripturis docetur, Ecclesiam Christianam regi oportere; *velà* vaticiniis Propheticis de propagatione Evangelii absque cæde & sanguine futura. Talia leguntur 1. Esa. 2. v. 4. *Judicabit Messias inter gentes, & arguet populos multos, & convertent gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces, non levabit gens contra gentem gladium suum, & non discent ultrà bellum.* Idem repetitur *Mich. 3. v. 3.* quæ vaticinia non [illegible]ntaxat prædicunt concordiam Christianorum, sive ex Judæis sint, sive ex gentibus; sed unà *modum propagandi Evangelium*, nimirum ab omni profusione sanguinis alienum, quia Messias dicitur judicaturus sine gladio & lanceâ: atque sic oppositio innuitur inter *Vetus & Novum* Testamentum, quia *ibi* vi externâ religio propagabatur per excisionem gentium Cananæarum, & occisionem Pseudoprophetarum; cujus contrarium in Novo Testamento futurum Esaias pronunciat.

Hinc argumentamur: (1.) *Si Christus in Ecclesia* judicat sine gladio & lanceâ, sequitur, hæreticos non esse gladio interficiendos, aliàs judicium Christi non foret absque gladio. *Sed* verum est antecedens; vi allegati testimonii. *Ergò* & consequens.

2. *In quo* Vetus Testamentum opponitur Novo, illud non competit Testamento Novo; *Sed* Vetus opponitur Novo quoad propagationem doctrinæ & punitionem hæreticorum per effusionem sanguinis. *Quare* hoc ipsum non conveniet Novo, ac per consequens neque doctrina Evangelii per vim propagari, neque hæretici capitaliter puniri debent.

Bellarmi-

Bellarminus lib. 3. de Laicis, cap. 22. col. 689. dupliciter excipit: primò: *Non esse istud vaticinium ad propositum*: *Nam, ait, ut B. Hieronymus exponit, describit Propheta tempus adventus Messiæ, ac dicit futurum tempus altissimæ pacis, ita ut homines convertant instrumenta militia in instrumentum agriculturæ, & non exerceantur ulterâ, id est, in longum tempus ad prælium; hoc autem tempus impletum est in Christi nativitate, nunquam enim fuit tàm generalis, & tàm diuturna pax in toto orbe, quàm tempore Augusti.*

Magistratu.

Ad quod frustrà Bellarminus excipit.

Respon. Imò vaticinium Esaiæ non tàm de tempore Nativitatis Christi, quo plena erat pax politica in Romano Imperio, quàm de tempore vocationis gentium agit, quippe quæ vers. 2. his verbis describitur: *Erit in novissimis diebus, firmus fiet mons Domini, &c. & fluent ad eum omnes gentes.* Universalis autem gentium vocatio non cæpit tempore Nativitatis Christi, sed post exitum Apostolorum in universum mundum, quo tempore pax politica satis turbata fuit, ideoque potius de pace spirituali, & modo propagandi Evangelium textus iste intelligi debet. Ea enim pax notatur, quæ ex Christi judicio & doctrina erat dimanatura, quia dicitur: *Arguet populos, & convertent gladios in vomeres*; hoc est, Doctrina Christi faciet homines concordes, pacificos, mansuetos, neque lanceâ vel gladio propagabitur Evangelium, aut punientur, qui dissentinut.

Deinde ita excipit col. 690. A. *Si verum est, nunquam futura in Ecclesia bella, ut Lutherus ex hoc loco deducit, manifestum erit, apud Lutheranos non esse Ecclesiam, qui & inter se, & contra Catholicos gravissima bella moverunt, quale fuit illud contra Carolum V. in quo captus fuit Dux Saxoniæ & Landgravius.*

Resp. Injuriam Luthero facit Bellarminus, quasi ex hoc illo vaticinio concludere voluisset: nunquam futura esse in Ecclesia bella. Contrarium ipse statuit, & hoc tantùm colligit, quod Evangelium propagandum sit non per ferrum, sed per verbum, quia Christus sine gladio & lanceâ inter gentes judicaturus dicitur.

Quod bella concernit, distingui debet inter *offensiva* & *defensiva* bella, quorum *illa* religionis propagandæ causâ non suscipienda sunt; *hæc* autem religionis defendendæ gratiâ, ut etiam ob alias causas justas, geri bonâ conscientiâ possunt.

Esa. 11. v. 4. 2. Esaiæ 11. v. 4. *Percutiet terram virga oris sui, & spiritu labiorum suorum interficiet impium.* Qui locus [illegible] propagationem doctrinæ Evangelicæ, non ferro, sed verbo [illegible] endam esse, quod patet ex dicto parallelo, *2. Thessal. 2. v. 8.* [illegible] spiritualis interfectio ad Antichristum accommodatur, [illegible] gladio Anti-Christus occidendus; eodem alii quoque [illegible] tollendi. *Sed* Antichristus occidendus est gladio oris & [illegible] est, verbo divino. *Ergò* similiter alii quoq; hæretici [illegible]

Sin excipiant, *ab inclusivâ ad exclusivam non valere con[illegible]am, quia hæretici possint tum refutari gladio oris; tum interfici [illegible]*

Respondeo, in hoc ipso principium peti. Nos spiritualiter vel verbo hæreticos esse tollendos ex Scriptura probamus: Si cum [illegible] simul conjungendam esse corporalem interfectionem, ob[illegible] lint adversarii, hoc ipsum ex Scriptura itidem probent, quod [illegible] præstare nequeant, dictum illud meritò exclusivè intell[illegible]imus.

Esa. 11. v. 6. & seqq. 3. Esaiæ 11. vers. 6. *Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hædo accubabit*, vers. 7. *Vitulus, & Leo, & ovis simul morabuntur*, &c. vers. 9. *Non nocebunt, & non occident, in universo monte sancto meo, quia repleta est terra scientiâ Domini*: Repetuntur hæc *cap. 65. v. 25.* & simile

Zach. 9. v. 10. dictum habetur Zach. 9. vers. 10. *Disperdam quadrigam ex Ephraim, & equum de Jerusalem, & dissipabitur arcus belli; & loquetur pacem gentibus*: quæ cuncta vicissim indicant, quòd modus Evangelium docendi in Novo Testamento sit pacificus & tranquillus, ut animis ad illud suscipiendum nemo sit cogendus, nec dissentientes gladio [illegible] interficiendi.

Ad locum *Esa. 11.* excipit Bellarminus lib. 3. de Laicis, cap. 22. col. 690. B. *Argumentum hoc est contra ipsum Lutherum; Nam non dicit Propheta, quòd Catholici non occident, & non nocebunt Catholicis; Loquitur enim Propheta de leonibus, & ursis, & serpentibus, regulis, aliisq; venenatis bestiis, de quibus dixerat:* Et delectabitur infans ab ubere super foramine aspidis, & in caverna reguli mittet manum suam, &c. *His autem bestiis Diabolus, & hæretici ejus ministri, significantur, ut Hieronymus & Cyrillus exponunt: ac dicit, quod non occident, neque nocebunt in omni Ecclesia; tametsi enim hæretici videntur Ecclesiæ nocere, tamen revera non nocent, sed eam exercent, & in sapientia ac patientia proficere faciunt.*

Resp.

Resp. Esa. innuit, quòd venenatæ bestiæ cum orthodoxis prorsus concorditer sint victuræ. Inter hæreticos autem & Orthodoxos tota-lis concordia non est spetanda 1.*Corinth.* 11.*v.*19. Ergo hæretici per venenatas bestias non denotantur; sed potius *gentiles*, omnesq; homines, quales sunt ante vocationem & conversionem ad Christi regnum, sensusque est, illos, qui Deo quondam displicuerunt, & Ecclesiam bestiali odio persecuti sunt, ad agnitionem Christi per Evangelium adductos, pacificè victuros, & ab effusione sanguinis sibi temperaturos esse. Qui ergo cædem & sanguinem spirant, ii à spiritu & indole Novi Testamenti penitus recedunt.

II. A doctrina & praxi Salvatoris. *Quem modum* agendi cum hæreticis Christus nunquam præscripsit, sed improbavit, ille ex Ecclesia meritò relegari debet. *Sed* modum agendi cum hæreticis per supplicia capitalia, Christus nunquam præscripsit; sed improbavit. *Ergo* modus agendi cum hæreticis per supplicia capitalia ex Ecclesia relegari debet. *Minoris* membrum est *geminum*.

2. A doctrina & praxi, Quē modum agendi cum hæreticis per supplicia capitalia Christus non præscripsit.

Primum negativum, quòd non præscripserit Christus illum cum hæreticis per capitales pœnas agendi modum, id quòd à nemine potest negari. Flagravit quidem ardentissimo zelo gloriæ Dei & veritatis cœlestis; scribas heterodoxos nominavit filios gehennæ, *Matth.* 23. *v.* 13. & diaboli, *Joh.* 8. *v.* 44. nullum tamen mandatum dedit, vel tantùm insinuavit, hæreticos esse occidendos, nec ipse talem pœnam Pharisæis & Pseudoprophetis, licèt benè potuerit, unquam imposuit. Jam si voluisset hæreticos occidi, certè de re tanta, salutem Ecclesiæ vel maximè concernente, non tacuisset, ad minimum aliquod hujus rei exemplum nobis reliquisset. Jussit quidem, ut caveamus à Pseudoprophetis, *Matth.* 7. *v.* 15. & fermento falsæ doctrinæ, *Matth.* 16. *v.* 6. 12. sed non jussit, ipsos Pseudoprophetas interfici. Verbum commendavit discipulis suis, non ferrum, *Matth.* 28. *v.* 19 & civitates, quæ Evangelium recusant suscipere, mandavit deseri, non deleri, *Matth.* 10. *v.* 14. Quum etiam discipuli complures offensi concione Christi, ab eo discederent, reliquis dixit Joh. 6. v 67. *Nunquid & vos vultis abire?* Unde patet, quòd neminem ad credendum coegerit, nec gladium in diversæ religionis sectatores strinxerit: quod exemplum omnes Christianos imitari convenit.

Bellarminus excipit in genere col. 690. C. Christum quidem non præcepisse, sed nec prohibuisse, ut comburerentur hæretici, ac proinde

inde nihil inde posse deduci. *Et hac*, ait, *esi solutio*, *qua* [illegible] *Lutherus uti consuevit*; *nam lib.* 2. contra Carolstadium, [illegible] *roloстadio*, *cur vocaret Sacramenta*, *quæ Christus non præ*[illegible] *tari*; *respondit* Lutherus: & quare tu prohi[illegible] es ea vocari Sa[illegible], quæ Christus non prohibuit vocari? *Præterea Christ*[illegible] *& Pa*[illegible] *quam jubent adulteros*, *& falsarios occidi*, *suspendi fures*, [illegible] *trones*, *& tamen id fieri*, *& rectè fieri*, *neque Luth*[illegible] *gare* [illegible].

Resp. 1. Dissimilitudo magna est in exemplis. [illegible] quidem [illegible] ratio rerum necessariarum, vel articulorum fidei. Q[illegible] ad res *in*[illegible] *rentes*, à defectu præcepti ad improbationem rei non [illegible] argumentari, quoniam adiaphora sunt res tales, quæ nec præceptæ nec prohibitæ. Et hinc Lutherus contra Carolstadium rectè ursit hoc, *Christum non prohibuisse vocem Sacramenti*; ideoque nos il[illegible] à liberè uti posse, quum sit ἀδιάφορον: Sed quoad *res necessarias*, & artic[illegible] os fidei à defectu præcepti vel verbi divini ad improbationem rei bene li[illegible] argumentari. Quod enim à Christô & Apostolis non est propositum vel præceptum, id pro re necessaria vel fidei articulo venditari nequit, quum omnia necessaria sint ab iis in Scripturis tradita; quò [illegible] canon veterum: *Quod Scriptura tacet*, *tacendo negat*, nimirum quoad necessaria fidei dogmata. Jam verò Papicolæ capitalem pœnam hæreticorum habent pro re necessaria, imò pro fidei articulo. Quare non immeritò Scripturam ab iis poscimus; & quia talem proferre nequeunt, nec ullum Christi præceptum vel exemplum ullibi extat; ab isto utique silentio & defectu mandati ad improbationem vel negationem rei & pœnæ capitalis rectissimè argumentamur. (2.) Instantia de suppliciis aliorum facinorosorum nulla est, quia f[illegible]ndant[illegible] *partim* in generali sententia Roman. 13. vers. 4. *Magistratus non gerit gladium frustrà*; *partim* in specialibus argumentis, quæ alibi proferuntur. *Si dicant*, gladium Magistratus etiam in hæreticos stringendum esse, principium petunt, & obstant argumenta nostra, quibus contrarium demonstratur firmiter.

2. Bellarminus excipit in specie ad Christi factum & dictum Joh. 6. v. 67. col. 692. C. *negando consequentiam*, Primò, *quia illi* (*discipuli*) *non obligaverant se ad manendum*, *sicut hæretici se per baptismum obligaverunt*. Secundò, *quia decebat*, *ut Christus*, *qui venerat judicare*, *non per se suas injurias ulcisceretur*, *sed eas vindicandas filiis suis spiritualibus relinqueret*, *cujus rei figuram habemus in David*; *quo*[illegible]

vixit, *nunquam occidi voluit Semei, qui sibi maledixerat; sed tamen in morte præcepit Salomoni, ut ipse peccatum illud non relinqueret inultum,* 3. *Regum.* 2.

Resp. (1) Quòd fidem semel professi, & ad eam obstricti, si resiliant, necari possint & debeant, à Papistis fingitur, non probatur, de quo infrà fusius. (2.) Falsum est, eos, qui deseruerunt Christum, sese non obligâsse. Erant enim Christum secuti, fidemque dederant ipsi, & procul dubio si non omnes; tamen aliqui ex iis à Johanne sunt baptizati, ad minimùm fuère omnes circumcisi, & sic ad sequendum Messiam, & ad manendum apud ipsum sese obligaverant. (3.) Ubi extat mandatum Ecclesiæ de hæreticis occidendis à Christo præscriptum, sicuti Rex David interfectionem Semei mandavit Salamoni? Et cur non Apostoli, primiq; Christiani mandato isti, si quod extaret, obsecuti sunt? Verùm executio tamdiu differenda fuit meritò, donec ex Episcopis Romanis fierent Papæ, hoc est, tyranni & carnifices maximi.

SECUNDUM minoris membrum est *affirmativum*, nempè quòd Christus improbârit modum agendi cum hæreticis per capitales pœnas. Id verò probatum damus clarissimis duobus testimoniis. *Sed improbavit, uti patet Ex Matth. 13. v. 28.*

Primum habetur *Matth* 13. *vers.* 28. *Servi dixerunt Domino, Vis, imus, &c. colligimus zizania,* v. 29. *Et ait, Non, ne fortè colligentes zizania eradicetis simul cum eis & triticum,* v. 30. *ἄφετε, sinite utraq; crescere usq; ad messem.* Notetur hîc; *Quòd* Christus noluerit zizania eradicari violentè; sed præceperit, ut sinamus ea crescere. Nam Aoristus secundus ἄφετε non est Indicavi, sed Imperativi modi, ut totus indicat contextus, & adversarii non negant. (2.) *Quòd* addatur præcepti *ratio*, ne eradicando zizania, simul eradicetur triticum. (3.) *Quòd* per servos, qui prohibentur eradicare zizania, non intelligantur Angeli, ut placet *Celso & Bezæ*, l. de puniendis hæreticis, pag. 131. *quia* servi illi dicuntur ignorâsse, diabolum tritico immiscuisse zizania, v. 27. quod de Angelis non est asserendum, & *quia* servi à messoribus, apertè distinguuntur, *v.* 29. 30. nec tantùm ut genus à specie, quasi omnes Angeli sint servi, non autem omnes sint messores, quod *Beza* vult, (siquidem omnes Angeli cum Christo venturi sunt in ultimâ messe, *Matth.* 25. *v.* 31.) sed Apostoli & doctores Ecclesiæ, simulque Magistratus pii, quia Salvator in genere de servis loquitur, in quorum numero etiam Magistratus est, qui propterea Dei minister dicitur, *Rom.* 13. *v.* 4.

 4. Quod

4. Quòd servi illi quærant non de e[illegible] adicatione [illegible] versali Ecclesiæ repurgatione, qua[illegible]is ultimo die futur[illegible] opus & onus impar fuisset ipsorum humeris; sed de [illegible] a zizaniorum evulsione,

5. Quòd per *agrum* intelligatur propriè Ecclesia [illegible] qua sola spargitur incorruptibile semen verbi divini, [illegible] verò à loco, in quo colligitur, mundus d[illegible]itur, [illegible] degit, & inter omnes mundi nationes conservat[illegible]. N[illegible] gnum cœlorum sunt synonyma, *v. 24.* Jam verò per [illegible] rum non intelligitur systema mundi, vel omnes h[illegible] Ecclesia. Quare per agrum eadem debet accipi, [illegible] quòd ager dicatur *mundus*, siquidem synecdochicè [illegible] tur pro Ecclesia, in toto mundo collecta Hinc *St[illegible]* in Relect. controv. 2. quæst. 5. art 3. p 291. *Quum dic[illegible], Agrum [illegible] nomine mundi intelligi potest Ecclesia, per totum mundum [illegible] Augustinus hunc locum sæpissimè exponit.*

6. Quòd per *zizania* cumprimis intelligantur [illegible] probatur (1.) *per oppositionem.* Nam per semen bonum intell[illegible] doctrina verbi, *Matth. 13 v. 19 Marci 4. v. 15 Luc. 8 v.* [illegible] filii regni *v. 38.* amplectuntur. Ergo per [illegible]ania bono [illegible] o[illegible] ta, intelliguntur falsæ doctrinæ vel hæreses, q[illegible] c[illegible] sita sive contraria est ratio. (2.) per *scopum.* D[illegible] Salvator, quæ non nisi in agro Domini in Ecclesia r[illegible] pe[illegible] [illegible]n- cia verò facinora etiam in regnis terrenis conspiciu[illegible]. In [illegible] tem regno cœlorum, vel Ecclesia surgunt hæreses, q[illegible]a cr[illegible] hæ- reticum oportet esse in Ecclesia, licèt non sit de Ecclesia. Si e[illegible] tra esset, infidelis foret, non hæreticus; U[illegible] p[illegible] non nisi in agro Domini seminata, primò intel[illegible]gi [illegible] *naturam zizaniorum*, cum quibus doctrina hære[illegible] ratur. *Propter externam speciem;* Nam ziz[illegible]nia tritico per[illegible] ad esum nihil conferant, sæpè tamen ob flores suos a[illegible] pulchra sunt. Unde nonnulli derivant à [illegible] quod fl[illegible]rem n[illegible] he[illegible] floridam. Sic hæretici induunt veritatis & sanctitat[illegible] interim nullius usus sint, sed multa potius nocument[illegible] *Pro- pter admixtionem.* Zizanium amat triticum, illiq; [illegible] Unde zizanium dictum putant quasi σιτιζάνιον, quia τῷ σίτῳ [illegible] νεται, tritico semper annascitur: Sic hæretici semper se [illegible]

Magistratu.

...licent, & pro illorum sociis haberi volunt. *Propter vim nocendi.* ...nia corrumpunt & suffocant triticum. Unde quidam dictum pu-...ant quasi σιτώνιον παρὰ τὸ τὸν σῖτον σίνειν, ἢ βλάπτειν, quia tritico, ceu pe-...is nocet, vel quia est ἡ ἐν τῷ σίτῳ αἶρα, hoc est, φθαίρα, seu corru-...o tritici; Sic filii nequam, hæretici, pestes sunt Ecclesiæ, illiq; plu-...mum damni inferunt. *Ob corruptionem* cibi. Nam zizanium farinæ ...ixtum, vertiginem & vomitum parit vescentibus: Sic doctrina im-...pia vertiginosos facit homines, nauseamque ipsi Christo excitat, ...qui propterea minatur, se tales evomere velle *Apocal.3.v.16.* Denique ...*brationem nominis.* Ut enim zizanium est nomen heteroclitum; quia ...næ & secundæ declinationis est; Sic hæretici heteroclita sunt ca-...ua, & nil nisi turbas excitant & seditiones. Ob hanc conformitatem ...ei zizania, meritò intelliguntur hæreses & hæretici, quum contrà ...celerati paleis conferri soleant, *Psal.1.v.4. Matth.3.v.12.* quæ facilè a-...gnoscuntur, & à tritico absque negotio separari possunt. (4.) *Per de-ductionem ad absurdũ.* Si per zizania facinorosi & turbatores pacis pu-blicæ notarentur, non liceret Magistratui eos è medio tollere, quia paterfamiliâs absolutè prohibet zizania eradicare, sine omni inter zi-zania distinctione. Sed consequens est absurdum, *Rom.13.v.4.* Ergo & antecedens. (5.) A *consensu Patrum*, ut *Hieronymi, Augustini, Chrysosto-mi, Euthymii*; & adversariorum, ut *Lyrani, Jansenii, Stapletoni, Becani*, qui omnes per zizania in hac parabola solos intelligunt hæreticos.

Quibus ita explicatis, geminum formamus argumentum. *Ex quo dicto geminũ formatur argumentum.*

Primum desumitur *ex ipsa Christi prohibitione*: Quicunq; prohi-bentur in hac vita evelli, & quorum omnimoda separatio ab Ecclesia, non nisi ab Angelis in extremo die suscipienda est, ii non sunt violentè tollendi è medio. *Sed* hæretici, per zizania significati, prohibentur in hac vita evelli, & eorum omnimoda separatio ab Ecclesiâ, non nisi ab Angelis in extremo die suscipienda est. *Ergo* hæretici nõ sunt violentè tollendi è medio.

Secundum petitur *à prohibitionis ratione*, vers.29. *ne eradicetis cum iis simul & triticum.* *Jam* quicquid cum periculo tritici seu salutaris doctrinæ conjunctum est; id non debet ab homine Christiano susci-pi; *Sed* evulsio vel interfectio hæreticorum cum periculo tritici seu salutaris doctrinæ conjuncta est. *Ergo* ab homine Christiano suscipi non debet. Pro *minoris* illustratione notentur hæc Patrum dicta. *Hi-eronymus* in cap.13. Matth. *Monemur, ne citò amputemus fratrem, quia*

 fieri

fieri potest, ut ille, qui hodiè noxio depravatus est dogmate, ... fiat, & defendere incipiat veritatem. Chrysostom. hom. 13. Matth. *Dominus prohibet eradicare zizania, ne fortè simul cum eis herbam tritici etiam evellant; quod dicebat, ut bella & sanguinis prohiberet. Nam si trucidarentur haeretici, atrox & inexstinguibile bellum orbi inferretur. Duabus igitur rationibus prohibet. Altera, quia frumentis parum nocerent; Altera, quia ... extrema supplicia non evaderent. Quare si & puniri eos vultis, & fructus nequaquam officere, oportunitas temporis congrua vobis expectanda est. Quid autem est, quod ait,* ne eradicetis simul cum eis & triticum? *Certè, aut quia si arma capietis, inquit, necesse est, quum haereticos occidatis, multos sanctorum simul interimere, aut quia ab ipsis zizaniis verisimile est multos in triticum convertendos. Si ergo praevenientes evellatis, ea frumenta deperibunt, quae à commutatis zizaniis provenient. Non prohibet autem Conciliabula haereticorum dissipare, ora obstruere, libertatem loquendi non concedere, verùm interficere ac trucidare.*

Et diluuntur 3. exceptiones Romanensium. Excipit Bellarminus t. Col.691. D. *Nomine zizaniorum non intelliguntur soli haeretici, sed omnes homines mali, ut patet ex ipsa Domini explicatione. Ait enim:* Bonum semen, filii sunt regni, zizania filii nequam. *Et infrà:* Sicut ergo colliguntur zizania, & igni comburuntur; Sic erit in consummatione seculi: Mittet filius hominis Angelos suos, & colligent de regno ejus omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis.

Resp. 1. Modò argumentis quinq; ostendimus, per zizania fuisse directè & primò notari haereticos, ad quae Pontificii prius respondeant. 2. Quod attinet *v.38.* ubi zizania dicuntur filii *nequam*, concedo equidem, cunctos impios esse filios nequam; in specie tamen, & κατ' ἐξοχὴν haeretici sunt filii τοῦ πονηροῦ, non secus atq; Pharisaei specialiter dicuntur generatio viperarum, *Matth.3 v.7.* prava & adultera. *Matth. 12.v 39 c.16.v.4.* Nam propositio indefinita, quandoq; universaliter de certa & determinata specie explicanda est. Ita hîc dubitare quis potest, an per *filios nequam seu diaboli* omnes omninò mali, an verò certa ipsorum classis, nimirum haeretici debeant intelligi, quod posterius nos asserimus, & suprà demonstravimus. 3. In *v.31.* agitur de officio Angelorum, in die novissimo circa zizania, ideoq; Christus quâdam excursione usus, non solùm zizania εἰδικῶς sic dicta vel haereticos, de quibus egimus in praecedentibus; sed unà omnes impios ab Angelis colligendos, inq; infernum projiciendos esse innuit.

Exci-

Excipit 2. col. 692. A. *Quum prohibet Dominus extirpari malos, non prohibet, ne iste aut ille occidatur; sed prohibet, ne boni conentur omnes malos ubique extirpare, & nullum omninò permittere, id enim fieri non posset sine ingenti clade bonorum, & hoc est quod Dominus ait, ne fortè cũ eis eradicetis simul & triticum. Itaq; parabola generalis est, & solùm docet nunquam futurum ante mundi consummationem, ut omnes mali eradicentur. Quum autem in particulari quaestio est vel de hæreticis, vel de furibus, vel de aliis malis;* An sint extirpandi? *Semper considerandum est, juxta rationem Domini; an id possit fieri sine detrimento bonorum; & si quidem potest fieri, sunt procul dubio extirpandi: Si autem non potest, quia vel non sunt satis noti, & periculum est, ne plectantur innocentes, pro nocentibus, vel sunt fortiores nobis, & periculum est, ne si eos bello aggrediamur, plures ex nobis cadant, quàm ex illis, tunc quiescendum est. Ita respondet* Augustinus lib. 3. contra Epistolam Parmen. c. 2. *hunc locum explicans sibi à Donatistis objectum. Neque aliud* Chrysostomus *docet, ut patet ex his verbis:* Dominus, *inquit*, prohibet evelli zizania, ne fortè simul cum zizaniis herbam etiam tritici evellant; nam si tunc trucidarentur hæretici, atrox & irreconciliabile bellum orbi inferretur.

Resp. 1. In genere de zizaniis dicitur, *Non eradicetis.* Prohibemur ergo & hæc & illa zizania extirpare, quia genus complectitur suas species, & species sua individua. Textus etiam non continet prædictionem futuri eventus, sed prohibitionem præsentis actus. Non dicitur: *Frustrà tentabitis eradicationem*, sed, *Non eradicetis.* Et hoc ipsum servis planè adimitur, solisq; messoribus sive Angelis committitur, adeoq; tempus eradicationis nō præsens vita; sed messis futura definitur, vel dies extremi judicii. Prohibitio igitur Christi est absoluta & universalis, quam tamen Bellarminus contra scopum & contextum restringit, ac si eradicatio in certis quibusdam casibus locum haberet. 2. Conatus servorum non fuit universalis, & illimitatus, quasi voluerint omnia zizania in omnibus agris simul extirpare; sed loquuntur de particulari agro, qui ipsis ut servis colendus erat commissus: Unde colligo, de paticulari etiam Ecclesia hunc textum primò intelligendum esse, & sic non de omnibus, ubiq; degentibus; sed de quibusdam in aliqua Ecclesia exortis hæreticis, quos extirpari posse, nullum est dubium: Et nihilominus hoc fieri, Christus prohibuit. 3. Si non sunt interficiendi hæretici, quando adest periculum tritici vel bono-

 rum,

rum, sequitur, nullos hæreticos esse interficiendos, liquidò [illegible] lum semper iminet, quia fieri potest, ut simul eradicetur [illegible] est, partim innocentes; partim hæretici tales, qui juxta exempl[illegible] *stini* primùm Manichæi, aliquando possunt converti. Sed [illegible] tecedens, juxta Bellarmini concessionem. Verum igitur er[illegible] & sequens. Ex quo ulterius apparet, verba illa (*ne fortè eradicetis tr[illegible] cum*) non continere prohibitionis limitationem, ac si eo [illegible] casu non eradicari debeant zizania, quum tritico periculu[illegible] sed prohibitionis potius rationem, quæ quum generalis sit, i[illegible] que interdictum generale esse consequitur. Quâ occasione [illegible] tetur discrimen inter *alia flagitia & hæreses. Illorum* fœditas pate[illegible] innato rationis lumine, & proprio conscientiæ testimonio [illegible] cinorosi ante pœnam ad eorum agnitionem, & veram conver[illegible] perduci facilius possunt, ut propterea executio pœnæ differri [illegible] beat, quò sua flagitia sequenti tempore agnoscant facinorosi, & resi-piscant, quum statim illa agnoscere possint, & à conscientia propria convincantur: *Hereses* verò & errores ita facilè non inn[illegible] sed intellectus plerumq; sic excæcatur, ut quod falsũ est in articulis fidei, habeatur pro verô, & ob istam præconceptam veri opinionem, [illegible] ticus mortẽ citius subeat, quàm ut hæresin occultet, qui si protinus [illegible] terficiatur, tum agnitioni hæreseωs & consequenter veræ conver[illegible] ni ansa præripitur, bonumq; frumentum, quod cum tempore po-tuisset succrescere, cum damno eradicatur. Adde, quod hæresis, q[illegible] tenus talis, delictum spirituale est, ac propterea spirituali gladio, vel divino verbo feriri & præscindi debet: Sed alia flagitia turbant simul civilem ac politicam societatem, undę capitalibus etiam pœnis in ea rectè animadvertitur. 4. Ineptum est, Christum hoc tantùm innuere, abstinendum esse ab hæreticorũ eradicatione, si fortiores sint, & abs-que periculo extirpari nequeant. Nihil n. tale in textu, & naturalis ra-tio id dictitat, ut peculiari consilio minimè opus fuerit.

Neq; sermo est de tali eradicatione tritici, quæ fit per zizania vel hæreticos arma capientes contra nos, sed quæ fit per servos ipsos, qui si eradicarent zizania, simul eradicaturi essent ipsum triticum. Elucet autẽ inde animus Pontificiorũ, qui vellent lubenter omnes Papæ do-minium non agnoscentes, (hos n. pro hæreticis habent indiscretè) statim interficere, nisi metuerent ipsos esse fortiores. Vanæ igitur sunt ip[illegible]ũ promissiones de libertate religionis: Nec quicquã nos juvabunt am-plius, quàm primũ se virib. superiores esse Papicolæ sentient.

Excipi-

Excipiunt alii 3. *Prohibitionem illam obstringere tantum servos Christi, hoc est, Apostolos & ministros Ecclesiæ, non autem Magistratum, qui gladio suo uti, & eodem hæreticos extirpare posse.*

Resp. Suprà ostendimus, quòd de servis in genere agat Dominus, è quorum numero non est excludendus Magistratus, qui Dei minister disertè dicitur *Rom.13.v.4.* Deinde ratio generalis est, *ne unà eradicetur triticum,* quod fieri tum etiam potest, si Magistratus gladium in hæreticos stringat. Præterea tempus eradicationis statuitur non præsens seculum; sed futurum, vel dies messis, illudq; opus in totum adimitur hominibus, & committitur solis Angelis vel messoribus, ideòq; tempus à Deo definitum antevertunt, & alieni muneris partes invadunt, quicunq; in vitâ hâc hæreticos occidunt.

Secundum extat *Luc.9.v.54.* Petierat Christus per discipulos hospitium à Samaritanis, *v.51.* sed recipere illum nolebant, *quia facies ejus erat proficiscens in Jerusalem,* v.53. hoc est, quia ipsum cum suis comitibus Hierosolymam ire animadvertebant. Mutuum verò erat odium inter Hierosolymitanos & Samaritanos propter diversitatem religionis, *Joh.4.v.9.* Jacobus autem & Johannes, indignitate rei commori, ex Christo quærunt, v.54. *Domine, vis dicamus, ut ignis descendat de cœlo, & consumat illos, quemadmodum & Elias fecit?* Sed Christus conversus, increpavit illos, dicens: *Nescitis, cujus Spiritus vos estis?* v.55. *Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare,* v.56. Hinc geminum formamus argumentum. Et deinde ex Luc.9. v. 54.

Alterum categoricum: *Quicunq;* discipulos suos à rigore Veteris Testamenti, & exemplo Eliæ, revocat ad mansuetudinē Spiritus Evangelici, & N. T. prohibetq; Samaritanos ob diversitatē religionis igne cælitùs delapso consumi, ille innuit, quòd cū Spiritus Evangelici mansuetudine pugnet, hæreticos interficere; quòd etiā ex praxi V.T. non sit inferēdū, hæreticos in N.T. esse occidendos, clareq; prohibet capitalia eorū supplicia, quæ cōsequentia *partim* in oppositione utriusq; Testamenti; *partim* in conformitate Samaritanorū & hæreticorū firmissimè fundatur. *Atqui* Christus id omne fecit: *Ergo* innuit, quòd cū Spiritus Evangelici mansuetudine pugnet, hæreticos interficere; quòd etiā ex praxi V.T. non sit inferendum, hæreticos in Novo Testamento esse occidendos, clareque prohibuit capitalia eorum supplicia.

Alterum est hypotheticum: *Si Christus* ideò noluit Samaritanos igne cœlesti perdi à discipulis, quia erant discipuli ejus, qui venerat non ad

non ad perdendum, sed ad salvandum animas, sequitur, [illegible] non esse occidendos hæreticos. Verum est antecedens; [illegible] & [illegible] sequens. *Probatur consequentia*; *tum* quoniam hæretic[illegible] sunt similes, quippe non minus ac illi in articulis fidei er[illegible] latam Christi gratiam respuentes; *tum* quia & alii Christiani [illegible] discipuli ejus, qui venit ad salvandum, non perdendum an[illegible].

Quòd dictum simul vindicatur ab exceptionibus Papisticis.

Excipit *Bellarminus* lib.3. de Laicis, cap. 22. col. 691. C. [illegible] ait *latissima differentia est inter Samaritas illos, & hæreticos. Illi enim nunquam promiserant se Christi religionem servaturos, ica tunc primum [illegible] offerebatur, & ideò compellendi non erant: at hæretici prom[illegible] professique sunt, se Christi fidem servaturos, ideoque meritò compelluntur.*

Resp. 1. Samaritani, qui ad regnum Israelis pertine[illegible], in circumcisione, quam procul dubio retinuerunt, (quum Jacobum [illegible] suo parte agnoverint, *Joh 4 v.* 12. & per verum Sacerd[illegible] fint, *2. Reg.* 17. *v.* 28.) similiter pollitici sunt, se Messiam [illegible], & veram religionem conservaturos esse, nec tamen illos è [illegible] permittere voluit Salvator. 2. Discrimen inter *primum conv[illegible]* & *conversos* fidemque professos, quòd *hi* necari; *illi* verò non necari debeant, à Papistis fingitur, ex Scriptura verò & solidis rationibus probari nequit. Spiritus Novi Testementi unus est, & sib. semper similis; qui gladio spirituali, non corporali fines Ecclesiæ semper propagat; Ratio Christi generalis est, quâ obstringimur ad mansuetè agendum non minus cum errantibus conversis, quam convertendis. Nec sequitur: *Hi promiserunt*, se Christo fidem servaturos, nec servant. *Ergo* interficiendi sunt. Nam multi promiserunt etiam, se Christi præcepta servaturos, de modestia, temperantia, humilitate, nec tamen servant: Num autem propterea statim interficiendi sunt? *Non sequitur*, dicent, & tamen fortius hoc sequi videtur, quàm illud [illegible] moribus peccatur contra scientiam & conscientiam; hæretici verò errant ex imbecillitate, & præconcepta opinione, putantque [illegible] sua omninò servare religionem Christi, licèt fallantur. Repugnat insuper isti distinctioni parabola Christi *Luc.* 14. Ex verbis vers. 23. *Compelle intrare*, volunt colligere, quòd fidem Christianam semel prof[illegible], ad eandem sint violentè cogendi. At verò Salvator in ista parabola per *compellendos*, intelligit non professos fidem anteà, sed gentiles in viis terræ hinc inde sedentes & quibus doctrina de regno cœlorum planè fuit incognita, illosque vult compelli; ubi si per

ἀνάγκα-

ἀναγκασμὸν, intelligas vim externam cum Papistis, sequitur, primùm convertendos ad fidem esse cogendos, cujus tamen contrarium Bellarminus hîc asserit. 3. Concedimus, quòd & gentiles & apostatæ fidem antea professi debeant compelli; sed per compulsum non violentum, sed verbalem & suasorium, nempè concionibus legalibus, comminatione pœnarum, & similibus. Gladius enim in hæreticos si stringitur, tum ad conversionem & fidem non compelluntur, sed prorsus è medio tolluntur, ut amplius converti & compelli nequeant.

Excipit præterea hunc in modum: *Jacobus & Johannes non tàm zelo salutis animarum, quàm amore vindictæ cupiebant Samaritas comburi, & ideò meritò arguuntur. Ecclesiæ verò zelo salutis animarum, quae hæretici pervertunt, eos persequitur, quò zelo ipse Christus bis flagello ejecit ex templo vendentes oves & boves:* Et mensas numulariorum subvertit, *Joan. 2. Matth. 21.* Petrus occidit Ananiam & Saphiram, *Actor. 5.* Paulus tradidit fornicarium Satanæ in interitum carnis *1. Corinth. 5.* ut omittam *Mosen, Phinees, Eliam, Matthathiam, & alios, qui zelo Dei plurimos occiderunt.*

Resp. 1. Apostoli non absolutè, sed cum conditione voluntatis Christi, nec temerario affectu, aut animo privatæ vindictæ cupido; sed pio affectu erga Christum, quem Samaritani nolebant recipere; nec impetu cœco & absque ratione, sed ad exemplum Eliæ, vindictam publicam & extraordinariam petierunt. Christus tamen consilium hoc ipsorum improbavit, argumento ducto, *partim* ex differentia Veteris & Novi Testamenti, quia Spiritus Evangelicus non permittat, ut ad modum praxeos antiquæ, & exemplum Eliæ interficiantur errantes: Unde non immeritò miramur, quòd Bellarminus zelum occidendi hæreticos in Novo Testamento, exemplo Eliæ palliet, id quod tamen alienum esse, Christus ipse indicat, & cui statum novi fœderis disertè opponit; *partim* ab incommodo, quia venerit ad salvandum, non ad perdendum: perirent autem per capitales pœnas multæ animæ, quæ postmodum aliquando in viâm reductæ, servari æternùm potuissent. 2. Verus zelus conversionem hominum quærit, non eversionem: Papistæ autem capitali supplicio evertunt plurimos, & conversionem ipsorum impediunt; magisq; tortores & carnifices, quàm doctores & zelotas agunt, ut ad eos etiam quadret hoc Poëtæ distichon:

Sæpè scelus cœli zelus velamine texit,
Relligio velum est, quod tegit, omne scelus.

Quod alios Christianos attinet, salus ipsorum, ne ab [illegible]
cantur, promoveri debet, non illegitimo crudelitatis in[illegible]
dio; sed aliis licitis concessisq; modis, qui sunt diligens præ[illegible]
hæreticorum depositio, incarceratio, expulsio, & si [illegible]
allegata, & Papistarum hæreticos occidentium facta prorsus [illegible]
milia, (1.) *quoad causam efficientem*, quia sancti illi à Spiritu Dei [illegible]
dum legem sunt excitati; sed Papistæ trahuntur à Spiritu [illegible],
Johan.8.vers.44. sine verbo Dei, & vera scientia. (2.) *quoad causam in-*
strumentalem, quia Christus usus est flagello non gladio: Petrus [illegible]
non ferro; Paulus clave ligante, non igne comburente, ut Pontifi[illegible]. Ait
quidem se incestuosum *tradidisse Satanæ in interitum carnis*, 1.Cor.5.v.5.
Sed capitale supplicium nequit intelligi, quia postmodum ad [illegible] pœni-
tentiâ in Ecclesiam receptus est à Corinthiis, *2.Cor.2.v.7.* (3.) *quoad cau-*
sam materialem vel objectum, quia Pontificii necant hæreticos, personæ
autem illæ capitaliter punitæ, quorum exempla citat Bellarminus, non
tam in doctrina errârunt, quàm in moribus peccârunt; flagitiosi fuere,
non hæretici. Christus n. flagellavit templi profanatores, ob emtionem
& venditionẽ illicitam: Petrus exitio tradidit mentientes Spiritui San-
cto; Paulus excommunicavit incestuosum, quæ exempla si trahenda in
imitationem, sequitur omnes profanatores templi & mendaces, & in-
cestuosos similiter à ministerio esse capitaliter puniendos. (4.) *quoad*
causam formalem. Nam modus actionis Christi, Petri & Pauli, fuit pla-
nè miraculosus & extraordinarius: Sed Romanenses sine miraculo, [illegible]
deli potius & communi spectaculo, comburunt & interficiunt omnes
eos, quicunq; Dei gloriã majoris æstimant, quàm Papæ. (5.) *quoad cau-*
sam finalem. Christus flagellavit profanatores templi, ut istud repurga-
retur; Pontificii fæviunt in Evangelicos, templum Dei repurgantes, ut
istud per idolomaniam Papisticam denuò profanetur. Petrus men-
tientes Spiritui Sancto punivit, ut alii abstinerent à tali peccato: Ponti-
ficii veriloquos Protestantes persequuntur, ut ipsis tutò & sine con-
tradicentibus mentiri liceat. Paulus excommunicavit incestuosum,
ut Spiritus ejus salvus esset in die Domini nostri Jesu Christi, *1.Corinth.*
5.v.5. Pontificii quosvis, vel leviter errantes, ad supplicia trahunt, ut
deinceps converti nequeant, adeoq; non quærunt ipsorum conversio-
nem, vel salutem spiritus; sed potius omnimodam eversionem.

3. A doctrina & praxi Apostolorum. III. A doctrina & praxi Apostolorum. Hi nullibi docent
hæreticos esse interficiendos, nec exemplum legitur, quòd aliquem ob
hære-

hæresin corporali gladio puniverint, vel ab aliis puniri voluerint. Ergò non sunt γνήσιοι Apostolorum successores & discipuli, qui istud docent & faciunt.

Antecedens ita illustramus & confirmamus: *Apostoli præscribentes* modum agendi cum hæreticis, hæc reliquerunt præcepta, (1.) Probandos esse Spiritus, nec facilè cuivis credendum, 1.Joh.4. v.1. *Nolite omni Spiritui credere, sed probate Spiritus, an ex Deo sint*, 1.Thess.5. v.21. *Omnia probate, quòd bonum est, tenete*, Eph. 4. v. 14. *Non simus parvuli fluctuantes, nec circumferamur omni vento doctrinæ.* (2.) Vigilandum esse, ne vel nos ipsi, vel alii seducantur, Act.20. v.30. *Exsurgent viri loquentes perversa*, v.31. *propter quod vigilate*, Rō.16. v.17. *Rogo, ut observetis eos, qui dissensiones vel scandala excitant.* Phil.3.v.20. *Videte canes, videte malos operarios*, Heb.13.v.9. *Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci.* (3.) Refutandos, corripiendos, & graviter admonendos esse hæreticos. 2.Tim.4.v.2. *Argue, obsecra, increpa, in omni patientia & doctrina*, v.3. Erit *enim tempus, quū sanam doctrinā non sustinebunt*, v.5. *Tu verò vigila*, Tit.2.v.9. *Episcopus sit potens exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere*, v.16. ἔλεγχε αὐτοὺς ἀποτόμως, *Increpa illos durè, ut sani sint in fide*: quo munere ἐλεγχτικῷ Paulus graviter perfunctus est in epistolis ad Romanos, Corinthios, Galatas, Philippenses, & Colossenses. Uti verò debitum zelum; ita simul aliquam requisivit in officio correptionis mansuetudinem, siquidem hæ duæ virtutes, *zelus & mansuetudo*, justo semper temperamento conjungi debent, ideoq; scribit 2. Timoth.2. v. 24. *Servum Domini non oportet μάχεσθαι, litigare, sed mansuetum esse ad omnes.* v.25. *Cum modestia corripientem τοὺς ἀντιδιατιθεμένους, eos, qui resistunt, si quando det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem*, v.26. *Et resipiscant à diaboli laqueis, à quo capti tenentur ad ipsius voluntatem.* (4.) Excommunicandos, vel communione privandos, omniaq; illorum colloquia & consortia fugienda esse. Exemplum excommunicationis habemus in *Hymenæo & Alexandro*, qui circa fidē naufragium fecêre, quos Paulus propterea non interfici voluit, sed Satanæ tradidit, 1.Tim.1.v.20. quâ phrasi excommunicationē innui, patet ex *1.Cor.5. v 5.* Præcepta de fugiendis hæreticis leguntur passim, 1.Cor.5.v.10. *Cum idololatris ne commisceamini*, v.11. *Si quis inter vos nominatur frater, & est idololatra, cum eo nec cibum capite.* 1.Tim.6.v.5 *Sejunge te à talibus*, quia nempe non *acquiescunt sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi*, ut v.3. habetur. Tit.3. v. 10. *Hæreticum hominem post unam atq; alteram admonitionem devita*, quod

non est intelligendum per divisionis fallaciam *de vita* ... *Thomas* 2. 2. quæst. 11. art. 3. ex eo loco hæreticos non ... sed interficiendos, inepte colligit, sed παραιτοῦ est in ... *declina ab illis*; quod præceptum non adeo observant Pon... hæreticum vix admonitum, minimè convictum, protinus ... trahunt, adeò quidem, ut post latam sententiam non sit liber... pœna, si vel maximè ab errore discedat, *cap. ad abolendam* ... quum tamen is, qui ad fidem revertitur, hæreticus esse de... *xit, 24. quæst. 3. Clemen. un. §. penult. l. 1. §. porrò. C. de Summ.* ... senbecius *in paratit. C. de Apost. in fin.* Valdè autem absurd... *larminus*, qui lib. 3. de Laicis, cap. 22. col. 693. C. ad antiquos ... Codices, in quibus legatur, *Post unam correptionem de vita* ... quum ... à Vulgata versione in Concilio Tridentino canonizata, non ... cedere. Johannes, epist. 2. v. 10. *Si quis venit ad vos, & non affert ... doctrinam, nolite eum recipere in domum, nec ave illi dixeritis.* v. 11. *Qui enim dicit illi ave, communicat operibus ejus malignis.* Unde sic colligo: *Quos Apostoli* jubent primùm modestè corripi, ut resipiscant; postautem vitari; & quos prohibent salutari, cum quibus cibum etiam non esse capiendum docent, illos utique oportet non statim è medio tolli; sed inter vivos relinqui, juxta intentionem Apostolicam, quum oppidò sit absurdum, valdè solicitum & operosum esse in prohibendo, ne quis conversetur vel cibum capiat cum illis, qui sunt è medio sublati, vel quos statim & sine misericordia velit occidi, & sciat etiam occisum iri. *Sed Apostoli* jubent hæreticos primùm modestè corripi, &c. Quare oportet hæreticos non statim è medio tolli; sed inter vivos relinqui, juxta intentionem Apostolicam. (5.) Non esse carnalibus armis agendum, quod insinuat Paulus, *2. Corinth. 10. v. 4.* scribens: *Arma militiæ nostræ non sunt carnalia*; unde sequitur, σαρκικοῖς vel corporalibus armis non esse utendum contra hæreticos. Optat quidem Gal. 5. v. 12. *perturbatores Ecclesiæ Galaticæ abscindi*, ἀποκόπτεσθαι: verùm non intelligit abscissionem per supplicium capitale, ab hominibus infligendum: sed *vel* excommunicationem, & separationem eorum à Galatis; *vel* Dei ultionem, ut quamprimùm eos abripiat, & os petulcum compescat, alluditq; ad nomen *circumcisionis*: quam illi præposterè urgebant: unde *Phil. 3. v. 2.* nominat τὴν κατατομὴν vel *concisionem*.

Quia ergò capitales hæreticorum pœnas nec verbo ullo in...

...rant

runt, neque exemplo aliquo confirmârunt Apostoli; tale nunc argumentum nectimus:

Quicunq; modus puniendi hæreticos ab Apostolis non est præscriptus, sed planè intermissus, & haut obscurè improbatus, ab illo Christiani omnes in Novo Testamento abstinere debent meritò.

Sed modus puniendi hæreticos per capitalia supplicia, non est ab Apostolis præscriptus, sed planè intermissus, & haut obscurè improbatus, ut hactenus ostensum.

Quare à modo illo Christiani omnes in Novo Testamento abstinere debent meritò.

Nihil solidi habent, quod hîc excipiant Pontificii. Bellarminus sibiipsi talem proponit objectionem: *Nunquam Apostoli brachium seculare contra hæreticos invocaverunt*; & tum regerit, col. 695. B. *S. Augustinus* in epist.50. *& alibi respondet, Apostolos id non fecisse, quia nullus tunc erat Christianus Princeps, quē invocarent; tunc enim implebatur illud Psal.* 2. Astiterunt Reges terræ, & Principes convenerunt in unum adversus Dominum, & adversus Christum ejus. *At postquam tempore Constantini cæpit illud impleri, quod sequitur in eodem Psalmo*; Et nunc reges intelligite, erudimini, qui judicatis terram, servite Domino in timore: *Mox Ecclesia auxilium secularis brachii imploravit.* *Ubi simul diluuntur exceptionis Papistarum.*

Resp. Implorare brachii secularis auxilium, ut coërceantur hæretici, licet; sed implorare illud, ut interficiantur hæretici, vel tradere istos ad interficiendum non licet. Hoc unum in controversiam venit, de illo non disputatur. Neq; diffitemur, in primitiva Ecclesia non esse imploratum seculare brachium, ad coërcendos hæreticos, quia tum nullus fuit Magistratus orthodoxus: quòd autem vel Apostoli, si talis tum fuisset, eum ad hæreticorum necem procurandam fuissent sollicitaturi, vel quòd hodiè, ubi talis Magistratus est, ad capitales pœnas hæreticis infligendas iste exstimulari debeat, probari nunquam poterit à Romanensibus.

Alii sic excipiunt: *Si correptionis & excommunicationis pœna, secundum doctrinam Apostolicam, sufficit adversus hæreticos; tum Magistratui adimetur omnis potestas politicè coercendi & puniendi hæreticos.*

Resp. Negatur consequentia; quum mandatum de vitandis & excludendis hæreticis, non tantùm privatas; sed etiam publicas personas, in officiis constitutas, attineat. Ut igitur privati hæreticos suffi-

cienter admonitos vitare & excludere debent, per abact[illegible] munione convictus; Ita ministri id facere debent per abact[illegible] communione spiritualis, & Magistratus, per ab actione [illegible] nione civilis societatis.

4. *A fidei natura.* IV. A fidei natura. Fides est res planè libera, *non ne[illegible] sed voluntatis*, uti loquitur *Ambrosius*, in 2. Cor. 1 donum Dei est, [illegible] gratis per verbum conceditur, unde *non omnium* esse dicitur [illegible] *v. 3.* ideoq; ad illam cogi nemo potest vel debet, ut supra [illegible] sensum. Deus populum voluntarium, & cultum spontane[illegible] *Psal. 110. v. 3.* neque placent ipsi coacta servitia, *Levit.* [illegible] causam liberum religionis exercitium concessere *Constant[illegible] Imperator, Arianus licèt*; Theod. lib. 2. Hist. Ecc. c. 12. *Antonius Aurelius Imperator, quamvis Ethnicus*, Eusebius lib. 4. c. 13. *Gratianus Imperator*, Socrat. l. 5. c. 4. quò pertinet istud Erasmi: *Certè experientia test[illegible] religionis negotio semper malè cessisse, quum religio cogi non po[illegible], au[illegible] gunt coactores aliud, quàm ut coactos faciant hypocrit[illegible], ut aliud d[illegible] ant, aliud teneant altá mente repostum. Exemplo Hipponensis [illegible] de qu[illegible] citius gloriabantur prisco seculo Patres, quando l[illegible]gum Imperialium [illegible] coacta, ad catholicam veritatem conversa fuit; sed potissi[illegible] am part[illegible]m, (ut eventus docuit) hypocriticè. Tumultus tales conversiones excitasse [illegible] os, de Vandalis in Africa, Gothis in Italia, Arianis in Græcia, Mahometanis in Turcia, annales testantur. Facilè enim fieri potest, ut alienæ fide[illegible], ad nostram coacti, versâ rerum facie, simili crudelitate persequantur persecutores aut conversores suos, primos illius crudelitatis architectos.* Et rectè *Richardus* in c. 19. refut. Alcor. *Potest quis cogi, ut ore confiteatur [illegible] d[illegible]re, cor autem ad credendum cogi, est impossibile.* At verò in hæreticos usque ad mortem sævire, nihil aliud est, quàm ad fidem cogere velle, & dominium in conscientias sibi arrogare, quod tamen solius Dei est. Quicunq; igitur hæreses per vim extirpare, & armis externis ad fidem homines adigere volunt, isti contra fidei naturam agunt, & officium alienum, nempe divinum, sibi arrogant, quod est dominari hominum voluntati & conscientiis.

Excipit Bellarminus 1. Col. 694. B. *Liberum duobus modis accipitur: Uno modo ab obligatione, quomodo dicimus, liberum est vovere castitatem, intrare religionem; & non est liberum frangere votum, egredi religionem; & hoc modo fides in iis, qui eam nunquam receperunt libera, est ab obligatione humani juris, sed non divini: & ideò homines nō cogunt, Deus tamen*

non punit. At in iis, qui eam in Baptismo professi sunt, non est libera ab obligatione, nec juris divini, nec humani, & ideò cogunt homines, ut ea serventur. Altero modo sumitur liberum, *ut distinguitur contra necessarium, & hoc modo liberum est non credere, sicut liberum est alia peccata committere: sed hæc libertas non impedit, quin homines malè agentes puniantur; imo potius exigit, ut puniantur; nam si liberum est credere, & non credere; Ergò potuit credere & manere in Ecclesia, sicut debuit, & quia non fecit, meritò punitur. Ita respondet* S. Augustinus in epist. 50. ad Bonifacium, & lib. 2. contra epistol. Gaudentii, cap. 11. *Datum est homini,* inquit, *liberum arbitrium; sed ut si esset malefaciens, fieret mala patiens.* Similia habet *Gregorius de Valentia,* Tomo 3. disput. 1. quæst. 11. punct. 3. col. 533. A. B. & *Stapletonus* in Relect. controv. 2. quæst. 5. art. 3. ad arg. 1.

Resp. 1. Distinctio ista inter *primum convertendos,* & *jam antea conversos,* quòd illi cogi & puniri haut possint; hi verò si deficiant, cogi & puniri possint, fictitia prorsus est, & suprà satis diluta. Probari, non nudè asseri debet, quòd à fide resilientes cogi aut capitaliter puniri queant. Dictum Luc. 14. v. 24. *Compelle intrare,* huc nihil facit, quia ibi compelli jubentur non antea conversi, sed primùm convertendi, nimirum Ethnici, qui in viis publicis & ad sepes jacuisse dicuntur; neq; intelligitur *compulsio politica,* vel civilis, quæ fit gladio, quippe qui non competit servis Domini vel Pastoribus, qui debent compellere; sed *Ecclesiastica* vel spiritualis, quæ in exasperatione concionum legalium, in exaggeratione scelerum, pœnarumq; & similibus unicè consistit. 2. Puniendos esse hæreticos, circa fidem errantes, (licèt credere sit liberum, quatenus opponitur necessario,) lubenter damus, & eò Augustinus respicit; quòd a. puniendi sint capitaliter, id tantùm in quæstionem venit, sed à Pontificiis non probatur, nec unquam probari poterit.

Excipit 2. col. 692. D. *Respondeo, fidem sic esse donum Dei, ut etiam sit actus liberi arbitrii, alioquin enim castitas, & cætera virtutes sunt dona Dei, & tamen rectè puniuntur adulteri, homicidæ, latrones, ac coguntur castè vivere. Sapientia quoq; est donum Dei, & tamen scriptum est* Proverb. 19. *virga, & correptio tribuunt sapientiam.* Deniq; *fides est donum Dei; sed Deus hoc donum conservat variis modis, quorum unus correptio est.* Eadem profert *Gregorius de Valentia,* l. d.

Resp. 1. Correptionem errantium in fide, tum Ecclesiasticam, tum politicam, certis limitibus circumscriptam, in genere non negamus: Hoc autem in specie quæritur, an capitali supplicio afficiendi, atq;

sic-

ſic ad fidem, quæ ſolius Dei donum, & internum volun[illegible] cogendi ſint? Nos negamus, affirmant Pontificii, ſed [illegible] unt, quod dicunt. 2. Ambiguè dicitur, *fidem eſſe actum* [illegible] *Vel* enim hoc intelligunt *efficienter*, quòd ex viribus naturæ [illegible] quis habere & concipere poſſit, *quod* Pelagianum; [illegible] fides ſit in voluntate, & nemo credat niſi volens, Spiritu [illegible] bum efficaciter movente voluntatem, *quod* orthodoxum & [illegible] cilè conceditur. Hinc autem rectè inferimus, qu[illegible] ut credat invitus, ideò nihil profici coactione externâ. [illegible] effatum: *Rectè puniuntur Adulteri, homicidæ, latrones, & co*[illegible] *ac juſtè vivere.* Nam puniri quidem poſſunt, cogi tamen ad caſte [illegible] vivendum non poſſunt. Si enim hoc facere nollent, nemo il[illegible] re poſſet. *Aliud* eſt, comminatione pœnarum aliquem movere, *aliud* eſt cogere ad rectè vivendum.

5. *Ab Eccleſiæ natura.* V. Ab Eccleſiæ natura. Deſcribitur illa in [illegible] *ſingulari manſuetudine*, quam ipſam virtutem Chriſtus commendat Matth. 11. v. 28. *Diſcite à me, quia manſuetus ſum, & humilis corde*, ſicut etiam *beatos* prædicat *mites*, Matth. 5. v. 5. Hinc argumentum tale nectimus:

Quicquid Eccleſiaſticæ manſuetudini contrarium eſt, ab eo meritò abſtinendum.

Sed Eccleſiaſticæ manſuetudini contrarium eſt; ob ſolam hæreſin, & mentis errorem neci aliquem tradere, quum potius monere, ipſum, & media omnia, quò convertatur, tentare debeamus.

Quare à capitalibus errantium ſuppliciis meritò abſtinendum eſt. Pulchrè *Chriſtophorus Agricola* in Propugnaculo Anti-Piſtoriano, pag. 34. *Eccleſia Chriſti non ſitit ſanguinem, quia ſponſus ejus eſt agnus.*

Ubi tamen notandum, quòd capitales pœnæ non ſimpliciter pugnent cum manſuetudine Eccleſiæ, (aliàs nullus facinoroſus capite plecti poſſet) ſed in ſpecie loquimur de ſuppliciis capitalibus hæreticorum, quos occidere velle, adverſatur manſuetudini Eccleſiæ, id quod docent vaticinia Prophetarum, doctrina & praxis Chriſti atque Apoſtolorum, qui cum errantibus non per ferrum; ſed alio mitiori modo agendum eſſe docuerunt, & ſuo exemplo confirmârunt. Hinc *Auguſtinus* conſtanter ſtatuit, *hæreticorum occiſionem pugnare cum Eccleſiæ manſuetudine*, quod fatetur Bellarminus ipſe, *lib. 3. de Laicis, c. 21. proba. 4. col. 686. B.*

Excipit tamen c.22.col.694 H. in hunc modum: *Primò: Non est contra mansuetudinem Ecclesiæ, quia tenetur misereri filiorum suorum, & tunc verè immitis & crudelis esset, si mallet parcere lupis, quàm ovibus.* Secundò: *quia Ecclesia experta est omnes alias rationes, antequam ad ultimum supplicium inferendum adduci posset: nam initiò, ut suprà diximus, solùm ex communicabat;* deinde *videns, hoc non sufficere, addidit pœnam pecuniariam,* tum *amissionem omnium bonorum,* postea *exilium;* tandem *huc devenit, ut satis patet ex variis legibus antiquiorum Imperatorum in C. tit. de hæreticis.*

Magistratu. Bellarmini exceptio

Resp. 1. Omninò tenetur Ecclesia rationem habere tum ovium, tum luporum: debet *illis* prospicere, ne seducantur: & *hos* curare, ut convertantur. Neque salus filiorum dependet ab occisione hæreticorum, quippe qui, si sint insanabiles, aliis modis coerceri, & ab ovili Domini queunt abigi, si maximè iis non statim vita, & cum hâc omnis conversionis ansa præripiatur. (2.) Notetur confessio Bellarmini propria, *quòd prisca & primitiva Ecclesia non consueverit hæreticos occidere:* Cœpit autem hæc carnificina in regno demum Antichristiano, quod fundavit Pater mendacii, qui simul est Pater homicidii, *Joh. 8. v. 44.* Idem concedit *Stapletonus* in Relect. controv. 2. quæst. 5. art. 3. conclus. 7. ita scribens: *Hæretici Episcopi primi fuerunt authores Principibus secularibus ut leges ferrent ad coercendas personas Ecclesiasticas, vel etiam alias in causa religionis. Patet de Donatistis* apud August. epist. 48. & 68. *qui primi apud Constantinum Imperatorem Episcopos accusârunt, postea que à Juliano Apostata suas basilicas repetierunt. Idem fecerunt eodem tempore* Ariani, *contra Athanasium apud eundem Imperatorem, uti videre est apud eundem Athanasium* in Epist. ad solit. vitam agentes, & in Apolog. 2. & apud *Severum Sulpitium, in Historia Sacra lib. 2.*

Quia ergo hæretici primi fuerunt suasores & authores pœnarū erga dissentientes capitalium, quid aliud hinc concludendum, quàm sævitiem hujusmodi ex Scriptura probari non posse, exemplo primitivæ & orthodoxæ Ecclesiæ destitui, signum esse hæretici ingenii, ac per consequens, Papistas sævientes non Catholicorum, sed hæreticorum in hoc ipso successores esse, & imitatores? (3.) Ex eo, quòd per pœnas mitiores totaliter extirpari nequeunt quædam peccata, inferendum non est, adhibendas protinus esse ipsas pœnas capitales. Ebrietas, iniquitas usuraria, cumprimis fornicatio punita est, & punitur etiamnū excommunicatione, mulctâ pecuniariâ, exilio, & similibus; quæ

 quum

quū nō proficiant, neq; crimē illud penitus tol[illegible] deinceps ebriosos, usurarios fornicarios punire deb[illegible]

6. *Ab Antichristi natura & ingenio.* VI. Ab Antichristi natura & ingenio [illegible] est usq; ad sanguinem sævire in dissent[illegible], unde [illegible] veræ sævitiem talem non convenire, sed poti[illegible] co[illegible] suetudinem. *Quicquid* igitur est hæreticum & Antic[illegible] ab omnibus Christianis debet esse alienissimum [illegible] vire usq; ad sanguinem, est hæreticum & Antichristianum [illegible] illud ab omnibus Christianis debet esse alieniss[illegible].

Minor probatur: 1. *Ex praxi hæreticorum.* De Nestori[illegible] l.11. Tripart. c.4. quòd in prima sua inauguratione ad Archiep[illegible] tum Constantinopolitanum, dixerit Imperatori Theodosio [illegible] *Da mihi, ô Imperator, terram ab hæreticis liberam, & ego c[illegible] dam: Tu mihi hæreticos extirpa, & ego Persis delenda[illegible]* [illegible] Donatistæ, Eutychiani, summâ crudelitate orthod[illegible] cuti. *Eudoxius* Arianus, Imperatorē Valentē juramento ad[illegible] defensionem Arianæ sectæ & dissentientium extirpatio[illegible] & quævis tormenta. *Dioscorus*, quum defensionē Eutychia[illegible] pisset, orthodoxos Episcopos stipatis militib. ad subs[illegible]

2. *Ex vaticiniis, Antichristum magnum describent[illegible]* v.24. sub typo Antiochi de ipso dicitur, *interficiet robust[illegible] Sanctorum*, c.11. v.41. *multi corruent*, v. 44. *interficiet plurim[illegible]* v.7. *bestia faciet adversus testes Dei bellum, & vin[illegible] illos, &* [illegible] c.13. v.15. *faciet, ut quicunq; non adoraverint imaginem bestiæ oc[illegible]* c. 17. v.6. *Vidi mulierem ebriam de sanguine Sanctorum, & de sa[illegible] Martyrum Jesu.* Quæ omnia de Antichristo illo Magno, perditionis filio, 2. *Thess. 2. v. 3.* loquuntur.

3. *Ex doctrina & praxi Turcæ*, Antichristi Orientalis. Nam Mahomet in Alcorano mandat, interfici eos, qui legi[illegible] obed[illegible] recusant. Hinc tot bella exorta, tot cædes patratæ, & tanta Christiani [illegible] guinis multitudo effusa.

4. *Ex testimoniis veterum.* Augustinus lib. 3. contra Cresc[illegible] Gramm. c.50. *Nullis bonis in Catholica places, si usq; ad mortem in quempiam, licèt hæreticum, sæviatur.* Hieronymus super cap. 4. ad Galatas, (quod etiam citatur cap. 13. causâ 23. quæst. 4.) *Qui secundum carnem natus erat, persequebatur spiritualem; nunquam verò spiritualis carnalem persequitur: sed ignoscit ei, sciens, per tempus eum adhuc posse pro[illegible]*

sapit ergo carnalem tyrannidem, Antichristo propriam, religionem armis propagare, & dissentientes persequi velle, quod dum Papani faciunt, sese non mites Christianos; sed crudeles Antichristianos esse, hoc ipso ostendunt.

VII. A culpæ & pœnæ proportione. Omnis pœna, si justa esse debeat, præsupponit culpam, & aliqua inter vitium & supplicium esse semper debet proportio: Si pœna major est, quàm culpa, potius violatur justitia distributiva. Jam verò inter hæresin & capitale supplicium non datur proportio. Nā hæresis est delictū spirituale, non corporale vel Politicum, quod per se publicam humanæ societatis tranquillitatem non destruit, nisi seditio adversus Magistratum accedat. Hæresis igitur corporali & capitali supplicio non est punienda. 7. A culpa & pœna proportione.

Syllogismus inde fluit hujusmodi:

Omnis pœna, quā inter & culpam non datur proportio, est injusta:

Sed occisio hæreticorum est talis pœna, inter quam & culpam non datur proportio.

Ergo est injusta.

Brevius: pœna culpæ improportionata, est injusta. *Occisio* hæreticorum est pœna culpæ, nimirum hæresi, improportionata.

Quare est injusta.

Minor probatur: quia occisio est pœna corporalis. Sed hæresis est culpa spiritualis, in errore mentis consistens. Inter delictum verò spirituale, & supplicium corporale non datur proportio. Agnovit hoc ipsum *Claudius Lysias*, Felici Præsidi scribens, Act. 23. v. 27. *Virum hunc*, (Paulum Apostolum) *comprehensum à Judæis*, (tanquam Apostatam à lege Mosaica, pessimumq; hæreticum) *& incipientem interfici ab eis, superveniens cum exercitu, eripui, cognito, quia Romanus est*, v. 28. *volensq; scire causam, quam objiciebant illi, deduxi eum in concilium eorum*, v. 29. *Quem inveni accusari de quæstionibus legis ipsorum*, nullum verò dignū morte, *aut vinculis habentē crimen.* Collegit ergo Lysias, ex naturali rationis judicio, quòd propter dissensum in quæstionibus religionis nemo debeat interfici, nec dignum morte sit, si maximè quis aberret à veritate.

VIII. Ab incommodis. Nam illæ cruentæ hæreticorum persecutiones 8. Ab incōmodis, quia cruenta persecutiones hæreticorum

1. *Impediunt multorum conversionem & æternam salutem.* Nam hæreticus, qui hodiè in erroribus necatur, sequenti tempore per fidelem in-

Impediunt multorum conversionem & salutem.

lem informationem potuisset in viam redire. N[illegible] randum est de ipsorum conversione, licet nonnunquam [illegible] ces sint; quum non pauci ad veritatis agnitionem pe[illegible] primùm nullis rationibus à præconcepta opinione dim[illegible] runt. *Duodecim sunt horæ diei*, Joh. 11. v. 9. Qui non resipi[illegible] bus, potest redire in ultimis, id quod confirmat *Augustin*[illegible] gustissimi exemplum, qui diu, nimirum per novem inte[illegible] Manichæorum hæresi obstinatè addictus mansit, & n[illegible] dem conversus, magnusq; doctor Ecclesiæ factus est. Qu[illegible] pse, ut Manichæus & hæreticus contumax, statim fuisset [illegible] onem Papisticam combustus; tum ejus conversio impedita, & [illegible] sia multis salutaribus scriptis, ab ipso, ceu fructuoso tritico, po[illegible] dum elaboratis, orbata fuisset. Ita si Christus permisisset *Luc.* 9. [illegible] ut Samaritanos perderent Apostoli per ignem cœlitùs delapsum, non potuisset Samaria sequentibus annis recipere verbum Dei, *Act.* 8. v. 14. Si Saulus persecutor tanquam hæreticus fuisset occisus [illegible] Ecclesia Paulũ prædicatorẽ. Hoc nimirũ est, quod Salvator ait, Matt. 13. v. 30. *Sinite zizania crescere, ne fortè cum illis eradicetis & triticum.*

Dant ansã effusioni sanguinis innocẽtis.

2. *Dant ansam effusioni sanguinis innocentis.* Multi n. pro hæreticis habentur ab adversariis, qui tamen non sunt hæretici. Si ergo generalis thesis statuatur, quemvis hæreticum esse interficiendum, & postea pro arbitratu, & juxta præconceptam opinionem falsò subsumatur, dissentientes esse hæreticos, uti Papicolæ subsumere [illegible], tu sanè multi innoxii abripiuntur, & præter omne meritum capitali supplicio afficiuntur, velut historia *laniena Parisiensis, & Inquisitionis Hispanica*, luculentè docet. *Adde* hoc, quòd si maximè nonnulli pravis opinionibus sint imbuti, non tamen statim pro hæreticis haberi debeant, siquidem ad constitutionem hæretici, si propriè loquamur, etiam hoc pertinet, ut sit αὐτοκατάκριτος, ut errorem propug[illegible] et sciente & malitiosè, adeòq; proprio judicio damnetur. Jam verò scire certò non possumus, an quis ex infirmitate erret, an contra conscien[illegible]æ testimonium. Quòd si igitur errans ex imbecillitate, necatur ut hæreticus, errans ex malitia; tum sanè illi fit injuria, & innoxius sanguis effunditur. *Præterea* non omnes Magistratus certamina Ecclesiæ intelligunt, neq; satis diligenter expendunt: Pastores ipsi, qui Magistratũ informare debent, quandoq; pravis affectibus reguntur, ut tanquam hæreticum deferant, qui hæreticus non est, ideòq; facilimè fieri potest ut prætextu religionis in homines innocentes sæviatur.

3. *Exer-*

Magistratu.

3. *Excitant seditiones, bella, & varias cædes.* Quando enim oriuntur hæreses, tum Christiani in duo semper agmina dividuntur; *quidam* religioni veræ; *quidam* falsæ adstipulantur, ubi, si doceatur, in hæreticos sæviendum esse, utraque pars arma capiet, quia altera alteram pro hæretica habet reciprocè. Hinc *Ariani*, quum ab orthodoxis Imperatoribus duriora essent perpessi, mox alium, & quidem suæ hæresi addictum Imperatorem nacti, eadem orthodoxis iterum intulerunt. Nota insuper sunt exempla *Vandalorum* in Africa, *Gothorum* in Italia, *Mahometanorum* in Turcia, & aliorum. Docere igitur, hæreticos esse occidendos, nihil aliud est, quàm hostes nostros, cum primis Antichristum armare contra nos ipsos, quos ille pro hæreticis habet, cujus proprium est, igne & gladio sævire adversus eos, qui secessionem ab ipso fecerunt.

Excitant seditiones & varias cædes.

4. *Vera martyria faciunt suspecta.* Nam multi ex hæreticis animosè mortem subeunt, ut ex constantia & animositate illá non amplius de vero martyre judicium sumi possit, quam ob causam *Augustinus* scribit, epist.158. *Per supplicia hæreticorum fit, ut passiones servorum Dei, quæ debent esse in Ecclesia Dei gloriosæ, inimicorum sanguine dehonestentur.* Nam pari fortitudine, & veritatis opinione hæretici patiuntur, quà Chatholici, unde fit, ut populus veros martyres propter similitudinem falsorum contemnat, neq; constanti eorum martyrio moveatur amplius. *Accedit* insuper hoc etiam incommodum, quòd multi ad rogum damnati in errore confirmentur, putantes, se non posse solidis rationibus convinci; & alii seducantur, autumantes, tantam animositatem non posse cadere in falsum doctorem. Quare ut sanguis martyrum est semen Christianorum; ita sanguis Pseudomartyrum fit semen hæreticorum, velut experientia satis superq; confirmat. *Etsi* maximè populus doceatur, quòd non pœna, sed causa martyrem faciat, tamen videns imperterritum animi robor in hæreticis, non parùm illo percellitur, & num sit audacia, vel animositas vera, cognoscere, atque sic inter verum martyrem & Pseudomartyrem discernere nequit. Argumentum hoc ita pressit *Stapletonum*, ut quum solidè nihil reponere posset, consilium hoc præscripserit, in Relect.controv. 2.quæst.5.art.3. *Clam & secretò, non in conspectu populi supplicium de hæreticis sumendum esse. Sufficit*, ait, *ad Ecclesiæ pacem, ut è medio tollantur. Non est opus, ut toto spectante populo id fiat: ubi ex vana gloria, cujus appetentissimus est omnis hæreticus, nullum non pœnarum gravitatem tolerans hæ-*

Vera martyria faciunt suspecta.

mus hæreticus plus exemplo nocet, quàm prodest. Se... ... malæ causæ indicium est, & consilium illud non obser... tificiis, de alia responsione, ut cogitent, opus est.

9. A Judæorum tolerantia. IX. A Judæorum tolerantia. Si bonâ conscientiâ Judæi possunt tolerari in Ecclesia, nec protinus neci traduntur, licèt quotidianas in Christum & ejus Evangelium blasphemias eructent: non video, cur Papistæ asserant, Evangelicos, quos mendaciter ... bonâ conscientiâ tolerari non posse; sed illos per capitale supplicia extirpandos esse. Nimirum *mites* sunt erga blasphemos Christi hostes, & *crudeles* erga Evangalicos, adeòque omnia invertunt; ibi peccantes in defectu, hîc in excessu.

Bellarmini exceptio. Sed excipit Bellarminus lib. 3. de Laicis, c. 22. col. 680. C. Primò: *Judæi nunquam susceperunt fidem Christianam, hæretici susceperunt.* Secundò: *Judæi religionem colunt, quam Deus instituit saltem pro tempore, hæretici eam, quam diabolus invenit.* Tertiò: *Secta Judæorum Ecclesiæ utilis est, quia eorum libri sunt prophetiæ nostrarum rerum, & ... um ceremoniæ figuræ nostrorum mysteriorum, & hinc probamus Gentibus, nos non finxisse hæc vaticinia, quandoquidem servantur à nostris inimicis.* Deniq; *Judæi non conantur pervertere Christianos, ut plurimùm, sicut faciunt hæretici. Vide Concilium Toletanum IV. can. 55. & 56. & Augustinum* in Psal. 59. Item, *Bernardum* in epist. 322. ad Spirenses, & 323. ad Episcopum Moguntinum.

Resp. 1. Distinctio inter *fidem professos & non professos* ... nihil facit, ut suprà ostensum. 2. Religio, quam hodierni Judæi ... t, & profitentur, non est à Deo instituta, quod absurdissimè Bellarminus asserit; sed à Rabbinis conficta, adeoq; à diabolo inventa, plena erroribus & blasphemiis, si circumcisionem, sabbathum & alia pauca excipias. 3. Si omnes blasphemi debent è medio tolli, sive è ob accidentalem quendam usum non erunt in vivis relinquendi. Sunt etiam hæretici Ecclesiæ utiles, ut alibi probatur, nec tamen ob istos usus tolerare illos volunt Pontificii. Cur ergo in Judæos blasphemos tam sunt mansueti? 4. Falsum, quod Judæi non conentur pervertere Christianos; Imò hoc ipsorum quotidianum votum, hic perpetuus conatus est. Quòd autem paucos seducunt, non inde provenit, quod seducere non conentur; sed quoniam ipsorum doctrina sacris literis disertè contraria, & apertè blaspema est. 5. Confunduntur distinctæ quæstiones; *Prior;* An licitum sit tolerare Judæos? *Posterior:* An utile vel perni-

perniciosum sit tolerare Judæos? De hac non agimus, sed tantùm *de priore*, ubi Papistas affirmativam tenere, praxis ipsorum docet, atque inde sic argumentamur: *Si licitum* est, bonaque conscientiâ fieri potest, ut blasphemi Judæi tolerentur in Ecclesia, nec protinus interficiantur; utiq; multò magis licitum erit, & meliori conscientiâ fieri poterit, ut hæretici non blasphemi tolerentur in Ecclesia, quod tamen licitum non esse, nec bonâ conscientiâ fieri posse Romanenses asserunt. Nimirum teneram & meticulosam habent conscientiam, quoad hæreticos; sed latam nihilq; curantem, quoad Judæos.

Magistratu. (margin)

Hisce omnibus addi colophonis loco posset *praxis primitivæ Ecclesiæ, consensus Patrum* & *Conciliorum*, nec non *quorundam Pontificiorum*: quia verò aliàs excrevit hæc quæstio, & de istis satis, solidèq; actum est à Dn. D. *Balduino*, in disput. de hæreticis, th. 193. seqq. *Dn. D. Arnoldo* in disput. Tubingæ habita de tractandis hæreticis, thesi 28. seqq. cumprimis autem à Dn. D. *Garhardo* Tomo 6. pag. 1078. seqq. propterea nolo actum agere; sed Lectorem cupidum ad prædictos auctores remissum cupio.

QUÆSTIO VII.

Num libri hæreticorum à Magistratu aboleri & comburi debeant?

Affirmant Pontificii.

INter alia Papalis tyrannidis documenta & exercitia etiam hoc est, quòd indiscretè quosvis, opinione ipsorum, hæreticos libros, etiam invitis possessoribus eripiendos, & publicâ Magistratus authoritate palam abolendos sive incendendos esse contendunt. Ita enim scribit *Bellarminus* lib. 3. de Laicis, cap. 20. *Postrema restat quæstio de pœnis hæreticorum, quas post Ecclesiæ judicium, & declarationem, Principes Politici infligere possunt ac debent. Incipiemus autem à libris eorum, ac breviter ostendemus, libros hæreticorum jure interdici & exuri.* Neque mirum, *si Cyclopea incendia evomant homines, Ætna & Vesuvio propinquiores*, uti scitè scribit *Junius* in animadversionibus super hoc caput Bellarmini.

Nos distinctione præmissâ, Negamus, quosvis dissentientium circa religionem libros esse

Nos autem distinguimus inter *libros manifestè impios*, quales sunt notoriè blasphemi, magici, famosi, & inter *libros eruditos*, de religione ex verbo Dei, licèt non rectè satis intellecto, differentes. *Libri prioris generis* meritò prohibentur à Magistratu, & si opus sit, violentis mediis aboleri possunt; sed *libri posterioris generis*, præsertim si mode-

protinus abolendos, si modestè ac sine conviciis scripti sint, non debent literas spiritus eripi, nec planè aboleri vel incendi, quod ipsum probare possumus.

Quod probamus 1. A defectu mandati divini.

1. A defectu mandati divini. Nam nullibi sacris literis præceptum est, ut sine discrimine quævis dissentientium scripta aboleantur & incendantur. Magistratus igitur ad hoc faciendum conscientia obstrictus est minimè.

2. A Christi & Apostolorum praxi.

2. A Christi & Apostolorum praxi. Tempore Salvatoris in populo Israelitico sine dubio Pharisæorum, Sadducæorum, Essæorum scripta, erroneas opiniones falsamq; doctrinam continentia, circumlata sunt; nullibi tamen legitur, quod illorum lectionem absolutè prohibuerit, aut quòd ipsos invitis possessoribus eripuerit & incenderit. Sic tempore Apostolorum Pseudoapostoli multos ediderunt libros heterodoxos, quos Apostoli quidem solidis argumentis refutârunt, neq; flammis protinus consecrârunt.

3. A divinis admonitionibus.

3. A divinis admonitionibus. 1. Thessal.5 vers. 21. *Omnia probate, quod bonum est tenete.* 1. Johan.4.v 1. *Nolite omni spiritui credere, sed probate Spiritus, num ex Deo sint.* Hisce & similibus dictis libertas Christiana, omnia probandi stabilitur, & fidelibus injungitur, ne indiscretè quidvis rejiciant, vel quidvis credant; sed potius, ut omnia prius diligenter examinent, bonum eligant, & spiritus falsos caveant. Nisi verò libros dissentientium liceat legere ac perpendere, certè libertas ista usurpari, & vera probatio institui non poterit.

Ubi frustrà Bellarminus excipit.

Bellarminus, libro 3. de Laicis, cap. 20. ad dictum 1. *Thess*. 5. excipit 1. col. 681. C. *Apostolus loquitur de Prophetia & scriptis, quæ nondum constat, an sint bona vel mala, & talia non vult rejici, nisi prius examinata: sed quando scriptum aliquod jam est examinatum, & constat esse malum; vult omninò rejici, & talia sunt scripta omnia, quæ nobis prohibentur: sunt enim probata, id est, examinata omnia; & ideò prohibita, quia mala reperta sunt.*

Resp. Verum est, quòd absolutè rejicienda non sint scripta dubia, de quibus haut constat, num bona sint vel mala: talium verò est, nec ex dicto Pauli probari potest, quod scripta à paucis examinata, quæ ex opinione propria habentur pro hæreticis, simpliciter omnibus Christianis sint prohibēda & penitus abolenda. Errant igitur Pontificii multifariā, *quia* examen & probationē non permittunt omnibus, sed

 Magistratu.

bus, sed paucis; *quia* examen instituunt non secundum ductum Scripturæ, sed secundum placita Papæ; *quia* pro hæreticis habent libros illos, qui maximè sunt orthodoxi: & tandem, *quia* tales libros à paucis lectos & temerè damnatos, prorsus abolent & incendunt, quum tamen Pauli mens sit, permittendam esse lectionem omnibus, & probationem instituendam esse ab omnibus, post probationem verò tenendum esse bonum, abjiciendum malum.

Excipit 2. col. 682. *D. Deinde licèt Apostolus ad totam Ecclesiam scribat, tamen non vult omnia fieri ab omnibus, sed ab iis, qui possunt, & quibus ex officio incumbit: sicut quum ad Universitatem aliquam mittuntur articuli aliqui suspecti examinandi, non ad omnes, qui sunt in Universitate, pertinet eos examinare; sed solùm ad Magistros, vel quos ipsi designaverint: Ita igitur quum Apostolus jubet, in Ecclesia examinari prophetias & Scripturarum interpretationem; certè non vult hoc fieri à sartoribus & cementariis; sed ab Episcopis & aliis, quos Episcopi sibi adjungunt.*

Resp. Concedimus, quòd probatio fieri debeat ab iis tantùm, qui possunt, & quibus ex officio incumbit. Possunt autem dogmata probare omnes pii adulti, & incumbit hoc ipsis ex generali officio, quo Christiani omnes debent soliciti esse de veritate, ut possint reddere rationem fidei suæ cuivis petenti, *1. Pet. 3. v. 16.* Et sane Paulus *1. Thess. 5. v. 14.* fratres compellat in genere, præcepta præscribit universis & singulis, duasq; *v. 21.* requirit virtutes communes, omnibus Christianis necessarias; nempe *prudentiam*, in probando, & *constantiam* in retinendo bono. Sic Johannes *1. epist. c. 4. v. 1.* alloquitur ἀγαπητοὺς vel *charissimos*, præcipitq; illis omnibus, ut probent Spiritus, an ex Deo sint. Malè igitur restringitur ad solos Papales Episcopos, quod Christianis omnibus præscriptum est, è quibus sartores & cementarii, quos contemnit Bellarminus, sæpè rectius de rebus fidei sentiunt, quàm ipsi præsules Papistici, ab uno mendacis Pontificis judicio dependentes.

4. Ab utili. Ostendit hactenus ipsa experientia, eos, qui libertate illâ moderatè usi sunt, neq; sibiipsis, neq; aliis ullũ hinc detrimentũ attulisse; sed potiùs Ecclesiæ & Reipubl profuisse plurimùm, ut qui hâc viâ veritatem, antea diu suppressam, denuò eruerint in lucem, qualibus exemplis abundat historia Ecclesiastica. Insunt insuper multa vera & bona dissentientium libris, qui si abolerentur penitus, interirent unà multa salutaria scripta; fitq; tantùm per accidens, ut quidam ex lectione illorum defic ant, & hæreticæ doctrinæ præbeant assensum. Huc *4. Ab utili.*

pertinet egregium dictum *Tertullian*, [illegible] *rum scilicet*, inquit, *ut malum* [illegible] *multùm valeant, qui in fide non* [illegible]. *In* [illegible] *pu*[illegible] *plerumq; non quia fortis est, vin*[illegible] *niam ille, qui victus est, nullis viribus fuit,* [illegible] *lenti postea comparatus, etiam superatus* [illegible] *rundam infirmitatibus habent, quod valent,* [illegible] *tem fidem incurrant.*

5. A suspicione malæ causæ.

5. A suspicione malæ causæ, si abol[illegible]tientium. Nam testatur iterum experientia, [illegible] sine delectu libros hæreticorum, ut ipsi nuncupant, [illegible] plerumq; malam causam defendisse, & lucem divinæ [illegible] tibus defugere; imò ipsam cœlestem veritatem hoc pacto [illegible] cupivisse, id quod Tyrannorum est proprium. Exempla vide[illegible] *tùm* in sacris literis, apud *Jeremiam*, cap. 36. & *1. Maccab. 4.* [illegible] in historiis Ecclesiasticis, præsertim Hussii, Lutheri, & simil[illegible], doctrina quum ab adversariis solidè refelli non posset, scripta [illegible], ipsorum publicè ab iisdem fuerunt combusta.

Objectiones.

Prima objectio.

I. Bellarminus urget *morem gentilium*. Ita enim sc[illegible] 678. C. D. *Refert Valerius Maximus*, lib. 1. cap. 1. *quòd quum Romæ re*[illegible] *sent libri quidam, qui nonnihil videbantur solvere religionem, Pr*[illegible] *nus, ex autoritate Senatus, in conspectu populi eos cremavit.* Marc[illegible] Tullius lib. 1. de Natura Deorum *refert, Protagoram A*[illegible] *noxios religioni scripsisset, Atheniensium jussu, urbe atq; agro ex*[illegible] *librosq; ejus in concione combustos.*

Resp. Non invidemus Papistis, quòd Ethnicorum hac in parte sunt imitatores, à quibus ut multa quoad ceremonias mu[illegible] quid mirum est, quòd tyrannidem illorum, Christianæ religioni contrariam, simul exosculantur? Quæ verò consequentia est; *Ge*[illegible] *combusserunt libros, religioni suæ contrarios.* Ergò *Idem licitum est Christianis?* Deinde: *Si factum* illud gentilium probatur per omnia, sequeretur, ipsos etiam rectè fecisse, quando sacras literas, & libros Christianorum combusserunt, quod absurdum.

Secunda.

II. Proferunt *exemplum primorum Christianorum*, de quibus refer[illegible]

fert

fert Lucas, Actor 19.v.19. *multos ab Apostolis conversos, libros curiosos & vanos contulisse, & combussisse coram omnibus.*

Respondeo. Libri isti juxta communem interpretum sententiam fuêre *Magici*, quos *Columella, Plutarchus, Athenæus* ἐφέσια γράμματα appellant; quales abolendos & comburendos esse ultrò concedimus, ideoq; istud exemplum non tangit quæstionis statum; sed ἀσκόπως vel impertinenter in medium adducitur; præsertim, quia illi Christiani sponte suos libros magicos combusserunt: Papistæ autem invitis possessoribus libros eripiunt, & incendunt.

III. Urgent *antiquam Ecclesiæ consuetudinem*, quæ solita est libros hæreticos damnare, abolere, comburere, quod confirmatur per Ecclesiasticam historiam, leges Imperatorum, & ipsam experientiam, quia nulli fermè jam extant libri veterum hæreticorum. Tertia.

Resp. Ab exemplo & facto humano, ad jus non licet argumentari. Antiquior præterea est praxis Christi & Apostolorum, quam meritò opponimus praxi aliorum. Neq; negari potest, quòd modus agendi cum hæreticis, subinde factus sit justo gravior & violentior, ideoq; ab exemplis istis non est aliqua introducendā generalis regula, præsertim quum diversa consuetudo afferri queat, & exempla ista sint particularia. Non valet autem ex particulari argumentatio. *Adde*, quòd prisca Ecclesia quorundam solùm hæreticorum libros tollendos censuit, Pontificii verò sæviunt indiscretè in omnes omniū libros, quamvis non-hæreticos, aut minori aliquâ hæresi tinctos.

IV. Rationem hanc proferunt: *Colloquia hæreticorum sunt periculosissima, & ideò diligenter vitanda.* Ergò *multò magis libri sunt noxii & pestilentes, ac vitandi.* Antecedens probatur ex *Rom.16. v 17. 2.Tim.3. v.10.seqq. Tit.3.v.10, 2 Epist. Johan.v.10.seqq.* Ex *Irenæo* lib.3.c.3. *Cypriano*, lib.1. epist.3. *Athanasio*, in Vita Antonii. *Augustino*, epist.62. *Leone*, serm.18. *Jam igitur*, ait Bellarminus col. 680. D. *Si tantoperè vitanda sunt colloquia hæreticorum, quantò magis libri? Nam oratio in libris scripta, est magis composita, & artificii plena, quàm quæ in colloquiis usurpatur.* Deinde *est semper ad manus; nam conciones & colloquia sunt rara, & verba ore prolata mox transeunt: at verba in libris manent perpetuò & semper nobis adsunt, nobiscum peregrinantur, nobiscum domi sedent.* Præterea *libri magis sparguntur: Potest enim aliquis per libros toti ferè orbi terrarum simul loqui, & multorum domos & cubicula libri penetrant, quos auctor nunquam vidit; & ad quos forte nunquam admitteretur.* Quarta.

Denique *experientia idem docet; Nam Jo[illegible] W[illegible] [illegible] cissimos pervertit; docuit enim solum in A[illegible], & [illegible] sui erroris heredes; at per libr[illegible] totam Bo[illegible] [illegible]* Cochlæum, *in Historia Hussitarum.*

Respons. 1. Colloquia hæreticorum non pro[illegible] [illegible]bantur absolutè, sed conditionatè, si nimis crebro institua[illegible] amica sint, si non fiant animo cuncta probandi, vel hæreses [illegible] di, aut hæreticos convertendi. Pari modo improbamus et[illegible] nem librorum hæreticorum, non absolute, sed [illegible]atè, [illegible] quenter ista suscipiatur, nec adsit animus omnia probandi, bon[illegible] gendi, hæreses cognoscendi, & hæreticos convertendi. Tali autem animo si quis accedat ad librorum hæreticorum lectionem; sin[illegible] damno, imò cum emolumento illos evolvere, non secus at[illegible] cum [illegible] reticis, positâ eâdem conditione, tutò colloqui potest. In summ[illegible], [illegible] *actiones omnes; Ita & lectiones librorum hæreticorum ju[illegible] cant[illegible]* Si bonus atq; licitus est finis, laudatur; Si malus & i[illegible]citus cul[illegible]atur lectio. 2. Negamus consequentiam, *crebra* & nimis c[illegible] [illegible] hæreticorum lectio est vitanda. *Ergò* libri hæretici totaliter [illegible] abo lendi & comburendi. Nam queunt illi vitari, si maximè relinquantur in rerum natura, sicuti vitare possumus malorum consortia, licet non omnes mali protinus interficiantur. Imò si vitare debemus libros hæreticos, necessum est, ut illi existant: Ab eo enim, quod non est, quod planè combustum est, declinare, vel istud vitare, nec [illegible] est, nec fieri potest. Ut enim non Entis nullæ sunt affectiones; Ita etiam nullæ devitationes.

QUÆSTIO VIII.

An liceat Principibus Christianis, vi & armis invadere quoscunque infideles gentiles, sibi non subditos & eorum terras occupare, propterea solùm, quia infideles & barbari, & scelerati sunt?

Affirmant quidam Pontificii. Affirmativa placuit *Hostiensi* in capitulo, *Quod super his.* Extra de voto: *Panormitano* ibidem, *Alvaro Pelagio*, libr. 1. de planctu Ecclesiæ, art. 37. & *Johanni Majori* in 2. Sentent. distinct. 44. quæst. 3.

Aega-

Negativa tamen multò est verior, quam sequentibus argumentis stabilire possumus: *Nos negamus, & negativam probamus,*

I. A dominio rerum, quas possident gentiles. *Quicunq;* sunt veri rerum suarum Domini, isti non possunt vel debent isto dominio per vim privari, à talibus, qui ipsorum superiores nullo sunt titulo, nec politico, nec spirituali, & qui nullo modo vel in se, vel in proximis sunt ab eis læsi. Vult enim Deus, ut cuivis suum tribuatur, & ex possessione, quam bono habet titulo, non deturbetur. *At verò infideles,* non obstante infidelitate, & aliis criminibus ipsorum, sunt veri Domini rerum suarum, quod per se patet, simulq; his dictis confirmatur, Dan. 2. v. 37. *Tu* (Nabuchodonosor) *Rex Regum es, & Deus cæli regnum & fortitudinem, & imperium, & gloriam dedit tibi, & omnia, in quibus habitant filii hominum*: Si Deus ipsi hæc dedit omnia, fuit utique verus Dominus & possessor. Matth. 22. v. 21. *Reddite Cæsari, quæ sunt Cæsaris.* Luc. 22. v. 25. *Reges gentium dominantur.* Rom. 13. v. 7. *Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum.* 1. Pet. 2. v. 13. *Subjecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive Regi præcellenti,* &c. Ergò infideles non possunt, vel non debent isto dominio privari à talibus, qui ipsorum superiores nullo sunt titulo, & qui nullo modo vel in se, vel in proximis sunt ab eis læsi, quales sunt Christiani Principes. *1. A dominio rerum, quas possident gentiles.*

II. A defectu exemplorum. Nullibi leguntur Christiani Principes bello infestâsse infideles non subditos, eo solùm nomine, quòd essent infideles; quum tamen apud eos Sancti Patres gratiâ & auctoritate valuerint, qui ejus rei, licita si esset, haut dubiè suasores fuissent Principibus. *2. A defectu exemplorum.*

III. A titulis, quibus vim aliis inferre licet. Eorum duo sunt: nempè *vel charitatis* ergà se & proximos, ut quum quis se vel proximum quoad vitam & bona justè defendit; *vel justitiæ vindicativæ,* seu punitivæ, ut quum superior aliqua potestas justè ulciscitur injuriam, sibi, vel subditis, vel proximis illatam, uti fit in bello justo. *At verò neuter titulus,* ex istis suppetit ad inferendam vim infidelibus, hoc ipso, quòd infideles & barbari sunt. Nullam enim isti, quod hic præsupponimus, inferunt Christianis injuriam, ideoq; nec charitatis, nec justitiæ titulo arma adversus illos sumi possunt. Injuria verò, quâ per peccata Deum afficiunt, potest soletq; ab ipso Deo vel in hac, vel in altera vita sufficienter puniri, ut supervacaneum sit, eam vindicari per homi- *3. A titulis, quibus vim aliis inferre licet.*

hominis,qui neq; ordinarii superiores inhe[illegible]m, neq; [illegible] ipso Deo moniti sunt,ut istud faciant. Aliàs sequeretur [illegible] idolatriam gentilium, sed etiam Dei odi[illegible]m man[illegible] [illegible] peccatum gravissimum, furta item, libidines & [illegible], [illegible] jestas summè offenditur, sufficientes esse ca[illegible]sas infe[illegible] [illegible] modò infidelibus, sed aliis quoq; Christianis qui de[illegible] [illegible] doq; sunt contaminati.

4. *Ab incommodo.* IV. Ab incommodo. Si propter infide[illegible]tatem licet a[illegible] ferre vim & bellum, maxima oriri posset perturbatio in u[illegible]ver[illegible] generis humani. Quùm enim omnes, al[illegible] [illegible]am religionem pro[illegible] tes, sibi persuadeant, errare, falli, & infideles esse quoscunq; alios, qui non idem de religione sentiunt; mox quæq; gens putare p[illegible]sse[illegible], [illegible] habere justam causam belli adversus quamcunq; aliam gentem, d[illegible] sæ religioni addictam, ac proinde totus mundus bellis con[illegible] [illegible] & semetipsum perdere posset, quam ipsam rationem nonnu[illegible] quoq; [illegible]gent Pontificii, ut *Cajetanus*, & *Valentianus*, qui pro[illegible] [illegible] [illegible] sunt gladio, quando disputant, hæreticos per vim ex[illegible]pandos [illegible]. Nam idē ex hac ipsa opinione, quod ex priori, sequitur i[illegible]commo[illegible]m. Nam quum omnes sibi persuadeant, falli & hæretic[illegible] esse al[illegible] diversum sentientes, unaquæq; gens similiter putare posset, se hab[illegible] [illegible] belli causam adversus quamcunq; aliam gentem, unde [illegible] bella, & tandem mundi πανολεθρία secutura esset.

5. *A testimonio Augustini.* V. A testimonio Augustini. Hic sermone 6. de Verbis Domini in fine, disertè affirmat, *necessariam inprimis esse potestatem & authoritatem in eos infideles, qui vi compescendi sunt.* Idq; confirmat testimonio illo Deut. 7. *Quùm introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, quam possessurus ingredieris, &c. tradideritq; gentes Dominus Deus tibi, percuties eas usq; ad internecionem, &c. Quùm data*, inquit Augustinus, *vobis fuerit terra in potestatem. Prius ait in potestatem, & sic dixit quæ [illegible] da sunt* Aras eorum destruetis, lucos eorum comminuetis, & omnes titulos eorum confringetis. *Quùm acceperitis potestatem, hoc facite: Ubi nobis non est data potestas, non facimus; ubi data est, non prætermittimus. [illegible] p[illegible] [illegible]ni habent istas abominationes in fundis suis, nunquid accedimus & confringimus? Prius enim agimus, ut idola in eorum cordibus infringamus. Quando Christiani & ipsi facti fuerint, aut invitant nos ad tam bonum opus, aut præveniunt nos. Modò orandum est pro illis, non irascendum illis*

VI. Ad

VI. Ab auctoritate Aristotelis. Lib. 7. Politic. c. 15. asserit; Ad justum bellum inprimis requiri, ut ii, quibus bellum ac vis inferatur, id meriti sint, aliquibus nimirum injuriis in eos, vel eorū socios, qui bellum inferunt: *Non per hoc*, inquit, *civitas felix est existimanda*, *nec Legislator laudandus, quod vincere docuerit, & finitimis dominari. Hæc enim magnum continent nocumentum.* Et infra: *Neq; exercitatio rerum bellicarum ob id est meditanda, ut in servitutem adigant immerentes; sed primùm, ne ipsi servire aliis cogantur: Deinde, ut imperium quærant gratia utilitatis subjectorum, non ante omnia dominationem*; (id enim pertinet ad rectam intentionem) *tertiò, ut eis dominentur, qui servire sunt digni, id est, qui non sunt id immerentes, sed subjectionem & servitutem promeriti, propter injurias aliis illatas.* 6. *Ab auctoritate Aristotelis.*

Objectiones.

I. Propter infidelitatem videntur infideles post Christi adventum amisisse rerum suarum dominium, idq; translatum esse in Christianos, juxta illud Sir. 10. v. 8. *Regnum à gente in gentem transferetur, propter injustitias, injurias, & contumelias, & diversos dolos.* *Respondetur ad tres objectiones.*

Resp. Hoc dictum non continet vaticinium translationis dominii ab infidelibus ad Christianos ex Dei voluntate; sed eventus, qui sæpè solet contingere, nempe ut propter peccata transferantur regna de gente in gentem, Deo ita volente & permittente.

2. Urgent exemplum populi Israëlitici, qui multorum gentilium regna & provincias, vi & armis occupavit, ut patet ex Deut. 12. v. 2. *Subvertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes, quas possessuri estis, Deos suos.*

Resp. Filii Israël habuerunt peculiare mandatum Dei, unde factum eorum non est ad imitationem trahendum, nisi expressum & simile mandatum habeatur.

3. Licitum est, bello & armis infestare infideles ad ulciscendam injuriam propriam, & ad consulendum vitæ & incolumitati proximorum; si qui apud illos injustè tractentur aut occidantur, aut cogantur ad cultum Idololatricum, &c. Ergò multò magis ad evertendam injuriam gravissimam, quæ fit Deo ab infidelibus per Idololatriam, & alia peccata contra legem naturæ.

Respond. Negatur consequentia, ob disparitatem injuriarum. Deus ipse potest & solet vel in hac vel in altera vita sufficienter vindicare injurias sibi factas: proximi autem ab aliis oppressi, sufficienter

sibi

sibi consulere nequeunt, nisi ab aliis suppetiæ ferantur ... sibiipsi, nisi se defendat, vim vi repellendo. Quocirca ... propter incolumitatem propriam, ac proximorum, inferre vim ... subjecti non sunt; non autem propter ulciscendam Dei ... sequeretur, etiam Christianos peccantes, & in Deum injur... Christianis bello justè peti ac infestari posse, ad injuriam ... ulciscendam.

Ita ergò hactenus ostensum, quòd infideles ob solam infidelitatem non sint è ditionibus *suis* expellendi; ubi tamen addimus, ... alias causas id esse quandoq; licitum, *ut* si occupant regiones ... pertinent ad Christianos Principes, vel aliquibus injuriis afficiunt Christianos, vel fidei prædicationem & susceptionem impediunt, & quæ aliæ possunt esse causæ belli justi gentilibus inferendi.

QUÆSTIO IX.

Num peccet Magistratus, si meretricibus certum Urbis locum incolendum attribuat?

Pontificii affirmant. NEgat *Bellarminus* lib. 2. de statu peccati, cap. 18. col. 203. C. ita scribens: *etiam in rebus humanis non peccat Magistratus, si meretricibus certum locum urbis incolendum attribuat, quamvis certo sciat, eo loco ... non benè usuras. Potest enim permittere minus malum, ut majora impediantur.* Putant verò, si meretricibus non permittatur locus, omnia completum iri libidinibus, quò *Valentianus* Tomo 3. disput. 1. q. 2. l. 10. puncto 7. col. 507. C. refert istud *Augustini* ex libro 2. de ordine, cap. 4. *Aufer à rebus humanis meretrices, turbaveris omnia libidinibus.*

Nos negamus. Nos autem statuimus, quòd mala culpæ nec facienda, nec permittenda sint, ut eveniant bona, vel ut majus malum impediatur. Nam inter scelera nulla datur electio, ideoq; nec permissio eorum concedi potest ab hominibus, quum tamen minora, quàm majora peccata ex lege Dei cavere, neq; connivere, vel ultrò permittere teneantur homines. Hinc *Augustinus* lib. 5. contra Julianum Pel. scribit: *Nos certè si eos, in quos nobis potestas est, ante oculos nostros perpetrare scelera permittamus, rei cum ipsis erimus.*

In specie meretrices non sunt in certo urbis loco ferendæ; sed juxta legem è Republica tollendæ, sicut expressè dicitur Deut. 23. v. 17. *Non erit meretrix è filiabus Israel.* Nec video, cur ex sublatione lupana-rium

gium plures oriri putent libidines. Imò multi abstinerent à fornicatione, nisi occasiones scirent in publicis lupanaribus. Puniantur libidinosi, ut merentur; ita cavebunt alii. Per pœnas enim graviores multò citius tollet Magistratus libidines, quàm per lupanarium concessiones, quibus ipse de alieno peccato participat.

Magistratu.

QUÆSTIO X.

Num Magistratus bonâ conscientiâ, & sine peccato juramentum imponere possit illis, quos falsò juraturos novit?

Scriptores Pontificii non pauci hoc asserunt. Ita enim censet *Thomas*, 2. 2. quæst. 98 art. 4. *Si quis ut privatus exigat juramentum ab aliquo, quem nesciat juraturum falsum; non peccat: secus autem, si sciret: Ut persona verò publica, exigens juramentum secundum ordinem juris, ad alterius videlicet petitionem, quomodocunq; sciat jurantis dispositionem, culpâ vacat.* Et paulò pòst: *Circa eum, qui exigit ab alio juramentum, distinguendum videtur.* Aut enim exigit *juramentum pro seipso propria sponte;* aut exigit *juramentum pro alio, ex necessitate officii sibi commissi. Et siquidem aliquis pro seipso exigit juramentum, tanquam persona privata, distinguendum videtur,* ut Augustinus dicit in Sermone de perjuriis. *Si enim nescit, eum juraturum falsum, & ideò dicit, Jura mihi, ut fides ei sit, non est peccatum. Tamen est humana tentatio, quia scilicet procedit ex quadam infirmitate, quâ homo dubitat, alium esse verum dicturum. Et hoc est illud malum, de quo Dominus dicit*, Matth. 5. Quod amplius est, à malo est. *Si autem scit, eum fecisse, scilicet contrarium ejus, quod jurat, & cogit eum jurare; homicida est. Ille enim de suo perjurio se interimit, sed iste manum interficientis impressit. Si autem aliquis exigat juramentum tanquam persona publica, secundum quod exigit ordo juris, ad petitionem alterius, non videtur esse in culpa, si ipse juramentum exigat, sive sciat eum falsum jurare, sive verum; quia non videtur ille exigere; sed ille, ad cujus instantiam exigit.* Toletus, lib. 4. Instruct. cap. 21. p. 523. *Judex ratione officii debet observare ordinem statutum, potestq; juramentum petere ab his, quos agnoscit falsum juraturos.* Idem defendit *Lessius* lib. 2. de 4. Virtut. Cardinal. c. 42. dubit. 10.

Papistæ affirmant, ut Thomas,

Toletus.

Lessius.

Non autem video, quî officii ratio exigere possit, ut Magistratus juramentum deferat illi, quem certò scit perjuraturum. Ita enim alium indu-

Nos negativam defendimus.

inducit ad peccandum, vel ansam dat peccato, & profan[illegible] nominis, quam potuisset impedire. Quoc[illegible] multò con[illegible] tati Christianæ convenientius est, ut Judex fundamen[illegible] proferat, adeoq; illum, quem novit pejeraturum, publicè [illegible] Nam si verè & exploratè sciat, poterit hujus suæ scientiæ rationes [illegible] ferre; quibus prolatis, nec alii urgebunt juramentum, nec Jud[illegible] rit obstrictus esse ad istud deferendum.

QUÆSTIO XI. ET ULTIMA.

Num Romanus Pontifex sit Tyrannus?

UTi vero Magistratui & legitimæ administrationi tyrannis est contraria; Sic Papæ & Papatui eadem est propria. Non Monarchicum; sed tyrannicum est regnum Pontificis, quoniam in eo conspiciuntur omnia tyrannidis documenta.

Tyrannus alius est Absq; titulo,

Politici distinguunt inter tyrannum *absque titulo, vel occupatione;* & tyrannum *exercitio, vel administratione.*

Tyrannus *absque titulo vel occupatione* est, qui Rempublicam sibi non commissam, sine ullo justo titulo vel successionis, vel electionis invadit & occupat, aut vi apertâ, aut malis artibus.

Alius exercitio.

Tyrannus *exercitio vel administratione* est, qui legitimè quidem Princeps est constitutus; sed tamen tyrannicè regit. Sic Machometes primus fuit tyrannus occupatione & administratione, quia sine titulo invasit regna, & gubernavit eadem Tyrannicè. Hodierni Imperatores Turcici sunt Tyranni magis administratione; quàm occupatione, quia vel per successionem, vel per electionem ad Imperium adscendunt.

Jam si Papale regnum, & Monarchiam istam Politico-Ecclesiasticam consideremus, certè Pontificem utroq; modo tyrannum nuncupare possumus.

Pontifex autem tyrannus est 1. Absq; titulo vel occupatione.

Nam I. Tyrannus est absque titulo, vel occupatione, quia malis artibus, quandoque vi etiam, sibi rapuit primatum super omnes alios Episcopos, & potestatem super ipsos Imperatores & Reges, quos è solio dejicere, & regnis suis privare tyrannicè audet. Fingit quidem se Christi vicarium, & Petri successorem esse, istoq; titulo dominium sibi competere. Sed meri prætextus, & vana stratagemata sunt. Probet vocationem suam, quòd à Christo constitutus sit vicarius; sed in æternum hoc probare nequit. Suam Christus ipse administrat Eccle-

ſiam, ſcabioſo Papa ceu vicario non indiget. Quis etiam illu exiſtimet Chiſti eſſe vicarium, qui Chriſto quoad doctrinam, vitã, & regimen contrarius, adeoq; verus ἀντίχριςος eſt? Probet ulterius, talem primatum & Monarchiam Petro uſlibi eſſe vel promiſſam, vel conceſſam, vel ab ipſo uſurpatam. Nos hæc omnia negamus, ut illud etiam, quòd Petro ſuccedat Pontifex, quippe qui nec Petri fidem profitetur, nec Petri mores imitatur, quod noſtri fuſius demonſtrârunt alibi.

II. Tyrannus eſt exercitio vel adminiſtratione, quoniam modus regiminis, præſertim Eccleſiaſtici, ſub Papatu planè eſt tyrannicus, quod oſtendi luculentè poteſt, ſi notæ & indicia tyranni, quæ tradunt Politici, cum Romano Pontifice conferantur. *2. Exercitio vel administratione.*

I. Philoſophus ſcribit lib. 5. Polit. c. 10. ἂν δ' δι' ἀπάτης ἄρξη τις, ἢ βίας, ἤδη δοκεῖ τοῦτο εἶναι τύραννις; *Si quis imperet per fraudes & vim, videtur eſſe tyrannis.* Tale verò eſt imperium Papæ, quia gladio & igne ſtatim ſævit in eos, qui omnia ejus placita non ſuſcipiunt; variis etiam utitur dolis & fraudibus, ut culinam ſuam calefaciat, & curiam ſtabiliat, quò ſpectant lucroſi iſti articuli de *purgatorio*, de *Miſſa*, de *indulgentiis*, &c. Et *quatuor* cumprimis genera technarum Papalium obſervant eruditi: Nam *aliæ* ſunt comparatæ ad offundendas tenebras & creandã ignorantiam, animosq; hominum diſtinendos: *Aliæ* ad congerendas divitias; *aliæ* ad augendam dignitatem Papæ & clericorum; *aliæ* deniq; ad conſervationem rerum partarum, ne quid de acervo minuatur, de quibus omnibus fuſè ſolidèq; diſſerentem vide *Petrum Molinæum* in lib. de Monarchia temporali Pontificis Romani, cap. 26. *Quia per fraudes & vim imperat.*

2. Lib. 8. Eth. c. 10. iterum ſcribit Philoſophus: ὁ μὲν τύραννος τὸ ἑαυτοῦ συμφέρον σκοπεῖ, ὁ δ' βασιλεὺς τὸ τῶν ἀρχομένων, *Tyrannus ſuum, Verus Rex ſubditorum quærit commodum.* Jam verò Papa unicè in hoc intentus eſt, ut bona Chriſtianorum ad ſe rapiat, & magnam pecuniæ vim colligat. Chriſtus everterat menſas collybiſtarum, & de templo mercaturam expulerat; Hanc Papa rurſus introduxit in domum Dei, in ipſo ſacrario faciens inſtitoriam, *vendendo* relaxationem pœnarum, quod cumprimis fit anno Jubilæo, qui eſt quaſi ſpirituale congiarium; *dando* certis templis altaria privilegiata, ad quæ miſſa dicta certo die anni, liberat aliquam animulam de flammis purgatorii, ad ejus optionem, qui miſſæ pretium exſolvit; *commutando* pœnas corporeas in pecuniarias, jejunia & peregrinationes in nummos. Sic magnum habetur aucupium ex cultu, & reliquiis ſanctorum ſuppoſitiis, *Quia ſuũ unicè quærit commodum.*

ex venditione pallii Archiepiscopalis, ex taxa Apostolica, & ... Hinc *Pius II.* qui antea dictus Æneas Sylvius, epistola ... ad ... Peregaldum scribit: *Nihil est, quod absq; argento Romana ... Ipsa manuum impositio & Spiritus Sancti dona venduntur, nec ... venia, nisi nummatis impenditur.* Idem confirmat *Glossa Dec...* Cap. fundamenta, Tit. de Elect. in 6. *Roma fundata a praedonibus, ... de primordiis retinet. Dicta Roma quasi rodens manus.*

3. Quia suos emittit exploratores & coryceos: 3. Tyrannorum proprium est, habere κατασκόπους ... exploratores & coryceos, qui omnia observent, & clam ... rant, teste Philosopho, *lib. 1. Politic. c. 11.* Neq; hi desunt Romano Pontifici. Nam inquisitores hæreticæ, ut loquuntur, pravitatis, quid aliud sunt, quàm corycei Papæ? Cumprimis in hac arte excellunt, & diligentem operam navant Jesuwitæ, qui omnes regiones pervagantur, consilia Principum explorant, & negotiis quibusvis se immiscent, omnia eum in finem, quò solium Papale stabiliatur, & dissentientes vi dolové tollantur è medio.

Quia leges Ecclesiæ fundamẽtales violat. 4. Tyranni leges regni fundamentales violant & subvertunt. Leges verò Ecclesiæ fundamentales sunt Sacrosanctæ Scripturæ divinitus traditæ, omnia credenda & facienda continentes: quas in Papatu multifariam violari, quis est qui nesciat? Cumprimis huc illud pertinet, quòd Pontifex verbum Dei è manibus Laicorum prorsus eripuit. Quum enim Monarchia ejus stet corruptione Sacræ Scripturæ: danda fuit opera, ne populus eam attingeret, neve in sermonem vernaculum verteretur. Inde est, quòd Romæ, in Hispaniâ & Siciliâ capitale est, habere Biblia sermone vulgari; dum scripta profana & impudica passim & impune leguntur: Solum Dei verbum cũ periculo aspicitur. Nimirum id intendis Pontifex, ne populus de sua salute sollicitus, humana figmenta exigat ad regulam verbi divini: cupit ergò leges suppressas, quia sibi malè est conscius. Ista insuper ignorantia populi fructuosa est Papæ. Nam cæci solent esse scrupulosè timidi, faciliusq; eis illuditur, suntq; sequaces, quamcunque in partem impelleris. Eruerunt Philistæi oculos Samsoni, priusquam eum deducerent ad templum idoli; Nam oculatos difficilius est in idololatriam inducere, ut scitè scribit *Molinæus*, loco dicto. Neque verò Scripturam duntaxat Laicis eripit Papa; sed varia insuper addit convitia. Nam quia in lucem per Dei gratiam protracta est iterum, in eo nunc toti sunt Scriptores Pontificii, ut fidem ei abrogent, unde plurima spargunt opprobria, vocan-

vocantes *regulam Lesbiam, cultrum Delphicum, obscuram, imperfectam, litis materiam, judicem non idoneum, non loquentem, & quid non?* Bellarminus libr. 4. de Verbo Dei, cap. 10. ait: *Scripturas non fuisse absolutè necessarias*, & cap. 7. *Quasdam esse traditiones majores quoad obligationem, quàm quasdam Scripturas*; & cap. 12. dicit; *finem proprium & præcipuũ Scripturæ non fuisse, ut esset regula fidei; sed ut esset commonitorium quoddam utile.* Et paulò pôst: *Etsi non est facta præcipuè, ut sit regula fidei; est tamen regula, non totalis, sed partialis.* Carpentarius in Tertia Veritate, contendit, *Scripturam serere magis lites, quàm componere; ancipitem esse gladium: Inde homines fieri Atheos. Nihil habere virium, nisi quatenus placet Ecclesiæ. Fidem haustam ex lectione Scripturæ, non esse Christianam, sed quæsitam, & humanam, & ita credentem non esse Christianum.*

Pari fraude & audaciâ jus summum judicandi de Controversiis, Papa sibi uni vendicavit, atq; sic Scripturæ vel libris fidei, ademta est fides, & divinorũ authorum concidit authoritas. Nec videtur ulla via relicta ad cognoscendam veritatem, quùm ipsa veritatis regula cœperit esse suspecta. Eodemq; astu Ecclesia Romana facta est exlex, ex quo cœpit esse Judex supra legem. Imò Judex ipsius Legis, & dans authoritatem Verbo Dei, quod Scripturis continetur. Sic dum subjicit sibi regulam, ipsa facta est regula; Imò & Judex in illis ipsis causis, quibus tyrannidis postulatur. Sic Scriptura facta est non necessaria, quum præstò sit regula superior & certior, nempe Judicium Papæ, & Ecclesiæ Romanæ, ut iterum pulchrè graviterq; *Molinæus* disserit pag. 342. Summatim ut dicam; committunt Papæ & Papistæ *crimen impietatis, illusæq; Scripturæ*, quia eam penitus contemnunt, parùm ipsi vel nihil tribuunt; certamen ejus subterfugiunt, & turpem fugam meditantur: *Crimen falsi*, quia Christianis obtrudunt libros Apocryphos pro Canonicis; & normas fidei adulterinas, pro veris atq; genuinis: *Crimen calumniæ*, quia Scripturæ Canonicæ authoritatem à solo Ecclesiæ, id est, Papæ, testimonio suspendunt; imperfectam & obscuram esse clamitant, officio totalis normæ, primiq; principii, & veri judicis eam perfungi penitus negant: *Crimen Sacrilegii*, quia textus originalis αὐθεντίαν eruditis, ipsam Scripturam, ejusq; lectionem Laicis, jus interpretandi Ecclesiæ toti suffurantur, & soli Papæ vindicatum cupiunt: quibus effatis omnibus, leges Ecclesiæ fundamentales gravissimè violari, quivis intelligit.

Quia heroicas naturas è medio tollere studet.

5. Tyranni heroicas naturas non ferunt; sed e medio aufer[illegible] consueverunt, quia timent eas, & suis attentatis nefariis [illegible] sciunt. Eodem ingenio præditus est Romanus Pontifex, quippe [illegible] habens & extremè persequens omnes eos, qui non cuncta ejus oracula adorant, sed suum ab ipso dissensum vel in minimo profitentur. Testes hujus rei sunt *Vitæ Pontificum*, à variis conscriptæ. & satis super[illegible] idem evincit quotidiana experientia, ut apodixi prolixâ minimè opus esse censeam.

Quia nec pietatis, nec justitiæ rationem habet.

6. Tyrannus neq; pietatis, neq; justitiæ rationem habet, sed pro lubitu agit, geritq; omnia. Hoc etiam requisitum in Papam optimè quadrare, probare non est difficile.

Pietatis rationem non habet, quia Scripturam, pietatis fontem, Christianis eripit, multisq; modis violat, ut nihil dicam de *falsis*, quæ fingit, *dogmatibus*; de *ineptis*, quas obtrudit, *ceremoniis*; de *electitiis*, quos introducit, *cultibus*; de *multiplici*, quam urget, *conscientiarum carnificina*, & similibus, quæ omnia sunt à vera pietate quàm alienissima.

Justitiæ similiter rationem non habet, quia pro arbitrio disponit omnia, & à nullo vult judicari, adeò, ut *si Papa suæ & fraternæ salutis negligens, innumerabiles populos acervatim secum ducat, primo mancipio gehennæ, nullus tamen mortalium præsumere debeat, istic redarguere culpas illius, quia cunctos ipse judicaturus; à nemine sit judicandus*, uti definitum est in decretis, distin. 40. c. Si Papa, col. 130. Edit. Lugdun. Anno 1605. Huc etiam pertinet *glossa*, causa 9. quæst. 3. cap. Nemo, in verb. Neq; ab omni clero: *Si totus mundus sententiaret contra Papam in aliquo negotio, videtur, quòd sententiæ Papæ standum esset.*

Plura tyrannorum requisita recenset *Tholosanus*, lib. 6. cap. 18. & lib. 22. c. 7. *Bodinus*, lib. 2. cap. 4. *Lipsius* lib. 6. Polit. cap. 5. quæ omnia ad Romanum Pontificem accommodari possunt facilimè, unde Papam non verum Monarcham; sed crudelem potius tyrannum esse, invictè colligitur.

CAPUT

CAPUT III.
DE SUBDITIS.
QUÆSTIO I.

Num Clerici debeant subjecti esse potestati seculari?

Concilium Constantiense sess. 31. decernit & declarat, *Laicos in Clericos nullam habere Jurisdictionem & potestatem.* Concilium Tridentinum, sess. 25. cap. 20. *Personarum*, ait, *Ecclesiasticarum immunitas Dei ordinatione, & Canonicis sanctionibus instituta est.* Bellarminus. lib. de Clericis, cap. 28. *Clerici non possunt à Judice politico puniri, vel ullo modo trahi ad secularis Magistratus tribunal.* Bonifacius Papa latius progreditur, causâ 11. quæst 1. ita definiens: *Quæcunque contentiones inter Christianos oriuntur, ad Ecclesiam deferantur, & ab Ecclesiasticis viris terminentur, & si obedire noluerint, quousque obediunt, à liminibus Ecclesiæ excludantur.* Quid autẽ hoc aliud est, quàm omnes Magistratus civiles velle abrogare, & secularia quævis tribunalia deserta reddere? Verum hic de clericorum exemtione potissimùm disputamus, quorum immunitas nihil aliud est, quàm *imminutio potestatis civilis*, & quantum crescit illa immunitas; tantum decrescit hæc potestas, ut non immeritò Rex Angliæ in præfatione sua monitoria scribat: *Si potentissimus quisque vestrum altè serioque recogitet, penè tertiam populi, soliique vestri partem, Ecclesiæ esse dicatam, nonne illius, quæso, jacturæ sensus animos vestros percutiet, quæ tantum hominum fundorumque vestro juri subtrahat, ut ubique Pontifici coloniæ provinciæque constituantur? Imò, quantum spinarum & tribulorum in mediis vestris ditionibus relinquitur, quum asseratur tam potens hominum factio sub Imperiis vestris nasci, educari, opimisque prædis frui posse, quæ à vestra potestate immunis sit, nec ullo jure vestris legibus judiciisque subjecta? Adeò, ut quum antiquitus Clerici nihil ultra decimas appeterent, iisque contenti viverent; nunc Papa clericorum caput, non nisi tertiâ civium & bonorum ac fundorum parte, in omnibus Regnis ac provinciis acceptâ, acquiescat.*

Affirmativ Pontificii.

Licèt verò Pontificii omnes arbitrentur, clericos à jugo secularis potestatis esse exemtos, quo tamen jure sint exemti, non conveniunt.

Dissentiunt tamẽ, quo jure Clerici sint exemti.

Nonnul-

Nonnulli enim censent, jure divino liberos esse clericos [illegible] bona à potestate Principum secularium. ita docet *Gl*[illegible] & [illegible] *Canonistis*, in can. Si Imperator, dist. 69 & in cap. qu[illegible] [illegible]sibus, in 6. Eadem habet *Johannes Driedo*, lib. 1. de libertate [illegible]na, cap. 9. & *Bellarminus* ipse, qui cap. 28 propos. 5. [illegible] *exemtio clericorum in rebus politicis, tum quoad personas, tum quoad bona* [illegible]*ducta est jure humano pariter & divino.* Idem in Barclajum [illegible] 34. a[illegible]serit: *Clericos non solo privilegio Principum; sed etiam decretis* [illegible]*rum Pontificum, & quod majus est, jure divino exemtos fuisse, a*[illegible] *exemtos fuisse, antequam Principum privilegio eximerentur.*

Alii verò, ut *Franciscus Victoria*, de potest: Ecclesiæ, Relect. 1. quæst. ult. *Dominicus à Soto.* in 4. dist. 25. quæst. 2. art. 2. *Johannes Medina* de restitutione, quæst. 15. & *Covarruvias*, in lib. practicarum quæst[illegible] cap. 31. existimant, clericos esse liberos, jure quidem divino, in causis Ecclesiasticis, & spiritualibus, sed jure humano, in aliis.

Per hæc verò alia intelligunt non modò causas politicas, nec [illegible]tùm solutionem tributorum & censuum ob bona, sed etiam obligationem legum civilium, quippe quibus clericos minimè teneri autumant. Bellarminus quidem hanc propositionem format; *Non esse exemtos clericos ab obligatione legum civilium, quæ non repugnant sacris canonibus, vel officio clericali:* statim verò addit, se loqui non de obligatione coactiva; sed tantùm de *directiva*, quod Becanus parte 1. Theolog. Scholasticæ, tract. 3. cap. 6. quæst. 11. pag. 329. ita declarat: *Non teneri clericos ex obedientia ipsarum legum; sed ex conformitate partium cum toto corpore.* Nam *Clerici*, ait, *non sunt subjecti Principibus secularibus, quum ab eis puniri non possint: Ergò id, quod legibus secularium Principum præcipitur, non tenentur præstare ratione obedientiæ, & subjectionis; sed ut toti Reipublicæ conformes sint.* Quod si ergò non præstant obsequium ratione subjectionis, utique non obligantur propriè per leges civiles. Omnis enim obligatio imponit necessitatem obtemperandi, propter dominium & authoritatem legislatoris. Unde sequitur, clerum Papalem à potestate Magistratus in totum esse exemtum, ita quidem, ut nec per leges bonæ administrationis ad obediendum Jure subjectionis obstringatur.

Nos verò statuimus, Clericos

Nos autem contrariam fovemus sententiam, & statuimus, Episcopos *ac Ecclesiæ ministros potestati civili in temporalibus subjectos esse debere.* Licèt enim in iis, quæ sunt ministerii propria, ut in prædicatione verbi,

verbi, administratione Sacramentorum, & similibus, nemini, nisi Deo & Ecclesiæ subjiciantur; attamen ratione causarum forensium, possessionum, tributorum, & legum civilium, ad bonam Reipublicæ administrationem spectantium, Magistratui meritò subjecti, non ab ejus jurisdictione exemti esse debent. Quod quidem in specie probari posset de singulis, sed nunc universa sumemus junctim, & demonstrabimus tantùm in genere, *Ministros Ecclesiæ à jugo potestatis temporalis non esse eximendos*, pro cujus theseωs confirmatione sequentia nectimus argumenta.

esse subjectos seculari potestati,

Et probamus hoc

I. A generali obedientiæ præcepto. Hujusmodi extat Rom. 13. v.1. *Omnis anima potestatibus supereminentibus subdita sit*. Per *potestates* intelliguntur Magistratus politici, qui potentiâ in alios sunt armati, & qui soli portant gladium & tributa accipiunt, utiturq; Apostolus vocabulo abstracto, ut non tam de personis, quibus sæpè vitia insunt, & causæ non obediendi, quã de ordine ipso loqui appareat: Unde Chrysostomus: *Non de hoc vel illo Principe loquitur, sed de ipsa re*. Per *animam* verò non sola pars altera hominis, opposita corpori; sed per Synecdochen Hebraicam totus homo intelligitur. Nam Hebræi & Græci hominem à parte modò vocant *animam*, modò *carnem*, ideoq; omnis anima hîc idem est, quod omnis homo, quo sensu etiam dicitur Gen. 46. v. 27. *Omnes animæ domus Jacob fuerunt septuaginta*. Hinc ergò sic concludimus: *Omnis homo*, nullo excepto, debet Magistratui esse subditus, juxta Apostolum: *Ergò* & Ministri Ecclesiæ, siquidem hi minimè eximuntur in textu; Imò argumenta, quæ pro subjectione afferuntur, generalia sunt, & quosvis Christianos concernunt. Nam Apostolus ratiocinatur (1.) *Ab honesto*, quia Magistratus est ordinatio Dei, cui omnes subjectos esse convenit, *v. 1.* (2.) *A turpi*, quia obedientiam denegare Magistratui, est resistere ordinationi Dei, *v. 2.* (3.) *A pernicioso*, quia contemtus & inobedientia pœnas & ultionem attrahit, *v. 2.* (4) *Ab utili*, quia obsequiũ cum laude & commodo est conjunctum, *v. 3.* (5.) *A necessario*, siquidem ἀνάγκη vel necessitas est obedire, non tantùm propter iram; sed etiam proter bonam conscientiam, cui omnes studere debent, *v. 5.* (6.) *A connexis*, quia solvimus tributa Magistratui, & hanc ob causam obsecundare etiam debemus, *v. 6. 7.*

A generali obedientiæ præcepto.

Hæ sunt rationes Apostolicæ pro obedientia Magistratui debita. *Jam verò* quos istæ rationes obligant, illi subjecti esse debent. *Sed rationes istæ* obligant quoq; ministros Ecclesiæ, quippe qui similiter hone-

ftum eligere, turpe & perniciofum fugere, fru[illegible] of[illegible] [illegible] conſcientiam retinere, & tributa ſolvere tenentur. *Erg[illegible]* [illegible] clesiæ Magiſtratui ſubjecti eſſe debent.

Sunt verò, qui excipiunt, *per anim[illegible]m int[illegible] ab Ap[illegible] [illegible]es animales & carnales, qui ſint diſtinguendi a[illegible] [illegible] pro[illegible]tionem* Origenis.

Sed reſpondeo, 1. *Origenis* expoſitio ine[illegible]ta eſt & [illegible]olen[illegible] [illegible]g[illegible]rantia Hebraiſmi orta, ſecundum quem anima [illegible] [illegible] homo; ut Gen. 14. v. 21. *Da mihi animas*, id eſt, homines. Die Leute[illegible] *[illegible]a tolle tibi.* Ezech. 18. v. 19. *Anima, quæ peccaver[illegible], mor[illegible]tur.* A[illegible] v. [illegible]. *appoſitæ fuerunt eo die animæ circiter 3000.* 1. Pet. 3. v. 20. *Octo an[illegible]is, [illegible]e ſunt.* 2. Principium petitur, quòd anima hîc ſumatur pro homine [illegible]mali & carnali, ſeu pro ſolo Laico.

3. Rationes in textu additæ ſunt generales & non minus [illegible]icos, quàm Laicos obſtringunt.

4. Origeni opponimus *Chryſoſtomum*, qui in hunc locum ita commentatur: *Oſtendit Apoſtolus, quòd iſta imperentur om[illegible]ibus, & Sacerdotibus & Monachis, non ſolùm ſecularibus: id quod ſtatim in ipſo [illegible]ordio declarat, quum dicit:* Omnis anima poteſtatibus ſupere[illegible]inenti[illegible]s ſubdita ſit, *etiamſi Apoſtolus ſis, ſive Evangeliſta, ſive Propheta, ſive quisq[illegible]is tandem fueris. Neq; enim pietatem ſubvertit iſta ſubjectio.* Et ne quis [illegible]egerat, parendum fuiſſe Principibus Ethnicis, cogente neceſſi[illegible], at ſecus ſe rem habere ſub Principe Chriſtiano; Chryſoſtomus p[illegible] [illegible]pat, ſic loquens, εἰ γὰρ ἑλλήνων ὄντων τότε τῶν ἀρχόντων ταῦτα ἐνομοθέτησε, πόσῳ μᾶλλον ἐπὶ τῶν πιστῶν τοῦτο γίνεσθαι χρὴ; *Nam ſi Ethn[illegible] [illegible] imperantibus hanc legem ſanxit, quanto magis ſub fidelibus hæc fieri o[illegible]rtet?* Sic *Bernardus* Epiſt. 42. *Omnis*, inquit, *anima poteſtatibus ſubl[illegible]ribus ſubdita ſit. Si omnis, & veſtra. Quis vos excipit ab univerſitate? S[illegible] quis tentat excipere; conatur decipere.*

5. *Origenes* ſatis declarat, quum addit: *Petrus & J[illegible]hannes nihil habebant, quod Cæſari redderent. Dixit enim Petrus,* Aur[illegible] & Argentum non habeo. *Qui hoc non habet, nec Cæſari habet, q[illegible] re[illegible] nec unde ſublimioribus ſubjaceat poteſtatibus. Qui verò habet pecun[illegible], a[illegible]t poſſeſſiones, aut aliqvid in hoc ſeculo, audiat:* Omnis anima [illegible]te[illegible]at[illegible]us ſecularibus ſubjaceat. *Jam verò* nos ſubſumimus: Epiſc[illegible]p[illegible], Præla[illegible], & cæteri plerique habent pecuniam & poſſeſſiones. Ergò juxta Origenis mentem, poteſtatibus ſecularibus ſubjacere debent.

P[illegible]

Pro illustratione hujus argumenti notetur præceptum ejusdem Apostoli, Tit. 3. v. 1. *Admone illos, Principibus & potestatibus subditos esse, & dicto obedire.* Sic Petrus hortatur, 1. Epist. 2. v. 13. *Subjecti estote omni humanæ creaturæ sive Regi, sive præfectis ejus, quia sic est voluntas Dei.*

II. Ab exemplo Sacerdotum in Vet. Testamento. Si Sacerdotes Veteres, Regum potestati fuerunt in civilibus & criminalibus subjecti, utique & clerum Novi Testamenti subjectum esse oportet, quum nulla diversitatis ratio hîc allegari queat, & ipse Bellarminus *Propos. 5.* pro contrario obtinendo similiter concludat. Sed verum est antecedens. Erit igitur verum & consequens. Minor probatur, *quia* nec Levitæ, nec Summus Pontifex alio usi sunt jure in Republica Israelitica, quàm communi. Nec habuerunt Judices Ecclesiasticos, diversos à civilibus, nec carceres Leviticos, nec jus fuit Pontifici, quandocunq; esset in Republica Rex aut Princeps secularis, pœnas corporeas aut pecuniarias infligere. Accedunt exempla multorum Regum, qui jurisdictionem omnem exercuerunt in Sacerdotes. Sic *Salomon* deposuit Abjatharum; *Josaphat* Sacerdotibus & consiliariis suis potestatem dedit instaurandi cultum; *Joasius* Sacerdotum & Jojadæ Pontificis negligentiam coarguit: *Josias* Sacerdotum ossa super altaria ipsorum combussit, templum repurgavit, & Pascha ex libro legis restituit. *Ab exemplo Sacerdotum in V. T.*

III. Ab exemplo Christi. Si Christus ipse subjectionem & obedientiam præstitit Magistratui, tum in personalibus, tum in realibus, eandem Christi ministros quoque præstare fas est. Verum prius. Ergò & posterius. *Minor* probatur, quia Joh. 19. v. 11. ait, *Non haberes potestatem super me ullam, nisi tibi datum esset desuper.* In quem locum scribit *Bernardus*, ad Archiepiscopum Senon. *Quid secularitatem contemnis? Nemo secularior Pilato, cui Dominus adstitit judicandus. Non haberes, inquit, in me potestatem, nisi tibi datum esset desuper. Jam tunc pro se loquebatur & in se experiebatur, quod per Apostolos clamavit in Ecclesiis: Non est potestas, nisi a Deo.* Sic Matth. 17. v. 27. vectigal solvit pro se & Petro, non utens jure libertatis, quod habebat, vitandi scandali causâ, ne quis ejus exemplo libertatis jus sibi sumeret, quod nō haberet. Fatemur quidem, Christum, quū fuerit Dominus omnium, jure non fuisse subjectū, nec ex necessitate solvisse tributū. Interim tamen solvere voluit, ne præberet scandalū, ideoq; multò magis ministri, quibus nullū competit dominium, subjecti esse, & vectigal dare tenentur. Quale autem tributum id fuerit, hîc prolixè excutere nō possumus. Videatur *D. Lyserus,* *Ab exemplo Christi.*

lib. 4. Harm, c. 91. mihi p. 472. & seqq. Et notetur [illegible] *Ambrosii*, qui citatur can. Magnum quidem, causa 11. q[illegible]. *Magnum quidem est, & speciale documentum, quo Christiani viri sub[illegible] statibus docentur esse subjecti, ne quis constitutionem terreni Regis [illegible] solvendam. Si enim censum filius Dei solvit, quis tu tantus es, qui [illegible] non solvendum?*

Ab exemplo Pauli. IV. Ab exemplo Apostoli Pauli. Nam *Actor. 25.* [illegible] appellavit à Synedrio Hierosolymitano ad Cæsarem, & dixit, v. [illegible] *Ad tribunal Cæsaris sto, ubi me oportet judicari.* Notandum hic est verbum *oportet*, quippe quod innuit, appellationem istam non tantum [illegible] facti; sed juris. A quo enim & coram quo aliquem judicari oportet ille est judex competens & legitimus, ejusq; potestati subjecti sunt, qui ad tribunal ipsius appellant, & coram isto judicari debent. Ne quis etiam putet, astu declinatum esse à Paulo periculum. Lucas *Act. 23. v. 11.* docet id ab eo factum impulsore Domino. Bellarmin. verò [illegible] cap. 3. in Barclajum asserens, *causam Pauli fuisse spiritualem*, videl. *de resurrectione & ceremoniis*, ideoq; ejus cognitionem ad Principem Ethnicum non pertinuisse. Aliud enim fuisse caput accusationis, idq; præcipuum docent verba Tertulli accusatoris, Actor. 24. v. 5, *Invenimus hunc hominem pestilentem, & moventem seditionem inter omnes Judæos toto orbe*; & c. 25. v. 7. *Judæi multis gravibus criminationibus Paulum onerant, quas non poterant probare.* Ipse Paulus v. 8. sic agit, ut in causa civili. *Neque* (inquit) *in legem Judæorum, neq; in templum, neq; in Cæsarem quicquam peccavi.* Neq; sanè credibile est, tantum Apostolum, qui mortem pro causa Evangelii ultrò expetebat, *Act. 20. v. 24. c. 21. v. 13.* voluisse [illegible] mortis declinare ad Judicem illegitimum, & pessimo exemplo Ecclesiæ commodis præjudicare.

A constitutionibus Imperatorum. V. A constitutionibus Imperatorum. Hi enim Clericos legibus politicis subjiciunt, sicut expresse statuitur l. 10. C. de mand. Princ. *Omnes secundum leges vivant, etiamsi ad divinam domum pertineant.* Sic authenticâ Presbyteri, C. de Episcopis & Clericis, dicitur: *Presbyteri, seu Diaconi, si falsum testimonium perhibuisse convincantur, siquidem in causa pecuniaria, à divino ministerio duntaxat per tres annos separati, monasteriis pro tormentis tradantur. Sed si in criminali, clericatus honore nudati legitimis pœnis afficiendi sunt. Cæteri verò clerici, communi jure ab officio Ecclesiastico repulsi sine delectu causæ, verberibus coerceantur.*

Ejusdem

Ejusdem tituli lex 28. hæc habet: *Caveant autem hi, qui ita exibunt ex monasteriis, ne de religione vel doctrina disputent, vel conciliabulis præsint, vel turbâ concitatâ simpliciorum animos seducant: scituri quòd si nostræ pietatis statuta neglexerint, legum auctoritati subjicientur.* Est autem Lex Leonis & Anthemii A.A. Iidem Augusti lege 31. ejusdem tituli hæc sanciunt: *Si quis hanc sanctam & venerandam antistitis sedem pecuniæ interventu subiisse; aut si quis ut alterum ordinaret vel eligeret aliquid accepisse detegitur, adinstar publici criminis, & læsæ Majestatis accusatione propositâ, à gradu Sacerdotii retrahatur, nec hoc solùm deinceps honore privari, sed perpetuæ quoq; Infamiæ damnari decernimus.* Cod. lib. 1. Tit. 6. Ne sanctum Baptisma iteretur, Honorius & Theodosius A.A. hæc edicunt: *Si quis rebaptisare quempiam ex ministris Catholicæ sectæ fuerit detectus, unà cum eo qui piaculare crimen commisit, (si tamen criminis per ætatem capax sit) & hic, cui persuasit, ultimo supplicio percellatur.* Justinus Augustus, leg. 41. ejusdem tituli de Episcopis & Clericis: *Absurdum Clericis est, immò opprobriosum, si peritos se velint ostendere disceptationum forensium, temeratoribus hujus sanctionis pœnâ quinquaginta librarum auri feriendis.* Lex sequens, quæ est Juliani, sic concluditur: *Jubemus eos, qui in suspicionem venerint, aliquid horum ausu temerario prætermisisse, primùm quidem ex Domini Dei judicio periculum, ac deinde positas in hac lege pœnas sustinere.* Clericos autem alloquitur. Lege 2. si Clericus Cod. lib. 1. de Episcopali audientia: *Si Clericus ante definitivam sententiam frustratoriæ dilationis causâ, ad appellationis auxilium convolaverit, multam quinquaginta librarum argenti, quam contra ejusmodi appellatores sanctio generalis imponit, cogatur expendere.* Est autem lex Valentiani, & Valentis Augustorum. Eodem titulo, lege 6. *Si tanta Clericorum aut monarchorum audacia est, ut bellum potius quàm judicium futurum esse existimetur, ad clementiam nostram commissa referantur, ut arbitrio nostro mox severior ultio procedat.* Estq; Lex Arcadii & Honorii A.A. In quibus omnibus legibus hoc præcipuè observandum est, eas esse scriptas non ad Episcopos aut Magistratus Ecclesiasticos, qui nulli tunc erant, sed ad præfectos Prætorio, & Magistratus civiles. Deniq; Justinianus, quanquam summâ in Clericos indulgentiâ, severas leges edicit in clericos aleatores & indulgentes spectaculis: præcipuè verò *l. Certissimè. Cod. de Episcopali audientia.* Nihil molli & de harum legum rigore & authoritate, qui dixerit, *clericos non fuisse subditos pœnis civilibus, nisi post exauctoratione ab Episcopo.* Nam par auctoritas Principis, sive non exauctoratum puniat,

five puniat post exauctorationem ab Episcopo justu Princ... & Episcopus teneatur in eo obsequi Principi. Clericos vero ... sistere coram tribunali civili, docet clarè l. omnes 33. Cod. ... Episcopis & Clericis.

Omnes, qui ubiq; sunt, vel posthâc fuerint Orthodoxa fidei ... & Clerici, cujuscunq; gradus sint, monachi quoq; ... nullius penitus majoris minorisvé sententiæ Judicis ad extranea judi... bantur. aut provinciam, aut locum, aut regionem, quam habitant, ... gantur: nullus eorum Ecclesias vel monasteria propria ... necessitate jubeatur, sed apud suos judices ordinarios, id est ... rectores in quibus locis degunt, Ecclesiarũ ministeriis obsecundent, ... contra se agentium excipiant actiones, &c. Ex lege 37. *Omnes præterea ... rorum clarissimorum provincias moderantium sententiis, ... gii differentia, (qui tamen præsidiali jurisdictioni subjecti sunt) sive ... vel quilibet Clerici aut Monachi, aut cujuslibet conditionis sint, pariter respondere decernimus, &c.*

Episcopis verò forum & Judicia in rebus civilibus Clericorum habere concessum, sed ut arbirris sponte electis. & sine jurisdictione coactiva, docet l. Si quis, Cod. lib. 1. de Episcopali audientia: *Si quis ex consensu apud sacræ legis antistitem litigare voluerint, non vetabuntur: sed experientur illius in civili duntaxat negotio, more arbitrii, sponte residentis judicium. Quod his obesse non poterit, neq; debebit, quos ad prædicti ... itoris examen conventos potius abfuisse, quam sponte venisse constiteri.* Nec minus diserta est Novella Valentiani, 3. Tit. 12. de Episcopali Judicio: *Quum inter Clericos jurgium vertitur, & ipsis litigatoribus convenit, habeat Episcopus licentiam judicandi, præeunte tamen vinculo compromissi, quod & de laicis si consentiant, autoritas nostra permittit, aliter eos judices esse non patimur, nisi voluntas jurgantium interposita (sicut dictum est) conditione precedat, quoniam constat Episcopos & Presbyteros forum non habere, nec de aliis causis secundum Honorii & Arcadii, divalia constituta, quæ Theodosianum corpus ostendit, præter religionem posse cognoscere. Si ambo ejusdem officii litigatores nolint, vel alteruter, agant publicis legibus, & jure communi.*

Semper autem ad Principem, & Civilem Magistratum dabatur provocatio, ut habetur in Authent. si ex Imperiali. Cod. de Episcopali audientia: *Si ex Imperiali jussione, aut Judiciali præcepto Episcopus judicat inter quascunq; personas, appellatio aut ad Principẽ, aut ad eum qui transmisit*

misit negotium, transferatur. Et Novellæ 83 Rubrica hæc est: *Ut Clerici apud proprios Judices conveniantur, & post hoc apud civiles Judices.* Quæ etiã fuit sanctio Regum Gothorũ in Italia, ut legitur apud Cassiodorum Variarum lib. 8. Epist. 24. & semper licuit litigantibus declinare forum Episcopi, ut docet lib. 29. ejusdẽ tituli, §. Has autem: *Si civilium rerum controversia sit, volentes quæstionem apud Antistites instituere patiemur, invitos tamen non cogemus; quùm Judicia civilia sint, si ea adire maline, apud quæ licet etiam de criminibus cognoscere.* Carceres autem ne quis habeat sine jussu Imperatoris, cautum eodem titulo, *l. 22.* Tantùm jubentur Episcopi semel septimanâ conjectos in vincula visitare.

VI. A conditione Clericorum. Quicunq; est civis & pars Reipublicæ, is subjectus esse debet legibus & Magistratui. At verò Clerici sunt cives & partes Reipublicæ, in quâ vivunt, non diffitente *Bellarmino*. Ergò Clerici subjecti esse debent legibus & Magistratui, idq; non tantùm quoad obedientiam; sed etiã quoad pœnam; nec tantùm directivâ; sed quoq; coactivâ obligatione, quùm omnes cives legibus suæ civitatis subjiciantur, non tantùm propter iram; sed etiã propter conscientiam. Et si Clerici volunt defendi à Magistratu & Principibus, æquum etiam est, ut subsint Principibus. Nec enim ulla est ratio, cur qui Regis curâ præsidio ac impensis defenditur, non debeat Regi obsequium? An Rex conscribet copias ad protegendos homines, suo imperio non subditos? Si ergò hostis incurset Clericorum prædia, si eos cædat, agat, rapiat, nulla est causa, cur Princeps teneatur opponere se hosti, ad eorũ defensionem: Dicet enim, se teneri ad defensionem subditorum; hos verò non esse subditos; Eis aliũ esse Principem, nempe Papam, qui ex prædiis & possessionib. Ecclesiasticis magna capiat emolumenta, ad quem debent recurrere: Ejus esse sumtum facere, qui fructum percepit. *A conditione Clericorum.*

VII. Ab incommodo. Nihil potest Reipublicæ esse nocentius, quàm in sinu fovere illos, contra quos, si omni te affecerint injuriâ, mutire non audeas; qui alienæ potestati fidem dederint, & ad illius nutum arma coguntur sumere: *At verò* Clerici à jugo secularis potestatis exemti, sunt hujusmodi, quippe Pontifici Romano obstricti, & illius duntaxat forum agnoscentes.

Quare tali exemtione nihil potest esse nocentius. Si n. Papa præcinat classicum, tot quæq; Respublica expertura esset exercitus, contra se, quot alit cœnobia Monachorum, quot conventus Sacerdotum, quot capitula Canonicorũ. Preterea omnis ista exemtio, quid aliud est, quàm *Ab incommodo.*

vela-

velamen malitiæ, quo ſua ſcelera obtegere conantur Cl[illegible] ſeveritatem legum? Pertinet huc elegans diſcurſus Petri [illegible] in lib. de Monarchia Pontificis, cap. 8. pag. 165 ita ſcribit [illegible] *regnum habet ultra trecenta hominum millia, qui ſub [illegible]tentu [illegible] & monachatus, functionumq́; Eccleſiaſticæ jugum Regis excuſſerunt, [illegible] à Rege ſummum Principem agnoſcunt, non modo in ſpiritualibus, [illegible] temporalibus.* Hi non poſſunt coram civili judice conveniri. [illegible] bent Judices peculiares, quos *O[illegible]ales* vocant, ſuos carceres, [illegible] nas, & provocationes Romam. Quin & liberi, ſimul ac ſocie[illegible] Eccleſiaſticæ nomen dederunt, exemti ſunt a paterna poteſtate. [illegible] poſſident trientem, & eò amplius, fundorum & poſſeſſionum totius Regni ſub titulo *immunitatis*. Neq; enim ſunt vectigales, nec pendent tributa, nec ſuo Regi laboranti tenentur ferre ſuppetias, nec debent nom[illegible] fundorum & prædiorum, quæ poſſident, ſuo Regi ulla ſervitia p[illegible]onalia, aut adjumenta pecuniaria: ut vetatur *Titulo de Immun[illegible]ate Eccleſiæ, cap. 3. in 6.* Tuti quidem Regis præſidio; ſed nihil conferentes ad Regni tutelam & defenſionem Reipublicæ. Quantum autem Rex inde capiat detrimenti, hinc conſtat: quòd Laicus feudarius ſeu Valvaſor, feudum aliquod poſſidens, tenetur ad Domini ſui defenſionem equos, arma, vitamq́; ipſam conferre, & Regi vocanti ſedulus aſſiſtere. Idem ſi moriatur, vel ſi fundum ſuum alteri vendat, & poſſeſſio quocunque modo mutet dominium, ſemper ad Dominum feudalem fructus aliquis pervenit, & homagium, Sacramentumq́; fidelitatis re[illegible] Domino alioqui non daturo inveſtituram feudi, nec miſſuro acquiſitorem in poſſeſſionem rei emtæ. Par ratio in fundis plebeis, ſeu cenſualibus, quæ in lodiis & venditionibus fructum afferunt Domino feudali, ſeu duodecima pars precii ad eum pertinet, ſeu quid aliud, pro varietate conſuetudinum municipalium. Tum ſi feudum poſſidens, aut Vaſallus in Dominum ſuum deliquerit, ſi ejus vitæ fuerit inſidiatus, ſi in acie vulneratum ab hoſtibus deſeruerit: vel (ut dicitur *lib. 1. de Feudis, Tit. V.*) Si Dominum cucurbitaverit, id eſt, cũ ejus uxore aut filia conſueverit; tunc feudarius aut vaſallus poſſeſſione ſuâ excidit. At ſimul ac feudũ aut prædium plebeium venit in manus Eccleſiæ, excidit Rex, & quilibet Dominus ſuo jure, & in æternum dominio ſuo fraudatur. Nam *Eccleſia* (ſic enim Clericos vocant, quaſi cæteri ſint extra Eccleſiam) corpus eſt nunquam moriens, & in cujus manus poſtquam venerunt poſſeſſiones ac feuda, vix unquam ac ne vix quidem accidit, ut

Domi-

Dominum mutent, & in laicorum veniant potestatem. Sed & Ecclesia, quæ feudum acquisivit, nullum eo nomine debet servitium personale. *Idem paulò pòst*, p. 267, *Clericos videas indies augere rem, prædia opima adipisci, adire amplissima patrimonia, captare locupletum morientium testamenta. Quibus divitiis idem accidit, quod* animantibus, euntibus ad specum Leonis ægri, quorum vestigia omnia adversa, nulla aversa videbantur. Nam Clerici ad excipiendas laicorum fortunas, vias habent innumeras, ad reddendas verò, & ad refundendum quod acceperint, nullam. Quemadmodum igitur turgescente ventre, crura & brachia tenuantur: Sic in corpore Reipublicæ, nobilitas & populus, qui sunt quasi lacerti & crura, concidunt macie, dum Clericale abdomen enormi tumore attollitur. Hinc est, quòd olim Reges nostri ex Regno longè minori longè majorem conscribebant exercitum; nam Clerici erant pauci, præ ista infinita multitudine clericorum & monachorum; quæ forum, quæ curiam, quæ taberna, quæ exercitus impleret: & nobilitas hodiè ad minorem numerum redacta & nudata fortunis, quæ ab Ecclesia possidentur, non habet, quo debita Regi servitia obeat.

VIII. Ab absurdo. *Lex divina*, inquit Barclaius, c. 34. de potestate Papæ, *neminem privat jure & dominio suo*; Privaret autem, si per eam jus temporale, quod Principes, antequam fierent Christiani, in Clericos habebant, invitis auferretur. *Bellarminus* cap. 34. contra Barclaium excipit: *Nisi quis suâ culpâ privari mereatur.* Sed quam quæso Principes culpam committunt, quum Ethnicismo relicto, Christiani fiunt? *Ab absurdo.*

XI. A testimonio Gregorii Magni. Hic quamvis esset Romanus Episcopus, nihilominus Imperatorem *Mauritium* agnovit Dominum suum, & totius Cleri, petens, ut ita dominetur eis, quò etiam unà debitam reverentiam impendat, *lib. 4. Epist. 31.* Sic *lib. 2. epist. 65.* fatetur, Principi datam potestatem non tantùm super milites, sed & Sacerdotes. *A testimonio Gregorii Magni.*

Argumenta plura qui desiderat, is evolvere potest ex vetustioribus *Defensorem pacis*, à Marsilio Patavino scriptum, par. 2. cap. 3. & seqq. ex recentioribus tractatum Dn. *Arnisæi*, de subjectione & exemtione Clericorum, cap. 2. & 3. cumprimis Dn. D. *Gerhardi* Tom. 6. LL. CC. p. 1235. & seqq.

Objectiones.

I. A decretis Conciliorum. Urget hæc Bellarminus, & putat

In contrariū urgent Pontificii Decreta Conciliorum.

Clericos per illa sic eximi, ut tametsi leges [illegible] les, quæ Canon[illegible] cr[illegible]s vel officio Clericali non repugnant, teneantur serv[illegible] non [illegible] possint à Judice politico puniri, vel ullo modo trahi ad [illegible] cul[illegible] [illegible]stratus tribunal, quem in finem citat Concilium *Chalcedon[illegible], [illegible]thense, Carthaginense 3. Toletanum 3.* &c.

Respondeo 1. Debebant Pontificii è Scripturis probare om[illegible]dam illam immunitatem: Nunc verò Concilia profer[illegible], quæ [illegible] verbo Dei, nec juribus Magistratus præjudicare queunt. Sunt enim [illegible] aliud, quam multitudo Ecclesiasticorum, qui potestatis & i[illegible] modicæ libertatis justo fuerunt appetentiores, ideoq; decreta de exemtione c[illegible] conniventibus vel etiam invitis Principibus facta, non obligant.

2. Citata Concilia vel depravantur, falsâ interpretatione, vel de privatis tantùm litibus inter clericos componendis, non au[illegible] [illegible]nimoda immunitate agunt. Pleraq; etiam hoc tantùm volunt, [illegible] [illegible]ctio prius ventiletur, apud Episcopum proprium, priusquam ad secularia provocetur judicia, ne Ecclesia sperni videatur, & [illegible] ordo vilescat.

Decreta Pontificū.

II. A decretis Pontificum. Hi clerum potestate civili simpliciter exemerunt, tam in criminalibus, quàm in civilibus. Videatur *[illegible] quæst. 1. c. Nullus judicium.* Bonifacius VIII. *de immun. c. Clericis.* Benedictus XI. *Extra de immunit.*

Resp. Est mera petitio Principii, quia hæc ipsa decreta vocantur in dubium, & de valore illorum disputatur. Nec enim Pontifices in propria causa judiciū ferre queunt. Neq; valet quis plus potestatis aut juris transferre in alium, quàm ipse habeat. Si ergò ipsi Pontifices subjecti fuerunt supremæ potestati civili, utique alios ab ea eximere nullo jure potuerunt.

Privilegia Imperatorum.

III. A privilegiis Imperatorum. *Quicquid* ab his concessum est, illud meritò propugnatur. *Sed* omnimoda exemtio Clericorum tum à judiciis; tum à tributorum exactionibus, concessa est ab Imperatoribus, *Novell. 70. 83. 123.* Quare meritò propugnatur.

Resp. 1. Si Clerici ex privilegiis & donatione Principum immunitates illas obtinent, utique non divino, sed humano tantùm jure exemti sunt, cujus tamen contrarium assumunt Canonistæ.

2. Hæc ipsa privilegia indicant, Ecclesiasticos ad jurisdictionem Principum pertinere, quum aliàs illa conferri non potuissent.

3. Accipiens privilegium, non statim cessat subesse ei, à quo accipit.

cipit. Nec enim Principes eximuntur à poteſtate Imperatoris,nec civitates aut nobiles,à poteſtate Principum,quamquam ab iis ſua habeant privilegia.

4. Exemtio illa non eſt omnimoda & abſoluta: ſed limitata. In cauſis enim civilibus ſtatutum eſt, ut clerici primùm conveniant Epiſcopum, ne ab officiis ſuis abſtrahantur, nec ab Eccleſiis ob actionem in foro abeſſe cogantur. In criminalibus tamen publicis Imperii Judiciis ſubjectos eos eſſe voluit *Juſtinianus*, ut patet ex Novell.5. 16.37. 67.79. 83. 86. 123. &c.

5. Imperatores & Principes ſunt Dei miniſtri, ejusq; nomine geſtant gladium. Quare ſuâ quadā authoritate ab obedientia,bonis legibus debita,neminem poſſunt eximere,quia divino alias juri per hominum leges derogaretur. Sic pater nequit abſolvere filium, ne eum honoret; nec maritus uxorem, ne ſubſit;nec præceptor diſcipulum, ne diſcat, quia hæc omnia ſunt juris divini & naturalis, cui nullum jus humanum derogare poteſt.

6. Privilegia perduntur per abuſum, ſcandalum & delictum. At Clerici fœdiſſimè abuſi ſunt iſtis immunitatibus, ad luxū & ignaviam, ad damnum Reipublicæ,& varia flagitia. Jamdudum igitur privilegia illa perdiderunt,nec amplius prætendere queunt.

IV. A dicto Conſtantini Magni. Refert illud *Ruffinus*, lib 10. Hiſt.c.1. cujus verba ſic habent: *Sed in eo Concilio admirabile factū Principis non puto reticendum;Etenim quum ex omnib.penè locis Epiſcopi convenisſent,(& ut fieri ſolet)diverſis ex cauſis inter ſe quædā jurgia detuliſſent,interpellabatur frequenter à ſingulis:offerebantur libelli, culpa proferebantur, & magis ad hæc,quàm ad id,pro quô ventū fuerat,animos dabant.At ille videns,quod per hujusmodi jurgia cauſa ſummi negotii fruſtraretur,diem certū ſtatuit,quo unusquisq; Epiſcoporū, ſi quid querimoniæ habere videretur, deferret.Et quū reſediſſet;ſuſcepit à ſingulis libellos, quos ſimul omnes in ſinu ſuo continens,nec in eis quid cōtineretur,aperiens,ait ad Epiſcopos:* Deus vos conſtituit Sacerdotes, & poteſtatē vobis dedit de nobis quoq; judicandi,& ideò nos à vobis rectè judicamur.Vos a. non poteſtis ab hominib. judicari.Propter quod Dei ſolius inter vos expectare judicium,& veſtra jurgia quæcunq; ſint,ad illud divinū reſerventur examen. Vos etenim nobis à Deo dati eſtis dii,& conveniens non eſt, ut homo judicet Deos, ſed ille ſolus, de quo ſcriptum eſt: Deus ſtetit in ſynagoga Deorum,in medio a. Deos diſcernit, *Et ideò his omiſſis, illa quæ ad fidem Dei pertineat,* *Dicti Conſtantini Magni.*

 abſq;

absq; ulla animorum cont... te. Hæc ex Ruffino ... ferunt Romanenses, Clericos a Magistratu politico non esse ... dos vel puniendos, quum dii sint, qui de omnibus judicent, ... judicentur.

Respondeo 1. Ex ipso Episcoporum facto facile est colligere, ... illi non Pontificem, sed Imperatorem Romanorum causarum ... Judicem legitimum ac competentem esse censuerint, alioqui ... sua minimè ad illum detulissent.

2. Constantinus dicit, *quod solius Dei expectare debeant ...* Ergò non remisit ad tribunal aliorum Episcoporum, vel Papæ R...

3. In genere ait, *Vos non potestis ab hominibus judicari*. At verò Pontifex est homo. Quare nec ab illo judicari pōterunt Clerici. Certū enim est, si ipsa verborū litera urgeatur, quòd inde nō tantùm exemtio à foro Politico, sed potiùs exemtio ab omni humano judicio probari possit.

4. Loquitur Constantinus de omnibus ibi congregatis Episcopis, & honoris causâ illis attribuit *Deorum* titulum. Non igitur soli Papæ conveniet, neq; hic solus judiciali potestate super cæteres omnes eminebit, quum nulla hujus eminentiæ ibi fiat mentio.

5. In Scipturis non Episcopi, sed magistratus vocantur Dii, *Psal. 82. v. 6. Joh. 10. v. 34*. Quòd si ergò alii Diis debent esse subditi, sane & Episcopi magistratui subditi esse debent.

6. Dictum *Constantini* non fuit lex eximens Episcopos a jurisdictione civili, quippe quum etiam in causis Episcoporum judicium ille aliàs exercuerit, teste historiâ Ecclesiasticâ: Sed fuit tantum pia & laudanda admonitio, ut pacem colerent, mutuas injurias condonarent, & ita conciliatis animis principalem controversiam de divinitate Christi eò citius & felicius componere possent. Hinc suæ admonitionis finem ipse indicat, quando concludit: *Ideò his omissis, illa, quæ ad fidem Dei pertinent, absq; ulla animorum contentione distinguite.*

7. Ruffini allegatio nobis suspecta est, siquidem *Socrates & Sozomenus*, quibus major, quàm Ruffino compilatori, fides habenda, longè aliter, & probabilius verba Constantini referunt. *Socrates* quidem lib. 1. histor. Ecclesiastic. c. 5. *Postquam*, ait, *ab omnibus, ut temporis opportunitas postulabat, factum erat silentium, Imperator ibi ex sella orationem hortatoriam habere cœpit, quâ illos ad consensionem animorum, & concordiam commoveret, inq; ea consilium dedit, ut quicquid offensionis menti cujusquam privatim contra alterum resideret, prorsus deponeretur.* Etenim

com-

complures eorum alter alterum accusaverant; multosq; supplices libellos pro se singuli pridiè ejus diei Imperatori obtulerant. Ipse autem, ut ad propositum negocium, quo de convocati erant, se totos converterent, sedulò hortatus est, & libellos istos comburi jussit, istamq; solùm adjecit sententiam: Christum *præcepisse, ut qui veniam impetrare contendat, fratri ipse veniam det.*

In his verbis Socrates non meminit, quòd Constantinus Episcopos vel Deos vocaverit, vel exemtionem ab omni judicio tribuerit, sed quòd SOLUM istam adjecerit sententiam, *Christum præcepisse, ut qui veniam impetrare contendat, fratri ipse veniam det.* Sozomenus hanc admonitionem paulò prolixius recenset, lib. 1. Histor. Ecclesiast. cap. 16. ita scribens: *Multi ex numero Sacerdotum, qui (uti evenire solet) tanquam ad causas suas privatas disceptandas, in unum convenerant, tempus opportunum sibi jam oblatum putârunt, & ad res corrigendas, quæ ipsorum animos offendissent. Itaq; singuli libellum de criminibus, quæ aliis objicerent, Imperatori offerre, & peccata in se admissa jam ante exponere cæperunt. Quum autem istud in dies ferè singulos accideret, dat mandatum Imperator, ut singuli crimina, quæ aliis objicere constituerant, ad certum diem proponerent. Ubi dictus dies venit, Imperator sibi libellis acceptis;* Istæ, *inquit*, criminationes tempus quidem sibi præstitutũ habent; diem videlicet magni Judicii: judicem autem, qui sit tum de omnibus sententiam pronunciaturus: Mihi verò non est fas, quum homo sim, ejusmodi causarum cognitionem arrogare; præsertim quum & qui accusantur, Sacerdotes sint. Nam non deberent se tales præbere, ut ab altero judicentur. Age igitur, deletis criminibus, exemplum divinæ clementiæ in danda mutuò venia imitati, jungamus amicitiæ fœdera; & fidei negotia, quæ nos in hunc locum convenire compulerunt, seriò pertractemus. *Hâc habitâ oratione, Imperator jubet tum criminationes illatas nullius momenti esse, tum libellos comburi, diemq; præstituit, ad quem de rebus fidei vocatis in controversiam, decideretur.* Proclive est hinc colligere, quæ Constantini mens fuerit & intentio, nimirum Episcopos hortari voluit ad condonationem mutuam, *partim*, quia sint Sacerdotes, & aliis bono exemplo præire debeant; *partim* quia sint privatæ injuriæ, quarum omnium cognitionem & dijudicationem unus homo vel habere vel suscipere nequeat. Quùm enim omnes sint Sacerdotes, & in propria causa testes, nescire se, ut hominem, quibus fidem magis adhibere debeat. Talia ergò oblivioni tradenda, & justo judicio Dei, qui aliquando omnia etiam occulta, in apricum proferet, committen-

da esse. Hic Imperatoris scopus fuit, non ille, quem præ[illegible] Papicolæ.

Tandem 8. Si vel maximè Constantinus ve[illegible] non tamen ob id vicissent Papicolæ, quia foret tan[illegible] authoritas, quæ nec legem facere in Ecclesiasticis, nec juri div[illegible] quicquam derogare potest.

Scripturas quasdam malè depravatas, ut 1. Cor. 2.

V. A quibusdam Scripturis pessimè depravatis. 1. Alleg[illegible]ant istud ex 1. Cor. 2. v. 15. *Spiritualis judicat omnia. ip[illegible] nemine judicatur.*

Respondeo, 1. Omnes credentes & renati sunt spirit[illegible]ales: [illegible] proptereà omnes à judiciis secularibus sunt exemti?

2. Si spiritualis judicatur à nemine, sequitur, quòd ne quid[illegible] Papa Romano judicari possit.

3. Clerici Papales nihil minus sunt, quàm spirituales, qu[illegible] læ & luxuriæ dediti; Magnos quidem habent spiritus ob ela[illegible]nem, sed non sunt spirituales, ob superstitionem & vitæ perversi[illegible], nisi fortè illos velis dicere *Spirituales*, qui malo Spiritu aguntur.

4. Dictum illud planè impertinenter allegatur; quia Paulus non agit de judicio forensi; Sed Ecclesiastico & discretivo, quo probantur & distinguuntur fidei dogmata. Hoc judicium attribuitur fideli & renato, quòd ex gratia Spiritus illuminantis probet judicetq; omnia, quæ proponuntur judicanda, ipse verò judicatur à nemine, videlicet animali, & destituto sancti Spiritus luce. Talis enim non percipit, [illegible] intelligit mysteria fidei. Quomodo ergò de fide & fidelium religione judicaret.

Psal. 105.

II. Alii urgent dictum Psal. 105. v. 15. *Nolite tangere Christos meos*, quod sic interpretantur: *Potestates Laicæ, nolite homines consecratos, ullo modo vobis subjicere.*

Resp. Ineptissimè citantur hæc verba; siquidem Psalmista non loquitur de Clericis Novi, sed de Judæis Veteris Testamenti; non de judicio legitimo, sed de injuriis & damnis illicitis; non ad Magistratus Christianos, sed ad Reges Ethnicos, qui populum Judaicum veniebant oppressum. Et quis crederet, per Christos hîc intelligi homines malefficos, qui ad Magistratũ deferuntur & puniri debent? An putabimus, sub prætextu immunitatis Ecclesiasticæ immunitatem scelerũ hîc præcipi?

Dictum Matth. 17. v. 26.

III. Afferunt prætereà dictum *Matth. 17. v. 26.* Ubi Christus filios Regum à tributo liberos pronunciat.

Resp.

Resp. Nervum consequentiæ nullum video. Num enim omnes & soli Clerici sunt Regum filii? Sanè qui credunt, & piè vivunt, à Deo, Regum Rege, adoptantur in filios, ideoq; hoc non solis Clericis competit, sed omnibus veris Ecclesiæ membris, qui ob idem argumentum à jurisdictione civili deberent eximi, quod absurdum. Ipsum verò dictum quod attinet, communiter exponitur de Christi nativitate geminâ, temporali & æternâ, secundum quam Rex fuit, adeoq; liber à dando tributo. *Dominus enim noster*, inquit Hieronymus, *secundum carnem & secundum Spiritum, Filius Regis erat; vel ex Davidis stirpe generatus, vel omnipotentis Patris verbum. Ergò tributa, quasi Regum filius non debebat.* Quid autem hoc ad Clericos Papales? Num & illi vel Regum vel ipsius Dei naturales sunt filii? *Marsilius Patavinus* par. 2. defensoris, cap. 4. m. pag. 132. arbitratur Matth. 17. de speciali tributo sermonem fieri, quod tantùm alienigenæ; non autem Filii Regnorum, hoc est, in regnis nati, & inde oriundi debebant pendere. Hinc enim Salvator quærit, v. 25. *Reges terræ, à quibus accipiunt tributum, à filiis suis, an ab alienis?* Et ille respondit; *Ab alienis. Dixit Jesus? Ergò liberi sunt filii.* Jam hic sermo videtur inconveniens, ait *Marsilius*, si de solius Christi libertate intelligatur, quia in plurali loquitur pro se & Petro. Neque solus Christus fuit de stirpe Davidis, sed & alii, qui tributum nihilominus pendebant. Et accedit, quòd Cæsar tributum istud exegisse putatur, cujus tamen filius non erat Christus. *Ita Marsilius* de didrachmo isto disputat, quam tamen opinionem suo nos loco relinquimus.

VI. A quibusdam ratiunculis. 1. Absurdum est, *ut ovis pastorem suum judicet quocunq; modo. Jam verò Clerici sunt pastores, & Principes Politici sunt oves. Ergò Clerici à principibus sine absurditate judicari nequeunt.* *Et quasdã ratiunculas.*

Resp. 1. Ut maximè Papicolis videatur hoc absurdum, est tamen juri divino, & praxi Veteris Ecclesiæ consentaneum. 2. Mutatur genus prædicationis, ideoq; nulla est consequentia. Modò enim propriè, modò figuratè loquuntur. Oves propriè dictæ & brutæ pastorem nullo modo judicare possunt. At Magistratus sunt oves impropriè, nec brutæ; unde oriuntur quatuor termini. 3. Magistratus non est ovis in omnibus; sed tantùm in spiritualibus circa doctrinam & fidem, in quibus ministri sunt pastores. In politicis verò Magistratus est pastor, & Clerici sunt oves, quatenus cives. Ut ergò Magistratus debet obedire pastoribus in doctrina fidei, & præceptis morum; Sic Pasto-

res debent obedire Magistratui quoad lege & ca... ... curatè loquendo fideles non dicuntur o... es respectu mini... ... clesiæ, sed potius respectu Christi cujus oves sunt propr... & ... suo sanguine mercatus est. Hic verus ovium Domin... & Pa... mus à nullâ ove, à nullo hominum judicari pot... Sed ... Ecclesiæ, qui tantùm sunt Oeconomi Christi, longè alia est ... prà indicatum.

II. *Superior non debet subjici inferiori; sed contrà. At ... clesiasticum est distinctum à Politico, & hoc etiam ... Ergò causæ Ecclesiasticæ non debent judicari à Politicis Magistratib...*

Resp. Si diversitas respectuum attendatur, facilis est argumenti solutio. Nam ministerium Magistratu & superius & inferius est, diverso respectu. *Superius*, quoad sacra, & munus proprium, consi... in prædicatione verbi, & administratione Sacramentorum. *Infe...* quoad Politica, & facultates externas, de quibus in foro civili agitur. Ut igitur Magistratus ministerio parere debet in iis, quæ ... fidem & pietatem communem, ex verbo Dei præscriptam, sic ministri rursus parere debent Magistratui in illis, quæ jus civitatis, & externam subjectionem attinent.

III. Denique *absurdum esse dicunt, ut Judex terrenus summi Judicis servos, sacratosq; homines judicet & puniat.*

Resp. I. Magistratus quoq; summi judicis λειτουργὸς est: Et tamen à Clerico, si delinquat, corripitur & judicatur. 2. Servum Dei nemo judicet, nisi qui judicandi potestatem habet. Eam verò Magistratus jure divino & civili possidet. 3. Si clericus peccaverit, à Magistratu non ut servus Dei, sed ut servus peccati, & sic non immeritò judicatur.

QUÆSTIO II.

Num infideli etiam & hæretico Magistratui à Christianis subditis debeatur obedientia?

Negativa placet Pontificiis. NEgativam assumunt Pontificii, cumprimis Jesuitæ, quos inter Bellarminus lib. 5. de R. P. cap. 7. col. 1084. A. ita disserit: *Non licet Christianis tolerare Regem infidelem aut hæreticum, si ille conetur pertrahere subditos ad suam hæresin vel infidelitatem.* Rursus lit. B. *Tenentur Christiani non pati super se Regem non Christianum, si ille conetur avertere populum à fide;* & quod inferius addit, *si subditi* sufficientibus viribus

viribus ad Magistratum deponendum sint instructi. Hanc ipsam Bellarmini assertionem adprobat *Becanus* in respons. ad Aphorismum 10. Jesuwitarum, Tomo 1. pag 501. 502. *Sic Dominicus Bannes* in 2 2. quæst. 12. art. 2. scribit: *Post latam sententiam declarativam de crimine hæreseos injustè Princeps possidet regnum & Principatum, & exercet jurisdictionem in subditos, tenenturq́; subditi eximere se ab ejus obedientia, & bellum gerere contra illum, si vires suppetant. Ex hac conclusione sequitur primò excusandos esse Anglicanos & Saxonicos fideles, qui non se eximunt à potestate superiorum, nec bellum contra illos gerunt, quoniam communiter non habent facultatem ad hæc bella gerenda contra Principes, & imminent illis gravia pericula.* Hinc Romanus Pontifex omnes subditos eorum Principum, quos propter hæresin excommunicat, à fidelitatis juramento absolvit, quod ipsum definivit *Gregorius VII.* c. Nos sanctorum, caus. 15. quæst. 6. executus est *Paulus III.* contra Heinricum Angliæ Regem, & Sixtus V. contra Regem Navarræ, & Principem Condæum. Hinc celebrant sicarios, & Regicidas, sicuti *Jacobum Clementem Dominicanum*, qui Heinricum III. Galliæ Regem interfecit, Papa frequenti Consistorio laudavit, 3. Idus Septempris, 1589. Idem facinus commendatur à Jesuwita *Mariana*, lib. 1. de Rege & Regis Institut. c. 6. *Specie*, (inquit) *alias literas in manu tradendi, cultro quem herbis noxiis medicatum manu tegebat, supra vesicam altum vulnus inflixit: insignem animi confidentiam, facinus memorabile.* Et paulò pòst; *Cæso Rege, ingens sibi nomen fecit; cæde cædes expiata, ac manibus Guisii Ducis perfidè peremti, regio sangine est parentatum.* Sequenti verò capite de Tyrannis per dolum aut venenum tollendis agens; *Si* (inquit) *evaserint, instar heroum magnorum in omni vita suspiciuntur: Si secus accidat, grata superis, grata hominibus hostia cadunt, nobili conatu ad omnem posteritatis memoriam illustrati.* Ut tamen parricidium committatur honestè, suadet vir bonus uti hoc temperamento. *Hoc tamen* (inquit) *temperamento uti in hac quidem disputatione licebit, si non ipse, qui perimitur, venenum haurire cogitur, quo intimis medullis concepto pereat. Sed exterius ab alio adhibeatur, nihil adjuvante eo, qui perimendus est; nimirum quum tanta vis est veneni, ut sella eo aut vestis delibata vim interficiendi habeat. Quâ arte à Mauris Regibus invenio sæpè alios Principes missis donis, veste pretiosâ, linteis, armis, ephippiis fuisse oppressos.* Et *Genebrardus* in Chronico ad annum 1581. hæc notat: *Sanderus & alii plerique nobiles Catholici, freti bullâ Pii V. in Hiber-*

nia contra Angliæ Reginam bella pro patria & religione g[illegible] tinet illud, quòd Papa *Urbanus* Causa 23. quæst. 5. Can. *Excommunicatorum*, sic ait? *Non enim eos homicidas arbitramur, quos adversus excommunicatos Zelo matris Catholicæ Ecclesiæ ardentes, aliquos eorum trucidâsse contigerit.* Emanuel *Sa* Jesuwita, in aphorismis Confessariorum, in voce Clericus: *Clerici* (inquit) *rebellio in Regem non est crimen læsæ Majestatis, quia non est subditus Regi.*

Nos distinguimus

Nostram verò ut explicemus sententiam, ante omnia distinguimus inter *Magistratus inferiores* & *meros subditos*.

Inter Magistratus inferiores,

Per *Magistratus inferiores* intelliguntur status & ordines Regni supremum Magistratum eligentes, & certas conditiones præscribentes, quas inter si ea etiam sit, quòd Magistratus summus teneatur diversam à sua religionem permittere, neque subditos ad eam deserendam cogere; & verò ille conditionem hanc postea non servet, sed promissionem factam violare intendat; tum magistratus inferiores ad obediendum in ista causa religionis non sunt obstricti, sed bonâ conscientiâ Magistratui supremo, quippè fidem frangenti, & promissa non implenti sese opponere, & arma contra ipsum capere possunt. Nam polliciti sunt obedientiam non absolutè, sed *conditionaliter*, & suo hypothesibus: quas si Magistratus summus ex sua parte non observet contra promissionem datam: Magistratus inferior obtemperare non tenebitur, quia talem obedientiam non promisit.

Et meros subditos, Qui legitimo Principi, licèt excommunicato, semper obedire tenentur,

Quòd verò *meros* concernit *subditos*, illi quidem ad mandatum Principis veram fidem abnegare, & novam religionem assumere non debent, quum magis Deo sit obediendum, quàm hominibus, *Act. 5. v. 29.* Interim tamen in cæteris, quæ temporalia concernunt, ad obedientiam semper obstricti manent, neque bonâ conscientiâ, ob solam infidelitatem vel hæresin sui Principis, adversus ipsum arma capere; vel clanculum è medio eum tollere possunt, id quod sequentibus argumentis probatum damus.

Quod probamus A divina Magistratus origine

1. A divina Magistratus origine. Nam omnis Magistratus atque sic etiam Ethnicus, est à Deo, *Rom. 13. v. 1. 1. Pet. 2. v. 13.* Daniel sic affatur Regem Nebucadnezar, c. 2. v. 37. *Tu Rex Regum es, & Deus cæli regnum, potentiam, robur, & decus tibi dedit.* In eandem quoque sententiam Jeremias cap. 27. v. 6. *Nunc autem tradidi omnes regiones istas potestati Nebucadnezar Regis Babylonis servi mei.* Christus ipse munera sua quoque Cæsari sua dari voluit, *Matth. 22, v. 21.* Ex quo sequitur, obediendum

diendum esse in omnibus, quæ contra Deum, ejusq; verbum non præcipiuntur, ne potestati divinæ resistendo, ipsi Deo resistatur.

II. A dictis generalibus, quæ obedientiam Magistratui præstandam exigunt à subditis sine ulla exceptione vel limitatione, an Magistratus sit Ethnicus vel Christianus, Hæreticus vel Orthodoxus. Talia leguntur Rom. 13. v. 1. *Omnis anima potestatibus supereminentibus subdita sit*: v. 5. *non tantùm ob iram*, vel metu *pœnæ*; *sed etiam ob conscientiam*, quia nempe malis Principibus obsequentem esse in rebus civilibus, pars est pietatis erga Deum & conscientiæ. Et 1. Petr. 2. v. 13. 14 *Subjecti estote omni humanæ ordinationi propter Dominum; sive Regi quasi præcellenti; sive ducibus tanquam ab eo missis, quia sic est voluntas Dei.* *A dictis generalibus.*

III. A dictis specialibus, de infideli & hæretico Magistratu loquentibus. Israëlitæ jubentur pro vita & salute Nebucadnezaris, qui erat Idololatra, orare, *Jerem. 29. v. 7. Baruch. 1. v. 11.* Christus *præcipit*, Cæsari, qui tum temporis erat Tiberius Ethnicus, dare, quæ sunt Cæsaris, *Matth. 22. v. 21.* Paulus injungit Christianis, ut obtemperent Magistratui Sumo, *Rom. 13. v. 1.* & pro Regibus orent, *1. Tim. 2. v. 2.* Nulli verò tum alii erant, nisi Ethnici Reges & Magistratus. *A dictis specialibus.*

IV. A piorum exemplis. Pharaoni Ethnico subjectus in Ægypto fuit Jacobus cum filiis & nepotibus. Ipsi Israelitæ, quanquam Deo miraculis extraordinariis quasi extento brachio eis opem ferente, noluerunt tamen egredi ex Ægypto, nisi Pharaone annuente & permittente. Rex Salomon deficiebat ad idololatriam, *1. Reg. 11. v. 5.* nec tamen subditi contra ipsum rebellabant. Sic idololatræ fuerunt Rex Amasias, *2. Paral. 25. v. 14.* Manasses, *c. 33. v. 2.* Ammon, *v. 22.* & alii Reges Israëlitici, neq; tamen decreto Pontificum Reges hi pulsi sunt, neque quisquam Prophetarum suasit populo, ut arma contra ipsos caperent, vel Reges alios eligerent. Nebucadnezar Judæam vastavetat, & captivos ad idolum adorandum vi cogebat, ut habetur *Dan. 3. v. 5. seqq.* Nihilominus tamen Jeremias jubet populum ei esse subditum cap. 27. v. 12. *Submittite colla vestra jugo Regis Babylonii, & servite ei populoq; ejus.* Et c. 29. v. 7. *Quærite pacem ejus civitatis, ad quam ego vos transtuli, & orate pro ea, quoniam cum pace ejus conjuncta erit pax vestra.* Quùm esset promulgatum edictum, quo Judæi omnes per totum Imperium jussu Regis Ahasveri trucidari oportebat; promtum *A piorum exemplis.*

erat Mardochco suadere Reginæ Esther, ut legem ... vel gladio: ad illis nihil tale in mentem venit, sed ... sunt ad preces, atque jejunium. Salvator ipse tributum ... gistratui Ethnico, *Matth.17.vers.27.* & Paulus ad Cæsaris tribunal provocavit, *Act.25 v.11*, atque sic suam uterque obedientiam satis superque declaravit.

A praxi primitivæ Ecclesiæ. V. A praxi primitivæ Ecclesiæ. Nullus Apostolorum ... Patrum Imperatores vel Principes, sive gentiles, sive hæreticos ... dignitatis solio removit, nec Christianis subditis, ut tale quid tentarent, suasit, sed Christiani potius omnes, doctores & auditores, patientiæ scutum, & arma spiritualia precum contra Magistratus Ethnicos & hæreticos assumserunt. *Paulus*, quum coram Nerone sisteretur, non abdidit in sinu sicam, quam adigeret in pectus tyranni, quod facilè tamen facere poterat, quippè qui solo verbo ... abstulerat. Quòd si Paulus id fecisset, & ob tentatum ejusmodi facinus fuisset affectus capitali supplicio, num mors talis decoranda fuisset titulo martyrii? Et num ita occumbens ædificâsset Ecclesiam, salutari Christianæ constantiæ exemplo? Nullus puto verorum fidelium id affirmaret. Porrò *Polycarpus*, referente *Eusebio*, lib. 3. Hist. c. 33. in Epistola ad Philip. scribit: *Obsecro vos cunctos, ut Magistratui obedientes sitis.* Idem paulò ante martyrium dixit, apud *Eusebium*, l. 4. cap. 15. *Nos (Christiani) sic instituti sumus, ut Principibus ac potestatibus à Deo ordinatis, honorem, qui eis competit, exhibeamus.* Vid. plura apud Dn. D. *Gerhardum*, Tomo 6. pag. 1198. cujus ductum hic sequi placuit. Et praxin Veteris Ecclesiæ, multis confirmat testimoniis *Petrus Molineus*, cap. 13. & 14.

Bellarminus excipit, lib. 5. de R. P. c. 7. col. 1084. C. *Si Christiani olim non deposuerunt Neronem & Diocletianum, & Julianum Apostatam, ac Valentem Arianum, & similes, id fuit, quia deerant vires temporales Christianis.*

Resp. (1.) Si dejiciendi fuissent Imperatores Ethnici, utique Christus, tantas vires suo Pontifici concessisset, & etiam per paucos hoc ipsum expedire, si voluisset, bene potuisset. Quia verò id factum est minimè, annòn hinc colligendum, Christo placuisse, ut Christiani obediant, non resisterent Imperatoribus Ethnicis? (2.) Nec exiguæ fuerunt Christianorum vires, quippe qui omnes urbes, oppida, &

da, & ipsa castra Cæsarum impleverunt, de quo videatur *Tertullianus* in Apolog. c. 1. & 37. *Eusebius*, l. 9. cap. 9. *Ruffinus* l. 2. H. E. c. 1. *Theodoretus* l. 4. c. 1. Et quòd facilè Imperatores quidam infideles & hæretici â Christianis potuerint coerceri, vel è medio tolli, propriè probat *Barclajus*, lib. de potestate Papæ, c. 7. & 8. (3.) Si maximè certa non fuisset Christianorum de Imperatoribus victoria, ad minimùm tamen aliquid contra ipsos tentare, nec obsequi debuissent, si bonâ conscientiâ eos tolerari non posse statuissent. (4.) Neque vires externæ adeò fuêre necessariæ, quum juxta Jesuwitas etiam fraudibus, veneno, & per sicarios liceat è medio tollere infideles aut hæreticos Reges. Sed tale quippiam Christiani susceperunt nunquam; Sed declinârunt studiosissimè, uti nota sunt exempla, *Ambrosii*, epist. 33. ad Marcellum; Et *Eusebii* apud Theodoretum lib. 4. H.E.c.14.

VI. Ab inconveniente: quia positâ Papali hypothesi, multis Regibus fieri potest injuria, nec ullum innocentiæ suæ ostendendæ illis superest remedium. Hanc rationem Molineus urget, cap. 12. *Scire velim*, ait, *Si Rex* innocens Papali fulmine fuerit contactus, regnoque excussus, & Rex sibi factam injuriam conqueratur, quis futurus sit Judex in hac disceptione? An Papa erit actor & Judex? Et quùm ex Regum abdicatione tantum emolumentum ad Papam perveniat, quippe quum per id fiat Rex Regum, & regna fiant sua dona, an æquum est, ut ipse sit Judex in sua causa? Maximè quùm Bellarminus fateatur, Papam posse errare in quæstione facti, ac proinde etiam injustè judicare, quandoquidem ex factis jura nascuntur? Quæro ergo, an Rex injustè damnatus, possit aut debeat opponere se injustæ damnationi, & possit invito Papa regnum retinere? *Bellarminus* negat cap. 31. in Barclaium: *Quòd autem dicis, injustam sententiam non lædere eum, in quem fertur, verum est, quando is in quem fertur, eam humiliter tolerat & observat, donec injustitia vel potius nullitas ejus manifestè se prodat.* Clementer sanè & erga Regem benignè, cui non nocebit injusta sententia abdicationis & excommunicationis, dummodò regno patienter cedat & expectet, donec invasor regni, cognitâ injustitiâ sententiæ, eum revocet, & ultrò in avito solio collocet, sic enim bonâ fide res geruntur inter Principes. Similia habet cap. 17. in Barclaium: *Si fortè Princeps spiritualis abutatur potestate suâ injustè excommunicando temporalem Principem, vel ejus subditos sine justa causa ab obedientia ejus absolvendo, & eo modo perturbet statum Reipublicæ tempora-*

Ab inconveniente.

temporalis; peccabit Princeps ſpiritualis; ſed non poterit tamen Princeps temporalis judicium ſibi ſumere de temporalibus rebus. Pro D[illegible] hominum fidem! Huccine res Regum rediiſſe, ut durior ſit [illegible] conditio, quàm ſervulorum aut mercenariorum, quibus d[illegible] in dominos, ſi fuerint pacta mercede fraudati? Nimirum Papa eſt omni exceptione major, nec in eum, quantumlibet injuſte [illegible] tem, fas eſt hiſcere. At conſtans fuit ſemper omnium bonorum ſententia; Injuſtam ſententiam Paſtoris non nocere condemnato, & gladium ſpiritualem mucrone arreptum lædere ſolum tractantem. *Auguſtinus* ſerm. 16. de Verbis Domini: *Cœpiſti habere fratrem tuum tanquam publicanum, ligans eum in terra, ſed ut juſtè alliges vide. Nam injuſta vincula dirumpit juſtitia.* Causâ 11. quæſt. 3. Can. Cui eſt. *Si ſententia injuſta eſt, tanto curare eam non debet, quanto apud Deum & Ec[illegible]am neminem poteſt gravare iniqua ſententia.* Et Can. Temerarium: *Temerarium judicium plerumq; nihil nocet ei, de quo temerè judicatur, ei autem, qui temerè judicat, ipſa temeritas neceſſe eſt ut noceat.* Et Canone ſequenti: *Quid obeſt homini, quód ex illa tabula vult eum delere humana ignorantia, ſi de libro viventium non deleat iniqua conſcientia?* Et mox, *Senti de Auguſtino quicquid libet, ſola me in oculis Dei conſcientia non accuſet.* Hæc omnia ex Auguſtino. Quocirca Ludovicus XII. & ante eũ Phillippus Pulcer, Reges Galliæ, auſi ſunt contra hoc fulmen opponere, & in ipſum Papam majòri vi retorquere: Uterq; n. effecit, ut Papa frequenti Epiſcoporum ſuorum conventu hæreticus pronunciaretur.

A Suffragio quorundã Pontificiorum.

VII. A Suffragio quorundam Pontificiorum. In Concilio Conſtantienſi *ſeſſ.* 15. aſſertio illa, quód Reges & Principes in hæreſin & apoſtaſian lapſi, vel in hæreſi nati, ſint depellendi, tanquam erronea in fide & in moribus ſcandaloſa, ad fraudes, deceptiones, mendacia, proditiones atq; perjuria viam dans, fuit omninò reprobata. *Stapletonus* Dominicâ XXII. poſt Pentec. in Promt. Mor. *Quum jure gentium & Naturæ dubium hoc eſſet nemini, docent Apoſtoli,* Rom. 13. 1. Petr. 2. *etiam hanc Dei voluntatem eſſe, ut Regibus etiam Ethnicis atq; infidelibus, neq; enim alii tunc erant, ipſi pii & fideles obtemperarent. Sic Chriſtus Cæſari, Petrus Neroni, obediendum docent.* Bodinus lib. 1. de Republ. c. 9. *Nullus Propheta unquam docuit, propter ſolam idololatriam aut hæreſin contra Magiſtratus arma capi debere.* Refer huc etiam illud, quod de Tyranno ſcribit *Becanus*, Tomo 1. in reſponſ. ad aphoriſmum 9. p. 499. *Qui, ait, eſt tyrannus, ratione adminiſtrationis, non poteſt à ſubditis*

ditis interfici, ut definitum est in Concilio Constantiensi, sess.15. Et ratio est, quia verus & legitimus Princeps, etsi tyrannicè regat, manet tamen superior: Ergo subditi debent illi obtemperare, & non interficere, nisi fortè ob necessariam vitæ suæ defensionem.

Hinc Scriptura jubet nos in rebus licitis obedire Principibus Ethnicis, tanquam superioribus, etiamsi essent maximi tyranni, Rom.13. v. 1. & 1.Pet.2.v.13 & alibi. Jam verò de similibus idem est judicandum. Sicut igitur tyranno, quia manet superior, tanquam verus & legitimus Princeps, non obstante tyrannicâ administratione, est obtemperandum; Ita multò magis hæretico Principi, qui pariter manet superior, tanquam verus & legitimus Princeps, non obstante hæresi, obtemperare debent subditi, nec ipsum interficere.

Objectiones.

1. Bellarminus, tom.1.col.1084. A. ita colligit. *Deut.17. prohibetur populus eligere Regem, qui non sit de fratribus suis,* id est, *non Judæum, ne videlicet pertrahat Judæos ad idololatriam; Ergo etiam Christiani prohibentur eligere Regem non Christianum. Nam illud præceptum morale est, & naturali æquitate nititur.* Rursum, *ejusdem periculi & damni est eligere non Christianum, & non deponere non Christianum, ut notum est: Ergo tenentur Christiani non pati super se Regem non Christianum, si ille conetur avertere populum à fide.*

Prima: Nō est eligendus Rex infidelis, E. talis etiam est deponendus.

Resp. (1) Salomon, Manasses, Ammon & alii, à populo Israelitico electi, fuerunt reges idololatrici, neque tamen ab eodem propter idololatriam sunt depositi. (2.) Negamus igitur consequentiam, quia non quidem eligendus in Regem est non Christianus, nisi electio jure quodam speciali ad certam familiam sit restricta: Electus tamen, si à vera fide deficiat, non est propterea deponendus à subditis, quia quæ ab initio fuerunt liberæ potestatis, ea postmodum fiunt strictæ necessitatis. Sic impius Princeps eligi non debet, electus tamen postmodum est tolerandus. Sic non est facilè contrahendum matrimonium cum persona hæretica; contractum tamen propterea non est dissolvendū, licèt ejusdem periculi & damni sit, eligere non verè credentem. Sic Cardinales eligunt Pontificem; electum tamen deponendi potestatem non habent. Non Ergo sequitur; *Ubicunq;* idem damnum & periculum vertitur, eandem faciendi potestatem concedi debere illi, qui in damno & periculo versatur. Hoc simili quodam declarat *Barclaius,* in l. de potestate Papæ, cap.20. p.163. *Quemadmodum* ait, *non sequitur,*

sequitur, si quis novit mulierem esse impensè impr[illegible], & [illegible] ut spes nulla sit cum ea tranquille vivendi, non debet eam uxo[illegible] [illegible] sciscere, (quòd eo facto in apertum se discrimen conjiciat) [illegible] talem mulierem fortuitò & imprudenter nactus est, debeat [illegible] stante matrimonii vinculo, deserere vel repudiar[illegible] quamv[illegible] pe riculi & damni res sit, si eam retineat: Ita etiam non sequitur: [illegible] stiani tenentur non eligere Regem non Christianum, vel Hæret[illegible] [illegible] neantur quoq; non pati jam electum, quia multa impediunt fa[illegible], quæ factum non dissolvunt.

Secunda: Paulus jubet constitui novos judices 1. Cor. 6. E. licet constituere novos Reges.

2. Paulus *1. Cor. 6 v. 4.* jubet constitui à Christianis n[illegible] judices temporalium causarum, ne cogerentur illi causam dicere coram judice, Christi persecutore. Sicut ergo novi judices constitui potuerunt; Ita & novi Principes & Reges propter eandem causam, [illegible] v[illegible]es adfuissent.

Resp. 1. Paulus non loquitur de publicis judicibus loco movendis, sed de privatis arbitris, ex ipso Christianorum cœtu eligendis. A libera verò arbitrorum electione ad violentam ordinarii Magistratus depositionem non est consequentia. Non enim abrogat Apostolus imperium Ethnicis hoc sermone, nec indicat, Christianos ab illis p[illegible]sse deficere; sed tantùm improbat & vitio vertit quorundam Christianorum procacitatem & pertinaciam, quòd quum haberent fratres, hoc est, ejusdem religionis homines, qui de communi consensu judices constituti, causas ipsorum justè ac sapienter intra privatos parietes, amicâ affectione disceptarent, iis non contenti, ad Judices infideles & iniquos, & Christianis omnibus infensos, magno cum religionis scandalo contentiosius provocabant, uti rectè scribit *Barclaius*, l. de potestate Papæ, c. 21. pag. 166. 167. Unde in eum locum *Thomas* ita differit: *Sed videtur esse contra id, quod dicitur* 1. Pet. 2. *Subditi estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive Regi, tanquam præcellenti; sive ducibus, tanquam ab eo missis.* Pertinet enim *ad authoritatem Principis, judicare de subditis. Est ergo contra jus divinum prohibere, quod ejus judicio non stetur, si sit infidelis.* Sed dicendum, *quòd Apostolus non prohibet, quin fideles sub infidelibus Principibus constituti, eorum judicio compareant, si vocentur: Hoc enim esset contra subjectionem, quæ debetur Principibus:* Sed prohibet, *quòd fideles non eligant voluntariè infidelium judicium. Idem* ferè in eundem locum scribit *Theodoretus. Et Lyranus*: *Apostolus*, inquit, *non prohibet hic fideles sub Principibus infideli-*

infidelibus conſtitutos, comparere coram eis quando vocantur; hoc enim eſſet contra ſubjectionem, quæ Principibus debetur: Sed prohibet, ne voluntariè recurrant ad Judices infideles, in illis negotiis, quæ determinari poſſunt per fideles.

2. Non abſolutè improbat Apoſtolus, ſi quis fidelium utatur præſidio & defenſione Magiſtratus Ethnici, quùm ipſe provocaverit ad tribunal Cæſaris; & ſi vel refractarius Chriſtianus, vel Ethnicus aliquis Chriſtianum ad Judicem infidelem vocâſſet, nihil vocato profuiſſet arbitrorum vel judicum illorum authoritas, quo minus Ethnico tribunali ſe ſiſtere teneretur; ſed loquitur *comparatè*, quòd melius ſit privatas injurias tolerare, quàm animo vindictæ cupido, & magno cum ſcandalo, propter eas accuſare fratrem coram Ethnicis tribunalibus, ſecundum illud Salvatoris, Matth. 5. v. 39. *Si quis te percuſſerit in dexteram maxillam, præbe illi & alteram; & ei qui vult tecum in judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.* Atqui ita Eccleſia, Patres, Ambroſius, Primaſius, Theodoretus, & rel qui locum illum intellexerunt.

3. Bellarminus ſibiipſi contradicit, ſi ex Apoſtoli verbis colligere vult jus abdicandorum ſive deponendorum Regum & Principum. Nam *l. 2. de R. P. c. 29.* fatetur, Apoſtolos & reliquos Chriſtianos omnes æquè ſubjectos fuiſſe Principibus Ethnicis, in civilibus omnibus cauſis, atque cæteros homines. Verba ejus ſic habent, col 828. A. B. *Reſpondeo, primò dici poſſet, Paulum appellâſſe ad Cæſarem, quia de facto erat Judex ipſius, etſi non de jure. Ita enim reſpondet* Johannes de Turrecremata, l. 2. c. 96. Summæ de Eccleſia. *Secundò dici poteſt, & melius cum Alberto* Pighio lib. 5. Hierarchiæ Eccleſiaſticæ, c. 7. *diſcrimen eſſe inter Principes Ethnicos & Chriſtianos. Nam quo tempore Principes erant Ethnici, non erat Pontifex Judex illorum; ſed è contrario illis ſubjectus erat in civilibus omnibus cauſis, non minus quàm cæteri homines. Quod enim non eſſet Pontifex Judex illorum, patet; quia non eſt Judex, niſi fidelium, juxta illud,* 1. Cor. 6. Quid ad me de his, qui foris ſunt, judicare? *Quòd verò è contrario eſſet ipſe illis ſubjectus civiliter de jure, & de facto, patet etiam. Nam lex Chriſtiana neminem privat ſuo jure & dominio: Sicut ergo ante Chriſtianam legem homines ſubjecti erant Imperatoribus & Regibus; Ita etiam poſtea. Quare Petrus & Paulus paſſim hortantur fideles, ut ſubditi ſint principibus, ut patet ad Rom. 13. & Tit. 3. & 1. Pet. 2. Meritò itaque Paulus ad Cæſarem appellavit, eumq;*

judicem agnovit, quùm accusaretur seditionis, & tum... ut ... populi ... tati. Ex quibus apparet, non defectum virium in causa fuisse, cur primi Christiani non deposuerint Principes Ethnicos; sed potius quia jus & divinum & humanum tali facto repugnabat, quod ibidem apertius docet *Bellarminus*, quum scribit: *Judicare, punire, deponere, ad superiorem tantùm pertinere;* ex qua concessione argumentum ... plane invictum: *Nulli subjecti possunt judicare, punire vel deponere superiorem. Atqui omnes Christiani fuerunt olim ... Imperatoribus & Judicibus Ethnicis. Ergo nulli* Christiani possunt olim ejusmodi Imperatores & Judices deponere.

Tertia: Tolerare Regem hæreticum, est exponere religionem periculo. III. *Tolerare Regem hæreticum vel infidelem, conantem pertrahere homines ad suam sectam, est exponere religionem evidentissimo periculo. Qualis enim est Rector civitatis, tales & habitantes in ea.* Eccl. 10. *Unde est illud:* Regis ad exemplum totus componitur orbis. *Et experientia idem docet.* Nam *quia Hieroboam Rex idololatra fuit maxima etiam regni pars continuò idola colere cœpit.* 3. Reg 12. *& post Christum ad ... regnante Constantio, florebat fides Christiana; regnante Constantio floruit Arianismus; regnante Juliano, iterum refloruit Ethnicismus; & in Anglia nostris temporibus regnante Henrico, & postea Eduardo totum regnum à fide quodammodo apostatavit; regnante Maria iterum totum regnum ad Ecclesiam redit; regnante Helizabetha, iterum regnare cœpit Calvinismus, & vera exulare religio. At non tenentur Christiani, imò nec debent cum evidenti periculo religionis, tolerare Regem infidelem. Nam quando jus divinum & jus humanum pugnant, debet servari jus divinum omisso humano, de jure autem divino est servare veram fidem & religionem, quæ una tantùm est, non multa: de jure autem humano est, quod hunc aut illum habemus Regem.*

Resp. 1. Reges infideles & hæretici in differentia sunt duplici. *Nonnulli* enim veram religionem ejusq; confessores in suo regno tolerant, ut ita fidei nullum creetur periculum per ipsorum imperium: *Nonnulli* verò eandem, & confessores ejus persequuntur, atque homines ad suam sectam pertrahere conantur; ubi veram doctrinam in periculo versari concedimus lubenter; non tamen hinc sequitur, quòd propterea Magistratus hujusmodi deponi vel interfici possint. Salus subditorum & Reipublicæ versatur quoq; in periculo, si præsit Rex impius, prodigus, temerarius, vel aliis vitiis notatus; nec tamen à subditis propterea statim deponi debet vel potest.

2. Tole-

2. Tolerare Regem hæreticũ non est exponere religionẽ evidentissimo periculo, sed est *tantùm pati*, religionem versari in periculo, in quod incidit vitio Regis, & cui jam sine culpa populi exposita est, quũ nullum ejus liberandæ justum & legitimum, præter constantiam & patientiam, populo supersit remedium: id quod Christianis vitio verti nequit, quia in eo sequuntur vestigia priscorum fidelium & Patrum, qui Constantio, Juliano, Valenti, & aliis religionis veræ hostibus, eò quòd imperium essent legitimè adepti, sine ulla tergiversatione, aut minima rebellionis vel insidiarum indicio submissè paruerunt.

Si Bellarminus regerat, *Ecclesiam sine efficaci remedio humano mansuram, si Magistratui superiori ab illis, qui merè sunt subditi, non liceat armis resistere, atque ab eo deficere*; opponemus illi, quod scribit ipse, l.2. de Concil c.19. ubi ad argumentum: *Si Pontifici malo nemo potest resistere, Ergo Ecclesia manet sine remedio, si habet malum Pontificem*, respondet hoc modo: *Non est mirum, si Ecclesia manet sine remedio humano efficaci, quandoquidem non nititur salus ejus præcipuè humanâ industriâ, sed divinâ protectione, quum ejus Rex sit Deus. Itaq; etiamsi Ecclesia non possit deponere Pontificem, tamen potest ac debet Domino supplicare, ut ipse remedium adhibeat, & certum est, Deo fore curæ ejus salutem, qui talem Pontificem vel convertet, vel de medio tollet, antequam Ecclesiam destruat.* Eadem media Christiani suscipiant, quando Magistratum hæreticum supra se habent, nimirum patienter ferant, quod mutare non debent, & Deo supplicent, qui suam in mediis persecutionibus sine dubio conservabit Ecclesiam.

3. Falsum est, jus divinum & humanum in casu isto pugnare, siquidem servare fidem, & tolerare Regem infidelem vel hæreticum, non sunt opposita, nec unum divini, alterum humani; sed utrumque juris divini est, nimirum colere Deum verâ religione, & obedire Regi, quæ duo simul servari ac expleri possunt ac debent, quum reddenda sint Cæsari, quæ sint Cæsaris, & Deo, quæ sunt Dei, *Matth. 22. v. 21.* Et si non licet Concilio judicare, punire, vel deponere Papam nitentem turbare & destruere Ecclesiam Dei, sed tantùm ei resistere non faciendo, quod jubet, & impediendo, ne exequatur voluntatem suam, dicente *Bellarmino*, lib. 2. de R. P. c. 29. cur non similiter, multoq; magis idem de Regibus censeamus, quum Papa sine titulo, Reges justo titulo superiores sint populo, & judicem in terris nullum habeant?

4. Fatentur de jure humano esse, quò hunc aut illum habeamus Regem; addendum verò erat; *Ubi hunc vel illum Regem semel habemus*, de jure divino esse, ut ei in civilibus causis cum omni honore & reverentia pareamus; quâ adjectione totum Bellarmini argumentum eliditur.

Quarta: Conjunx fidelis liberatur à cō-jugo infideli, si discedat: Ergo etiam deponi potest Rex infidelis.

IV. *Cur non potest liberari populus fidelis à jugo Regis infidelis, & pertrahentis ad infidelitatem: si conjunx fidelis liber est ab obligatione manendi cum conjuge infideli, quando ille non vult manere cum conjuge Christiana, sine injuria fidei, ut apertè docet ex Paulo* 1. Corinth. 7. *Innocentius III.* cap. Gaudemus. extra de divortiis? *Non enim minor est potestas conjugis in conjugem; quam Regis in subditos, sed aliquanto etiam major.*

Resp. Paulus minimè docet, infidelem conjugem statim repudiandum; sed potius retinendum esse, v. 12. *Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam.* v. 13. *Et si qua mulier habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat illum.* Quòd si verò pars infidelis seipsam separet à fideli, & fidelem partem malitiosè deserat, atque sic initium divortii faciat; tum demum fidelis pars libera est, & à jugo matrimoniali exemta, secundum Pauli sententiam, vers. 15. *Quod si infidelis discedit, discedat. Non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi: In pace vocavit nos Deus.* Hinc autem pro exemtione subditorum à jugo regali nihil potest colligi; sed talis potius instituenda est comparatio: *Sicuti* fidelis sub jugo matrimonili manet, quamdiu infidelis legitimo matrimonio junctus, vult cohabitare: *Ita* fidelis sub jugo regali manet, quamdiu Rex legitimo imperio præditus, vult imperare. Rursus: *Sicuti* fidelis à jugo matrimoniali tùm demum liberatur, quando infidelis conjux spontè discedit, & fidelem partem malitiosè deserit: *Ita* fidelis à jugo regali tum demum liberatur, quando infidelis Rex spontè officio se abdicat, & subditos suos deserit: quæ comparatio causam Bellarmini non juvat, sed potius in totum destruit.

Quinta: Protestantes ipsi abdicarent Regem si cogerentur ad re-

V. Becanus Tomo 1, pag. 502. has movet quæstiones: Nunc quæro *ex Calvinianistis, quid ipsi putarent faciendum illis Christianis, qui subsunt Imperatori Turcarum, si Imperator vellet eos cogere & pertrahere ad Mahometismum? An deserendum Christum, & adhærendum Mahometo? At hoc non esset consilium hominis Christiani.*

Quid ergo? An *excutiendum jugum Imperatoris, & persistendum in fide?*

 subditis

in fide? At hoc ipsum est, quod Bellarminus docet. Iterum quæro, *Si* *ligiorum*
Rex Angliæ Catholicam & Romanam fidem amplecteretur, & vellet omnes *Papisticā.*
Calvinistas, quotquot in Anglia sunt, eandem fidem palam profiteri, & Pontifici Romano fidelitatem præstare; quid consilii caperent? An *sequerentur suum Regem?* Hoc *quidem ego optarem. At non essent hoc facturi, sat scio.* Quid ergo? *Regem potius abdicarent, & suum Calvinismum sartum tectum conservarent: Quare? quia præstat Regem, quam reformatam fidem amittere. Simili modo argumentatur Bellarminus.*

Resp. Quod Calvinistæ omnes id responsuri, & suscepturi sint, quod Becanus iis tribuit, vix adducor, ut credam, quum de illis experientia testetur contrarium; Sed respondeant pro se ipsi, quicquid placuerit: Nos paucis dicimus, insistendum esse vestigiis priscorum fidelium & Patrum, qui omnes, quando suberant Imperatori hæretico vel infideli, non ipsum deponebant, vel ejus vitæ insidiabantur; sed obsequiosi manebant in causis civilibus, fidem tamen non deserebant, sed in illa manebant constantes, & pro ea patiebantur varia, amittentes lubentius bona, & profundentes sanguinem, quàm ut *vel* fidem abnegarent, cum hypocritis contra Christi monitum; *aut* Magistratui clanculum insidiarentur, secundum modernos Pontificios, at contra Pauli monitum. Horum, inquam, exempla imitemur, & si Magistratus infidelis vel hæreticus ad impia sacra, & falsam religionem Christianos cogere velit, hoc ipsis consilii damus:

Ubi exponitur, Quid agendū sit, si Magistratus ad falsam religionem nos cogere velit.

1. Impiis & *ἀπιστίας* præcipientibus mandatis non obediant, quia Deo etiam est dandum suum, *Matth.* 22. *v.* 21. & illi plus obediendum, quàm hominibus, *Actor.* 5. *v.* 29. Neque crimen læsæ Majestatis incurrunt, si maximè mandatis hujusmodi non obtemperent, quia contra inferiorem Magistratum non committitur læsæ majestatis crimen, si diversum præcipiat Magistratus superior, cumprimis Deus. Ita ergo declinemus crimen læsæ majestatis humanæ, ne incurramus crimen læsæ majestatis divinæ.

2. Reverentiam, obedientiam & fidelitatem suam quoad civilia rescripta, & negotia luculentè semper declarent, & vi armatâ Magistratui superiori, absolutam potestatem habenti, si merè subditi sint, minimè resistant, ne temerè sumentes gladium, eodem pereant, *Matth.* 26. *v.* 52. ne divinæ ordinationi resistant, *Rom.* 13. *v.* 2. ne bellum illegitimum suscipiant, quum potestatem in Magistratum nullam habeant; & tandem ne à praxi primitivæ discedant Ecclesiæ,

 quæ nec

quæ nec usurpavit, nec Christianis tradidit gladium, tempore persecutionum.

3. Continuas ad Deum preces effundant, quò sa[illegible]orem Magistratui mentem indat, vel furorem ejus ad minimum cohib[illegible], exemplo precantium Judæorum, *Esth.* 3.*v.*16. sociorum Dan[illegible], c. [illegible] v. 24. Apostolorum, *Act.* 4 *v.*24. Cypriani, *epist.* 56. Amb[illegible] apud [illegible] finum, *lib.* 2.*c.*16. & Alexandri, Constantinopolitani Ep[illegible] apud Sozomenum, *lib.* 2. *H.E.c.*28.

4. Fidei suæ confessionem exponant, & crimina [illegible] imputata, vel calumnias adversariorum diluant, sicuti T[illegible] Apologeticum adversus gentes, *Justinus* apologiam, & *Athenag*[illegible] orationem pro Christianis scripsit.

5. Aliorum intercessiones petant, & usurpent. Ita *Ebedm*[illegible] *chus* intercessit pro Jeremia, c.38.v.8 *Esther* pro Judæis, c. 4. *Præfectus Edessenus*, pro Christianis, apud Theodoretum, lib. 4.c. 17. & R[illegible]finum l.5.c.5. *Ordines protestantium* An. 1541. apud Franciscum I. Galliæ Regem, pro Reformatis in vincula conjectis, apud Sleidanum, l.[illegible] p. 381. *Augustus Saxoniæ Elector*, Anno 1584. apud Heinricum III pro [illegible]gonotis, *Christianus II. Elector Saxoniæ* An. 609. apud Rudol[illegible]um Imperatorem pro statibus Evangelicis in Bohemia.

6. Si neque precibus, neque intercessionibus aliquid obtinere possunt, fugiant Christiani potius, quàm ut arma injusta capiant, *Si enim vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam*, inq[illegible] Salvator, Matth. 10. v. 23. Nec ignota sunt exempla fugientis *Jacobi*, Gen. 27.v.43. *Mosis*, Exod. 2. v. 15, *Davidis*, 1. Samuel. 19. v. 12. c. 21. v. 1. *Eliæ*, 1 Reg 19.v.3. *Christi*, Matth. 2. v. 14. c. 12. v. 15. Johan. 8. v. 59 *Pauli*, Act. 9. v. 24. 30. 2. Cor. 11. v. 33. *Petri*, Act. 12. v. 17. *Polycarpi*, apud Eusebium, l. 4. c. 15. *Athanasii* apud Socratem, lib. 3. c. 13. & lib. 4. c. 20. *Ambrosii* apud Paulinum in vita ejus & *Chrysostomi*, lib. 10. Tripart. c. 13.

7. Quòd si nec fugæ locus pateat, exemplo priscorum fidelium quidvis potius tolerandum, sanguis ipse etiam profundendus citius, quàm ut per rebellionem publicam violetur conscientia. Nam furor persecutorum sæpè retunditur melius per infractam constantiam, quàm per ferri aciem: cujus rei ex historia Ecclesiastica, *duo* tantùm placet afferre exempla.

Referunt *Ruffinus* l. 2. c. 5. & *Theodoretus*, lib. 4. cap. 17. de *fœmina quadam Edessena*, quòd audiens, jussu Valentis Imperatoris Christianos esse

nos esse in loco conventus publici à Præfecto opprimendos, adeo festina ac propera domo suâ proruperit, ut nec claudere ostium, nec operire se, ut mulierum habitum decet, diligentius potuisset, infantem quoq; parvulum secum traxerit, cursuq; rapido, irrupto etiam Officio Præfectum comitantis agmine festinaverit. Perducta ad Præfectum, ab eoq; ue quæsita, *quò tàm festina properaret? Ad campum* dixit, *quo Catholicorum populus convenit. Et non,* inquit Præfectus *audisti, quod omnes interficiendi sint, illic inventi? Audivi,* inquit, *& ideo festino, ut ibi inveniar.* Rogata denuò, *quò parvulum illum secum traheret? ut & ipse,* respondit, *Martyrium consequi mereatur.* Addit *Theodoretus* cap. 16. *Ardens enim divino fervore animus, nullo tangitur humano metu, sed terrores tales pro risu ac joco habet;* quâ Edessenæ mulieris, ac reliquorum convicium confertim ad locum Martyrii properantium constantiâ Imperator permotus, à furore & vesania sua remisit.

Sic *Josephus* lib. 18. Antiquit. cap. 11. de Judæis memorat, quòd audientes, Petronium Præsidem Româ à Cajo Imperatore mitti, ut ejus statuam in templo ponat, eidem nondum regionem ingresso Ptolemaidem primùm, mox etiam Tyberiadem occurrerint, suppliciter rogantes, *ne se ad eam necessitatem adigeret, neve sacratam urbem vetitis imaginibus pollueret:* quumque is objiceret; *An igitur bellum geretis cum Imperatore? Nequaquam,* dicebant *pugnabimus, sed moriemur citius, quàm à legibus Dei discedamus,* simulq; procumbentes nudatis jugulis paratos se dicebant ad excipiendos gladios, quâ constantiâ apud Petronium obtinuerunt, ut ad Imperatorem scriberet, & abrogationem decreti, interveniente Agrippæ intercessione, obtineret.

Habet ergo Becanus responsum nostrum ad quæstionem, *quid essemus facturi, si Magistratus aliquis nos cogere vellet ad religionem Papisticam?* Nempe nec fidem Evangelicam abnegaturi, nec Magistratum abdicaturi, sed potius omnia media tentaturi pro Principe placando, & si nihil proficeretur, quævis patienter toleraturi, & si opus, ipsum sanguinem essemus profusuri.

QUÆSTIO III.

Num subditi Tyrannum deponere, & vi vel fraude interficere possint & debeant?

Notum est omnibus, *tyranni* nomen olim pro quolibet Rege aut Reipubl. Principe fuisse usurpatum, adeoque fuit honestum & amabi-

& amabile nomen; quod evincit etiam versus apud Virgil. ... id. 7.

Pars mihi pacis erit, dextram tetigisse tyranni. Dev... à ... vel à τύρσις, quia turres & arces tyrannorum vel gubernatio ... propriæ. Violenta verò & incivilis Regum dominatio vocem honestam in odium vertit, quod aliis quoque vocabulis evenit, ut *Sophista, latroni, parasito, magia.*

Uti duo sunt genera tyrannorum. Duplex verò tyrannorum genus esse, suprà monuimus, *cap. 2. quæst. ult.*

Quidam sine titulo. *Quidam* enim sunt tyranni, *sine titulo, vel occupatione*, qui imperium invadunt, sibique præter jus rapiunt, in aliena Republica, vel sua, quales in Dei populo fuerunt Abimelech & Athalia.

Quidam exercitio. *Quædam* sunt tyranni *exercitio vel administratione*, qui non quidem invadunt alienum imperium; sed abutuntur suo, dum imperant ad utilitatem propriam, non subditorum; leges exigunt ad suos mores, non contra, mores suos ad leges; metui student, non amari; subditos timent, non subditis; & successori relinquere conantur Rempublicam turbatam, non tranquillam; quorum *hoc* verorum Regum; *illud* tyrannorum semper est proprium. Neque verò aliquis ideo tyrannus censeri debet, quòd durius imperet subditis, & sic agat cum eis, ut Dominus cum servis. Si enim δεσποτικὸν imperium fuerit legibus stabilitum, & accesserit consensus populi; tum si Rex herili illâ potestate utatur, tyrannus non erit, nec in ipso resi... ...bit culpa, sed potius in populo, quorum ingeniis ea regni forma est accommodatior, ut qui ita sunt cerebrosi, & præfractis animis, ut alit... ... officio contineri nequeant, quale imperium Aristoteles vocat βαρβαρικὸν, *3. Polit. 4.* Neque dissimulandum, multa in hac vel illa gente haberi civilia, quæ alibi essent tyrannica, multasque virtutes desiderari posse in Principe; quem tamen nequeas meritò tyrannum indigitare, quia sunt cætera boni, amantes æqui, & paterno ergà subditos affectu. At si quis potestate legibus concessâ, planè abutatur ad libidinem, & subditorum pascatur sanguine, suorum insultans damnis; hic sine dubio est tyrannus exercitio vel administratione.

Sic duo sunt genera Regum & Principum. Porrò autem, ut duo tyrannorum; sic *duo* etiam *Regum & Principum* sunt *genera.*

Quidam ἀνυπεύθυνοι. *Quidam* sunt ἀνυπεύθυνοι, & reddendæ rationi nequaquam obnoxii, quia imperium in subditos habent absolutum, nec tenentur

certis

certis quibusdam pactis vel legibus regni fundamentalibus obstricti, quales dicuntur esse Reges *Hispaniæ*, *Britanniæ*, *Galliæ*, *&c.*

Quidam sunt ὑπεύθυνοι, & reddendæ rationi obnoxii, qui creantur electione Optimatium vel Ordinum Regni; adeoq; imperium non obtinent absolutum; sed certis limitibus, conventis & conditionibus circumscriptum, quibus violatis, populus non teneatur obsequi, ut ita potestas summa penes ordines & optimates maneat. His ergò distinctionibus præmissis, ad quæstionem per tres positiones respondebimus. *Quidam ὑπεύθυνοι.*

Prima Positio.

Tyranni sine titulo vel occupatione, à subditis jure deponi & interfici possunt. *Tyranni sine titulo jure deponi & interfici possunt.*

Ratio in promtu est, quia sunt prædones & raptores publici, qui per vim irrumpunt in possessionem alienam, & iniquè aliena possident. Neq; hîc primùm expectanda est Papæ, aut cujusdam externi Principis sententia: *In reos Majestatis & publicos hostes omnis homo miles est*, ait Tertullianus, Apol. c. 2. Hinc Judices divinitus excitati, ab externorum hostium & tyrannorum jugo Israelitas liberârunt sæpius, teste judicum historiâ. Et Mathatias injustam Antiochi oppressionem justo bello repulit, *1. Maccab. 3.* Neq; de hoc nos inter & Pontificios ulla est controversia. Videatur *Gregorius de Valentia*, qui Tomo 3. disp 5. quæst. 8. punct. 3. col. 1274. A. B. ita scribit: *Si quis esset tyrannus per arrogatam potestatem, quam vi obtineat, quilibet posset eum occidere, si non esset recursus ad superiorem, nec majus inde communitatis detrimentum sequeretur. Nam tota Respublica censetur gerere justum bellum contrà ipsum; & ita civis quilibet, ut miles quidam Reipublicæ, posset eum occidere. Sicut* Jud. 3. *Aod occidit Eglon tyrannum: quem Aod, dicit ibi Scriptura, fuisse à Deo suscitatum* Salvatorem filiis Israel, *quibus Eglon ille Rex Moab tyrannicè imperaverat decem & octo annis. Unde quando* in Concilio Constantiensi, sess. 15. *prohibentur particulares occidere tyrannum; intelligendum est de tyranno primo modo*; (qui nempè tyrannus est non per arrogatam sibi injustè possessionem; sed solùm per pravum, & communitati exitiosum legitimæ alioqui auctoritatis usum in gubernando) *de hoc enim eadem est ratio, atq; de aliis malefactoribus, qui solùm per publicam potestatem puniri possunt.* Addimus tamen hoc, si regnum injustè partum, posteà justè administretur, si desit legitimus successor, si alieni regni invasor

Nisi interveniat voluntas populi, & fides data. non amplius imperet invitis, sed volentibus, ... verba ... & regni Ordines ultrò juraverint, talem Regem vel tyran... plius oppugnari, vel è medio tolli non posse. Sunt ... pauca florentissima, & benè constituta, quibus tamen in ... jus, sed vis, belliq; fortuna. Non quidem alia regna ... neq; hic locus est præscriptioni. Voluntas tamen populi, fides ..., & leges non per vim, sed ex æquo & bono constitutæ jus acqu... Regi, & potestatis Regiæ maximum sunt firmamentum. ... Augustinus in Psal. 124. rectè scribit: *Aliquando injusti perveniunt ... seculi*, quum perveniunt & facti fuerint vel Judices vel Reges; ... facit Deus propter disciplinam populi sui, non potest fieri, nisi ut exhibeatur illis honos, debitus potestati.

Secunda Positio.

Tyrannus exercitio & Princeps ὑπεύθυνος, ab inferiori Magistratu potest deponi & armis oppugnari.

Tyrannus exercitio vel administratione, si sit ὑπεύθυνος, vel certis conditionibus electus, à regni Ordinibus deponi, & si arma capiat, armis quoq; oppugnari potest.

Quod probatur ab officio Magistratus. Nam 1. Magistratus *officium* hoc requirit, quippe cujus est ... tos tueri contra injustam oppressionem. Ordines verò regni, ad quod caput aliquod certis conditionibus est evectum, sunt loco Magistratus, quia partem potestatis in electione sibi reservârunt, adeoq; non ... merè & absolutè subditi. Quia ergò Evangelium non abolet P...itias, & verò ad jura politica, & officium Magistratus hoc ipsum pertinet, quod regni alicujus Ordines Principi liberè electo, & contra fidem ... genti, resistere possint; utiq; si hoc ipsum faciant, rebellionis accusari minimè possunt. Ut enim ministri Ecclesiæ aberrantes Principes ve... arguere, ac consiliarii sanis eos consiliis in viam revocare debent: Sic Ordines regni, quibus à Deo datus est gladius, vi armatâ tyrannicis ipsorum conatibus resistere queunt.

A modo obligationis mutuæ. 2. *Modus obligationis mutuæ* idem confirmat. Inter Principem enim potestatis restrictæ, & Ordines regni electivi talis contractus fuit ... ut Princeps in leges regni fundamentales prius juraverit, quàm Ordines nomine quorũvis subditorũ fidem pollicerentur. Si ergo Princeps ... ab hoc contractu discedit, non servando conditiones ex sui parte, ... vis intelligit, Ordines regni ab obedientia ipso jure absolvi, quippe quæ non absolutè, sed tantùm sub certis conditionibus promissa est.

3. Acce-

3. Accedunt insuper *exempla non pauca.* Nam *Jojadas* deposuit Athaliam, 2. Reg. 11. *Judas & reliqui Machabæi* restiterunt Antiocho, 1. Maccab. 2. seqq. *Constantinus* oppugnavit Licinium Collegam in imperió, Christianos persequentem. *Lutherus* Tomo 7. German. Jenens. im **Bedencken von der Gegenwehr** / fol. 386. addit alia duo exempla. Primum, quód Populus restiterit Sauli, Jonathanem occidere cupienti, *1 Samuel. 14.* *Alterum*, quòd Ahikam, aliiq; Principes Israelitici opposuerint sese Regi Jojakim, ad internecionem quærenti Jeremiam *cap. 26. v. 16. sequentibus.* *Ab exemplis.*

4. Si Ordinibus regni denegatur potestas, se suosq; contra injustam vim defendendi, sequerentur hæc absurda. (1.) *Non* esse discrimen inter Principes absolutæ, & inter Principes restrictæ potestatis. (2.) *nec esse* discrimen inter merè subditos; & inter regni Ordines, quibus aliàs pars potestatis competit, ac quibus cura boni publici ex parte adhuc incumbit. (3) *Promissionem* Principis, quam ante evectionē ad regnum præstat Ordinibus, nullius esse momenti, quum pro arbitrio ab ea discedere, nec ad impletionem ejusdem ab ordinibus cogi possit. (4.) *Electionem* Principis intuitu boni publici susceptā in extremam regni perniciem vergere, quum libidini ejus nemo queat resistere vel modum ponere. *Ab absurdis.* *A suffragiis Theologorū & JCtorum.*

5. Tandem addimus *suffragia Theologorum*, ut Lutheri, Philippi, Bugenhagii, Justi Jonæ, Ambsdorffii, Crucigeri, Majoris, Menii, &c. ut etiam *Jurisconsultorum Witebergensium* & aliorū, quæ colligit Dn. *Hortlederus*, Tom. 2. lib. 2. de causis belli germanici.

Tertia Positio.

Tyrannus exercitio, & Princeps ἀνυπεύθυνος non facilè potest deponi vel oppugnari.

Tyrannus exercitio, si sit ἀνυπεύθυνος & absolutæ potestatis, à merè subditis deponi, armis oppugnari, vel interfici non facilè potest.

Quoad hanc positionem â nobis maximè dissentiunt Pontificii, qui geminum hîc errorem fovent. (1.) *Tyrannum malè describendo.* Nam illi Tyrannum æstimant ex *hæresi*, & quidem non vera, sed ficta & præconcepta, siquidem omnes illos Reges & Principes tyrannorum loco habent, & à quovis subdito è medio tolli posse statuunt, qui à Romana secedunt Ecclesia, qui Papæ quocunq; modo adversantur, qui libidini ejus & avaritiæ non satisfaciunt, aut qui Pontificum decretorum jugum excuti, conantur illud armis, omniq; ope & operâ retinere; s. vel maxi- *Quo in themate dissentiunt Pontificii,* *Qui tyrannum malè describunt.*

mè aliàs imperium legitimè acquisiverint, & re[illegible]tè [illegible] quod Heinrici IV. Imperatoris, & *Heinrici III.* Galliæ Regis ex[illegible] lentè indicat. Sed nec hæresis est, ab Ecclesia Romana, [illegible] sit, recedere; nec si hæresis esset, propterea [illegible] possent Principes, quum longè aliud sit hæresin [illegible] & [illegible], regnum tyrannicè administrare. Nos apertè dicimus, *hæres[illegible]* [illegible] quam ob discessum à Romana Ecclesia pro hæretico habere, [illegible] *tyrannidem esse*, aliquem ob istum discessum pronunciare [illegible].

Et tyrannos licitè abdicari posse statuunt.

(2.) *Tyrannos licitè abdicari & occidi posse statuendo.* Nam Pont[illegible] *Zacharias* Francis de Childerici abdicatione *consulentibus* ita [illegible] apud *Aventinum*, lib. 3. Annalium, *Princeps populo, cujus benefi[illegible] possidet, obnoxius est. Quæcunq; enim habet, potentiam, honorem, divitias, gloriam, dignitatem, à populo accipit, plebi eadem accepta referat. [illegible] plebs constituit, eundem & destituere potest.* Sic in Aphorismis Con[illegible]riorum, literâ T. in voce Tyrannus, pag. 293. edit. Antuerp. hæc præscribitur regula: *Tyrannicè gubernans justè acquisitum dominium, non potest spoliari sine publico judicio* (per quod non nisi judicium Papæ intelligitur) *Latâ verò sententiâ, potest quilibet fieri executor.* Scribit quidem *Becanus* Tomo I. in respons. ad Aphoris. 9. pag. 499. *Tyrannum ra[illegible]one administrationis non posse à subditis interfici, & hoc definitum esse in Concilio Constantiensi, sess. 15.* Sed verba Concilii multò aliter refert *Lessius* lib. 2. c. 9. dubit. 4. num. 10. nimirum hunc in modum: *Quilibet tyrannus potest & debet licitè & meritoriè occidi per quemcunq; va[illegible] [illegible]um vel subditum; etiam per clanculares insidias, & subtiles blandit[illegible], [illegible] adulationes, non obstante quocunq; præstito Juramento seu confæder[illegible] factis cum eo; non expectatâ sententia vel mandato Judicis cujuscunq;.* Pòst ipse Lessius talem addit ἐπίκρισιν: *In hoc articulo multi sunt errores.*

Primò; *quemlibet tyrannum posse occidi; nempe tam eum, qui tyrannicè administrat, quàm qui tyrannicè titulum occupat.* Secundò: *debere occidi per quemvis subditum, quum tamen ex his pleriq; exc[illegible].* Tertiò: *Idq; etiam contra juramentum, & fœdus juratum; quum omne Juramentum licitum sit servandum.* Quartò: *Nulla sententiâ Judicis expectatâ; quum si superiorem habet, ad eum primò sit confugiendum.* Apparet hinc, tum iniquitas decreti Constantiensis; tum dissensio ipsorum Romanensium. Addit autem Lessius num. 12. *Si tantum excrescat tyrannus, ut non videatur tolerabilis, nec ullum aliud remedium supersit; primum à Republica vel Comitiis regni, vel alio habente auctoritatem, esse* (tyrannum) *depo-*

deponendum, & hostem declarandum, ut in ipsius personam liceat quicquam attentare. Tunc enim desinit esse Princeps. Et sanè gravissima hæc quæstio in utramq; partem à Politicis disputatur, quorum argumenta prolixè refert *Keckermannus*, lib. 1. System. Polit. c. 28. pag. 425. seqq. Mihi verò vehementer placet pia & modesta sententia *Dn. D. Gerhardi*, quam Tomo VI. pag. 1314 proposuit his verbis: *Quum in Christiana Republica vix possint pejores dari Principes, quam quales fuerunt* Tiberius, Caligula, & Nero, *quos tamen Christus, Apostoli, & primitivæ Ecclesiæ doctores à solio dejiciendos esse nusquam docuerunt, sed potius ad obedientiam subditos cohortati sunt*; quum *rarò illa moles convelli sine convellentium exitio possit*, ut loquitur Tacitus lib. 4. ann. *ac minore ut plurimum periculo Tyrannus toleretur, quam ejiciatur*; quum *ejecto uno Tyranno novus plerumque succedat, priore deterior*; quum *satius sit à subditis hic peccari in defectu, quàm excessu, ac durissima quævis ab illis tolerari, quam prætextu defensionis Principem, de quo emendationis spes est, è solio dejici; ideò Theologus rectius fecerit, si populum Christianum sub jugo Tyrannico laborantem ad pœnitentiam ac patientiam hortetur, quam si vim armatam contra vindicis Dei flagella adhibendam esse doceat.* Non existimo negandum, (*scribit Brentius* in Comm. 1. Sam. 24.) quin Davidi in Regem divinitus electo, Saulem Tyrannidem exercentem tam oportunè in spelunca oblatum, interficere licuerit. Sed David maluit sequi, quod ædificaret, quàm quod impunè liceret, &c. *Et posteà*: Quòd David pepercit Sauli, magna laude dignum est, & docet multò honestius & utilius esse, ut ad evitanda offendicula de jure nostro aliquid remittamus, quàm summum jus prosequamur. *Regula generalis, eademq; ut certissima ita tutissima est illa Apostolica*; Qui resistit, divinæ ordinationi resistit. *An verò in hoc vel illo casu detur quædam exceptio, non est temerè pronunciandum, sed omnes circumstantiæ accuratè considerandæ. Frustrà contra Tyrannum capiuntur arma, nisi subditorum peccata, quæ Tyranni imperium meruerunt, prius emendentur; contra verò solà ad Deum conversione, & piis precibus liberatio à Tyranno sæpius fuit obtenta, absq; ullo armorum usu. Proinde si in privatis; multò magis in publicis injuriis, à Magistratu illatis, locum habere debet illud:* Satius est ferre injuriam quàm inferre. *In hac* sententia totus acquiesco, quum sit tutissima, & praxi Christianorum verorum confirmata; sanè patiendo non peccatur, sed agendo; & frustrà sumuntur arma, si Deus Tyranno uti velit tanquam flagello ad puniendа populi peccata. Opinio etiam contraria imperitum populum, ad

Sed nobis moderatior placet sententia.

ad resistendum aliàs proclivem, facilè irritare, atque [...] sam suppeditare potest, ut Respublica intestinis armis [...] mnia evertantur, dum Principis abdicatio tentatur ex [...] sumtione & nimia impatientia.

CAPUT IV.

DE LEGIBUS

QVÆSTIO I.

Num iniqua sit omnis lex, quæ non fertur κατὰ τὸ δυνατὸν vel quæ servari nequit?

Affirmant Pontificii.

ACriter contendunt Pontificii, hoc proprium esse omnium legum, ut tantùm possibilia, & in potestate ejus, cui fer[...] constitutâ præcipiant. Legatur totum caput 18. *Bellarmini*, lib. 5. de libero arbitrio, & apparebit evidenter, quæ [...] de hoc themate sit opinio. *Preceptum*, inquit, *est regula bene vivendi. Frustrà autem datur regula ei, qui non potest deficere, aut non potest non deficere.* Et Lessius in Consultat. Catholica, pag. 116. aperte scribit: *Si lex est impossibilis; Ergò non obligat. Nemo enim obligatur ad impossibile. Nullus unquam tyrannus subditos suos ad impossibilia obstrinxit, & Deus id faceret? Absit ab eo tam barbara immanitas?* Hinc ergò concludunt omnem legem, & per consequens, divinam quoque, factu possibilem esse, atque sic hominem præceptis Dei plenè in hac vita satisfacere, ideoq; per operum merita salvari posse.

Nos negamus quoad legem divinam,

Verùm respondemus, confictam esse illam legis proprietatem, *quòd semper præsupponat δύναμιν agendi, & tantùm possibilia præscribat.* Humanas quidem, civilesq; leges oporret ferri κατὰ τὸ δυνατὸν, alias iniquæ forent & tyrannicæ: quoad divinam verò legem dispar est ratio, ideoq; hîc urgenda est regula Theologica: *A præcepto ad velle, & ad posse non valet consequentia.* Ubiq; enim in Scripturis inculcatur, Dei legem

Quæ à nobis impleri nequit.

à nobis impleri non posse: *1. Ob naturæ infirmitatem*, & inchoatam tantùm renovationem. 2. Ob *summam perfectionem*, quam lex requirit, *Matth. 22. v. 32. Marc. 12. v. 28. Luc. 10. v. 25. Rom. 7. v. 14.* Hinc Paulus ipse lamentabili voce queritur, se legi satisfacere non posse, *Rom 7. v. 14. seqq.*

14. seqq. ideoq; omnis sanctus quotidianà veniæ petitione opus habet, *Psal. 32. v. 6.* Imò ipsa conscientia privatum testimonium perhibet cuilibet, quòd si Deus nobiscum intrare vellet in judicium, consistere nequeamus, *Psal 130. v. 3. Ps. 143. v. 2.*

Quocirca ut ad istud argumentum Papisticum, *à generali legis conditione* desumtum, plenè respondeatur, sequentia veniunt notanda.

1. Quando Pontificii adversus Pelagianos, legem & mandata Dei urgentes, disputant; tunc infirmam à lege ad possibiliatem, consequentiam esse, agnoscunt ipsi, atque ita sibi sunt contrarii, de quo videatur cap. 3. & 6. *Bellarmini*, lib. 2. de libero arbitrio. Nam *c. 6.* ad argumentum hoc Pelagianorum à præceptis sumtum, respondet his verbis: *Scripturæ, dum hortantur homines ad conversionem, id monent, ut quum a Deo vocantur & excitantur, non resistant Spiritui sancto, juxta Psalmum:* Hodiè, *si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra.* Et cap. 3. l. 2. ad dictum Christi, *Venite*, &c. respondet, *Christum invitare omnes, ut veniant, non quòd possint homines solis naturæ viribus venire, quum scriptum sit* Johan. 6. Nemo potest ad me venire, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum; *sed ut admoneat, ut gratiæ prævenienti cooperentur, & non resistant Spiritui sancto.* Hæc Bellarmiuus sibi contradicens. Si enim præceptum frustrà datum est, si datum ei, qui servare non potest, responsiones hæ Bellarminianæ ad argumenta Pelagianorum nihil valent.

Pontificii autem in hac quæstione sibi ipsis contrarii sunt.

II. Si mandatum δύναμιν servandi semper & certò præsupponeret, sequeretur, hominem quemvis, ex solis naturæ viribus posse universam legem perfectè implere, posse in Christum verè credere, & omnia ad salutem necessaria ex seipso operari, siquidem hæc omnibus, tam non renatis, quam renatis, injuncta sunt, uti patet ex *Ezech. cap. 18. v. 31. Zach. 1. v. 3. Matth 11. v. 27.* Consequens autem omninò Pelagianum est, & ab ipsis Pontificiis rejicitur. Antecedens igitur firmum & universaliter verum qui esset? Sed excipit Bellarminus; *hanc responsionem planè extra rem esse, siquidem hic non disputetur, possitne lex solis naturæ viribus adimpleri*, (quum ipse non ignoret, auxilium gratiæ esse modis omnibus necessarium) *sed quæstio ea sit: Utrum posito* auxilio gratiæ, homo sit verè liberi arbitrii, ita, ut possit legem implere, vel eandem, si maluerit, prævaricari: *Nos igitur dicimus*, inquit, *posito auxilio necessario, quodcunque illud sit, hominem verè propriéq; liberum esse in moralibus.* Atque *id probamus, quoniam alioquin lex omnis frustrà data esset.*

Absurdo ansam præbent.

Sed

Sed verba hæc Jesuwitica sunt, hoc est, ad fallendum [illegible] composita. Non enim nunc quærimus de viribus gratiæ, vel de [illegible] trio post conversionem; sed de libertate arbitrii in homine non [illegible] to ante conversionem. Committit ergò Bellarminus ig[illegible] ἐλέγχου. Deinde exponat nobis: *Annon lex data sit omni omn[illegible], non solis renatis?* Imò lex à non renatis obedientiam magis po[illegible] extorquere vult, quàm à renatis, siquidem *νόμος δικαίῳ οὐ κ[illegible]*. Disertè igitur respondeat Bellarminus; *Possintne illam non renati præ[illegible] secus?* Si *negat* posse, destruit suum argumentum, quo vult concludere, legem frustrà esse latam, si præstari nequeat ab hominibus [illegible]tia: Sin *affirmat* quoad renatos, statum pervertit, quia quæstio [illegible] de viribus arbitrii nondum liberati. Proinde sic argumentamur: *Si lex* omnibus hominibus, etiam renatis data, ab ijs nullo modo im[illegible] potest, sequitur, quòd non omne id, quod præcipitur, sit in potestate ejus, cui præcipitur, seu, quòd à præcepto ad posse non valeat consequentia. Verum autem est prius. Ergò etiam posterius.

Exemplis refutari possunt, quòd non omne præceptū præsupponat possibilitatē agendi.

III. Proferri possunt & alia exempla, quibus aliquid præcipitur, quod tamen non est in potestate ejus, cui præcipitur, ut *Gen. 15. v. 5.* dicit Deus ad Abrahamum: *Suspice cœlum, & numera stellas, potes [illegible] numerare?* Hoc sanè præcepto impossibilitas potius, quàm potestas numerandi stellas haut obscurè innuitur. Sic *Esa. 42. v. 18.* dicitur: *Surdi audite, & cæci intuemini ad videndum.* Sive hîc surditatem & cæcitatem naturalem, sive spiritualem intellexeris, impossibile tamen præcipitur. Sic Christus filiæ Jairi mortuæ præcepit & dixit: *Puella surge*, Matth. 9. v. 25. Lazaro sepulto & jam fœtenti mandavit, *Lazare veni foras* Johan. 11. v. 43. Et Petrus defunctæ discipulæ dixit: *Tabitha surge* Act. 9. v. 40. Tunc autem hinc colliges, aut cadavera ista habuisse *δύναμιν* surgendi & semetipsa vivificandi, aut Christum fuisse tyrannum, quòd impossibilia præceperit? At verò *illud* absurdum, *hoc* blasphemum; *Utrumq;* falsum est.

Neq; Deus statim est tyrannus, quando impossibilia præcipit.

IV. Si porrò quæratur: *Annon tyrannicum sit, vel ad minimum frustraneum, mandare impossibilia, & obligare ad ea, quæ non sunt in potestate nostra?* Negativè responderi debet. Nam sicuti *Matth. 18. v. 28.* Creditor justè requirit suum debitum ab eo, cui quidem ne teruncius superest; Ita quidnî & Deus justissimè, sine omni crudelitate & tyrannide, ab hominibus, debitoribus suis, per præcepta legalia id, quod facere debent, exposceret? *Præterea*, licet Dei præcepta, tum legalia, tum

Evangelica, nobis sint impossibilia; tamen non omninò frustranea, sunt, neq; Dei crudelitatem; sed benevolam potius voluntatem indicant, quandoquidem multi ex iis usus ad nos redundant. Nam debiti & infirmitatis nostræ nos commonent, ad preces invitant, ad Christum manuducunt, corrigunt morbum, & inhibent contumaciam, quos usus singulos explicavi prolixius *parte 2. Philosoph. Sobriæ, Sect. 2. cap. 2. quæst. 3.*

QUÆSTIO II.

Num lex possit obligare illos, quibus non est promulgata?

PLeriq; Pontificii censent, publicam promulgationem esse necessariam, & universalem legis affectionem. Ita enim loquitur *Thomas de Aquino*, 1. 2. quæst. 90. art. 4. *Promulgatio ipsa necessaria est ad hoc, quod lex habeat suam virtutem.* Consentit *Dominicus à Soto*, lib. 1. de Instit. quæst. 1. art. 4. ubi hanc conclusionem nectit: *Nulla lex ullam vigorem habet legis ante promulgationem, sed tunc instituitur, quando promulgatur*, quæ posteriora verba desumta sunt ex Jur. Canonico, *distinct. 4. cap. in istis.* Sed merè particularis est hæc proprietas, legi humanæ tantùm competens; non autem universalis, quum de lege connata, promulgatio propriè dicta nequeat affirmari. Nec enim illam addiscimus, accipimus, legimus; sed ex Natura ipsa arripimus, haurimus, exprimimus; ad illam non docti, sed facti, nõ instituti, sed imbuti sumus, uti loquitur *Cicero* in Oratione pro Milone. *Affirmant Pontificii universaliter.*

Excipit quidem Thomas, *esse promulgatam hoc ipso, quòd Deus eam mentibus hominum inseruit naturaliter agnoscendam.* Verùm longè *aliud* est naturalis impressio; & *aliud* propriè dicta promulgatio. *Illam* de lege naturæ affirmamus; *hanc* negamus, quum fatente *Thomâ*, requirat notitiam & cognitionem legis promulgandæ. Hæc autem non cadit in infantes, qui tamen legem naturæ mentibus inscriptam habent. Et certè σιδηρέξυλον est, unam eandemq; legem innatam simul, & promulgatam appellare. Si enim innata est, promulgata non est, & contrà. Ingeneratio enim fit, nobis nil tale scientibus, per naturam; Promulgatio autem, non nisi scientibus & intelligentibus, per Magistratum. Hinc *Gregorius de Valentia* ipse fatetur; *Impressionem naturalem propriè non esse promulgationem*, Tomo 2. disput. 7. quæst. 1. pun. 2. col. 869.

Objicit autem Thomas: *Lex est regula actionum, quæ nulli operantibus applicetur, vana est. Applicari autem nequit, nisi per promulgationem, quâ in notitiam deducitur eorum, qui legi subjiciuntur.*

Respondeo. Regula applicatur *vel* actionibus; *vel* agentibus. *Actionibus*, per obedientiam, quâ id fit, quod regula requirit. *Agentibus* autem *vel* per naturalem impressionem, *vel* per actualem notitiam & promulgationem. Falsum igitur est, sine promulgatione nullã dari legis applicationem. Tunc enim applicatur nobis lex Naturæ. quando ingeneratur, animisq; nostris profundè infigitur.

Quod verò ulterius concernit *legem humanam*, notari debet quòd *aliud* sit vis obligativa, vel actus primus, & *aliud* obligatio ipsa, vel actus secundus. Ad *vim obligativam* non requiritur promulgatio publica in omnibus communitatibus; sed sufficit, si lex in aula Principis concepta, confirmata, & in loco regni primario, tanquam communis regula solenniter promulgata sit. Ad *ipsam* verò *obligationem actualem*, cum reatu pœnæ conjunctam, requiritur notitia & universalis promulgatio. Nisi enim lex omnibus intimetur; omnes actu ipso non constringuntur, neque rei fiunt pœnarum. Hinc rectè negant JCti, aliquem obligari lege, antequam illam sciat, vel scire possit, etiamsi fuerit in Curia promulgata. Sic lex Imperatoris non obligat Saxones, nisi iis promulgetur, quamvis prælecta & proposita sit in Bohemia. Quo tamen ipso non hoc innuitur, quòd lex cuivis in individuo debeat intimari, sed sufficit, si toti communitati prælegatur & proponatur, à qua si quis se subtraxit, ignorantiam prætendere nequit. Est enim crassa & affectata; non ex defectu mediorum sciendi, sed ex supina negligentia ortum trahens.

Quod autem hactenus de legibus humanis in genere dictum est, id de legibus quoque *Pontificiis* intelligi debet. Quantumvis enim Papa jus non habeat ferendi leges in Ecclesia, tamen quum hoc de facto facit, vel facere præsumit; non minus tenetur suas leges omnibus promulgare, quàm alii Principes, si modò obligare debeant. Absurda proinde & iniqua est *Gregorii de Valentia* opinio, quum Tomo 2. disput. 7. q. 5. pun. 5. col. 947. B. expressè scribit: *Satis esse ad obligationem totius Ecclesiæ, si leges promulgentur Romæ.* Contrariatur hoc effatum naturali æquitati, & generalibus Juris principiis. Imò hoc pacto tollunt Pontificii jus propriũ, nempe Canonicum. Ita n legitur dist. 4. cap. In istis. *Leges instituuntur, quũ promulgantur.* Et ita definit Bonifacius IIX.

in

in cap. *ut animarū*, de constitutionibus: *Ut animarum periculis obvietur, sententiis iis per statuta quorūcunq; ordinariorū ligare nolumus ignorantes.* Viderit autē *Valentianus*, quomodo consentiat cum Thoma, Magistro suo, qui 1. 2. q. 90. art. 4. universaliter de omni lege scribit; *Eam, ut obligandi vim habeat, promulgari, & ad eorum, qui legi subjiciuntur, notitiam deduci oportet.* Hæc nimirum est bella illa Papalium concordantia, quoad primarium Papisticæ religionis caput, de valore & obligatione legum Pontificiarum. Verè sunt instar vulpecularum Samsonis; *Cohærent caudis, sed dissident capitibus.*

QUÆSTIO III.

An nulla lex obliget, nisi prius cognita fuerit?

Universaliter affirmant Pelagiani, & quidam Pontificii, hinc concludentes, quòd *infantes careant peccato propriè dicto, quia nulla lege obligentur. Neminem enim obligari posse, nisi legem cognoverit, qualis cognitio non cadat in infantes.* *Affirmant Pelagiani & quidam Pontificii,*

Sed respondemus breviter 1. Si infantes legem naturæ sibi inscriptam habent, dabitur aliqua lex, quæ actu non cognoscitur. γνῶσις n. actualis non datur in infantibus. Prius autem verissimum est, non negantibus adversariis. Ergò & posterius. *Qui refutantur.*

2. Si dantur peccata ignorantiæ, dabitur etiam aliqua lex, quam ignorat prævaricator. Antecedens nemo sanus negat. Ergò & concedendum consequens.

3. Infantes primùm violarunt in Adamo legem, *Genes. 2. v. 17.* præscriptam. Adam enim stirps erat & radix totius generis humani. Ut ergò si Adam stetisset, & nos stetissemus: Ita quum Adam caderet, & nos cadebamus, legemq; Domini transgrediebamur. *Fuit enim Adam, & in illo fuimus omnes. Periit Adam, & in illo perierunt omnes*, uti loquitur *Ambrosius*. lib. 7. in Lucam. Deinde violant legem in propria persona. (1.) Ob *defectum justitiæ Originalis*, & sic *ob peccata omissionis.* Lex enim requirit integritatem talem, ut Deum diligamus ex toto corde, & ex totis viribus, sine ulla dubitatione, sine omni contemtu. Hæc integritas, quia in infantibus non reperitur, idcircò legem violant, à qua etiam ob illum defectum arguuntur, & maledictioni subjacent. (2.) *Ob peccatum insitum*; quod *habituale* vocatur, quia membris no-

ſtris à prima usq; nativitate malus inhæret habitus, qui leg[i] [illegible] præceptis legis prorſus eſt contrarius. Ut enim juſtitia o[riginalis] [illegible] [fuit] obſervatio totius Decalogi; Sic injuſtitia ſuccedens, eju[s] [illegible] eſt [illegible] greſſio, de quo alibi diſputatur fuſius.

Porrò autem, quod humanam legem attinet, libenter [concedi]mus, eam non obligare, antequam ſit cognita. Nihil enim eſt aliud, quàm *regula faciendorum; & certa norma noſtrorum actuum à Ma[giſtra]tu propoſita.* Jam qui ſecundum normam agere debet, illiu[s] [notitia] carere nequit. Quomodo enim civis conformabit actus ſuos [regu]læ, quam penitus ignorat? Et quomodo pœnas dabit violationis [illegible] ſit propoſita, neq; ipſi cognita? Non certè voluntatem Principis [for]tè transgreditur ſubditus, ſi voluntas nunquam manifeſtata fuit. Hic enim valet Canon iſte: *Ubi nulla legis cognitio, ibi nulla prævaricatio*, [ni]mirum voluntaria, & cum obligatione ad pœnas conjuncta. Qu[am] ſapiens ſtatutum eſt Imperatoris, quod l. Leges, C. de Legibus & co[nſti]tutionibus habetur: *Leges ſacratiſſimæ, quæ conſtringunt hominum [vit]as, intelligi ab omnibus debent.* Hinc pœnam ſtatutam non inc[u]rrunt, qui legem ex ignorantia tranſiliunt, modò illa non ſit ſupina & craſſiſſima.

QUÆSTIO IV.

An melius ſit legibus non ſcriptis gubernari Rempublicam, quàm ſcriptis?

Affirmativa videtur placere Pontificiis. Nota eſt Romanenſium ſententia, de traditionibus ſuis non [ſcri]ptis, quas pari cum Scripturis affectu pietatis ſuſcipiendas eſſe autumant, *in Concil. Trident. ſeſſ. 4.* Imò Scripturis eaſdem præfer[u]nt. Lindanus l. 1. c. 4. ſcribit: *Fidem Scripturæ futilem & frivolam eſſe, niſi eam traditio ſtabiliat.* Et lib. 2. c. 5. ait: *Traditionem non ſcriptam, eſſe Homericum illud μῶλυ, quod fidem Chriſtianam conſervet adverſus hæreticorum incantamenta:* quibus verbis inſinuat, Papiſtas mox interfici noſtris argumentis, velut incantationibus, niſi traditionum ſuarum μῶλυ adhibeant. *Martinus Pereſius*, lib. de tradit. aſſert. 5. p. 67. & 75. ſine traditionibus, & ſenſu Eccleſiæ Scripturas *Mortuas* vocat. *Canus* l. 3. c. 3. diſputat, majorem ad confutandos hæreticos vim in traditione, quàm in Scriptura eſſe. *Alphonſus Salmeron*, Tomo 13. diſput. 8. in epiſt. ad Romanos: *Traditio*, inquit, *eſt ad ſalutem neceſſaria, atque adeò magis, quàm ipſa Scriptura.* Petrus à Soto, in confeſſione Cathol. de Eccleſia,

docet

docet apertè: *Traditiones Romanæ Eccleſiæ efficaciores & potiores … Sacrâ Scripturâ.* Lindanus l. 1. de optimo genere interpret. fol. 9 *Traditio*, ait, *Eccleſiaſtica, omnis planè religionis & puppis eſt, & prora, indubitatumq́ salutis & caſtrum & propugnaculum. Salvo traditionis fundamento, nil noxæ inferretur Eccleſiæ, quantumvis Scripturæ aboleantur.*

Impiam hanc, & Eccleſiæ Dei vel maximè nocivam opinionem, inter alia probare volunt ab exemplo profanarum Rerumpublicarum, quæ magna ex parte legibus non ſcriptis regantur; & hinc Rempublicam Chriſtianam ſimili modo gubernandam eſſe colligunt. Ita enim diſſerit *Bellarminus*, l. 4. de V. D. cap. 8 col. 233. D. *Omnes profanæ Respublicæ magna ex parte legibus non ſcriptis reguntur.* Pericles *apud Thucydidem partitur jus Athenarum in ſcriptum & non ſcriptum.* Ariſtoteles lib. 3. Polit. c. 11. *partim optimis legibus; partim arbitrio optimi viri civitatem regendam eſſe ſtatuit.* Et lib. 5. de moribus, cap. 4. *Judicem ſive arbitrum jus animatum vocat, quòd videlicet aliud quoddam præterea exſtet jus ſcriptum, veluti mortuum.* Porrò *Lacedæmoniis Lycurgus nullam legem ſcriptam dare voluit*, ut ait Plutarchus; *ſed ſolis traditionibus vivere, quò eſſent in agendo, quàm legendo, diligentiores. Idem placuiſſe Ciceroni, ſatis apparet ex* l. 1. de legibus. *Et idem de ſapientibus Gallorum ſcribit Cæſar*, lib. 6. de bello Gallico. *Nobiliſſimi Philoſophorum, Pythagoras & Socrates, cùm plurima docuerint, nihil tamen ſcripſerunt, ut B. Auguſtinus docet, lib. 1.* de conſenſu Evangel. c. 7. *niſi quod Socrates fabulas ab Æſopo ſcriptas, verſibus proſecutus eſt.* Deniq; *in Jure civili, l. diuturn 1, ff. de legibus, & in Jure Canonico, diſtinct. 1. can. Conſuetudo, eadem tribuitur auctoritas legi ſcriptæ, & conſuetudini non ſcriptæ. Itaq; natura ipſa quodammodo clamare videtur, traditiones non ſcriptas, vel neceſſarias, vel certè utiliſſimas eſſe.*

Ad hunc Bellarmini diſcurſum reſpondeo trifariam.

I. Quòd in Rebuspublicis quidem, & conſuetudines nonnullæ admittantur, & certi judices ad decidenda litigia requirantur; Interim hoc judicium non eſt arbitrio vel rationi judicis permittendum, ſed ſecundum leges ſcriptas inſtituendum. Hinc Philoſophus, *3. Polit. 3. & 5. Eth. 6.* melius eſſe ſtatuit, *dominari legem, quàm hominem*. Nam citius inveniuntur pauci ſapientes, qui ſemel condant leges; quàm periti ſemper Magiſtratus, qui jus ex proprio ingenio dicant. *Deinde*, in ferendis legibus majori circumſpectione & prudentiá negotium geritur, quàm in judiciis, ubi niſi præſcriptam legum regulam ſequatur Judex, quum

Nos reſpondemus 1. Quòd in Repub. rectius judicetur ſecundum leges ſcriptas.

ex tempore nonnunquam dicenda ſit ſententia;facilimè ad quoſvis errores perducetur,præſertim quo magis reſpectu perſonarum movetur aut affectibus in transverſum rapi poteſt, à quibus omnibus legum forma immunis planè eſt, quæ quum de univerſalibus & futuris dictata ferat, nullâ ſingularium aut præſentium circumſtantiarum conſideratione turbatur: quò ſpectat dictum Ariſtotelis, 10. Eth. 9. *Ex hominibus quidē eos inimicorū loco habent, qui adverſantur appetitionibus, etiamſi rectè id faciant. Lex verò non eſt odioſa, præcipiens, quod bonum eſt.* Unde qui *legem præeſſe jubent, Deū præeſſe jubent; qui autē hominem, ſævā adjungunt beſtiam*, ait idē l 3. de Repub. c. 1. Multò igitur conſultius eſt, ut Reſpublica, ſi non in totum; maxima tamen ex parte regatur legib. ſcriptis; neq; hîc regulam præſcribere poſſunt antiqua nonnullarum civitatum legibus non-ſcriptis utentium exempla, quum in contrarium plura poſſint allegari; neq; hîc quæratur de facto, ſed de jure, vel eo, quod eſt melius & conſultius. Ariſtotelis quæ fuerit ſententia, nunc indicatum eſt. Quòd verò ſimul arbitrio optimi viri civitatem eſſe regendam ſtatuit, id noſtræ nihil derogat ſententiæ. Nam omninò requiruntur optimates, & judices: Illi tamen ſecundum leges ſcriptas, non ex mero arbitrio, ſine legibus judicare & regere debent.

2. Quòd longè alia ſit ratio Reipub. & alia Eccleſiæ.

II. Si maximè fieri poſſet, ut Reſpublica quædam legibus non ſcriptis, & quidem rectiſſimè regatur; longè tamen alia ratio eſt Reipublicæ & Eccleſiæ; nec ſequitur, hanc quoque traditionibus non ſcriptis quoad res fidei gubernandam eſſe.

Nam 1. leges Politicæ non facilè poſſunt de rebus ſingulis cavere, & particularia quæq; complecti, unde conſuetudines nonnunquam oriuntur, vim legis habentes. Deo autem facilè fuit, omnia ad Salutem neceſſaria in Scripturis tradere. Neq; tamen in Rebuspublicis ſemper & abſolutè valet conſuetudo. Nam *Cicero* ait l. de Claris Oratoribus: *Non eſt utendum praviſſimâ conſuetudinis regulâ.* Et Demoſthenes alicubi ſcribit: *Non ita faciendum eſſe, ut ſæpè fieri ſolet, ſed ut fieri oportet*, οὐχ ὡς γέγονε πολλάκις; ἀλλ' ὡς προσήκει γίνεσθαι.

2. In rebus politicis, quæ ad vitam pertinent, homines lumen quoddam rationis habent, & quid facto ſit opus, intelligunt: Aſt in religione, rebusq; ſpectantibus ad fidem, cæci ſunt homines naturâ, nec poſſunt ſine præſcriptis legibus, verbisq; divinis Deum ritè colere, aut ad ſalutem pervenire. Quare nullo modo ſibi relinquendi; ſed ad certas, deſcriptasq; leges adſtringendi ſunt.

III. Idem

III. *Tandem*, Licèt ad tempus Ecclesia etiam legibus vel traditionibus non scriptis gubernata fuerit, negari tamen nequit, modum istum regendi tandem multis depravationibus factum esse obnoxium, unde divina etiam bonitas illum immutavit. Proinde sic argumentamur: *Quicquid* communibus veritatis corruptelis, & interitui valdè est obnoxium, istud fidei norma immutabilis & infallibilis esse nequit; *Sed* traditio non scripta, communibus veritatis corruptelis & interitui valdè est obnoxia: *Ergò* fidei norma immutabilis & infallibilis esse nequit. *Minor* probari potest dupliciter *à priori* vel per rationes; & *à posteriori* vel per exempla. *A priori*, quia ob mentis humanæ hebetudinem, memoriæ imbecillitatem, Satanæ malitiam, seductorũ calliditatem, & mundi perversitatem, facilè vitiari potest vivæ vocis traditio, & longè citius, quam literarum monumentis instituta doctrinæ propagatio. Fieri potest, ut posteri vel non satis percipiant majorum tradita, vel non fideliter custodiant, vel aliquid de suo addant, & pro traditione divina vendicent, quod falsum est & erroneum, quibus, aliisq; modis, adulterari corrumpiq; facilè potest traditio: *A posteriori*, quia in Veteri Testamento veritas ne quidem in longævis Patriarcharum familiis, per traditionem diu integra conservata fuit, siquidem Thara, Pater Abrahami serviebat alienis diis, *Jos. 24: vers. 2.* Laban, socer Jacobi venerabatur idola, *Gen. 31: v. 19. 30. 31.* & Israelitæ indulgebant idololatriæ Ægyptiacæ, *Ezech. 20. v. 18.* ideóq; Deus deinceps veritatem non vivâ voce tradi; sed in libros referri jussit, ut in illis conservaretur purius certiusque, juxta *Deuter. 31. v. 19. Esa. 30. v. 8.* Sic in Novo Testamento viventibus & videntibus adhuc Apostolis, doctrina vivâ illorum voce promulgata, cœpit depravari, quam ob causam libros scribere, & scriptos relinquere voluerunt, ut essent Ecclesiæ munimentum, quibus illa doctrinæ sinceritatem adversus impostores traditionem jactitantes, assereret, *Luc. 1. v. 3. 4. 2. Pet. 1 v. 12. 13. 15.* Hinc etiam viros Apostolicos, ad Ecclesias ablegatos, non mittebant absq; literis, ne qua suboriretur suspicio, vivę vocis traditionẽ falsò ab illis prætexi, sicut ita missi sunt ad Antiochenos Paulus & Barnabas, Judas & Silas, *Act. 15. v. 22. 25. 27.* ad Corinthios & Ephesios Timotheus, *1. Tim. 4. v. 17.* ad Colossenses Epaphras, *Col. 1. v. 8.* ad electos Ponti, Silvanus, *1. Pet. 5. v. 12.* Imò in communi vita, in pactis, conventis, testamentis, quæ diu conservari, & quando mentem nostram post obitum clarè aliis constare volumus; tum ista literis annotamus, & scripta relinquimus, quia scimus,

3. Quòd traditio vel verbũ non scriptum multis depravationibus sit obnoxium.

Quod probatur à priori.

Et à posteriori.

scimus vivâ tantùm voce tradita facilè adulterari posse, & tandem penitus perire, juxta versiculum: *Vox audita perit, litera scripta [illegible].* Sic periêre leges Lycurgi, Pythagoræ placita, & alia, quæ [illegible] fuêre literis consignata; nec plus de illis scitur, quàm quantum [illegible] scriptum reperitur. Certum enim quòd oblivioni & morti pro[illegible] sint omnia, quæ non sunt scripta: Unde *Thoma de Aquino* in Phi[illegible] *Verba*, inquit, *de facili transeunt, ea verò, quæ scripta sunt, perman[illegible]* Si ergò in rebus externis & humanis traditio tam facilè potest adulte[illegible] interire; ideoq; illi Scriptura, tanquam fidelior custos veritatis pr[illegible] tur; quantò majus erit periculum, si mysteria fidei, quæ ta[illegible] & à nostra ratione adeò sunt aliena, à traditione non scripta suspendere velimus?

QUÆSTIO V.

Num leges scriptæ, præsertim Jure civili comprehensæ, sint generalis norma omnium controversiarum forensium?

Affirmatur simulq; usus hujus problematis monstratur.

HAnc quæstionem ideò propono, ut eò facilius retundatur quædam Papistarum objectio, quâ obtinere volunt, Scripturam non esse sufficientem normam omnium controversiarum circa res fidei. Probare hoc inde conantur, quia primaria hæc controversia: *Num Scriptura sit Verbum Dei*, ex ipsa Scriptura dijudicari nequeat.

Hîc inter alia respondemus, quòd committant *ignorantiam Elenchi.* Nam quando dicimus, *omnia credenda in Scripturis contineri*, tum præsupponimus, Scripturam pro Dei verbo haberi; & cum Christianis agimus, qui sanctè illud credunt. Est enim hoc primum Christianismi & Theologiæ principium, quod in dubium minimè vocandum est. Distingui proinde debet inter *principium*, & inter *conclusiones*. Scripturam esse verbum Dei, est commune, & apud omnes Christianos indubitatũ principium, quod si quis Christianorum neget, ille ceu principium negans repudiari deberet. De *Conclusionibus* ergò nostram thesin volumus intellectam, nimir., præsupposito isto principio, nihil dicimus esse credendum, quod in illo ipso principio non contineatur. Jam si Jesuitæ dicant, *primùm credendum hoc esse, quòd Scriptura contineat verbum Dei, & hoc ex ipsa Scriptura probari non posse*; respondebo, instantiam esse prorsus alienam, quia confunditur principium cum conclusionibus. Hæc nostra mens est, quòd postquàm Christianus hoc principium suscepit, Scripturam esse verbum Dei; nihil illi sit credendum

dendum, quod in Scriptura non extet. Instantias ergo si proferre volunt, necesse est, ut exempla conclusionum Theologicarum afferant; non ipsum principium, quod utrinque ceu certum præsupponitur, in dubium vocent.

Optimo & accommodato simili hæc res declarari potest, quem etiam in finem problema hoc propositum est.

JCtus dicit, *Jus civile perfectam esse normam omnium politicarum litium*, quia contineat verba & decreta Summi Magistratus, qui absolutum decidendi & judicandi jus habet. Ubi si exponas instantiam hanc, *primò id controversum esse, an Jus civile comprehendat Imperatorum verba, & omnium litium sit norma?* hocque ipsum ex ipso jure civili tibi probari cupias; JCtus dicet, te sophisticari, & elenchum ignorare. Nam quòd Jus civile contineat Rescripta Imperatorum, & sit norma omnium litium, est in Jurisprudentia primum principium; quod si tu in dubium voces, non amplius tecum disputabit, quia prima negas principia, nec per istam instantiam infringetur ejus thesis, quòd Jus omnium controversiarum norma sit; siquidem istas intelligit controversias, quæ concernunt Juris conclusiones, non ipsum primum Juris principium. Ita, quum dicimus, *Scriptura Sacra est norma omnium litium Theologicarum*; tum præsupponimus, dari quandam Scripturam sacram, & eam comprehendi libris Biblicis; adeoq; per controversias in prædicato tantùm intelligimus eas, quæ post principium illud præsuppositum de articulis fidei moveri possunt & solent. Quòd si autem tu quærere incipias, de ipsius Scripturæ divinitate, tum negas in totum ipsum nostræ theseως subjectum, & commune, primumque Theologiæ principium, quod tamen utrinque præsupponendum, ut etiam ab utraque parte ceu certum præsupponitur, quum aliàs invicem disputare nequeamus, siquidem disputantes semper in aliquo communi principio convenire oportet.

Sic ergo nostram mentem explicamus: *Scriptura sacra*, (quando præsupponitur, & inter quos præsupponitur, eam continere verbum Dei,) est perfectissima norma omnium controversiarum. Præsupponitur autem inter nos & Pontificios. Ergo, inter nos & illos est norma omnium controversiarum, adeoque instantia de ipsius Scripturæ divinitate & certitudine, aliena; thesi nostrâ ita limitatæ haut opposita, sed cum turpi ignoratione elenchi conjuncta est.

QUÆSTIO VI.

An lex scripta secundum quàm judicatur, non sit, nec appellari possit Judex?

Nostri non semper distinguunt inter normam & judicem, Unde confusionis arguimur à Papistis.

NOstrates inter *judicem* & *normam fidei* non semper distinguunt, sed unicam Scripturam utroq; officio perfungi statuunt, quo nomine confusionis arguuntur à Papistis, qui contra docent, aliud esse *judicem*, & aliud *legem seu normam*. Bellarminus l. 3. de V. D. c. 9. col. 190. B. scribit: *In omni Republica benè instituta & ordinata lex & Judex distincta res sunt. Lex enim docet, quod agendum; & judex legem interpretatur, & secundum eam homines dirigit.* Et Gregorius de Valentia, Tomo 3. disp. 1. quæst. 1. pun. 7. §. 8. col. 158. ita disserit: *Solam Scripturæ auctoritatem non esse fidei judicem, ita probamus.* Auctoritas *ea, quæ est quasi lex & regula, ad cujus normam judicium fidei ferendum est, non est fidei judex.* Sed *auctoritas Scripturæ est quasi lex & regula, ad cujus normam judicium fidei ferendum est, ut Sectarii ultro fatentur:* Ergò *auctoritas Scripturæ non est fidei judex.* Et paulò post: *Lex & regula judicii ab ipso judice consuli, usurpari & applicari debet ad causam, quæ sit dijudicanda. Oportet autem id, quod consulitur, & usurpatur & applicatur, diversum esse ab eo, qui consulit, usurpat & applicat. Nam si non alia auctoritas est fidei judex præter illam ipsam, quæ est lex & regula scripta judicii fidei, malè prorsus consisteret Respublica Christiana: siquidem non posset facilè in ea retineri fidei consensio atque unitas; dum quilibet scriptam legem, & regulam fidei in sententiam suam raperet.*

Verùm non adeò magni hæc objectio, & tota quæstio momenti est, quippe quæ ex diversa *tum* judicis acceptione; *tum* legis & Scripturæ consideratione componi facile potest.

Sed respondemus distinguendo vocem Judicis.

Vox Judicis sumitur dupliciter, vel *strictè*, pro persona judicium ferente; vel *sensu latiori*, pro verbo judicis, omnes ejusdem sententias & decisiones continente. Nam utrumque judicare, ac per consequens judex esse dicitur. Sic quando *JCti* de intricata quæstione disputant, provocare possunt ad Jus civile Imperatorium, tanquam ad judicem, vel librum, decisiones juris continentem, ut vincat ille, cujus opinio cum scripto jure consentit; vincatur iste, cujus opinio ab illo dissentit. Pari modo quum de judice controversiarum Theologicarum agitur, *vel quæritur* de persona ferente judicium, & tum dicimus, talem judicem esse *partim* supremum; nempe Spiritum

Sanctum;

Sanctum; *partim* subordinatum, nempè Spiritus Sancti ministerium; *vel quæritur* de ipsis decisionibus Sancti Spiritus, & illarum comprehensione, quo pacto dicimus, solam Scripturam esse Judicem, hoc est, vocem judicis. Nam quod etiam ipsum Dei verbum dicatur judicare, notum est ex sequentibus dictis, Esa. 2. v. 3. 4. *De Sion exibit lex, & verbum Domini de Jerusalem: Et judicabit gentes, & arguet populos multos,* Johan. 5. v. 45. *Est, qui* accusat *vos Moses*, nimirum in lege scripta, Joh. 12. v. 48. *Sermo, quem locutus sum, ille* judicabit *eum in novissimo die.* Hic autem sermo jam scriptus est: Ex quo sequitur, Scripturam judicare, ac per consequens judicem appellari posse; siquidem omne, quod judicat, & quatenus judicat, hoc ipso, & eatenus judex est, dicique potest, quia judicis officio perfungitur.

Deinde Scriptura etiam consideratur dupliciter: 1. *Respectu supremi Judicis*, nimirum Spiritus Sancti, cujus non est norma in judicando, sed ipsa potius sententia & decisio. Extra dubium enim ponitur, quòd solus Deus ut author; ita & judex fidei sit supremus. Idem verò est, sive Deus vivâ & sonorâ voce; sive scripto & literis sententiam suam pronunciet. Quia ergo in Scripturis supremus Judex, Spiritus Sanctus, loquitur, & per Scripturas judicat, hinc Scriptura ipsa, quatenus vox judicis est, & loco judicis auditur, audirique debet ab omnibus, Judex fidei non incommodè nuncupari potest. Nam tum simul involvitur supremus Judex, ac perinde est, sive Spiritum Sanctum in Scripturis loquentem; sive ipsam Spiritus Sancti Scripturam appelles judicem.

2. *Respectu inferioris & subordinati judicis*, nimirum ministerii. Hoc non habet potestatem judicandi pro arbitrio; sed ejus judicium totum in rebus fidei restrictum est ad Scripturam, quæ propterea respectu hujus judicis inferioris, qui ad illam semper respicere debet, rectè vocatur *norma fidei.* *Et Scripturam considerando dupliciter.*

Dico igitur paucissimis. (1.) *Lex scripta, & in specie Sacra Scriptura est Judex*, si vocabulum Judicis sumatur non pro persona judicante; sed pro voce aut sententia judicis, loco illius audienda. (2.) *Scriptura est judex & norma diverso respectu: Judex* est, ratione judicii supremi, quia loco Spiritus Sancti, cujus vox est, judicat, *Norma* est, respectu judicii Ecclesiastici, quia ministri eã ceu canonem in judicando sequi tenentur in omnibus.

Ex qua distinctione & declaratione ulterius elucescit, quàm fraudulenter nobiscum agant Pontificii in quæstione de Judice Controversia- *Ubi simul exponitur,*

quòd fraudulentè nobiscum agant Pontificii.

troversiarum. Nam miris sophismatis eam involvunt, quæ illis nata est non nisi *ex desperatione causæ Papisticæ.* Nostri enim a Papatu recesserunt, cumprimis ideò, quia foveat multa dogmata tum præter Scripturas, tum contra Scripturas; quum tamen in rebus fidei nihil sit recipiendum, nisi quod vel in illis luculenter extet, vel ex illis firmiter deducatur.

Hîc quum ostendere non possent Papicolæ, quòd sua dogmata in sacris literis contineantur, vel cum illis congruant, effugium hoc excogitârunt, *Scipturam non posse judicem esse inter nos & ipsos, sed à alium potius quærendum, qui de nostris controversiis ferat sententiam.* Regesserunt nostri, *Scripturam omninò esse judicem*, quia sola sit infallibilis & norma omnium credendorum. Quicquid ergo in Scripturis non habeatur, neque cum illis congruat, illud neque verum, nec necessariò credendum esse; Ubi quivis facilè animadvertit, nos per judicium, quod Scripturæ tribuimus, non intelligere sententiam, more politico latam, & ad personas expressis eorum nominibus directam; sed potius *judicium discretivum aut directivum*, quod fertur per modum legis aut normæ. Nullâ enim aliâ ratione Scripturam dicimus controversiarum judicem, quàm quia & quatenus declarat, quid in rebus fidei verum & credendum sit, adeoque Scriptura semper medium terminum suppeditat, vel regulam, ex qua contra hæreticos argumentari possumus. Quicunque enim aliter sentit, quàm Scriptura tradit, ejus dogma hoc ipso per vocem Scripturæ judicatum & damnatum est. E. C. Assero, *Scripturam esse judicem inter nos & Sadducæos, quoad controversiam de resurrectione corporum*; non quòd dicat, *Vos Sadducæi erratis*; sed quia resurrectionem mortuorum reipsâ adstruit, adeoq; judex est *per modum generalis normæ*, (quo etiam pacto jus civile possum appellare judicem litium politicarum) non autem per *modum specialis, & ad personas litigantes applicatæ sententiæ.*

Quòd ipsorum argumenta facilè confutari possint.

Hoc unum si memori teneatur mente, duo inde sequentur commoda (1.) *Facilis argumentorum Jésuwiticorum confutatio.* Pleraque enim statum controversiæ non attingunt, ut quando dicunt; *Scripturam non esse personam, adeoq; nec judicem; Scripturam non clare pronunciare, Tu erras. Ille causam obtinuit*, & quæ sunt hujus generis alia, in Colloquio Ratisbonensi prolata. *Dico* hæc argumenta nihil concludere, quia nos minimè statuimus, quòd Scriptura judicet per modum politici

politici judicis, ipsas personas nominatim condemnantis; sed tantùm quòd judicet per *modum regulæ, vel juris scripti*, cum quo omne quod non convenit, propter hoc ipsum pro falso & damnabili meritò haberi debet. *(2.) Adversariorum confusio, & ex parte nostri victoria.* Quòd victoriam à Papistis reportaremus. Iò enim nostris argumentis adacti sunt, ut fateantur, Scripturam judicare, sed per modum normæ, quod ipsum nobis sufficit, nec aliud unquam intendimus. *Becanus* sanè in Apolog. pro Judice, cap 3. pag. 256. expresè scribit: *Terminare & definire quæstionem, potest dupliciter intelligi: 1. per modum judicis. 2.* per *modum normæ. Utergo enim tum Judex, tum norma debet terminare & definire quæstionem, sed diverso modo:* Judex *per modum causæ* efficientis; Norma per modum causæ *exemplaris.* Hoc postmodum applicat & docet, Ecclesiam definire quæstiones per modum judicis, Scripturam per modum normæ; atque hac unâ distinctione omnia argumenta diluere conatur. *At verò* nostram hoc ipso confirmat sententiam, & propria vineta cædit. Nihil enim in hac controversia de judice aliud volumus, quàm decunctis dogmatibus judicandum esse ex Scriptura, ceu norma, ut omne illud pro vero habeatur, quod cum ea congruit; pro falso, quod ab ea dissentit.

Hoc jam concedere coacti sunt Papicolæ, ideoque vicimus, & tenentur impósterum ad probationes nostras è Scriptura petitas respondere sigillatim, nec certamen Scripturarum subterfugere per hoc *κρησφύγετον, quod Scriptura nequeat esse Judex.* Licèt enim ista non judicet vel terminet controversias politicè & executivè, per modum forensis judicis, viva voce personas errantes condemnantis; judicat tamen *instrumentaliter, & directivè*, quatenus veram thesin ponit, & consequenter omnia contraria dogmata condemnat, quod unum nobis sufficit, & hinc fortissimè Papatum confutare, & ex imis fundamentis destruere valemus.

QUÆSTIO VII.

Num lex scripta rectè nominetur vox Judicis?

Becanus *Jesuvvita* novam excogitavit subtilitatem, quâ leges divinas vel Sacras Scripturas negat esse *vocem supremi Judicis.* Ita enim scribit in Apologia de Jud. controv. cap. 1. pag. 10. *Scriptura respectu Dei nec est judex, ut per se constat; nec vox judicis, quia Deus non est author Scripturæ, ut judex, sed ut legislator. Est autem diversa utri-* Negat Becanus.

uique ratio. Nam Judex *non pronunciat sententiam, nisi req*[illegible] *lus, qui litem seu controversiam dirimendam sui propo*[illegible] *ex se, & non requisitus, solet legem statuere, tanquam* [illegible] *quàm actiones nostras instituere debeamus. Et sic fecit Deu*[illegible] *quisitus à nobis; sed ex se ultrò proposuit nobis Scripturam per* [illegible] *gis, normæ seu regulæ, quam in doctrina & moribus sequi* [illegible]

Nos respõdemus, quòd politica isthæc discrimina nõ semper observentur in Theologia.

Respondeo autem ad hoc novum σόφισμα, 1. *Quod* [illegible] politica isthæc discrimina, distinctosq; respectus non ade[illegible] in hac quæstione; sed illis idem est supremus doctor, l[illegible] dex. Sive igitur Scripturam nomines vocem supremi judicis, [illegible] vocem legislatoris; perinde nobis est, quia ex utroque sequitur, Scripturam esse infallibilem, & res fidei sic determinare, ut nihil nisi σύμφωνον recipiendum, & omne diffonum ab ea repudiandum sit, propter quod solum definiendi, & veritatem patefaciendi officium Scripturam vocamus controversiarum judicem, quia omnes ex illa, & secundum illam de credendis judicare debent. De vocabulis autem cum nemine volumus litigare, si quis eam propter officium dictum appellet normam vel judicem; & rursus sive vocem judicis, sive legislatoris. Res enim manet eadem, licèt adhibeantur vocabula distincta pro diversa eorundem acceptione.

Quòd legẽ ferre & judicare, non sint prorsus distincta.

2. Legem ferre & judicare; Legislator & judex non sunt prorsus distincta; sed dum quis legem fert, eo ipso judicat & discernit bonum à malo, faciendum ab ommittendo. Si ergo Scriptura est vox legislatoris; hoc ipso etiam est vox judicis, quia omnis legislator legẽ ferendo, certa simul ratione judicat, vel judicium exercet, licèt non speciale, tamen generale; licèt non condemnatorium, & ad personas directum; tamen discretivum, & de rebus ipsis institutum.

3. Si omninò ἀκριβολογεῖν velimus, Scriptura non tantum appellari deberet *Vox Legislatoris*, quia in ea continentur non modò agenda; sed etiam scienda & credenda. A Deo præscribuntur *illa*, ut legislatore; *isthæc*, ut à Doctore, ideoque Scriptura uti quoad agenda, est *vox legislatoris*; Ita quoad scienda & credenda propriè est *vox doctoris*, non legislatoris; qvoad utraque est *vox supremi judicis*, ratione judicii generalis & discretivi. Verùm, uti dixi, ob vocabula certare nolumus. Sufficit nobis ingenua Jesuwitarum confessio, quam nostris argumentis extorsimus, *Scripturam definire controversias per*

as per modum normæ, & *vocem esse supremi Legislatoris*, quam qui non sequantur, hoc ipso errare convincantur. Ita enim Reichingius, quum adhuc Jesuita esset, expresse scribit in Manuali Catholico pag. 13. Etliche Streit seind von denen dingen/darvon in der Schrift ausdrücklich gehandelt/oder daraus für sich selbsten gnugsam geschlossen kan werden / von dergleichen Streitigkeiten gestehen wir gern / daß man Sie aus einiger Schrift / was sie betrift / erörtern könne. Cur ergo hactenus certamen Scripturæ adeò subterfugerunt? Cur ullam hæresin ex Scriptura sola refutatam esse, aut refutari posse, negârunt.

QUÆSTIO VIII.

Num in Republica Lex scripta propterea judicare nequeat, quia varios sensus recipere potest?

AFfirmativa non displicet Pontificiis, qui leges tabulasq; divinas, vel Sacras Scripturas pro Judice controversiarum ideò agnoscere nolunt, quia variis modis exponi possint. *Scripturam non esse judicem*, ait Bellarminus, lib 3. de V.D. c. 9. col. 188. B. *planum est, quia varios sensus recipit: nec potest ipsa dicere, quis sit verus.*

Affirmant Pontificii.

Nos verò iis opponimus exemplum legum scriptarum forensium, quæ licèt à causidicis & litigantibus in sensus sæpè trahantur varios & diversos, nihilominus manent norma litium, & secundum illas institui debet judicium. Si ergo de legibus humanis id verum est; quantò magis de legibus divinis erat concedendum?

Nos negamus.

Quòd verò ait Bellarminus 1. *Scripturam varios sensus recipere*, ambigua est locutio. *Vel* enim hoc intelligitur de flexibilitate ipsius Scripturæ, ac si in sese tam sit incerta, ut unus certusque sensus inde hauriri nequeat: *vel* intelligitur de variis sensibus, quos humana temeritas Scripturæ affingit sæpius, & infert potius, quàm aufert. *Priori modo* intelligunt Pontificii, sed malè. Nec enim Scriptura ipsa, quoad fidei articulos, variis sensibus ansam dat, neque illos per se recipit & admittit; sed velut unica est, ita unum duntaxat verum & literalem sensum in sese continet. Negare interim non possumus, *per accidens* & hominum culpâ fieri, ut in sensus plures, eosque sæpius diversissimos discerpatur, quos tamen ipsa non recipit; sed recipere poti-

Ubi simul annotatur, Bellarminum Sophistam agere, Quando asserit, scripturã varios sensus recipere.

re potius per vim quasi cogitur, id quod nihi[illegible] præjudicare [illegible] tum unitati sensus veri, tum muneri judiciario Scripturæ.

Scripturā non posse dicere, Quis sit verus sensus.

2. Quando asserit, *Scripturam non posse dicere* [illegible] *sus*, in eo iterum Sophistam agit. Tametsi enim Scriptura [illegible] quatur per modum personæ vel judicis, loquitur tamen per [illegible] *legis & sententiæ judicialis*, quæ verum per ipsa verba sensum [illegible], adeoque quisnam genuinus sensus sit, aperte indicat. Nam [illegible] locutio quædam est perspicua, tum minimè opus est [illegible] persona, dicens, *hic sensus est verus, ille alienus & falsus*, [illegible] ba sensum pariunt, & de illo testantur: Ita quum Scriptura [illegible]d articulos fidei sit clarissima, verum quoque sensum ultro ini[illegible] ctoribus & auditoribus, licet nec ipsa, nec alius præter ipsam expr[illegible] sis verbis dicat, quis verus falsusque sit sensus.

QUÆSTIO IX.

Num duplices sint leges vel præcepta, quædam imperantia medium tantùm, quædam simul finem.

Affirmat Bellarminus.

BEllarminus affirmat, ita scribens lib. 2. de Monachis c. 13. col. 473. B. *Observandum est, duobus modis posse aliquid præcipi:* Uno modo, *ut solùm indicetur id, quod faciendum est;* Alio modo, *ut indicetur præcepto id, quod faciendum est, & finis, cujus gratiâ id faciendum est. Si dicat Imperator militibus*, pugnate adversus illam urbem, *solùm indicat id, quod faciendum est; si verò dicat*, capite urbem, *indicat quod faciendum est, & finem etiam illius operis, id enim est, ac si diceret*, pugnate ad hunc finem, ut urbem capiatis: *Interest autem multum inter hos duos modos præcipiendi. Nam quum præcipitur priore modo, prævaricator est, qui non facit id totum, quod præcipitur; quum verò præcipitur posteriore modo, non est prævaricator, qui non facit id, quod indicatur per modum medii ad finem. Præceptum enim propriè non obligat, quatenus indicat finem, sed solùm quatenus præcipit medium. Itaque si dicat Imperator*, pugnate, *peccant milites, si non pugnent*: *Si verò dixerit*, capite urbem; *non peccant, si urbem non capiant, modò pugnent, ac pugnando dent operam ut illam capiant.* Hanc distinctionem applicat postmodum ad præceptum de dilectione Dei, Deut. 6. vers. 5. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, &c. quo putat, imperari medium, & simul indicari finem. Per medium intelligit *totum conatum*

natum diligendi; per finem verò *perfectionem dilectionis.* Existimat ergo, præceptum dilectionis non posse impleri perfectè in hac vita; & tamen non esse prævaricatorem, qui non perfectè illud impleat, quia obligemur duntaxat ad medium, vel ad conatum diligendi, quantum diligere possumus; non autem ad finem, vel perfectionem dilectionis, vires nostras excedentem. Idem repetit lib. 5. de amiss. gratiæ, c.10. & ad præceptum de non concupiscendo applicat. Verba sic habent col. 294. B. C. *Sciendum est, in præceptis interdum significari solùm media ad aliquem finem, ut quum dicitur,* pugna contra hostes, fac medicinam ægroto. *Hæc enim sunt media; Illud ad victoriam, istud ad sanitatem. Interdum autem significat simul finem & media, ut si quis dicat,* vince hostes, sana ægrotum. *Hic enim non solùm imperantur pugna & curatio, quæ sunt media; sed etiam indicatur finis, victoria & sanitas. Cæterùm obligatio præcepti propriè in mediis, quæ imperantur, consistit, non in fine; & prævaricator est, qui media negligit, non qui finem non assequitur. Neque enim peccat, cui dicitur,* vince hostes, *si non vincat, modò viriliter pugnet; neque is peccat, cui dictum est,* sana ægrotum, *etiamsi sanare non possit, modò curet appositè ad sanandum. Finis enim in præcepto indicari potest, propriè imperari non potest. Præceptum igitur,* Non concupisces, *ejus generis est, ut simul media & finem comprehendat.* Media *sunt resistere concupiscentiis, eisq; nunquam assentiri, nunquam cedere; atque hæc ita obligant, ut qui non fecerit, continuò reus existat;* finis est, *funditùs concupiscentias extirpare, atque id efficere, ut nullus in carne motus oriatur contra rationem. Hunc autem finem lex proponit, ut intelligamus, quò sit nobis Deo juvante tendendum, non ut rei simus, si id non faciamus, quod facere in nostra potestate non est, & quod ad felicitatem futuræ vitæ, non ad obligationem præsentis pertinet.*

Verùm distinctio isthæc non in rebus fundata, sed à Pontificiis confictа est, eum in finem, ut facilius obtinere possint, legem Domini à nobis in hác vitâ perfectè impleri atque sic homines per opera legis salvari posse: cui commento plurima opponi queunt, sed brevitati studentes, præcipua tantùm attingemus. *Nos negamus.*

I. Falsum est, *dari præcepta humana, quibus imperetur finis, in potestate nostra non constitutus.* Exempla, quæ ad istud probandum afferuntur, sunt planè fictitia. Quis enim unquam præcipiendo dicat vel militibus; *Vincite hostem;* vel medicis, *sanate ægrotos?* Pugna præcipitur illis; cura istis: sed ipsa victoria, & sanatio præcipi nequit, *Quia falsum est, dari præcepta humana, quibus imperetur finis impossibilis.*

 quum

quum in ipsorum non sit viribus. Quare ineptus esset, qui talia præscriberet. Potest hoc ulterius confirmari ex *ipsa hypothesi Pontificiorum*. Nam unanimiter asserunt, quamvis legem, si æqua esse debeat, non nisi possibilia proponere. Quia verò finis ut exempli causâ, victoria & sanitatis restitutio, non est simpliciter in potestate vel militum, vel medicorum, sequitur omninò, nulla dari præcepta simul imperantia finem; vel si dentur, iniqua illa esse oportebit, ex hypothesi Papisticâ.

Quia contradictio est, præceptum imperare finē, nec tamen obligare ad finem.

II. Contradictio in adjecto est, *Præceptum continere medium & finem, neq; tamen simul obligare ad medium & finem; sed tantum ad medium.* Nam omne præceptum simul habet vim obligandi, per quam distinguitur â consiliis & monitis, bonum duntaxat innuentibus; *Sine obligatione neq; lex esse potest*, ait *Bellarminus* ipse lib. 4. de Justificat. c. 11. Si ergo in præcepto simul continetur finis, obligatur utique ad finem simul is, cui præceptum datur; aut si non obligatur, non erit præceptum. Ut qui præcipit; *Vince hostem*, is utique præcepto hoc suos ad vincendum obligatos vult; aliâs præceptum nominari nequit. Quocirca qui statuunt, Præcepta quædam præscribere finem, nec tamen obligare; illi præceptum ponunt, sine vi obligandi, quod ἀσύζυγον: unde ulterius sequitur, absurdos & impios esse, qui dicunt, non esse eos prævaricatores, qui non implent mandata Dei. Nam peccatum nihil aliud est, quàm ἀνομία vel defectio â lege Dei, *1. Joh. 3. v. 4.* qui execrabilem esse pronunciat, quicunque non fecerit omnia verba legis, *Deut. 27. v. 26. Galat. 3. v. 16.* Nec alio nomine edita est lex, quàm ut noxâ tenerentur delinquentes & transgressores.

Quia principiū petitur, asserendo, præceptum de dilectione non obligare ad perfectionē dilectionis.

III. Mera principii petitio est, *quòd præceptum de diligendo Deo ex toto corde, tantùm indicet perfectionem, ut finem, ad quem tendendum; non verò præcipiat perfectionem, tanquam opus à nobis requisitum, & medium, quo Deo placeamus.* Verba enim sunt clarissima: *Diliges Deum ex toto corde, & totâ animâ, & cunctis viribus.* Hic non datur consilium; sed præceptum, quod imperat dilectionem, & simul dilectionis modum, ut nempe fiat illa ex toto corde, h. e. ut sit perfecta & absoluta. Qui ergo hoc non facit, qui Deum ex toto corde non diligit, is hoc ipso legem de diligendo transgreditur, & per consequens perfectè illam non implet.

IV. Sic etiam principium petitur, *quòd præceptum negativum, de non concupiscendo tantùm requirat τὸ resistere concupiscentiis, eisq; nunquam assentiri, nunquam cedere.* Requirit potius omnimodam

concu-

concupiſcentiæ abſentiam, quia omnis eſt prava, divinæq; voluntati contraria. Hinc Apoſtolus *Rom. 7. v. 7.* ipſos primos motus vocat peccatum; & legem membrorũ, legi mentis repugnantem, neq; cognoviſſet iſtos motus eſſe peccatũ, niſi lex dixiſſet: *Non concupiſces*, Quicquid ergo rationem concupiſcendi habet, iſtud omne illo præcepto prohibitum eſt. Sed primi etiam motus, & prima deſideria rei illicitæ habent rationem concupiſcendi. Ergo iſthæc omnia ſunt prohibita, & per conſequens iſti præcepto non ſatisfacit, qui concupiſcentiis non aſſentitur, ſi cor flammis concupiſcentiæ flagrans habeat. Finis enim præcepti eſt conſummata hominum perfectio, & quidem diſtinctè præcepta, non tantùm indicata.

Quia principii petitio eſt, quòd præceptum de non concupiſcendo tantùm requirat nõ reſiſtere concupiſcentiis.

V. Si maximè in præceptis humanis diſtinctio illa, quòd obligemur ad media non ad finem, locum aliquem invenire quandoque poſſet: præceptorum tamen divinorum longè diſpar eſt ratio. Lex enim Dei non tantùm media propter finem, ſed ipſum quoq; finem, & quidem finem magis, quàm media requirit, quia media propter finem diſtinctè præcipit. *Media* ſunt omnia pietatis officia utriusque tabulæ. Finis eſt (1.) *Internus*, nimirum perfectio & conformitas creaturæ cum Deo. Hanc omninò & præcipuè Deus intendit, propter hanc quoq; media omnia præſcribit, juxta Matth. 5. v. 48. *Eſtote perfecti, ſicut Pater veſter perfectus eſt*: Et 1. Petr. 1. v. 16. *Eſtote ſancti, ſicut & ego ſanctus ſum.* (2.) *Externus*, nempe, conſecutio vitæ æternæ. Ad hanc itidem lex divina nos obligat. Qui n. ſempiterno gaudio frui deſiderat, ille ad pleniſſimam & perfectiſſimam legis obedientiam per ipſam legem obſtringitur, *Matth. 19. v. 17. Luc. 10. v. 25.* Promittit igitur lex vitam æternam, & hujus cupidum ad plenam præceptorum impletionem obligat. Quisquis autem vel minimum præceptum violaverit, minimus, hoc eſt, nullus eſt in regno cælorum, *Matth. 5. v. 29.* ex quibus omnibus ultrò ſequitur præcepta Dei obligare, tum quà medium, tum quà finem præcipiunt.

Quia divinorum præceptorum alia eſt ratio, quàm humanorum.

QUÆSTIO X.

Num lex Naturæ ſit actus rationis?

Affirmant Scholaſtici,

AFfirmativam tenent *Scholaſtici*, Thomam ſecuti, qui 1. 2. quæſt. 94. art. 1. *Legem naturalem impropriè habitum dici* affirmat. Hinc *Sotus* de Juſtitia & Jure l. 1. quæſt. 4. art. 1. p. 10. ſcribit: *Lex naturæ non eſt habitus per eſſentiam, ſed dictamen, quod formam habet præcepti.* Gregorius de Valentia Tomo 2. diſp. 7. quæſt. 4. pun. 1. col. 892. D. *Lex non eſt habitus, ſed actus potius rationis.*

Nos distinguimus. Sed minus vera videtur hæc opinio, n[illegible] mittetur [illegible] circa legem naturæ duo attendi possint. 1. *Ipsam esse.* 2. [illegible] vel instigatio hominis ad operandum. *Posteriori* [illegible] sit actus [illegible] est; quum nihil actu moveat, nisi quod actus sit. Omnis enim [illegible] est actus quispiam. *Priori* verò sensu puris putisque actibus anu[illegible]rari nequit. Isti enim omnes in fluxu sunt & transeunt. L[illegible] verò naturæ non est tale Ens fluidum, neque transit; sed semper [illegible]ræ infixum permanet, & non minus inhæret in anima infanti[illegible] q[illegible] adulti; dormientis, quàm vigilantis. In prima verò infantia, & [illegible] pore somni, num veros actus, & propriè dicta rationis dictamina concedemus? Quare concludo, legem naturæ in actu quidem *exercito*, vel ratione usus esse actum: Sed non in actu *signato*, vel per suam essentiam, Summatim: *Lex formaliter Ens permanens: legis motio, ens transiens vel actus est.* Sicut enim aliud est *ratio*, quæ facultas, & aliud *ratiocinatio*, quæ facultatis exercitium: Ita *lex naturæ*, (quæ regula boni impressa) & *legis ad bonum instigatio*, distincta sunt, nec confundi debent. Nam *hæc* transit, illa permanet: *hæc* nonnunquam silet, *illa* semper adest; ideòque *hæc* ἐνεργῶς actus est, *illa* non est.

QUÆSTIO XI.

Num circa legem naturæ dispensari possit?

Dispensatio duplex est: altera *humana*, quæ à Magistratu: altera *divina*, quæ à Deo instituitur, ideòque distinctè respondebimus.

Quod Magistratum nullatenus attinet, ille dispensare nequit. Et quidem 1. Quod *humanam potestatem* spectat, dispensare illa nullatenus potest circa legem naturæ. Nam dispensare propriè est, *ab aliquo legis obligationem removere in casu, ratione cujus alioquin obligaretur.* Jam verò ejus tantum est, removere obligationem legis, cujus est ferre. Nam destruere, figere & refigere unius ejusdemque sunt. Atqui lex naturæ non ab hominibus lata; sed ab ipso Deo naturæ impressa est. Ergo nullus hominum circa illam, sicuti nec circa divinam dispensare potest. Hinc proponitur Magistratui tanquam immota regula, quam unicè spectare, secundum quam omne judicium conformare, & à quâ ne in minimo quidem recedere debet. Opus enim erat, rectam & indispensabilem normam præscribi, ex quâ, tanquam ex principiis, omnis authoritas humana procederet. Aliàs perpetuæ mutationes forent, & tranquillitas publica non conservaretur. Hinc *Augustinus*, lib. de vera relig. cap. 31. regulas legis naturæ vocat

ræ vocat *incommutabiles*, & *Lactantius* ait lib. 6. de divin. Instit. cap 8. *Tullium divinâ penè voce vim legis naturæ descripsisse his verbis*; quæ ex l. 3. de Republ. memorat; *Est verò lex, recta ratio, naturæ congruens, diffusa in omnes, constans, sempiterna: Huic legi nec prorogari fas est, nec derogari ex hac aliquid licet, nec tota abrogari potest. Nec verò aut per senatum, aut per populum hac lege liberari possumus.*

II. Quod *Deum* attinet, diversæ Scholasticorum opiniones inveniuntur. *Quidam* Deum in omnibus præceptis naturalibus dispensare posse statuunt, ut *Ochamus*, in 2. sentent. quæst. 19. *Quidam* in iis tantùm, quæ spectant ad secundam tabulam, ut *Bonaventura*, in 1. dist. 47. quæst. ult. & *Sotus* lib. 2. de Iustit. & jure, quæst. 3. art. 8. Potest autem litigium istud unâ distinctione componi, quæ sic habet.

Dispensatio *dupliciter* sumitur: 1. *Propriè*, quum permittitur & approbatur actus, qui adæquatè, & secundum omnes suas conditiones est contra legem. Et *tali modo* Deus non dispensat circa legem naturæ. *Ratio* est in promptu, quia sic Deus permitteret & approbaret peccata. Omnis enim actus, qui adæquatè & totaliter fertur contra legem naturæ, non extrinsecus, vel ratione mandati; sed intrinsecus & ἀπλῶς malus est. Si ergo Deus dispensaret propriè, tum id, quod intrinsecus malum est, hoc est peccatum, impune, & cum approbatione concederet. E. C. Lex naturæ monet, *Deum colendum esse*. Circa hanc legem si Deus dispensaret; tum omissionem cultus, actúque contrarium, nempè odium sui permitteret, quod cogitare saltem impium. Deus enim iniquitatem non vult, *Psal. 5. v. 5.* & seipsum negare nequit, 2. *Tim.* 2. *v.* 15. *Deus verò circa legẽ naturæ nõ dispensat propriè.*

2. *Impropriè*, quum permittitur & approbatur actus, qui videtur quidem legi naturæ quoad materiale contrarius; non tamen est, si circumstantiæ & conditiones singulæ attendantur. E. C. *Furtum Israelitarum*, Ægyptios spoliantium, de quo legitur *Exod.* 11. *v.* 2. *c.* 12. *v.* 35. & 36. videtur quidem furtum esse, & contrariari præcepto naturali de *non furando*, quia rem alienam invitis Dominis abstulerunt: attamen, si considerentur circumstantiæ (nempe *quòd* vasa Ægyptiaca non furunt res omninò alienæ, sed loco mercedis, quam Ægyptii non exsolverunt, Israelitis debita, & a Deo rerum omnium Domino donata; & *quòd* Ægyptii manifesti Judæorum hostes extiterint, quos spoliare licitum est;) apparet, actum istum suo genere malum non fuisse, ideóque dicitur Deus circa præceptum istud impropriè dispensâsse, *Dicitur tamen dispensare impropriè.*

quum propriè loquendo Israelitæ in casu isto per præceptum ... obligati non fuerint. Ubi verò non præcedit obligatio propriè ..., ibi neque locum habet dispensatio propria.

Summatim igitur dicendo, *quum lex naturæ* sit voluntatis di... næ semper immutabilis particula: Deus nunquam dispensat prop... quia sic decreta sua mutaret, & quem obligatum vellet, ab obl... ne liberaret. Quando autem in speciali casu generalis lex natu... non obligat, & tamè actus illi contrarius videtur, dispensare Deus d... sed *impropriè*, & *καταχρηστικῶς* ut exemplū modò explicatum oste... di.

QUÆSTIO XII.

Num leges humanæ obligent in conscientiâ?

LOquimur hic de veris legibus à legitimo Magistratu legitimè latis. Si enim vel impiæ, vel iniquæ sint, planè non obligant, multò minus in conscientia. Obtemperandum enim Magistratui ad aram usque, non ultrà, exemplo Apostolorum, *Act.*4.*v.*19.*c.*5.*v.* 29 & servorum Saulis, 1.*Sam.*22.*v.*17. impia mandata contemnentium.

Quod ergo spectat leges Principum justas, de iis controversia movetur non levis.

Calviniani quidam negant. *Calviniani quidam* per istas conscientiam planè non ligari statuunt, uti patet ex *Calvino*, lib. 3. Institut. cap. 19. sect. 15. 16. lib. 4. cap. 10. sect. 3. 4. 5. Et *Sibrando*, lib. 8. de R. P. cap. 7.

Pontificii affirmant, *Pontificii* ad alterum extremum vergunt, omnesque leges Politicas in conscientia obligare autumant. Ita enim scribit *Bellarminus*, lib. 3. de Laicis, cap. 11. *Lex civilis non minus obligat in conscientia, quàm divina.* Desumsit hoc dogma ex *Thomâ*, qui 1. 1. quæst. 96. art. 4. similiter concludit, *leges humanas obligare homines in foro conscientiæ.*

Nos mediâ viâ incedimus Nos *mediâ* viâ incedimus, & leges politicas *partim* obligare conscientiam, *partim* non ligare dicimus. Quod ut distinctè intelligatur, considerandum prius est, 1. *Quid* sit conscientia. 2. *Quid* sit obligare conscientiam. 3. *Quot* modis fiat obligatio. 4. *Quotuplices* sint leges politicæ.

Ubi tamen primū explicatur,

Quid sit conscientia. I. *Conscientia* est internum testimonium & sensus judicii de nostris vel benè vel malè factis, quem perpetuò comitatur vel lætitia vel metus. Lipsius scitè lib. 1. Polit. c. 5. *Est reliqua in homine rectæ mentis scintilla, bonorum, malorumq; facinorum judex & index.* Est autem vel bona, vel mala. *Bona*, est sensus testimonium internum de benefactis

factis, quòd legi conformia sint, Deoque & hominibus placeant. *Malè*, est testimonium de malè factis, legibus contrariis, quæ improbat, & ob istud judicii metum incutit. Sumitur hæc 1. *Propriè*, quo sensu Deum duntaxat respicit, & a Lipsio d. l. definitur *violati numinis aut perperam culti tristis cogitatio & morsus.* Tum ergo propriè læditur conscientia, quum præcepta de cultu divino violantur, & peccatum contra Deum committitur. 2. *Latè*, prout ad homines etiam refertur. Hoc sensu apostolum dixisse putant, Act. 24. v. 16. *In hoc & ipse studeo sine offendiculo conscientiã habere ad Deum & ad homines semper.* Hâc igitur acceptione conscientia notat in genere *sensum & judicium de peccatis contrà primam & secundam tabulam admissis*, sive Deum, sive proximum directè lædentibus.

Quid sit obligare conscientiam?

II. *Obligare conscientiam*, in genere est legem talem præscribere, cujus transgressio lædit ipsum internum cordis sensum, ut quis proprio judicio convincatur, se peccâsse, & pœnas promeruisse. Vicissim autem dupliciter hoc dicitur. 1. *Propriè*, quo sensu est obstringere ad obediendum sub culpa morali, adeòque sub metu offensionis Dei aut violati Numinis divini. 2. *Impropriè & latè*, quo sensu est obstringere ad obediendum sub culpa tantùm civili, & sub metu offensionis hominum, unde pudor aut infamia timetur.

Quotuplex sit obligatio?

III. *Obligatio conscientiæ*, propriè dicta, quæ culpam moralem, Deiq; offensionem inducit, multifariam potest obtingere:

Nam 1. *Alia* generalis, vel mediata est; *alia* specialis vel immediata. *Generalem* dico, quum lex obligat συνείδησιν non ratione sui & in specie; sed tantùm mediante generali præcepto, quod consequenter violatur, si lex aliqua specialis non observetur. *Sic* qui particulari Principis statuto sit inobediens; ille transgreditur legem generalem de honorandis parentibus, & obedientia Magistratui debita, atque sic per consequens, & in genere suam lædit conscientiam. *Specialem* nuncupo, quum lex aliqua ratione sui & immediatè obligat conscientiam, qualis est lex de non assumendo Nomine Domini in vanum; de sanctificando Sabbatho, & similes.

3. Obligatio specialis *vel est* absoluta, *vel* hypothetica. *Absoluta* est, quum lex simpliciter conscientiam obstringit, adeò ut sine offensione Dei nullo respectu, nullove in casu omitti queat. *Hypothetica* est, quando non simpliciter, sed cum conditione obligat, nempe si detur scandalum, si violetur ordo & decorum. *Sic* leges Ecclesiasticæ de ex-

cæ de externis ceremoniis ligant conſcientiam, non abſolutè tantùm quatenus illarum transgreſſione infirmi offenduntur, & τὸ πρέπον καὶ εὐσχημοσύνη Eccleſiæ turbatur, extra quem caſum & reſpectum liberam cuique conſcientiam relinquunt.

3. Tandem, obligatio conſcientiæ *vel eſt* directa, *vel* indirecta, & per conſequentiam. *Directa* eſt, quum legis prævaricatio in ipſum Deum fertur, & cultui divino per ſe adverſatur. *Indirecta* eſt, quum ἀνομία per ſe & propinquè Deum, ejusve cultum non attingit, tamen, quatenus generali ordinationi Dei reſiſtitur, jusque ministri comtemnuntur. Declarare hoc poſſumus exemplo *Principis & legati*. Quum enim ipſa principis perſona afficitur contumeliâ, directa eſt offenſio; ſi legati perſona, tum eſt indirecta. Quod enim legato, ut tali contingit, ipſi Principi factum cenſetur; non tamen directè, ſed tantum per conſequentiam & indirectè.

Quòd leges aliæ ſint graviores, Aliæ leviores.

IV. Leges civiles in duplici ſunt differentia. *Quædam ſunt graviores*, de rebus arduis inſtitutæ, & ſpectantes pacem publicam, conſervationem ſocietatis aut puræ religionis, & ſimilia. *quædam leviores*, ut ſunt de purgamentis urbis, de modo emendi & vendendi, de non geſtandis armis, de agendis excubiis, & quæ ſunt hujus generis alia. Quum igitur magnum inter leges hujusmodi diſcrimen interveniat, propterea de utrisque idem judicium non eſt ferendum.

Poſt reſpõdetur ad quæſtionẽ per duas poſitiones:

Igitur his ita præſuppoſitis, quæſtionem ipſam decidemus, noſtramque ſententiam duabus theſibus breviter incluſam dabimus.

THESIS I.

Prima. Leges Politicæ directè & propriè non obligant conſcientiam,

Leges politicæ, ſive leviores, ſive graviores ſint, ſpecialiter, abſolutè, directè & propriè non obligant conſcientiã.

Confirmatio.

Quia non ſunt de rebus divinis,

Theſeωs hujus probatio eſt facilis & expedita, ſi definitiones terminorum modò datæ repetantur. Leges enim Politicæ, qua tales, ſecundum ſpeciem & propinquè vel immediatè, nec à Deo ſunt, nec de Deo, rebusque divinis agunt, ideóque illarum violatio directè, propriè & abſolutè conſcientiam non lædit. Qui enim poteſtatem in conſcientias nullam habet, conſcientiis dominari, usque per leges ſuas abſolutè & directè ſcrupulum injicere nequit. At verò Magiſtratus Politicus, ut talis, poteſtatem in conſcientias nullam habet. Quare is per leges ſuas ſcrupulum directè injicere nequit.

Iidem

Adde quòd directa & specialis obligatio semper conjuncta sit cum comminatione æternæ damnationis. Hoc enim est conscientiam πρώτως καὶ ἀμέσως ligare, si aliquis sempiternæ pœnæ subjiciatur, nisi obediat. At verò penes Magistratum non est, prævaricatores æternæ damnationi subjicere, quò respexit Salvator *Matth. 10. v. 28.* dicens: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem occidere non possunt; sed potius timete eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehenna.* Ex quo vicissim sequitur, civiles Magistratû leges πρώτως καὶ ἀμέσως, non obligare conscientias.

Quia Magistratus prævaricatores nequit æterne damnationi subjicere.

Tandem, si ligarent directè, *vel* istud præstarent propter actum, quem præscribunt; *aut* propter Magistratum, qui præscribit; *aut* propter finem, ob quem præscribuntur.

Non propter actum præscriptum, quia hic sæpè indifferens est, nec actus virtutis per se, ut non gestare gladium, curare purgationem urbis, certo tempore merces vendere, & similia. Quod si enim oppositum fiat, tum isti actus in se & absolutè non sunt vitiosi, ideoq; peccatum mortale conscientiam directè lædens, suâ naturâ haut constituunt.

Quia non obligant propter actum præscriptum,

Non propter Magistratum præscribentem, quia hujus potestas tantùm exterior est, non interior. Fortunis quidem, & corporibus dominatur; sed non conscientiis. Quare quum ejus præceptum violatur, homo propinquè offenditur, non Deus; & per consequens conscientia directè, vel ob ipsam actus speciem non violatur.

Non propter Magistratum, præscribentem,

Non propter finem, ob quem præscribuntur. Hic enim est tantùm externa pax, & societatis conservatio, non ipse cultus Dei, quum Magistratus Politicus statutis suis verbo Jehovæ nihil addere vel detrahere debeat. Quum igitur per prævaricationem legum purè politicarum ipsa pietas in Deum directè non tollatur; sed tantùm proximus lædatur, aut tranquillitas publica turbetur, hinc absolutè conscientiam non obligare, indubitatò concluditur.

Non propter finem, ob quem præscribuntur.

THESIS II.

Secunda. Leges Politicæ generaliter & indirectè obligant conscientiam.

Leges Politicæ, præsertim graviores, generaliter, hypotheticè & indirectè conscientiam semper obligant.

Confirmatio.

Probamus hanc thesin 1. *Dictis Scripturæ.* 2. *Rationibus.*

Quod probatur

ExRom 13. v. 2. Dicta leguntur I. Rom 13 vers. 2. *Qui resistit po*[illegible] *tioni resistit, & sibi ipsi damnationem acquirit.* Ex quo ita conc[illegible] *Quocunq;* actu ipsi Deo, Deiq; ordinationi resistitur, & d[illegible]hitur, ille Deum offendit & conscientiam lædit. *At vero* violat[illegible]gum politicarum, ipsi Deo resistitur & damnatio attrahitur. *Ergo* [illegible] offendit & conscientiam lædit, quæ propterea legibus Politici[illegible] obligare rectè dicitur.

ExRom.13. v.4. II. Rom. 13. v. 4. *Dei minister est.* Quicunque lædit & offend[illegible]nistrum, consequenter offendit ipsum Dominum. *Atqui* prævari[illegible]res legum civilium offendunt Dei ministrum, nempe Magi[illegible]at[illegible]. [illegible]gò offendunt ipsum Deum, & *per consequens*, sauciant conscientiam.

ExRom.13. v.5. III. Rom. 13. v. 5. *Necessitate subditi estote, non solum propt*[illegible] *iram, sed & διὰ τὴν συνείδησιν, propter conscientiam.* Ex quo firmissimum hoc deducitur argumentum: Cujus violatio lædit conscientiam, id e[illegible] obligat; siquidem læsio obligationem, ut effectus causam præsuppon[illegible] *Atqui* violatio legum civilium lædit conscientiam, innuente Apostolo. *Ergò*, istæ obligant conscientiam. Neque momenti aliquid obtinet interpretatio *Chrysostomi*, obtemperandum esse propter conscientiam *non peccati, sed bonorum, quæ à Magistratu accipiuntur.* Est enim planè violenta, nativo sensui vocis *συνειδήσεως*, reliquis interpretibus, & ipsi scopo Apostolico contraria. Vult enim inducere aliquid gravius, & magis cogens ad obedientiam, quàm sit ita. Hoc autem non est, nisi conscientia culpæ, seu offensionis Dei.

Ex 1 Pet.2. v.13. IV. 1. Pet. 2. vers. 13. *Subditi estote omni humanæ creaturæ, & διὰ τὸν κύριον, propter Deum vel Dominum,* v. 15. *quia sic est voluntas Dei.* Quicquid autem propter Deum est faciendum, ejus contrarium lædit Deum & conscientiam, quod manifestum est. *Atqui* propter Deum obtemperandum est Magistratui ejusque legibus. *Ergò* si hæ violentur, nec illi obtemperetur, Deus & conscientia læditur, id quod fuit demonstrandum.

Porrò RATIONES *tres* potissimum pro eadem thesi stabilienda produci queunt.

A subordinatione legum. I. A subordinatione legum. Omnis lex humana, si justa sit, fundatur in lege naturæ, adeoque in ipsa lege Domini. Ibi enim communia Juris principia sunt abdita, & inde ceu ex fonte rivulus, omne justum derivari debet. Quisquis ergò legem politicam transgreditur, is consequenter & generaliter legem naturæ, quæ

at

ab ipso Deo impressa est, prævaricatur, suamq; hoc pacto conscientiam contaminat.

II. A subordinatione Magistratus. Est hic veluti legatus Dei, suamq; potestatem cœlitus accepit. Quum ergò justa præcipit Magistratus, Deus tanquam causa remota, & potestatis secularis constitutiva concurrit, adeò, ut qui Magistratui se opponit, ipsi Deo inobediens factus non sine læsione συνειδήσεως rectè censeatur. Violat enim legem Dei generalem, de honore & obsequio magistratui præstando. *A subordinatione Magistratus.*

III. Ab incommodo. Nisi enim hoc concederetur, omnis authoritas legum & Magistratus facilè collabereretur. Unusquisque etiam pro lubitu vivere, & cuncta agere cum summo Reipublicæ damno præsumeret. *Ab incommodo.*

Et hæc sunt argumenta præcipua, quibus probatur, justas Principum leges, ipsam quoq; conscientiam obligare, ita tamen, ut longè inferior obligationis gradus sit, quàm qui cum legibus divinis cohæret; Omnia enim tantùm generalem, hypotheticam, & indirectam obligationem inferunt, nimirum 1. *quatenus* magistratus Dei est minister, 2. *quatenus* obedientia in genere à Deo præcepta est. 3. *quatenus* leges politicæ in lege morali & naturæ fundantur. Et 4. *quatenus* ab iis pax publica, & societas humana dependet. Hanc enim qui turbat, adeoq; scandalum præbet, is Dei legem violat, moraliter peccat, & conscientiam sauciat. Quod unum si observetur, ad omnes Papicolarum argutias respondere erit facilimum. Tantùm enim probant, *leges civiles obligare*, quod concedimus, non autem probant, quòd eodem modo obligent, quo leges divinæ, nimirum quoad speciem actus, absolutè, primariò & directè, quod tamen *Bellarminus*, Stoicam paritatem inducens, affirmat, non autem non immeritò negamus. Quod verò hactenus de *legibus Politicis* dictum est; idem affirmatus de *Ecclesiasticis*, nempè quòd hæ etiam generaliter quidem, & indirectè; non autem specialiter & indirectè conscientias Christianorum obligent. *Ubi verò leges Politicæ, sic etiam Ecclesiasticæ Conscientiam obligant indirectè.*

Prius membrum probatur: 1. *Quia* leges Ecclesiæ contemnere, est inter cætera etiam Magistratui, qui illas custodit, & observatas vult, resistere. *Qui autem potestati resistit, is Dei ordinationi resistit, sibiq; ipsi damnationem attrahit*, Rom. 13.v.2. quòd sanè nihil est aliud quàm Deum offendere, & conscientiam lædere.

2. *Quia* per inobedientiam contemnuntur ministri v[illegible]bi, & Magistratus, qui Dei quoq; minister est, *Rom.* 13. *v.* 4. Qui autem [illegible]uit ministrum; consequenter offendit ipsum Dominum; adeoq; [illegible] fauciat conscientiam.

3. *Quia* omnis lex Ecclesiastica, si bona sit & legitima, fundatur in generalibus præceptis Apostolicis, dum omnia jubentur fieri ad ædificationem, sine scandalo & contumacia. Si verò leges Ecclesiastic[illegible]s voluntariè ac temerè quis transgrediatur, tum certè generalia [illegible] τάλματα violantur, & per consequens propria conscientia vuln[illegible]r.

Posterius membrum demonstrari facilè potest.

Non tamē directè & specialiter.

1. *Quia* leges conscientias directè & immediatè obligantes ferre, soli Deo est proprium, quippe qui Solus conscientiarum est Dominus, Solus legifer noster, *Es.* 33. *v.* 2, & Unus legislator, qui perdere potest ac liberare, *Jac.* 4. *v.* 12.

2. *Quia* potestatem conscientiis leges ferendi, ne quidem Apostoli sibi arrogare ausi sunt; Unde Paulus ait, 1. Cor. 7. v. 35. *Hoc ad utilitatem vestram dico, non ut laqueum vobis injiciam.* 2. Cor. 2. 24. *Non quòd dominemur fidei vestræ, &c.*

3. *Quia* servitus conscientiarū, quæ oritur ab humanis obligationibus, est sublata, quò pertinent dicta, Act. 15. v. 10. *Quid tentatis Deum, imponendo jugum super humeros discipulorum?* 1. Cor. 7. v. 23. *Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum.* Gal. 5. v. 1. *Nolite servitutis jugo alligari.*

4. *Quia* Ecclesia res adiaphoras non jubet facere vel omittere propter suum mandatum; sed tantùm propter justas mandandi causas, *uti* sunt observatio ordinis, & vitatio scandali, quæ quamdiu non violantur, conscientias liberas relinquit, nec iis vel scrupulum injicit, vel necessitatem imponit.

Objectiones Pontificiorum solvuntur breviter.

Sed objiciunt Papicolæ: 1. *Exemplum Apostolorum*, qui decreto Synodico, *Act.* 15. videntur obligâsse conscientiam fidelium ad abstinentiam à rebus quatuor; *Unde sequitur*, quod idem liceat Ecclesiæ.

Resp. Quod attinet abstinentiam à *Scortatione*, meritò illa obstringit conscientiam, quia expresso Dei præcepto injuncta est. Apostoli verò rebus per se Adiaphoris addiderunt illam, non quòd esset, sed quòd inter gentiles haberetur talis. *Deinde* ab Apostolis ad Pontificem Romanum, vel cæteros Episcopos, nulla est consequentia. Non enim quicquid potuerunt Apostoli ratione officii proprii, etiam Episcopi possunt, ratione officii communis. *Adde*, quòd Apostoli abstinentiam

nentiam istam non absolutè, sed hypotheticè, nimirum in casu scandali necessariam constituerint.

Objiciunt 2. *hanc fuisse hæresin Aerii, siquidem negaverit, Ecclesiæ leges obligare conscientias*, teste *Epiphanio* hæresi. 75. & *Augustino* Tomo 6. de hæresi, hæresi 53.

Resp. Aërius fuit hæreticus, quia Arianus, ut *Epiphanius*; & quia communionem non admisit, nisi continentes, ut *Augustinus* eum accusat. Quòd autem crescentibus superstitionibus de meritis jejuniorum, & de invocatione mortuorum, sese opposuit, in eo non hæreses, sed doctrinam Evangelii rectè defendit.

Objiciunt 3. *Sequi absurdum hac; licitam esse legum Ecclesiasticarum transgressionem, si conscientias non obligent.*

Resp. 1. Non inficiamur omnem conscientiæ obligationem; sed tantùm directam & specialem. 2. Negamus consequentiam; quandoquidem à remotione servitutis Antichristianæ, ad licentiam Cyclopicam non licet argumentari. Non debent Episcopi conscientiis nostris dominari; nihilominus piis Ecclesiæ constitutionibus obedire debemus: Vitandum est utrumq; extremum; *servitus* & *licentia*, tenendumq; medium, ut obsequamur, non propter authoritatem & potestatem Episcoporum, ac si per se ligare possent conscientias; sed propter evitandum scandalum, aliosq; fines salutares, qui observationem legum consequuntur.

QUÆSTIO XIII. ET ULTIMA.

Num leges ferri debeant de abrogandis disputationibus, religionem concernentibus?

Bodinus in affirmantem partem concedit, ita scribens lib. 4. de Republ. cap. ult. num. 481. *Quum semel constituta & omnium consensu probata fuerit religio, ne posthac in disputationem deducatur, cavendum est.* Num. 482. *Prudenter Orientis & Africæ populi, ipsiq; Hispaniarum Reges de religionibus differere, sanctissimè prohibuerunt.* Et paulò pôst: *Quum igitur de rebus divinis disputationes non tantùm dubitationem, ac religionum interitum; verùm etiam Rerumpublicarum eversionem afferant, eas profectò sanctissimis legibus prohiberi oportet.* Simila proponit *Becanus*, part. 2. Theol. Scholast. Tomo 2. tract. 1. c. 15. quæst. 7. conclus. 2. pag. 229. *Catholicus*, ait, *peccat disputando cum hæreticis, si ipse est laicus: quia* sub

Affirmat Bodinus.

Et Becanus.

sub pœna excommunicationis interdicta est Laico [illegible] patet ex cap. Quicunq;, de hæreticis, in 6. *ubi* [illegible] Inhibemus *quoq;, ne cuiquam laicæ personæ liceat publicè vel pri*[illegible] *fide catholica disputare. Qui verò contrà fecerit, excommun*[illegible] *innodetur.* Ratio *inhibitionis est, quia laici, ut p*[illegible] *proinde in jure præsumuntur, tanquam minus idonei & suffic*[illegible] *ad d*[illegible]*tandum de mysteriis fidei.* Idem concl. 3. pag. 231. *Catholici pec*[illegible] *tando cum hæreticis de fide, quando disputant coram simplicioribus.* Ita D. Thomas quæst. 10. art. 7. *Ratio est,* quia *est periculum, ne simplic*[illegible] *li disputatione pervertantur. Nam facilius percipiunt plausi*[illegible] *rum argumenta, quàm subtiles ac solidas Catholicorum solutiones* [illegible] *incipiunt dubitare, aut vacillare in fide.*

Nos negativam tenemus.

Nos autem seriò quidem optamus, ut una eadq; vera religio passim obtineat, ne multis disputationibus opus sit, nevè animorum tantæ distractiones succrescant: Quia tamen ob Satanæ malitiam, & humanæ mentis petulantiam, semper oportet hæreses esse, *1. Cor.* [illegible] ut zizyania in medio tritici etiam reperiantur, *Matth. 13. v. 25.* [illegible] videmus, qui omnes præsertim hoc nostro seculo, sectarum feracissimo, disputationes de religione præcaveri aut prohiberi vel possint, vel debeant.

1. Quia jubemur Scripturas scrutari.

Nam talis prohibitio 1. Est contra Scripturæ dicta, quibus à Pseudoprophetis cavere, τὰς γραφὰς scrutari, & religiones examinare jubemur, qualia leguntur, Matth. 7. v. 15. προσέχετε, *attendite, vel cavete vobis à falsis Prophetis; Ex fructibus cognoscetis eos.* Phil. 3. v. 2. *Observate canes.* 1. Joh. 4. v. 1. *Nolite omni Spiritui credere, verùm* δοκιμάζετε τὰ πνεύματα, *probate Spiritus, an ex Deo sint*; Jam verò si absque omni scrutinio amplectanda & retinenda sit religio illius civitatis, in quâ vivimus; tum certè præcepto Christi, & monitis Apostolicis satisfieri nequit. Hæc enim volunt, ut conferantur & probentur dogmata, ut prudenter eligatur bonum, & constanter retineatur electum, *1. Thess. 5. v. 20.* Aut igitur scrutandi & conferendi libertas permittenda est Christianis; *aut* præcepta Christi & Apostolorum violanda erunt. Posterius quum sit impium, prius erit asserendum.

2. Quia Pastores debent etiam ἀντιθέσιν tractare.

II. Contrariatur officio Pastorum, quippe quibus injunctum est, non tantùm thesin tractare, & veritatem docere, sed etiam ἀντίθεσιν addere, & falsitatem refutare. Oportet Episcopum esse non tantùm διδακτικὸν, quod præcipitur, 1. *Tim. 3. v. 2.* 2. *Tim. 2. v. 24.* sed etiam

ἐλεγκτ.

ἐλεγκτικὸν, 1. Tim. 4. v. 2. ut sit δυνατὸς τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν potens arguere contradicentes, Tit. 1. v. 9. Sicut agricolæ est, nō solum optimam sementem facere; sed infelix quoq; lolium, quoad fieri potest, evellere: Ita non satis erit fido Pastori, sanam doctrinam proposuisse; nisi succrescentes errores etiam extirpare conetur. Hinc *Augustinus* doctorem Ecclesiæ, *veritatis propugnatorem, & erroris expugnatorem* appellavit, *lib. 4. de doctrina Christiana, cap. 4.* Et ante ipsum *Athenagoras* dixit: *Christianorum esse proprium, non tantùm περὶ ἀληθείας, vel de veritate; sed etiam ὑπὲρ ἀληθείας, vel pro veritate disserere*, in legatio. pro Christia. Hoc autem munus elencticum prorsus tolletur, si omnis de religione disputatio prohibeatur. Contradicentes enim sine disputatione qui argui possint, non apparet. Quare vicissim *aut* differendi libertas ad minimum pastoribus permitti debet, *aut* officio elenctico juxta monitiones Apostolicas perfungi nequeunt.

III. Enervat præceptum Apostoli Petri, 1 epist. 3. v. 15. qui 3. *Quia*
jubet nos promtos esse πρὸς ἀπολογίαν *ad responsionē dandam omni po- semper de-*
scenti rationem de ea, quæ in nobis est spe. Jam verò, si omnis disputatio de *bemus*
fide prohibeatur, nemo sanè talem respondendi facultatem sibi com- *promti esse*
parare poterit. Qui enim defendere Christianus potest *vel* argumenta *ad respon-*
sua, si exceptiones adversariorum ignoret? vel qui redarguere poterit *sionem.*
errores, si hos agnoscendi, vel de iis differendi nulla ipsi unquam con-
cessa est licentia?

IV. Ortum trahit ex insidioso stratagemate Papistico, quo 4. *Quia*
fidem carbonariam vel implicitam commendant, quæ nihil est aliud, *stabilitur*
quàm *crassa ignorantia*, conjuncta cum stolido, brutoq; proposito in o- *aliàs cæca*
mnibus obediendi Papæ. Convicti enim sunt Romanenses in con- *Papista-*
scientia, si ad disputationem veniatur, dogmata sua, præsertim ex Scri- *rum obe-*
pturis, defendi non posse, quod fassus est ingenuè *Johannes Eccius*, co- *dientia.*
ram *Wilhelmo* Bavariæ Duce, uti refert Tomo 5. Oper. German. *Luthe-*
rus, fol. 35. & eò alludere videtur *Albertus Pighius*, lib. 1. de Eccles. hierar.
c. 4. Proinde modis omnibus cavent, ne sui homines vel Scripturā scrutentur, vel in religionem Papisticam inquirant; sed potius ut simpliciter credant, & sine omni scrutinio suscipiant, quæcunq; ab Ecclesia Romana statuuntur, & credenda proponuntur. Hinc Christianū Catholicum eum esse dicunt, *qui omnia credit, & profitetur, quæcunq; Ecclesia Romana credit & profitetur, sive ea in sacris Biblicis extent; sive non exteent*, uti patet ex Catechismo *Canisii*, cap. 1. Quam ob causam *Gregorius de Valentia*

in

in analysi sua commendat *quendam mercatorem Pla[illegible]* [illegible]currentem : *Mecum sic statuo, velle me Pontificiam potius, quam [illegible]nam religionem amplecti ; ob id cumprimis, quia illic compend[illegible] [illegible] sum veritatem, videlicet si ajo, quod ait Pontifex, nego, quod negat Pontifex : Rursum ait ille, annuo & ego.* In hac fide implicita brutaq́; [illegible]ducentur omnes, ideò tam solicitè cavent, ne moveantur de relig[illegible] disputationes. Hoc autem indicium est malæ causæ ; hoc st[illegible] impium est, quò cognitioni veritatis via intercluditur, & mise[illegible] homines in crassa cæcaq́; ignorantia, cum æternæ salutis periculo [illegible]linquuntur.

5. Quia pro nobis facit praxis antiquæ Ecclesiæ.

V. Est contra praxin antiquæ purioris Ecclesiæ. Non enim ignotæ sunt ex *Veteri Testamento* variæ disputationes contra Baalitas & idololatriam Israeliticam institutæ. Non ignotæ sunt ex *Novo Testamento* concertationes Christi & Apostolorum cum Sadducæis, Pharisæis, aliisq́; sectis, præsertim Pauli, qui disputabat cum Græcis, *Act. 9. v. 29.* Non ignotæ sunt *sanctorum Patrum* dimicationes cum hæreticis, quales fuerunt Ariani, Nestoriani, Eutychiani, Pelagiani, & similes. Si ergò tum licitum fuit de religione disputare, & hæreticos, licet alibi exortos, redarguere ; quid prohibebit, quò minus ad exemplum primitivæ Ecclesiæ, & nostro tempore tales de fide collationes modestè instituantur.

6. Quia multa sequuntur ex contraria opinione incommoda.

VI. Multa secum trahit incommoda, quæ tamen inter Christianos diligenter sunt præcavenda.

Nam 1. *Impediuntur omnes illi usus*, qui ex scripturæ scrutinio, & sobrio de fide discursu oriuntur, *quales* sunt plenior cognitio veritatis, confirmatio in sincera religione, facultas refutandi adversarios, facilior evitatio errorum & insidiarum, quas passim struunt hæretici. *Hæc*, inquam, omnia impediuntur, siquidem negatâ inquirendi licentiâ, nec veritas satis cognosci, nec conscientia in dubitationes incidens, tranquillari, nec δύναμις refellendi aut dolos præcavendi unquam comparari potest.

2. *Eodem schemate quævis secta & hæresis conservari ac propagari potest.* Hanc ipsam enim ob causam Judæi & Turcæ, aliiq́; gentiles tam fortiter adhærent avitis erroribus, quia disputationes de religione non permittuntur. Similes leges si Anabaptistæ, Photiniani, aliiq́; sectarii ferant ; annón hoc ipso falsitas munitur, & seductis media conversio-

versionis eripiuntur? Satius ergò est, disputationes modestas concedere, quàm erroribus conservandis ansam suppeditare.

3. Antiqua religio civitatis, in qua vivimus, *aut* falsa est, *aut* vera, & Scripturis consona. *Si falsa*, nec tamen licet de illa disputare, tum agnitio veritatis impeditur. *Si vera*, & idem interdictum viget, tum nihilominus apud alios in suspicionem incurrimus, ac si causam malam, ac lucis impatientem, foveremus, simulq; hæreticis occasionem damus, ut similes prohibitiones instituant, quo pacto quàm plurimi in errore detinentur, & ab Ecclesiæ gremio avocantur.

4. *Desperationi fenestra aperitur*. Si enim quis in tentationem incidat ob fidem, & dubitare incipiat de veritate religionis suæ, quid tum faciendum erit? *Aut* enim cum illo disputandum, & scrupuli eximendi sunt, quo pacto concidit interdictum; *aut* tantùm objurgandus & deserendus est: Unde sanè nihil aliud, quàm desperatio potest subsequi.

5. Tandem, *hæreses eò facilius spargi possunt*. Earum enim authores liberè disputant, scrupulos movent, & sua scripta disseminant, quæ multi (quum mens humana novitatis sit appetens, & in vetitum magis feratur) avidè percurrunt. Jam si de religione aliis prorsus sit tacendum; annon hoc ipso plurimi quàm facilimè seduci possunt? Nec enim licet illis disserere, ut eximantur scrupuli; qua de causa magis magisq; præoccupatur judicium, ut postmodum non nisi difficilimè converti queant. Quocircà, qui hoc tempore, hæreseωn plenissimo, disputationes de religione inter orthodoxos sublatas volunt, quid aliud faciunt, quàm quòd gladium è manu nobis excutiant, ne resistamus? & interim adversariis suus gladius relinquitur, ut eò liberius ferire, & majorem stragem facere possint.

Tenendus tamen est modus disputandi de religione.

Hisce igitur rationibus adducti, statuimus, non esse omnes de religione & vera fide disputationes rigorosis edictis proscribendas; sed licentiam quærendi & disserendi subditis permitendam; sic tamen, ut *modus* teneatur, & certi termini ponantur, inter quos disputatores hujusmodi se continere debeant. Sequentes ergò *limitationes* addimus, illasq; semper observari volumus.

Hinc quinque limitationes afferuntur.

I. Magna religionum est disparitas, quandoquidem *aliæ* quosdam duntaxat articulos, *aliæ* totum systema fidei impugnant, & in dubium vocant. *Priores* diligenter examinari æquum est, præsertim, si adstipulatores non paucos habeant: sed *posteriores* quandoque præ-

ſtat ſilentio involvi, quàm multis diſcuti [illegible] mias contineant, & vix abſque nominis divini [illegible] poſſint. Hùc ſpectat iſtud *Cypriani* ad Deme[illegible]anum: *V[illegible] melius eſt, errantis imperitiam ſilentio [illegible]nere, quam [illegible] inſaniam provocare.*

II. Religio falſa *vel primùm* gliſcere incipit. & pauc[illegible] res habet; *vel jam latè* ſparſa eſt, & multorum animis inſ[illegible] rantes diligenter ſunt informandi; vel ſi pertinac[illegible]ter in ſ[illegible] bus hæreant, ad ſilentium adigendi, ne alios ſeducant, crebr[illegible] tationes ſupprimendæ potius, quàm movendæ ſunt. *H[illegible]* autem [illegible] ſpecta fiat religio per rigida interdicta, non tacendum eſt a[illegible] prohibenda omnis diſputatio; ſed potius adverſariis maſculè [illegible]ob-viam, eorumque ſtrophas fideliter refutare, ac omnes fide[illegible] quærentes, manſueto placidoq; animo erudire debemus.

III. Qui de religione diſputare præſumunt, *vel* literati ſunt, *v[illegible]* idiotæ & indocti. *His* non quidem omne ſcrutinium deneg[illegible]dum eſt, magis tamen audire & diſcere, quam loqui & docere debent. *I[illegible]* autem, ut ſint Laici, præſertim tamen ii, qui vivunt in mini[illegible], tenentur ſæpius ſententias conferre, & accuratas de religione diſſertationes inſtituere, quò & alios rectius informare, & diſſentientes eò ſolidius refutare queant. Interim tamen coram ſimplicioribus non mul[illegible] ſunt movenda dubia ex adverſariorum ſcriptis, præſertim ſi in me[illegible] illa relinquantur, nec planè & accuratè diſcutiantur. Hoc enim p[illegible]cto plurimi offenduntur, ut de religione ſincera ſiniſtrè judicare, & paulatim ad partes adverſariorum declinare incipiant. Si autem veritas aſſeratur ſolidè, tum ſine omni periculo, imò cum fructu maximo coram ſimplicioribus etiam diſputari poteſt. Neq; aſſeri debet, quòd iſti facilius percipiant argumenta hæreticorum, quàm ſolutiones Catholicorum, niſi hoc intelligas de *Romanenſibus Pſeudocatholicis*, quorum ſolutiones quum ſint confictæ & intricatæ, difficilius percipi, quàm plana noſtra pro veritate adducta argumenta, lubenter concedimus.

IV. Ut in rebus omnibus; ſic & in diſputationibus de fide, medium tenendum, ſed *extrema fugienda* ſunt. Nam hîc errari poteſt *tum in defectu*, ſi omnis fidei cura & ſolicitudo abjiciatur; *tum in exceſſu*, ſi verus diſputandi modus non teneatur, quod fit, (1.) *Si cuncta*, licet manifeſtiſſimæ veritatis, in dubium vocentur. Ita enim certitudo paulatim tollitur, & ἐποχὴ Academica revocatur. Hinc *Ariſtoteles*, citante

Mor-

Mornæo, lib. de verit. relig. Christianæ, cap. 11. pag. 213. dicere fuit solitus: *Alio atq; alio modo quæstionibus respondere debet. Quærunt quidam* An ignis caleat? *Fac ignem tangant; Sensus ipse idoneus, qui ejusmodi quæstioni respondeat. Nonnulli*; Utrum parentibus honor debeatur? *Hos increpa acriter & objurga. Nec enim digni sunt, quibus cum disputes. Exigunt alii, ut sibi evidentibus rationibus probetur* providentia, *qua regitur mundus. Flagris nefarii isti excipiendi sunt, nec veri Philosophi verba; sed carnificis verbera merentur.* (2.) *Si* asserantur talia, quæ apertè sunt blasphema, in Deum contumeliosa, scandalum præbentia, & utilitati privatæ ac publicæ adversa. De his *Plato* rectè pronunciavit: *Sicut monstrosi partus non educantur; ita portentosæ disputationes, & monstrosæ opiniones in Republica non sunt tolerandæ.* (3.) *Si* omnia fidei mysteria ad rationis trutinam revocentur; vel statim negentur, si comprehendi nequeant. Periculosissimum est hoc principium, quod olim Calvinismum; nunc recentem Arianismum peperit. (4.) *Si* magis contentione verborum, quàm argumentorum & sententiarum pondere transigatur disputatio. Hoc enim prohibuit Apostolus 2. Timoth. 2. vers. 14. *Noli*, ait, *contendere verbis; Ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium.* (5.) *Si* de fide disputaretur nimis crebrò & Topicè, nunc in hanc, nunc in alteram partem. Ita enim religio mutatur in rem leviculam, de qua opinari cuivis liceat; unde tandem nihil aliud, quàm mera securitas & Epicureismus emergit.

V. Omnes actiones judicantur ex *fine*, qui si licitus, commendat; si illicitus, coinquinat actionem. *Idem* circa religionis veræ negotium apparet. De illa enim disputari potest, *vel* ut confirmetur magisq; illustretur; *vel* ut reddatur dubia, & paulatim evellatur. *Prior finis* legitimus; sed *posterior* illegitimus est, ideoq; disputationes *illius* respectu possunt; *hujus* respectu nec possunt nec debent concedi.

Hæc omnia intellexit jam olim *Thomas de Aquino*, qui 2. 2. quæst. 10. artic. 7. de disputatione adversus hæreticos satis prudenter disserit, & ita concludit: *In disputatione fidei duo sunt consideranda:* Unum *quidem ex parte disputantis*; Aliud *ex parte audientium.* Ex parte disputantis *consideranda est intentio. Si enim disputet, tanquam de fide dubitans, & veritatem fidei pro certo non supponens, sed argumentis experiri intendens, procul dubio peccat, tanquam dubius in fide, & infidelis. Si autem disputet aliquis de fide; ad confutandum errores, vel etiā ad exercitium; laudabile est.* Ex parte audientium *considerandum est, utrū illi, qui disputationem audiunt,*

Et testimonium Thomæ simul adducitur.

diunt, sint instructi in fide; an simplices, & in fide titub[illegible]*es.* [illegible] *coràm sapientibus, in fide firmis, nullum est periculum disputare d*[illegible] *circa simplices est distinguendum :* Quidam enim sunt *s*[illegible] *ti ab infidelibus, puta Judæis vel hæreticis, sive pagani*[illegible], [illegible] *corrumpere fidem :* Quidam *non sunt solicitati, utpote qui* [illegible] *non conversantur.* In primo *casu necessarium est, publicè dis*[illegible] *dum modo inveniantur aliqui ad hoc sufficientes : per hoc enim sim*[illegible] *fide confirmabuntur, & tolletur infidelibus decipiendi facultas & *[illegible] *turnitas eorum, qui resistere deberent pervertentibus fidei veritatem,* [illegible] *erroris confirmatio.* Unde Gregorius in 2. Pastoral. *Si*[illegible] *tio in errorem pertrahit; ita indiscretum silentium eos, qui erud*[illegible] *poteran*[illegible], *in errore derelinquit :* In secundo *verò casu periculosum est publicè disputare de fide coràm simplicibus, quorum fides ex hoc est firmior, quod n*[illegible] *audierunt diversum ab eo, quod credunt : & ideò non expedit eis, ut v*[illegible]*ba infidelium audiant disputantium contra fidem.* Hæc Thomas

Atq; hactenus veram de præsenti problemate sententiam satis & confirmavimus & limitavimus.

Et ad objectiones Bodini respondetur.

In contrarium quæ *Bodinus* objicit, levissimi momenti sunt, & vix digna responso. Inprimis urget duo argumenta, ad quæ paucis respondere lubet.

1. Exaggerat *commodum ex interdictis disputationum emergens,* quia *sic omnes seditionum viæ, omnes aditus intercludantur, & præsidia pacis muniantur.*

Respons. Non sunt facienda mala, ut eveniant bona: nec invehenda est servitus Theologica, ut stabiliatur pax & libertas politica. Muniri debent præsidia pacis, sed non per indicta, Scripturis & praxi Ecclesiæ contraria. Intercludantur viæ seditionum; sed ita, ne simul intercludatur aditus ad veritatem. Legislator utrumque respiciat, *partim,* ut pax conservetur in Republica; *partim,* ne supprimatur veritas, & dominium arrogetur in conscientias. Debemus enim utrumque, junctim diligere, veritatem nimirum, & pacem, juxta monitum Jehovæ *Zachar. 8. v. 19.*

2. *Quarum,* inquit, *rerum disputationes in utramq; partem feruntur, earum omnium probabilis est ac dubia ratio. Quid autem ab impietate propius abest, quàm leges divinas, quarum sempiterna sit natura, & quæ omnium animis ac mentibus assensione certissimâ hærere debeant probabilibus argumentis in dubium revocare?*

Resp

Resp. Execramur ipsi has disputationes, si de fide agatur, ut re probabili, & quidem eum in finem, ut magis magisq; vocetur in dubium. Illicitus hic finis & modus disputandi est, eoq; respectu non probamus discursus hujusmodi, ex levitate institutos. Interim propter abusum non est tollendus ipse usus: Et præter finem, modumq; istum illicitum datur alius licitus qui est veritatis confirmatio, dubitantium conversio, & hæreseωn eliminatio. Non igitur disputandum est de fide *probabiliter*, ex argumentis cæcæ rationis; sed *apodicticè*, ex firmis Scripturæ testimoniis, quibus illa non efficitur dubia; sed potius illustratur, & in animis audientium fortius obsignatur.

CAPUT V.

DE

JUDICIIS.

QUÆSTIO I.

Num omnem Judicem oporteat esse personam visibilem, & litigantes nominatim compellantem?

GRetserus in Colloquio Ratisbonensi, fol. 293. 294. sibi defendendam sumsit hanc thesin, *quòd Spiritus Sanctus*, prout in Scriptura, & per Scripturam nobis loquitur, non sit, nec esse possit judex omnium controversiarum fidei. Argumento inter cætera hoc usus est: *Affirmant Papistæ universaliter.*

Quicunq; non loquitur, ut expresse partes litigantes sententiam audiant, is non est verus controversiarum Judex.

Spiritus Sanctus non loquitur expressè, ut partes litigantes sententiam audiant, quia non dicit: Tu erras, ille causam obtinuit.

Ergò Spiritus Sanctus non est verus controversiarum Judex.

Nos autem respondemus 1. ad *majorem*, & sic ad ipsam quæstionem, quòd Judex loqui, & sententiam ferre possit dupliciter, *tum* vivâ voce; *tum* scriptis. Qui nullo horum modorum loquitur, judex esse nequit: Qui autem uno eorum loquitur, judex esse potest. Nec enim requiritur absolutè, ut sententia vivâ semper voce proferatur; sed sufficit, si scribatur; aliàs sequeretur, non esse legitimam sententiam Sca- *Nos distinguimus.*

binorum, qui eam plerumq; scribunt non vivâ [illegible] Imperatorem non judicare per Rescripta sua: [illegible] ipsum n[illegible] judicem in suis Decretalibus, quia ibi non loquitur; quae o[illegible] absurda.

2. *Minorem* verò planè inficiamur. Spiritus Sanctus [illegible] nò loquitur, & infallibilem fert sententiam, licet non vivâ vo[illegible] tamen in Scriptura, quae & ipsa vox est Spiritus Sancti, sed scripta. Verbum autem prolatum & scriptum non differt realiter & quoad e[illegible]: sed tantùm modaliter, seu quoad modum communicandi. Qu[illegible] Scriptura quando legimus; tum Spiritus Sanctus omninò loquitur nobiscum, & perinde est, ac si vivam ejus vocem e coelo sonantem audimus. Hinc ipsi Scripturae saepissimè tribuitur, quòd dicat vel lo[illegible] *Marc. 15. v. 28. Joh. in. 7. v. 83 42. cap. 19. v. 24. Rom. 4. v. 3. cap. 9 v. 17* [illegible] *v. 8.* Et Deus ipse adhuc in Scriptura vel per Scripturam loqui pe[illegible]tur, *Matth. 22. v. 31 Marc. 12. v. 26. Actor. 2. v. 17.* Et quod Scriptura dicit, id ipse Spiritus Sanctus dicere scribitur, *Heb. 3. v. 7. c. 10. v. 15.*

QUÆSTIO II.

Num Judex ita semper debeat judicare, ut altera pars sciat, se vicisse; altera, se causam amisisse?

Gretserus affirmat.

AFfirmativa iterum placet *Gretsero*, ita differenti in Colloquio Ratisbonensi, pag. 292. *Omnis judex, praesertim supremus & g[illegible], ita debet dicere sententiam, ut altera pars litigantium evidenter sciat, [illegible] vicisse, altera pars evidenter sciat, se causam amisisse, quantum ex parte [illegible] ejus judicis. Hoc neq; Sacra Scriptura, neq; Spiritus Sanctus per Scripturam potest facere.*

Ergo nec Sacra Scriptura, nec Spiritus Sanctus loquens per Scripturam, est talis Judex. Et paulò pòst. *Concedit Dominus D. illam majorem, quod accipio grato animo. Negat minorem, quam sic probo:*

Stamus ego & collegae, & domini adversarii in conspectu hujus judicis (Bibliorum) *& contendimus, an sit judex controversiarum? Jam iste judex debet pronunciare sententiam, ut nobis constet evidenter. Sumus hic in conspectu Sacrae Scripturae, & Spiritus Sancti, pronunciet sententiam, & si dicat:* Tu, Jacobe Gretsere, malè sentis, cecidisti causâ tuâ; Tu Jacobe Heilbrunnere, vicisti? *Tunc ego statim transibo ad vestrum scamnum.* Rursus pag.

pag. 291. *Si Spiritus Sanctus ut per Scripturam hanc loquitur, est judex. tum debet facere, seu ita judicare, ut evidenter sciam, me amisisse causam: sed non potest, ut per Scripturam hanc loquitur, judicare, ut evidenter sciam, me amisisse causam. Ergò Scriptura Sacra non est judex.* Iterum pag. 294. *Omnis judex ita debet dicere sententiam, ut altera pars evidenter sciat, se causam obtinuisse, quantum est ex parte hujus judicis: altera cecidisse causa, sive justè, sive injustè: Sed Sacra Scriptura, & Spiritus S. loquens per hanc Scripturam, illud NON POTEST ex sua parte. Ergò non est judex. Et illud argumentum est ferreum & adamantinum, quod non solvetur in æternum. Jam adsit Spiritus Sanctus, jam judicet, jam me condemnet. Jam, jam non potest dicere sententiam condemnatoriam Spiritus S. per hunc librum, ita, ut evidenter constet, quæ sit ejus sententia. Ergò NON POTEST esse judex. Jam adsum, dicat erras, Jacobe Gretsere?*

Ad isthæc autem omnia respondemus, quòd distinguendum sit inter *judicium generale*, quo ipsum jus præscribitur; & inter *judicium speciale*, quo jus præscriptum ad certos casus applicatur, & litigantibus, nem quis justam, quis injustam causam habeat, nominatim indicatur.

Nos per distinctionem respondemus.

Judex, *quoad judicium generale*, verus est judex, quando quid justum, injustumvè sit, patefacit, licèt ad quosvis casus non accommodet, & [illegible]as personas vel absolvat vel condemnet, ut sciant evidenter, se absolutas vel condemnatas esse. *Sic Imperatores* per jus civile sunt supremi Judices omnium controversiarum forensium, nec tamen ita ferunt sententiam, ut nominatim dicant; *Tu causam obtinuisti, tu amisisti;* sed tantùm generatim declarant, quid justum sit; adeoq; judices supremi sunt quoad generale & discretivum judicium, applicatio postmodum inferioribus judicibus committitur. Fallit proinde major, ratione *judicii generalis & discretivi*, licèt vera sit ratione *judicii specialis & executivi.*

Applico hæc ad controversias Theologicas: *Spiritus Sanctus* in Scriptura loquens est supremus Judex, sed per modum *judicii generalis & discretivi*, non quòd speciatim & nominatim singulos hæreticos in Scriptura damnet, sed quia generatim, quid verum falsumvè sit, in fidei rebus indicat. Istud generale jus, & judicium Spiritus Sancti sacris literis comprehensum, postea ad speciales causas, ipsasq; personas accommodat Ecclesia, & presbyterium, ferendo sententiam luculentam, ut utraque pars litigantium sciat, quæ vicerit, quæ causam amiserit.

Exempli gratiâ: Quæritur, *An Deus sit essentia unus* [illegible] Negant *Ariani*, affirmant *Orthodoxi*. Hæc controversia su[illegible] & de-terminata est (1.) *à judice supremo*, Spiritu Sancto in Scriptu[illegible] te, qui clarè innuit, quòd Deus sit unus & trinus, adeo[illegible] nerale & discretivum, jamdudum etiam ante exortam hæresin [illegible] nam exercuit. (2.) *A judice inferiori & Ecclesia*, quæ judicium Sc[illegible] generale accommodavit ad speciales causas & personas, conde[illegible] do nominatim Arium, Photinum, alios: Dico igitur jam paucis, [illegible] *si major* loquatur de Judice speciali, tum vera sit, & totum argumen-tum concedi queat. Sin autem intelligatur *de Judice gen*[illegible] tantùm, nec alio sensu nos Scripturam pro Judice habemus) falsa sit, ut ostensum. *Deinde* latet ambiguitas in vocabulo *sciendi*, quod no-tat *vel* possibilitatem sciendi, *vel* actualem cognitionem. De *priori* ma-jor vera; sed minor falsa. De *posteriori* si intelligatur, major non est universaliter vera.

QUÆSTIO III.

Num Judicis officium sit, omnes finire contro-versias?

Affirmant Papistæ universaliter.

PONtificii negant, Sacram Scripturam esse Judicem Theologica-rum controversiarum, *quia per eam non finiantur controversiæ*, quum in ejus judicio non acquiescat pars altera, falsum defendens. Huc *Gregorius de Valentia*, Tom. 3. disput. 1. quæst. 1. pun. 7. §. 7. fol. 156. A. scribit: *Auctoritas illa, quæ est fidei judex, omninò talis est, ut apud omnes quidem, qui eam agnoscant, & recipiant pro fidei Judice, possit proferendo sententiam facilè & efficaciter finire omnes controversias de fide, quæ inter illos oriuntur. At Sola auctoritas Scripturæ minimè est talis: Ergò sola auctoritas Scripturæ minimè est Fidei Judex.* Hûc etiam alludit Bellar-minus lib. 3. de V. D. c. 9. col. 190. D. dum inquit: *Judex debet habere auctoritatem coactivam, alioqui nihil prodesset ejus judicium.* Similia habet *Valentianus* Tomo 3. disputat. 5. quæst. 11. punct. 1. colum. 1322. A. *Is*, ait, *qui tanquam judex fert sententiam, necesse est habeat vim coacti-vam, quâ videlicet cogat utramq; partem parere sententiæ. Nam sententia judicis est veluti quædam Lex in particulari materia: Lex autem, ut Aristoteles probat* l. 10. Eth. cap. ult. *fulciri debet vi coactiva: Ergo etiam judicis sententia; alioqui non erit efficax.*

Sed

De Judicis.

Sed distingui hîc iterum debet inter *judicem generalem*, quem alii vocant *legislatorem*; & *inter Judicem specialem*, vel exequentem, qui leges scriptas ad speciales casus applicat. Uterque finit controversias; sed diverso modo. *Judex generalis* vel legislator finit & determinat controversias præscribendo normam judicii, & indicando generatim, quid justum injustumque sit, quo pacto in Jure civili, Saxonico, aliisque constitutionibus, finiuntur & deciduntur controversiæ. *Judex* verò *specialis* in politia finit controversias, applicando leges scriptas ad certos casus, simulque dicendo partibus, quæ justam, quæ injustam causam foveat, simulque cogendo partem condemnatam ad obediendum.

Nos verò distinguimus inter judicē generalem & specialem.

Hypothesis ergo Papistica vera est non universaliter de omni judice, etiam discretivo; sed tantùm *particulariter* de judice speciali, & sententiam ita ferente, ut cum illa protinus conjuncta sit executio.

Hæc facilè applicari possunt ad controversias Theologicas, quarum *geminam* dicimus dari posse *decisionem & finitionem*, nempè vel *coactivam* vel *discretivam*.

Inter controversiarum Theologicarum divisionē

Coactivam dicimus, quum non tantùm controversiæ dijudicantur ex verbo Dei, sed etiam contradicentes coguntur ad aliam sententiam suscipiendam, aut ita compescuntur, ut ipsi desinant errores suos fovere, vel nisi hoc faciant, vi supprimuntur & è medio tolluntur. Hæc planè cruenta est litium terminatio, in Papatu non inusitata, quam sub nomine judicii Ecclesiastici occultare solent. At verò solius Dei est, conscientias cogere, & hæreses penitus extirpare, quod non fiet ante diem ultimum, quia semper futuras esse hæreses, prædictum, *1.Cor.*11.*v.*19. Unde sibi nemo imaginetur, controversias ita terminandas & res fidei sic declarandas esse, ut protinus obmutescant hæretici, nec ullum amplius dubium suboriri queat. Alia est ratio militantis Ecclesiæ, in qua semper pugnæ, semper hæreses existunt, quas quidem ex verbo Dei refutat illa; sed extirpare nequit, nec ejus asseclas ad fidem cogit aut interficit. Sic Apostoli, sic primitiva Ecclesia ex verbo Dei quid verum sit, indicavit; falsos autem doctores nec coegit, nec occidit, licèt silentium iis, qui subjecti erant, indixerit. Improbamus ergo & rejicimus istam coactivam decisionem, quippe in verbo Dei non fundatam, praxi antiquæ contrariam, illicitam, tyrannicam, & solo Antichristo dignam.

Coactivam

Discretivam verò nuncupamus, quum ex scripto Dei verbo, ceu uni-

Et Discretivam.

unica fidei menſura, terminantur controverſiæ, & per Paſtores judicatur, quid juxta ſacrum canonem verum falſumvè ſit. Conſtituunt itaque tres ſemper Judices. (1.) *Principalis* & abſolutus, qui eſt Spiritus Sanctus, (2.) *Inſtrumentalis* & directivus, qui eſt Scriptura Sacra (3.) *Miniſterialis* & ſubordinatus, qui ſunt Paſtores Eccleſiæ, ſiquidem illorum eſt, de controverſiis ex Scriptura ordinariè, publiceque judicare, *Deut.17.v.8 9.* & pretioſum à vili diſtinguere, *Jerem 15.v.19* ... m *Spiritus Sanctus* πρώτως vel primariò, *Scriptura* κανονικῶς vel directivè; *Paſtores* διακονικῶς vel miniſterialiter, atq; ſic *Deus ex Scripturis* per *miniſtros* de omnibus controverſiis certum & infallibile fert judicium, ubi tamen ſimul requiritur ab auditoribus, ut exemplo Berrhoenſium *Actor.17. v.11.* diligenter inquirant ipſi, & cuncta dogmata cum Scripturis conferant. Hic antiquus Apoſtolicus veritatem fidei cognoſcendi, & religionem probandi modus eſt, qui in noſtris Eccleſiis ſimiliter obſervatur, & cujus beneficio verum à falſo rectè diſcernitur. Patet hinc, quòd injuriam nobis faciat *Becanus*, ſcribendo, in tract de Judice, pag 10. nos docere; *Solam Scripturam eſſe normam ac Judicem controverſiarum fidei.* Imò verò & Spiritum Sanctum, ceu Judicem ſupremum, præſupponimus, & Eccleſiam ceu judicem inferiorem lubenter admittimus, ideòque ſoli Scripturæ officium judicandi abſque omni diſtinctione non aſſignamus?

QUÆSTIO IV.

An Judex ſecundum acta & probata; an verò ſecundum conſcientiam judicare debeat?

QUæſtio hæc jam olim in dubium vocata fuit, & vocatur etiamnum non modò à JCtis, ſed quoque à Theologis. Movit eam jam pridem *Gellius*, lib. 14. Noct. Att. c. 2. & diſceptârunt de illa *Martinus & Johannes*, gloſſatores veteres. *Secundum acta & probata judex pronunciare debet*, inquit Heinricus Junior, Dux Brunſwic. apud *Lin. Hortlederum*, l.4. de cauſis belli Germanici, c.11. num. 7. *ſecundum conſcientiam*, inquit Landgravius apud eundem, l.4.c.7.num.6.

Pontificii pleriq; affirmant. Cumprimis autem Pontificii pleriq; in eam concedunt ſententiam, quòd judex præcisè ſecundum Acta & probata judicare debeat, unde *Caſtalius* ad l. Illicitas 6. §. veritas. ff. de offic. Præſ. & *Bronchorſt.* centur.1. Enantioph. aſſert. 14. dicunt: *Eſſe hanc omnium fere Doctorum ſententiam, tam à Canoniſtis, quàm Legiſtis approbatam.*

Tho-

De Judiciis. Ut Thomas de Aquino.

Thomas de Aquino, 2.2. quæst. 67. art. 2. scribit: *Judicare pertinet ad Judicem, secundum quod fungitur publicá potestate. Et ideò informari debet in judicando, non secundum id, quod ipse novit, tanquam privata persona; sed secundum id, quod sibi innotescit, tanquam personæ publicæ. Hoc autem innotescit sibi, & in communi, & in particulari:* In communi *quidem per leges publicas, vel divinas, vel humanas, contra quas nullas probationes admittere debet;* In particulari *autem negotio aliquo per instrumenta & testes & alia legitima hujusmodi documenta, quæ debet sequi in judicando magis, quàm id, quod ipse novit tanquam privata persona.*

Dominius à Soto.

Dominius à Soto, lib. 5. de Justitia & Jure, quæst. 4. art. 7 fol. 155. b. tres recenset opiniones: *Prima,* inquit, *est in uno extremo, omnino Divo Thomæ contraria; Puta quòd in nullo casu scilicet, neque in causa civili, neq; in criminali licet judici condemnare eum, quem evidenter scit esse innocentem; quantumvis legitimè probetur reus. Nam citra evidentiam nemo ambigit sequendum esse judicium publicum. Hanc opinionem ortum traxisse arbitror & originem ex* Hugone, super l. Prætor. ff. de Juris. omn. jud. *Eandem tamen opinionem amplexi sunt Calderin. & Panormitanus;* super cap. Pastoralis. de offic. deleg. & *Summa Angelic.* in verbo judicare, quæst. 7. & *Nicolaus de Lyra,* Exod. 23. *Secunda* opinio *utitur distinctione: nempè quòd in causa criminali, sive capitalis sit, sive ullius mutilationis, nequit judex condemnare innocentem secundum allegata & probata. Secus autem in civilibus, puta, quum de pecunia agitur, aut de aliarum rerum possessione. Hæc autem opinio falsò tribuitur* Chald. & Panormitano, *qui certius fuerunt primæ sententiæ: sed fuit cujusdam* Rodolphi, *quem loco citato* Angelus *citat. In quam sententiam subscripsit* Imol. & alii *Jurisconsulti, super legem,* A divo Pio, ff. de re Judic. & *Summa Rosela,* & *Supplementum. Et hæc media opinio est, quæ* Adriano *perplacuit,* in quolibet. quæst. 6. art. 3. *Sed miror, quòd hanc asserat, esse Theologorum opinionem: Quum tamen ex antiquis nemo sit, qui non indubiè teneat cum S. Thoma: Imò minus inter omnes habet probabilitatis.* Tertia *ergo opinio est in alio extremo, secundum quam statuimus conclusionem tertiam:* Judex in ultimas conclusus angustias, debet in omni causa tam criminali, quàm civili, contra veritatem sibi notam, secundum allegata & probata sententiam pronunciare. *Hæc, inquam, opinio est S. Thomæ,* 2. 2. quæst. 67. art. 2. & superius quæst. 64. art. 3. ad tertium: *ubi exemplum protulit in causa mortis; nimirum quòd potius est morti adjudicandus innocens, quàm deserenda testimonia publica.*

Eademq́; fuit sententia Alex.de Hales, *Doctoris gravi*[illegible] *in 3.p*[illegible] *q. 40. memb.6.art.2.*& Richardi,art.3.q.26. *& egregii d*[illegible] *Pe. de* [illegible] *Et fuit inter Jurisconsultos opinio Bar.* super l. illicitas. ff. de [illegible] *Jo.An.* in suis Novellis,tit.de Al. *ubi recitat opinionem S. Thomæ, in qua se asserit.Fuit etiam sententia* Petri de Pallud. & Sylve. *in verbo Jud.* [illegible] *§.5. Quam post plurimam auctorum citationem, fatetur esse opinion*[illegible] *antiquorum omnium Theologorum, Jurisq; utriusque Interpr*[illegible] *con-trà quam* Adrianus *affirmat. Cui revera sententia & rationes constanter, & planè jura patrocinantur.*

Gregorius de Valentia, Dominicum à Soto sequitur Gregorius de Valentia, Tomo 3. disp.5.quæst.11. puncto 2. col. 1326. seqq. ubi recenset *duas Thomæ* con-clusiones, & *tres Papistarum* opiniones: *Prima*, inquit, *conclusio est*: Necesse *est semper ferre sententiam secundum allegata & probata, etiamsi judex evidenter sciat contrarium esse verum.* Probatur: *Nam judex pote-state publicâ fert sententiam: Ergo etiam debet illam ferre secundum sci-entiam publicam, quæ quidem habetur in communi per leges; In particulari autem facto per testes, & alia legitima publica instrumenta.* Conse-quentia *est clara, quia, ut exponunt* Cajetanus hîc & alii, *debet esse pro-portio inter potestatem & scientiam, quâ judex judicat. Secunda* Conclu-sio: *Quanquam, ut est dictum, judex sequi non possit privatam suam scien-tiam; potest tamen & debet eâ juvari, ut diligentius investiget defectum pu-blicæ probationis, & eam repellat. Quod si eam non possit juridicè repelle-re, debet, ut dictum est, secundum illam judicare. Est autem* Controversia circa primam conclusionem, *utrum illa usque adeò sit vera, ut debeat judex eum, quem evidenter scit esse innocentem, capitis damnare, propter contrariam probationem publicam? Sunt enim de* hoc *variæ sententiæ.* Prima est; *nunquam licere judici contra veritatem sibi notam agere, neque in causis quidem civilibus. Ita sentit Panormitanus,* in c. Pastoralis, de of-ficio delegati, *& alii Canonistæ, quos citant* Sotus, *lib.5. quæst. 4 art.2. &* Sylvester *V. Judex.2.§.3. Ita etiam* Summa Angelica, *V. judicare, q.7. &* Lyranus, *super illud Exod. 23. Innocentem & justum non occides.* Secun-da *sententia est* Adriani, *quodl. 6. a. 3. ubi distinguit de causis civilibus & criminalibus. Et in civilibus concedit quidem conclusionem D. Thomæ; In criminalibus autem illam negat. Quòd autem in civilibus peculiariter ju-dicandum sit, contra notam veritatem, propter contrarias probationes, pro-bat Adrianus ex eo, quòd leges, & omnia alia, quæ pertinent ad civilia, sunt introducta & servantur ex consensu ipsius populi, quo eodem putat Adria-*

nus

 De judiciis.

nus factam esse potestatem judicibus ad vitanda scandala, judicandi in hujusmodi secundum allegata & probata, etiam contra veritatem. Sed *hac sententia meritò à Soto & aliis exploditur: Nam si in civilibus Judex debet ex officio suo secundum allegata procedere; etiam debebit in criminalibus, quùm in illis etiam suum exequatur officium;* Nam *argumenta eadem, quibus postea pobabimus id esse verum in civilibus, probant* etiam, *(ut patebit) id esse verum in criminalibus. Denique gratis putat* Adrianus *populum peculiariter talem facultatem fecisse judicibus circa civilia. Nullum enim extat ejus rei inditium. Est igitur* tertia *sententia D. Thomæ, eademq; verissima; debere juditem in omnibus causis probationes publicas sequi, etiam contra veritatem, sibi privatim notam: quæ quidem sententia communis est Theologorum, præsertim eorum, qui D. Thomam sequuntur, uti* Cajetani *hic*, Soti & Sylvestri, & Antonini, *.p.tit. 9. cap.2. §.6. Est etiam* Covarruviæ *lib.1.variarum resolutionum. c 1. qui plurimos præterea citat pro hac sententia. Et certè hoc est necessarium ad bonum publicum alias possent judices facere, quod vellent, dicentes, se nosse, & Hoc ipsum quoque jura declamant. Nam in Cap.* Pastoralis, de Officio delegati, *Papa præcipit, ut Ordinarius mandet executioni sententiam delegati, licèt ipse sciat contrarium. Idem etiam habetur* 3. quæst. 7. Cap. Judicet, *quod est desumtum ex* D. Ambrosio. *super Psal.* 118. *serm. 2. circa illud: Miserationes tuæ multæ nimis; Bonus,* inquit, *judex, nihil ex arbitrio suo facit; sed juxta leges & jura pronunciat: Statutis juris obtemperat, non indulget propriæ voluntati: Nihil paratum & meditatum domo refert; sed sicut AUDIT, ita judicat, & sicut se habet negotii natura decernit: obsequitur legibus, non adversatur; examinat merita causa, non mutat.*

Toletus lib.5. Instruct. c. 6. num 11. pag. 560. *Est unus casus, in quo licet innocentem occidere, quum probatus est nocens. Nam Judex secundum allegata & probata procedere debet. Verum est, quòd quum Judex innocentiam cognosceret, teneretur facere* (ut dicit S. Thomas, 2.2.q.64.) *aliqua.* Primò, *diligenter examinare testimonia.* Secundò: *Si speret profuturum, remittere ad superiorem judicem, & testificari veritatem pro illo.* Tertiò, *differre sententiam, quantum fieri potest: Imo si fieri posset absque ullius damno, possit secretò dimittere à carcere. Quum autem nihil horum fieri potest, licet occidere, secundum communiorem sententiam. Nec mirum est, in isto foro innocentem pati: Nam restat Dei forum, in quo omnis injustitia castigabitur & justitia præmium consequetur.* *Toletus.*

Azorius, Tomo 1. Institut. moralium, l. 2. cap. 17. quæst. 18. p. 116. *Azorius.*

 scri-

scribit: *Tertia opinio est, integrum esse judici, T[illegible] (innoce[illegible] condemnare* (secundum acta & probata) Sic S. *Thomas* 2. 2. q. 64. a[illegible] *Alex*. par. 3 q. 40. mem. 6. art. 2 *Cajet*. 2. 2. q 67 art. 2. [illegible] verb. Judex. 2. q. 5. ubi citat *Innoc. Joan Andr. Card. Barr Goff & Archidiac*. Sic etiam *Richardus*, quodlib. 3. quæst. 25. *Major* 4. d[illegible] 30 quæ est 4. de justitia. *Anton*. par. 3. tit. 9. cap. 2 §. 6. *qui omnes f[illegible] nunquam Judici fas esse contra suam conscientiam agere; j[illegible] in judicio contra id, quod ipse privatim extra judicium certo novit: Et [illegible] sententia est verior; quia commune bonum privato praferri debet. [illegible] ne populus in offensionem incurrat, judici licet innocentem Titium condemnare, criminis in judicio convictum.*

Aquib; tamen omnibus dissentit Lessius,

Quantumvis verô plerique Scholastici & scriptores Pontificii ita censeant; à communi tamen hâc opinione recessit *Lessius*, qui lib. 2. de 4. virtutibus Cardinalibus, c. 29. dubit. 10. num. 78. scribit: *Contraria nihilominus* (sententia) *videtur verior, nempè judicem nullo modo posse talem Innocentem ad mortem condemnare; sed potius debere eum dimittere, etiamsi hoc modo reo nihil esset profuturus. Tenet hoc Nicolaus Lyranus*, in c. 23. Exodi, *explicans illud:* Innocentem & justum. *Adrianus*, quodl. 6. art. 3. *Angelus* v. judicare, num. 7. *Petrus Navarra*, c. 3. num. 161. *Item Hostiensis, Calderinus, & Panormitanus* in c. Pastoralis 28. de Officio delegati, & *multi alii, quos citat Covarruvias*, l. 1. vari. c. 1. num. 3.

Cũ quo nos etiam statuimus, quod judex bonâ conscientiâ nequeat cõdemnare illum, quem nõvit, esse innocentẽ.

Atque huic sententiæ nostrum etiam adponimus calculum, & putamus, *Judicem non posse bonâ conscientiâ condemnare illum, quem certò novit esse innocentem*; sed debet suæ scientiæ fundamenta in judicio proferre, falsosque testes confundere; vel si hoc fieri nequeat, officium Judicis deponere potius, quâm innoxium contra suam scientiam & conscientiam pronunciare noxium. Quod antequàm probemus, necessariò quædam prænotanda veniunt.

Loquimur autem de conscientia vera,

1. Per conscientiam hîc non intelligimus fucatam fictamque illam conscientiam, quâ judex ex arbitrio & affectu in favorem partis aliquid decernit, vel ex præconcepta opinione judicat, vel rumori vago assensum præbet; sed certam & exploratam rei scientiam, quâ judici per αὐτοψίαν, vel alia certa infallibilia media, de veritate facti, & innocentia accusati constat certissimè.

Cujus respectu acta & probata ó-

2. Quando certa judicis scientia, simulque acta & probata in foro invicem pugnant; tum acta & probata tantùm ὁμωνύμως vel æquivocè sic dicuntur. Nec enim sunt veræ certæque; sed tantùm respectu nostri

De judiciis.

nostri apparentes, reipsâ falsæ probationes, quum omnis legitima probatio, sit certa veritatis assertio.

ὁμωνύμως sic dicuntur.

5. Vana est distinctio publicæ scientiæ & conscientiæ, quâ quis instructus sit, *vel* ut publica, *vel* ut privata persona. Nam sicuti veritas una est & simplex: Ita etiam unica tantùm est veritatis scientia, sive illa sumatur ex publicis, sive ex privatis documentis.

Et quâ male distinguitur in privatam & publicam.

Quibus ita præmissis, facile nunc erit, sententiam positam confirmare, & rationes contrarias diluere. Argumenta confirmationis proferri possunt plurima, sed seligemus præcipua.

Probamus thesin positam,

1. Ab interdicto divino.

I. Ab interdicto divino. Ex. 23. v. 2. *Non acquiesces plurimorum sententiæ, ut à vero devies*, & vers. 7. *Insontem & justum non occides, quia aversor impium.* Qui verò secundum acta & probata condemnat eum, quem novit esse innocentem; is utique justum occidit, adeóque istam legem Domini transgreditur. Si excipiant, *illum, qui convictus sit per testes, non esse insontem, quia publicâ opinione habeatur sons & impius:* regerimus breviter; quòd opinio & calumniæ aliorum non possint aliquem facere sontem, ut justè puniatur. Sicut enim non licet cum aliena muliere rem habere, quam certè nosti non esse tuam conjugem, etiamsi millies probetur esse tua uxor: Ita non licet condemnare illum, quem certò nosti esse innocentem.

2. A manifesta iniquitate.

II. A manifesta iniquitate. Omne judicium iniquum, est diligentissimè fugiendum: Sed innocentem damnare secundum acta & probata est judicium iniquum. Ergò fugiendum. *Minor* probatur, quia iniqua est omnis pœna, quæ infligitur sine præcedente vera & reali culpa, quum perpetua sint correlata, vitium & suplicium, illudque habeat rationem causæ, hoc rationem effecti. Jam verò in homine innocente, qui secundum acta & probata damnatur, nulla præcedit vera & realis culpa, sed ea tantum per falsos testes illi affingitur. Ab iniquitate ergo liberari nequit Judex, condemnans eum, quem certò scit ab omni culpa innocentem. *Porrò*, si lex aliqua statueret, *ut qui per calumniam oppressus est, condemnetur, etiamsi judex sciat illum innocentem esse*; talis lex esset iniqua, & æquas aures offenderet; Ergo illud ipsum opere exequi est iniquum.

3. A certo peccati proprio & judicio.

III. A certò peccati proprio & judicio: Quicquid fit contra scientiam vel conscientiam, id omne peccatum est propriè dictum; quò referri potest dictum Apostoli, Rom. 14. v. ult. *Omne quod*

non est ex fide, peccatum est ; ubi per fidem non [illegible] scientiam & assensum, quo credimus aliquid esse licitum. Sed da[mnare] [per] falsos testes convictum, ut reum, quem tamen judex novit innocentem, est aliquid agere contra propriam scientiam & conscienti[am], Quare est peccatum propriè dictum ; & per consequens fe[ri] n[on] debet.

Exceptio Valentiani. Excipit *Valentianus*, col. 1329 A *Nego, tunc judicem [illegible] contra conscientiam: Nam judex, tale habere debet conscientiæ d[ic]tamen, quo statuat se quoniam vice fungitur ipsius communitatis, condemnare debere eum, qui judicio quidem certo moraliter communitatis est reus ; si[quidem] id judicium ipse (non autem suum privatū) in ferenda sententia [s]equitur.*

Responsio. Respondeo. Hic unius judicis *duplex* fingitur conscientia, & quidem contraria: *Privata* & *Publica*, quum tamen una tantùm sit, ut scientia rei ; sic etiam conscientia. Neque dictamen *συνειδήσεως* est publicum & externum ; sed domesticum & internum. Hoc semper inculcat judici, quòd accusatus sit insons, ideoque illum non esse damnandum, quia judex sciat, eum esse insontem. Præter hoc internum conscientiæ dictamen dari aliam conscientiam quasi publicam, quæ judici dictitet, accusatum esse sontem, & licitè damnandum, mera est principii petitio, & absurda contradictio. *Una* enim conscientia, nimirum privata, diceret, accusatum esse insontem, & non damnandum; *Altera* conscientia, nimirum publica, contrà diceret, accusatum non esse insontem; sed damnandum: ubi habetur expressa contradictio, cujus utraque pars vera esse nequit, sed alterutram esse falsam oportet. Judicium autem internum conscientiæ semper est verissimum. Quare falsum erit judicium alterum, & per consequens nulla dabitur conscientia in judice publica, secundum quam justè condemnare queat innocentem, quod ipsum per stimulos conscientiæ in quovis judice confirmari validissimè posse autumo. Si enim maxime in theoria multum disputetur de judicio communitatis, & publico dictamine conscientiæ, quòd secundum illam judex condemnare possit innocentem; certum tamen est, si ad praxin deveniendum sit, & judex innocentem actu condemnare debeat, quòd gravissimam persensurus in seipso luctam, & acres stimulos, illam sententiā condemnatoriam dissuadentes: Unde colligo, bonâ hoc conscientiâ fieri minime posse.

4. A mendacii turpitudine. IV A mendacii turpitudine. Quicquid cum mendacio fer[tur] per conj[illegible] [i]llud fieri non debet. 1 *Sed* damnare illum, quem

scias

scias esse innocentem, cum mendacio semper conjunctum est. *Ergò* fieri non debet. *Minor* probatur, siquidem aliud dicere, quàm scias, mendacium est, *4.Ethic.7.* Sed judex eum, quem novit innocentem, pronuncians secundum acta nocentem, aliud dicit, & aliud scit; quia pronunciat istum esse reum mortis, cum tamen sciat esse falsum. Ergò mendacium dicit, vel contrà veritatem sibi certò cognitam mentitur in læsionem alterius. Quærere proinde, *An judex* secundum conscientiam pronunciare debeat? nihil aliud est, quam quærere: *An potius* mendacium, quam veritatem in judicando sequi debeat?

Valentianus excipit, col. 1319. *judicem non mentiri, quum pronunciat, accusatum talem esse reum. Non enim*, ait, pronunciat esse reum privato suo *judicio; sed communitatis, id quod est verum, & sufficit, ut illum condemnet. Eadem mens est Becani*, scribentis Tomo. 2. in appendice ad disputat. de fide hæreticis servanda, p. 80. *Quæstio moveri solet de judice, qui publicè secundum probata & allegata condemnat reum, quem privatâ scientiâ novit esse innocentem;* An is dicendus sit mentiri, *quando disertè pronunciat criminosum esse, qui reverà talis non est? Plerique negant. Ratio est, quia nihil aliud ille pronunciat, quàm quod secundum probata & allegata pronunciare debet. Ergò quum alter secundum publicam allegationem & probationem criminosus sit, (tametsi coràm Deo non sit) potest judex sine ullo mendacio, pronunciare, talem esse.* *Exceptio Valentiani.*

Respondeo. Hîc rursus in uno judice finguntur duo judicia contraria; *privatum*, quod judicat, accusatum esse innocentem, & *publicum*, quo judicat, accusatum non esse innocentem. Jam verò contradictionis alterutram partem semper oportet esse falsam. Quare, si verum est judicium judicis privatum, quòd accusatus sit insons, utique falsum & mendax erit judicium judicis publicum, quòd accusatus sit reus. Unius enim & ejusdem personæ de re eadem judicium contradictorium, nequit esse simul verum & falsum. Sanè, si judex ignoraret, accusatum esse innocentem; tum quidem, si secundum acta pronunciaret, eum esse nocentem; minimè mentiretur, licèt id, quod pronunciat, cum re non conveniat, sed falsum sit. *Ratio est in promptu*, quia non aliud scit, & aliud dicit; sed existimat, probationes omnes esse veras. Quando autem judex infallibiliter novit, accusatum esse innoxium; & probationes allatas asse confictas; tum si accusatum ob istas falsas probationes pronunciat reverà esse reum; tunc utique mentitur, quia id, quod pronunciat, ipse per certam scienti- *Responsio.*

 am no-

am novit esse falsissimum. Neque verò communitati aut Reipublicæ unquam in mentem venit, ut judex pronunciet aliquem esse reum, quem ille scit merè falsis testimoniis premi, & reipsâ reum non esse. Tale enim mentiendi, & contra conscientiam agendi jugum Republica judici quî imponeret? Sed mens communitatis est, ut judex secundum testimonia semper pronunciet, quò finiantur controversiæ, nisi contrarium ipse noverit certò verum esse; quia ejusmodi testimonia præsumuntur esse vera, nisi contrarium probetur, vel aliunde innotuerit. Nam probationes exiguntur, ut pateat; & secundum illas judicandum est, ut confirmetur veritas, *lib. 3. ff. de testibus. lib. judices, cent. C. de judic.* Media verò non esse debent fini proposito, & à Republica intento contraria. Essent autem contraria, si judex absolutè, & sine restrictione pronunciare deberet secundum quasvis probationes, etiam eas, quas scit esse falsas: Ita n. nō erueretur, sed supprimeretur veritas, quod est contra finem & intentionem Reipublicæ. Inducta verò ad unum aliquem effectum, non debent operari contrarium, *Quod favore, C. de legibus.* Lessius hoc etiam argumentum tangit, & ita proponit, num 80. *Ratio naturalis ideò dictat Judicem debere sequi notitiam publicam, per allegata & probata acceptam, ne facilè aberret aut discedat à veritate & justitia in judicando: hæc enim est ratio illius legis & obligationis; Ergò quando ei est omninò evidens, judicium fore injustum, si sequitur probata & allegata; non debet nec potest ex illis judicare: nulla enim lex servari debet, quando ex ejus observatione sequeretur id, quod est intentioni & fini legis contrarium.*

5. A jure naturali. V. A jure naturali. Hoc semper prævalet justo legali, *leg. 8. §. si quis, ff. de bonor. possess. leg. 8. C. de judic.* Sed jus & ἐπιείκεια naturalis requirit, ut secundum ipsius rei veritatem judicetur: jus verò legale requirit, ut secundū acta judicetur. Hoc igitur illi cedere debet.

Sed regerit *Valentianus*, col. 1329. D. *peti principium*; & asserit, *esse contra jus naturæ, & contra officium judicis, liberare & absolvere eum innocentem, qui nocens esse probatur.*

Resp. Contra jus naturæ & officium judicis est, absolvere illum, qui per veras, vel judici ad minimum ita visas probationes nocens esse probatur: Si autem judex sciat infallibiliter, probationes esse falsas, & meras calumnias; tum sanè contra jus naturæ & officium judicis est damnare talem, quem ipse certò scit esse innocentissimum.

VI. A fine

VI. A fine probationum. Ut judex sciat & informetur, probandum est; unde probationes ipsæ dicuntur arbitrariæ, & pendere ab officio judicis, *leg. 3. §. tu magis scire, ff. de testibus.* Jam verò nihil certius potest judex cognoscere, quàm quod ipse scit esse verum, quippe quod omnem probandi modum superat, *leg. minor. 32. ff. de minoribus.* Judex igitur pronunciare debet secundum id, quod verum esse novit; hoc est, secundum conscientiam. *6. A fine probationum.*

VII. A quibusdam Juris textibus. Tales sunt, quod judex debeat judicare secundum id, quod sibi visum fuerit *l. eum quem 79 ff. de judic. ex* animi sui sententia, *l. 3. ff. de testibus*, secundum arbitrium, *l. 1 ff. ad SCtum Turpil.* quòd judex non debeat aliis credere, sed ipsum contemplari agrum & fines cognoscere, *l. 8. ff. ad officium, ff. fin. regund.* quòd debeat secundum leges & veritatem judicare, *l. rem non novam, C. de jud. in* judicando ante oculos æquitatem habere, *l. 4. ff de eo, quod cert. loc. l. 9 de R. J.* judicare secundum quod sibi visum fuerit justius & melius, *auth. hodie C. de jud.* juxta propriam scientiam, *c. 1. de re judic. in 6.* quæ omnia eò referenda esse videntur, quòd judex secundum conscientiam judicare debeat. *7. A quibusdam juris textibus.*

IIX. A communi quadam regula, quæ sic habet: *In re dubia ea opinio amplectenda est, quæ animarum saluti tutior;* l. sunt personæ, ff. de Relig. *Atqui* sententia nostra, quòd judex secundum conscientiam pronunciare debeat, tutior est alterâ contrariâ. Ergò amplectenda. *Fieri potest*, inquit Lessius, num. 81 *ut multorum conspiratione integrum Monasterium accusetur, & testibus convincatur de proditione Reipublicæ, de Idololatria, de Sodomia, & similibus gravissimis criminibus; & judex certò sciat illorum innocentiam; quis non horreat dicere, illũ tunc posse & teneri viros innocentissimos equis decerpere, vel flammis tradere, ob calumnias & minas perditorum?* *8. A communi quadam regula.*

IX. Ab exemplo Salomonis, inter duas mulieres, quæ de infante vivo contendebant, judicantis, *1. Reg. 3.* Status causæ erat, *Num infans pertineret ad actricem vel ream?* Secundum jura probatio incubuisset actrici, quippè infantem vivum vindicanti & suum afferenti. Sed licèt nihil probârit, neq; probare potuerit, ut ita secundum communem Juris processum ab ulteriori postulatione infantis arceri debuerit; Rex tamen ei adjudicavit infantem, excogitato consiliò, quo veritatẽ deprehenderet, adeoq; suppleret, quod actrici deerat; Multò igitur magis ex propria scientia sic judicaturus fuisset, si de veritate ipsi constitisset. *9. Ab exemplo Salomonis.*

10. Ab absurdo. X. Ab absurdo. Si omnes illi verè sunt sontes, qui per testimonia, licèt falsa, probantur sontes; sequitur, Susannam [illegible] fuisse sontem, ob testimonium duorum judicum, quam Scriptura tamen nominat insontem, *Dan. 1. v. 63.* Et si rectum, justum [illegible] judicium, quod fit secundum acta & probata, sequitur rectè judicasse Pilatum, quando secundum falsa testium deposita Christum innocentem, contra conscientiã, secundum quam dicebat, *Nullam in eo invenio causam*, Johan. 19. v. 6. ad mortem condemnavit, quod absurdum.

Objectiones.

Prima objectio. Ab officio judicis petita. 1. Valentianus col. 1328. C. ita differit: *Potissimum fundamentum hujus sententiæ, (quicquid sit de modis, quibus alii eam declarant) debet esse, quòd judex non potest censeri rectè facere aliquid ex suo officio, nisi id ipsa etiam communitas censeri possit facere & approbare: Sed si judex privata sua scientiâ ductus postpositâ testificatione publicâ, ferat aliquam sententiam; non potest tunc censeri communitas id facere aut approbare: Ergò non rectè feret judex talem sententiam.* Major *est manifesta; Nam idipsum est, Judicem esse publicam personam, & posse eum facere, quæ privatis personis non licent; quia videlicet est quasi ipsa communitas, quæ ad vitandam confusionem, dedit uni suas vices. Quocirca si aliquid faciat judex, ut privata persona, quod non censeatur etiam facere & approbare communitas, jam non magis id faciet legitimâ auctoritate & potestate, quam si alia quævis persona de populo, quæ non esset judex, id faceret ex scientia sua privata.* Minor *verò probatur. Nam scientia privata judicis non potest censeri scientia certa communitatis, quum sit tantùm scientia unius partis communitatis, quæ idcircò facilius potest falli, quam plures. Ergò, quod fit ex illa scientia, non potest censeri factum auctoritate totius communitatis, sed privatæ personæ. Oportet igitur judicem scientiam testium sequi, quæ (humano modo loquendo) est certa, & censetur esse ipsius etiam communitatis, quum in ore duorum vel trium stet omne verum. Alioqui videri non poterit fungi officio suo. Atque est diligenter notandum hoc fundamentum, quod ipsum indicavit* D. Thomas, *in ratione suæ primæ conclusionis. Nam ex illo pendet ferè tota materia pertinens ad judicium: Et inde etiam peti debet solutio argumentorum primæ sententiæ.*

Responsio. Respons. 1. Falsum est, quòd communitas non approbet sententiam judicis, si eam ferat secundum conscientiam, & vindicet accusatu

cusati innocentiam. Licèt enim scientia judicis non sit scientia communitatis; vult tamen ipsa communitas, judici officium deferens, ut judex non pronunciet verum, quod ipse novit falsum esse; neque condemnet illum, quem novit innocentem esse: ideoq; quod fit ex certa scientia judicis, omninò censetur factum esse autoritate totius communitatis, quæ non vult judicem mentiri, vel contra suam agere conscientiam.

2. Licèt scientia privata judicis primùm non sit scientia communitatis, attamen quando illam publicè manifestat, suamque scientiam certis indiciis probat, tunc ea simul innotescit civitati, & adprobatur judicium, quod secundum illam fertur. Sic scientia Danielis, quòd Susanna esset insons, primùm non erat nota communitati; pòst autem nota fiebat ex confusione falsorum testium, ideoque communitas reprobavit judicium prius, secundum acta institutum contra Susannam, & probavit posterius judicium Danielis, secundum scientiam & conscientiam ejus institutum.

3. Quantumvis judex ex solâ privata, nec publicè probata sententia non possit auctoritate judiciariâ condemnare vel absolvere; hinc tamen consequens non est, eum teneri, ut sequatur publicam scientiam & probationem, in condemnando, quando certissimè novit, illam scientiam vel probationem nihil esse aliud, quàm iniquum errorem & calumniam: cum hac enim rationabili exceptione, intelligendæ sunt hujusmodi generales sententiæ, ne id, quod pro justitia servanda introductum est, detorqueatur ad injuriam.

4. Quod attinet dicta, *Deuter. 17. v. 6. Matth. 18. v. 16.* In ore duorum vel trium testium stabit omne verum, rectè ad illa respondet *Lessius* pag. 373. *Dominus tantùm hoc vult dicere, non sufficere unum testem, sed requiri ad minimùm duos, ut quis possit interfici. Non tamen mens Domini est, ut quandocunque adsunt duo testes, possit quis occidi, etiamsi Judici constet illos calumniari, & reum esse innocentem; sed solùm vult declarare, quid regulariter fieri possit, nempe quando Judex non novit contrarium.*

II. Si secundum acta & probata non esset judicandum, *tunc possent judices corrumpi pecuniâ, & facere, quòd vellent,* dicentes, se nosse, *vel* innocentem esse reum, & sic injustè plecterent; *vel* reum esse innocentem; & ita eum iniquè absolverent, aut certè non punirent, quod in magnum cederet Reipublicæ damnum, *Secunda objectio, A periculo.*

Responsio. Respons. 1. Nostra mens non est, quòd judices ex privata scientia possint vel debeant auctoritate judiciariá, vel condemnare, vel absolvere; sed hoc tantùm urgemus, quòd contra conscientiam non debeant aliquem condemnare; sed potius certæ suæ scientiæ fundamenta & indicia proferant, falsos testes convincant, vel si facere id nequeant, officium judicis deponant potius, quàm ut iniquam ferant sententiam. Quòd si verò judex vel innocentem punire, vel reum absolvere vellet, ad suam provocans scientiam; tum tenetur ille cognitionis suæ certa documenta & rationes proferre, ad minimum interposito jurejurando illam confirmare; aliàs fidem nullam merebitur.

2. Ex altera sententia etiam periculum aliquod oriri potest. Si enim judex sit malitiosus, facilè posset accusationem & falsos testes subornare, ut secundum testimonia illorum condemnare queat innocentem.

3. Lessius num.89. ad hanc objectionem ita respondet: *Rarissimè vel nunquam accidet, ut Judices velint subire magnum illud discrimen, quod illis impendet, si verè criminosum, qui juridicè probatus est talis, absolverint. Difficilè enim est sustinere tàm apertum mendacium, quod honorem accusatoris & testium tantoperè attingit; quòd si id aliquando contingeret, non esset sanè tanti momenti, ut ad illud evitandum, etiam innocentes sint damnandi; melius enim est decem nocentes absolvi, quàm unum innocentem damnari.*

Tertia, A dicto quodam Ambrosii. III. Objiciunt dictum *Ambrosii*, qui serm.20.in Ps.118. scribit: *Bonus judex nihil ex arbitrio suo facit, sed juxtà leges & Jura pronunciat, statutis Juris obtemperat, non indulget propriæ voluntati; nihil paratum & meditatum domo defert; sed sicut audit, ita judicat; & sicut se habet negotii natura, decernit; obsequitur legibus, non adversatur; examinat merita causæ, non mutat.*

Responsio. Ad hunc Ambrosii locum respondet Lessius, num.87. *Verba ista non habere difficultatem.* Nihil facit judex ex arbitrio suo, *Non quòd non debeat uti magnâ industriâ, testes examinando seorsim, minando, promittendo, differendo judicium, mittendo ad Superiorem, quæ omnia ex privata scientia facit; sed quia debet pronunciare sententiam ex legum præscripto, non contrà*: Ut *si lex irritat contractum, debet pronunciare esse irritum; si constituit crimini certam pœnam, nō potest eam mutare, præsertim in graviorem.* Judicat, sicut audit, *nempè regulariter, quando non constat ei de contrario. Item quia nunquam judicat contra id, quod probatum est.*

tum est. Nihil meditatum adfert, *quia non statuit de sententia, nisi omnibus auditis. Nimis profectò rigidè interpretatur, si hæc verba ita accipit, quasi Judex in omni prorsus eventu nihil debeat agere, quam judicare secundum audita. Patres enim loquuntur de officio Judicis, prout regulariter exerceri debet, sepositis extrinsecis circumstantiis, quæ rarissimè incidunt.*

QUÆSTIO V.

An idem simul Judex & pars esse possit?

PRo *negativa* militant omnia jura, & ipsa naturalis ratio, quæ personam judicis à persona partis semper distinguendam esse docet. *Nos negamus.* *Contrarium* tamen placet Romano Pontifici, quem nos accusamus multorum criminum; ut hæreseωs, sacrilegii, Simoniæ, & similium, ut ita ipse pars sit, cum qua litigamus. Hoc tamen non obstante, Pontifex sibi arrogat partes judiciarias, & simul vult judex esse controversiarum omnium, quæ inter nos & ipsum sunt exortæ. *Pontifex affirmat.* Isti verò temerariæ audaciæ hunc syllogismum opponimus:

Quicunque est pars litigans, & accusatus, ille nequit in eàdem causa esse judex. *Sed malè.*

Sed Papa Romanus est pars litigans, & à nobis accusatus,

Ergò nequit in eadem causa esse judex.

Huc refer illud, quod scribitur distinct. 40. c. 6. Si Papa. *Cunctos ipse* (Papa) *judicaturus, à nemine est judicandus nisi deprebendatur à fide devius.* Hæc conditionalis NISI ostendit, Pontificem à fide posse fieri devium, & tum eum non posse judicem esse; sed judicandū. Atqui nos accusamus Pontificem, quòd à fide defecerit, & hoc firmis argumentis probare possumus: Quare in hac causa, secundum jus proprium; ipse nequit esse judex, sed potius est judicandus.

QUÆSTIO VI. ET ULTIMA.

Num Judici injustè condemnanti, violentè liceat resistere?

NOn erubescunt id affirmare quidam Pontificii. Ita enim scribit *Thomas*, 2.2. quæst. 69. art. 4. *Dicendum, quòd aliquis damnetur ad mortem dupliciter:* Uno modo *justè*; & sic *non licet condemnato se defendere. Licitum enim est judici eum resistentem impugnare. Unde indubitanter peccat.* Alio modo *condemnatur quis injustè, & tale judi-* *Affirmat Thomas*

...*latronum, secundum illud* Ezech. 22. Pr...

cium simile est *violentia*...

ejus in medio illius quasi lupi rapientes prædam, ad effundendum sanguinem. *Et ideò, sicut licet resistere latronibus, ita licet resistere in tali casu malis Principibus, nisi fortè propter scandalum vitandum, aut ... ex hoc aliqua gravis turbatio timeretur.*

Dominic9 à Soto. Dominicus à Soto proponit similia, lib. 5. de Justitia & Jure, quæst. 6. art. 4. fol. 164. b. *Quæstio hæc*, inquit, *per distinctionem est dissolvenda. Contingit enim quempiam aut justè damnari, aut injustè. Et secundum hæc duo membra duæ sunt secernendæ conclusiones.* Prior est: *Nemini justè ac juridicè condemnato licet, se à legitimo judice defendere.* Et *ratio est, quòd bellum nequit utrinque esse justum, nisi ubi ignorantia alterutram partium excusarit. Judex autem justè capit, tenet, supplicio que addicit legitimum reum: Non ergo reus justè potest illi resistere, sed est suo genere mortale crimen.* Posterior conclusio: *Cuicunq; injuste condemnato fas est judici resistere, ubi tamen non daret scandalum, ex quo gravis turbatio timeretur. Conclusio est nota; quoniam iniqua sententia nullam subdito inducit obedientiam, quin verò jam tunc judex non publicâ, sed privatâ utitur auctoritate, crescit autem inde ejus culpa, quod prætextu justitiæ injuriam infert, & violentiam. Unde Ezech. 22.* Principes ejus in medio illius, quasi lupi rapientes prædam ad effundendum sanguinem: *Ergò sicuti à lupo, sic se quisque potest ab ipsis tueri, nisi grave inde metueretur scandalum.*

Gregorius de Valentia. Gregorius de Valentia, Tomo 3. disp. 5. quæst. 13. pun. 4. col. 1356. B. scribit: *Iniquè condemnatus licitè potest resistere iniquo Judici, sicut lupo & latroni: Si tamen inde neque scandalum, neque alia perturbatio gravis in Communitate timeretur.* Prior pars, *bujus conclusionis est per se clara, & confirmatur à D. Thoma, ex Ezech. 22. ubi Principes sive superiores iniqui comparantur lupis.* Posterior pars *ejusdem conclusionis, scilicet cum scandalo & perturbatione ac detrimento communi non licere condemnato se defendere, probatur. Nam ratio dictat, partem non habere jus sese conservandi cum detrimento totius.*

Nos distinguimus Inter Principes Verùm nos distinguimus inter *Principes* & *privatos*.

Si *Principes* à superiori condemnarentur injustè, & jurisdictione in subditos, subditi bonis suis spoliari deberent; tum liceret Principibus resistere superiori injustè agenti, & vim inferenti, quia & ipsi Magistratus sunt, quibus incumbit defensio suorum subditorum.

Privatos autem quod attinet, valdè periculosum est statuere, quod

quod iis licitum sit, per vim resistere judici injustè condemnanti. Hoc enim pacto vix unquā tuti esse possent judices. Qui enim condemnantur, plerique autumant, quòd injustè condemnentur: qua opinione præconceptâ, facile vim inferent tali judici, & it. cædes variæ committentur.

Et privatos, Qui inique judici per vim non debent resistere.

Proinde privati iniquè damnati, alia potius media innocentiam suam vindicandi usurpent, vel si nulla inveniunt, patienter ferant, quod licitis modis mutare nequeunt, & semper cogitent, melius esse injurias ferre, quàm inferre. Sic animata erat Susanna cum cognatione sua: Injustè condemnabatur ad mortem; nec tamen vel ipsa, vel cognati ejus de vi injustis judicibus inferenda vel quicquam cogitabant; sed potius ea parata erat, mortem patienter subire, licèt innocens atq; injustè condemnata esset.

Agnovit hoc *Jesuvvita Lessius*, ideoq; lib. 2. de 4. virtut. cardin. cap. 3. dubit. 4. num 30. de reliquorum Papistarum opinione superius proposita scribit: *Verùm ego istam sententiam in usum non facilè admiserim, maximè propter scandalum, quod vix abesse potest.*

Quod concernit dictum Ezech. 22. v. 27. *Principes ejus in medio illius quasi lupi rapientes prædam, ad effundendum sanguinem*; planè impertinenter istud allegatur. Nam (1.) ibi non fit sermo de iniquis per modum judicii condemnationibus; sed de publicis latrociniis & cædibus. (2.) Nec agitur de judicibus pro tribunali sedentibus; sed de quibusvis magnatibus. (3.) Neq; dicitur, vel saltem innuitur, quòd privato liceat, si iniquè condemnetur, per vim resistere judici. Principes quidem Tyrannici comparantur lupis; sed non sequitur; *Lupos licet occidere: Ergò & quosvis Principes tyrannicos*, quia similia non sunt ultra scopum dicentis extendenda. Comparantur illi cum lupis, ratione feritatis & rapinæ, non autem ratione Juris, velut in utrosque idem jus habeatur. Adde, quòd aliud sit *Princeps tyrannicus*, & aliud *Judex iniquus*. De *illo* Ezechiel loquitur, de *hoc* præsens quæstio inst. tuta est. ideoq; illud medium ad probandam thesin Papisticam planè ἀτόπως καὶ ἀσκόπως adhibetur.

Neq; contrariū probari potest ex Ezech. 22. v. 27.

Caput VI. Et Ultimum.

De

PRÆMIIS ET POENIS.

QUÆSTIO I.

An per debitum opus possit quispiam mereri aliquid?

Nos negamus. Nos *negativam* tenemus, & eandem Papistis, qui merita operum urgent, non immeritò opponimus, ita concludentes:

Nullum opus debitum potest esse meritorium.

Cuncta piorum opera sunt aliàs debita.

Ergò nequeunt esse meritoria.

Minor probatur ex Luc. 17. vers. 10. *Quum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, servi inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus.*

Et negativam probamus De *majore* tota est controversia, quam nos asserimus, Papicolæ negatum eunt. Assertionem nostram probamus

A natura meriti. 1. A Natura meriti. Omne meritum propriè dictum obstringit ad compensandum eum, ad quem spectat, vel cujus gratiâ fit opus meritorium. Sed quicquid debitum est, hoc alterum, cui debitum est, obstringere nequit ad compensandum. Nam qui reddit, quod debet, quomodo hâc suâ redditione illum, cui debet ac reddit, ad novam pro illa debita redditione mercedem dandam obligare posset? Contradictio in adjecto est, *Reddere debitum creditori*, & *creditorem ex hac redditione novum debitorem fieri.* Manet ergò, quòd opus debitum non possit esse meritorium propriè dictum.

Et verbis Christi Luc. 17. v. 19. 2. Ex verbis Christi Luc. 17. vers. 19. *Nunquid* (herus) *gratiam habet servo illi, quia fecit, quæ ei imperaverat? Non puto.* In quibus verbis hoc generale thema delitescit, gratiam vel compensationem nec haberi, nec deberi pro opere debito, ad quod aliquis est aliàs obligatus. Si enim servo herus nec habet nec debet gratiam, quia fecit, quod ei imperatum est; sequitur, quòd opus debitum per modum servitii non sit meritorium gratiæ.

Jam

Jam verò, si ad piorum opera hoc applicetur, negari nequit, illos esse servos Domini ad quævis bona opera obstrictos, quum omnia sint præcepta. Pro his igitur nullam iis gratiam debet Deus, quia fecerunt, quod debuerunt, vel quia isthæc opera aliàs fuerunt debita. *Præmia & pœna*

QUÆSTIO II.

Num à gratuita promissione præmii operantibus propositi, rectè inferri possit meritum propriè dictum?

PLacet *affirmativa* Papicolis, qui opera renatorum statuunt meritoria esse vitæ æternæ. Quando autem objicimus, quòd nulla sit proportio inter opera & salutem sempiternam; quòd nostra opera non sint tam bona, ut Deum obligare possint ad compensandum; tunc plerumque respondent, quòd ratio meriti non tam in dignitate nostrorum; quam in promissione pactoq; Dei ponenda & quærenda sit. Ita enim scribit *Gregorius de Valentia*, Tomo 2. disput. 8. quæst. 6. puncto 2. col. 1385. A. *Etsi non ita extare possit meritum hominis apud Deum, ut propter solam bonitatem aliquam humani operis, seclusâ ordinatione & promissione divinâ, Deus obligetur ad illud compensandum, juxta modum aliquem æqualitatis seu Justitiæ: Tamen si positâ etiam hujusmodi aliquâ ordinatione seu promissione, quâ scilicet Deus sese obliget ad bonitatem aliquam humanorum operum, secundum Justitiæ modum aliquem compensandum; verissimè ejusmodi opera habebunt rationem meriti, ac debebunt compensari, secundum aliquem Justitiæ modum. Est enim Deus fidelis, & seipsum negare non potest, 2. Timoth. 2.* *Affirmant Pontificii. Præsertim Valentianus.*

Verùm respondemus, mercedem gratuitam & indebitam, ex sola promissione ortam, impropriè quidem, & καταχρηστικῶς nominari meritum, non tamen esse meritum propriè dictum. Hoc enim semper fundatur in dignitate operis vel laboris, & quidem indebiti. Quando enim in gratiam alterius laboratur, & ejus commoda promoventur per opera aliàs non debita; tunc meritum habet locum, & cum tali homine pacisci possum de certo pretio. Quando a. opus est debitum, & pro eo ex merâ gratia promittitur compensatio; tunc propriè dici nequit, quòd illud opus debitum & improportionatum promissæ compensationis sit *Nos verò negativam tenemus.*

fit meritorium, ob ipsam promissionem. Quicquid enim gra[illegible] ex gratiâ promittitur, id quidem reddere tenetur promissor, ob f[illegible]gationem, & juxta veritatis regulam; Interim tamen opus il[illegible]d, [illegible] promissor requisivit, & pro quo gratuitam compensationem [illegible]ndit, non habet rationem meriti propriè dicti. Pugnant enim hæc [illegible], *Ex gratia promitti, & ex condigno mereri.* Si compensatio est gra[illegible]romissa, certè non possumus eam nostris operibus promereri. Sic q[illegible]niam vita æterna nobis est promissa ex mera Dei gratia; falsum utiq[illegible]e erit, quòd opera nostra, quippe aliàs debita, sint meritoria salutis [illegible] piternæ. Tantum igitur abest, ut à gratuita promissione pra[illegible] rectè inferri possit meritum propriè dictum, ut potius contrarium concludi jure meritissimo queat & debeat.

Et ad duas Valentiani objectiones respondemus. Sed objicit Valentianus loco dicto 1. col. 1386. A. B. *Quod dic[illegible]us, obligationem divinam inprimis etiam ex promissione Dei o[illegible]ri, nihil om[illegible]ò obstat, quò minus opus hominis, quatenus per eam obligationem comp[illegible]ari debet, verissimè censeatur meritum. De ratione enim meriti non [illegible], ut compensari debeat obligatione ortâ ex sola bonitate operis; sed ut compensari debeat secundum aliquem modum æqualitatis, undecunq; demum ea ratio meriti oriatur. Ut si Princeps* verbi gratiâ, *promisisset, se obsequia famulorum non ita magna, secundum modum aliquem æqualitatis, videlicet justitiæ distributivæ, aliquâ mercede compensaturum: tunc sanè quando famuli ea exhiberent obsequia, non dubitaremus, quin ea verè essent merita famulorum, licèt obligatio illa, quâ Princeps ea compensare deberet, non ex sola bonitate obsequiorum ejusmodi, sed inprimis etiam ex Principis [illegible]omissione oriretur.*

Respons. Valentianus principium petit in eo, quod tanquam certum præsupponit. Nam in quantum compensatio boni operis oritur ex benigna promissione, in tantum ea est gratuita, non debita, nec cadens sub rationem meriti: Unde sequitur, omne meritum propriè dictum fundari in sola dignitate operum, ob quam jure promittitur præmium. Quatenus autem fundari dicitur in promissione benigna; eatenus non est meritum; sed gratuita compensatio. Exemplum quod affertur de famulis Principum, quorum obsequia non ita magna compensantur mercede aliquâ, id cum principii petitione similiter conjunctum est. Obsequia famulorum aliàs debita, licèt pro iis ex gratia promittatur compensatio, non tamen propterea verè propriéq; sunt merita. Nam jure pro iis, quippe aliàs debitis nihil postulare

q[illegible]eunt.

queunt. Quando igitur Princeps, exabundanti gratia promittit c fertq; compensationem, tum hoc gratuitum præmium est, ex sola promissione benigna ortum, non meritum propriè dictum, nec in obsequiorum bonitate vel dignitate fundatum.

Objicit 2. col. 1386 D. *Posita ordinatione & promissione divinâ, non ex illa tantùm; (licet ex illa quoq;) sed etiam ex bonitate operum, quam Deus promisit se compensaturum, extat obligatio, secundum quam Deus idipsum præstare debet. Quantumcunq; enim promissio illa sit posita, nisi Petrus, verbi gratia, etiam talia opera exerceat, qualia Deus se compensaturum promisit, nondum intelligimus, Deum debere compensationem aliquam Petro; ac tùm demùm hoc intelligimus, quando talia opera exercentur. Tunc enim possumus ratiocinari sic:* Ea opera *debent à Deo compensari hâc vel illâ mercede, quæ sint hoc vel illo modo bona :* Sed hæc *opera, quæ jam Petrus exercet, sunt talia : Ergò hæc opera Petri debet Deus compensare hac vel illa mercede.* Ubi *quemadmodum hujus syllogismi minor assumta, est causa conclusionis simul cum Majori; Ita etiam existimandum est, significatum Minoris, quod est talis bonitas operum, simul cum significato Majoris, quod est promissio divina, esse etiam causam suo modo conclusionis, nempe hujus, quod est, Deum debere compensare talia opera*, juxta *illud, quod dici solet : Sicut res sese habet ad esse, ita ad intelligi.*

Resp. 1. Negamus, quòd ex bonitate operum, quam Deus promisit se compensatûrum, ulla extet obligatio, secundum quam Deus idipsum præstare debeat. Debitor noster est tantùm ob promissionem factam, nullo modo propter opera nostra, quæ & imperfecta, & aliàs debita sunt : qui ergò ad compensandum jure obligare possent Deum?

2. Concedimus, Deum tum demum debere compensationem actu præstare, quum opera requisita exercentur vel edita sunt. Hinc autem nequaquam sequitur, ex ipsa bonitate operum Deum esse obligatum ad compensandum. Nam illa prærequiruntur & præsupponuntur ante actualem compensationem, non tanquam causa meritoria compensationis, quippe quæ tota est gratuita, & ex benigna promissione dependet unicè; sed tanquam conditio ex parte nostri postulata : non secus atq; hæreditas filio non datur, nisi parentibus sit obediens; hæc ipsa tamen obedientia non est causa meritoria hæreditatis, (quippe quæ ex filiatione dependet,) sed tantùm conditio prærequisita.

3. Syllogismum *Valentiani* totum concedimus. Omninò debet Deus compensare bona opera; sed debet hoc non ex obligatione ope-

 rum,

rum, quæ gratis, non jure compensantur; sed ex obligatione promissionis factæ, quam ut veracissimus tenetur implere, unde merces in illa non est debita, sed indebita, ideoque opera isthæc quæ indebitâ mercede compensantur, non possunt habere rationem meriti propriè dicti.

QUÆSTIO III.

An remissâ culpâ tollatur omnis pœna propriè dicta.

Negant Pontificii. NEgativam tenent omnes Pontificii, quorum unanimis sententia est, quòd remissâ culpâ, quoad pœnam æternam, nihilominus remaneat luenda pœna temporalis, tùm in hac vita, tum post eam in purgatorio.

Ut Thomas, Ita enim scribit *Thomas* part. 3. quæst. 68. art. 4. *Quanquam per virtutem pœnitentiæ remissa homini culpâ, pœna quoq; æterna remittatur, alicujus tamen temporalis pœnæ reatus remanere potest.*

Valentianus, Gregorius de Valentia Tomo 2. disput. 6. quæst. 17. punct. 5 col. 8, 22. A. *Sententia*, inquit, *orthodoxorum omnium constans & ex fide certa est, superesse post culpam remissam aliquam talem pœnam temporalem, pro qua Deo sit satisfaciendum, velut in Concilio Tridentino sess. 6. can. 30. definitum est.* Similia habet Tomo 4. disp. 7. quæst. 3. col. 1629.

Bellarminus. Bellarminus etiam l. 1. de Purgatorio cap. 11. col. 747. A. scribit: *Quum reconciliantur Deo peccatores, non dimittitur semper cum peccato tota pœna temporalis.* Idem lib. 4. de pœnitentia c. 2. col. 1420. C. ita differit: *Catholici summo consensu docent, post remissam culpam sæpe remanere reatum pœnæ temporalis, ut ex Concilio Tridentino constat, sess. 6. cap. 14. & sess. 14. c. 12. Pœnam autem temporalem intelligunt, tum in alia vita; tum etiam in præsenti: sed pœna alterius vitæ propriè peccatis omnibus, & ex condigno debetur; Pœna autem hujus vitæ solùm ex congruo, (ut sic loquamur) certis peccatis à Deo infligi solet.*

Huic verò principio vel fundamento planè arenoso superstruunt postmodum totam structuram sui purgatorii. *Potest fieri*, ait Bellarminus, lib. 1. de purgatorio, c. 11. col. 747. A. *& sæpè fit, ut in tota vita aliquis non satisfecerit plenè pro temporali illa pœna. Ergò necessariò statui debet purgatorium.*

Ad hæc omnia verò nostri respondent, 1. *Quòd* remissâ culpâ non remaneat ulla pœna propriè dicta. 2. *Quòd* licèt pii post impetratam remissionem nonnunquam aliquid mali patiantur, magis tamen casti-

castigatio sit, quàm pœna propriè dicta. 3. *Quod* tales castigationes non omnibus reconciliatis, neq; semper infliganiur. 4. *Quod* omnium minimè quædam pœna temporalis post mortem luenda veniat. 5. [illegible] *quod* proptereà nullum detur purgatorium, in quo pro pœna temporali, quæ post culpam remissam fingitur residua, satisfaciendum sit.

Nos affirmamus, & probamus.

Quòd autem remissâ culpâ non remaneat pœna propriè dicta, præter Scripturas etiam firmis probari potest rationibus, quarum duas hîc adponemus.

A natura pœnæ.

1. A natura pœnæ. Hæc non nisi ratione culpæ, & quidem irremissæ dicitur. Ubi enim vel nulla, vel jam remissa est culpa; ibi locum habere nequit pœna propriè dicta. *Becanus* part. 2. Theologiæ Scholasticæ, Tom. 1. tract. 2. c. 8. quæst. 1. pag. 196. pœnam ita definit: *Pœna propriè dicta est malum seu incommodum aliquod, naturæ vel voluntati contrariũ, quòd eo fine infligitur, ut culpa vindicetur.* Jam verò si culpa est adhuc vindicanda, tum nondũ est remissa; vel si remissa est, malè vindicatur.

A natura remissionis.

2. A natura remissionis. Nam remissio peccati nihil aliud est, quàm condonatio pœnæ. Peccatũ enim originale quoad radicem semper manet in fidelibus; peccatum actuale transit, adeoq; quum remittitur, non infectũ ex facto redditur, sed tantùm reatus pœnæ adimitur. Quare pugnaret, *peccatum esse remissum, & tamen sustinendam esse pœnam.* Remissum n. totaliter non est, nisi omnis reatus supplicii sit ablatus. Et quamvis verè piis, quorũ peccata sunt remissa, Deus nonnunquam immittat calamitates temporales; tamen illæ non sunt pœnæ propriè dictæ, *tum* ratione principii, quia nõ proveniunt ab irato Deo, sed à Patre benigno, & sunt quasi amaræ sagittæ ex dulci manu; *tum* ratione finis, quia tendunt ad bonorũ probationem & emendationem, siquidẽ sunt μνημόσυνα lapsus; ὄργανα mortificationis: προφυλακτικὰ à peccatis; παιδευτήρια spei, patientiæ, pœnitentiæ, & similium; *tum* ratione correlativi, quia non habet locum pœna, quando remissa est omnis culpa. Sunt enim hæc relata, & se invicem ponunt tolluntq;. Hinc scitè *Chrysostomus* in 1. Cor. hom. 28. *Quum corripimur à Domino, magis est admonitionis, quam damnationis; medicinæ, quàm supplicii; correctionis, quàm pœnæ.*

A propria hypothesi Becani.

Hinc *Becanus*, ipse Ld quæst. 2. pag. 98. triplicem constituit pœnam: Unam *medicinalem*; alteram *satisfactoriam*; tertiam *propriè dictam*, *seu pœnam simpliciter*. Medicinalem pœnam vocat illam, quando aliquod malum imponitur hominibus ad consequendum majus bonum. Sic

detri-

detrimenta rerum corporalium & temporalium dicit sæpè habere rationem medicinæ, quia sæpè à Deo permittuntur propter bonum animæ. Jam subsumo: *Atqui* calamitates piorum semper sunt pœnæ medicinales, quia iis infliguntur, ut deformitatem peccati agnoscant, illudque magis caveant. Ergò non sunt pœnæ propriè dictæ, quia pœna medicinalis, & pœna propriè dicta sunt juxta *Becanum* contradistincta.

Potest hoc ulterius confirmari ex ipsis *Becani* verbis: Ita enim scribit, p. 200. *Quæres, unde cognosci possit, An sit pœna simpliciter, an satisfactoria, aut medicinalis?* Respondeo: *Pœna medicinalis & satisfactoria, quæ pro alio suscipitur, semper est pœna aliqua temporalis hujus vitæ, in rebus temporalibus; Pœna verò propriè dicta, non solùm est hujus vitæ; sed etiam alterius in inferno & purgatorio; nec tantùm in rebus temporalibus; sed etiam in spiritualibus.*

Hinc ita colligo: *Quæcunq;* pœna est tantùm hujus vitæ, ea est vel medicinalis, vel satisfactoria, non autem pœna propriè dicta.

Sed temporales piorum castigationes, ut morbi, persecutiones, &c de quibus hîc loquimur, sunt pœnæ tantùm hujus vitæ. *Ergo* sunt vel medicinales, vel satisfactoriæ. Atqui non sunt satisfactoriæ. *Ergò* medicinales & per consequens non sunt pœnæ propriè dictæ, id quod solum contra Pontificios hîc erat ostendendum.

QVÆSTIO IV.

Num pœna sensus à pœna damni separari queat?

Pontificii distinguũt infernum in qvatuor cellas.

Scholastici, & præsertim *Durandus* lib. 3. distinct. 22. quæst. 4. quem sequuntur etiam hodierni Jesuwitæ, totũ Inferni ædificium, ab ipsis fabricatum, & excogitatum, in *quatuor* sive cellas, sive contignationes distinguunt.

Prima secundum istos damnatorum est, & *infernus* dicitur, in quo perpetuum fit exilium & exitium; *Illud* pœnam damni, quoniam privatio est beatitudinis; *hoc* pœnam sensus, quia perpessio est tormentorum infernalium appellitant.

Secunda est infantum non baptizatorum, licèt in Ecclesia natorum, quam propterea vocant *limbum puerorum*, ubi propter peccatum originale fit perpetua pœna dami, sed non sensus; hoc est, ubi infantes

tes exclusi quidem sint à gaudiis vitæ æternæ, nullum tamen dolorem præsentiscant.

Tertia purgandorum est, dicta ob id *purgatorium*, in quo sit & damni & sensus pœna, sed duntaxat temporalis.

Ultima Patrum fuit in Veteri Testamento, ante adventum Christi mortuorum, quam *limbum Patrum* vocant, in quo sit pœna damni duntaxat, & ea quidem non perpetua; sed temporalis.

Apparet hinc, quòd Pontificii existiment, pœnam sensus à pœna damni realiter separari posse, ita quidem, ut Patres Veteris Testamenti privati fuerint, & infantes non baptizati adhuc priventur æternâ beatitudine, quam privationem nominant *pœnam damni*; non tamen vel illi senserint, vel isti adhuc sentiant in inferno ullum dolorem, quem appellant *pœnam sensus*. Videatur de his *Bellarminus*, lib. 6. de Peccato, cap. 5. 6. & *Gregorius de Valentia*, Tomo 2. disp. 6. quæst. 17. puncto 4. *Et existimant, pœnam damni à pœna sensus separari posse.*

Verùm distinctio isthæc inter pœnam damni & sensus planè inepta, imò nulla est. *Aut* enim infantes in inferno sensus omnis sunt expertes, *aut* ejus sunt compotes. *Si illud*, non erunt homines, sensu præditi, nec propriè punientur in inferno, ubi pœnam non sustinet, nisi qui pœnam sentit. *Si hoc*, non erit mera damni pœna, sed unà sensus. *Id quod nos inficiamur.*

Alii sic colligunt: Infantes *aut* sciunt se exclusos à Deo, *aut* nesciunt. *Si sciunt*, non possunt non dolere, & sic quoque pœnam sensus sustinebunt. *Si nesciunt*, pœna hæc nulla erit, quia in inferno scientes, non ignorantes propriè puniuntur.

Deinde, Infantes isti *aut* planè otiosi erunt in suo limbo, & quasi perpetuo somno oppressi; *aut* aliquid agent scientque. *Illud* inconveniens & absurdum. *Ergo* aliquid agent vel sentient. Quare *vel* delitiabuntur & gaudebunt; *vel* patientur & dolebunt. Gaudere nequeunt, quia sunt exclusi è cœlo, & ira Dei manet super eos. Ergo dolebunt. Non igitur solùm damni, sed sensus quoque pœnam sustinebunt.

Et hæc posteriora duo argumenta ita moverunt *Bellarminum*, ut lib. 6. de A. G. cap. 6. fateatur, parvulos non baptizatos passuros esse dolorem, non quidem externum ignis, sed internum animi, quamvis mitissimum. Verum hanc sententiam alibi refutant Theologi. Nos tantùm colophonis loco addimus *Augustini* testimonium, quod

[illegible] *[illegible] inter damna[illegible] regn[illegible] quasi medium locum.*

QUÆSTIO V ET ULTIMA
Num indiſcretè omnes ſagæ, quæ pactum cum Diabolo inierunt, pœnâ capitis ſint afficiendæ?

Sagæ unde dictæ. SAgæ ab antiquo verbo *ſagire*, quo utitur Cicero *lib* 1. *de divina* quod eſt *acutè ſentire*, (unde deſcendit etiam nomen *Sagax*, [illegible]) nominantur, eò quòd mulieres iſtæ ſe multa ſcire jactitant, & valde ſagaces eſſe vulgo videntur. Habent iſtæ directum propoſitum, immediatè ſerviendi Diabolo, cui operam offerunt ſpontaneam, & cum quo deteſtandum fœdus ineunt, adeoque Deo, Baptiſmati, & ſacræ fidei turpe nuncium mittunt.

De his ſagis, quas alii vocant *veneficas*, à veneficio, quod nonnunquam exercent, quæritur, *An omnes, ſi maximè nulla vel hominibus vel jumentis damna inferant, capitaliter ſint puniendæ, & flammis devovendæ; vel ideò tantùm, quia cum Satana pactum inierunt?*

Affirmant *Pontificii* plerique, quos inter eſt *Fridericus Martini*, Canonum apud Friburgenſes Profeſſor, qui in appendice tractatus de Jure cenſuum, Lutheranis, tanquam novum errorem, hanc imputat ſententiam, *quòd Sagæ propter ſolam divini nominis abnegationem capitaliter puniri non debeant.* Cumprimis autem prolixè hanc quæſtionem pertractat *Martinus Delrio Jeſuita*, lib. 5. diſquiſitionum Magicarum, ſect. 16. ubi hæc habet p. 775. *Sit concluſio: Lamiæ occidendæ, etiamſi hominem nullum veneno necâſſent; etiamſi ſegetibus & animantibus non nocuiſſent; etiamſi necromanticæ non faveant, eo ipſo tantùm, quod dæmoni fœderatæ, quòd conventui intereſſe ſolitæ, & quæ ibi exercentur præſtare.* Neque mirum eſt Pontificios ita ſtatuere, quum hæreticos etiam & hæretico credentes ob ſolam hæreſin rogo adjudicare ſoleant.

Verùm noſtri Theologi plerumque diſtinguunt, & tria ſagarum genera commemorant.

Nos tria ſagarum genera conſtituimus. Nam 1. *Quædam* ſunt tantùm *melancholicæ*, quæ à Satana ſic faſcinantur, ut ſe fœdus cum eo contraxiſſe, hæc vel illa ſe effeciſſe opinentur, & poſtea fateantur, quæ tamen omnia meræ ſunt imaginationes & illuſiones, nec ullam fœderis vel actionis veritatem continent.

2. *Quæ-*

2. *Quædam* sunt *realiter fœderatæ*, non tamen maleficæ, quæ verè quidem pactum inierunt cum Diabolo, non tamen hominibus, neque jumentis nocuerunt.

3. *Quædam* sunt *& fœderatæ & maleficæ*, quæ non modò pactum cum Satana scienter & prudenter percusserunt; sed insuper Diabolo reipsâ serviunt, ad gravissima damna hominibus, jumentis & segetibus inferenda,

De *primi* ergo & *tertii* generis sagis, earumque pœna non adeò magnum potest esse dubium. *Melancholicæ* enim, quum *Cavsama* tantùm laborent, & omnia imaginaria sint apud illas, politice puniri non debent: Morbus enim non scelus est, quo infectæ sunt *Maleficas* autem è medio tollendas esse, cumprimis ob maleficium & illata damna, quis ambigeret? Clara enim sunt verba Exod.22.v.19. *Maleficos non patieris vivere*.

Quod autem attinet *sagas fœderatas, sed non maleficas*, plerique Nostratium in mitiorem propendent sententiam, nimirum tales, quum ex communi humana, & peculiari sexus infirmitate, à Satana sint deceptæ, ob solam divini nominis abnegationem, & pactum cum Diabolo initum, non esse capitaliter puniendas, sed potius sanctissimis monitis corrigendas, à nefario instituto abducendas, vel si animum obfirmârint, pœnis non capitalibus afficiendas, & ex toto orbe Christiano exterminandas. *Et dicimus, sagas fœderatas, non autem maleficas, minimè interficiendas esse.*

Nam 1. Abnegatio isthæc divini nominis & confœderatio diabolica magis est delictum spirituale & Theologicum, quàm civile & Politicum, pertinens ad forum poli potius, quàm soli. Ut igitur alia peccata spiritualia, primam tabulam directè impugnantia, non puniri solent capitaliter, ut apostasia, hæresis, blasphemia, profanatio sabbathi, licèt in se graviora sint peccatis politicis, & secundæ tabulæ adversis: Ita de abnegatione illa similiter judicandum est. Neq; ullibi legimus, in Apostolica & primitiva Ecclesia morte affectos esse illos, qui abnegârunt fidem, vel dæmonibus sese devoverunt, dicâruntvè. *Quia divini nominis abnegatio magis est delictum spirituale, quàm civile.*

2. Constitutio Imperatoris Caroli V. prohibet, quenquam hominum ad capitale supplicium trahi, quem non veneficii illati indubitatus eventus tanti criminis manifestum antè reddiderit. Verba ita habent: So jemand durch Zauberey schaden oder Nachtheil zufügt / sol man ihn straffen vom Leben zum Tode / und man sol solche straffe mit dem Fewer thun. Wo *Quia idē innuit Cōstitutio Carolina.*

[illegible] er jemand Zauberey gebraucht/und damit niemand schaden gethan hette / sol sonst gestrafft werden / nach Gelegenheit der Sache / darinnen die Urtheilerrathe gebrauchen sollen / wie vom raht suchen hernach geschrieben stehet.

Quia idē sentiunt praestantes Theologi & JCti.

3. Hanc ipsam sententiam quoque adprobant non pauci Theologi, ut *Johannes Brentius*, in Epistola quadam ad D. Heerbrandum *Antonius Pratorius*, in seinem gründlichen bericht von Zauberey / und zaubern: *Augustinus Lercheimer* im Christlichen bedencken von Zauberey / quibus addimus judicium D. Goedmanni, lib. 3. de Magis & Veneficis, cap. 11. §. 32. 33. ita scribentis; *Lamiae aut fatentur possibilia, videlicet se homines & jumenta sortilegiis & magicâ arte interfecisse, & hoc si constat, absq; ulla dubitatione juxta praedictam 109. constitutionem Carolinam sunt comburendae: aut fatentur impossibilia; scilicet, se per angustum foramen in aërem volasse, in bestias fuisse transmutatas, cum diabolo Venerem exercuisse, & non sunt ob id puniendae; sed verbo Dei potius melius instituendae.* Aut *denique fatentur, se contractum cum Satana iniisse, quo casu extraordinariâ poenâ, ut fustigatione, relegatione, mulctâ pecuniariâ resipiscentes puniri possunt. Ejusmodi esto poena temeritatis, quòd daemoniacae suggestioni, & ludibriis non satis constanter restiterint, imò etiam consenserint. Quod autem sortilegii poena arbitraria sit, ostendit saepè allegatus textus, cap 109.* Wo aber jemand zauberey gebraucht/und damit niemand schaden gethan hett/ sol sonst gestrafft werden. *Menochius* casu 388. num. 11 *Laurentius Kirchovius, suprà* allegato loco, nimirum consil. 12. Tom. 2. Consil. German. III. Num. 9. *Joan. Althusius* in Jurisprudent: Roma. cap. 52. lib. 1. *Johannes Fichradus*, cons. CXII. nu. 4. *Et ita in tali casu judicatum memini:* Ob wol dieser fall unter den Gelehrten sehr bedencklich und streitig / dieweil aber dennoch in solchen zweiffelhafftigen peinlichen Fällen die gelinde straff zu erwehlen / so sprechen demnach die R. das aus solchen und andern ursachen / die gefangene R. wegen obgedachter jrer verbrechung / und weil sie mit der zauberey niemand schaden zugefügt / viel weniger Menschen und Vieh damit getödtet / mit brennung eines zeichen zur staupen geschlagen / und aller unsers gnedigsten Fürsten

praxi... & pœnis.

Fürsten und Herrn Landen uff 12. Jahr verwiesen sein sol / von Rechs wegen. *Semper enim in dubiis benigniora sun[t] p[...]da, & melius est multos nocentes absolvere, quàm unum innocentem condemnare.*

Quæ in contrarium objiciunt ex Scriptura, illa omnia *vel* loquuntur de Sagis maleficis, quas occidendas esse non negamus, *vel* ex legibus politiæ Mosaicæ in Novo Testamento abrogatis deducta, *vel* aliâs nullius ponderis & momenti sunt, ut iis diutius immorari operæ non videatur pretium.

Atque ita, *Deo largiente* gratiam, quæstiones etiam Ethicas & Politicas absolvimus; supersunt Physicæ & Metaphysicæ, quas cum istis junctim edere ferebat olim animus: sed quia excrevit altiùs hoc opusculum, peculiari eas libello, quamprimùm per alias occupationes licuerit, inclusas dabo.

Conclusio totius opusculi.

Lectorem verò meum cum B. *Vigilio* ex fine lib. 5. ita compello: *Si quid in hoc opusculo secùs quàm oportuit, dictum est, veniant postulamus, & si opere displicemus, saltem studio placeamus. Sit acceptum nostrum voluisse, si displicet non potuisse.*

Tibi autem, *ô Deus benignissime*, veritatis Doctor supreme, immortales sint gratiæ, pro auxilio clementer præstito: Tua est omnis sapientia, quam communices cunctis, eam inquirentibus, ut ita sapiamus, quæ vera, & agamus, quæ rectâ sunt, ad Nominis tui gloriam, & animæ nostræ salutem sempiternam,

AMEN.

PRIMUS INDEX

Recensens quæstiones secundum ordinem, quæ hactenus discussæ sunt.

SECTIO PRIMA.

Continens Quæstiones Ethicas.

CAPUT I.

De libero Arbitrio, & Humanis actionibus,

CAPUT II.

De Virtute Intellectuali.

CAPUT III.

De Virtute Morali.

CAPUT IV.

De Vitio virtuti opposito.

CAPUT V.

De Temperantia.

CAPUT VI.

De Justitia.

CAPUT

CAPUT VII.

De Veracitate.

CAPUT VIII.

De Virtutibus Theologicis, Fide, Spe, & Charitate.

SECTIO II.

Continens quæstiones Politicas.

CAPUT I.

De Regimine.

III. Num

CAPUT II.

De Magistratu, ejusq; officio.

CAPUT III.

De Subditis.

CAPUT IV.

De Legibus.

CAPUT V.

De Judiciis.

CAPUT VI. ET ULTIMUM.

De Præmiis & Pœnis.

III. An

SECUNDUS INDEX.

Controversiarum Theologicarum, ad quas spectant quæstiones, hac parte tertiâ comprehensæ.

Quæstiones generales.

Controversia I.

De Sacra Scriptura.

In controversiis recensendis hic etiam, ut in secunda parte, sequor Bellarmini ordinem.

Controversia II.

De Pontifice Romano.

Controversia III.

De Conciliis.

Controversia IV.

De Ecclesia.

Con-

Controversia V.

De Clericis.

Controversia VI.

De Monachis.

Controversia VII.

De Laicis.

Controversia IIX.
De Purgatorio.

Controversia IX.
De Pœnitentia.

Controversia X.
De Peccato Originis.

Controversia XI.
De peccatis actualibus.

II. Num

Controversia XII.

De Libero Arbitrio.

VI. Num

Controversia XIII.

De Justificatione, ubi simul de Fide.

Controversia XIV.

De Lege & Evangelio.

Controversia XV.

De Bonis Operibus.

Controversia XVI.
De Jejunio.

INDEX TERTIUS
DICTORUM SCRIPTURÆ.

INDEX QUARTUS.

AUTORUM ALLEGATORUM.

A.

Bellar-

Cœlius

C.

H.

Hieron.

L.

Marsilius

Pere-

T.

V.

QUINTUS INDEX

RERUM ET VERBORUM.

Kkkk 3

Gra-

G.

H.

I.

Infi-

R.

Reli-

 Tem-

T.

V.

Veri-

W.

Z.

F I N I S.